MARIE SPETOVÁ

FAMILIA VOJACIK

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

MARIE SPETOVÁ

FAMILIA VOJACIK

ROMAN

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

În românește de:
PETRE POPA și OVIDIU CONSTANTINESCU

Această carte a fost tradusă după originalul în limba cehă *Anna a jeji lide*, de *Marie Spetová*, apărut în Editura Práce, Praga, 1950

Trebue să salutăm cu toată căldura minunata idee de a descoperi şi a forma scriitori noi dintre muncitorii din uzine şi dela sate precum şi dintre ceilalţi oameni ai muncii. Talentele scriitoriceşti rămân de multe ori ascunse, datorită unor împrejurări întâmplătoare, până când ele ies la iveală şi ne uimesc.

VACLAV KOPECKY
Ministrul Informaţiilor Educaţiei Populare

Pământule, inima ta bate în ritmul muncii.
Bărbatul şi femeia au ieşit în întâmpinarea soarelui.
Bărbatul a săltat ciocanul pe umăr,
Femeia poartă secera şi cântă de răsună valea.

In fierărie, cărbunii mijesc şi nicovala aşteaptă.
Pe lanuri miroase a secară coaptă.
— Viaţa e oare veşnică? In ce stă oare credinţa omului
Şi prin ce dăinue el peste timpuri?

— Prin copii şi prin muncă! răspunde hotărît femeia,
Şi în clipa aceea razele soarelui se revarsă peste părul lor cărunt,
Urzindu-l din fire de aur
Şi le încununâ capetele.

Şi ce luminoase sunt frunţile lor!
Au strâns pumnii, ochii le scânteiază,
Mâinile lor au scuturat lanţurile,
Jugul de pe gâtul robului a fost sfărâmat.

PE VEJFUK

„Vejfuk", așa i se spunea acelui pripor dela miazănoapte, din calea vânturilor, de unde începea pădurea. Acolo sufla un vânt aspru chiar atunci când jos în sat nu se clintea o frunză în copaci. Iar când bătea vântul în vale, pe coastă vijelia smulgea șindrilele de pe acoperișul casei lui Jan Pata.

Jan Pata, gospodar și cap de familie, se trăgea dintr'un neam de oameni care purtau încă din vremuri foarte depărtate porecla de Vojacik[1], poate din pricină că în fiecare generație erau câțiva feciori voinici, flăcăi sdraveni și înalți ca brazii și molizii pădurilor din Sumavy ce înconjurau valea asta îngustă de sub munți.

Lumea povestea multe despre familia Pata, iar „moș poliţaiul", cel mai bătrân om din sat, știa despre ei atâtea, că ar fi putut scrie o întreagă cronică.

Și se prea poate ca poveștile astea să fi fost adevărate, căci și Jan Pata și nevasta lui spuneau adesea că pe timpuri neamul lor nu sălășluia aici: se pare că avusese jos în sat o bucată mai mare de pământ. Dar pe vremea străbunicului, atunci când în țară izbucniseră tot felul de răscoale țărănești, luaseră parte la ele și feciorii familiei Pata, tinerii Vojaciki. Ca pedeapsă, au fost alungați de pe pământul strămoșesc,

---

[1], Vojacik în cehă înseamnă soldat; vojacikii = catanele, soldații.

unde s'a așezat un țăran venit de pe plaiurile bavareze ale Sumavyei.

Au trecut anii și străbunicul lui Jan s'a întors din nou pe meleagurile de baștină și și-a făcut o căscioară de bârne, în pădure, deasupra satului. Cu vremea, bârnele au fost înlocuite cu cărămidă, gospodăria înjghebată din puțin a prins să crească, iar când pădurea a început să cadă sub loviturile securilor și sub dinții ascuțiți ai ferestraielor, s'a ivit în locul ei o livadă.

Treptat, locurile își schimbaseră fața, totuși, pe plaiurile acestea cu case țărănești, scunde, sălașul lui Pata își păstrase înfățișarea lui deosebită. Era așezat sus pe coastă, deasupra satului, ca o cloșcă burzuluită. Privită din față, creasta acoperișului, puțin strâmbă, țintea parcă spre înălțimi, pe când ferestrele mici priveau spre miazăzi, spre largul țării; în spate, unde se afla o bătătură îngustă, cotețul porcilor și cotețul găinilor, casa parcă stătea să se lipească de povârniș cu teamă. Acoperișul de șindrilă pe care crescuse un strat gros de mușchi, nu strivea zidurile joase îndesându-le dușmănos în pământ, cum se întâmplă cu celelalte case de prin partea locului, ci parcă ar fi vrut să le ridice cât mai sus ca să facă față vânturilor ce le smulgeau întruna șindrilele.

Când Jan și nevastă-sa își întemeiaseră aici gospodăria, prin apropiere trecea pieziș un drum ce șerpuia pe la marginea pădurii, până la locul numit „Pe Culme" unde se afla pământul familiei de pe Vejfuk. Sărac, pietros, abia dacă rodeau niscai cartofi, napi, ceva ovăz și secară pentru codrul de pâine neagră al copiilor veșnic flămânzi.

Curtea mică a gospodăriei Vojacikilor avea trei intrări ca o curte de coșcogea conac.

Poarta întâia era vecină cu boldul din față al acoperișului, la adăpostul căruia pe pământ se afla un țarc mic pentru capră. Ca să intri în casă trebuia să urci câteva trepte de piatră. De sus, dinspre pădure, o cărare bătătorită cobora până în spatele clădirii, al cărei acoperiș avea streașina mai joasă decât pórtița. Pe aici intrau doar ai casei. Poarta principală dădea spre lanurile dela apus și se afla chiar în dreptul ușii dela intrare.

Casa avea o tindă îngustă din care, în stânga, treceai

într'o odaie, în dreapta începea scara ce ducea la pod, iar în faţa uşii dela intrare, se afla o odăiţă mititică.

Gardul din jurul curţii şi grădinii era atât de jos încât putea fi lesne sărit, lucru pe care chiar un copil s'ar fi încumetat să-l facă.

Satul din care, după scriptele oficiale, făcea parte gospodăria de pe Vejfuk se numea Lhotka şi avea nici mai mult nici mai puţin de zece căscioare de lemn şi două gospodării de chiabur. Prima era „conacul" iar cea de a doua, aşezată în josul satului, spre luncă, era „a primarului".

La marginea satului se afla o baltă pentru raţe, o troiţă de lemn şi un puţ vechi acoperit cu şindrilă, de unde luau apă toţi cei ce locuiau în partea de sus a satului ca şi cei de pe Vejfuk.

Era o cale lungă până la puţ şi apa nu ajungea niciodată pentru toţi aşa că deseori, buna şi blânda gospodină de pe Vejfuk îşi blestema soarta în sinea ei.

ANA

Ana nu era născută la munte, spre deosebire de cele mai multe femei din sat. Era de felul ei dintr'un sat îndepărtat, unul dintre cele multe înşirate dealungul şoselei împărăteşti ce ducea până la graniţa Bavariei.

Când se întinsese vestea că Jan de pe Vejfuk a pornit să-şi caute nevastă în satul Rovina, muntenii se întrebaseră dacă o nevastă ca asta va fi potrivită pentru casa lui. Iar când aflaseră că şi intrase în vorbă cu o fată de gospodar fruntaş, pisma şi ciuda lor întrecuse orice margini.

„Se ţine mândru flăcăul. Ii fug ochii la cele din şes, fetele noastre-s slute", vorbeau mamele mânioase foc deşi niciuna nu s'ar fi gândit să-şi trimită fata în căsuţa dărăpănată de pe Vejfuk.

Iar Anei, părinţii şi rudele şi toată lumea din sat i-au spus să-şi bage minţile în cap. Mult i-au mai împuiat atunci urechile.

Mătuşa Kordula, o rudă mai îndepărtată de-a Anei, s'a grăbit să vină din vale, dela Lhotka şi a încercat, cu toată iscusinţa limbii ei ascuţite, să-i deschidă capul: „La noi, la

munte, viaţa nu-i uşoară ca aici la şes unde te plimbi taman ca domnii în trăsură. Aici, te sui în căruţă, dai bici boilor şi te întreci din fugă şi cu caii contelui. La noi, fetiţo, nu-i aşa. Până şi caii trebue să-i împingi dela spate, iar dacă dai de un urcuş repede, trebue să cari bolovani ca să propteşti roţile şi să pui umărul vârtos! Altfel nu ajungi sus! Iar la vale trebue să fii tare dibaci ca să cobori căruţa cu ovăs fără să o răstorni! Trebue să te naşti şi să creşti cu astea, fetiţo, ca să le ştii pe toate! La noi, cine are căruţă şi vaci o duce bine. Nu trebue să-şi rupă mâinile şi spinarea cărând câte toate. Dar ăla de pe Vejfuk ce are? Ia, acolo câteva oi râioase şi câteva capre cornorate".

O prinsese pe Ana chiar lângă puţul dela poarta gospodăriei părinteşti, şi-i toca întruna:

„Cât despre apă, maică, mare canon te aşteaptă acolo! Trebue s'o cari în spinare tocmai din sat. Un voinic pune un sfert de ceas să se cţere până sus, fără povară. Dar cu găleţile pline! Scoate-ţi din cap prostiile astea, fetiţo! Păcat de frumuseţea ta c'o să se treacă repede acolo, pe Vejfuk. Ce să-ţi mai spun de Vojacik! Ce-i drept, frumos flăcău! Dar sălbatic! Se ţine după femei, ca dracul după popă!"

Amărîte zile a mai avut atunci Ana, căci maică-sa, speriată de câte îi era dat să audă, încerca în fel şi chip să-i întoarcă gândurile dela flăcău. Ba se şi apucase să-i caute un mire mai potrivit, doar şi-o vedea mai degrabă fata că umblă cu broboadă pe cap ca femeile măritate.

Mama Anei s'a sfătuit cu multă lume, a aflat şi multe lucruri îmbucurătoare, dar bătrânul Vejfuk şi cu Jan cel sălbatic i-au dat dracului pe toţi şi pe toate.

Iar când ţăranca mânioasă i-a trimis vorbă lui Jan făcându-l albie de porci, Ana a şi luat o hotărîre. Intr'o duminică dimineaţa s'a sculat în zori şi-a pus hainele cele mai frumoase şi a pornit-o spre oraş, acolo unde cei din Rovina se duceau la biserică. Când a socotit că s'a îndepărtat destul şi că n'o mai poate vedea nimeni, a schimbat drumul şi a pornit-o spre satul din munţi unde trăia iubitul ei.

Cei din Vrch povesteau apoi cu o mulţumire răutăcioasă — căci ifosele celor dela şes nu-i lăsau nici noaptea să doarmă — cum fata cea mândră din Rovina a venit singură în peţit la cel mai sărac dintre ei. „A venit, ei da, a venit

fiindcă nu mai avea încotro! Nu mai putea frumoasa să-şi tăinue dragostea prin lanuri." Aşa o judecau babele cârtitoare şi fetele pline de ciudă, în timp ce bărbaţii spuneau făcând cu ochiul şi hlizindu-se: „Face fata, că-i tare mândră şi arătoasă. Jan ar fi un prost să nu ia ce i se îmbie!"

Şi totuşi, hâtrii ăştia îi făceau Anei o mare nedreptate.

In dimineaţa aceea de duminică, venise grăbită pe meleagurile lor muntoase o fată care-şi dăruise cu totul inima flăcăului îndrăgit de ea, dar care până atunci nu-i dăduse decât câteva sărutări sfioase.

Dar în seara aceea, când se despărţiseră, cei doi tineri erau bărbat şi femeie şi unirea lor viitoare nimeni pe lume n'o mai putea împiedica, deoarece trăgeau nădejde că din ea va rodi o viaţă nouă.

Din acea zi când păţise ruşinea de a se fi dus singură în peţit, Ana nu mai putuse lucra în tihnă pe ogorul părintesc; atât îi mâniase pe ai săi încât tăbărîseră asupra ei, vărsându-şi tot veninul.

Deşi pentru ea totul se petrecuse firesc, sufletul ei era încercat rând pe rând ba de bucurie, ba de teamă la gândul zilei în care ai săi aveau să-i afle păcatul şi pierzând nădejdea să-i mai găsească mire de seama ei, aveau să trimită după Jan să vină s'o ia.

După o aşteptare lungă, în care zilele grele prisosiseră, venise şi nunta. Nu fusese însă o nuntă aşa cum obişnuiau să facă ţăranii din Rovina când îşi măritau fetele. N'a fost nici petrecere sgomotoasă, nici ospăţ bogat. Jan a luat-o pe Ana şi au plecat. Dacă ochii iscoditori ai sătenilor n'ar fi fost aţintiţi asupra lor, poate că nimeni n'ar fi băgat de seamă această plecare.

Ana n'a dus cu ea, sus, pe Vejfuk, zestrea cuvenită unei fete de ţăran înstărit. A venit ca un şoarece de biserică, fără nimic, aducându-i în dar tânărului gospodar doar hărnicia braţelor, bunătatea şi dragostea ei. „Aşa singuri cum suntem, o să trăim o viaţă frumoasă şi liniştită, ai să vezi, Jan!" Grozav îi plăcea viaţa şi era plină de nădejdi tinereşti. O aştepta un trai îndelungat alături de cel căruia îi închinase totul şi nu cunoştea pe lume nimic mai frumos decât dragostea.

In primele zile după sosirea ei pe Vejfuk tânăra gospodină s'a apucat să facă rânduială și să cureţe temeinic. Era toamnă, soarele mai avea încă putere și lumea ieșea la câmp să isprăvească din vreme muncile.

Unii dintre cei care își aveau pământul „Pe Culme" sau sub pădurea dela asfinţit, apucau pe drumeagul de pe Vejfuk. Fiecare privea curios în curtea unde „rovineanca" spăla mobilele mâncate de cari și înnegrite de vreme.

Ana nu-i cunoștea, dar se silea să-și întipărească în minte chipurile lor; doar îi erau vecini.

Așa trecu, mergând pe lângă o căruţă, un bărbat slab, deșirat, parcă frânt din șale, care umbla șovăelnic, cu teamă, pe picioarele lui lungi ca de păianjen. Mai târziu avu prilejul să-l cunoască: era Prokop Pazdernik, fiul bătrânei Kordula. Despre femeia amărîtă, cu păr ca șofranul, care coborî din pădure, cu o droaie de ţânci după ea, ducând în spinare un coș plin cu vreascuri, află după câteva zile că era vecina ei cea mai apropiată: Barka, nevasta lui Kryda. Pe un alt trecător, un bărbat așezat și voinic, între două vârste, cu o privire mai degrabă iscoditoare, îl dibui îndată că e chiabur, iar Jan îi spuse să bage de seamă că-i stăpânul moșiei din sat. O bătrânică, măruntă și uscăţivă, care avea mâinile prea mici pentru o munteancă, o moși mai târziu pe Ana când fu să nască; în partea locului i se zicea baba Salacika.

Așa trecură, câte unul sau mai mulţi odată, spunându-i Anei, după cuviinţă, câteva cuvinte de bun sosit.

Bărbaţii erau mai gălăgioși, mai prietenoși:

— Bine ai venit printre noi; dumnezeu să-ţi ajute.

— Mulţumesc; și dumneavoastră așijderea, le răspundea ea veselă.

Femeile o măsurau din cap până'n picioare și erau mai sgârcite la vorbă. Abia se îndepărtau de ea și, când Ana nu le mai putea auzi, începeau:

— Mi se pare că a brodit-o cam prost ăsta de pe Vejfuk! Mai sunt încă atâtea de făcut la câmp și dumneaei, în loc să muncească s'a găsit să cureţe'n casă.

— Las'că mult n'o să-i rabde el. Asta acum cât mai sunt tineri însurăţei!

— Ba bine că nu! Curând o să se lase păgubaşă! Acum face pe grozava ca să ne arate că-i mai de soi decât noi, că-i fată de gospodar. O s'o vedem noi peste câteva săptămâni după ce o căra apa în spinare de jos, din vale...

— Ei da! Ca pe vremea bătrânei Vojacik, dumnezeu s'o odihnească în pace! La ea, în casă, praful şi gunoiul ajungeau până la genunchi!

Nu, femeile n'aveau încredere în Ana. Ea nu ştia însă nimica din ce vorbeau. Muncea cu râvnă, cântând toată ziulica şi cântecul ei sbura până în pădure, până peste lanuri, de-l auzeau toţi sătenii. Avea un glas frumos, puternic, şi ştia o mulţime de cântece.

Când tânărul Jan se ducea spre seară la puţ după apă, bărbaţii îl opreau, spunându-i pismuitori:

— Ai închis, măi băiete, aici pe Vejfuk, o privighetoare. Deocamdată e voioasă şi cântă, dar ia seama să nu-şi ia sborul, colivia e veche şi strâmtă.

Aşa vorbeau, dar Jan zâmbea ascultându-i, ba uneori le şi răspundea plin de încredere:

— Nu vă fie teamă! Imi dau eu silinţa să-i placă!

Iar seara, când se întorcea acasă, era bucuros să vadă cu câtă pricepere dichisea nevastă-sa cuibul lor.

Cum sosise pe Vejfuk, Ana îşi desbrăcase hainele de sărbătoare şi începuse să deretice prin casă. Scosese mai întâi în curte toată mobila din odaia cea mare: masa, cele câteva scaune cu câte o inimioară tăiată în tăblia spătarului, cele două paturi, lada şi blidarul. Pusese vasele în coş şi în albie, pernele pe prăjină în grădină ca să le bată soarele şi deschisese larg toate ferestrele, să intre aer curat.

Scuturase praful şi păienjenişul de pe pereţi şi tavan şi apoi spoise de câteva ori cu var gros. Avusese mult de furcă până a văzut pereţii într'adevăr albi ca laptele. Răposata, mama lui Jan, nu se omora cu gospodăritul, ce-i drept, deşi lucrurile nu stăteau chiar aşa cum vorbeau femeile din sat.

După ce isprăvise cu spoitul, Ana frecase bine podelele, curăţase ţiglele afumate ale cuptorului, în care focul începu să cânte vesel când îl aprinse ca să-şi încălzească apă.

In curte, mobila veche se făcu iar arătoasă după ce o spălă cu apă fierbinte şi o puse la soare să se usuce.

Spre seară, după ce cără lucrurile în odaie şi le aşeză la locul lor, după ce umplu saltelele cu paie proaspete şi îm-

brăcă pernele aerisite la soare afară şi scuturate bine de praf, cu feţe curate din mica ei zestre, după ce agăţă deasupra patului crucea, cele două icoane, ceasornicul vechi şi lampa cu gaz, după ce aşeză în blidar oalele şi străchinile de pământ, farfuriile şi celelalte vase, iar la ferestrele cu geamuri bine spălate puse perdele albe, odaia mirosea a proaspăt şi curat şi schimbată deodată, părea mai primitoare. Sărăcia din casă nu mai era nici tristă, nici respingătoare.

Şi în odăiţa din fund făcu Ana curat. Cămăruţa asta era atât de mică încât în afară de pat şi de lada rămasă dela mama lui Jan, abia era loc să se mişte doi oameni.

Tânăra gospodină spoi peste tot unde se prindea varul: poarta, ţarcul caprelor, casa pe dinafară, privata şi pivniţioara de sub stâncă unde păstrau iarna cartofi, napi şi sfeclă şi unde ţineau şi laptele la răcoare. Curăţă podul şi spălă pragul porţii şi treptele de piatră care duceau spre ţarc. Ciubărul de lemn, putina şi găleţile le cără devale, în sat, la iaz, ca să le frece bine cu nisip.

La sfârşit mătură curtea, greblă livada, săpă şi întocmi grădiniţa de sub ferestre, unde mirosea balsamul şi înfloreau panseluţele. Iar când după câteva zile de muncă, se aşeză în capul scării, pe pragul casei şi dădu ocol cu privirea la împărăţia ei ca un pahar de curată, simţi o mare mulţumire şi se gândi că asta trebue să fie într'adevăr fericirea: bucuria fierbinte care-i năpădise inima, liniştea adâncă ce-i învăluia întreaga fiinţă.

Jan se întoarse şi se aşeză să cineze împreună: mâncară lapte de capră în care înmuiau bucăţele de pâine neagră. Se culcară apoi în patul curat ce mirosea a proaspăt şi Ana îi dărui trupul ei sănătos.

Jan, gospodarul, îşi iubea foarte mult nevasta deşi n'o mărturisea decât rareori. Ii era drag tot ce făcea ea şi tot ce aducea în viaţa lor. Ii plăcea cât de firesc şi de spornic muncea ea, mişcările ei hotărîte, felul ei liniştit de a vorbi, prospeţimea râsului, veselia şi tristeţea cântecului, sfiala şi văpaia dragostei ei. Ii era adânc recunoscător pentru ceeace îi dăruia din nesecata comoară a fiinţei ei, deşi nu-şi dădea limpede seama cât de mult însemna asta. Era simplă, bună şi darnică aşa cum era pământul pe care se născuse.

Văzând dorinţa şi străduinţa ei de-a avea o casă bine

rânduită şi curată începu să-i dea şi el o mână de ajutor, când avea vreme. Drese ostreţele rupte şi coteţul, iar groapa de gunoi care mai înainte era în faţa ţarcului, lângă cărare şi sub ferestrele odăiţei o mută într'un colţ al curţii. Groapa veche o astupă cu pământ negru şi întocmi o grădină de zarzavat, pentru Ana.

Ba mută şi privata dincolo de groapa cu gunoi şi drese şandramaua de scânduri strâmbă, gata să cadă.

Jan era om sdravăn, vârtos, şi nu-şi cruţa puterea pe care i-o hărăzise firea. Ana nu-l văzuse niciodată trândăvind. Meşterea mereu, găsea mereu câte ceva de dres în gospodăria lor mică, iar când isprăvea de muncit pământul lor, lucra la chiaburi sau pe moşia contelui. Intr'o zi scoase din pod un leagăn vechi pe care apoi se apucă să-l dreagă pe îndelete, seara, când n'avea ce face, încrustându-l şi împodobindu-l cu desene simple. Ana privea uimită cât de meşteşugit lucrau mâinile lui şi nu se sătura minunându-se de dibăcia lor.

— Ar fi bine, Jane, să te mai odihneşti şi tu niţel, îl spuse odată.

— Când sunt cu tine, mă odihnesc totdeauna, îi răspunse el. Şi spunea adevărul.

Avea însă Jan ceva în firea lui care o necăjea pe nevastă-sa. Nu degeaba îi spunea lumea Vojacik sălbaticul şi se ferea să se certe cu el. Ştia să se stăpânească dar dacă-şi dădea drumul mâniei era vai şi amar. Ana suferea din pricina acestei metehne a lui, dar asta nu însemna că-l iubea mai puţin. „E bărbat, ce să-i faci?" căuta ea să-l desvinovăţească faţă de sine însăşi şi faţă de lume. „Ei şi ce dacă-i mai sare câteodată bărbatului ţandăra?" In ochii ei, Jan nu avea cine ştie ce păcate.

VREME BUNA ŞI FURTUNA

In prima toamnă, Ana nu munci la străini. Proprietarii celor două moşii din sat luau mai cu seamă femei pentru munca câmpului, căci le plăteau mai puţin. Anul acela însă uitară de rovineanca venetică iar ea era încă prea mândră ca să se ducă singură să se tocmească. Deaceea îşi făcu de lucru la ei în gospodărie.

După ce scoaseră cartofii, napii și sfecla și însămânțară pământul pentru toamnă, Jan se duse să lucreze în sat, „la curte", la o depărtare de vreo jumătate ceas de Lhotka. Satul unde se afla curtea se chema Hurka și era un fel de târg mai mare decât satele din împrejurimi. Acolo era și curtea și casteiul contelui, unde acesta venea să locuiască din când în când, odată la câțiva ani. In fața castelului se afla biserica zidită de cineva din familia contelui și lângă ea, școala veche cu trei clase. Aici, copiii satului învățau să citească, să scrie și să socotească, minunându-se de obiceiurile bune ori rele ce le aveau copiii ălor dela curte, pe care în sinea lor îi pismuiau tot mai mult. In biserică, preotul învăța pe bătrâni și pe tineri să se roage pentru măria sa împăratul, pentru stăpânire și pentru atotputernicii lumii...

La Hurka se afla o cârciumă, o prăvălie, un cizmar, mai degrabă cârpaci, un croitor și o moară. In casele din sat, cam douăzeci la număr, locuiau slugile, niște lemnari și câțiva oameni mai cu stare ce stăpâneau bucăți mai mici sau mai mari de pământ.

Când Jan de pe Vejfuk lucra la curte, Ana păștea vitele pe coastă, în preajma gospodăriei — două capre, câteva oi și mai târziu și o vacă — cosea cămășuțe de copil, împletea bonețele cât palma și se bucura la gândul că o făptură nouă va spori familia lor. Toamna aceea a fost pentru ea vremea dragostei și a așteptării, timpul cel mai pașnic al vieții ei pe Vejfuk. Anii de mai apoi au adus cu ei tot mai multă neliniște, grijă, muncă și necazuri.

Dincolo de pădurea bătrână de brazi ce se întindea la apus și miazănoapte de gospodăria lor, în sus spre culme, Ana descoperi într'o zi o poieniță mică plină de bălării și ierburi de munte. Poienița mirosea a cimbrișor și izmă și soarele de toamnă bătea drept acolo. Insă ceeace îi plăcu mai mult Anei era priveliștea ce se deschidea asupra întregului ținut. Pădurile întunecate ale Sumavyei înconjurau valea dinspre miazăzi; cele câteva sate erau răspândite ici-colo, iar în jurul lor se desfășurau rând pe rând fâșiile negre ale arăturilor, cele verzi ale luncilor și haturile cu mărăcini, păducel și aluni. Inspre apus se vedea Hurka cu turnul bisericii în formă de ceapă, acoperit cu șindrilă, iar alături, castelul ridicându-se măreț. Inspre miazănoapte, dincolo de priporul păduros, se întindea până departe câmpia mănoasă, cu colni-

cele pline şi cu pădurile şi satele ei ca nişte ostroave. In mijlocul câmpiei se vedea oraşul cu numeroase coşuri şi cu turnul fumuriu ce se înalţa spre cer ca un strigăt, iar din oraş pornea şoseaua albă pe care se afla aşezat şi satul de baştină al Anei. Lumea numea poieniţa din miezul pădurii „Steiul". Acolo îi plăcea cel mai mult tinerei gospodine de pe Vejfuk, să-şi pască vitele.

Mai târziu, oridecâteori îşi amintea de primul an al căsniciei, îi cobora în suflet liniştea de atunci şi în amintire i se înfăţişa poieniţa cu bălării, bătută de soarele de toamnă şi priveliştea ce se deschidea de acolo spre vale şi spre câmpia îndepărtată.

Prima iarnă a fost mai puţin aspră decât în alţi ani, dar furtuna a făcut asemenea stricăciuni în pădure, că lemnarii au muncit până în primăvară să scoată toate trunchiurile doborîte. Zilele erau scurte şi bărbaţii plecau de acasă de cu noapte, cu topoarele şi ferestraiele pe umăr. Toată ziua răsunau în pădure sgomote înfundate. Loviturile topoarelor şi scârţâitul ferestraielor erau pentru Ana ca un cântec, deşi pe atunci munca de tăietor de lemne era o adevărată robie. Ascultând svonurile pe care vântul le aducea până pe Vejfuk, căuta să ghicească în ce parchete se lucrează şi unde anume este Jan. Echipa de lemnari în care intrase Jan lucra în preajma satului. La amiază, nevestele le aduceau de mâncare şi adunau apoi grămadă, surcelele şi crenguţele cu miros de răşină pe care seara lemnarii le cărau acasă.

Ana robotea toată dimineaţa prin casă, iar după ce hrănea vitele, punea într'o legătură mâncarea sărăcăcioasă, de cele mai multe ori ciorbă de legume şi cartofi; altădată plăcintă sau supă cu lapte şi cu păsat şi niscaiva acrituri. N'apuca să termine bine cu dereticatul, când auzea femeile din sat strigându-i de pe coastă: „Uiu-u! Uiu-u! Vojaciko! Hai! Hai!"

Uneori venea s'o ia fetiţa Barkăi Roşcata, nevasta lui Matej Kryda a cărui casă de bârne, sub coastă, era cea mai apropiată de Vejfuk. Baruşka, aşa o chema pe fetiţă, sărea gâfâind nerăbdătoare de pe un picior pe altul şi striga cu glas cântat întinzându-şi gâtişorul lung: „Lele Vojaciko, mama m'a trimis să-ţi spun că femeile s'au şi gătit de drum", şi-i mulţumea plină de bucurie, când Ana rupea o bucată de plăcintă şi i-o dădea sau când îi punea în palmă câte un măr

ori nişte poame uscate. Iar când o aşeza în faţa ei pe săniuţă şi îşi dădeau drumul devale, până în sat, chiuia de frică şi de încântare. Şi Ana simţea în acele clipe un fior plăcut şi ar fi dorit ca derdeluşul să ţină cât mai mult.

Femeile din sat cârteau: „Nu prea are minte muierea de pe Vejfuk. Cu copilul în burtă, să facă asemenea năzbâtii!" Dar ce să-i pese Anei de vorbele femeilor când în trupul ei simţea atâta putere necheltuită şi în inima ei o nemăsurată poftă de viaţă!

Zi de zi, în rând cu celelalte femei urca spre pădurea ce se întindea dincolo de lanuri, între miazănoapte şi răsărit.

Locul se numea „La răspântie". Era o răscruce a drumurilor de şes şi bătrânii povesteau lucruri cumplite despre stafiile ce se arătau acolo, noaptea. Deşi Ana nu credea nici atâtica din toate istoriile astea, le asculta totuşi cu plăcere. Deaceea a fost încântată când cei din sat au chemat-o la şezătoare.

Urcând odată spre pădure, îşi aduse aminte de tot ce îi spusese bătrâna Kordula şi se întrebă dacă ar avea destul curaj ca să colinde prin locurile astea neînsoţită nici de celelalte femei şi nici de Jan. „Bătrâna Kordula are vorba atât de meşteşugită, că poate să mă zăpăcească şi pe mine", îşi zicea privind la femeile care mergeau în faţa ei. Erau înfofolite ca şi ea, pe cap cu şaluri călduroase de lână, şi în mâini cu mănuşi cu un singur deget. Trăgeau după ele săniile mari pe pârtie şi tropăiau vesele cu saboţii lor încălţaţi peste ciorapii de lână roşie bine tălpuiţi cu pâslă.

In zilele cu soare zăpada era atât de strălucitoare încât te dureau ochii şi-ţi lăcrimau. Iar când cădeau domol fulgi mari de zăpadă, era tare plăcut să-ţi dai capul pe spate şi să simţi atingerea lor răcoroasă şi uşoară pe faţă. Atunci Ana se gândea la copilul pe care îl aştepta şi îşi închipuia că tot atât de uşoare vor fi mângâierile mânuţelor lui.

Adesea însă, se întâmpla să se stârnească viforniţa. Zăpada înţepa atunci ca dinţii şerpilor veninoşi, vântul pătrundea prin îmbrăcămintea groasă şi înfiora trupul femeilor care mergeau poticnindu-se şi care, cu mare greutate, puteau să ajungă la locurile mai adăpostite. Incă de departe îşi strigau bărbaţii ca să le întâmpine. In primul an, cel ce le ieşea mai des înainte era Jan. Inima Anei svâcnea întotdeauna bucuroasă şi plină de mândrie când îl vedea că se apropie, înalt

de stat şi privea drept în ochii lui înfocaţi şi negri, plini de grijă şi dragoste. Ii era tare ruşine faţă de celelalte femei când, înhămându-se singur la sanie, o cuprindea cu stânga peste mijloc şi o purta aşa, peste bulzurile de zăpadă îngheţată de parcă n'ar fi fost femeia unui lemnar de rând ci o cucoană sadea, ca acelea ce şedeau duminicile în strana bisericuţii din Hurka. La fiecare pas o ruga să bage de seamă şi ea se înroşea toată. „Lasă Jan, că râd muierile de noi", îi şoptea speriată. Cu toate astea, era încântată de grija pe care i-o arăta.

In ziua când s'a întâmplat nenorocirea aceea grozavă, îndată după Anul Nou, săniile erau toate încărcate şi femeile adunau surcele pentru ziua următoare. Ana lucra de zor, privind din când în când spre soţul ei şi minunându-se de siguranţa cu care reteza dintr'o singură lovitură, chiar de lângă trunchi, crăcile groase şi pline de răşină, strângând cu putere coada toporului în mâinile lui vânjoase. Se gândea la palmele lui care erau calde de parcă i-ar fi curs în vine oţel topit. Nu purta niciodată mănuşi, nici pe gerurile cele mai cumplite când îţi îngheţa până şi răsuflarea.

Jan parcă i-ar fi citit gândurile; s'a ridicat deodată şi s'a uitat drept la ea, iar când privirile lor s'au întâlnit, Ana s'a înroşit toată. Şi chiar în clipa aceea s'a întâmplat nenorocirea. Intâi s'a auzit ca un semnal pârâitul crăcilor, apoi sgomotul înfundat al căderii copacului ce scăpase deodată din strânsoare, prăvălit de furtună. Şi în acelaş timp, văzduhul a fost sfâşiat de un ţipăt scurt ce s'a ridicat sus, în înălţimi peste vârful copacilor. Intr'o frântură de clipă, întreaga pădure a amuţit de spaimă. Liniştea era atât de desăvârşită încât Ana îşi auzea bătăile inimii. Iar când ţipătul jalnic al Barkăi Roşcata a rupt tăcerea aceea apăsătoare, i s'au muiat picioarele. Lemnarii se şi repeziseră spre locul unde Matej zăcea galben la faţă, prins sub un brad uriaş. Bărbaţii au pus mâna îndată pe ţapine ca să scape cât mai repede trupul tovarăşului lor de sub povara ucigătoare. Dar n'au izbutit să o facă decât după ce le-au venit într'ajutor oameni din alte parchete. Asudau şi înjurau de parcă fiecare din ei s'ar fi simţit strivit de greutatea aceea cumplită. Ana era încredinţată că'n fiecare se răsfrângea durerea ce-l chinuia pe Matej şi fiindcă nu putea să scape de ea căutau să-şi uşureze sufletul prin blesteme şi înjurături.

Au ridicat trunchiul. Trupul puternic a lui Matej zăcea vlăguit şi alături, zăpada bătătorită încetul cu încetul se înroşise de sânge.

— Straşnic l-a strivit. Are picioarele chisăliţă! le-a spus, după o sudalmă sdravănă, unul dintre bărbaţi, femeilor.

Ca o lunatică, Ana s'a apropiat şi ea să-l vadă pe Matej. Era îngrozită şi parcă nu înţelegea nimica, iar Matej i s'a părut ca o păpuşă de ceară, atât era de ţeapăn şi de galben.

— Duceţi-vă dracului, muierilor, nu mai încurcaţi locul aici! a strigat Josef Sojka, un bărbat mic, noduros, strâmb din şale dar cu o putere de taur şi a împins-o pe Ana care tocmai îngenunchiase la căpătâiul lui Matej şi începuse să-i şteargă faţa galbenă cu un pumn de zăpadă. Ea s'a ridicat îndreptându-şi şalele voinice. Bărbatul ei a cuprins-o de mijloc şi a dus-o spre săniile ce aşteptau încărcate pe drum:

— Asta nu-i pentru tine, Ana! Stai deocamdată aici! i-a vorbit cu duioşie, dar atât de răspicat, încât n'a îndrăznit să zică nimic.

— Crucea ei de muiere, luaţi-o de aici! Chelălăe ca o căţea lovită! Iţi împuie urechile! Grijania şi dumnezeul ei! înjura bătrânul Haba, cel care locuia mai jos de sat, pe luncă, lângă moşia „La Primarul". S'a întors mânios spre femeile speriate strigând:

— Hai, mişcaţi-vă şi duceţi-o acasă!

— Nu plec de aici nicăieri — nu plec! Barka Roşcata se târa în genunchi, desnădăjduită, spre trupul lui Matej, gemând de ţi se rupea inima. Matej cel voinic era groaznic la vedere. Trupul lui stâlcit se pierdea parcă într'o grămadă de cârpe. Sângele trecea prin ele şi se închega pe zăpadă.

Bărbaţii au încercat întâi să-l trezească dar neizbutind l-au aşezat pe-o sanie.

Pe drum, Barka şi-a adus aminte de preot şi s'a speriat la gândul că bărbatul ei ar putea să moară fără să fie grijit.

— Daţi fuga până la Hurka, să vină părintele! Vă rog duceţi-vă, să vină numaidecât... clănţănea din dinţi şi-şi împreunase mâinile a rugă, iar femeile, credincioase, s'au grăbit să o asculte.

— Ia lasă-l în pace pe popa! Ce să-i facă el? Trebue un doctor! a repezit-o Josef Sojka muşcându-şi înciudat

mustățile lungi. Cineva și-a dat cu părerea că ar trebui dus la spital, dar Barka s'a arătat neînduplecată:

— La spital nu-l las pentru nimic în lume! Dacă e să moară — să moară pe perna lui!

Iar când femeile miloase veneau s'o vadă și să-i aducă o mângâiere, se jelea de-ți rupea inima:

— Of, ce să mă fac, săracă, văduvă, ce să mă fac, cu atâția copii?

Dar Barka n'a rămas văduvă. La spital i-au tăiat un picior lui Matej, dar i-au vindecat coastele; brațul stâng putea să și-l miște acum. Totul a intrat deci iar pe făgașul vechi pentrucă prea milostiva administrație în pădurea căreia se betegise Matej, i-a dat Barkăi câțiva galbeni ca despăgubire; i-a plătit totuși ceva mai puțin decât suma pe care o risipea pe băutură domnul conte într'o singură seară. Iar despre banii pe care i-au strâns lemnarii, punând mână dela mână, nu s'a vorbit prea mult. La fiecare din plățile următoare dela sfârșit de săptămână, Josef Sojka scotea punga lui veche de piele, pentru tutun și cel care își primea plata arunca în ea câțiva bani, câteva pițule, după cum îl lăsa inima pe fiecare. Iar dacă se găsea printre lemnari vreunul care să întoarcă de mai multe ori banul în palmă, atunci avea de a face cu limba ascuțită a lui Josef.

— Nu-i nevoie să dai nimic, Prokop, dacă te temi că n'o să-ți ajungă banii acasă! De ți-o ieși în cale vreun copil de-al lui Matej, uită-te mai bine în altă parte! Iar dacă o să strige că-i e foame, astupă-ți urechile! Asta-i mult mai ușor decât să scoți doi-trei bani din buzunar. Gândește-te însă că azi, mâine, poate să te ajungă și pe tine năpasta — iar noi ceștilalți poate n'o să fim cum ești tu astăzi.

Iar când Prokop Pazdernik s'a uitat la el jignit, Josef l-a bătut prietenește pe umăr, zicându-i:

— Du-te dracului, nătărăule! Doar nu ți-om întoarce noi spatele, noi știm că nu cântărești banul, ci-l dai cu inimă bună!

Imblânzit, rușinat, Prokop a lăsat repede banul să cadă peste celelalte monete care zângăneau în punga soioasă a lui Josef.

Prokop Pazdernik, fiul bătrânei Kordula, era vestit în sat pentru sgârcenia lui. Casa lui era în fața cocioabei lui Josef, făcută din nuiele lipite cu lut. Pe când în fiecare casă

era o droaie de copii, Prokop însurat de câțiva ani, nu avea încă niciun moștenitor. Cu toate acestea și el și sfrijita de nevastă-sa, umblau îmbrăcați în pânză de sac, numai sdrențe, munceau amândoi ca niște vite de povară și mâncau doar atâta cât să-și alunge foamea.

Femeile din sat spuneau despre Prokop, care umbla tot încovoiat și încerca zadarnic să-și îndrepte spinarea și să-și scoată înainte pieptul scofâlcit, că îi ținea socoteală neveste-si Mancia și de păsatul pe care îl punea la supă și că o oprise să facă copii ca să nu aibă guri prisoselnice de hrănit. Fără îndoială că lucrurile nu stăteau tocmai așa, dar era adevărat că Mancia, înăcrită și îmbătrânită înainte de vreme, se uita cu jind la copiii celorlalte femei.

Ana de pe Vejfuk simțea pentru ea o prietenie ascunsă, poate tocmai fiindcă celelalte o priveau de sus. Se gândea că viața ei e mult mai liniștită, mai mulțumită, decât a nenorocitei de Mancia și-i era ciudă pe gospodarul dela Kordula — căci așa i se spunea așezării lor, după bătrâna Kordula — știindu-l atât de cârpănos. „Omul ăsta ar trebui să-și dea seamă că viața e scurtă! Doar traiul pe care-l duce e atât de păcătos încât nu se alege cu niciun folos, cu nicio bucurie", se gândea scârbită, văzând trupul uscat al Manciei și fața suptă de foame a lui Prokop.

Matej Kryda a zăcut mult la spital. S'a întors acasă deabia după ce vântul de primăvară a svântat câmpurile și oamenii au început să facă sămănăturile și să pună cartofii. Sărea într'un picior, sprijinindu-se în cârjile cu care multă vreme n'a putut să se obișnuiască. In timp ce mergea șchiopătând, șovăelnic, trupul înalt i se înclina când într'o parte, când într'alta. Dacă te uitai la el ți se părea că îl bate întruna un vânt puternic. Când a intrat în sat, o droaie de copii speriați s'au strâns în preajma lui, iar de după geamurile caselor îl priveau o mulțime de ochi curioși. Oamenii se uitau după Matej cu milă, dar în sinea lui fiecare era mulțumit că nu l-a lovit pe el năpasta. Nimeni însă n'a stat să se gândească și la ceeace se petrecea în sufletul lui Matej. Schilodul suferea în tăcere. Suferea din pricina ocărilor neveste-si, și când auzea plânsetele copiilor flămânzi, suferea din pricina neputinței, a caliciei sale, de care se rușina atât de tare încât mai bine nu se arăta prin vecini, nici nu ieșea

din casă. Trebăluia şi îngrijea de copii, pe când Barka umbla după câştig.

Cu timpul, satul s'a obişnuit cu „Matej Şchiopul" şi nimeni nu băga de seamă că copiii lui sunt mai slabi şi mai sdrenţăroşi decât înainte. Fiecare avea necazuri şi griji până peste cap; dece ar fi purtat şi amărăciunile altora?

Şi totuşi!

„Ar trebui să-l ajutăm într'un fel pe Matej", spunea Ana de pe Vejfuk lui bărbatu-său. „Dacă ar avea de lucru nu s'ar mai simţi de prisos pe lume!" Avea ochi ageri şi vedea ceeace alţii nu băgau de seamă. Şi a tot vorbit aşa, întruna, până când şi Jan a început să se gândească la soarta lui Matej şi într'o zi a intrat la el în casă ca să chibzuiască împreună şi să vadă de ce s'ar putea apuca acesta. Era într'o duminică după masă, când lumea se odihneşte după o muncă de o săptămână încheiată. A ieşit apoi cu Matej şi cu băieţii lui mai mari, pe Brjezin (cum i se spunea crângului de mesteceni dela poalele priporului păduros), iar seara s'au întors cu câteva legături de nuiele şi nuieluşe de au umplut tinda mică a casei lui Kryda.

In zilele următoare, Matej s'a apucat să împletească coşuri şi să facă mături pe care Barka le aşeza în pod lângă horn. „Ei! tot o să strângem ceva bănişori pentru la iarnă", spunea ea cu bucurie.

Jan de pe Vejfuk şi nevastă-sa Ana erau evlavioşi. Işi împlineau cu sfinţenie îndatoririle bisericeşti ca dealtfel toată lumea de prin partea locului. Una dintre îndatoriri era să se ducă în fiecare duminică la biserica din Hurka. Acolo popa le arăta toate păcatele făcute peste săptămână iar ei se pocăiau cu smerenie.

In fiecare duminică dimineaţa Ana peria cu grijă hainele soţului şi ale ei, apoi pătrunşi de înţelesul zilei de sărbătoare plecau odată cu ceilalţi credincioşi, grăbindu-se să ajungă la biserică înainte ca popa să iasă din paraclis şi să înceapă a citi în faţa altarului slujba pe latineşte. Niciunul dintre cei de faţă nu înţelegeau o boabă din toată citania, dar fiecare o socotea un lucru dela sine înţeles, cum erau şi minunile despre care părintele le vorbea la predică.

Pe când popa slujea, până să înceapă predica, fiecare avea răgaz să vadă ce-i lipseşte sau cu ce l-au întrecut cei-

ralți în portul lor. Aveau răgaz să se și lase munciți de griji: „Ce-or fi făcând oare plozii mei acasă? Doamne ferește să se lovească sau să-mi facă cine știe ce ponos!" Așa își spuneau îngrijorate, mamele. Iar gospodarii: „Dece o fi călcat oare așa greoi azi dimineață Bălaia? Doar nu i-o fi sosit ceasul! Ce dracu, să mă fi încurcat într'atât în socoteli? Doamne ferește s'o apuce fătatul înainte de a mă fi întors!" Și bunul gospodar începea să numere zilele, săptămânile și lunile și nefiind prea tare în socoteli, nu le dădea de rost nici atunci când ieșea din biserică.

Capul muntenilor era plin de atâtea griji încât nu mai rămânea decât foarte puțin loc pentru ceeace spunea popa la predică. Cu toată bunăvoința, din propovedania lui abia de se lipea de ei din când în când câte o frântură. Iar dacă se întâmpla să se vorbească multă vreme despre câte ceva, apoi trebuia să fie vreun lucru neobișnuit, o minune ce se petrecuse undeva, svonul unei căsătorii puse la cale, sau cine știe ce gâlceavă întâmplată în parohie.

Predica pe care a ținut-o popa de Florii, o săptămână înainte de Paști, a stârnit vâlvă. Poate că și despre ea se va vorbi mai mult de o săptămână. Când a intrat înăuntru perechea de pe Vejfuk, biserica era aproape plină și Ana mirată și-a rotit privirea asupra mulțimii adunate. In spate, sub cor — unde mai mare peste cântăreți era directorul școlii din Hurka — se înghesuiau săracii din vale și deci acolo era și locul ei și al lui Jan. In cele câteva bănci șontoroage, stăteau strânși unu'ntr'altul bătrânii. Cum însă nu încăpeau toți acolo, câțiva îngenunchiaseră pe pardoseala de piatră. Lespezile erau reci și-i dureau genunchii; totuși era mai bine decât să stai în picioare, să-ți proptești tot timpul slujbei trupul șubrezit pe picioarele slabe.

Bătrânii erau încredințați că-i e mult mai plăcut lui dumnezeu dacă stai în genunchi. Doar așa spunea și părintele. Durerile pe care le simțeau, după o lungă îngenunchiere, le pătrundeau în oase ca niște sfredele ascuțite. Părintele însă le spunea mereu că cel care suferă mult în viață, este după moarte mai aproape de împărăția cerurilor.

In băncile din față, mai noi și mai încăpătoare, ședeau chiaburii și familiile lor. Acolo aveau o bancă a lor și cei doi proprietari dela Lhotka, proprietarii dela curtea din sat și cei de pe moșia așa numită „La Primarul". Slugile lor

rămâneau însă printre cei săraci şi nu îndrăzneau să se aşeze pe bănci nici chiar atunci când, din vreo pricină oarecare, chiaburii sau neamurile lor nu putuseră veni la biserică.

In faţa altarului era loc destul încă. Acolo, lângă grilaj, la o bună depărtare de băncile frumoase, îmbrăcate în catifea roşie şi împodobite cu crestături în lemn, se înghionteau copiii de şcoală. Domnii dela castel, pentru care erau făcute băncile acestea ar fi socotit drept o mare necuviinţă dacă vreun sărac s'ar fi aşezat lângă ei. Din fericire, nimeni n'ar fi îndrăznit să facă una ca asta.

Pe vremea aceea, „domnul administrator" era foarte puternic. Administratorul domeniului Hurka era un bărbat scund, răutăcios şi încrezut. Băştinaşii, înafară de cei câţiva chiaburi, erau legaţi cu toţii de castel căci lucrau sau pe pământul, sau în pădurile contelui.

In faţa băncii administratorului de pe moşia contelui, se afla un jilţ care prin bogăţia lui semăna cu un tron; deasupra spătarului era bătută stema stăpânilor acestor locuri. Jilţul era închis cu un lacăt frumos lucrat, a cărui cheie se afla la ţârcovnic. Lacătul era descuiat doar arareori, la câţiva ani odată, când, din întâmplare, cineva din familia contelui nimerea pe moşia dela Hurka. Şi dacă venea la castel, nu însemna că se va duce neapărat şi la biserică, unde îl aştepta jilţul acela bogat împodobit. Nu era nevoie s'o facă, de vreme ce slugile sărace se rugau pentru stăpânii lor cu aceeaşi sârguinţă cu care îndeplineau şi celelalte munci.

Intrând, Ana a dat din cap spre cei câţiva cunoscuţi şi, văzând orânduiala nedreaptă a locurilor, s'a simţit întristată. S'a uitat o clipă la altarul frumos împodobit, apoi şi-a adus aminte pentruce a venit la biserică şi a deschis cartea de rugăciuni. In cartea de rugăciuni nu întâlnea însă decât cuvinte goale, neobişnuite, străine. A închis-o şi a început să se roage cum ştia ea. S'a cufundat într'atât în gândurile-i cuvioase, încât nici n'a băgat de seamă când a venit popa în altar şi a început să slujească. Când rugăciunile rostite într'o limbă neînţeleasă au început s'o stingherească, s'a întristat niţel. Ascultând glasul răsunător al preotului, se gândea că poate şi acestuia i-ar fi plăcut mai mult să slujească în limba lui. La sfârşit popa a ajuns la predică. A început să le vorbească „oilor" păstorite de el despre păcatele săvârşite şi să le amintească pedepsele care-i aşteaptă după moarte. I-a

amenințat cu caznele purgatoriului și ale iadului și oamenii își plecau smeriți spinările pe care viața le împovărase destul.

Ana privea în silă fața caraghioasă și plină de răutate a domnului administrator care în timpul predicii se uita cu niște ochi fățarnici la sărăcimea în sdrențe ce stătea îngrămădită cu smerenie în fundul bisericii, clipea mereu și își lingea buzele uscate de parcă ar fi mâncat cine știe ce bunătăți.

„Ne sperie cu dracu și nu vede sau nu vrea să vadă că diavolul adevărat e colea și-i întinde mâna cu prietenie în fiecare zi", se răzvrăteau în creierul Anei gândurile și o scârbă nespusă a cuprins-o când și-a dat seama de asta.

Intre timp, preotul a întors meșteșugit vorba, îndrumând predica pe un alt făgaș. A început să glăsuiască despre slăvitul stăpân al acelor locuri și în cuvinte alese a arătat și ce suflet mare și cât de darnic este contele. Nu numai că le dă oamenilor de lucru, ajutându-i să-și câștige pâinea, ci, milostiv, deschide mâna și atunci când se abate asupra lor vreo nenorocire. A pomenit apoi de Matej Kryda, care se betegise pe când lucra în pădurea contelui. Popa a înfățișat lucrurile în felul lui. Le-a arătat credincioșilor că ceeace s'a întâmplat, s'a întâmplat din voia domnului dumnezeu, ale cărui fapte nu pot fi judecate dar a cărui milă nu are margini. Ana nu-l scăpa din ochi pe domnul administrator, urmărind cu luare aminte fiece schimbare de pe fața lui. A văzut cum, atunci când popa a amintit de stăpân, privirea lui s'a făcut mai ascuțită, apoi cum s'a umflat în pene când popa a slăvit bunătatea contelui, de parcă laudele ar fi fost pentru el. Iar când a auzit că însuși dumnezeu a trimis pedeapsa aceasta asupra lui Matej a început să dea mulțumit din cap de parcă ar fi întărit spusele popii. „Prostule", își zicea Ana supărată. „Ce fel de dumnezeu mai e acela care își arată astfel bunătatea."

Popa a pomenit și de darul în bani pe care stăpânul l-a făcut familiei lui Kryda, dar a trecut sub tăcere lucrul cel mai de seamă: suma la care se ridica darul.

Stând pe banca boierilor, domnul administrator se uita ca un hârciog supărat căruia un șoarece i-ar fi șterpelit câteva boabe din mișina îmbelșugată. Privirea lui mânioasă a fulgerat-o pe Barka îngenunchiată în primele rânduri ale sărăcimii, de parcă numai ea ar fi fost pricina tuturor pacostelor

ce se abătuseră asupra ei, îndrăznind să-i păgubească pe stăpâni cu câțiva galbeni și cu un lucrător bun.

După toate astea, Anei i s'a făcut deodată rău. A năpădit-o o greață cumplită de parcă ar fi vrut să-și verse și fierea. N'a mai îngenunchiat cu ceilalți când popa i-a îndemnat pe credincioși să se roage pentru sănătatea stăpânilor ci, căutându-l pe Jan printre bărbați l-a rugat din ochi să plece. Pașii lor apăsați, ce se îndreptau grăbiți spre ieșire, au tulburat începutul rugăciunii. Popa a văzut-o cu coada ochiului, și i-a aruncat o privire mânioasă. Noroc că era însărcinată — așa zorul lor de a pleca avea o îndreptățire. Altminteri, fără îndoială că i-ar fi afurisit.

— M'a podidit scârba de toate astea! i-a spus soțului, când au ajuns afară. Și mă mir că nu-i e rușine popii! Doar se zice că-i slujitorul lui dumnezeu.

Jan a înțeles îndată ce vrea să spună, ochii i-au scăpărat de mânie și i-a răspuns:

— Ei, da, geaba strânge omul atâta fiere. Domn la domn nu-și scoate ochii.

— Cred că n'o să mai dau prea des pe la biserică, i-a spus ea pe când urcau spre Vejfuk, iar Jan i-a încuviințat tăcut, hotărîrea.

CEL DINTAI NĂSCUT

In săptămâna dinaintea Paștilor, Ana a făcut curat în toată casa. Își făcuse socoteala că se apropie clipa când urma să vină pe lume copilul ei și voia să aibă casa curată și dereticată.

In vinerea mare Jan s'a întors mai târziu ca deobicei dela curte, din Hurka, unde începuse iar să lucreze. De cum a intrat în odaie, Ana a băgat de seamă că privirea lui are ceva ca de sărbătoare. Și tare ar fi vrut să știe ce era în pachetul de hârtie groasă — din aceea în care se înfășură zahărul — pe care îl ducea sub braț.

— Ce ai acolo? l-a întrebat și, nerăbdătoare, s'a apucat să desfacă sfoara cu care era legat pachetul, apoi, mirată și'n acelaș timp încântată, a început să scoată câte una și să așeze pe masă o mulțime de pungi și cornete. Le-a

deschis şi văzând ce au înăuntru nu şi-a mai putut stăpâni bucuria.

In punga mai mare era făină albă, în cea mai mică zahăr, iar în cea mică de tot, cafea boabe, bunătăţi rare aici în munţi. In cornetele pe care le-a deschis pe rând, Ana a găsit migdale, stafide, orez, drojdie şi nişte bomboane galbene cu miere. Cuprinsă deodată de îngrijorare, s'a gândit că Jan a cheltuit o mulţime de bani, dar n'a scos nicio vorbă.

— Ca să-ţi îndulceşti viaţa, i-a spus Jan râzând şi i-a vârît o bomboană în gură. Acestea sunt pentru pască. Se cade ca să mai avem şi noi din când în când pe masă altceva decât cartofi şi ciorbă de varză!

Ana nu mai ştia cum să-şi arate mulţumirea.

— Eşti cel mai bun bărbat de aici din munţi! i-a zis râzând veselă.

A doua zi, în sâmbăta Paştilor, a copt pâinea şi pasca. A fiert câteva ouă în zeamă de ceapă, apoi cu vârful ascuţit al unui cuţit, a sgâriat pe coaja ce căpătase o culoare roşietică, plăcută, cununiţe, inimioare, clopoţei şi felurite alte înfloriturі de care şi-a mai adus aminte.

După masă s'a dus în şopron şi a luat în poală cele cincisprezece ouă pe care clocea gâsca burzuluită, apărându-şi seminţia viitoare. Le-a adus în casă şi le-a încercat în apa din hârdău să vadă dacă mai sunt bune. Trei erau stricate dar din celelalte douăsprezece viaţa a ieşit la iveală prin svâcniri scurte. „Ca şi micuţul meu", a zâmbit Ana, pipăindu-şi cu mâna pântecele în care făptura aceea necunoscută, dar pe care totuşi o simţea atât de apropiată, dădea semne de viaţă prin tresăriri repezi şi prin lovituri slabe. „Ceasul bucuriei va sosi pentru amândouă", a şoptit încet, gândindu-se la clipa care nu mai era aşa departe. Nu voia să-şi mărturisească faptul că împletită cu sentimentele pe care le încerca în ultima vreme era şi o puternică teamă în faţa durerilor necunoscute ce-o aşteptau. Durerile au apucat-o pe neaşteptate. N'a trecut niciun ceas şi i-au cotropit atât de năpraznic trupul, încât de mirare şi de spaimă n'a putut să facă altceva decât să se lase jos pe podele, ghemuită toată, aşteptând ceace trebuia să se întâmple. A răsuflat uşurată când durerile au încetat tot atât de neaşteptat cum o şi apucaseră.

„Ar trebui să chem pe cineva", şi-a amintit şi a ieşit în

curte ştergându-şi cu palma sudoarea care îi curgea şiroaie pe faţă. Nădăjduind c'o va auzi vreo femeie, Ana şi-a dus mâinile pâlnie la gură şi a început să strige înspre sat, dar au cuprins-o din nou nişte dureri mai straşnice decât înainte, atât de cumplite că i s'a întunecat în faţa ochilor. „Astea n'am să le mai pot îndura!" a strigat speriată şi şi-a muşcat buzele palide.

Abia acum îşi dădea seama Ana ce înseamnă durerile facerii. Când a început să strige, glasul ei era plin de o teamă nemăsurată.

— U-hu-u, uhu-u-u! i-a răspuns îndată o femeie.

— Trimite, rogu-te, pe baba Salacika — îndată! — îndată! Ana striga acum din răsputeri şi auzindu-şi glasul se simţea mai liniştită. I se părea că asta-i mai domolea durerile ce-i frângeau trupul. S'a târît până în casă şi acolo, aducându-şi aminte că va avea nevoie de apă caldă, s'a chircit jos lângă vatră ca să aşeze lemnele pentru aprins focul.

In săliţă s'au auzit deodată paşi grăbiţi şi a intrat Mancia, soţia lui Prokop Kordula.

— Moaşa vine acuşica! i-a dat de ştire gâfâind şi a privit cu milă trupul Anei ghemuit jos pe podele. Doar n'oi fi vrând să naşti acolo, Ano! Trebue să te urci în pat! A potrivit la repezeală aşternutul într'unul din paturi şi când a ajutat-o să meargă până acolo, Ana, deşi chinuită de dureri, s'a minunat de puterea ce se ascundea în trupul uscat al Manciei. Cu toate că Mancia nu avusese copii, se descurca de minune. A aşezat cu grijă, sub Ana, nişte cârpe vechi şi un cearşaf curat. A făcut foc în vatră şi a pus apa la fiert. A căutat apoi în ladă un prosop curat, scutecele şi hăinuţele, a pregătit albia şi leagănul. Abia a intrat Ana în aşternut că pruncul s'a şi grăbit să iasă la lumină, de parcă ar fi aşteptat doar ca mama lui să ajungă la locul sorocit naşterii. Când a intrat pe uşă moaşa, a şi întâmpinat-o cu scâncete.

— Ia te uită. Surcica nu sare departe de trunchi. Se cunoaşte că şi ăsta-i din neamul lui Vojacik! a spus râzând moaşa care-l adusese pe lume şi pe taică-său ca şi pe mulţi alţii de-o vârstă cu el. Toţi dau piept cu viaţa dela început!

Ana era sleită de puteri, dar când i-au pus în braţe pruncul ca să-i dea binecuvântarea, a simţit cum i se înmoaie inima.

— E băiat. Ce-o să se mai bucure Jan... a şoptit ea, nespus de fericită. Când a băgat însă de seamă tristeţea din ochii Manciei, i-a fost ruşine de fericirea ei nemăsurată. „Dece n'au toate femeile parte de aceeaşi bucurie? Nu e drept!" s'a gândit ea încurcată şi s'a simţit uşurată când a văzut că Mancia pleacă înainte de întoarcerea lui Jan şi că astfel nu va fi de faţă când toată familia asta fericită va fi strânsă la un loc.

A doua zi, Ana a trimis vorbă maică-si la Rovina.

— Copilul o să-i împace pe toţi, căuta să-şi încredinţeze bărbatul şi se uita mulţumită la boţul acela de carne care scâncea încet lângă ea.

— Ce crezi, n'ar fi bine să-i dăm numele tatei şi să-l rugăm să-i fie naş? a întrebat-o Jan.

Mama Anei a venit aducând daruri bogate pentru prunc. Insă în cele două zile cât a stat cu ei, parcă ar fi vrut să le învenineze cât mai mult viaţa. Gospodina sdravănă şi guralivă a cercetat cu deamănuntul gospodăria lor săracă şi toate lipsurile, câte le-a descoperit, le-a aruncat în faţă fetei şi lui ginere-său pe care nu putea să-l vadă în ochi, mustrându-i cu asprime.

Inainte de plecare şi-a vărsat toată fierea asupra Anei:

— Se pare că pe aici aşa-i obiceiul, ca muierile să nască an de an şi mă tem că şi tu ai să faci ca alelalte! Dar dacă ai de gând să torni la copii unul după altul, să nu mă chemi de fiecare dată; ar trebui atunci să stau mai mult aici decât acasă. Dealtfel, n'ai decât ce ţi-ai dorit, de aci încolo cată-ţi singură de grijă! Şi mai vreau să-ţi spun ceva: să nu te rogi de nimeni din neamul nostru să-ţi boteze! Ştiu că nu-i obiceiul să te dai în lături când ţi se cere să botezi un copil; până aici e cale lungă şi oamenii noştri n'au vreme pentru petreceri dintr'astea. Şi eu am stat mult pe gânduri până m'am hotărît să vin.

Ana era tare amărîtă de purtarea maică-si. Se simţea adânc rănită. Iar când maică-sa înăcrită şi-a vărsat focul şi pe Jan, atunci, în loc de împăcarea pe care o nădăjduiau soţii de pe Vejfuk, legăturile lor s'au rupt cu totul.

Primului băiat născut în casa de pe Vejfuk, i s'a dat numele de Martin, iar naşu-său a fost Matej Kryda, şchiopul. Martin era un copil sănătos şi voinic şi în primele zile după naştere avea ochii albaştri ai maică-si şi unele din trăsăturile

ei, cum spuneau femeile care nu se mai săturau privindu-l. Pe măsură ce creştea, însă, semăna la chip tot mai mult cu taicăsău.

Era oacheş ca şi el, ochi şi păr negru, dar faţa o avea mai ascuţită, bărbia lată şi adusă mult înainte, iar sub fruntea boltită o privire mereu supărată. Nu era plângăreţ şi nici prea răutăcios nu părea să fie; era însă tare neascultător şi încăpăţânat, aşa că, deşi Ana a încercat din răsputeri să-l împiedice, Jan s'a deprins foarte repede să întrebuinţeze cureaua ca singurul mijloc prin care-l putea struni.

In anul când s'a născut Martin, asupra gospodăriei din Vejfuk a coborît „binecuvântarea cerească", cum spunea mulţumită Ana. Toţi cei doisprezece boboci de gâscă au ajuns coşcogea păsări. Coteţul iepurilor era neîncăpător, atât de mult se prăsiseră, iar un cârd numeros de găini cutreiera curtea şi pădurea din apropiere, aşa încât Ana putea din când în când să vândă o grămadă de ouă şi câte o bucată bună de unt dela vaca bătrână şi cuminte; oile ei blânde se obişnuiseră atât de mult cu păşunea, cu iarbă grasă de pe „Skalka" încât păşteau acum singure, fără păstor. Caprele lacome trebuiau însă păzite când păşteau pe haturi, ca să nu intre în lanurile vecine, făcând stricăciuni.

Odată, înainte de seceriş, Ana s'a repezit până „Pe Culme" ca să aducă un braţ de iarbă şi s'a întâlnit acolo cu chiaburul din sat. Când a trecut pe lângă el, a privit-o în faţă aproape cu nerușinare, apoi s'a oprit locului uitându-se după ea până s'a îndepărtat. „Ce muiere a dracului trebue să fie asta!" a mârâit el. „De dragul unui flăcău, să fugă ea din casa părintească ca să trăiască într'o colibă. Păcat! E fată frumoasă!"

După ce se îndepărtase o bucată bună a strigat-o:

— Hei, Ano, mă mai cunoşti?

— Cum să nu! Eşti de pe moşia „La Primarul", i-a răspuns veselă.

— Şi ce zici, n'ai vrea să lucrezi la noi, la seceriş?

— Bucuroasă, i-a răspuns Ana încântată.

— Atunci vino duminică! Incepem să strângem grâul!

După ce a chemat-o la lucru, răsuflând liniştit şi mulţumit de sine, a început să coboare la vale, spre sat. Chiaburul nu era un om arătos. Nu prea era chipeş, avea un nas mare ca un cioc de barză, ochi mici şi buze unsuroase. Era tare nepotrivit cu nevastă-sa, o femeie uscăţivă, cu o faţă ca de şoarece

și cu niște ochi de uliu ce iscodeau întruna neîncrezători, căci multe se mai svoneau pe socoteala isprăvilor chiaburului, care era un hăndrălău.

Pe pământul lor, așa dar, a căpătat Ana pentru prima dată de lucru. La început și-a luat copilul cu ea, iar chiaburul, care umbla pe câmp ca să supravegheze oamenii, clipea îngăduitor din ochi oridecâteori alerga la el ca să-l schimbe sau să-l alăpteze.

Când Ana își alăpta copilul, căuta să fie mereu prin apropiere și atunci ea, roșindu-se toată, se ascundea în dosul snopilor de grâu ca să nu-i vadă sânii goi.

— Vezi de ceilalți, gospodare! Pe mine nu-i nevoie să mă păzești. Nu-ți fie frică, nu stau cu copilul decât atât cât trebue.

— Nu înțeleg Ano, dece te ferești atâta când dai țâță copilului! Parcă n'am ști că-l alăptezi! i-a strigat odată în loc de răspuns. Cuvintele lui au tulburat-o într'atât că nici n'a putut să-i întoarcă vorba. Din ziua aceea a simțit însă un fel de ură împotriva chiaburului, fiindcă vedea că bunăvoința lui avea un rost bine chibzuit, iar ea nu era obișnuită cu astfel de lucruri. Se silea să-i dea a înțelege Anei și celorlalți lucrători că știindu-i obârșia, o socotea pe același picior cu el. Adesea scăpa față de ea vorbe ca: „Noi țăranii... ce zici Ana?" sau „Cum e la voi acasă?" Sau altă dată: „Ce să mai vorbim, voi dela Rovina sunteți boieri față de noi țăranii săraci dela munte!" Vorbele astea o supărau pe Ana și o făceau să se simtă stingherită față de ceilalți.

— Ce tot ai cu mine, gospodare, de-mi spui rovineancă? Doar eu sunt acum de pe Vejfuk, nevastă de muncitor cu ziua! s'a cam răstit odată când începuse iar s'o sâcâe cu stăruințele lui.

— Ești doar țărancă de pe câmpie, fetițo, și asta se vede cât de colo. S'a întors spre ea și a bătut-o binevoitor peste șolduri cum bați un cal bun de povară când îl lauzi. Ea s'a tras înapoi. Atingerea mâinilor lui i-era atât de neplăcută, încât toată ziua a simțit o scârbă cumplită.

Grâul fusese cules și tocmai se secera orzul când chiaburul a căutat să intre și mai mult în sufletul ei. Odată se plimba pe câmp, printre femei și se plângea de „arșița grozavă". Toți îi țineau isonul căci era într'adevăr o căldură ucigătoare.

— Du-te Ano și adă apă, că tu alergi ca o căprioară, i-a

spus, iar ea, bucuroasă, a luat ulciorul mare şi a pornit-o în fugă spre Brjezin unde era un izvor cu apă rece şi curată.

Abia a cotit Ana după un pâlc de pomi şi chiaburul a început să dea semne de nerăbdare de parcă ar fi murit de sete.

— Da ce nu mai vine odată femeia aia. Mă duc să văd ce face! le-a spus celorlalţi şi a plecat grăbit după ea. Dacă nu l-ar fi împiedicat burta poate că s'ar fi apucat să şi alerge.

— Tare mai e zorit! a rânjit în urma lui, cu răutate, Josef Sojka.

— Ce te miri? Vrea să pună ghiara pe ea. N'auzi cum spune mereu că sunt de-o viţă amândoi, a rostit batjocoritor baba lui Haba.

— Ar fi trebuit să-i ardă câteva peste rât că tare-i nerușinat. Eu în locul ei zău că aşa aş fi făcut, a adăugat Sojka.

— Da ce ştim noi ce-o fi în sufletul ei, a mai spus plictisită soţia lui, o femeie uscată şi cu vederea scurtă.

Abia făcuse câţiva paşi, întorcându-se dela fântână, că Ana se pomeni deodată cu chiaburul în faţa ei şi tresări speriată.

— Vrei să bei, gospodare? şi i-a întins ulciorul ca pentru apărare.

— Nu, nu încă, mai avem vreme! Ascultă, Ana! Eşti o femeie a dracului de frumoasă! îmi placi, mă'nţelegi? A simţit răsuflarea lui izbind-o în faţă şi palma lui care i-a trecut repede peste tot trupul: Vrei Ana? N'o să te căeşti...

— Pleacă! Pleacă! a lăsat să-i scape ulciorul peste picioarele chiaburului, de s'a făcut cioburi, şi i-a tras o palmă răsunătoare peste buzele umflate. Apoi, fără să se mai sinchisească de el, a pornit-o în goană spre lanul de orz unde erau ceilalţi secerători.

— Lasă, lasă! nepricopsito, calico! O să-mi plăteşti tu ulciorul! Ai să vezi... a ajuns-o din urmă glasul lui mânios.

Secerătorii o priveau fiecare într'altfel: unii curioşi, alţii batjocoritori şi cei mai mulţi bănuitori.

— Unde l-ai lăsat pe chiabur? Şi dece n'ai adus apă?

— S'a spart ulciorul, iar el a rămas acolo, a dat ea din mână şi s'a aplecat repede spre snopi ca să nu bage lumea de seamă că-i tulburată. Niciodată încă nu fusese atât de mânioasă. „Dobitocul", se gândea, „slinosul dracului!"

Din ziua aceea chiaburul şi-a schimbat purtarea faţă de

Ana. Prin fiece vorbă pe care o rostea, căuta să-i arate că omul bogat e mai presus de ceilalţi şi poate să-şi îngădue orice, mai cu seamă faţă de un calic.

— Pare-mi-se că Ana l-a lovit totuşi peste bot, râdea mulţumit Josef Sojka.

Deşi ştia dinainte că lucrul ăsta nu-i cu putinţă, Ana, în mândria ei, s'a gândit să nu se mai ducă pe moşie la lucru. Nu-i venea la îndemână s'o facă nici din pricina vorbelor ce i le-ar fi scornit lumea, nici din pricina câştigului pe care, deşi mic, nu putea totuşi să-l piardă.

Când chiaburul a început din nou să facă gură din cauza copilaşului, căci se înfuria de câte ori Ana sărea să-l alăpteze, nevasta lui Sojka a sfătuit-o:

— Ano! dece nu dai tu pruncul în grija vreunui copil mai mare? E plin satul de ei şi de când lumea au îngrijit unii de alţii. Şi nevasta lui Sojka avea un copilaş născut doar cu trei luni înaintea lui Martinel şi-l lăsa în paza fraţilor lui mai mari. Alte femei îşi duceau copiii la casa lui Kryda unde îi îngrijea mica Baruşka.

Ana nu s'ar fi îndurat să se despartă de copilul ei, dar dacă nu voia să strice rânduiala satului, trebuia să ia şi dânsa o hotărîre în privinţa asta.

Când se întorcea seara spre Vejfuk, Barka Roşcata tocmai scotea apă din puţ; Ana i-a pomenit aşa, ca din întâmplare, despre necazurile ei.

„Atunci, lasă copilul la noi! N'are niciun rost să-l cari mereu cu tine la câmp. Parcă băieţii mei n'ar putea să vadă de el!"

Din ziua aceea Ana a început să-şi alăpteze copilul numai de trei ori pe zi, lăsându-l la Kryda unde Baruşka îl hrănea cu lapte de capră.

Aşa au mers lucrurile până când s'a întâmplat ceva şi trist şi hazliu care a sdruncinat mult sufletul Anei. Se strângeau de pe câmp ultimele bucate şi Ana, toată ziua a ajutat la încărcatul snopilor în căruţe. Era, de mai multe zile, o căldură cumplită şi zăpuşeala aceea prevestea furtună. După masă, s'au ivit, deasupra pădurii dela Hurka, nişte nori întunecaţi care se urcau încet pe cer, spre soarele arzător, până l-au acoperit de tot.

Chiaburul alerga pe câmp, răcnea şi suduia, dând ghies oamenilor care şi aşa dădeau zor cât puteau. Se temea că nu

va izbuti să pună bucatele la adăpost şi simţindu-se neputincios, turba de ciudă.

Ana lucra ca o maşină. Nu simţea oboseala, dar trupul îi era greu ca de piatră şi în gura uscată simţea gustul amar al plevei de grâne. Sudoarea îi curgea şiroaie, trecându-i prin haine de se făcuseră leoarcă şi i se lipiseră de trup împiedicând-o în mişcări. Pe când îi ajuta lui Josef Sojka cioturosul, care încărca snopii în căruţă, chiaburul s'a apropiat înjurând şi s'a repezit la ea ca un câine turbat:

— Mişcă-te odată, Ano! Mai repede, muierea dracului! Te mişti de parcă ai avea mâinile legate! Ţipa şi rânjea arătându-şi dinţii galbeni de parcă ar fi vrut să muşte.

Ana şi-a trecut limba peste buzele uscate şi a încercat să dea şi mai mult zor, dar snopul pe care l-a aruncat în căruţă a venit înapoi şi era să cadă drept în capul chiaburului. Ana şi-a ridicat privirea. Josef stătea acolo sus cu picioarele răşchirate, cu mâinile lungi şi noduroase lăsate în jos şi îşi muşca nepăsător mustăţile prăfuite.

— Ce faci acolo nenorocitule? a urlat chiaburul.

— Mă odihnesc gospodare, cum vezi. Şi cuvintele lui Josef sunau a batjocură făţişă. Apoi a adăugat răspicat: Şi să nu înjuri că încep să înjur şi eu. Ştiu să sudui tot atât de bine ca dumneata!

Uimit, chiaburul a rămas cu gura căscată în faţa lui — apoi a tras o sudalmă şi a dat fuga mai departe, peste câmp, la altă căruţă.

— Ţi-oi spune eu odată ce cred, că ne jupoi fără ruşine, l-a strigat Josef din urmă. A dat apoi din cap şi i-a strigat vesel Anei: Haide Ano! Dă-i drumul!

„Cutezător om e Josef ăsta. Şi ştie să vorbească cu şart", se gândea Ana în timp ce arunca snopii în căruţă.

Mai rămăseseră doar câţiva snopi de încărcat în ultima căruţă, când au început să cadă primele picături de ploaie. Sgomotul tunetelor se apropia. Peste câmp s'a stârnit un vânt straşnic şi îndată s'a pornit o ploaie repede. Bărbaţii au dat bice cailor şi au pornit-o în galop spre sat, cu căruţele încărcate, pe când cei care rămăseseră pe câmp, s'au băgat îndată sub snopi la adăpost, căci îi răzbise ploaia.

Ana şi-a luat rochia de pe hat şi punându-şi-o în cap a pornit în goană spre sat. A ajuns acolo udă până la piele,

gâfâind şi a dat cu ochii de copiii lui Kryda care stăteau sgribuliţi sub streaşina casei.

— Baruşka, unde-i Martinel? A năpădit-o o spaimă cumplită când fetiţa în loc să-i răspundă, a început să plângă; iar când băiatul mai mare s'a apucat, cuminte, să-i povestească cum se pierduse Martinel, Ana a amuţit de groază. Copiii păşteau vitele pe Vejfuk şi când a izbucnit furtuna au încercat să le mâne cât mai repede acasă. După aceea Baruşka a alergat să-l caute pe Martinel, pe care-l lăsase culcat într'o tufă, dar copilaşul nu mai era acolo...

— Am alergat peste tot, l-am căutat şi pe coastă şi'n pădure şi nu l-am găsit nicăieri.

— Poate că l-a luat muma pădurii. Sau ielele... şi-au adus aminte copiii de arătările din poveşti.

Ana a rupt-o la fugă pe coastă în sus, fără să mai ţină seama că afară bântue o furtună grozavă, fiindcă furtuna din sufletul ei era mult mai cumplită. Alerga fără să se oprească prin potopul acela de ploaie, tremurând de spaimă şi de frig. Ochii ei larg deschişi se făcuseră sticloşi. Căuta cu desnădejde pe sub fiece tufă şi prin fiece groapă. A bătut şi pădurea şi a alergat şi pe Skalka, dar parcă pământul înghiţise şi perna roşie şi pruncul. I se stârnea în minte tot felul de bănueli; până la urmă s'a gândit că poate copiii l-au scăpat pe băiat în iazul din sat şi acum se tem să mărturisească. „Mă duc să-l caut acolo", şi-a zis sfâşiată de oboseală, dar numai gândurile singure au pornit-o spre sat, căci picioarele n'au izbutit s'o poarte mai departe de gardul casei sale. S'a aşezat acolo clănţănind din dinţi şi dârdâind de frig că nici nu mai ştia ce se întâmpla în jurul ei. Intre timp, furtuna încetase şi începuse o ploaie deasă.

Bătrânul câine Vorjech care tremura de foame, în dreptul cuştii, sub streaşină, a privit-o, s'a întins, a căscat şi apoi s'a gudurat pe lângă ea, lingându-i mâna cu limba aspră. Atunci s'a mai desmeticit puţin.

— Vorjech! Unde-i Martinel? i-a pus câinelui întrebarea ce o muncea.

Vorjech a rămas o clipă cu ochii lui cuminţi la tânăra stăpână, apoi mişcând din coada lăţoasă, a fugit spre cuşcă. Ana nici n'a băgat de seamă neastâmpărul câinelui. S'a trezit din gândurile ei abia când Vorjech scoţând capul din cuşcă, a început să latre. In aceeaşi clipă a auzit un scâncet şi a văzut

perna roşie de care trăgea câinele, dând s'o scoată afară. S'a repezit la el, a ridicat repede mototolul de scutece plin de noroi, podidind-o lacrimile.

— Vezi dragul mamei ce paznic credincios ai! a spus printre sughiţuri. Dar de acum înainte nu te mai las de lângă mine!

Toamna, pe lângă puţinele bucate pe care le-au dat lanurile lor, Jan a mai adus un sac de secară pe care l-a primit ca plată pentru munca la curte, iar Ana i-a cerut chiaburoaicei un sac de grâu.

— Da ce, slugilor nu le mai place pâinea neagră? s'a răţoit cu răutate chiaburoaica; aflase dela cineva că bărbatusău se ţine după Ana cea frumoasă.

— Oricărui om care munceşte îi place pâinea neagră. Mie însă îmi trebue făină albă şi griş pentru copil, i-a răspuns Ana din cale afară de mâhnită de vorbele usturătoare ale chiaburoaicei. Lucrurile pe care altă dată nici nu le-ar fi băgat în seamă, acum îi săreau în ochi şi-i răneau inima.

„Nu-i dreptate în lumea asta", se gândea ea cu amărăciune". „Ce n'aş da să ştiu dacă o să apuc timpul în care toţi oamenii vor fi deopotrivă?..."

Se temea însă că asta nu se va întâmpla niciodată.

Când soţii de pe Vejfuk au făcut, la începutul iernii, socoteala banilor pe care-i câştigaseră muncind amândoi sau din vânzarea gâştelor, găinilor şi iezilor, şi-au dat seama cu bucurie că la primăvară vor putea cumpăra o vacă cu care să-şi lucreze pământul. Demult doreau să aibă vite sdravene pentru jug şi de pe acuma vedeau în gând cum vor putea merge dintr'un loc într'altul, cum vor ara şi vor căra bucatele cu o pereche frumoasă de vite. Pentru Ana, asta însemna o muncă sporită deoarece de aci încolo trebuia să strângă de pe haturi şi să pună la uscat mai mult fân pentru iarnă. Avea de pe acum îndoieli şi o muncea gândul că nu va fi în stare să răzbească.

Şi fiindcă pentru familia săracă de pe Vejfuk anul acela a fost un an binecuvântat, de hramul sfântului Martin, pe masa lor se afla o gâscă rumenită, dela care scoseseră untură, tot să le ajungă pentru o bucată de vreme.

Aşa s'a încheiat pentru Ana primul an pe care l-a trăit pe Vejfuk.

Ana a întâmpinat căderea iernii cu o uşurare firească. Deşi trupul ei era puternic şi sănătos, totuşi muncile grele pe care le avea de făcut peste zi şi desele nopţi de veghe lângă leagănul pruncului neliniştit o obosiseră.

Din ziua când găsise în cuşca lui Vorjech copilul pierdut, laptele începuse să-i scadă, istovindu-se atât de repede că până la urmă copilul nici nu mai voia să sugă, iar pe la mijlocul toamnei a fost nevoită să-l înţarce. După asta a început să-şi recapete puterile pe care le pierduse în vară. Odată cu venirea iernii, a avut în sfârşit destul răgaz să vadă de copil. Era o mare bucurie pentru ea. Se minuna privind trupşorul lui voinic care acum nu mai era molcuţ ci frumos şi vârtos ca o pâine bine frământată înainte de a fi pusă în cuptor.

In fiecare zi, descoperea alte însuşiri ale băiatului ei şi îşi dădea seama cât e de deştept. Deobicei seara, când Jan se întorcea din pădure, dela lucru, începea să-i povestească sumedenii de lucruri noi despre copil: „Ia te uită, Jan, cum strânge pumnii şi cum dă din picioare. Nu crezi că-i semn că va creşte voinic?" Numai despre asta îi vorbea lui bărbatu-său şi când el râdea de ea se necăjea şi se apuca să-i dovedească, mândră nevoie mare, că băiatul ei va fi un flăcău sdravăn.

Acum nu mai dorea, ca la început când abia venise pe Vejfuk, să aibă cât mai repede încă un copil. In lunile de iarnă, când după osteneala muncilor de vară, s'a simţit în puteri, s'a trezit iar în ea nevasta iubitoare. Trupul ei râvnea din nou mângâierile soţului, dorindu-le chiar mai pătimaş decât în iarna trecută. In lunile de vară, Jan rămăsese nedumerit şi poate chiar amărît de faptul că nu-l mai lăsa să se apropie de ea şi se arăta nepăsătoare, lucru pe care nu putea să-l înţeleagă căci trupul lui tânăr nu era istovit de muncă. Acum primea mulţumit şi cu înfrigurare toată dragostea pe care i-o dădea ea.

Li se părea amândorora că trupurile lor nu vor osteni niciodată. Cu cât se iubeau mai mult, cu atât erau mai însetaţi de dragoste: Jan era plin de putere iar Ana înflorea pe zi ce trecea. Nu se pomenea în vremea aceea, pe toate plaiurile, femeie care să se poată asemui cu ea la frumuseţe.

Nici fetele mari nu erau atât de nurlii şi de ispititoare. Ana avea „foc în vine şi pielea ca laptele“, cum spunea lumea. Ochii ei albaştri şi mari sclipeau ca stelele iar obrajii îi erau rumeni ca merele domneşti. Când ieşea în curte, uşor îmbrăcată, trupul ei se unduia gingaş sub rochia fulguitoare iar părul îi lucea ca aurul sub razele soarelui de iarnă.

„Bună-i de iubit nevasta asta a lui Vojacik: cântă ca o privighetoare, râde ca o turturea şi la lucru se învârte ca un sfredel. Ţi se aprinde sângele când o vezi numai o clipă“, vorbeau bărbaţii între ei.

In gospodăria de pe Vejfuk sălăşluia mulţumirea; acolo trăia o familie fericită.

Abia în preajma Crăciunului a început să se neliniştească Ana la gândul că în anul ce sosea familia lor ar putea să sporească. Când bănuiala ei s'a adeverit, a fost tare mâhnită şi nu putea deloc să înţeleagă bucuria lui Jan când a aflat vestea.

— Cred că nu-i chiar atât de bine pentru noi că vin unul după altul.

Jan a rămas mirat.

— Doar n'oi fi vrând să rămâi cu un singur copil! Cred c'o să-i prindă bine ăstuia încă un frate.

— Da! Numai de ar fi ăsta ceva mai mărişor! Aş vrea să-mi îngrijesc cât mai bine copiii, dar nu prea cred c'o să pot dacă ne-o îngrămădi iar lucrul. Fata de ţăran dela şes se speriase de ceeace văzuse în casele de aici.

La început, vorbele Anei i-au dat de gândit lui Jan; mai târziu a râs nepăsător.

— Nu te teme, mămico, că tot sănătoşi au să fie şi oricând o să le putem da pâine şi cartofi, deşi suntem poate cei mai săraci de aici din munţi.

Dar numai vorbele n'o linişteau pe Ana; deşi n'a mai pomenit nimic despre asta, se gândea cu îngrijorare la viitor.

Acum nu se mai ducea la Jan la pădure, atât de des ca iarna trecută. Nu putea să lase prea mult băieţaşul singur, căci umbla deabuşilea pe podea şi trăgea după el toate lucrurile pe care nu i le lua mai dinainte din cale.

Deseori îl lăsa în grija Barkăi Roşcata, dacă nu cumva era şi ea plecată la lucru. Atunci se ducea în pădure după buruieni, pe care le tăia la maşină ca să aibă de aşternut

vitelor la iarnă. Nu voia însă s'o supere prea des pe Barka. „Are și ea destule pe cap", își zicea văzând cu câtă greutate făcea rost de hrană pentru cele șapte guri flămânde. Matej nu câștiga cine știe ce cu coșurile și măturile lui.

După ce a adunat în grajd destule ierburi pentru așternut, a coborît roata din pod și a început să toarcă lână din care a împletit apoi ciorapi, veste și hăinuțe pentru copii. Apoi a cusut și cârpit îmbrăcămintea ce se rupsese peste vară. Seara curăța fulgi. La început Jan a încercat să o ajute, dar s'a lăsat repede păgubaș căci degetele lui erau prea butucănoase pentru munca asta. Ana nu putea să-și țină râsul văzând cu câtă neîndemânare smulgea fulgii și cum i se rupeau penele între degete.

— Jan, să știi că de te-ai apuca de munca asta n'ai câștiga nici cât să cumperi sare, spunea ea și se simțea mulțumită că totuși este ceva ce ea știe să facă iar el nu.

— Nimeni nu se pricepe să facă de toate, recunoștea Jan.

LA LUCRU

Familia de pe Vejfuk a cheltuit peste iarnă o parte din banii puși deoparte. Primăvara, când și-a făcut din nou socotelile, Jan a băgat de seamă că nu-i mai ajung banii pentru juninca voinică pe care o arvunise la chiaburul din sat.

„Ne-am bucurat atâta c'o s'o vedem la noi în grajd și iată că n'avem parte de ea", s'a jeluit amărît, neveste-si. In zilele următoare umbla tot cu capul plecat și semăna cu un om pe care cineva l-a supărat rău. Văzându-l așa, Ana a luat o hotărîre mare. A coborît în sat și s'a înțeles cu chiaburul să-i lucreze toată vara în schimbul sumei cu care rămăseseră datori pentru junincă.

Severin, așa se chema chiaburul dela curtea din sat, venise la Lhotka abia de câțiva ani. Curtea aceea își schimba mereu stăpânul. O cumpărau deobicei oameni dela șes, căci cei dela munte nu aveau cu ce să cumpere o proprietate atât de mare. Cei dela șes se obișnuiau însă greu cu viața aspră a muntenilor și îndeobște, după ce trăiau aici câțiva ani în

care nu se alegeau cu nimic, se întorceau desamăgiți și sărăciți de unde veniseră.

Ana a lucrat la ei din primăvară până în toamnă în afară doar de câteva zile când ea și cu Jan au semănat, au prășit și au cules lanurile lor.

Nevasta lui Severin o chema și în zilele de ploaie, când nu se putea lucra la câmp. Ana ajunsese astfel să lucreze la ei, să coacă pâine, să spele rufele și să hrănească vitele.

Clădirile vechi ale curții erau încăpătoare dar scunde. Nu întreceau în înălțime celelalte case din sat. Odăile de locuit erau chiar mai joase decât odaia lor de pe Vejfuk. Bătătura însă era întinsă, cu o poartă largă spre sat și cu o alta mai mică pentru oameni și mai erau și două livezi mari cu pomi. Aici mai ales îi plăcea lui Martinel al Anei să alerge și să sperie păsările.

Jan s'a bucurat grozav că avea încă o vită de jug. Și-a dres carul și s'a apucat să care gunoi. Putea acum să iasă cu el încărcat bine — nu numai cu o grămăjoară pe care ar fi putut să o ducă și în coș — că abia-l urca până'n vârf cu o singură vacă de plin ce era.

Intr'o zi, Ana, care spăla rufele în curte, a fost tulburată din lucru de un sgomot neobișnuit. Mirată și-a ridicat privirea și nu și-a crezut ochilor când a văzut vitele lui Jan care veneau în goană pe drumul din marginea pădurii trăgând după ele plugul sfărâmat. Nu a stat prea mult pe gânduri, a ieșit pe portița din dos și le-a oprit. Speriate, vacile abia s'au liniștit. Pielea de pe grumazul lor pe care părul stătea sburlit tremura ca de friguri. Când după câteva clipe a sosit în fugă și Jan, Ana l-a întâmpinat cu o mustrare tăcută. A fost grozav de mâhnită când a văzut că se ferește să se uite în ochii ei.

— Imi vine să le ucid, blestematele! Nu vor să tragă la plug. Chiar de-ai rupe biciul pe spinarea lor nu le poți face să tragă, a izbucnit înfuriat pentru ca îndată să se domolească, simțindu-se încurcat.

— Vezi Jan, vezi; așa te porți cu vitele tale, bietele? și în glasul Anei era mai multă tristeță decât dojană.

Deși vorbise domol, știa bine că vorbele ei îl vor durea mai mult pe Jan decât l-ar fi durut un potop de aspre mus-

trări. Dintrodată i s'a făcut milă de el. Nu i-a dat la o parte mâna care începuse să-i mângâie părul despletit.

— Ştiu că nu eşti sălbatic şi că ai făcut asta doar dintr'o toană.

— Cât eşti tu de bună Ana şi ce dragă-mi eşti... Jan s'a liniştit deodată. A prins să-i desmierde braţele cu mişcări iuţi, neliniştite şi la urmă a spus uşurat, osândindu-se singur: Ei, da! Am fost un netrebnic. Din ziua aceea Ana l-a urmărit mereu pe Jan să vadă cum se poartă cu vitele dar el nu i-a mai dat prilej de supărare. Gospodarul de pe Vejfuk se stăpânea în faţa neveste-si căci ştia că n'ar fi fost înţelept să se joace cu simţimintele ei. Era tare pătimaşă în dragoste. Cum putea fi oare când ura?

MICUL JAN

In vara aceea Ana a avut voie să cosească toate haturile care ţineau de pământul chiaburului Severin. Disdedimineaţă, la amiaz sau înainte să se întunece, se ducea pe haturi, pe dealuri, pe sub pădure sau dealungul drumurilor de şes, cosea şi căra acasă în spinare legături mari de iarbă pe care o usca apoi pe coastă, pe Vejfuk. Nu era muncă uşoară pentru trupul ei care se îngroşa tot mai mult, dar teama că vitele nu vor avea destul nutreţ peste iarnă, o făcea să învingă toate greutăţile. Spre sfârşitul lui August, când prin şoproane începuseră să se îngrămădească primele bucate sosite dela treierat, Ana a născut al doilea copil. Era tot un băiat şi i-au dat numele Jan, după tatăl lui. Naşterea a ţinut mai mult şi a fost mai dureroasă pentru mamă decât a celui dintâi copil. Asta s'a întâmplat tocmai în mijlocul săptămânii, când Ana avea de lucru până peste cap. Muncea la curte la legatul paielor. Indată după amiaz a trebuit să lase tot şi să plece acasă. In ziua aceea până seara şi toată noaptea următoare, Ana a avut dureri îngrozitoare. Copilul s'a născut abia a doua zi către amiaz. Era mic şi firav şi în primele zile a plâns întruna de i se rupea inima maică-si care nu l-a putut face să sugă deşi avea sânul plin de lapte. Baba Salacika a rămas câteva zile pe Vejfuk; avea dreptate când spunea că pruncul scânceşte de foame. Il îmbia întruna:

„O să-ți treacă plânsul, mormolocule, numai să te înveți să sugi", îi spunea copilului, căutând totodată s'o mângâie și pe Ana care era tare amărîtă. Și într'adevăr! După câteva zile, copilul a început să sugă cu atâta poftă de parcă ar fi vrut să-și scoată paguba din urmă.

Ana s'a sculat din pat și s'a apucat din nou de lucru, ba a început să muncească mai mult decât înainte. Cu noul venit în familia lor munca a sporit și ea. Jan o privea cu îngrijorare; vedea că e palidă și că sufere în tăcere. Cu toate că Ana se silea să pară harnică, mișcările ei erau greoaie, muncea anevoie și obosea repede, iar în trup simțea un gol neobișnuit. Era ca și cum pruncul acela pirpiriu i-ar fi stors toată vlaga și prospețimea.

De data asta, când a venit iarna și odată cu ea, după un an întreg de alergătură și liniștea, cel care a răsuflat ușurat a fost Jan. O silea pe Ana să se odihnească și căuta să-i ușureze munca. El dădea de mâncare la vite și la păsări, căra apa și lemnele, iar noaptea când plângea copilul se scula adesea și îl legăna cu răbdare.

„Când te văd câtă grijă îmi porți mă simt și eu ca un copil", îi spunea Ana mișcată și recunoscătoare.

In iarna aceea, iubirea lor n'a mai ars cu văpaie, dar casa lor s'a umplut de o dragoste liniștită.

In preajma Crăciunului, Jan a adus din pădure un brad mult mai înalt decât cel pe care îl împodobiseră cu un an înainte și nu s'a dat în lături să cheltuiască o parte din economiile lor ca să cumpere niște găteli de hârtie, câteva lumânări și cele trebuincioase pentru pregătirea prăjiturilor de Crăciun.

In ajun, Ana a copt pâine, cozonaci și a făcut prăjituri. Din aluatul dulce a tăiat inimioare, steluțe, animale și covrigei. Martinel se învârtea întruna pe lângă fustele ei și sărea de bucurie când îi punea în palmă câte o fărâmă de prăjitură, iar când simțea pe limbă dulceața ei, plescăia și se lingea pe buze.

Dimineața, Jan le-a dat vitelor păsat sărat ca să simtă și ele că-i sărbătoare, a prins cocoșul ca să-l poată îndopa Ana cu usturoi și a făcut în curte cu lanțul un cerc mare ca să le dea de mâncare găinilor adunate înlăuntrul lui.

Spre seară, Ana a pregătit crapul de Crăciun, a fript găina neagră, apoi a cântat colinde. Mai târziu, împreună

cu Jan au împodobit bradul înalt ce răspândea un miros plăcut.

Martinel făcuse nişte ochi mari de mirare şi bucurie. Iar seara, când a răsunat sub fereastră cornul păstorilor colindători, gospodarul de pe Vejfuk a ieşit în prag ca să le mulţumească şi să le împartă daruri. A intrat apoi în cămară şi a adus de acolo un pachet pe care i l-a pus Anei în poală. Era o năframă de mătase cu flori colorate şi cu ciucuri lungi şi frumoşi.

Ca recunoştinţă, Ana n'a purtat năframa decât la sărbători mari. O „păstra", cum spunea la bătrâneţe, pentru îngropăciune. A şi luat-o cu ea în mormânt.

CU MARTINEL MERG GREU LUCRURILE

In primăvara care a venit, cum se spune, peste noapte, odată cu topirea grabnică a zăpezii sub razele calde ale soarelui, trupul Anei a început să-şi recapete frăgezimea şi puterea de altădată. Perechea de pe Vejfuk a pornit din nou cu râvnă, la lucru, pentru ca la iarnă băieţii lor să aibă de mâncare. Au arendat dela chiaburul din sat o bucată de pământ pietros, vecină cu locul lor de „Pe Culme" şi o luncă mlăştinoasă destul de departe de sat. Acestui loc înconjurat de maluri şi râpe i se spunea Balta şi judecând după înfăţişarea lui poate că odată chiar fusese o baltă acolo. Vitelor nu le prea plăcea iarba ce creştea prin locurile astea căci era numai pipirig şi ciulini, dar pentru Ana luarea în arendă a luncii însemna mai puţină alergătură pe haturi şi mai mult răgaz să vadă de copii.

Jan a semănat trifoi şi în anul următor a strâns de pe locul lui şi a adus acasă nutreţ bun pentru vite. Martinel era acum de trei ani, iar cel mic, Jan, avea doar un an jumătate. Ana a simţit că în pântecele ei a încolţit o nouă viaţă.

Cei doi băieţi erau sănătoşi: nu avuseseră nicio boală mai grea înafară doar de suferinţele uşoare prin care trebue să treacă orice copil.

Martinel voinic şi încruntat, stătea proptit sdravăn pe picioarele lui vânjoase şi drepte. Avea pasul hotărît al

maică-si. De mic îi plăcuse grozav să fie de capul lui în tot ce făcea, așa încât Ana nu mai izbutea să-l țină lângă ea la joacă. Colinda toată ziua pădurile, satul și câmpul cu bătrânul Vorjech după el, făcând fel de fel de năzdrăvănii.

Pe lângă încăpățânare dădea și semne de cruzime sau cel puțin de reavoință. Părinții îl găseau adesea chinuind câinele, capra, pisica, sau celelalte dobitoace în mijlocul cărora trăia. Adesea venea acasă sgâriat de pisică sau pe spate cu vânătăile pe care i le lăsase coarnele caprei. Alteori, gâștele îi lăsau semne roșii sau îi făceau umflături pe pulpele dolofane. Furnicile îi băsicau pielea ca răsplată pentrucă le răvășea mușuroaiele, iar albinele îl înțepau dureros tocmai când se bucura că le-a prins. Inafară de Vorjech, câinele credincios și de calul bătrân dela curte, răutăciosul de Martinel nu avea niciun prieten printre dobitoace.

Ana era mâhnită de năravurile copilului și încerca zadarnic să-l îndrepte, luându-l cu binele. Și fiindcă nu-i putea dovedi încăpățânarea, a trebuit să se împace cu mijloacele pe care le folosea bărbatu-său ca să-și crească copiii. Nici unul din câți au avut n'a primit atâtea bătăi ca Martinel. S'ar fi zis însă că pentru un îndărătnic ca el loviturile fie cât de strașnice erau prea ușoare.

Intr'o zi, Ana a scos în grădină niște boboci de gâscă abia ieșiți din ou de câteva zile, i-a lăsat pe pajiște și a încercat să potolească gâsca furioasă care se sburlea, gâgâia și sâsâia întinzându-și amenințător gâtul lung.

Martinel a alergat după mama lui și așezându-se pe vine lângă ea, privea curios, minunându-se de ghemulețele acelea vii de puf galben. Ana i-a pus în palmă un boboc și l-a apropiat de obrazul lui, mângâindu-i-l cu puful mătăsos.

Copilului i-a plăcut foarte mult jocul ăsta. A început să sară de bucurie și nu mai voia să dea drumul bobocului. Până la urmă, Ana a trebuit să i-l ia cu sila, după care s'a grăbit să-l scoată pe Martinel din grădină. Furios, băiatul a început să sbiere și să dea din picioare. S'a smuls din brațele maică-si, s'a repezit la un boboc și a început să-l strângă în pumn de ciudă.

Asta a supărat-o grozav pe Ana, mai cu seamă când a auzit cum bobocul piuia disperat. L-a luat din grădină pe băiețașul care se împotrivea țipând cât îl ținea gura și i-a dat câteva peste mână.

— Culva dacului, a izbucnit Martinel asvârlind o înjurătură auzită la o slugă dela curte care striga la o vită îndărătnică. Ana a înlemnit. Un fior de spaimă i-a străbătut trupul. Deşi îşi dădea seama că băiatul nu ştia ce înseamnă sudalma aceea pe care o prinsese de undeva din sat, a durut-o că din toate vorbele urîte pe care le auzise o ţinuse minte tocmai pe cea mai cumplită şi că o folosea când îl podidea mânia. „Oare băiatul o fi pricepând că asta este cea mai cumplită dintre toate?" se întreba înspăimântată.

In curte, Jan tocmai se pregătea să plece la câmp cu căruţa. A lăsat lucrul şi s'a apropiat liniştit de ştrengar desfăcându-şi încet cureaua care îi ţinea pantalonii.

Ana a simţit cum încep să-i tremure mâinile, cum îi svâcnesc tâmplele şi cum nişte aşchii de ghiaţă parcă-i înţeapă ochii. Nu fusese încă niciodată în starea asta. Ceeace a urmat a făcut să i se strângă inima de mamă năpădită de o durere cruntă. Şi-a acoperit ochii ca să nu vadă loviturile ce începuseră să cadă ploaie şi s'a întors, neîncumetându-se să ascundă copilul care plângea şi căuta adăpost. Ziua aceea a rămas pentru totdeauna întipărită în mintea lui Martinel. A fost, de fapt, cea dintâi amintire lămurită din copilărie.

După bătaie a stat o mulţime în genunchi, într'un colţ al odăii.

— Nu te scoli de acolo, până nu ceri iertare mamei! i-a poruncit taică-său.

La câmp lucrul aştepta. Era o dimineaţă frumoasă de primăvară ce te îmbia afară, dar Jan nu se grăbea deloc. S'a aşezat la masă; părea liniştit şi împăcat şi privea sbenguiala razelor de soare care intrau pe geam. Vorbea cu nevastă-sa despre mărunţişurile de fiecare zi şi parcă uitase cu totul de fecioru-său care stătea în genunchi. Pe Martinel îl dureau picioarele, nodurile scândurilor vechi îi intrau în genunchi şi încetul cu încetul se trezea din buimăceala plânsului. A înţeles cu puţina lui minte că, dacă a căpătat o pedeapsă atât de grea, se purtase de bună seamă foarte urît cu maică-sa şi a mai înţeles că se cădea să se căiască şi să-i ceară iertare. Dar de unde îi venea oare acea putere cumplită care îl împiedica s'o facă? Martinel dorea din tot sufletul să ceară iertare dar nu izbutea! Şi era doar atât de uşor şi de plăcut să cuprindă genunchii mamei şi să-şi

pună capul în poala ei! Ce bine ar fi fost așa! Deși se temea că va trebui să stea la colț, în genunchi, cine știe cât, nici faptul acesta și nici gândul că poate va mai căpăta o bătaie nu-l puteau îndupleca s'o facă. Nu-l hotărî nici privirea tristă a ochilor mamei, nici liniștea rece, ca de ghiață, a tatălui.

Dar cu cât trecea vremea, trupșorul îl durea tot mai mult și simțea că leșină. Incăpățânarea a început să i se moaie de parcă s'ar fi desprins de pe el o coajă vârtoasă, apoi s'a topit cu totul. Martinel s'a ridicat în picioare, a suspinat și și-a șters cu palma pleoapele svântate. Apoi, uitându-se la taică-său cu coada ochiului, încruntat, s'a apropiat de maică-sa, i-a cuprins genunchii și și-a ascuns capul în fustele ei.

— Mamă, te log ialtă-mă și nu mai fi supălată pe Maltinel! Și a început să plângă amarnic fără să-și dea seama că-și jelea de fapt încăpățânarea lui învinsă.

Ana l-a sărutat duios, mulțumită că a pus capăt supărării din casă și durerii adânci din inima ei.

— O să-l lecuim noi de asta, a răsuflat ușurat tatăl și abia atunci a plecat grăbit la lucru ca să recâștige timpul pierdut.

Cel mic, Jan, un nodulet de om, era mereu flămând și cerea stăruitor de mâncare. Ana avea grijă să nu-l lase să aștepte prea mult. Era foarte simțitor și atât de fricos, încât începea să plângă dacă se apropia de el fie și o găină.

— Tare o să mai sufere copilul ăsta în viață, spunea adesea îngrijorată, maică-sa.

Pentru Jan, fratele mai mare era un ocrotitor și un tiran totodată. De mici, cei doi copii nu se prea împăcau între ei, deși se simțeau mereu îndemnați să stea tot împreună. Dacă cel mic, Jan, era voios, Martinel se grăbea să-l necăjească, dar dacă avea vreun necaz era cel mai vajnic apărător al lui.

AL TREILEA COPIL

In anul acela, Jan n'a prea avut răgaz să lucreze pentru alții. Anei nu-i mai aducea acum decât rareori o brumă de câștig dar în schimb lucrau tot mai des împreună pe ogorul

lor. Doar dacă le mai rămânea timp prisoselnic mai munceau pe la curte ca să adune bani pentru plata arendei. Aveau atât de puțini bani în casă că nu le ajungea nici pentru sare. In schimb, bucatele erau mai din belșug și le mergea îndeobște, mai bine.

Cea de a treia sarcină a fost foarte grea pentru Ana. Nu-i pria mâncarea — mereu aceeași și gătită fără dichis — și tot timpul avea vărsături. Cu cât se adăugau lunile, trupul ei îngroșat era o povară. Picioarele i se umflaseră și viața ei se făcea cu fiecare zi tot mai grea. Noroc doar că ultimele luni ale sarcinii au căzut iarna când era mai puțin de lucru și mai multă tihnă.

— Cred că ai să faci gemeni, Ano! i-a spus baba Salacika, iar celelalte femei mereu vorbeau între ele de grosimea neobișnuită a pântecelui ei.

Aceste bănueli n'o încântau deloc pe Ana.

— Dacă e să aducem atât de des copii pe lume măcar să vină pe rând, câte unul. La ce bun să se sleiască omul de puteri, spunea amărîtă. Dar totodată dorea în sinea ei ca măcar unul dintre copii, dacă erau gemeni, să fie fată. Dorința asta îi mijise încă din ziua când simțise că e din nou grea. Oridecâteori vorbea în gând cu fătul, îi vorbea ca și cum ar fi fost o fetiță. Iar când l-a simțit svâcnind ușor în pântece și-a zis: „Fetița mea a început să fie nerăbdătoare". Când o apăsa prea tare sarcina sau când nu-i pria mâncarea și se temea că fetița nu are destulă hrană, spunea cu un suspin: „De aș vedea-o odată în leagăn; ar fi pentru amândouă mai bine..." S'a gândit și ce nume să-i dea fetiței. „O să-i spunem Maria", a hotărît.

Iar mai târziu, deși era aproape încredințată că are gemeni, totuși gândul ei se îndrepta întâi spre fetița pe care o dorea atâta.

A născut la începutul lui Decembrie, când căzuse zăpadă mare peste tot ținutul și când din pricina ninsorii dese nici nu se mai vedea satul de sub Vejfuk. Deși Jan curăța în fiecare zi pârtia, moașa căreia i se tăia repede răsuflarea, abia a putut să se cațăre până sus la casa lor.

Impotriva tuturor așteptărilor, Ana a născut un singur copil. Era însă voinic și frumos, coșcogea pruncul și venise pe lume grozav de ușor. Maică-sa nu avusese dureri prea mari. Era însă tot băiat.

Când trupul ei a scăpat de povară, Ana a răsuflat ușurată și i-a trecut repede și desamăgirea pe care o simțise la început. In curând a uitat că așteptase o fetiță și era mulțumită de pruncul ei. Era un copil liniștit și cât a stat în leagăn nu i-a dat prea mult de lucru.

„Nici nu-l simți în casă, atât e de bun și de liniștit", spunea Ana recunoscătoare. Vațlav, așa i-au dat numele, avea — spre deosebire de frații lui negricioși — un păr auriu, mătăsos și cu anii a ajuns un flăcău înalt, chipeș, cu umeri largi și drepți, cu păr castaniu și cu ochi albaștri ca ai maică-si. Era cel mai frumos dintre toți băieții Anei.

NENOROCIREA

După al treilea copil, Ana s'a întremat din nou și a început să înflorească. Trupul ei, plin iar de vlagă tinerească, se supunea desmierdărilor bărbatului cu toată patima. După cea de-a doua naștere uitase parcă focul dragostei și mângâierile pătimașe.

In luna Mai a anului următor, valea era toată o mare de flori. Lumea privea cu bucurie la grădinile în floare și spunea: „De va da bunul Dumnezeu, anul acesta vom avea belșug de poame".

In grădina de pe Vejfuk înfloriseră și niște pomișori pe care gospodarul îi sădise abia în toamnă. Era un lucru cu totul neobișnuit. Soarele dădea destulă căldură iar adierea vântului umplea casa de miresmele grădinii și ale copacilor plini de rășină, din pădure. Disdedimineață, Ana îl scotea în curte pe mezin ca să se bucure și el de soare și de aer.

Băieții mai mari alergau toată ziua prin împrejurimile casei și Jan, cel mic, aducea în fiecare zi acasă buchețele de viorele sau mănunchiuri de măcriș pentru iepuri. Ana punea viorelele în pahare cu apă proaspătă și toată odaia se umplea de mireasma lor.

Intr'o noapte, Ana a fost trezită de un sgomot ciudat. Incă buimacă de somn a auzit niște pârâituri ușoare care s'au repetat trezind-o deabinelea. A deschis ochii și a dat ocol cu privirea odăii în care parcă mijea lumina zorilor. Lucru-

rile umbrite se aflau la locurile lor și păreau mai mari ca deobicei; ceasornicul vechi a bătut răgușit, unu după miezul nopții. Și totuși, privind pe geam, Anei i s'a părut că afară e o lumină ca'n revărsat de zori. Micul Jan, care n'avea astâmpăr în somn, se sbătea în patul de alături pentru ca până la urmă să înceapă să plângă. Ana s'a sculat și și-a lipit ușor mâna de trupșorul lui desgolit. Era foarte rece, atât de rece încât a trecut-o și pe ea un fior. Și-a acoperit cu grijă băiețelul, i-a pus în picioare ciorapi de lână, iar pe umeri șalul cel mare cu care ziua acoperea pernele. Apoi a ieșit în prag. Pe cer era lună plină iar în noaptea geroasă se auzeau niște trosnete de parcă mai mulți oameni deodată ar fi rupt niște crăci uscate. Ana și-a băgat mâna în găleata de sub streașină. Ghiața netedă ce se prinsese i-a fript vârful degetelor. S'a uitat spre livadă și apoi s'a întors în odaie. S'a strecurat în pat ghemuindu-și trupul sgribulit de frig în așternutul cald. Dimineața, când băiatul cel mai mare a adus în odaie țurțuri ascuțiți de ghiață punându-i pe plita încinsă, a început să salte de bucurie văzând cum sfârâe și se topesc, Ana i-a spus: „Anul acesta n'o să mai mănânci mere, Martinel".

Când luna a început să scadă s'a mai înmuiat și gerul ce se lăsa noaptea; în schimb zilele s'au răcorit binișor. Oamenii și-au adus deodată aminte de vorba veche: „Când Mai e răcoros, hambarele-s pline! Fără fructe putem trăi, rău ar fi fost fără pâine". Așa zicea și Jan privind cu mulțumire la semănăturile înverzite, la rândurile de cartofi și la trifoiul proaspăt, verde.

Dar cu cât trecea vremea, soarele ardea tot mai tare și Jan se simțea mai puțin mulțumit zicându-și: „Ar putea să plouă oleacă". Mai încolo a început să se întrebe: „Când o să plouă oare?" Iar atunci când a văzut că pământul s'a întărit prea mult, se gândea: „E nevoie de ploaie ca de sare în bucate". Când grânele și verdețurile veștejite au prins să-și plece cu jale vârfurile îngălbenite, Jan a simțit că i se stinge glasul. „Numai o ploaie bună ar putea să mai scape ceva. Altfel rămânem fără pâine!"

Așa socoteau și ceilalți oameni din partea locului. Priveau cu desnădejde spre cerul senin, albastru, pe care soarele ardea cu fiece zi mai puternic. Pământul era crăpat de secetă iar preotul din Hurka ieșea la câmp în fruntea unor alaiuri

bisericești. Se rugau în dreptul capelelor și al troițelor, cerând cu glas tremurător mila cerurilor căci și pe lanurile popii grânele ce nu dăduseră încă spic, păleau la fel ca și pe celelalte.

Intr'o zi, bătrâna Kordula s'a urcat tocmai pe Vejfuk, deși pentru picioarele ei betege era o ispravă grea.

— Ano! Mai adă-ți și tu aminte de dumnezeu și vino la rugăciuni. Cine știe dacă nu cumva atotputernicul s'a supărat pe noi tocmai din pricina păcatelor tale? a mustrat-o cu asprime, adăugând apoi în timp ce lovea supărată cu bățul în pământ: Și părintele și-a dat seama că voi, aici, pe Vejfuk, nu ascultați de sfânta scriptură. Pe la biserică nu dați mai deloc și n'ar fi de mirare dacă ați fi uitat să vă botezați copiii. Să mă ierte dumnezeu, dar voi trăiți întocmai ca păgânii!

Ana a stat puțin pe gânduri, apoi a spus liniștită:

— Eu, mai înainte de toate, vreau să-mi văd de copii. Bătrâna Kordula nu s'a dumirit deloc din vorbele ei, iar când a pornit-o șontâc-șontâc înapoi, murmura pentru sine:

— Asta înseamnă că s'au lepădat de dumnezeu și gata. Am spus eu, sunt păgâni și pace!

Ana care altădată, pe vremea secerișului, nu dormea nopțile ca să poată prididi cu munca, anul acesta a trebuit să-și caute de lucru la alții. Brațele oamenilor nu puteau fi de niciun folos pământului uscat pe care nu crescuseră nici buruieni. Chiaburii nu mai tocmeau oameni ca să le ajute la munca câmpului, iar la Hurka, pe moșie, lucra doar argățimea. Jan și-a pierdut până și bruma de câștig pe care o mai avea. Umbla mereu cu vacile, bătând împrejurimile satului ca să găsească un pic de pășune. Curând însă nu se mai vedea fir de iarbă verde și vitele înfometate mâncau acum pir uscat. Trifoiul pipernicit începuse să se înnegrească și pirul răsărise peste tot. Lumea nici n'a mai așteptat secerișul ci a început să cosească pentru nutreț lanurile de grâne uscate și fără rod. Ana bătea zile dearândul haturile căutând câte un smoc de iarbă, ba până la urmă a ajuns să pătrundă și în poienile pădurilor boierești, deși lucrul acesta era oprit cu strășnicie. De câte ori cocea pâine, și în vremea din urmă asta se întâmpla tot mai rar, vedea îngrijorată cum scade grămada de făină. Lui Jan și copiilor nu le dăduse încă pâinea cu măsură, dar ei singuri își tăiau felii din ce în ce mai

mici, mai subțiri, gândindu-se la foametea ce avea să fie la iarnă.

Din paiele adunate, care nu i-au ajuns lui Jan nici ca să umple salteaua veche, au scos doar puțin orz, atât de puțin că nici pentru sămânță n'aveau cât le-ar fi trebuit dacă ar fi fost bun de semănat.

Intr'o zi, Barka Roșcata, care căra din pădure niște vreascuri, s'a oprit în drum în dreptul Anei care tocmai întorcea fânul strâns de pe haturi.

— Strașnic ne încearcă dumnezeu, Ană dragă, a oftat Barka. Singura noastră mângâiere este, așa cum spune părintele, că pe cine domnul dumnezeu îl iubește, aceluia îi dă cea mai grea cruce.

— Ciudată mai trebue să fie și iubirea asta, a zâmbit Ana cu amărăciune.

— Ei, da! Și duminică ne-a mustrat părintele că prea suntem păcătoși. Spune că de-aia ne și pedepsește dumnezeu! Și-a adus aminte Barka și n'a uitat s'o împungă: Nici nu-i de mirare, dacă-s printre noi unii care nici nu se duc la biserică.

— Popa e fără îndoială un om învățat, a spus încet Ana, — și ar trebui să știe că de-atâtea griji și atâta muncă ce avem pe cap nu prea ne mai rămâne vreme și pentru păcate. La curtea din Hurka se săvârșesc mult mai multe păcate; acolo bucatele stau grămezi de ar putea să hrănească un an întreg toată suflarea omenească de pe plaiul nostru. Ori poate părintele o fi spunând că și asta vine dela dumnezeu? Grăind așa, Ana s'a gândit la bețiile și ospețele bogate pe care le dădea administratorul moșiei pentru prietenii lui.

Cuvintele ei au făcut-o pe Barka să se mânie.

— Cum nu ți-e rușine să vorbești așa! Cum îndrăznești să-i judeci pe boieri? Nu uita că ei nu sunt oameni de rând ca noi, ei sunt mai de soi, mai deștepți, făpturi mai alese. Noi nu trăim decât din marea lor îndurare! Vorbise cu adevărată evlavie în glas, ștergându-și gura uscată cu colțul năframei înflorate, înnodate sub bărbie.

— Domn-nedomn! Orice om are dreptul la o viață cinstită! Ori crezi că asta-i rânduială: copiii tăi să se sfrijească de foame iar cei dela curte să se îmbuibe cu de toate? Ana era năpădită de amărăciune și supărarea ei nu se îndrepta numai împotriva domnilor ci și împotriva Barkăi Roș-

cata, de care însă îi era şi milă. Omul va fi rob atâta timp cât va voi el să fie, a spus mai liniştită.

Intr'o zi, toamna, după cum arăta calendarul, deşi erau călduri ca în luna lui Cuptor, Jan a plecat de acasă pentru toată ziua luând cu el şi pe cei doi băieţi mai mari. A scos disdedimineaţă vitele din curte şi le-a mânat departe, în luncă, la păscut. Curgea acolo un pârâiaş care deşi se sleise pe jumătate mai avea încă atâta apă ca să se poată scălda copiii. Ana le-a pregătit o legătură în care pusese plăcinte şi o ulcea cu magiun de afine. După ce au plecat i-a dat să mănânce lui prâslea, apoi l-a culcat. A tras leagănul în mijlocul odăii, între uşă şi fereastra deschisă, ca să adie un pic de vânt, să nu sufere copilul din pricina zăpuşelii. A plecat apoi pe coastă nu prea departe ca să adune printre stânci şi buruieni, nişte vreascuri. Văzând norul negru care se ridicase deodată pe cer nici nu îndrăznea să spere că ar putea să aducă ploaie. In timpul verii se ridicaseră de câteva ori nori dintr'ăştia amăgindu-i zadarnic pe oameni. Se risipiseră însă fără să stropească pământul nici măcar atâta cât să mai astâmpere puţin praful de pe uliţe.

Norul a început să crească repede şi curând a acoperit de tot soarele. S'a întunecat deodată şi atunci priveliştea văii i s'a părut Anei străină, nefirească. Şi-a scos de pe cap năframa subţire şi şi-a şters faţa plină de sudoare. A simţit cum îi svâcneşte cu putere sângele în tâmple iar în ochi şi în gură a simţit o căldură uscată. Era copleşită de oboseală, de o slăbiciune atât de mare, încât a fost nevoită să se aşeze jos. Stătea cu mâinile în poală şi asculta tăcerea apăsătoare plină de ameninţări. Se auzea din când în când, dinspre pădure, câte un ciripit uşor de pasăre fricoasă iar dinspre satul din vale mugetul vitelor flămânde, căruia îi răspundeau din marginea cealaltă a satului gâştele supărate. Un stol de vrăbii a sburat cu un freamăt slab peste capul Anei, lăsându-se spre Brjezin.

De undeva din depărtare s'a iscat deodată un sgomot abia auzit care a început să crească şi să se apropie, să se apropie şi să crească...

„Grindină", şi-a zis Ana zâmbind cu amărăciune. „La noi nu mai poate să facă nicio pagubă". S'a sculat repede, a strâns în năframă vreascurile adunate şi a luat-o la fugă

spre casă, fără să-i pese de furtuna care se deslănțuise vijelioasă. A aruncat legătura în săliță și a alergat în odaie să închidă fereastra. Și-a adus deodată aminte cu grijă de ai săi și de vite. Vântul scutura cu putere ușa dela intrare de parcă ar fi vrut s'o scoată din țâțâni. S'a repezit s'o închidă cu zăvorul. Deodată fu cotropită de groază: i s'a părut că toată casa s'a mișcat din temelii. Geamurile au început să zuruie, ușile să se sgâlțâie iar în pod se auzeau trosnete, vuiete și un vâjâit. Vântul scutura acoperișul iar pe ziduri și tavan se desfăceau bucăți mari de tencuială ce se prefăceau pe podele în grămezi de moloz. Intr'o clipă, toată odaia s'a umplut de praful ce plutea ca un fum.

Vațlav a început să plângă în leagăn. Ana l-a luat în brațe și a fugit cu el pe săliță unde s'a adăpostit sub scara de lemn ce ducea la pod. Trecând prin odaie a văzut pe geam cum sburau de sus ghemotoace de paie.

Până să se dumirească, să-și dea seama ce s'a întâmplat, se isprăvise totul. Vijelia se îndepărtase cu o iuțeală nebună. Doar picăturile mari de ploaie și grindină mai băteau în prag și în geamuri.

Au trecut câteva zile. Apa de care duceau lipsă întotdeauna pe Vejfuk pricinuise pagube mari. Vijelia smulsese o bucată din acoperiș și cu toate că Ana cărase în pod toate gălețile, oalele, ulcelele și cratițele pe care le avea în casă, totuși apa pătrunsese prin tavan și cursese pe ziduri lăsând dâre murdare. Ploaia udase și căpița de fân adunată cu trudă. Când au venit din nou zile senine, Ana a scos fânul pe coastă ca să-l usuce din nou la soarele domol de toamnă. Priporul era semănat cu paie smulse din acoperiș și cu șindrilă ruptă din streașină.

Cei doi băieți mai mari îi dădeau ajutor. Își găsiseră joacă pentru un timp. Se întreceau care mai de care să adune mai multe paie și mai multe șindrile. Jan era mai mic și mai firav decât Martinel, dar mai ager și descoperea mai multe șindrile. Se străduia să treacă cu ele în brațe peste bolovani, asudat și roșu de atâta sforțare dar cu ochii negri strălucitori de bucurie. „Mămică, am mai găsit una!" îi striga mereu maică-si, încât ea nu mai prididea cu laudele și nici nu mai apuca să-i spună să bage de seamă. Șindrilele erau pline de cuie ruginite și copiii nu prea luau aminte.

Martinel s'a sgâriat într'unul. Până la urmă s'a săturat şi de joaca asta şi atunci Ana a răsuflat uşurată.

In toamna aceea, Jan şi Ana şi-au făcut acoperiş nou la casă cu ajutorul sătenilor. Asta era legea nescrisă a satului, să-şi ajute aproapele când se abate vreo nevoie asupra lui. Josef Sojka, sprinten ca o pisică s'a urcat pe acoperiş, iar după el au prins curaj şi moşnegii. A venit de câteva ori să-i ajute şi stârpitura de Prokop Pazdernik, zis şi Kordula şi Matej Kryda şchiopul, care se uita cu părere de rău la cei ce se urcau sus.

Tot satul a pus mâna la învelitul casei de pe Vejfuk în jurul căreia roiau copiii. Cei mai mici veneau de dimineaţă. Cei mai mari, cum scăpau dela şcoală îşi lăsau cărţile şi caietele, îmbucau ceva din mâncarea pe care mamele le-o lăsaseră în cuptor şi alergau la Vojaciki. Iar dacă vreunuia îi spuneau părinţii să ducă vitele la păscut, apoi le mâna deadreptul pe Vejfuk. Niciodată nu fusese aici atâta însufleţire, atâta forfotă ca în toamna aceea. Iar când a fost gata acoperişul cel nou din şindrile albe, împestriţat pe alocuri cu petice mai mari sau mai mici de paie sure, toţi cei care dăduseră ajutor l-au privit cu drag şi au început să-l laude: „Frumos a ieşit! O să mai ţină multă vreme!"

Au venit şi femei cu copii mici în braţe. S'au uitat, au adus laude şi au plecat apoi cu toţii, încântaţi, nevrând să primească mulţumirile lui Jan şi ale Anei.

— Nici nu face să vă stricaţi gura; ia, o nimica toată! Am fost bucuroşi să vă putem da ajutor!

CEI DOI DIN ROVINA

Iarna a venit cu necazuri. Incă de cu toamnă, Jan a trebuit să cumpere foarte scump dela un negustor din oraş seminţele pentru la primăvară. Fiindcă nu avea bani, cămătarul a fost bucuros să-i dea pe datorie dar cu o dobândă foarte mare.

Soţii de pe Vejfuk au fost siliţi să vândă şi una dintre vaci, dar vitele, cum spunea lumea, erau „pe nimica", aşa încât banii abia le-au ajuns pentru cartofi. Domnii dela Hurka găseau acum prisos de mână de lucru ieftină. Oamenii

erau mulțumiți să muncească câteva zile pentru o coșniță de boabe uscate sau pentru câțiva cartofi mărunți. Administratorul știa să tragă toate foloasele de pe urma lipsurilor, a sărăciei lor.

Jan, gospodarul, a tăiat pe rând toate animalele din gospodărie, lăsând din fiecare soi doar câte unul de prăsilă.

La începutul iernii, băieții Anei au dus-o bine. Puteau să mănânce carne pe săturate, așa cum până atunci nu prea le fusese dat. Micul Jan înghițea cu lăcomie îmbucături mari, pe când Martinel mușca câte puțin din bucata lui ca să nu se isprăvească prea repede.

Asta n'a ținut însă prea mult. Carnea care înainte era pentru ei un lucru rar, le-a căzut greu copiilor la stomac și atunci au început să ceară pâine. Dar pâine nu era. In timpul iernii au mai fost și alte necazuri din pricina cartofilor pe care mama îi dădea acum cu porția. Martinel, mai șmecher, fura din farfuria lui Jan care era mereu flămând. Ana, despre care bărbatu-său spunea că știe să facă pâinea cea mai gustoasă, a ajuns să coacă în iarna aceea, lipii acre și negre cu păsat și tărâțe.

Și laptele era puțin, dar mama îl păstra cu grijă pentru mezin căruia nu avea curajul să-i dea carne să mănânce. A durut-o grozav când a băgat de seamă că băieții ei, care mai înainte erau dolofani, începuseră să slăbească. Pe sub ochișorii lor cu pleoape umflate, au început să se ivească cearcăne și nici pe departe nu mai erau atât de vioi ca înainte.

Lucrurile mergeau din ce în ce mai rău! Se isprăvise și carnea pusă în untură și afumăturile, iar în pivniță nu mai rămăsese decât o grămăjoară de cartofi și de napi. Plata pe care o primea Jan pentru ce lucra la pădure abia ajungea pentru nevoile cele mai grabnice ale casei. Bucatele erau scumpe. Jan trebuia să strângă tot mai mult cureaua ca să nu-i cadă pantalonii. Era atât de slab încât dacă Ana n'ar fi avut alte griji mai mari pe cap, ar fi putut să-i numere coastele.

Intr'o zi, pe la sfârșitul lui Februarie, au sosit pe Vejfuk oaspeți neașteptați. In fața porții s'a oprit o căruță țărănească și uitându-se pe fereastră, Ana a tresărit toată când a văzut căruța și caii cunoscuți și a băgat de seamă că băr-

batul acela tânăr ce coborîse din căruţă era frate-său, Vaţlav; el era acum în fruntea gospodăriei părinteşti.

In căruţă se afla şi un copil îmbodolit în cojocul de oaie al tatălui său. Ana l-a văzut pe bărbatu-său ieşind din grajd şi îndreptându-se agale spre cumnat. I-a dat mâna şi i-a spus bun venit pe Vejfuk.

După ce Jan a scos băieţaşul din cojoc şi a pornit cu el în braţe spre casă, fratele Anei a aruncat pe umăr un sac mic pe care l-a luat din căruţă, şi-a petrecut pe braţ toartele unei coşniţe mari şi l-a urmat cu paşi largi pe bărbatul surorii sale.

Incurcată, Ana a început să-şi şteargă palmele pe şorţ iar când i-a urat lui frate-său bun venit în casa lor săracă, ochii i s'au umplut de lacrimi.

— Mă duceam la pădure după vreascuri şi m'am abătut şi pe la voi ca să vi-l arăt pe băiatul meu. Ţi-l las aici, Ano, până diseară, să se joace cu băieţii tăi, a spus gospodarul cu glas tare, vrând să-şi ascundă stingherea la pe care o simţise, văzând ochii plini de duioşie şi faţa suptă şi palidă a surorii lui. A ridicat până în tavan băieţelul dolofan şi rumen, l-a scuturat şi apoi l-a lăsat jos cu grijă:

— Ăsta e Karlik al nostru. Dar pe voi cum vă chiamă, băieţi? a întrebat întorcându-se spre copiii Anei.

Ana s'a gândit cu jale că nu are cu ce să ospăteze un musafir atât de rar. Şi-a adus aminte de oala cu lapte ascunsă în beci pentru cel mai mic şi s'a repezit s'o aducă:

— N'am altceva să-ţi dau, Vaţlav. Tu n'ai pune în gură lipia noastră neagră, iar pâine noi demult nu mai mâncăm.

Frate-său, ca să nu fie necuviincios, şi-a muiat buzele în oala cu lapte, apoi a pus-o pe masă şi s'a pregătit de plecare. Spunea că şi-au pierdut caii răbdarea. Aceştia însă stăteau foarte liniştiţi afară. Inainte de-a ieşi din odaie a făcut un semn cu capul spre colţul unde pusese lucrurile cu care venise şi a spus aşa ca din întâmplare:

— V'am adus un mic ajutor. Anul ăsta a fost un an prost pentru voi, dar la noi parcă s'au făcut ceva mai multe bucate. In coşniţă sunt darurile lui Karlik pentru băieţii voştri.

Ana n'a mai putut să-şi stăpânească lacrimile care-i năpădiseră ochii şi le-a lăsat să-i curgă încet pe obraz.

— Tu, Vaţlav, ai fost întotdeauna bun, încă dinainte, când nu plecasem de acasă, a spus mişcată.

— O ducem prost, a mărturisit îngândurat Jan. Dar ar putea să fie şi mai prost. E frumos din partea ta, cumnate, că ţi-ai adus aminte de noi. Primesc făina doar ca împrumut. La toamnă ţi-o dau înapoi.

— La ce să mai vorbim de împrumut! Nici nu face să-ţi strici gura! Gospodarul stătea ca pe ghimpi şi se simţea prost de parcă l'ar fi lovit cu un bici.

Jan de pe Vejfuk îşi păstrase mândria chiar şi în mijlocul nevoii cumplite ce se abătuse asupra lui şi a familiei sale.

Băiatul lui Vaţlav Kral din Rovina, a rămas toată ziua pe Vejfuk. A făcut fel de fel de ştrengării cu Jan şi Martinel, iar când a sosit vremea să plece cu Jan, care trebuia să-l ducă la răscrucea dinspre pădure, nu-i venea să se urnească din casă.

Jan i-a dat lui cumnatu-său doi iepuri de casă, cei din urmă care mai rămăseseră pe Vejfuk.

— E un dar din partea băieţilor noştri pentru Karlik, a adăugat Jan aşezând coşniţa în căruţă şi i-a strâns cu putere mâna cumnatului.

Intorcându-se noaptea spre casă, gospodarul din Rovina nu prea era în apele lui.

„N'a fost drept, zău, ca tocmai sora noastră să plece de acasă cu mâinile goale. Dintre toţi, ea are cele mai multe nevoi", îşi zicea vinovat. La urmă şi-a dat seama, mirat: „Dar, ce-i drept, sunt plini de mândrie!"

Coşniţa ce se ivise pe neaşteptate la Vejfuk era plină cu un belşug neistovit de bunătăţi, cum copiii nu mai văzuseră încă până atunci. Au îngenunchiat pe podele lângă mama lor şi se uitau cu ochi mari, nerăbdători la tot ce scotea din coşniţă şi punea pe ladă. Erau acolo prune şi poame uscate, nuci, puţin mac, magiun, cârnaţi şi tobă, untură şi jumări, o bucată de carne de porc, puţină miere şi o bucată de turtă dulce făcută în casă. La fund erau două săculeţe; într'unul era griş, în altul făină albă.

Ana a împărţit prunele şi poamele uscate în mai multe grămăjoare la fel de mari, pe care le-a dat copiilor împreună cu câte o bucată de turtă dulce.

„Dacă o să fiţi cuminţi, diseară tata o să vă spargă câteva nuci", le-a făgăduit. A doua zi a pus aluat la copt şi

le-a dat băieţilor pâine cu magiun. Iar duminică le-a făcut şi plăcinte. Un timp a fost mai vesel pe Vejfuk. Copiii, cărora coşul minunat le rămăsese în minte, o rugau pe mama lor să le povestească despre unchiaşul cel bun care umbla prin lume împreună cu un băieţel frumos şi le aducea copiilor coşuri pline cu bunătăţi. Aşa îl vedeau în închipuirea lor.

SFATUL CELOR FLAMANZI

In primăvară, îndată ce s'a topit zăpada, Jan a scos la păşune vaca lui costelivă, oile şi capra. Asta era tot ce mai rămăsese din vitele gospodăriei lor. Ana era numai ochi ca nu cumva vulpea să-i fure cele patru găini pe care le mai aveau şi lua mereu seama la gâsca pe care o pusese să clocească în cămăruţă. Lui Jan îi era ruşine de vitele lui slabe de le ieşeau ciolanele prin piele şi le puteai număra coastele. Inainte de a le scoate la păşune, se trudise zadarnic să le ţesale părul încurcat. Multă vreme vitele n'au vrut să pască fiindcă aveau gingiile moi şi li se clătinau dinţii. Abia încetul cu încetul s'au întremat după foametea de peste iarnă.

Muncile de primăvară mergeau tare încet căci nu aveau vite de jug. Deşi toată firea era ca un strigăt de bucurie şi viaţă nouă — numai soare şi flori — iar aerul atât de plin de miresme încât te ameţea, oamenii abia se târau pe câmp căci erau slabi ca nişte umbre. Copiii, sfrijiţi, au început să alerge din nou după Ana, să o tragă mereu de rochie şi să-i ceară pâine. Mai târziu au găsit însă o nouă hrană; alergau prin luncă, culegeau şi mâncau măcriş până li se strângeau stomacurile lihnite.

Dela o vreme, micul Jan a început să verse în fiecare zi fiere, apoi le-a ieşit la toţi trei o spuzeală de parcă le-ar fi biciuit cineva trupşoarele cu urzici. De mâncărime se scărpinau până la sânge şi în locul spuzelii s'au ivit nişte bube negre şi pline de puroi.

Intr'o duminică la amiaz, cei doi băieţi mai mari şi-au luat calea, îndată după masa săracă, iar Jan a plecat şi el încolo, pe câmp. Ana a simţit atunci pentru întâia oară ce înseamnă singurătatea. L-a luat pe Vaţlav în braţe şi a coborît cu el în sat, la troiţă, între celelalte femei. Nu era în

obiceiul ei să stea la taifas cu babele, dar de data aceasta simţea că dacă se vor strânge mai mulţi flămânzi laolaltă şi vor vorbi despre necazuri, vor uita că le ghiorăe maţele şi măcar o clipă se vor simţi mai bine.

La troiţă se şi adunaseră câteva femei care şedeau pe nişte bolovani mari şi laţi. Era chiaburoaica dela curte cu o năframă frumoasă de caşmir pe cap şi baba Salacika dela casa săracilor într'o fustă din pânză de sac ruptă, ascunzându-şi sub şorţul prăpădit mâinile mici şi uscate care aduseseră pe lume pe toţi copiii de aici şi aproape pe toţi oamenii mai tineri din sat. Bătrâna Kordula bătea cu băţul în pământ şi îşi depăna întruna mătăniile. Barka lui Kryda, Roşcata, stătea rezemată de zidul de lemn al troiţei şi îşi ştergea mereu gura chinuită de foame, cu colţul murdar al năframei. Nevasta lui Josef Sojka, lungă şi slabă şi cu vederea scurtă, clipea din ochi şi asculta cu multă luare aminte tot ce se spunea. Alături de ea stătea ghemuită nevasta lui Prokop Pazdernik, nora babei Kordula, o femeie stearpă, amărîtă şi îmbătrânită înainte de vreme, care s'a grăbit să-i facă loc Anei lângă ea.

Văzând-o pe nevasta lui Vojacik de pe Vejfuk, femeile au fost tare mirate şi au întâmpinat-o fiecare cu alte vorbe.

„Ei, până la urmă ai găsit şi tu drumul spre sat. Ar fi însă mai plăcut lui dumnezeu dacă l'ai bate şi pe cel al bisericii", a spus cu asprime bătrâna Kordula.

Ana şi-a lăsat pruncul în iarbă şi Vaţlav a prins să treapăde cu picioarele lui strâmbe, printre ceilalţi copii. Fără să-l scape din ochi, s'a aşezat lângă Mancia şi a început să asculte ce tăifăsuiau femeile. Nu voia să se amestece în vorbă şi dacă vreuna o întreba ceva, răspundea scurt şi cu glas ostenit.

A trecut mult până ce femeile şi-au depănat toate grijile lor cu copiii şi vitele, până şi-au spus necazurile cu bărbaţii şi până ce baba Salacika a povestit cu deamănuntul cu câtă greutate se nasc în vremea din urmă copiii. La început, Ana a ascultat cu luare aminte, apoi vorbăria a început s'o obosească şi s'a gândit cu părere de rău că în timpul ăsta ar fi putut să facă o mulţime de lucruri acasă. Iar când Vaţlav, care căzuse de nenumărate ori, a venit să se aşeze în poala maică-si, Ana s'a hotărît să plece acasă. Intre timp veniseră şi băieţii mai mari, cerând de mâncare după rânduială şi fiindcă îi răzbise

foamea. Anei i-a fost ruşine de celelalte femei că nu are ce să le dea copiilor şi le-a spus să aştepte până acasă.

— Dar acasă ce avem, mamă? a întrebat cu glas plângăreţ Martinel.

— Nimic, a dat-o de gol micul Jan. Am mâncat tot la amiaz, mama nici n'a mai apucat să ia ceva.

— Vor ajunge oare vreodată copiii noştri să mănânce pe săturate? a suspinat Barka Roşcata, ştergându-şi gura cu colţul năframei. A urmat o clipă de tăcere şi soţia lui Prokop Kordula, s'a chircit şi mai mult.

Bătrâna Kordula a încetat să-şi mai numere boabele negre ale mătăniilor, a bătut de câteva ori cu bâtul în piatră şi a spus apăsat:

— Ar trebui ca bunul dumnezeu să-i dea din pristos gospodinei — să facă o minune — ca domnul Hristos (s'a închinat) odinioară când a hrănit o gloată de oameni cu un coş de peşte şi un cuptor de pâine, cum ne-a spus azi părintele în biserică.

— Popii îi vine uşor să vorbească fiindcă are burta plină. Ii dau de toate dela castel. Şi dealtfel, trăieşte'n huzur, a spus răstit nevasta lui Josef Sojka clipind din ochii miopi.

— Of, femeie păcătoasă ce eşti! Cum nu-ţi cade limba de asemenea vorbe de hulă! a izbucnit bătrâna Kordula supărată foc. Nu ştii oare că părintele nostru ţine locul sfântului părinte, Papa, care e cel dintâi după dumnezeu?

— Ei, ei! ia nu începeţi acum sfada, a spus baba Salacika dând din mână când văzu că nevasta lui Sojka, cea cu vederea scurtă, se pregăteşte să răspundă şi mai aprig. Un lucru ştim cu toatele. Ar trebui ca domnul nostru Isus Hristos să vină din nou pe pământ ca să ne ajute pe noi nevoiaşii! Ana de pe Vejfuk s'a trezit deodată şi a adăugat tulburată:

— Dece? Ca să-l mai răstignească odată?

— Asta n'ar mai îndrăzni să o facă nimeni, a spus chiaburoaica cu glas mieros. Anei i s'a urcat sângele la cap, s'a aprins la faţă şi ochii au început să-i ardă:

— N'ar îndrăzni? Intotdeauna a fost aşa. Acum câteva sute de ani, Papa dela Roma a ars pe rug un alt om care se numea Jan Hus. L-a ars fiindcă vorbea drept, fiindcă n'a mintit niciodată, chiar dacă nu era pe placul domnilor celor mari.

Toate femeile au rămas ca trăsnite. Nu înţeleseseră bine toate ce spusese Ana dar li se părea că'n vorbele ei era ceva

adevărat, dar și hulă. Bătrâna Kordula și-a schimbat neliniștită locul și a întrebat bănuitoare:

— Nu cumva ai de gând să-i spui asta și părintelui?

— Cu toții greșim. Nici popa din Hurka nu e fără păcat, a zâmbit trist Ana.

Apoi și-a adus aminte că vremea trece și pe Vejfuk o așteaptă vitele flămânde. Și-a luat cu grijă în brațe copilul care între timp adormise și s'a ridicat:

— Mă duc! Am de lucru! S'a despărțit de femei și a început să urce încet spre coastă.

Soția lui Prokop Kordula s'a luat după ea.

— Ce frumos știi tu să le spui, Ano! i-a șoptit și din vorbele ei se simțea cât se minuna de Ana.

— Grozăvie mare cum hulește păcătoasa asta! a auzit Ana în spatele ei glasul bătrânei Kordula.

Zilele de foamete au trecut cu încetul și a venit în sfârșit și vremea secerișului. Lumea a strâns la iuțeală bucatele și în curând a început să se audă prin șuri bătaia veselă a îmblăciilor și duduitul batozelor. A sosit și pe Vejfuk ziua când gospodarul a scos dela treierat primul sac de bucate, l-a pus în căruță și s'a dus cu el la moară.

Intr'o seară, Ana a scos din cămară covata cea mare, a clătit-o cu apă, a pregătit aluatul și după ce și-a culcat băieții, s'a apucat din nou după atâta vreme să plămădească pâinea. Robotea domol, cu mișcări sărbătorești parcă, pe lângă covată și amesteca aluatul. Il amesteca încet cu o lingură de lemn ca să fie bine lucrat. Apoi, cu ajutorul lui Jan a urcat covata cu aluatul prețios pe cuptorul cald și a învelit-o cu grijă ca să dospească, gândindu-se cu evlavie la pâinea binecuvântată care da putere tuturor oamenilor.

A doua zi, disdedimineață, în timp ce bărbatu-său și copiii dormeau încă, a frământat pâinea și a tăiat frumos coca în bucăți, apoi a încins cuptorul și a pus pâinea la copt, cu simțimântul de fericire al omului care a găsit izvorul vieții.

Copiii ei au putut să mănânce din nou pe săturate.

Câteva zile mai târziu, gospodarul a pregătit un sac mai mic cu făină și odată, când sluga dela curte a avut de cărat niște lemne la oraș, i-a pus sacul în căruță și l-a rugat:

— Jakub, opreşte-te în Rovina şi dă asta lui Kral! Urează-le numai bine din partea mea şi spune că le mulţumesc.

Şi s'a simţit foarte uşurat când a scăpat de datoria asta.

SENIN ŞI NORI

Băiatul cel mai mic, Vaţlav, avea doi ani şi se ţinea curajos după fraţii lui când umblau creanga. Copiii s'au întremat repede. Erau din nou plini de viaţă şi mama lor nu-i mai prindea pe acasă decât atunci când îi răzbea foamea. Cel mai mare, Martinel, era căpetenia lor. Umbla cu ei pe coastă şi prin pădure şi scornea tot felul de năzdrăvănii. Stricau fagurii viespelor, îl învăţaseră pe bătrânul Vorjech să prindă puii de iepuri, se căţărau în pom căutând cuiburi de păsări. In luncă, la pârâu prindeau peştişori şi raci şi învăţau dela băieţii mai mari din sat, tot ce trebue să ştie un flăcăuaş adevărat.

Ana nu mai prididea spălând şi cârpind vesmintele băieţilor. Grijulie se gândea că la anul trebue să-i facă lui Martinel haine noi, ca să meargă la şcoală.

Intr'o zi, Ana clătea rufele în marginea satului la pârâu îngânând un cântec. Liniştea şi mulţumirea sălăşluiau din nou în inima ei. Ai săi se ridicau sătui dela masă şi ea simţea, ştia că munca ei e cu folos.

Când a ajuns la pârâu, a pus rufele spălate pe o piatră lată şi şi-a ridicat poalele în brâu; s'a aplecat apoi şi a luat rufele bucată cu bucată. Le clătea în apa limpede a pârâului, le bătea şi după ce le clătea din nou, le storcea şi le punea în coş.

Tocmai storcea o cămaşă albă când i-au sburat de pe buze vorbele unui cântec vesel: Şi-a dat seama deodată că sorocul ei a trecut demult. S'a speriat. Din pricina necazurilor care se ţinuseră lanţ în ultimii ani, nici nu s'a mai gândit la asta. Nu mai voia, nici nu mai aştepta copii. S'a aşezat pe un bolovan şi a început să socotească de zor. După ce-a socotit şi-a dat seama că e în luna a doua a sarcinii. Deodată i s'a întunecat în faţa ochilor. Seara i-a spus lui Jan în şoaptă, cu multă amărăciune:

— Credeam că la sărăcia noastră ajunge că suntem cinci guri la masă. Azi mi-am dat seama că ţie nu-ţi ajunge.

Jan tocmai se aşezase să cineze şi mânca cu poftă. A înghiţit repede îmbucătura pe nemestecate, a lăsat pe masă codrul de pâine din care muşcase şi a dat încet la o parte cana cu lapte.

— Sunt un nesocotit! s'a judecat singur, nespus de amărît. Dar, Ano, crede-mă, eu n'am înţeles că tu vrei să rămâi la trei. Noi eram şase copii şi la voi în casă, după câte ştiu au crescut patru. Iartă-mă, rogu-te! S'a sculat dela masă dar nu s'a dus la ea, cum se aşteptase, ci a ieşit repede pe uşă. Era ca un copil aspru pedepsit. Anei i s'a urcat sângele în obraz. I se părea că fusese nemiloasă, rea. Işi simţi sufletul cotropit de ruşine şi de tristeţe.

In zadar a aşteptat să vină Jan să-şi sfârşească mâncarea. Nu s'a întors nici la vremea culcatului. S'a culcat singură. Şi-a făcut patul, s'a desbrăcat, a stins lampa şi s'a băgat în aşternutul rece.

Jan s'a înapoiat noaptea târziu. S'a desbrăcat în întuneric şi când s'a întins lângă ea, a simţit miros de brad şi de răşină. Şi-a dat seama că rătăcise prin pădure. O clipă a stat lângă el nemişcată, ţinându-şi răsuflarea. S'a hotărît anevoie. Dar apoi, grăbită de frică să nu-şi schimbe hotărîrea, l-a cuprins cu braţele de gât, şi-a lipit buzele ei dornice de gura-i închisă şi s'a lipit de el cu tot trupul.

— Jan! Uită vorbele urîte pe care ţi le-am spus aseară. Şi eu vreau să mai am copii. Nu numai trei. Şi te vreau pe tine, Jan...

In glasul ei tremurător se desluşea rugămintea, patima şi ruşinea omului care se căeşte. Jan i-a cuprins mulţumit umerii şi i-a întors sărutarea mai fierbinte decât o primise.

— Draga mea...

A fost o grea încercare pentru iubirea şi mândria Anei. Niciodată, nici mai înainte, nici după aceea, nu-şi îmbiase ea bărbatul la dragoste.

UNUL CARE NU VINE INTRE AI SAI

Iarna, Jan a fost foarte sârguincios. Deşi lucra în pădure, găsea încă destul răgaz ca să împletească coşuri şi să facă mături din nuiele pe care le tăiase la Brjezin, toamna, când

păscuse vitele acolo. Inainte de Crăciun le-a cărat pe toate la oraș, împreună cu cele pe care le făcuse Matej.

In seara de ajun, copiii au căpătat în dar dela el căciuliţe căptușite cu blană de iepure iar Ana cizme de iarnă.

— Până la vară o să vă îmbrac frumos pe toți, le-a făgăduit cu fața luminată de bucuria și mirarea lor.

Era în Martie, când într'o noapte a venit deodată desgheţul iar a doua zi soarele încălzea destul ca stratul gros de zăpadă să înceapă să scadă cu încetul. Apoi, s'a lăsat iar gerul și s'a prins un polei lunecos peste care, în dimineața zilei următoare, a căzut și un strat subțire de zăpadă. Copiii și-au căutat săniile sau niște doage netede și au început să se dea la vale, de sus de pe Vejfuk până în sat la fântâna veche, dincolo de troița din fața casei săracilor în care locuia baba Salacika cu bărbatu-său. Deobicei, neliniștea pe care o simțeau copiii din pricina îndrăznelii lor ajungea acolo la culme. Copiii nu știau niciodată dacă nu cumva în ghereta părăsită din fața casei, chiar spre uliță, stă ascuns polițaiul cel bătrân cu ciomagul lui noduros, ori cu toporul în mână. „Polițaiul" era bărbatul babei Salacika, pensionar militar și invalid, curier comunal, paznic de noapte și păstor, toate laolaltă. Avea un chipiu militar vechi și soios, cu cozorocul rupt, o manta lungă și roșie de purtată ce era, căci pe vremuri trebue să fi fost verde închis, încheiată cu nasturi rotunzi de alamă și un ciomag noduros pe care ziua nu-l lăsa niciodată din mână, poate doar atunci când mânca. Se îngrijea îndeaproape de buna rânduială ce trebuia să domnească în sat și poate deaceea sau poate din pricina chipiului militar, lumea îi spunea polițaiul.

Moșneagul ăsta hapsân și uscăţiv era la fel cu „căpcăunul" sau coșarul, spaima tuturor copiilor din Lhotka. Mamele îi speriau cu: „bătrânul polițai" atunci când n'aveau astâmpăr, așa cum mamele din alte părți îi amenință cu felurite alte sperietori. „Am să te dau pe mâna polițaiului! Ce să stau să mă necăjesc mereu cu tine, diavole..." Cam așa le spunea când copiii erau din cale afară de neascultători. Și ce să vezi! Copiii se linișteau ca prin farmec. Iar când zăreau „chipiul militar" pe care-l cunoșteau atât de bine toți, căutau la iuțeală un loc unde să se ascundă. Noaptea aveau vise urîte, visau că îi urmărește bătrânul polițai cu ciomagul acela noduros în mână — spaima lor. Deși Ana de pe Vejfuk nu-și speria copiii

cu el, Jan, mijlociul, îi striga adesea în somn numele, cutremurat de groază și trupșorul lui era lac de sudoare.

Ana îl lua atunci în pat lângă ea, să-l liniștească. Geaba îl mustrase pe golanul de Martinel, luându-l la început cu binele, apoi amenințându-l:

— Mănânci bătaie dacă îi mai sperii pe frații tăi mai mici; ai să vezi!

Băiețașul se strâmba doar smerit:

— Ba nu, mamă, i-adevărat, polițaiul cel bătrân ne gonește! Crezi că mie nu mi-e frică de el? Poate mai mult chiar decât lui Jan, se apăra fățarnic, iar între timp scornea tot felul de blestemății ca să-i facă zile fripte bătrânului. Inimioara lui bătea de bucurie oridecâteori ciomagul noduros răsărea în spatele lui, iar el izbutea să scape. Totuși, simțea uneori și Martinel cum îi joacă pe spinare, cât de bine îl mai croiește și ce greu îți vine apoi să stai locului când ești la masă și ai dedesubt banca tare. Dar pățania asta făcea și ea parte din isprăvile lor fără număr.

Pe coastă, sub Vejfuk, săniușul era „interzis sub pedeapsă", cum glăsuiau amenințător literele strâmbe pe care le zugrăvise bătrânul polițai pe postamentul troiței. Era drumul pe care-l lua gospodarul de pe Vejfuk când căra apă și toți ceilalți ce stăteau în această parte a satului. Dar poate tocmai fiindcă era ceva neîngăduit, copiii se dădeau mai abitir cu săniuțele. La jocul acesta, băieții de pe Vejfuk luau parte cu multă osârdie.

Simțeau un minunat fior de plăcere și de groază când moș polițaiul ieșea deodată în fața săniuțelor ce alunecau vijelios la vale. Nu era ușor să cotești, să oprești, sau să-ți iei tălpășița cât era încă vreme. Iar moșul dădea unde nimerea! Copiii se împrăștiau ca un stol de vrăbii, prin tot satul și după câteva clipe erau din nou pe coastă. Uneori, când „curcanul" era pe aproape, se mai potoleau, alteori căutau cu țipete și tărăboi să scoată dușmanul din bârlog.

Umflăturile și vânătăile lui Martinel își sporeau uneori numărul și din pricina curelii lui taică-său; atunci nici să șadă nu mai putea și era nevoit să-și căptușească pantalonii cu cârpe pe care le aduna de prin pod, iar când nu găsea cârpe, cu șapca măcar, căci și ea era bună să aline durerile. Cu vorbă bună și cu lămuriri nu era chip să faci ceva. Copiii nu râvneau decât lucrurile oprite și multe săniuțe cu care gos-

podarii aduceau butuci și crăci din pădure, au căzut sub toporul moșneagului. De aici au pornit multe supărări, căci mânia părinților se îndrepta și împotriva moșului care voia să i se știe de frică.

— Ia, un moșneag smintit, dacă nu i-ar alunga pe golani s'ar sătura singuri de joacă. Numai el e vinovat! Nu i-a venit mintea nici măcar acum la bătrânețe, îl judecau cu asprime și mulți gospodari s'au dus la casa săracilor ca să se răfuiască cu el.

Ana a ieșit în curte la timp, ca să-l oprească pe Martinel tocmai când scotea din șopron sania cea mare. Își înfășurase în jurul trupșorului frânghia groasă și trăgea de oiște ocărîndu-l pe micul Jan, deși acesta se trudea din răsputeri să-l ajute.

— Ia astâmpărați-vă copii! Puneți sania la loc! le-a poruncit Ana, ascunzându-și un zâmbet și i-a trimis în odaie să-l păzească pe cel mic. Ea a intrat în grajd să dea mâncare la vite, să rânească gunoiul și să le primenească paiele așternute pe jos.

Se întunecase și bărbații nu se întorseseră încă. Ana isprăvise în ziua aceea toată apa pe care o avea în ciubărul mare de după ușa tindei și se gândea acum că dacă Jan va mai zăbovi încă, va trebui să care apa pe întuneric. N'a stat deci prea mult pe gânduri. A luat cobilița și gălețile și s'a dus singură la fântână, deși știa că lui bărbatu-său nu-i place s'o vadă cărând gălețile pline la deal.

Până jos a mers alunecând ușor, așa încât nici nu și-a dat seama ce ghețuș era sub pătura subțire de zăpadă. A umplut gălețile cu grijă ca să nu verse apă în dreptul fântânii și să sporească ghețușul ce se făcuse acolo. Și-a aruncat cobilița pe umăr, a agățat gălețile, dar când le-a ridicat de jos a cuprins-o un simțimânt neplăcut de neîncredere și de teamă. Nu prea se bizuia pe picioarele ei. Saboții lunecau pe ghiața lucie. După câțiva pași șovăelnici, s'a descălțat și a mers mai departe numai în ciorapii de lână. Pășea ușurel și cu grijă. Nu uitase că purta din nou în pântece o ființă vie.

Era încă la începutul lin al urcușul, printre case, când deodată piciorul stâng i-a scăpat înapoi. S'a apucat speriată de cobiliță și a încercat să-și păstreze cumpănirea aplecându-și trupul în partea cealaltă. Era prea târziu. Piciorul drept n'a putut să poarte singur toată povara, a alunecat și căutând

zadarnic să rămână în picioare, Ana căzu cu toată greutatea la pământ.

Găleţile răsturnate au zângănit pe ghiaţă şi apa i-a udat faţa. Işi dădea seama nelămurit doar de durerea strașnică, sfâşietoare, din pântece. A încercat să se ridice. Cobiliţa îi mai atârna şi acum pe umăr cu una din găleţi în care mai rămăsese puţină apă. Când s'a mişcat, a alunecat pe spate cu găleată cu tot şi restul de apă s'a prelins sub trupul ei chinuit de dureri cumplite. Ana a simţit cum se scurge din ea un şuvoi fierbinte.

„Să ştii că aici mor", a suspinat şi în mintea ei înceţoşată a mijit grija copiilor rămaşi singuri acasă. Apoi nu şi-a mai dat seama de nimica.

După câteva clipe, Matej Kryda, ieşind din grajd, a zărit pe întuneric ceva mic şi negru zăcând lângă grămada lui de gunoi.

„Ai dracului golani! Au lăsat sania în drum" — şi-a zis şi fiindcă şchiop cum era nu putea să sară peste gard şi-a strigat băiatul:

— Matej! vino încoace şi trage sania aia din drum, i-a zis arătând-o cu ciomagul.

Tânărul s'a apropiat de mogâldeaţă, i-a dat cu piciorul, apoi a ridicat-o de jos:

— Ce sanie! nu-i decât o găleată... a spus râzând.

— Ei! doamne sfinte! făcu Matej uitându-se deodată în uliţă. Ia uite, colo e cineva lungit jos. Şi-a strigat repede nevasta care a venit în grabă şi a început să se văicărească găsind-o acolo pe Ana. Ce stai de caşti gura degeaba? a strigat la băiatul care alergase şi el şi rămăsese cu ochii la trupul vlăguit.

— Du-te repede după nevasta lui Sojka şi după Salacika!

Băiatul a luat-o la fugă de îi sfârâiau călcâiele.

— Trebue să o aducem la noi, i-a strigat Barka lui Matej.

— Mai bine la noi, că nu avem copii! a auzit în spatele ei vocea înceată a Manciei lui Pazdernik.

— Ştiu eu dacă Prokop...? a adăugat Barka cu îndoială.

— Doar casa e şi a mea, a rostit Mancia cu toată hotărîrea.

In vecini, ştirea a trecut din casă în casă. Câteva femei au alergat îndată. Au dus-o apoi pe Ana în casa lui Kordula

şi până să se fi întors bărbaţii dela pădure, Mancia a şi înfăşurat într'o cămaşă veche leşul unui copil născut înainte de vreme, pe care în aceeaşi seară l-au pus în braţele bietului Jan. Ana s'a întors acasă, pe Vejfuk, abia după patrusprezece zile, când din ghiaţa de pe urma căreia i se trăgea nenorocirea nu mai rămăsese decât lapoviţa murdară. In tot timpul acesta, Mancia o îngrijise cum nu se poate mai bine. Bărbatul ei Prokop era supărat, iar bătrâna Kordula mârâia şi ea sanchie:

— Auzi, să vină o străină să lepede şi să zacă în casa noastră! Asta numai dracul ne-a făcut-o! Iar între timp, prefira de zor mărgelele mătăniilor.

A mai trecut o bucată de vreme până ce Ana s'a întremat destul ca să poată lucra din nou. Prin casă se târa doar trupul ei. Cu sufletul era la bulzul de lut din cimitirul dela Hurka.

„Am fost pedepsită că am cârtit împotriva unei făpturi nevinovată, când mi-am dat seama că o port în pântec. Săracul copil, în loc să crească şi să se bucure de viaţă împreună cu fraţii lui, curând o să ajungă un pumn de ţărână". O chinuiau mustrările de cuget şi în închipuirea ei se socotea peste măsură de vinovată.

De astădată, bărbatul ei s'a arătat mai cumpănit, mai înţelept.

— A fost o întâmplare nenorocită, trebue să-ţi dai şi tu seama, Ano! Aşa judeca Jan în linişte şi cumineţenie şi atâta a căutat să-i deschidă capul, până a recunoscut şi ea că el are dreptate.

FRAŢII

Era al doilea an de când Martinel mergea la şcoală, dar, deşi nu era prost băiatul, nu-i plăcea să înveţe. Era sălbatic, încăpăţânat, neastâmpărat şi mereu veneau plângeri împotriva lui. Cureaua tatălui său îşi făcea datoria, dar nici ea n'o scotea la capăt cu Martinel. Uneori se părea că rugăminţile şi vorbele bune ale mamei erau de oarecare folos. Ana plângea adesea din pricina lui. Copilul acesta nu-i aducea prea multe bucurii.

Micul Jan, isteţ şi simţitor, era mai mărunţel şi mai firav

decât frate-său. Era însă iute la mânie, spre marea bucurie a lui Martinel care nu știa ce să mai născocească pentru a-l necăji.

— Ar trebui să-ți fie rușine, Martinel. Nu-ți dai seama ce urît e din partea ta să-l chinui întruna pe frate-tău? îl mustra Ana, supărată.

— Ce-s eu de vină dacă-i ca un turbat, se apăra Martinel cu încăpățânare. Doar nu l-oi fi învățând eu și asta! Se bucura însă, în taină, oridecâteori izbutea să-l scoată din țâțâni pe Jan și să-l facă să plângă.

Intr'o zi însă a pățit-o din pricina răutății lui. Amândoi băieții mergeau acuma la școală și învățătorul, un tânăr scund, palid și liniștit, a prins repede drag de Jan, pentrucă era isteț și silitor. Ajunsese să știe mai multe decât băieții mai mari și chiar decât frate-său. Invățătorul îl dădea foarte des ca pildă. Asta îl sâcâia însă pe Martinel. Ajunsese să aibă multă trecere față de ceilalți care îl ascultau bucuroși. Socotea sârguința fratelui său drept o înfruntare față de el și se răzbuna. Băiețelul n'avea nimic bun de așteptat din partea lui și era întotdeauna ultimul pe care-l chema la joacă. Cu toate acestea nu îngăduia să se atingă cineva de Jan. Vai și amar de acela care s'ar fi încumetat să sară asupra lui. Martinel era tare la trântă! Cel care ar fi făcut una ca asta ar fi primit o scărmăneală mai grozavă decât dacă s'ar fi ridicat împotriva lui. Se înțelege că ascultând de legea firii, își apăra la fel toți frații. Poate fiindcă era cel mai mare se trezise în el simțul răspunderii și deci socotea ca o datorie firească să sprijine și să-i apere pe toți ai lui.

Despre mama și despre tatăl lui toată lumea trebuia să vorbească cu respect. Nimeni nu avea voie să-și bată joc de culmea strâmbă a casei lor. Văcarul n'avea voie să-i alunge vitele din locul unde le mânase el. Iar dacă cineva ridica piatra împotriva bătrânului Vorjech, era vai și amar de el.

Martinel era nu numai căpetenia ci și spaima copiilor din Lhotka.

Tânărul învățător dela școala de trei clase din Hurka, pe care o urmau cei doi frați de pe Vejfuk, a făcut cunoștință cu tatăl băieților și, deși cei doi bărbați aveau firi și îndeletniciri deosebite și nu se potriveau nici ca vârstă, s'au împrietenit repede. Invățătorul îi împrumuta lui Jan cărți pe care i le trimitea prin băiatul mai mic. Băiatul le băga cu multă băgare

de seamă în traista vărgată, între cărţile lui de şcoală, şi spre batjocura lui Martinel care nu mai putea de ciudă, avea grijă de ele „ca de ochii din cap".

Intr'o zi, când copiii din Lhotka se întorceau în ceată dela şcoală, Martinel a înşfăcat traista fratelui său în care tocmai băgase o carte de-a învăţătorului şi stârnit de strigătele şi râsetele celorlalţi şi de plânsetele şi rugăminţile fratelui, a început să facă tot felul de năzdrăvănii cu ea. A aruncat-o în buruienile pline de noroi din şanţuri, s'a căţărat cu ea prin copaci, a agăţat-o de o tufă spinoasă de măcieş, amăgindu-şi mereu fratele care bocea şi smucindu-i traista de sub nas tocmai când acesta credea că acuşi-acuşi, pune mâna pe ea.

Pe micul Jan îl podidiseră lacrimile şi tremura de supărare şi de ciudă. Iar când a mai şi căzut din pricina unui pietroi pe care Martinel i-l aruncase la picioare, s'a înfuriat rău de tot. A ridicat pietroiul şi l-a asvârlit în Martinel care a căzut pe marginea şanţului, în timp ce din rana dela frunte a început să se prelingă un fir de sânge. Inspăimântaţi, copiii au fugit care încotro, rămânând pe loc doar fraţii de pe Vejfuk. In locul mâniei, micul Jan a fost cuprins de spaimă şi milă. S'a aplecat asupra fratelui său şi hohotind disperat a început să şteargă cu batista când sângele ce curgea pe fruntea acestuia, când lacrimile ce şiroiau pe obrajii lui. Intr'o clipă, s'a umplut de sânge mai rău decât Martinel pe care lovitura neaşteptată l-a uluit mai mult decât l-a supărat.

— Martinel, iartă-mă, n'am vrut, zău că n'am vrut, se văicărea Jan.

— Nu ţipa, dobitocule, că nu m'am supărat, a spus fratesău mai mare îmblânzit întrucâtva şi s'a aşezat pe marginea şanţului.

Privea faţa murdară, mâzgălită de sânge, a fratelui său şi, deşi îi venea să râdă, ar fi vrut să-l bată prieteneşte pe umăr şi să-i spună ceva drăguţ. Dar când l-a auzit că-i cere întruna iertare, a strigat la el înfuriat:

— Taci odată, tâmpitule! Dacă eram supărat te snopeam până acum!

— Bate-mă Martinel!

— Ei, aşi! — nici nu mă gândesc. Gata, s'a isprăvit, s'a sculat încruntat Martinel.

Din ziua aceea, cei doi fraţi s'au avut mai bine între ei. Micul Jan a câştigat în ochii lui Martinel, iar semnul

larg de pe fruntea acestuia a rămas pentru Jan toată viața ca o mustrare.

Martinel s'a mai îmblânzit, fraţii s'au împăcat dar nu pentru mult timp. Mai târziu s'au mai iscat destule pricini de ceartă între ei.

Micul Jan a devenit un singuratic. Rătăcea ziua întreagă singur prin pădure şi pe câmp şi-i povestea apoi maică-si tot ce văzuse, tot ce descoperise. In fiecare zi era altceva care-l făcea curios şi Ana îl privea zâmbind şi minunându-se când, cu ochii scânteietori, povestea de pildă despre veveriţa pe care o văzuse înainte de masă. Altădată era în stare să rămână ceasuri întregi pe coastă şi să privească la furnicile mari de pădure cum îşi ridicau muşuroiul. Odată a dat peste el Martinel şi, doar aşa, de al dracului, s'a apucat să răvăşească muşuroiul. Jan s'a îngălbenit, s'a aruncat asupra fratelui său ţipând şi a început să-l lovească cu pumnişorii :

— Sălbaticule, sălbaticule! Am să te omor...

Mirat, Martinel l-a împins încolo şi i-a spus cu dispreţ :

— Eşti nebun! Cine îşi pune mintea cu tine? şi a plecat mai departe cu paşi mari călcând apăsat pe picioarele lui voinice.

Lui Martinel îi plăcea să se ducă la curte, la Severin, pe când Jan se ferea să meargă acolo. Văzuse odată cum o slugă înfuriată lovea cu picioarele într'un cal. De atunci n'a mai intrat la curte, iar pe slugă nu putea s'o mai vadă în ochi

Intr'o zi, când Martinel a adus în casă un pui de rândunică ce căzuse din cuib şi pe care-l găsise jos sub streaşină, Jan a urlat atâta, încât Ana a dat fuga la şopron, a luat scara, a rezemat-o de streaşină şi a pus păsărica înapoi în cuib. Jan nu era însă numai ocrotitorul animalelor. Adesea îi aducea maică-si buchetele de flori pe care le punea în câte un pahar cu apă. Văzând însă că frunzele lor se vestejesc, a întrebat-o :

— Mamă, şi florile trăiesc?

— Tot ce naşte firea, trăieşte.

— Poate că nu fac bine că le rup dacă pe urmă se veştejesc?

— Orice lucru pe care ni-l dă firea are un rost al lui. Florile sunt pentru bucuria ochilor. Dar dacă vrei să trăiască mai mult nu le mai rupe, i-a spus cu dragoste.

Din ziua aceea, Jan nu i-a mai adus flori.

Vaţlav care avea acum cinci ani era un copil liniştit, o

mândreţe de băiat. Incă de acum se putea vedea la el dorul după lucrurile arătoase. Dacă mama lui voia să-l îmbrace cu haine prea roase, se împotrivea, iar dacă-i ieşea un deget sau călcâiul din ciorapi trebuia să-i schimbe. Când se murdărea, nu-i dădea pace maică-si până nu-l spăla, iar dacă-i spunea să aştepte până isprăvea cu treaba, începea să plângă.

Gândindu-se la băieţii ei, Ana îi spunea adesea bărbatului său :

„Avem trei băieţi, dar parcă nici n'ar fi fraţi, atât de puţin seamănă unul cu altul".

Spre sfârşitul iernii a simţit că în trupul ei încolţeşte o nouă viaţă şi a dorit iar să aibă o fetiţă.

SE STRÂNG NORI

Era pe la începutul lui Iunie, când Barka Roşcata a venit s'o vadă pe Ana. Nu avea mai mult de patruzeci de ani, dar părea o femeie bătrână. De când Matej Kryda îşi prăpădise piciorul în pădure şi se betegise, îşi ţinea droaia de copii doar din ce câştiga ea. Avusese norocul că de atunci barza nu se mai abătuse pe la ei în casă, şi copiii crescuseră mărişori. Cei trei mai mari începuseră să aducă şi ei câte un ban în casă. Barka a putut deci să se mai odihnească şi ea un pic şi iată că deodată trupul ei a început să se îngroaşe.

Vorbind cu Ana despre asta, a podidit-o plânsul. Dealtfel îi dădeau destul de uşor lacrimile. A stat puţin pe gânduri, apoi a zis :

— Mă tem că va trebui să doicesc iar, acum la bătrâneţe. La început am crezut că o să treacă, dar acum... Şi-a şters cu colţul năframei gura uscată, iar cu dosul degetelor uscate şi strâmbe, lacrimile de pe obraz. Avea în ochi privirea unei vite oropsite.

Vestea n'a mirat-o deloc pe Ana : i-a fost însă tare milă de Barka.

— Se întâmplă şi de-astea, dragă Barka ! Şi-apoi nici nu eşti bătrână. Până să ajungi tu babă, copilul tău o să fie demult bărbat în lege şi ar putea să-ţi mai aducă multă bucurie. Căuta să aline mâhnirea vecinei dar nici ea nu credea în ceeace spunea. „Săraca Barka, nu i-e dat să trăiască în linişte nici măcar la bătrâneţe", se gândea cu amărăciune.

Seara i-a vorbit lui bărbatu-său despre Barka, dar el nici nu lua aminte ce spunea. Părea că gândurile îi rătăcesc cine ştie pe unde.

— Aşa sunteţi voi, bărbaţii! Parcă nici nu v'ar păsa de suferinţele femeilor, l-a mustrat Ana.

Jan s'a uitat la ea şi atunci Ana a deslușit în ochii lui o jale adâncă.

— Şi bărbaţii au amărăciunile lor de care femeile habar nu au, i-a spus.

Ana văzuse de mai multă vreme că bărbatu-său umblă tot încruntat şi băgase de seamă că el şi cu tânărul învăţător, care venea adesea pe la ei, vorbeau cu aprindere. Cei doi bărbaţi foloseau tot mai des un cuvânt ce trezea neliniştea în sufletul ei. „Război!" rosteau sfios şi încet buzele subţiri ale învăţătorului palid, „război", spunea Jan şi asvârlea cuvântul cu atâta ură de parcă ar fi scuipat cu gura plină de noroi.

Uneori, Anei i se părea că acest cuvânt neaşteptat umple odaia întreagă, aninându-se de tot ce era viu şi de tot ce nu era viu. I se părea că de sub meştergrinda afumată se sgâeşte la ei cu aceeaşi sfruntare şi dușmănie cu care se amesteca în gândurile ei.

Când îl auzise pentru întâia oară din gura prietenului lui Jan nu-i prinsese bine înţelesul. Işi dăduse seama doar că e un lucru mârşav, nelegiuit, ceva ce trezeşte scârba omului cumsecade. Dar cu cât o urmărea sunetul acestui cuvânt, cu atât îşi dădea mai bine seama de înţelesul lui deplin. Vedea în închipuire bărbaţi ca Jan şi prietenul lui sau ca ceilalţi de prin partea locului, oameni ce trăiau prin munca şi pentru familiile lor, nevoiţi să se ucidă unii pe alţii din pricina stăpânitorilor ce nu se mai satură de putere şi de măriri. Nici nu voia să-şi închipuie că şi Jan al ei va trebui să fie vreodată printre aceşti nenorociţi: să-şi ucidă aproapele cu mâinile cu care o îmbrăţişase şi o mângâiase.

„Nu, aşa ceva nu trebue să se întâmple", rostea cu toată hotărîrea de parcă ar fi putut cu vorbele astea să îndrepte soarta. Blândă din fire în tinereţe, Ana ca orice om dorise să primească dela viaţă numai fericire.

Şi astfel, ziua când împăratul dela Viena a dat ordinul de mobilizare, a găsit-o nepregătită.

„Ce fel de om o fi împăratul dacă-şi încarcă sufletul cu o

faptă ca asta? Ori e un ucigaş negru la suflet, ori un nebun!" a spus îngrozită când Jan i-a lămurit rostul acestui ordin.

In capătul satului, la troiţa veche, decretul de mobilizare — mare cât toate zilele — se sgâia la ei, iar moş poliţaiul bătea cu nişte beţe tocite în toba mică şi, după începutul cunoscut: „Se dă de ştire tuturor domnilor locuitori", a vestit satului întreg că mai toţi bărbaţii trebue să plece să lupte pentru „măria sa împăratul". Iar la biserica din Hurka, preotul cel bătrân a făcut o slujbă mare, binecuvântându-i pe toţi cei ce plecau să moară sau să ucidă.

Grâul se cocea pe ianuri însă cei de pe Vejfuk au lăsat baltă secerişul. Ana şi-a sărbătorit ziua numelui pregătind cele de trebuinţă bărbatului său pentru călătoria cea mare.

Douăzeci şi şase Iulie, anul o mie nouă sute paisprezece, a fost ziua blestemată a vieţii ei...

FĂRĂ GOSPODAR

Pentru Ana au început vremuri grele. Trupul ei era istovit din pricina sarcinii dar lucra zi şi noapte până cădea de oboseală. Cu o voinţă desnădăjduită s'a apucat de toate muncile mai grabnice, ca să le isprăvească înainte de a veni copilul pe lume. S'a gândit că trebue să treiere bucatele ca să aibă pentru semănătura de toamnă şi pentru pâinea proaspătă. A adus vorba despre greutăţile ei la curte. Chiaburul Severin a dat doar din cap:

— Eşti ca un bărbat, Ano, poţi să te întreci la lucru cu oricare dintre săteni.

Toată toamna, Martinel o ajutase cu spor pe maică-sa. Uneori se mai ducea şi prin sat.

Intr'o zi a venit de acolo în fugă; deabia mai putea răsufla. Făcuse nişte ochi mari cât nucile:

— Mamă, mamă, a strigat alergând spre Ana. Mamă, lelea lui Severin a spus că baba Salacika umblă pe Skalka, după o fetiţă, să ne-o aducă în casă. Zice că a căutat-o pe sub toţi bolovanii. E adevărat?

— Da, dacă a spus-o gospodina dela curte, atunci aşa trebue să fie, Martinel, a răspuns Ana zâmbind.

Martinel nu s'a mulţumit numai cu atât, ci a plecat spre

Skalka. S'a uitat îndeaproape la toți bolovanii dar nu i s'a părut să se fi atins cineva de ei. Deși pentru anii lui era destul de puternic, n'a izbutit să clintească niciunul din loc, iar când a putut în sfârșit să ridice o piatră mai mică, sub ea, în locul fetiței, a văzut mișunând viermușori și gândaci. In capul lui Martinel au mijit tot felul de bănuieli și a început să lupte cu îndoiala ce-i încolțise în suflet. Câteva zile a fost numai cu ochii pe baba Salacika; aceasta-i trezise groaza și-l făcea să se minuneze. „Ei, da, o fi vrăjind! Știe blesteme și de bună seamă cu ele mișcă din loc bolovanul sub care-i ascunsă fetița. Doamne, de aș ști și eu vrăji, mama n'ar mai trebui să care apă în spinare. Atunci, n'aș avea decât să dau o poruncă și gălețile ar căra singure apă!"

Acum Martinel chibzuia cum să-i smulgă babei Salacika, taina. Mult i-a mai dat de gândit și tașca mare, jerpelită, pe care baba Salacika o purta cu ea când se ducea prin casele unde se năștea apoi fetițe. „Aha, să știi că acolo le-o fi ținând! Și poate tot acolo ține și uneltele cu care face vrăji", își dădea cu socoteala.

In fiecare dimineață, înainte de a pleca la școală, copiii de pe Vejfuk trebuiau să scoată vitele la păscut pentru ca mama lor să nu fie nevoită să le aducă toată ziua de mâncare. Intr'o zi, Martinel le mânase pe o miriște de grâu lângă pădure. Vaca păștea liniștită pe hat, gâștele își umpleau gușa cu buruieni și cu boabe scuturate și doar pârdalnicele de capre alergau întruna spre pădure și Martinel nu le mai putea stăpâni și nu mai prididea strujind crengile și dându-le dobitoacelor frunză proaspătă.

Era atât de prins de treaba asta, încât nici n'a băgat de seamă când baba Salacika a ieșit din pădure și a pus jos pe hat tașca ei jerpelită care, cum se putea vedea după burduful ei umflat, era plină de lucruri tainice. Martinel a băgat-o de seamă pe babă abia când a început să adune de pe miriște spicele risipite. Când baba s'a mai îndepărtat puțin de el nu-și mai putea lua gândul dela tașca plină de taine și s'a simțit cotropit de dorința să afle ce-i în ea. „E un prunc acolo! De bună seamă e un prunc în ea! Baba a fost din nou pe Skalka", și-a zis tulburat. S'a apropiat cu grijă de hat, s'a lăsat la pământ și apoi s'a târît pe burtă până la tașcă. A ridicat cu degetul încuietoarea de alamă, a dat apoi ușurel deoparte clapa și s'a uitat prin deschizătura îngustă.

A suspinat adânc: inima îi bătea de o simţea în gât. Căuta cu privirea lacom, şi totodată plin de curiozitate. Dar mare i-a fost desamăgirea. Din taşca fermecată zâmbeau vesele spre el, pitărcile nenumărate culese de babă. „M-da, ciuperci! Şi eu care credeam că-i cine ştie ce..."

Sluga dela curte se împrietenise la toartă cu Martinel. Era sfetnicul şi duhovnicul lui. Tot lui i-a destăinuit şi ce-a văzut în taşca fermecată a babei Salacika. Sluga a râs de s'a cutremurat. Ii curgeau lacrimile şi se ţinea de burtă. L-a apucat apoi pe Martinel de păr, l-a scuturat şi i-a dat un ghiont în spate:

— Fugi de aici, măgăruşule! Dacă îmi ajuţi să adăp vitele, am să-ţi spun cum vine asta...

Omul acesta i-a desvăluit lui Martinel, fără înconjur, taina pe care el cu mintea lui de copil n'a izbutit s'o înţeleagă pe deantregul. Zăpăcit de ceeace aflase atât de neaşteptat, a umblat câteva zile ca buimac. Ii era ruşine de el însuşi şi se ferea să privească în ochii maică-si. Incetul cu încetul s'a obişnuit însă şi a început să cerceteze lucrurile mai departe, în dorinţa de a le cunoaşte mai bine. Pânza de păianjen a copilăriei lui Martinel se destrămase prea devreme. Viaţa din sat i-a dat deseori prilejul să deslege taina tuturor lucrurilor.

Intr'o zi, Ana isprăvise tocmai aratul pământului de „Pe Culme"; a scos vaca dela plug şi s'a apucat să smulgă rădăcinile de pir pline de pământ pe care le descoperea mereu, strângându-le în poală ca să le ducă şi să le arunce în drum, la marginea pădurii. Iar după ce a mai cărat acolo şi câteva coşuri de pietre ce ieşeau mereu la iveală, cu fiecare arătură, şi-a legat la brâu un sac în care a turnat boabele şi a început să semene. Mergea agale, cu paşi mari, luând boabele în pumn şi împrăştiindu-le apoi cu mişcări largi. După ce a sfârşit cu semănatul, a înjugat din nou vaca şi a început grăpatul. A întrerupt-o din lucru micul Jan care alergase să-i aducă o veste mare:

— Mamă, nenea poliţaiul împarte prin sat nişte hârtii. Primarul ţi-a trimis vorbă că trebue să dai din grâu şi din cartofi, i-a strigat îngrijorat, sărind cu greu peste brazdele vârtoase ale ogorului vecin, pentru a ajunge până la ea.

— Da ce şi cui să mai dau şi eu? Abia îmi ajunge pentru gurile voastre. Doar primarul dacă ar mai putea să dea,

că are destul în hambar, își făcea socoteala Ana cu glas tare căci credea cu tărie că așa trebuia să fie.

In vremea aceea, în fruntea comunei se afla chiar chiaburul de pe moșia „La Primarul". Deși Ana era adânc încredințată că ei nimeni nu putea să-i ia nimica, totuși se simțea neliniștită și nu mai avea astâmpăr pe câmp. S'a întors acasă tocmai bine ca să-l găsească în curte pe primar împreună cu un bărbat necunoscut și cu doi jandarmi.

Chiaburul a ajuns în zilele acelea nu numai dușmanul ei fățiș, ci și dușmanul tuturor sătenilor.

Ana a fost nevoită să predea o parte din recoltă, iar gândul apăsător, că băieții ei vor trebui să rabde la iarnă de foame, o umplea de jale și de mânie.

Dar, cu toate necazurile și munca, Anei îi era tare dor de bărbatu-său. Nu putea să se obișnuiască cu gândul că e plecat și în primele zile la amiaz și seara când le dădea copiilor de mâncare, punea pe masă o lingură și la locul lui rămas gol. Mai trist era însă când se trezea din somn dimineața. Cum deschidea ochii, obișnuia să întindă mâna și să pipăie perna acolo unde se afla capul lui.

Jan trimitea, când și când, cărți poștale trandafirii de undeva din Rusia Subcarpatică. Ana nu-și dădea prea bine seama pe unde se află bărbatu-său. Știa însă foarte bine că în locurile acelea îl pândește moartea și inima ei era cotropită de o teamă adâncă.

SINGURĂ IN CLIPE DE RESTRIȘTE

Când a simțit Ana că se apropie vremea să nască și-a lăsat copiii la curte și apoi s'a dus singură după moașă la casa săracilor. Era la sfârșitul lui Octombrie — ploaia rece le izbea drept în față pe cele două femei care urcau grăbite spre Vejfuk. Toată ziua plouase, iar spre seară s'a pornit un vânt vijelios care a bătut noaptea întreagă. Nu numai că sgâlțâia ușile și ferestrele, dar încerca să smulgă de pe casă tot ce nu era destul de bine prins în cuie. In durerile ei cumplite, Ana mai era chinuită și de grija acoperișului.

Al patrulea copil al ei a venit pe lume pe un timp de

două ori vijelios. Pe Vejfuk bântuia o furtună grozavă, iar în lumea largă se deslănțuise furtuna războiului. „Poate că viața lui va fi cu atât mai liniștită", se mângâia Ana cu gândul.

Copilul s'a născut a doua zi dimineața. Era tot un băiat. După naștere a trebuit să se scoale foarte repede din pat căci chiar de a doua zi moașa a fost chemată la Barka lui Kryda. Cum a aflat că mai are încă un frate, Martinel a venit acasă și nu s'a mai întors la curte. Știa prea multe pentru anii lui, nu trebuia să-i arate nimeni că în primele zile, maică-sa nu mai putea să muncească din greu ca înainte. Dădea singur de mâncare vitelor, căra lemne și făcea focul. Adeseori, ochii Anei se umpleau de lacrimi când îl vedea chinuindu-se să care apă dela fântână, până sus pe Vejfuk. Făcea câțiva pași și se oprea să mute dintr'o mână într'alta găleata grea care-l lovea peste picioare.

— Acu nu putem căra apa cu ciubărul, dragă Martinel, i-a spus Ana. Mai bine du vacile la iaz. Mai încolo apa o s'o aducem cu Bălaia noastră.

Mai târziu, au urcat într'o zi în căruță un butoi vechi și un hârdău mare de lemn și de atunci au cărat cu ele apă tot timpul. Apoi, când vaca a fost aproape să fete, Martinel a împrumutat un cal din sat. Știa să-l mâne ca și chiaburul și mult mai bine decât sluga bătrână.

In iarna aceea, Ana a văzut cu mirare că băiatul se schimbase. La școală mergea tot fără tragere de inimă, dar se lăsase de strengării. Se purta ca un om mare. Privea lumea cu alți ochi, cu ochii unui om în toată firea și fruntea lui era tot încruntată de atâtea griji pe care le tăinuia.

— Du-te, Martinel de te dă cu sania, ia-o pe aceea mare, îl îndemna adesea Ana care nu putea să ascundă că-i era dor de strengăriile lui.

— Nu vreau, mârâia posac. Dar cum îl îmbia mereu să se ducă, n'a mai putut răbda ; și-a luat șapca, a sbughit-o pe ușă ca o săgeată și nu s'a mai întors decât seara când trebuia să dea de mâncare la vite. Îi ardea fața și avea ochii scânteietori. Toată seara s'a lăudat apoi cum l-a păcălit pe bătrânul polițai, iar Ana n'a avut curajul să-l certe. Dimpotrivă, simțea în inimă o adâncă mulțumire.

Ultimul dintre băieții Anei căpătase numele de Vojtech, după dorința fraților lui care-l primiseră între ei cu strigăte

de bucurie. Mai cu seamă Jan cel mic era foarte drăgăstos cu pruncul. Cum se întorcea dela şcoală se tot învârtea în jurul leagănului, iar când era nevoie îl legăna cu multă răbdare. Vojtech era un copil frumos şi îndesat la trup — necazurile mamei păreau să nu fi lăsat nicio urmă asupra lui. Era foarte vioi şi Ana, când îl vedea, uita că dorise să aibă o fată.

Mai erau câteva zile până la Crăciun, când Ana s'a dus la pădure să aducă pentru copii un pom. A rătăcit o mulţime printre copacii trişti, s'a înfundat în nămeţii înalţi şi a ajuns, asudată toată şi obosită, la păduricea tânără. Pe drum, a speriat o căprioară rătăcită şi un iepure flămând, iar când s'a oprit în poiană, în faţa păduricii, a sburat peste capul ei o mierlă. Pădurea era liniştită şi numai din când în când se auzea de departe de tot, câte o bătaie. De pe crăcile copacilor tineri cădeau fulgi mari de zăpadă, din care unii i se aşezau pe braţ. Erau atât de uşori, că nici nu-i simţea. Inima îi svâcnea cu putere, iar în suflet i s'a strecurat domol căldura păcii sfinte.

„Aşa o fi simţit şi Jan — şi-a zis când şi-a adus aminte cum îi povestise odată bărbatu-său, cât de puternic a simţit măreţia firii într'o primăvară timpurie la arat „Pe Culme"... şi parcă cineva se uita mereu la mine!" îi sunau din nou în minte cuvintele lui Jan.

A stat multă vreme nemişcată, ţinându-şi răsuflarea ca să nu tulbure liniştea minunată din jurul ei. Abia când şi-a adus aminte de copii, a cuprins-o zorul. A intrat în pădurice, a tăiat un brad mic şi stufos şi a pornit-o cu el spre casă.

MOARTEA NU ALEGE

Când s'a întors Ana, băieţii care o zăriseră pe geam i-au alergat înainte, s'au uitat la brăduleţ şi s'au bucurat:

— Măicuţă, ai ales cel mai frumos brad din pădure, i-au spus linguşitor. Odaia săracă i s'a părut Anei mai luminoasă şi mai veselă decât era într'adevăr. Trăia încă sub farmecul minunatei clipe din pădure, când i se umpluse sufletul de linişte şi pace.

După amiaz, târziu, a venit pe Vejfuk Baruşka, fata Bar-

kăi Roşcata. Fetiţa cu picioarele lungi şi cu privirea năucă, pe care Ana o ducea cu sania de pe coastă până în sat, se făcuse o fată frumoasă dar puţin cam slăbuţă. Avea chiar şi un iubit. Se afla undeva pe frontul sârbesc de unde-i trimitea cărţi poştale trandafirii Baruşkăi la fel cu cele pe care le primea Ana dela Jan al ei.

— Leliţă, vino te rog până la noi! Mama e rău de tot, au izbucnit din gura ei vorbele rostite cu un glas plin de îngrijorare şi de spaimă.

Ana n'a întrebat-o nimic. Şi-a aruncat repede broboada de lână pe spate, i-a spus lui Martinel ce să facă, apoi a pornit-o grăbită spre casa lui Kryda.

Barka născuse foarte greu. Câteva zile, până venise copilul pe lume, avusese dureri îngrozitoare. Pruncul era sănătos însă storsese toată vlaga din trupul mamei lui. Deşi era în lehuzie de aproape o lună, Barka nu se sculase încă din pat. Sângera întruna şi era mai albă la faţă şi mai uscată decât un pergament. In vremea aceea nu era obiceiul să fie chemat doctorul, iar ce ştia baba Salacika, doftoreasa satului, era prea puţin în asemenea împrejurări. Când a intrat Ana în odaia strâmtă, plină de ai casei — mulţi la număr — şi de mobila veche, a izbit-o un miros puturos ca de rană plină de puroi. S'a apropiat de pat şi s'a aplecat cu milă asupra vecinei; Barka şi-a întors spre ea ochii căzuţi în fundul capului. Părea o mucenică.

— Cred că n'am să... a şoptit cu mare greutate.

Ana s'a uitat lung la umbrele de pe faţa ei slăbită. I s'a făcut tare milă.

— Ar trebui să aducem doctorul, i-a spus lui Matej şi feciorilor lui.

— Nu, nu vreau doctor, mai degrabă popa, a şoptit bolnava.

— După popă am trimis băiatul, a liniştit-o Matej care tot stătea să plângă.

Barka a dus mâna la gură cum făcea deobicei când îşi ştergea buzele, apoi a rugat-o încet pe Ana:

— Tare m'aş bucura să rămâi aici cu mine până la sfârşit. M'am simţit întotdeauna bine cu tine şi acum mi-e sufletul împovărat de ce-o să vină.

Ana s'a gândit la copii şi la vite, dar n'a putut să nu împlinească dorinţa bietei vecine.

— Rămân cu tine, i-a făgăduit Barkăi şi a trimis pe

unul din băieți la Kordula, căci s'a gândit că Mancia va avea mai multă grijă de copiii ei decât oricare alta. Și-a tras apoi un scaun lângă pat și luând cu gingășie mâna bolnavei în mâna ei voinică, a început să-i vorbească cu duioșie.

A stat lângă Barka până la sfârșit, înafară doar de clipele când popa i-a citit maslul. Popa a venit pe înserat, sgribulit și de bună seamă răcit. Răsufla greu și a citit rugăciunea cu glas ostenit. Ana și-a dat atunci seama că și bătrânul începuse să-și piardă puterile. Barka a murit seara târziu. A treia zi, au dus cu căruța, la cimitirul din Hurka, sicriul simplu, negru, cu trupul femeii îmbătrânite care abia trecuse de patruzeci de ani. Ana l-a luat pe Ondrej, cel mai mic dintre copiii Barkăi, la ea pe Vejfuk și l-a ținut acolo câtăva vreme. L-a pus în leagăn lângă băiatul ei și uitându-se la cei doi prunci dolofani, se gândea mulțumită: „Parcă aș avea gemeni!"

In anul acela, pe Vejfuk, seara de Crăciun a fost tristă. Băieții și-au amintit de tatăl lor și de darurile pe care le adusese odată. Bradul mic pe care l-au împodobit singuri nu le-a făcut nicio plăcere. Când sub fereastră au răsunat colindele, Jan a început să plângă de ți se rupea inima, iar Martinel s'a încruntat tare, înghițindu-și lacrimile ce-i năpădiseră ochii. Vațlav abia dacă-și aducea aminte de taică-său, dar jalea celorlalți l-a molipsit și pe el și s'a apucat să le țină hangul fraților lui, la plâns.

In răgazul acestor zile, Ana a avut vreme destulă să se gândească la bărbatu-său. Ii scria adesea: cu ajutorul micului Jan întocmea scrisori lungi în care îi povestea cu amănuntul tot ce se întâmpla în sat. Deobicei, veștile din sat le așternea pe hârtie băiețelul cu scrisul lui mare și cuminte de școlar. Cu scrisul ei strâmb, Ana îi împărtășea celui drag toate păsurile și bucuriile ei.

„Mulțumesc soartei că în ciuda tuturor necazurilor, avem măcar copii buni și sănătoși", îi scria de fiecare dată.

INTALNIREA

A venit primăvara și lipsurile erau din ce în ce mai mari. Băieții de pe Vejfuk trăiau doar cu lapte și cu cartofi. Dar nu ăsta era necazul cel mai mare. Mult mai prost stă-

teau cu îmbrăcămintea. Ana nu avea bani ca să le cumpere nici măcar lucrurile de trebuinţă şi băieţii care creşteau foarte repede, erau tare sărăcuţ îmbrăcaţi. Cu durerea în suflet şi mustrându-se în sinea ei, s'a hotărît Ana să desfacă singurul rând de haine bune ale lui Jan şi să înjghebeze ceva de îmbrăcăminte celor doi băieţi mai mari. Se simţea ca şi cum ar fi săvârşit un furt. „Când s'o întoarce Jan o să-şi facă altele", se liniştea singură şi se apăra totodată. „Doar o să-şi dea şi el seama că băieţii trebuiau îmbrăcaţi".

Ana nici nu voia să se gândească că războiul ar putea să-l răpună şi pe bărbatu-său. Nu folosea niciodată cuvintele pe care le spuneau adesea femeile, când vorbeau despre bărbaţii lor de pe front „Dacă s'o întoarce". Ea spunea : „Când s'o întoarce".

Cărţile poştale trandafirii soseau foarte neregulat. Se întâmpla uneori ca două-trei luni să nu vină nimic, ca apoi să sosească câteva deodată. Tot aşa a fost şi acum. De mai multă vreme nu avusese nicio veste dela Jan, deşi ea îi trimisese între timp două scrisori. Trecuse luna Mai şi se apropia şi sfârşitul lui Iunie.

La vremea cositului, când se usca fânul, s'a prăpădit câinele Vorjech, cel mai credincios prieten al băieţilor. Era bătrân tare, îi căzuseră dinţii, surzise, îşi pierduse vederea şi nici nu mai voia să mănânce ca lumea. In sinea ei, Ana se gândea uneori că va fi nevoită să-i facă de petrecanie. Suferea nu numai bietul câine, ci şi micul Jan care se întorcea cu ochii roşii dela coteţul acestuia unde stătea mai toată vremea pentru a-l sili să mănânce.

Ana l-a rugat pe Prokop Kordula, singurul dintre bărbaţii mai tineri care nu trebuise să plece pe front, fiindcă scuipa sânge — „era atins", cum spune lumea — să ucidă câinele. Dar până să facă Prokop treaba aceasta, Vorjech s'a prăpădit singur. Intr'o dimineaţă, Ana l-a găsit mort în dosul casei. A ascuns deocamdată hoitul ca să nu-l vadă micul Jan, iar după ce băieţii au plecat la şcoală şi Vojtech a adormit, a luat o sapă şi o lopată şi într'un sac a dus stârvul câinelui pe Skalka unde l-a îngropat.

— Lăudat fie domnul nostru Isus Hristos ! Şi dumnezeu să te ajute soră, a auzit deodată lângă ea un glas liniştit. Luată pe neaşteptate s'a roşit toată dar a mulţumit, răspunzând la salut. In faţa ei stătea preotul de curând venit în

parohia dela Hurka. Preotul de mai înainte, om tot atât de bun pe cât de iubitor de tihnă şi obosit de viaţă, supus stăpânirii şi măriei sale împăratului, îmbătrânise foarte mult în ultimul timp şi ceruse să fie pensionat. Cel pe care-l avea acum în faţă, venise să-l înlocuiască şi Ana îl întâlnea pentru întâia oară. Era un bărbat fără vârstă, cu umerii obrajilor ieşiţi înafară, cu faţa palidă, cu ochi adânci şi negri şi cu părul rar. Trupul lui înalt era frânt parcă dela mijloc; tuşea adesea şi se vedea că tusea asta seacă era pentru el o caznă şi îl făcea să sufere. Se spunea că se dusese pe front ca preot militar şi că fusese rănit. Venea dela oraş, de unde fusese mutat aici, în munţi, ca pedeapsă pare-se. Aşa auzise Ana. Nu era prea drag stăpânirii şi slugilor şi nici oamenii nu-l iubeau.

„E un popă rău", se spunea despre el. Nu voise să meargă pe la mânăstiri în fruntea unei procesiuni ca să ceară îndurarea lui dumnezeu, nu le grăia oamenilor despre minuni — despre care se vorbise atâta vreme înainte aici în munţi — şi nu lăsa babele să-i sărute mâna cum voia preotul cel bătrân. Nici predicile lui nu erau pe placul oamenilor. Nu ştia să vorbească. Vorbea simplu, nu căuta cuvintele alese pe care înaintaşul lui le folosea cu prisosinţă. Aici, în vale, doar copiii ţineau la el. Nu le dădea iconiţe sfinte dar în schimb, elevilor sârguincioşi le împărţea nuci şi mere iar celor mai săraci codrii de pâine neagră, plăcinte sau câte o bucată de turtă dulce.

Văzând că băieţii ei vin din când în când acasă pe Vejfuk, cu astfel de bunătăţi, Ana a început să se întrebe ce fel de om o fi preotul cel nou şi s'a hotărît să se ducă într'o duminică să-i asculte predica. Il zărise de câteva ori din depărtare, rătăcind singur pe câmp sau prin pădure, ba uneori a trecut şi pe lângă casa ei.

— Cum văd, aşezi la odihna de veci o făptură necuvântătoare, a spus cu blândeţe.

— Da. A fost un câine bun şi credincios. Era tare bătrân. S'a prăpădit săracul. Băieţii mei au să-i simtă lipsa, i-a răspuns ea cu tristeţe.

— Zici: bun şi credincios. Atunci fără îndoială că a fost o făptură iubită de dumnezeu. Nu putem să spunem acelaş lucru despre toţi oamenii, deşi sunt făcuţi după chipul şi asemănarea sa. Părintele a oftat. Se părea că nu e în apele

lui. Ana a dat din cap și și-a văzut de lucru mai departe. Popa s'a așezat alături, uitându-se la grămada de nisip și de pietre ce creștea lângă groapă, cu cât Ana o adâncea mai mult.

— Oamenii nu au unde să-și odihnească oasele. Trupurile lor sunt împrăștiate pe câmpurile de luptă și multora nu le este dat nici măcar să stea în tihna pământului. I-au trimis la moarte fără să-i lase să-și sfârșească măcar lucrul pe care l-a rânduit dumnezeu. Preotul vorbea încet ca pentru sine. Ana a simțit un junghi în inimă.

— Și bărbatul meu e acolo, dar o să se întoarcă, i-a spus.

A privit-o mișcat. Increderea ce se deslușea în glasul ei i-a trezit luarea aminte.

— Crezi asta cu tărie? a întrebat-o.

— Da! Cred!

— Atunci dai adesea acatiste?

S'a înroșit.

— Nu dau. Sunt săracă și uneori nu am nici cele de trebuință pentru copii. Dealtfel nu cred, domnule părinte, ca asta să folosească la ceva.

S'a uitat la el drept, cu hotărîre. Simțea cum îi tremurau mâinile și cum îi svâcnește sângele în tâmple.

Mirat, preotul s'a ridicat de jos și s'a apropiat de ea:

— Poate nu crezi în dumnezeu?

— Cred. — Trupul Anei a fost cuprins deodată de o slăbiciune; a trebuit să se sprijine în sapă. Cred în dumnezeu, dar nu în acela despre care ne vorbea în biserică, părintele care slujea înaintea dumitale. Ni se spunea că tot binele dela el pornește și că el e cel mai drept, dar totdeauna ni se spunea că stăpânirea tot dela el vine. Ciudat mai trebue să fie dumnezeul care a rânduit astfel lumea! Cum rămâne atunci cu bunătatea și dreptatea lui? Copiii noștri mor de foame deși noi muncim de ne istovim, în timp ce domnii nu fac nimic și hambarele lor sunt pline de merinde. In fiecare duminică, părintele se ruga pentru înălțatul împărat care, zicea că-i pus tot de dumnezeu să ne cârmuiască. Iar împăratul îi trimite pe bărbații noștri la pieire. Părintele mai spunea adesea că dumnezeu iubește sărăcimea, dar popii cei de sus care ve-

neau de sărbătorile mari, la parohia dela Hurka, soseau în caleşti frumoase şi nu vedeai la ei nici urmă de sărăcie. Chiar părintele dela Hurka trăia în huzur ca şi domnii dela castel cu care se avea bine. Eu nu cred multe din câte ne spunea să credem. După moarte ne amăgea cu raiul şi ne ameninţa cu iadul. Dar cum se face oare că prietenii lui dela castel nici nu doreau raiul şi nici nu se temeau de muncile iadului? Eu însămi am auzit adesea din gura lui multe cuvinte de hulă.

Ana vorbise repede, tulburată, uşurându-se în parte de ceeace-i stătea pe suflet.

Ochii larg deschişi ai preotului erau ca două fântâni adânci şi limpezi. După ce Ana şi-a sfârşit mărturisirea, s'a apropiat de ea, i-a strâns mâna şi i-a spus:

— Eşti o floare rară, soră. O floare rară şi curată... Apoi a plecat grăbit.

Duminica următoare, Ana s'a dus la biserică să asculte predica preotului nou venit. Nu mai fusese acolo de multă vreme şi a rămas uimită de rânduiala nouă pe care o făcuse preotul. Săracii nu se mai înghesuiau în fund lângă uşă, ci stăteau în locul liber din faţa altarului, chiar lângă băncile domnilor, spre marea nemulţumire a celor ce şedeau acolo. La început, săracii nu s'au simţit bine lângă domni, dar cu timpul s'au obişnuit şi mai cu seamă femeile erau încântate, căci de acolo puteau să vadă şi să audă mult mai bine.

Intrând în biserică, Ana s'a pomenit deodată în faţa amvonului de lemn care a mirat-o acum prin simplitatea lui. Mulţimea de dantele şi numeroasele baldachine fuseseră scoase şi razele calde ale soarelui luminau frumos lemnul îngălbenit de vechime. A ascultat acordurile mişcătoare ale orgii şi glasul plăcut al părintelui care se ruga în faţa altarului celui mare. Dar n'a putut să-şi adune gândurile şi să le îndrepte spre dumnezeu. Era plină de nelinişte şi de îndoielile aşteptării. Poate era curioasă să afle cum va cuvânta preotul, în faţa credincioşilor.

Când preotul a trecut din altar spre amvon, Ana a fost martora unei întâmplări nemaipomenite, despre care câteva zile s'a vorbit peste tot. Oamenii povesteau tulburaţi această întâmplare, unii făcuţi foc de supărare, alţii cu un amestec

de minunare și de teamă, dar erau și dintr'aceia care simțeau o bucurie răutăcioasă. Se întâmplase să fie acolo și bătrâna Kordula ; sprijinindu-se în toiag, femeia abia își urnea picioarele oloage care îi amorțiseră și o dureau de atâta stat și îngenuchiat. Preotul a trecut pe lângă ea și s'a oprit o clipă :

— Te dor picioarele, bătrânico ?

— Cum vezi, părinte. Sunt bătrână și neputincioasă, s'a jeluit smerită.

— Atunci stai jos ! E un loc gol aici. A luat-o de mână pe Kordula care se trăgea înapoi, a dus-o la banca domnilor îmbrăcată cu catifea roșie și a așezat-o acolo, chiar alături de nevasta administratorului. De uimire, Kordula n'a mai simțit nici urmă de durere în trupul ei bătrân. Totuși stătea ca pe ace și, minunea minunilor, era pornită împotriva preotului care o socotise deopotrivă cu doamna de alături. Nevasta administratorului a plecat furioasă, frământată de fapt de aceleași gânduri ca și bătrâna Kordula.

— Atâta îndrăzneală ! Asta le întrece pe toate, i-a spus soțului ei atât de tare că a auzit jumătate din biserică.

— O să punem noi capăt acestor aţâţări, a zâmbit rece domnul administrator. Zâmbetul lui era mai amenințător decât furia turbată care îl cuprindea uneori.

Inainte de a-și începe cuvântarea, preotul și-a aruncat privirea asupra poporului adunat. Când ochii lui întunecați au zărit-o pe Ana, în ei s'a ivit o licărire blândă. Și ea n'a mai putut să-și desprindă privirea de a lui și s'a simțit pătrunsă de o caldă duioșie. Omul cel palid a zâmbit liniștit și i-a făcut din cap un semn nebăgat în seamă de nimeni. Apoi a început să vorbească domol, și întorcea mereu ochii spre chipul ei îmbujorat. Anei i se părea că citește în sufletul lui și înțelege cuvânt cu cuvânt toate câte se aflau scrise acolo. Inţelesul predicii lui era fără ascunzișuri, firesc și drept. Vorbea despre viața lui Isus Hristos, despre bunătatea lui, despre iubirea lui de oameni, despre viața simplă a celor săraci și despre multe altele. Apoi, preotul a tăcut, s'a întors spre Ana, s'a uitat drept în ochii ei și și-a încheiat predica. De atunci, de fiecare dată când se urca în amvon, preotul o căuta cu ochii în mulțime, schimba cu ea priviri pline de înțelegere și abia după aceea începea să cuvânte.

Era după seceriş şi Ana tocmai îşi trimisese din nou copiii la şcoală, când i-a venit înapoi una din ultimele scrisori pe care i le scrisese lui Jan. Sub adresa pe care micul Jan o ticluise cu litere frumoase, mâna cuiva scrisese nedesluşit: „Dispărut". Când i-a dat poştaşul scrisoarea, a învârtit-o un timp fără rost, între degete, până şi-a dat seama ce însemna acest cuvânt. A simţit apoi ca un sloi de ghiaţă pe inimă pe care i l-ar fi pus acolo mâna aceea necunoscută. „Dece să-mi facă tocmai mie una ca asta?" a început să se vaiete nenorocită, fără să ştie de fapt împotriva cui cârtea. După ce i-a mai trecut sperietura, a început să depene în gând tot ce s'ar fi putut întâmpla pentru ca scrisoarea să-i fie trimisă înapoi. La urmă însă a dat cu îndărătnicie din cap zicându-şi: „Şi totuşi, Jan al meu o să se întoarcă! Ne gândim mereu unul la altul şi asta e ca şi cum am fi împreună, chiar dacă nu ne putem scrie".

La câtva timp după asta a venit din nou în sat comisia de rechiziţii şi primarul s'a dovedit din nou a fi duşmanul sătenilor.

— Dacă era aici bărbatul meu, a oftat cu obidă soţia lui Sojka când au venit să scotocească în casa ei. Ţi-ar spune el câteva să le ţii minte, hapsânule, că tot ai vrea să ne jupoi! Şi a făcut o mişcare de parcă ar fi vrut să se repeadă la el.

Primarul se încruntă. Unul dintre jandarmi a întins palma cu degetele răsfirate şi i-a pus-o în pieptul uscat:

— Domol, mătuşă, ia seama la ce vorbeşti! Şi pentru aşa ceva e lege şi domnul primar poate să te bage la puşcărie.

— Dumneata să nu pui mâna pe mine, s'a dat înapoi nevasta lui Sojka din faţa jandarmului lovindu-l mânioasă peste mână.

Jandarmul a râs şi primarul a făcut cu mâna un semn că i-e lehamite:

— Vezi ce greutăţi întâmpin cu oamenii ăştia?

Ana a ascuns în odaie sub podele, în faţa cuptorului, un sac cu făină şi a pus deasupra o ladă. Când a venit şi la ea să scotocească prin casă, s'a simţit scuturată ca de friguri, iar vinele i se băteau cumplit. Primarul a rămas în prag împreună cu un om gras, necunoscut. Jandarmii au intrat în casă.

Se vedea că erau amărîţi din pricină că cercetările nu prea dăduseră roade până acum. Ana stătea în tindă şi o tot frământa gândul că vor scotoci şi în odaie. Îşi ţinea mâinile cu degetele strâns încleştate sub şorţ. De frică, ochii i se adânciseră în fundul capului, iar pe faţă îi înfloriră pete roşii.

Când au coborît jandarmii din pod, cel mai tânăr s'a oprit în faţa ei. Avea un grad mai mare decât însoţitorul lui şi era proaspăt venit în comună. Era de statură mijlocie, frumos, bine legat şi de bună seamă ştia că-l prinde uniforma. Îşi mângâia mereu mustăcioara răsucită cu meşteşug ce străjuia buzele cărnoase şi sporovăia întruna, în limba lui străină în care „r"-ul suna ca o aţâţare.

Ochii lui negri şi pătrunzători măsurau trupul Anei care era încă o femeie frumoasă, acătării. Jandarmul se pricepea fără îndoială la de-alde astea. Şi-a mângâiat mustăcioara neagră şi arătându-şi dinţii ascuţiţi şi albi, i-a spus:

— Ce zici, drăguţo, să căutăm şi în altarul dumitale? Că în împărăţia de sus n'am găsit nimic; poate aici o să avem mai mult noroc. Şi s'a îndreptat spre uşa odăii ca un bun copoi care se ia după miros.

Anei i s'au înmuiat genunchii.

— Vă rog! Ce căutaţi acolo? Doar n'o să dosesc bucatele prin odăi! a strigat cu un glas sugrumat şi a făcut o mişcare de parcă ar fi vrut să-l tragă înapoi. In loc de asta, însă, a intrat după el în odaie. Pe celălalt jandarm, primul, care era mai mare în grad, l-a oprit în prag.

— Am să cercetez singur. Dumneata, domnule sergent, uită-te pe afară! Ştii ce, ia caută în gunoi! Acolo ai mai găsit şi altădată. Ţăranilor ăstora nu ştii ce le poate trăsni prin cap...

A zâmbit şi a ameninţat-o în glumă pe Ana. S'a apropiat apoi de fereastră, s'a aplecat afară şi s'a uitat la cer de parcă ar fi vrut să vadă cum e vremea afară. In treacăt a mirosit o azalee înflorită ce creştea într'un ghiveci pe fereastră.

— Miroase, i-a spus Anei aruncându-i o privire fugară. S'a uitat apoi iscoditor prin odaie. Ei da, nu-i chiar atât de rău aici! A mângâiat uşor învelitoarea de pe patul vechi, s'a apropiat de cuptor şi a ciocănit cu unghia arătătorului cărămizile roşii, s'a rezemat apoi de zid şi a împins încet cu genunchiul lada grea. Intre timp trăgea cu coada ochiului spre

Ana şi lovea cu patul puştii în podele. Deodată s'a auzit sunând a gol. Ana a făcut o mişcare speriată.

— Linişteşte-te, puicuţo, a zâmbit jandarmul. Ce zici să fac? Să caut dedesubt? Cine ştie ce comori or fi ascunse acolo?

Ana şi-a încleştat buzele.

— Să caut?

— Te rog, nu, n'ai ce găsi! a suspinat şi a simţit cum îi svâcnesc vinele dela gât.

— Dacă nu vrei, n'am să caut. Eu ştiu întotdeauna să ascult dorinţele femeilor. S'a apropiat de ea şi i-a strâns mâna: Am să vin odată să te văd, i-a suflat drept în faţă.

Speriată, Ana a înlemnit. Deşi toată fiinţa ei se cutremura de scârbă, buzele-i palide n'au scos niciun sunet. Inainte de a apuca să facă speriată vreo mişcare de apărare, s'a auzit în prag glasul primarului şi jandarmul a ieşit repede din odaie.

Ana auzea vorbele celor doi bărbaţi doar ca un vuiet îndepărtat. N'a înţeles ce i-au spus şi nici nu şi-a dat seama când au plecat de pe Vejfuk oaspeţii aceştia nepoftiţi.

Din ziua aceea n'a mai avut linişte. Pe lângă celelalte griji ale ei, mai era acum şi teama de capcana întinsă de duşmanul acesta care oricând se putea întoarce. Văzând că au trecut mai multe zile fără ca jandarmul să se arate pe Vejfuk s'a mai liniştit şi a uitat întâmplarea aceea nesuferită.

Băieţii Anei şi-au găsit un prieten ciudat, aducându-i mamei lor în casă un ajutor cam nepriceput. E vorba de un omuleţ — să tot fi avut cincizeci de ani — dar care nu era mai mare ca statură decât micul Jan întrecut acum de Vaţlav în înălţime. Omuleţul abia îşi purta trupul puţintel, pe picioarele lui strâmbe şi sfrijite ale căror degete mari, sucite cum erau când umbla, se loveau unul de altul. Când stătea în loc, întotdeauna se clătina puţin ca August prostul dela circ. Dăduse în doaga credinţei şi amesteca întâmplările vieţii, cu închipuirile lui de om bolnav. Povestea oricui despre sfinţii sau sfintele care veneau să-l vadă, i se năluceau tot felul de minuni şi nu putea să-l sufere pe preotul cel nou dela Hurka fiindcă nu stătea să-i asculte năzăririle. Din pricină că era bâlbâit, babele care luaseră calea bisericii îl ascultau minunate şi ţineau morţiş că sălăşlueşte în el sfântul duh. Iubea

copiii, iar copiii îi erau prieteni. Orice şotii i-ar fi făcut, le primea cu răbdare. Când le spunea poveşti cu tot felul de lucruri peste fire, cu diavoli şi stafii, copiilor li se făcea părul măciucă de frică şi îl ascultau cu răsuflarea oprită.

Lumea îi spunea Lojzicek Minune, dar în registrele parohiei Hurka, era trecut sub numele Alois Pata. Trăia mai mult la Hurka, într'o casă care ar fi putut să fie a lui dacă ar fi fost om în toată firea. Acum gospodărea acolo o soră de-a lui, femeie măritată, care îngrijea şi de bietul neghiob.

Aproape în fiecare zi, Lojzicek îi aştepta pe copii în faţa şcolii şi cum îl zăreau aceştia îl înconjurau bucurându-se:

— Lojziciku! povesteşte-ne ce ţi s'a mai întâmplat, îi cereau care mai de care.

— Şi aaaseară am aaalungat ddin nnou pe dddracu, începea Lojzicek.

Prinsese o dragoste deosebită pentru băieţii de pe Vejfuk căci se chemau ca şi el. Ţinea foarte mult la numele de Pata, spunând că-i nume nobil. Umbla ca o umbră după micul Jan de pe Vejfuk, fiindu-i recunoscător că îi lua apărarea atunci când ceilalţi îl necăjeau prea mult.

Când Lojzicek a început să vină acasă la ei, pe Vejfuk, Ana nu l-a alungat. „O fi vreo rubedenie îndepărtată de-a familiei noastre". Când le dădea de mâncare băieţilor îi dădea şi lui. Lucrul acesta trezise în sufletul lui Lojzicek un simţimânt de recunoştinţă. Ii ajuta la treburi prin casă şi la câmp şi dormea din când în când la ei în pod, pe fân.

In ziua când Ana împreună cu copiii şi cu Lojzicek au adunat ultimii cartofi, au ajuns acasă pe întuneric. Era un timp ceţos. Negura se lăsase de dimineaţă peste vale iar acum era o beznă ca cerneala. Vaca înjugată la carul pe jumătate gol mergea orbecăind spre casă. Deasupra cartofilor, înfofolit în paltonul maică-si, dormea micul Vojtech, iar Lojzicek stătea lângă el. Din când în când dădea la o parte cartofii, care din pricina scuturăturilor căruţei se surpau din grămadă peste trupşorul copilului. Ceilalţi băieţi mânau oile şi capra după căruţă. Ana care mergea în faţă, lângă vacă, îşi dădea seama unde sunt doar după strigătele lor. Când a aruncat o privire în urmă, n'a putut să vadă mai mult decât părul alb de pe spinarea vacii.

După ce s'au întors, şi-a trimis la culcare copiii şi pe Lojzicek şi ea a rămas să isprăvească treburile mai grabnice

prin casă. Era aproape ceasul unsprezece când s'a pregătit să se culce. Şi-a scos rochia, şi-a spălat faţa, şi-a pieptănat părul şi apoi numai în cămaşa albă, a ieşit în tindă să pună zăvorul la uşă.

Deodată a încremenit de frică.

Uşa era deschisă şi în prag stătea un bărbat care nu era altul decât jandarmul cel nou. Ana a scos un ţipăt, dar jandarmul s'a repezit şi a tras-o spre el, apăsându-i faţa înspăimântată în tunica aspră.

— Incet, mai încet, porumbiţo! Copiii tăi nu trebue să ştie că ai musafiri.

Cum a dat s'o sărute cu deasila, Ana l-a simţit duhnind a tutun prost, a rom şi a apă de colonie. S'a cutremurat de scârbă. A încercat să scape, împingându-l cu mâinile şi cu genunchii.

— Ei, ei, pisicuţo! Nu face pe afurisita. N'am putut să vin mai curând. Dar o să ne scoatem pârleala astăzi. Inţele sese greşit îndărătnicia ei şi o tot împingea spre uşa odăii.

Ana se apăra cu disperare.

— Dă-mi drumul, da ce crezi?

— Aşa mă iubeşti? Bine. Fie cum vrei tu! a bombănit şi a simţit deodată în el puteri de fiară.

Ana s'a rezemat de zid, iar când jandarmul şi-a mai slăbit strânsoarea şi-a proptit genunchiul între picioarele lui, s'a opintit, sprijinindu-se de el cu mâinile şi l-a îmbrâncit cât colo. Jandarmul s'a clătinat şi s'a lovit cu capul de pragul de sus al uşii.

— Căţea vicleană! Asta-i răsplata că ţi-am scăpat bucatele?

In întunericul din tindă, Ana i-a văzut ochii scăpărând. A simţit cum întinde mâinile s'o prindă şi îndată a şi fulgerat-o o durere cumplită la sânul stâng şi la umărul drept. „Cum o să scap de pacostea asta?" s'a gândit, pe când încerca să strige după ajutor. Un întuneric câlţos a învăluit-o cu totul pe Ana, de parcă s'ar fi prăbuşit într'o prăpastie fără fund. Chiar în clipa aceea, deasupra capului ei s'a auzit un râs ascuţit ca o scârţâitură.

— Ttte bbblestem sssatano ccare iispiteşti sssufletele!

Lojzicek Minune se bălăbănea în capul scării, dând din mâinile lui lungi. De pe trupul lui puţintel atârna o cămaşă până la glezne, iar părul cărunt şi răvăşit părea un nimb în

jurul capului. Jandarmul n'a mai aşteptat altceva. A sbughit-o din tindă şi Ana l-a auzit fugind prin curte cu paşi apăsaţi.

— Nenorocitul! a oftat uşurată. Ai alungat pe satana Lojzicek, acum poţi să te culci liniştit, i-a spus recunoscătoare neghiobului.

A închis uşa casei, a înţepenit bine zăvorul şi s'a întors în odaie. O durea trupul şi îi era silă. A pus în faţa cuptorului o albie de lemn, a turnat în ea apă caldă şi s'a spălat pe îndelete, frecându-şi cu o perie tare tot trupul. Apoi s'a şters bine cu un prosop aspru. Şi-a clătit şi gura. Totuşi nu i-a trecut scârba.

In noaptea aceea însă s'a trezit din nou în Ana femeia ce amorţise. In somn, sângele ei răscolit a început să svâcnească, arşiţa îi chinuia trupul şi a apucat-o un dor nespus de bărbatu-său. Şi-a înfundat obrazul încins şi şi-a încleştat degetele în pernă. Numai lacrimile i-au domolit patima.

— Ieri nnnoaptea am alungat dddin nnnou ppe dddracu, s'a lăudat a doua zi dimineaţa Lojzicek faţă de băieţi, când s'au aşezat la masă şi Ana le-a dat să mănânce.

— Ce parascovenii îţi mai trec şi ţie prin cap, Lojzicek, i-a spus râzând Martinel în care se trezise iar dorul de năzbâtii.

— Tu să-l laşi în pace pe Lojzicek, că nu-i el vinovat dacă-i aşa. N'am dreptate mamă? sări micul Jan să-şi apere prietenul.

Mama a pus pe masă o oală cu lapte fierbinte, a luat cuţitul şi a tăiat pâinea în felii. Pe cea din urmă i-a dat-o lui Lojzicek. După ce a lăsat din nou pâinea pe masă şi-a scuturat cu amândouă mâinile şorţul de făină şi apoi, uitându-se la creştetul negru al micului Jan, a spus:

— De data aceasta, Lojzicek a alungat cu adevărat diavolul. A spus-o mai mult pentru ea decât pentru copii şi şi-a pipăit cu vârful degetelor umărul umflat.

— Mi se pare că începi să crezi şi tu în minunile lui Lojzicek! a spus Martinel care s'a înroşit numaidecât căci şi-a adus aminte că şi lui i se sbârcea pielea când asculta poveştile lui Lojzicek.

Cu tot necazul ei, Ana a izbucnit în râs văzând faţa lui încruntată. Vaţlav încurajat de râsul ei, s'a urcat pe scaun şi aplecându-se la urechea ei, i-a şoptit în taină:

— Nu-i nimic mamă. Şi eu cred câte ceva din ce spune Lojzicek, ştii ?

Nu după mult timp au venit din nou jandarmii pe Vejfuk. Au cercetat toate colţurile, iar cel tânăr scotocea mai stăruitor decât toţi, aruncând Anei priviri fulgerătoare.

— O să găsim noi ascunzişul ăla al tău, i-a şuierat în faţă când a pus-o să dea la o parte lada veche din odaie şi a desfăcut scândurile din faţa cuptorului.

N'au găsit grâu şi au fost nevoiţi să se mulţumească cu un sac de cartofi.

Mai târziu le-au luat şi juninca.

LIPSURILE

Iarna a fost mai grea decât cea dinainte. Ana nu era îngrijorată numai din pricina lipsei merindelor ci şi pentru lipsa de lemne pe care până atunci n'o cunoscuseră niciodată pe Vejfuk. Ca şi celelalte femei din sat, Ana aduna din pădure vreascuri şi crăci uscate ca să aibă pentru foc. Intr'o zi însă, din porunca contelui, care de când începuse războiul venea mai des la castelul din Hurka, nimeni n'a mai avut voie să intre în pădure fără să se ştie din ce pricină. Poate pentru ca, îmbrăcat cu frumoasa lui uniformă de ofiţer superior austriac, să poată să vâneze acolo împreună cu prietenii lui, netulburat de nimeni.

Dar mai era un lucru care o îngrijora pe Ana : saboţii pe care îi făcuse cândva Jan ca să-i aibă puşi de o parte, se stricaseră demult iar pentru ghete n'avea bani. Şi chiar dacă ar fi avut, tot nu le-ar fi putut cumpăra căci după cum auzise, prăvăliile erau goale.

Ana a încercat să dreagă saboţii stricaţi ai copiilor cu bucăţi de tinichea veche şi cu sârmă ruginită care le rupea ciorapii şi le rănea picioarele. Cârpelile astea nu ajutau însă la nimic şi Ana şi-a dat seama că dacă nu le cumpără încălţăminte, copiii nu vor putea merge la şcoală.

Deaceea s'a apucat într'o zi, să le cioplească copiilor nişte saboţi noi, aşa cum făcea şi Jan. A adus în odaie, din şopron, scaunul de dogărie şi a căutat burghiul şi ciocanul de lemn. A tăiat apoi, în curte, bucăţi de lemn, le-a uscat pe cuptor şi

s'a apucat de treabă spre marea bucurie a băieţilor care priveau curioşi cum lucra mama lor.

A cioplit frumos lemnul la un capăt, făcându-i un gurgui, iar la celălalt unde venea călcâiul l-a rotunjit. L-a scobit apoi acolo pe unde trebuia băgat piciorul şi a încercat să sfredelească înăuntru cu burghiul ca să poată intra laba piciorului. Treaba mergea încet şi scaunul de lemn scârţâia şi luneca pe podele de parcă ar fi vrut să zădărnicească opintelile ei. Apăsa din răsputeri cu picioarele pe tălpigă, dar lemnul îi scăpa mereu din cleştele lunecos. S'a chinuit o zi întreagă şi încă alte câteva în şir dar n'a putut duce munca la bun sfârşit. După mai multe încercări a lăsat totul baltă. I-a părut rău de vremea pierdută. A pus lemnul pe care-l lucrase lângă cuptor, iar uneltele lui Jan la locul lor. A simţit un nod în gât de jale şi au năpădit-o lacrimile când a văzut cum vin grăbiţi dela şcoală copiii ca să vadă ce-a lucrat.

— Mama voastră-i o nepricepută, a oftat.

— Când am să fiu mare, mamă, am să mă fac cizmar şi am să vă fac la toţi nişte ghete faine, a mângâiat-o Jan.

— Mamă, să încerc eu. Poate izbutesc, a sărit Martinel.

Ana le era recunoscătoare băieţilor că ştiu să împartă greutăţile cu ea. S'a mai gândit câteva zile, apoi a căutat în pod nişte sdrenţe de haine din care a cusut pentru copii nişte papuci căptuşiţi cu blană de iepure şi pingeliţi cu împletitură de paie. Incălţămintea asta nu era deloc arătoasă şi copiii trebuiau să şi-o lege cu sfori ca să nu le cadă din picioare. In schimb era călduroasă şi cu ea puteau să alerge mult mai uşor decât cu saboţii.

Zilele, săptămânile şi lunile scăpătau încet, trecând ca să vină altele şi mai crâncene, deşi lumea spunea că mai rău decât atâta nu poate fi. Nu ştia nimeni când se va sfârşi războiul. Veştile despre urgia războiului le aduceau aceia care se întorceau, fie răniţi, fie în permisii de câteva zile.

A venit şi la Lhotka primul invalid. Era gospodarul casei lui Haba din luncă, cea din vecinătatea curţii chiaburesti căreia i se spunea „La Primarul". Omul acesta, tânăr încă, nu era din partea locului. Era dintr'un sat mai de sus, din munţi, tocmai dela graniţa Bavariei. Se însurase în casa lui Haba, puţin înainte de începutul războiului. Avea atunci putere din prisos. Pentru el lucrul era o joacă şi îşi strângea nevestica tânără în braţele-i vânjoase de îi curma răsuflarea. Când

a trebuit să plece părea o floare ce se deschisese mândră la soare, dar pe care o bătuse bruma.

Tânărul Haba, cum i se spunea după casa în care se însurase, deşi pe numele bun îi zicea Tyţ, s'a întors acum pe jumătate orb, purtând pe faţă şi pe piept urmele vinete ale rănilor făcute de schijele granatelor şi cu mâneca dreaptă a hainei goală. Ii lipsea braţul drept. Cu stânga îşi băga mâneca goală în buzunar ca să nu bată prea mult la ochi.

Julka, nevastă-sa, umbla prin sat cu ochii înroşiţi de plâns. Şi nevasta lui Sojka îşi blestema soarta. Josef al ei fusese împuşcat pentrucă încercase să treacă la duşman. Ca dezertor, fusese socotit trădător al patriei şi al măriei sale împăratului. Acestea se întâmplaseră pe frontul rusesc.

Pe casa de pe Vejfuk parcă ar fi căzut un blestem, atâtea griji şi lipsuri se abătuseră. Şi iarna a venit din nou. Era a patra de când plecase Jan. Trei din copiii Anei mergeau la şcoală; rămăsese acasă numai cu al patrulea, cu Vojtech. Aproape nu mai ieşea din odaie. Descosea şi spăla sacii de făină şi de grâu şi făcea din ei hăinuţe pentru copii. Martinel purta sumanul lui taică-său. Ii suflecase mânecile şi sărea la bătaie dacă ar fi râs cineva de el; din pricina asta i-ar fi snopit chiar şi pe copiii domnilor dela curte. Ana avea multe necazuri cu îmbrăcămintea. Lui Vaţlav îi făcuse palton dintr'o pătură groasă, iar Jan cel mic purta hăinuţele roase rămase dela fraţii lui.

Pe câmp şi prin păduri umblau nişte oameni ciudaţi, aşa că Ana demult nu mai avea curajul să meargă după vreascuri. Insă, iarna fiind grea şi cum copiilor le plăcea grozav să stea ghemuiţi pe cuptor, a desfăcut şopronul vechi şi a început să ardă scândurile. Mai târziu a venit şi rândul hambarului. A făcut rost de lacăte şi noaptea închidea grajdul şi coteţele iar uşa casei o ţinea zăvorîtă şi ziua. Jandarmii patrulau şi lumea spunea că-i urmăreau pe dezertori. Ana nu prea ştia ce înseamnă asta şi n'a înţeles deloc dece, aşa pe nepusă masă şi după atâta vreme, şi-au adus aminte şi de Jan al ei. Au venit să o descoasă, au ameninţat-o şi au suduit-o. Nu ştia nimic. Le-a arătat cărţile poştale trandafirii şi scrisoarea pe care scria „dispărut". Când au plecat s'a simţit uşurată. Erau cu toţii străini, vorbeau stricat ceheşte. Jandarmul tânăr cu ochi sfruntaţi care-i dăduse târcoale odată, pierise din aceste locuri şi cei noi nu se

uitau la ea. Nu mai era femeie ca o floare. Cutele ușoare de pe frunte se adânciseră, iar în jurul ochilor și gurii se iviseră o mulțime de crețuri mărunte. Vojtech, care avea trei ani și care de mic era tare drăgăstos, îi căuta în cap firele de păr albe.

PRIETENUL

Intr'o zi, încă înainte de sărbătorile Crăciunului, a fost un viscol de n'ai fi alungat nici câinele afară, cum spune lumea. Drumurile erau troienite cu zăpadă și băieții de pe Vejfuk, care din pricina asta nu puteau să se ducă la școală, stăteau și se jucau după cuptorul cald. Afară cădea o ninsoare deasă, iar în odaie era cam întuneric. Ana abia mai vedea să lucreze. Torcea lână pentru flanele și împletea copiilor ciorapi. Ii stăruia atât de mult în ureche scârțâitul roții încât nici n'a auzit bătăile în ușa care era închisă pe dinlăuntru cu zăvorul. Când micul Jan i-a spus că bate cineva, s'a cam speriat.

„Cine să se fi rătăcit oare pe aici pe o vreme ca asta?" s'a mirat, alergând în tindă.

A fost și mai mirată și oarecum încurcată văzând ce oaspete ales avea. Preotul dela Hurka urcase până la Vejfuk. Deși afară crăpau pietrele de ger, fața preotului era palidă, doar umerii obrajilor îi avea îmbujorați.

— Dumnezeu cu tine, soră, i-a spus Anei dându-i mâna. Palma lui era umedă și ardea. S'a așezat ostenit pe scaunul pe care mai înainte Ana l-a șters cu grijă, și-a desfăcut dela gât șalul gros și a tușit ușor. Ana a băgat de seamă că avea un pachet mare pe care și l-a așezat pe genunchi.

— Am băgat de seamă că lipseau copiii tăi dela școală și am venit să văd cum o mai duceți.

— Trag mereu nădejde că o să fie mai bine, a spus Ana, turnând lapte într'o cană, ca să-l ospăteze.

— Să nu-ți pierzi credința, soră! Vremea mântuirii nu e departe. A început să se lumineze! Și a zâmbit cu zâmbetul lui frumos. Când i-a pus în față cana cu lapte, a mulțumit dar n'a vrut să primească.

— Știu că cel ce dă din puțin, dă cu bucurie! Copiii tăi

au însă mai multă nevoie de lapte! S'a uitat la copilaşii ce amuţiseră după cuptor.

Preotul n'a stat mult pe Vejfuk căci se întunecase deabinelea, iar peste lucrurile din odaie se aşternuseră umbre dese. Totuşi când a plecat, Anei i s'a părut că se făcuse lumină în jurul ei şi o mare linişte îi coborîse în suflet. Inainte de plecare i-a dat pachetul cel mare. Era încurcat, se temea să n'o jignească. In pachet se afla încălţăminte pentru copii şi câteva rufe vechi, un plic cu doi zloţi şi puţin zahăr învelit cu grijă într'o hârtie. Când l-a desfăcut, Ana a început să plângă. Pe Vejfuk nu mai văzuseră zahăr de foarte multă vreme. In locul zahărului Ana folosea un sirop pe care îl pregătise în toamnă fierbând sfecla pe care o avea pentru vite. Era amărui şi îţi ardea gura dar copiilor li se părea tare gustos.

Sărbătorile Crăciunului, deşi sărace, au luminat totuşi cu farmecul lor, mai cu seamă pentru copii, câteva din mulţimea zilelor triste. In ziua de Crăciun, Ana a fript un iepure de casă şi a făcut plăcinte cu sirop, presărate cu mac. După masă, copiii au ridicat în curte un om de zăpadă. Martinel a făcut rost de nişte scânduri netede şi a scos de sub şopron şi sania cea mare. Numai negura serii şi foamea i-a adunat de pe drumuri în casă.

UN OASPE URICIOS

Cum s'a topit şi ultima zăpadă, Ana s'a pregătit pentru munca câmpului. A început cu căratul gunoiului. Zilele erau răcoroase şi pământul era încă umed şi îngheţat. Ziua burniţa şi Ana nu putea să-l ia pe mezin la câmp pe o vreme ca asta. Il lăsa la Baruşka, fata lui Matej Kryda, care gospodărea acum singură în casă şi îngrijea de fratele mai mic.

Deşi Ana îşi iubea mult toţi copiii, simţea totuşi că cel mai mic era şi cel mai scump inimii ei. Şi fiindcă socotea că astfel îi nedreptăţeşte pe ceilalţi, încerca să-şi împace cugetul spunându-şi că dragostea ei trebuia să înlocuiască pentru el şi dragostea de tată. Vojtech era cel mai duios dintre toţi copiii ei. Era voinic la trup ca altădată Martinel, dar avea isteţimea lui Jan şi capul bălai şi frumos al lui Vaţlav. După

ce l-a dat jos din leagăn, dormea în pat lângă maică-sa pe locul unde dormise mai înainte tatăl său. Se trezea deseori şi nu-i lăsa nici pe ceilalţi să doarmă cu gunguritul lui. Işi punea capul pe umărul maică-si şi mângâind-o pe faţă, murmura desmierdător: „Mămica mea, a mea!" Şi era tare bucuros când îşi dădea seama de asta. Ochii lui albaştri erau ca nişte izvoare când priveau de aproape obrazul mamei. Altădată îşi ascundea capul sub braţul ei şi o speria: „Nu e Vojtech!" Erau jocurile care-i plăceau cel mai mult şi Ana nu cunoştea altă bucurie mai mare decât cea pe care i-o dădeau clipele astea. Işi lua odorul în braţe şi îi mărturisea într'ascuns de ceilalţi: „Eşti cel mai scump băiat!" şi zâmbea când o mângâia pe faţă.

In ziua aceea când a venit să-l ia de-acasă, dela Kryda, unde Baruşka văzuse de el toată dimineaţa, copilul a alergat înaintea ei lăcrimând, iar când s'a aplecat spre el a apucat-o strâns de gât şi a început să plângă cu hohote.

— Mi se pare că azi te-a necăjit? a întrebat-o Ana pe Baruşka, mângâind creştetul bălai al copilului.

— Amândoi m'au necăjit! Vojtech a scâncit mereu şi Ondrej mi-a scos sufletul, s'a jeluit fata. Ana a simţit că, sub palma ei, fruntea copilului ardea. „După masă rămân cu el acasă", şi-a zis ducându-l pe Vejfuk.

Copilul parcă s'ar fi schimbat. Altădată putea să-şi vadă de treburi pe afară căci Vojtech se juca liniştit cu câte o piatră sau o bucăţică de lemn. In după masa aceea avea toane, o trăgea întruna de fustă şi cum ieşea din odaie, fie numai pentru o clipă, începea să sbiere. Ana nu mai ştia ce să facă cu el. L-a pus în pat. Copilul a adormit în sfârşit, dar era neliniştit în somn. A ieşit în curte ca pân'o dormi copilul, să încarce cu gunoi căruciorul pe care voia să-l ducă pe lan după ce se vor fi întors ceilalţi copii dela şcoală. A împins căruţul spre marginea gropii cu gunoi şi s'a apucat de treabă. N'a apucat însă nici de cinci ori să ia gunoiul în furcă şi pe pietrele potecii ce duceau din faţa casei până la poartă, au răsunat paşi mărunţi şi îndată s'a ivit şi căpşorul cu păr negru al lui Jan. La început, Ana s'a bucurat văzându-i faţa drăgălaşă şi rumenă, dar băgând de seamă că-i lucesc ochii s'a speriat. Băiatul se plângea că-l doare capul şi că vărsase. Deşi era cel mai lacom dintre copiii ei

n'a vrut să mănânce și s'a lăsat culcat în pat. Ba a rugat-o singur să-l oblojească la cap cu cârpe ude.

Ana s'a întors la treaba ei dar n'a mai avut liniște. Din când în când intra în odaie ca să-i schimbe oblojelile și atunci se uita la el îngrijorată. Era foarte liniștit, dar buzele i se spuziseră de arșiță. In schimb, Vojtech o necăjea mereu.

— Nici Jan, când era mic, n'a fost atât de plângăcios, a spus Ana în șoaptă.

Noaptea au dormit prost. Le-a fiert ceai de buruieni și le-a schimbat oblojelile la amândoi. Dimineața s'a mirat văzând că nici Vațlav nu voia să se mai scoale. Martinel nu se plângea de nimic, ba a și dat de mâncare la vite înainte de a pleca la școală. Totuși și el era tăcut și încruntat ca niciodată.

Ziua parcă nu se mai sfârșea. După masă a început o ploaie deasă. Pe geamuri apa curgea șiroaie. Anei i se părea că simte răceala ei în tot trupul. Umbla prin odaie în vârful picioarelor din ce în ce mai neliniștit. Toți copiii se plângeau că-i doare în gât.

Seara, văzând privirea mohorîtă a lui Martinel, s'a simțit și mai îngrijorată.

— Dece te încrunți? l-a întrebat. Băiatul privea țintă nodurile din podele și tăcea cu încăpățânare.

S'a apropiat de el și și-a petrecut degetele prin părul lui sbârlit:

— Spune-mi, băiatul mamei, ce ai? l-a rugat domol. Martinel a apucat-o deodată de mijloc, și-a ascuns fața în flanela ei veche, și a început să plângă cu suspine:

— Nici mie nu mi-e bine, mamă!

Ana n'a închis ochii toată noaptea, iar dimineața s'a dus s'o cheme pe baba Salacika. Baba i-a cercetat temeinic pe băieți, a pus la fiert niște buruieni pe care le adusese cu ea și le-a dat să bea zeama, iar la urmă a încercat mijlocul în care avea cea mai mare încredere: descântatul. Și-a pus mâinile subțiri și uscate pe creștetul băieților și mișcând mutește din buze, a început să descânte. Apoi s'a rugat cu glas tare:

— Lasă-i în grija domnului. El are milă, i-a spus Anei care o privea neliniștită.

In sinea ei se cam îndoia de priceperea babei. In clipa

aceea și-a adus aminte de Barka lui Kryda pe care Salacika o îngrijise cu aceleași leacuri.

După ce a plecat baba, Ana s'a gândit ce să facă. Simțea că băieții sunt în mare primejdie. Nu avea însă bani pentru doctor și era cale lungă până la oraș. Totuși își dădea seama că nu poate sta cu mâinile în sân, că trebue să-și scape copiii. Deodată și-a adus aminte de preotul din Hurka și fără să mai pregete mult, a dat o fugă până la el. L-a găsit în paraclis. Tocmai se pregătea pentru slujba de dimineață.

Când i-a spus necazul, el i-a răspuns fără multă vorbă :

— Merg cu tine, și și-a scos repede odăjdiile.

— Banca domnilor e plină azi, părinte, i-a atras cineva atenția, puțin cam aspru, preotului, adăugând apoi mai cuviincios, așa cum se și cădea : A venit toată familia domnului administrator și așteaptă.

— In coliba săracului așteaptă câțiva copii bolnavi, i-a astupat preotul gura și a ieșit repede afară, cu Ana ; era o zi posomorîtă. Grăbiți, clefăiau prin noroiul cleios, în tăcere. Preotul tușea din când în când, iar Ana era cu gândul la copii.

Nu știa ce înseamnă cuvântul „infecție" pe care preotul l-a rostit de câteva ori în timp ce-i cerceta pe copii.

— Trebue să găsești pe cineva care să-i ducă la spital, a spus el cu gravitate.

Anei i s'au înmuiat genunchii și inima a început să-i bată tare. Nu s'a încumetat, totuși, să se împotrivească.

— Asta n'ar putea s'o facă decât cineva din sat, a spus cu suflarea tăiată. Dar nu știu cine, că-i departe și acum cară gunoiul.

— Mă duc eu să văd, a hotărît preotul. Până atunci, pregătește copiii de drum !

N'a simțit nimic altceva decât o cumplită moleșeală în toate mădularele. Cu mâinile tremurătoare, a îmbrăcat copiii care plângeau. Dorea să se isprăvească totul mai repede. N'a trecut mult și a sosit pe Vejfuk o brișcă țărănească.

— O să sburăm ca smeii, i-a făgăduit vesel preotul.

Preotul a ajutat-o să-și scoată băieții din casă. I-a în-

velit în perne şi ţoale. Chiar şi pe Martinel care se apăra cu înverşunare.

— Mă duc eu cu ei, a spus preotul. Mai bine rămâi dumneata acasă. La înapoiere îţi dau eu de veste.

Când brişca a pornit, s'a întors spre Ana, s'a uitat la chipul ei palid şi i-a zâmbit duios, cum ştia el: „Un om căutat la timp e aproape vindecat!" Apoi au plecat, şi odată cu ei a plecat şi inima Anei.

S'a întors în odaie, a încălţat bocancii vechi ai lui Jan, a închis uşa casei, coteţul şi hambarul şi a pornit-o în sus, spre Skalka, iar de acolo prin pădure, spre oraş. Când a ajuns pe şosea, a zărit brişca în depărtare. Şi-a aninat privirea de ea, căutând să n'o piardă o clipă din ochi, dar degeaba. Noroiul era prea clisos şi caii focoşi fugeau atât de repede, încât nu se putea ţine după ei.

Intre timp, în faţa bisericii din Hurka, cucoanele indignate clocoteau de furie.

— Asta e nemaipomenit! au început să strige uitându-se una la alta, când paracliserul, şiret, le-a adus la cunoştinţă cu cuvinte linguşitoare, că părintele plecase la oraş ca să ducă la spital pe copiii lui Pata.

— Mult n'o să-i mai înghiţim obrăzniciile! Bărbatu-meu şi măria sa contele au să-l înveţe ei minte! a rostit în auzul tuturor, cu semeţie, cucoana administratorului. Să vă spun ceva, doamnelor, dar să rămâie între noi, şi a adăugat în şoaptă: la episcopie e încondeiat şi cred că în curând o să fie caterisit. Se zice că se poartă aşa cum nu se cuvine să se poarte un om cuvios, şi deaceea n'are ce căuta în sânul bisericii!

Şi babele bisericoase îl cleveteau sub zidul cimitirului.

— Aţi văzut! Mai multă cătare au la el nişte mucoşi de copii decât sfânta liturghie!

— Cine ştie ce istorie o mai fi şi asta, că prea multă grijă are de ăia de pe Vejfuk! Acasă are o babă care-i ţine gospodăria, dar Vojacika a fost dată dracului în tinereţe, iar acum a rămas fără bărbat. Vedeţi cum vine treaba...

— Halal părinte, să intre în cârd cu nişte păgâni ca ăştia! spunea bătrâna Kordula, lovind cu bâtul în noroi.

Intr'adevăr, nu era un bun preot!

Pe trotuarul orașului, lumea se împiedica de Ana care era zăpăcită de atâta forfotă. Toți o înghionteau cu răutate. Ba își mai și băteau joc de ea: „Măicuță, ce cauți la oraș dacă nu ești învățată să umbli decât pe maidane?" Era prea năucită ca să mai răspundă la astfel de vorbe.

In fața porții spitalului mișuna omenirea. Erau o groază de soldați schilodiți în fel și chip. Un om îmbrăcat cu uniforma militară trecea drumul sărind în cârji. Deabia putea să se miște, că n'avea decât un singur picior. In locul celuilalt, cracul pantalonului era îndoit și prins sus cu un ac mare de siguranță. In fața Anei stătea un alt soldat cu o năframă neagră legată peste ochi.

Mai târziu, au început să treacă pe lângă ea soldați de toate vârstele. Toți aveau vârîte câte o mânecă goală în buzunar. Prindea frânturi din vorbele lor: „Acasă, curând se apucă să pună cartofii și noi pierdem vremea pe aici. Fir'ar al dracului!" „Ba eu sunt mai fericit că nu trebue să dau ochii cu ei. Ce să facă cu un olog? Să le mănânc pâinea degeaba? Și așa deabia le ajunge!" „Da poate s'o găsi de lucru și pentru noi", a adăugat un tânăr, plin de speranță. „Ba puțin le pasă de noi!"

Vorba aceasta a sunat ciudat, de parcă omul și-ar fi tras singur o palmă.

Ana se simțea adânc tulburată. „Poate tot așa s'o întoarce și Jan." Gândul ăsta a început s'o chinue. Și-a adus apoi aminte pentruce venise și s'a uitat la poarta neagră a spitalului. N'a izbutit să pătrundă înăuntru. Stătea sgribulită lângă zidul umed și rece și-i răsunau în minte vorbele răzlețe pe care le auzea: „...le-a dat zarzavaturi. Azi o să fie supă de oase!" Două femei mai bătrâne cu niște coșnițe în mână au trecut pe lângă ea: „I-am spus că-i dau câteva peste gură și atunci a lăsat-o mai moale!" Pe cealaltă parte a străzii treceau oameni murdari cu fețe stacojii și umflate: „...un caz grav de tromboză", a auzit Ana când doi domni cu mutre serioase au ieșit grăbiți din spital. „Inchipue-ți! A vrut s'o sărute pe Vera!" „Iar pe mine m'a poftit să merg cu el în parc, ăsta să știi că e...!" Au trecut apoi niște fetițe vesele și râsul lor suna ca niște zurgălăi. „Eu, domnule..." Ana

n'a mai priceput nimic. Vedea lumea ce trecea prin fața ei ca printr'o ceață din ce în ce mai deasă.

— Bine, soră, dece n'ai rămas acasă? a grăit un glas blând și o mână prietenească s'a așezat pe umărul ei.

Ochii adânci și negri ai preotului o priveau cu o mustrare domoală.

— N'am putut altfel, a șoptit vinovată.

— Atunci, să mergem.

A luat-o ușor de braț și a intrat cu ea în clădirea mare. Au străbătut un coridor lung și alb. A bătut apoi la una din nenumăratele uși și a intrat cu Ana într'o odăiță mică și foarte curată. Un bărbat cu halat alb a întors capul spre ei.

— Tu ești, Petre?

Glasul lui tineresc nu se potrivea deloc cu fața îmbătrânită, brăzdată de sbârcituri. Fără să vrea, Ana s'a uitat înapoi. Nu, nu mai era nimeni acolo înafară de preot.

Când și-a adus aminte mai târziu de asta, și-a dat seama cu mirare că niciodată până atunci nu se întrebase care era numele de botez al prietenului lor.

— Femeia aceasta are nevoie să fie încurajată, a spus preotul către doctor. E mama copiilor pe care i-am lăsat în îngrijirea ta.

— Fii pe pace, măicuță!

Glasul doctorului era ca roua dimineții.

— Băieții dumitale au o boală molipsitoare, dar o să scape. O să-i ținem aici câtva timp și dumneata o să poți veni să te uiți la ei pe fereastră! Ridicând apoi tonul, i-a spus răspicat: Acasă, însă, măicuță, să cureți, să spoiești și să desinfectezi tot. Să fie casa curată ca paharul când se vor întoarce băieții.

— Atunci, n'au să moară? Oamenii de pe la noi se duc la spital numai ca să moară, a oftat Ana ușurată de piatra ce-i stătea pe inimă, de când preotul rostise prima oară vorba „spital".

— Știu, a zâmbit trist doctorul, adăugând: Copiii dumitale n'au să moară fiindcă ai luat din pripă boala! Să faci întotdeauna cum ai făcut acum. Veniți la noi ca să vă faceți sănătoși, nu când veți fi pe moarte!

Ana se simțea de parcă ar fi străbătut o luncă înrourată în faptul unei dimineți de primăvară, atât de mult o înviorase glasul doctorului.

Când băieții Anei s'au întors dela spital, grădina de pe Vejfuk era în floare și dacă n'ar fi fost restriștea abătută asupra satului, toată coasta ar fi părut raiul pe pământ, atât era de frumoasă primăvara.

In odaie mai stăruia încă un iz de carbol și de clor. Ana turnase din belșug desinfectante când se apucase în primele zile de singurătate să curețe prin casă. In primele zile după întoarcere, copiii păreau foarte schimbați. Umblau încet și cu teamă prin casa veche, și Anei i se strângea inima la gândul că ar fi cu putință să se fi înstrăinat într'un timp atât de scurt. Numai Martinel, cel mai vânjos dintre ei, și-a venit repede în fire și s'a întors voios la jocurile lui de mai înainte.

Zilele acestea au fost pentru Ana cea mai grea încercare. Copiii erau palizi, slabi, fără vlagă, aveau urechile străvezii și parcă mai depărtate de cap și înapoia lor, la ceafă, niște scofâlcituri în care ar fi putut să-și bage pumnișorii.

Cei mai greu loviți erau Vojtech și micul Jan care fusese întotdeauna un copil plăpând.

— Dă-le să bea lapte mult și să nu-ți tremure mâna când le ungi pâinea cu unt. Dacă sunt bine hrăniți, se vor întrema repede, a sfătuit-o doctorul.

Deși copiii nu mai cereau de mâncare ca înainte, Ana era totuși în mare strâmtoare. Vaca și capra nu-i dădeau nici atâta lapte cât să îngroașe puțin fiertura de orz ce ținea loc de cafea, iar untură nu avea nici măcar pentru cartofi. Socotea mereu zilele până va făta capra și vaca. Atunci o să fie mai bine de copii. Deocamdată însă, sufereau...

In zilele acestea de luptă cu greutățile, a năpădit-o amintirea casei părintești. Știa din auzite că fratele ei Vațlav era la război și că grija gospodăriei o poartă părinții și nevastăsa, femeie tânără. Nu se îndoia că aflaseră dela unul sau altul toate prin câte trecuseră ai săi și asta o umplea de amărăciune.

„Parcă pruncii mei nici n'ar fi sânge din sângele lor, atât sunt de haini", și-a zis la început. Apoi s'a gândit că era de fapt datoria ei să le ceară ajutor: „Știu că n'au să-mi închidă ușa. Poate așteaptă să-i rog", căuta ea să se încredințeze singură; alt mijloc ca să mai îndulcească traiul co-

piilor nu se afla şi trebuia să ia o hotărîre. Se simţea rănită însă în mândria ei.

„Mâine am să mă duc la Rovina", îşi zicea în fiecare zi, dar de fiecare dată rămânea numai cu gândul. Dela vorbă şi până la faptă era mult, căci cu toată lupta crâncenă ce se dădea în sufletul ei, tot nu izbutea să-şi biruie mândria.

SERBAREA

Era pe la jumătatea lui Iunie. Copiii au adus dela şcoală nişte bileţele colorate care purtau câte un număr scris cu roşu. Le dăduse învăţătorul, spunând că la serbarea dela castel vor căpăta în schimbul lor mâncare cu toţii. Copiii au păstrat cu grijă bileţelele şi aşteptau cu nerăbdare ziua aceea. De câteva zile, fetele tinere dădeau ajutor la curăţat şi la pregătirile pentru ospăt, căci avea să fie bairam mare. Stăpânii sărbătoreau cei optsprezece ani pe care-i împlinea tânărul conte.

Baruşka lui Kryda era printre norocoasele care aveau prilejul să vadă de aproape toate minunăţiile şi bunătăţile ce se pregăteau pentru desfătarea ochilor şi a burţilor celor îmbuibaţi. Baruşka a tras o fugă până la Vejfuk şi le-a povestit că în ultimele zile se adunaseră o seamă de domni sclivisiţi. Ce de cărnuri gătite în fel şi chip, ce de prăjituri şi bunătăţi, de care Ana nici măcar nu auzise!

— Eu n'am pomenit astfel de lucruri, a stăvilit ea potopul de vorbe al fetiţei. Băieţii de pe Vejfuk însă căscau gura la ea şi-i sorbeau fiecare cuvîntel, bucurându-se că bileţelele lor le vor da dreptul să se înfrupte şi ei cu câte ceva din aceste mâncăruri alese.

Ana nu prea credea în dragostea domnilor. „Dacă voiau să ajute poporul, ar fi făcut asta mai demult, fără atâta tămbălău. Astea-s numai pentru plăcerea lor". La început se gândise să nu-şi lase copiii la serbare, dar când a văzut cât de mult doreau să meargă, n'a putut să rămână neînduplecată. „Nu prea au parte de bucurii, şi trag nădejde că vor petrece şi ei la sărbătoarea domnească! Las', cine ştie la ce le-o sluji şi asta în viaţă. Omul trebue să simtă nedreptatea pe pielea lui", se gândea.

In ajunul zilei aceleia mari, oamenii au plecat de acasă, şi în pâlcuri mai mari sau mai mici îşi părăseau cătunele, îndreptându-se spre castelul dela Hurka ale cărui ferestre luminate îi vrăjeau cum vrăjeşte lumina fluturii de noapte. Svon de cântece ajungea în crâmpeie până în casa de pe Vejfuk; băieţii, nerăbdători cum erau, nici n'au mai cinat.

— Las' c'o să mâncăm noi lucruri mai bune. Acolo cred că n'o să ne dea cartofi, se bucura Martinel, amintindu-şi câte minunăţii le povestise Baruşka lui Kryda. Vaţlav îşi pieptăna cu grijă părul bălai şi se ţinea de maică-sa să-i dea voie să încalţe ghetele primite în dar dela preotul din Hurka.

— Doar n'o să mă duc desculţ la serbare, mamă, căuta el s'o înduplece.

— Da' ce, credeţi că serbarea-i făcută pentru alde voi? Tare mi-e teamă că n'o să vă dea drumul decât în curte. Şi poate nici atât. Nu m'aş mira dacă aţi găsi poarta încuiată.

Ochii micuţului Jan ardeau de parcă avea călduri. Copiii se aşteptau la cine ştie ce minunăţii.

După plecarea celor trei mai mari, a început şi Vojtech să-i ceară voie să plece după ei şi atunci Ana a simţit că i-ar da parcă şi ei ghies inima să se ducă acolo cu ceilalţi, la serbare. S'a spălat bine, aşa cum făcea sâmbăta seara, şi-a frecat mâinile şi picioarele cu nisip, şi-a îmbrăcat pieptarul albastru şi şi-a netezit părul, legându-l cu năframa. L'a luat apoi în cârcă pe Vojtech, care nu mai avea deloc astâmpăr şi după ce a încercat uşile, să vadă dacă sunt bine încuiate, au pornit de acasă. Ajungând pe culme, deasupra satului, a zărit-o în depărtare pe bătrâna Kordula, şchiopătând. Rămăsese în urmă. Inafară de ea nu mai era nimeni pe drum. Soarele la scăpătat învăluia în razele lui aurii toată valea, domolind lumina galbenă a ferestrelor castelului. Când Ana a intrat în Hurka, se întunecase. Deabia acum castelul se înfăţişa în toată strălucirea lui. In pomi şi pe stâlpii înalţi atârnau lampioane colorate, iar prin ferestrele deschise se vedeau sclipind candelabre minunate. Cât de săracă era pe lângă ele lampa ei cu gaz! Pe uliţa de lângă castel treceau pâlcuri de curioşi, iar în faţa porţilor mari se înghesuiau copiii, ţinând în mână bileţelele şi aşteptând nerăbdători să li se dea drumul în curte.

Ana şi-a făcut drum până în preajma băieţilor, ca să-i aibă sub ochi. Pe Vojtech l-a aşezat pe temelia de piatră a

gardului, apărându-l cu trupul ei de ghionturile mulțimii neliniștite care creștea întruna. Se ținea cu amândouă mâinile de vergelele gardului și se uita înăuntru.

In sufrageria largă, domnii tocmai se așezaseră la ospăț. Ochii Anei, deși mari deschiși, nu puteau să cuprindă toată strălucirea argintului bătut, a sticlei șlefuite, a porțelanurilor, a florilor, a uniformelor, a vesmintelor bogate, a pieptănăturilor și a zâmbetelor. Toate se perindau în fața ei ca o morișcă fermecată. Ochii aveau cu ce să se sature, dar stomacurile ghiorăiau de foame. Ana s'a pomenit gândindu-se la gustul mâncărurilor pe care le aduceau cele mai mândre fete din partea locului, în portul lor muntenesc. De bună seamă, domnii voiau să trăiască farmecul unei idile la munte. Ana a zărit-o de câteva ori și pe Baruška lui Kryda printre fetele care slujeau. I s'a părut că în lumea aceea ciudată era ca o păpușă de porțelan, gata să se spargă în orice clipă.

„Doamne, doamne, ce mândrețe de fată! Nici icoanele din biserică nu-s atât de frumoase!" a oftat cu evlavie lângă Ana o bătrânică mărunțică. Era nevasta unuia dintre zilerii dela Hurka. Văzând că Ana se uită la ea cu luare aminte, a început să turuie:

— Și Naninca mea e acolo, cu fetele; și slujește pe domni.

Apoi i-a povestit pe îndelete cum la începutul serbării, domnii s'au strâns în fața icoanei măriei sale împărtul sub care feciorul contelui primea firitiselile... Copiii de școală au cântat, domnul învățător era leoarcă de sudoare, feciorul contelui a mulțumit, domnii au bătut din palme și gloata a strigat: „Trăiască împăratul". Pe urmă i-a împărtășit Anei în șoaptă ceeace-i stătea mai greu pe inimă:

— Părintele s'a făcut de râs. Trebuia să aibă în seamă copiii și când colo a trimis vorbă că-i bolnav! Puica mamei, nu face de noi. E un popă hain! Cine a pomenit față bisericească să facă asemenea lucruri?

Ana a simțit cum sângele-i svâcnește mai repede în vine. Nici nu mai știa ce spunea bătrânica. Deodată a auzit larmă în stânga ei. Copiii se buluciseră acolo și în locul unde se aflau băieții de pe Vejfuk se iscase o ceartă. Ana l-a zărit pe Martinel cum căra la pumni celor din jur. A văzut fața strâmbă de plâns a lui Vațlav și a întâlnit privirea spe-

riată a micului Jan. L-a luat pe Vojtech în braţe şi şi-a făcut drum cu coatele prin gloata de copii.

— Ce e, Martinel, dece-i baţi? a strigat la cel mai mare dintre băieţii ei, care în focul luptei nici nu băgase de seamă când se apropiase maică-sa.

— Mi-au furat biletul, a strigat Vaţlav plângând cu sughiţuri.

Indată s'a şi găsit unul să-l pârască:

— Martin al dumitale sare mereu la bătaie; de-aia îl şi pune în genunchi la şcoală!

Ana s'a apropiat de Martinel, l-a apucat de coate şi l-a smucit în sus cu putere, de a rămas câteva clipe spânzurat în aer. Simţind din nou pământul sub picioarele lui, băiatul a început să toarne la pumni cu nemiluita, dar când a dat cu ochii de maică-sa, deodată s'a posomorît la faţă şi s'a oprit.

— Ce-i, Martinel? l-a întrebat, fără mustrare în glas.

— Ce să fie? Nimic! a răspuns înţepat.

— Da biletul meu... a strigat Vaţlav cerându-şi dreptatea şi ştergându-şi cu mâinile obrazul înrourat de lacrimi, murdărindu-l de tot.

Ana s'a întors spre ceilalţi copii:

— Ei, hai, daţi-i înapoi biletul! — i-a rugat ea cu un glas ce suna a poruncă.

Niciunul nu s'a mişcat.

— N'avem decât biletele noastre, a spus unul mai îndrăzneţ.

Băiatul asupra căruia tăbărîse Martinel, a strigat:

— Cine ştie pe unde l-o fi pierdut, nătărăul, şi acum vrea să i-l dau pe al meu!

Ana nu ştia ce să facă. La ce bun să-l caute pe jos, în nisipul frământat de atâtea picioare? Atunci micul Jan s'a apropiat şi i-a şoptit, strecurându-i în mână un petec de hârtie:

— Dă-i-l lui Vaţlav pe al meu! Eu n'am nevoie!

I-a strâns capul la piept şi deodată copilul parcă ar fi crescut în ochii ei.

— E frumos din partea ta, Jan! Ce-oţi căpăta, să împărţiţi cu Vaţlav.

A sosit și clipa când trebuia să li se împartă mâncare copiilor. Nu li s'a dat drumul în curte, ci au venit la poartă niște fete cu coșuri în brațe. Coșurile erau pline cu bucăți de turtă dulce. Copiii întindeau fiecare prin gratii biletul lui, primind în schimb câte o bucată. Printre fete era și Baruška lui Kryda. Ana s'a dat pe lângă ea și i-a povestit încet pățania lui Vațlav, dar fata nici n'a băgat-o în seamă. Și Anei i-a fost grozav de rușine.

„Stăm aici ca niște câini flămânzi, așteptând să ni se arunce ciolanele dela masă", i-a fulgerat ei prin minte și o scârbă cumplită i-a podidit toată ființa. Ceva o îndemna să smulgă din mâna lui Martinel bucata aia de aluat pământiu și s'o svârle pe fereastra sufrageriei scânteietoare, în mijlocul domnilor ce se ospătau! In clipa aceea s'a simțit trasă ușor de mânecă și până să se desmeticească, Baruška i-a pus în mână două bucăți lipite laolaltă cu un strat subțire de magiun, după care fata s'a dat repede înapoi, ca să nu bage nimeni de seamă.

Ana a simțit deodată o sfârșeală. „Doamne ferește, doar n'o să mă prăbușesc aici!" Spăimântată, și-a chemat băieții și a încercat să-i tragă afară din mulțime.

— Și-au râs de noi, ocăra lângă Ana o femeie care ținea în brațe o fetiță cu rochiță albă. Ne-au chemat aici ca să ne închinăm în fața lor și să ne uităm cum își umplu foalele!

Mai departe, alte câteva femei vorbeau în gura mare:

— Frumos mai sunt gătite domnișoarele alea! Nu ți-ai mai lua ochii dela ele! spunea una.

— Și ofițerii! Iți râde inima când îi privești, spunea alta.

— Da pe doamna contesă ați văzut-o? Nici n'ai crede că e cu atâția ani mai bătrână ca mine! Spunea mama, dumnezeu s'o ierte, că în anul când m'am născut eu, împlinise cincisprezece ani.

— Și tu, vezi, ești o hoașcă bătrână, iar doamna contesă e frumoasă ca fecioara Maria, a adăugat o femeie care nu prea fusese încercată de necazuri.

— Ia'n auziți, muierilor, că bucate au berechet, s'a grăbit să pună paie pe foc una hâtră.

— Fir'ar ai dracului, şi-au adus aminte femeile, nouă nu ne-au dat nicio fărâmă, iar copiilor le-au svârlit un bulz de cocă pe care ei nici gura n'ar pune!

Deodată vraja s'a risipit.

In jurul Anei se strânsese un pâlc de flăcăi; unul dintre ei a dat peste micul Jan.

— Hai să ne uităm pe fereastră, începe dansul, le-a strigat celorlalţi, tot împingându-l înainte pe băiat.

— Hai, mamă, să plecăm, s'a ferit Jan.

Cei de pe Vejfuk au părăsit umiliţi serbarea; trecând însă şi de ultima casă din Hurka, Vaţlav a început să plăsmuiască închipuiri amăgitoare:

— Când am să fiu mare, am să ajung domn ca aceia dela castel.

Ana a avut o tresărire la auzul acestor vorbe.

— Niciodată să nu doreşti, băiete, să trăieşti şi să te îmbogăţeşti din munca altora! Ar însemna să-ţi pierzi cinstea faţă de tine însuţi!

Vaţlav era încă prea mic ca să înţeleagă vorbele maicăsi, dar destul de deştept ca să ştie ce vrea:

— O să muncesc şi o să pun deoparte până am să ajung bogat ca domnul conte.

— Nimeni nu poate agonisi asemenea avuţii prin muncă cinstită, cugetă cu glas tare maică-sa. Nici n'ai nevoie de ele ca să fii mulţumit şi să trăieşti în tihnă. Mai bine gândeşte-te la altceva.

L-a mutat apoi pe Vojtech, care aţipise între timp, de pe un braţ pe altul şi s'a uitat la Martinel care stătea tot încruntat.

„O fi şi el supărat pentru cele întâmplate azi; pumnişorii lui sunt prea slabi", s'a gândit ea.

De data asta însă se înşela. Pe cel mai mare dintre băieţi îl rodea doar faptul că nu primise destulă mâncare ca să-şi astâmpere foamea. Nu se gândea mai departe. In schimb, micul Jan simţea nedreptatea ce li se făcuse celor care se învârteau pe lângă zăbrelele gardului dela castel. Seara aceea i-a rămas întipărită pentru totdeauna în minte.

— Ce ruşine! Să ne lăsăm aşa, călcaţi în picioare, şoptea Ana şi cele două bucăţi de turtă dulce pe care i le dăduse Baruşka îi trăgeau în jos buzunarele ca două pietroaie.

A venit și vremea secerișului. Ana a culcat la pământ primul rând de spice cu o mare ușurare în suflet. In ziua aceea, părintele Petru s'a oprit în dreptul lanului ei. Ana a băgat numaidecât de seamă că avea cămașa desfăcută la piept și că nu mai purta gulerul negru, preoțesc; și-a adus aminte atunci de vorbele bătrânei Kordula care spunea în dreapta și în stânga că odată și odată, din pricina păcatelor lui, acestui nevrednic slujitor al altarului, tot i se va lua harul preoției.

Când părintele Petru i-a mărturisit că așa se și întâmplase, Ana s'a simțit copleșită de rușine. I se părea că și ea ar fi vinovată, deopotrivă cu aceia care uneltiseră împotriva lui. Părintele Petru nu părea însă nici mânios, nici mâhnit. Privirea lui era curată ca a unui om fericit care niciodată n'a încetat să fie propovăduitorul învățăturii lui Hristos.

— Se luminează de ziuă, soră! Ne așteaptă vremuri mai bune! Clipa izbăvirii nu e departe, i-a spus el la plecare.

Despărțirea a fost scurtă și fără multe cuvinte. Ana a purtat zile dearândul în sufletul ei pacea ce a învăluit-o atunci. Deși nu se văzuse cu omul acesta decât duminica, la liturghie, iar când se întâlniseră întâmplător, nu făcuseră risipă de vorbe, simțea că era totuși mult mai aproape de sufletul ei decât oricine pe lume afară de Jan. Și era încredințată că și el simțea la fel. „Totdeauna o să ne aducem aminte unul de altul", își spunea ea oridecâteori își întorcea gândul spre el.

In ziua aceea a rămas pe câmp până ce-a coborît înserarea. Cum se grăbea să ajungă mai repede acasă, a tăiat drumul, apucând-o spre Skalka. In poieniță a dat peste un călăreț tânăr, care mergea la pas pe un cal de soi, frumos înșeuat. Murgul, focos, s'a speriat când Ana a ieșit pe neașteptate din pădure, drept în fața lui. S'a ridicat în două picioare, bătând aerul cu copitele din față. Furios, călărețul a suduit și Ana s'a ferit, făcând un mare ocol.

Era contele cel tânăr.

„Ce-o mai fi căutând și ăsta pe-aici?" și-a zis, căci știa că familia contelui plecase din Hurka. Trăsurica ușoară cu

care doamna contesă și fiicele ei se plimbau pe câmp, nu se mai arătase de câteva zile.

Aproape de Vejfuk, în pădure, Ana a întâlnit-o pe Baruška lui Kryda. Fata s'a fâstâcit puțin, dând cu ochii de ea. I-a spus din mers, cu răsuflarea tăiată parcă, arătându-i coșul pe care-l ducea petrecut pe braț: „Am plecat după iarbă!" și a sbughit-o pe coastă ca o prepeliță.

De atunci, Ana a mai zărit-o de câteva ori pe fată, grăbindu-se spre Skalka, de unde se auzea nechezatul puternic al murgului sperios.

Deși nu prea scotea capul în lume, auzise totuși că în împărăția cea puternică lucrurile nu prea merg așa cum ar trebui.

In biserica din Hurka, preotul cel nou îl prohodise pe contele mort, care — după cum mergea svonul — se spânzurase la closet de pateștile dela pantaloni. Nimeni însă, se înțelege, nu putea să aducă dovezi că așa se întâmplase.

Spre sfârșitul lui Octombrie Ana a strâns de pe câmp și ultimele bucate. Scotea și curăța de pământ sfecla și napii în timp ce Vojtech, care împlinise patru ani, păștea vaca pe hat. Soarele mai avea încă putere, dar dinspre miazănoapte bătea un vânt aspru. De frig, Ana își băgase mâinile sub șorțul din pânză de sac; simțea înțepături dureroase în buricele degetelor. Pământul era umed și înghețat.

Vojtech, deși înfofolit în sumanul maică-si, nu avea încălțăminte prea groasă și, ca să se încălzească, sărea de pe un picior pe altul; așa încotoșmănat, era ca o minge. Se bucura că după masă, când vor veni și frații lui dela școală, vor face un foc și vor pune cartofi la copt. Căuta pe hat crăci și smocuri de iarbă uscată și le punea toate grămadă la un loc, cum îi poruncise Martinel.

Deodată s'a oprit din lucru, sucind capul ca un iepure speriat.

De departe, dinspre oraș, s'au auzit câteva bubuituri de tun.

— Mamă, împușcă! a strigat, ascultând înainte sgomotele îndepărtate.

Ana nu s'a tulburat prea mult. S'a îndreptat din șale și a zis:

— Așa împușcă de patru ani și mai bine!

Apoi s'a aplecat din nou să scoată două sfecle mari; a scuturat pământul jilav de pe ele, le-a curățat una de alta și le-a aruncat pe grămadă.

A lucrat așa o oră — sau poate mai mult — când deodată s'a auzit larmă dinspre pădure și cei trei mici Vojaciki au năvălit dinspre copaci cu strigăte de veselie, alergând spre ea. Martinel era în frunte. In clipa când el ajungea în fața maică-si, micul Jan abia se trudea să sară peste brazdele locului vecin.

— Mamă, ai auzit? S'a isprăvit războiul! a vestit-o grav Martinel.

— O să se întoarcă și tata, l-a întregit Vațlav.

— Mamă, să ne faci și tu un steag. Domnul învățător a spus că orice bun ceh scoate azi steagul, a glăsuit Jan, care sosise și el, gâfâind.

— Ce tot spuneți copii! E adevărat?

Copiii i-au povestit încă odată tot ce aflaseră la școală, tot ce văzuseră și auziseră.

— Am cântat imnul, mamă! Știi ce-i aia imn?

Niciodată micul Jan nu avusese ochii pe care-i avea astăzi.

— Mamă, domnul învățător a spus că de aci încolo suntem un popor liber!

— La Hurka au început să scoată steagurile, și-a adus aminte Vațlav.

— Azi nu mai trebue să ne ducem la școală, a înștiințat-o Martinel, căci pentru el ăsta era lucrul cel mai însemnat.

Vojtech, care venise și el fuguța acolo, asculta mirat, cu ochii mari și gura căscată. Își dădea seama că se întâmplă ceva neobișnuit, iar când a auzit că frații lui nu se mai duc la școală, l-a tras pe cel mai mare de haină:

— Martinel, să coacem cartofii; iute, am strâns crăci.

— Bravo, Vojtech! l-a lăudat Martinel. Băiețașul nu mai putea de bucurie. Ana s'a așezat pe grămada de sfeclă și își ștergea lacrimile ce o podidiseră.

— In sfârșit, am trăit să văd și ziua asta! a oftat ea.

Din clipa aceea, Ana stătea parcă pe jăratic. Oamenii care se opreau din când în când pe Vejfuk aduceau o mulțime de vești bune, care sădeau bucuria în inimi. Pe toate culmile, deci și pe Skalka, oamenii aprindeau seara focuri

mari. Prin sate treceau coloane de manifestanţi cu lampioane. Şi tinerii şi bătrânii se prindeau în joc, se ţineau cuvântări şi fanfara dela Hurka cânta în faţa şcolii.

Bărbaţii se întorceau acasă de pe fronturile unde fuseseră răspândiţi.

Se vorbea mult despre frăţia şi egalitatea dintre oameni, se spunea că nu mai sunt nobili, că poporul luase cârma ţării şi că nu va mai lăsa pe nimeni să trăiască din munca altuia. Ana auzea foarte des cuvinte dintr'astea. Se gândea la ele, şi deşi cu greu, începuse totuşi să creadă că lucrurile se vor rândui aşa cum trebue.

„Tare mai sunt neîncrezătoare dacă mi-e frică să pun temei pe ceeace lumea cealaltă a primit cu inima deschisă, se mustra oridecâteori în sufletul ei mijeau bănuelile. Totuşi, viaţa noastră poate fi frumoasă şi liniştită. Iar când s'o întoarce şi Jan, totul o să fie din nou în bună rânduială..."

PEŢITORUL

Vara care mai înainte trecea atât de greu, parcă sbura acum. Primăvara a venit de timpuriu şi lumea a început să muncească ogoarele cu multă râvnă. Şi Ana a făcut însămânţările de primăvară, a pus cartofi, a plivit, a prăşit, iar când a isprăvit cu toate treburile astea, iată că a venit şi timpul să cosească şi să pună fânul la uscat. Işi pierduse însă încrederea şi liniştea. Tulburarea pe care i-o stârniseră întâmplările din toamnă se risipise încetul cu încetul şi în locul ei simţea din ce în ce mai des fiorul spaimei şi al îndoielilor.

„Mâine, poate, îşi spunea ea în fiecare seară, poate chiar mâine vine Jan!"

Se întorseseră acasă o mulţime dintre cei daţi dispăruţi. Şi Vaţlav Kral, fratele Anei, îşi gospodărea iar pământul lui din Rovina. Despre Jan de pe Vejfuk, nu se ştia însă nimic.

Intr'o seară, Ana tocmai căra apă dela fântână, când a oprit-o în drum Matej Kryda, şchiopul. In ultima vreme se schimbase mult. Era mai slab ca înainte, pielea obrajilor îi atârna numai creţuri, dar era foarte harnic şi i se trezise iar încrederea. Purta şi în zilele de lucru singurele lui haine mai arătoase, acelea cu care fusese îmbrăcat când a dus-o pe

Barka la altar și singurul lui picior era încălțat cu o ghiată bine lustruită. Avea guler tare la cămașă și Baruška trebuia să-i lege mereu cravata roasă; de două ori pe săptămână punea un scaun lângă dulapul cel înalt în care își păstra uneltele de bărbierit. Matej își răzuia fără milă, cu un brici știrb, țepii cărunți de pe fața plină de sbârcituri. Abia dacă avea timp să doarmă, și doar arareori se întâmpla să mănânce acasă; aproape că-și părăsise căminul, căci alerga toată ziua prin ținut. Imbia lumea să vină la niște întruniri unde lua și el cuvântul, căci intrase în slujba unuia dintre partidele politice. Nu prea avea însă noroc. Oamenii veneau să-l asculte mai mult de haz. Era, doar, unul dintre ai lor, și încă Matej șchiopul.

Darul vorbirii, pe care și-l descoperise așa, deodată, nu-i prea era de cine știe ce ajutor.

— Tată, mai bine ai sta acasă și ai împleti coșuri ca să câștigi măcar banii de sare, se supăra adesea Baruška.

— Taci tu, fato, taci! Trebue să deschid ochii oamenilor! își liniștea Matej fata.

— Dumneata socotești că-ți dau ascultare? Își râd de dumneata. N'au încredere decât în popa, în vătaful moșiei și în domnii dela oraș. In dumneata, însă? Ce ai putea dumneata să le dai? Ia, niște șindrile rupte, dacă nu le-o lua și pe astea vântul, că de dres acoperișul, nu te gândești să-l dregi, îl mustra fata, zeflemisindu-l.

In ziua când a oprit-o în drum pe gospodina de pe Vejfuk, Matej tocmai se întorcea dela o întrunire a fruntașilor partidului și parcă n'avea astâmpăr.

— Ce zici tu, Ana, de ce se întâmplă acum? N'ai crede când ți-aș spune cât de aprig s'a împotrivit la împărțirea pământurilor fostul conte dela Hurka! Și peste tot la fel! Se petrec atâtea lucruri ne la locul lor! Dar n'o să ne lăsăm! Ai să vezi ce poate Matej!...

Și s'a lovit odată cu pumnul în piept de era gata să cadă. Singurul lui picior nu era destul de puternic ca să cumpănească un trup atât de lung ca al lui.

— Odată și fostul conte dela Hurka o să-și plece capul în fața mea.

— Dacă lupți pentru un lucru bun, atunci luptă înainte, Matej, l-a încurajat Ana; aducându-și însă aminte cum râdea lumea de el, a simțit c'o încearcă mila: Ascultă, Matej, atâta

vreme cât castelul va fi plin de slujitori care stau îndoiţi din şale, atâta timp cât Baruşka ta se va duce acolo, ca să spele murdăria domnilor, nu ne rămâne decât să tot aşteptăm şi să nădăjduim.

— O s'o vedem şi pe asta, Ano, curând o s'o vedem, să ştii dela mine! Dar ce am vrut să-ţi mai spun? şi-a amintit deodată. Ei, cum a rămas cu tine şi cu Jan?

Ana a dat din umeri şi atunci Matej s'a folosit de clipa asta ca să dea drumul la ceeace de câtăva vreme îi încolţise în minte.

— Eu m'am gândit aşa: şi tu eşti singură, şi eu sunt singur. Baruşka vrea să-şi ia tălpăşiţa de acasă, nu-i place în cocioaba mea, vrea să-şi ia o slujbă, să se învârte printre domni; trebue să fie cineva care să aibă grijă de Ondrej, să-l crească. Iar băieţii tăi au şi ei nevoie de un tată care să-i mai strunească! A zâmbit; apoi, umflându-se în pene: Şi oricum, eu încă n'am îmbătrânit şi am fost totdeauna vânjos! în ochi i s'au aprins două luminiţe, iar glasul i se făcu mai cald. Şi tu eşti o femeie încă tânără, doar nu vrei să rămâi până la capătul vieţii fără bărbat? Ce zici? Dacă ne-am lua?

Anei i s'a urcat sângele în obraz şi deodată Matej, cu toată bunăvoinţa lui şi cu toate gândurile lui cinstite, i s'a părut nesuferit.

— Ascultă, Matej! Nici să nu-ţi treacă prin minte aşa ceva! Chiar dacă Jan nu s'ar mai întoarce — şi nu cred c'o să fie aşa — tot singură aş rămâne. Copiii cresc şi Martinel a început să-mi fie de ajutor! Nu-mi trebue bărbat!

Aplecându-se, a agăţat găleţile de cobiliţă, s'a ridicat şi şi-a văzut de drum, ocolindu-l pe Matej.

— Noapte bună!

S'a temut apoi să nu-şi fi jignit vecinul şi s'a întors adăugând:

— Nu te supăra, Matej! Iţi mulţumesc că te-ai gândit la mine.

In noaptea aceea şi-a udat perina cu lacrimi.

„Nu se poate să fie soarta atât de crudă cu noi! şi-a zis plângând. Jan era doar atât de tânăr!"

Şi-a adus aminte de trupul lui puternic, de braţele lui, de palmele lui fierbinţi şi de ochii în care ardea mereu dorinţa.

Intr'o duminică după masă, înainte de seceriș, Martinel și Vaţlav s'au dus în sat să se joace cu copiii. Jan hoinărea prin pădure, iar Vojtech se ţinea după maică-sa care privea bucatele în pârgă din lanul de „Pe Culme". Prâslea s'a repezit apoi până pe hatul de sus, de sub pădure, unde fragii erau copți, în timp ce Ana, făcând ocolul lanului cu pas domol, mângâia cu palma spicele de secară. Erau sărace în boabe. Se gândea dacă vor putea copiii ei să mănânce la iarnă pâine pe săturate.

„Când pui gunoi puțin, și rodul e sărac", și-a zis amărîtă.

Și cum mergea așa agale, a simțit deodată o neliniște. Deși nu auzise nicio mișcare, își dădea seama că în spatele ei, aproape de tot, se află cineva. S'a întors. Un bărbat ars de soare, cu cearcăne mari în jurul ochilor negri, cu buzele uscate și țepi mari pe obraji, se uita țintă la ea. Pe fața lui se citea o tulburare adâncă. Anei i-a pierit tot sângele din obraz. A ridicat brațele și-apoi le-a lăsat să cadă din nou.

— Ano, Aniciko!

Glasul răgușit, sugrumat, a făcut-o să se desmeticească.

— Jan!

Și-a lipit fața de fața țepoasă pe care sudoarea curgea șiroaie. Ochii i s'au umplut de lacrimi.

— Draga mea!

Nicio vorbă nu i s'a părut Anei atât de scumpă ca asta. Și niciodată n'au fost atât de alintătoare, de duioase, mângâierile palmelor lui aspre pe care le simțea acum netezindu-i părul, pieptul și umerii. Și nu-i păsa că buzele ce-i pecetluiau gura erau uscate și cojite. Erau buzele lui Jan al ei, al bărbatului ei, al tatălui copiilor ei... Abia când și-a adus aminte de băieți, și-a dat seama că nu mai era o fată de douăzeci de ani, ci o femeie îmbătrânită ce intrase în a doua jumătate a vieții. Și s'a rușinat puțin de tulburarea ei.

— Sunt ca o fetișcană svăpăiată, i-a spus lui Jan cu un zâmbet de fericire.

— Tinerețea noastră se întoarce iar! și Jan o strângea, mai să-i frângă mijlocul.

— Dece ai venit abia acum? și-a adus aminte Ana de scrisoarea ce se întorsese înapoi și pe care scria „dispărut".

— E o poveste lungă, dar ți-o pot spune în câteva cuvinte. Am fost tot timpul pe frontul rusesc până am căzut prizonier. Acolo însă — era undeva pe Poltava — m'am îmbolnăvit și am zăcut multă vreme în spital. Un timp nici n'am știut pe ce lume trăiesc. Mai târziu, când s'a sfârșit, am căutat să ajung cât mai repede acasă. Dar n'a fost atât de ușor. Dealtfel...

— Așteaptă, ăl mic, Vojtech, e aici, cu mine. Tu nici nu-l cunoști! a rupt Ana firul — și așa destul de scurt — al povestirii lui și și-a chemat băiatul, care s'a apropiat sfios. Când taică-său a dat să-l ia în brațe, s'a tras înapoi, apărându-se cu mâinile. Era gata să plângă. Se temea de străinul acela bărbos, deși maică-sa îi spunea că-i e tată. Părinții se priveau stingheriți. Ana se simțea parcă vinovată.

— Măcar cei mari nădăjduesc c'o să-și amintească de mine, se mângâia Jan.

Dar nici cu aceștia n'a mers prea ușor. Martinel s'a arătat stăpânit și închis, așa cum îi era firea, iar Vațlav nu prea putea să se împace cu străinul acela bărbos și cu mustață neagră. Numai Jan cel mic s'a bucurat din toată inima de întoarcerea lui taică-său și i-a spus ceva care pe el însuși l-a răscolit adânc:

— De aci încolo mama n'o să mai fie tristă și n'o să mai plângă într'ascuns. Tare ești tu bun, tată, că te-ai întors la noi!

Se lipea fericit de Jan. Ana s'a înroșit toată când a simțit stăruind asupră-i privirea întrebătoare a bărbatului ei.

„Draga mea, dragă!" grăiau recunoscători și cu duioșie ochii lui ce căutau spre ea de parcă ar fi cerut iertare.

Seara, după ce au culcat copiii, soții de pe Vejfuk s'au urcat spre pădure și s'au îndreptat spre Skalka. Mergeau pe cărăruia bătută dintre copaci și urcau încet spre culme, ținându-se de mână ca doi copii. Valea era cufundată în beznă și deasupra ei plutea o pală de ceață care umezea aerul plin de mireasma amară a grânelor coapte, de mirosul de brad și de rășină ce adia dinspre pădure și de aroma pipărată a buruienilor înflorite ce începuseră să se vestejească...

Când au ajuns la Skalka, Jan s'a oprit și și-a tras nevasta spre el atât de aproape, încât îi simțea bătăile inimii — și asta-l răscolea și-i trezea dorința.

— Păcat că e întuneric și nu putem vedea nimic, a spus ea căutând zadarnic să vorbească cu un glas liniștit.

— Valea o s'o vedem noi și altădată, a răspuns Jan încet, culcându-i trupul în buruienile înrourate. A ridicat-o apoi puțin dela pământ, strângând-o în brațe ca pentru a-și încerca puterea. Apoi a lăsat-o din nou jos, cu grijă, s'a întins lângă ea și i-a șoptit: De aci încolo o să trăim o viață nouă, liniștită și fericită...

Jos, în sat, polițaiul cel bătrân a început să tragă clopotul pentru rugăciunea de seară.

POMUL E DIN NOU IN FLOARE

Pe Vejfuk, viața a intrat din nou pe făgașul ei firesc. Pentru Ana a fost o mare ușurare. Jan a luat iarăși în arendă o bucată de pământ care ținea de moșia dela curte. In primăvară a schimbat juninca tânără pentru o vacă de jug, ca să aibă o pereche. In bătătură s'a ridicat din nou stiva de lemne pentru foc, pentrucă Jan lucrase toată iarna la pădure. In casă se găseau acum iar bani pentru nevoile mărunte. După cei câțiva ani de grele încercări, viața i s'a părut din nou Anei frumoasă și fericită, deși acum rămânea mai mult timp singură decât pe vremea când erau copiii mici. Până și Jan fiul, care înainte vreme nu pleca niciodată de acasă, se ducea acum deseori seara, sau duminica după masă, la Hurka, unde aveau loc întruniri politice ținute de diferite partide. Veneau vorbitori cu tot felul de făgăduieli, încercând să câștige încrederea muntenilor. Oamenii orbecăiau neștiutori și nu se dumireau cui să dea crezare.

Fiindcă muntenii erau foarte credincioși și crescuți mai cu seamă în sânul bisericii, ajunseseră să pună mai mult temei pe vorbele preotului din Hurka; acesta, în înțelegere cu stăpânii, era în slujba partidului popular. Unii chiaburi încercau cu făgăduieli și amenințări să aducă slugile și zilerii în partidul agrar. Numai câțiva dintre zilerii din Hurka, și cu ei și Jan de pe Vejfuk, aveau încredere în învățător, care spunea că locul lor era în partidul social-democrat. Un coleg de-al lui mai tânăr, care a venit aici, în creierul munților, tocmai din regiunea industrială a Ostravei, a căutat în primul

rând să le împărtășească oamenilor dreptatea gândirii socialiste. Le-a arătat cum tovarășii lor din Rusia au învins cu cinste și își orânduesc acum un stat nou. Dar oamenii ieșeau cu greu din cuvântul popii, deși între timp își putuseră da seama că nu tot ce spunea era adevărat. Găseau tot felul de temeiuri ca să asculte mai departe de biserică. Spuneau: „Bunicul și bunica, tata și mama, și-au păstrat credința catolică și așa vreau să rămân și eu și copiii mei". Proverbul, „obișnuința e a doua natură", se confirmă aici, în munți. Când a venit cineva dela oraș cu vestea că acolo s'a făcut o casă de rugăciuni cu pereții goi, fără urme de icoane sau de alte podoabe, și-au zis mulțumiți în sinea lor: „Nouă ne ajunge sărăcia de peste săptămână; vrem măcar duminica să vedem un lăcaș împodobit". Le-a plăcut însă mult faptul că acolo preotul slujea pe cehește: „E adevărat că preotul nostru poate să spună orice, că noi tot nu înțelegem. Ar fi mai bine dacă ar sluji în limba noastră!" Dar și cu asta s'au împăcat repede. „Și ce-i dacă nu înțelegem? Doar sunt atâtea lucruri pe lume pe care nu le înțelegem, și tot trăim!" S'au supărat însă când la o întrunire, învățătorul cel tânăr le-a arătat că strămoșii lor erau de altă credință decât ei, cei de acum, că au suferit pentru credința lor și au fost prigoniți de biserica romano-catolică, iar când i-a sfătuit să citească cartea în care Alois Jirașek scrie despre toate astea, au sărit la el: „Ce ne vinzi nouă năzbâtii de-astea — ziceau. Cine poate să știe cum a fost atunci..."

Și Jan de pe Vejfuk a intrat atunci în vârtejul luptelor politice, pe când Matej Kryda, desamăgit, se înfundase în coliba lui ca să cugete la nedreptatea ce stăpânea lumea. Singurul loc unde se mai ducea era casa de pe Vejfuk, unde nu râdea nimeni de el și unde Jan era întotdeauna gata să stea ore întregi de vorbă cu dânsul despre cei bogați care se luptau cu înverșunare să-și păstreze averea.

Cu munca și cu grijile ei multe, Ana nu prea avea vreme să-i asculte, dar se gândea mult la crâmpeiele pe care le prindea din vorba lor. Intr'o zi le-a spus:

— Eu cred că vina e a noastră, a poporului, fiindcă noi împletim bicele pentru domni și le întindem spinarea să ne bată, și apoi tot noi ne plângem de ei.

— Ei da, ai dreptate. Dar cine ne-a făcut să ne deprindem așa? Gândește-te puțin, Ano! a izbucnit Jan.

Ana a stat și s'a gândit. A recunoscut în sinea ei: „Cel ce nu-și dă seama, nu păcătuește!" Aducându-și însă aminte de bătrâna Kordula sau de baba Salacika și de alte femei, a apucat-o ciuda împotriva celor în mijlocul cărora trăia.

Cu Salacika se întâlnise odată la fântână. Baba asta, ca și Kordula, era tare bisericoasă. Mergea în fiecare zi la slujbă și în fiecare săptămână îngenunchia în fața popii pentru spovedanie, mărturisind smerită tot ce furase de pe câmp peste săptămână. Nu fura cine știe ce: uneori câteva smocuri de trifoi pentru iepurii de casă sau pentru capră, în timpul secerișului câțiva snopi, altădată o căpățână de varză, iar când bătrânul polițai avea uneori poftă de așa ceva, niscaiva poame sau puțin mac. Baba Salacika nu avea gospodărie și se ajuta cum putea. Kordula era mai apucătoare. Deși lanurile feciorului ei bolnav aveau destule bucate, se înfrupta bucuroasă din bunul altuia. Popa îi ierta păcatele, iar dacă se căia, o ierta și dumnezeu, așa că întorcându-se dela biserică, putea să fure din nou.

— Ano, ție nu ți-e frică de dumnezeu sfântul și de pedeapsa lui? Nu numai că nu călcați în biserică, dar Jan al tău e fățiș împotriva părintelui și și-a dat mâna cu păgânii ăia dela școală!

Baba se ținea cu mâinile ei uscate de gardul dărăpănat ce împrejmuia casa săracilor și încerca zadarnic să-și înfrâneze mânia.

Ana a zâmbit ușor.

— Nu știu dece tocmai noi trebue să ne temem de mânia lui dumnezeu!

— Bine, bine, tot a spus părintele că vrea să vorbească cu voi, a rostit baba tare, ca s'o audă lumea și a intrat repede în casă.

— N'are decât să vină popa dac'o vrea. La noi, orice oaspe e bine primit și cu drag, dacă vine cu gânduri bune!

Popa din Hurka nu s'a dus însă pe Vejfuk. S'a mulțumit numai să-l oprească pe gospodar odată, când l-a întâlnit pe câmp. Jan l-a ascultat, au mai vorbit apoi de una, de alta, dar tot după capul lui a făcut și de atunci încolo. In schimb, le-a venit un alt oaspe. Era chiaburul cel tânăr dela curtea din sat, care se însurase și gospodărea acum pe moșia pe care bătrânul Severin i-o dăduse lui. In dimineața când a sosit pe Vejfuk, Jan era plecat la lucru; acasă nu era decât

Ana care l-a primit singură, așa cum știa ea, grăbindu-se să șteargă un scaun pe care l-a poftit să șeadă.

— Nu vreau să stau, a izbucnit chiaburul cel tânăr. Am venit numai să vă spun că v'ați purtat fără obraz față de ai mei, care v'au făcut atâta bine!

Femeia a rămas mai întâi uluită de vorbele lui; abia după ce chiaburul i-a spus că sunt datori să țină cu partidul lor, Ana și-a ieșit din fire:

— Las'că nu i-am rămas noi datori. Și munca noastră are preț, nu trebue să uiți asta! Iar față de dumneata nu avem nicio datorie. Doar nu suntem robi. Suntem oameni ca și voi și ca oricare altul!

Ana i-a răspuns mai aspru decât îi era obiceiul. Chiaburul cel tânăr a scuipat mânios pe podea. Dar Ana l-a repezit:

— La noi în casă, să nu scuipi pe jos, domnule Severin, că nu-i sănătos și nici nu se cade, și-apoi — după câte știu — nici mamei dumitale nu i-ar place să faci așa ceva la curte!

Tânărul Severin a plecat atunci cam plouat de pe Vejfuk și au trebuit să treacă ani ca să poată uita ciocnirea asta. Până atunci, cei de pe Vejfuk n'au mai fost primiți la lucru pe moșia lui.

GEMENELE

Impărțirea moșiei contelui dela Hurka nu s'a făcut așa cum se așteptase lumea. Fostul conte, care rămăsese acum doar mare proprietar, n'a fost lovit prea greu. S'a descotorosit de pământurile îndepărtate și sterpe, încât moșia lui i-a adus și mai mult câștig. Cei de pe Vejfuk au avut de plătit ani dearândul ratele pentru petecul de pământ pe care-l primiseră — partea lor la împărțirea moșiei — și care era destul de departe de sat. Jan s'a depărtat încetul cu încetul de politică și s'a întors iarăși la ai săi, care între timp se mai înmulțiseră: se mai născuseră două fetițe gemene, firave, care-i dădeau multe griji și multă bătaie de cap mamei lor. Cea dintâi se numea Maria, iar cea de-a doua purta numele maică-si.

Pe vremea când Ana era însărcinată, Jan stătea foarte

puțin acasă, iar băiatul cel mare, Martin, intrase ucenic la un atelier de tâmplărie din Rovina. Vara se sfârșise și începuse o toamnă cu burniță deasă. Într'una din serile astea când afară bătea vântul și ploua, Martin a sosit tocmai la timp acasă, pentrucă n'avea pe cine trimite după moașă. Înfigându-și dinții în buzele palide, Ana căuta să-și stăpânească durerea, ca să poată încălzi mâncarea băiatului. După ce Martin a isprăvit masa, l-a rugat smerită, căutând să-și biruie rușinea care o năpădise toată în clipa aceea:

— Dacă ai mâncat, Martine, ia-i pe Vațlav și pe Vojtech și du-i la Kryda; spune-i lui Baruška să-i culce acolo! Dă apoi o fugă la baba Salacika și roag-o să vină numaidecât.

Martin s'a ridicat și a început să-și caute șapca pe care o pusese lângă el.

— E aici, Martine, i-a spus privindu-l în față. Și încă ceva! Nu sta prea târziu cu flăcăii. Iar dacă la întoarcere ai să vezi lumină în casă, să nu intri!

Martin era un flăcăuaș voinic, cu umeri largi și mușchi vânjoși. In vara aceea, nici asprimea lui taică-său, nici dojenile maică-si n'au izbutit să-l astâmpere. Fugea în fiecare seară jos în sat, la ceilalți flăcăi și stătea cu ei până noaptea târziu. Asculta, numai urechi, ce vorbeau între ei cei mari, care povesteau despre pățaniile lor cu fetele; istorisirile lor îl răscoleau pe Martin. Băiatul începuse să se uite de timpuriu după fuste și știa destul de multe lucruri pentru vârsta lui. Uneori se ducea cu prietenii în pădure și, mergând deabușilea prin iarba udă sau strecurându-se prin tufișuri, se ținea după perechile tinere care căutau singurătatea. Ana însă îl credea tot copil.

Martin s'a întunecat la față și și-a ferit ochii de maică-sa. Ana se simțea încurcată și nu-i venea deloc la îndemână să vorbească despre asta cu băiatul ei mai mare. Era supărată foc pe bărbatu-său că nu rămăsese cu ea acasă, măcar zilele astea. Martin și-a pornit frații împingându-i din spate spre ușă. Și-a pus apoi șapca pe cap și uitându-se la maică-sa, s'a răstit:

— Nu știu când o să se isprăvească odată și cu droaia asta de plozi, fir'ar ea afurisită de casă! Nu mai ai loc să te miști, iar păcătoșenia asta nu se mai urnește de aici! și a dat cu piciorul în leagănul pe care Ana îl coborîse din pod și-l pusese după ușă.

Leagănul s'a clătinat cu putere şi scârţâitul lui s'a înfipt în creierul Anei ca un sfredel. Durerile naşterii erau nimica toată pe lângă aceea pe care mojicia fiului său i-o pricinuise.

— Credeam că-ţi iubeşti fraţii, Martine, dar dacă e aşa, să ştii că va fi ultimul copil, a spus smerită în faţa uşii închise pe care ieşise băiatul.

Martin a rupt-o la fugă spre sat ca un dulău furios. Până la urmă, mânia care-l cotropise s'a întors împotriva lui însuşi, iar mustrările de cuget i-au otrăvit toată seara. N'a mai rămas cu flăcăii adunaţi în capul satului, ci a pornit-o înainte, spre luncă. S'a aşezat pe o căpiţă de otavă mirositoare şi s'a uitat la puzderia de luminiţe presărate pe cerul întunecat. Muşcând fire amare de iarbă uscată se gândea la maică-sa şi la toţi ai săi.

„Dece oi fi jignit-o oare? Doar îmi sunt dragi cu toţii!" s'a mustrat singur; nu încăpea iertare pentru fapta lui nevrednică.

S'a întors noaptea târziu acasă. Era lumină în odaie, dar el nu s'a încumetat să intre nici pe săliţă. S'a dus în şură, a căutat scara orbecăind, a rezemat-o de gura podului, s'a urcat şi s'a trântit în fân.

In clipa aceea, în odaie pe pat, lângă Ana se aflau două fetiţe firave. Scâncetele lor deabia se auzeau. Mama tremura toată de teamă că n'au să trăiască şi nu mai avea răgaz să-şi amărească sufletul gândindu-se la ce-o să zică Martin când o să afle că familia lor a mai sporit cu încă doi plozi.

Când s'a întors Jan dela întrunire, Ana şi-a amintit de purtarea lui fiu-său, şi strângându-i mâna cu duioşie, l-a pus să şeadă pe marginea patului, lângă ea, şi i-a spus:

— Ascultă, Jane! Aştia trebue să fie ultimii copii. Martin al nostru s'a făcut mare şi mi-e tare ruşine de el.

Mai mult decât asta nu i-a mărturisit lui Jan.

— Ai dreptate! Cred că ne-am înmulţit deajuns! a zâmbit Jan. Totuşi, trebuiau să vină şi broscuţele astea, le simţeam lipsa.

Spre marea mulţumire a Anei, băieţii le-au primit cu bucurie pe cele două surioare. Poate că nu s'ar fi bucurat atât dacă mai năştea un băiat, dar fetele erau flori rare pe Vejfuk. Mai ales a mirat-o pe Ana dragostea pe care Martin a arătat-o faţă de surioare.

— Puteam să-mi fi dat seama mai demult că fecioru-meu nu-i chiar nesimţitor, a şoptit mulţumită în sinea ei, când l-a văzut pe Martin aplecându-se peste leagăn. Râdea în gând atunci când el o lua la rost că lasă fetiţele prea mult timp nemâncate. Să vezi ce tată o să mai iasă din el, îşi zicea.

Câteva zile după naştere a trecut s'o vadă Mancia Pazdernik, văduva lui Prokop, fiul babei Kordula. Prokop fusese răpus de boală încă din primăvară. Câţiva ani luptase cu îndârjire împotriva ei. Se ducea mai mult târîndu-se pe la holdele lui, îşi zorea nevasta şi pe maică-sa, care era bătrână şi neputincioasă, să muncească întruna şi le păzea să nu mănânce prea mult. Fiind hulpav din fire, era sgârcit şi cu sine însuşi. S'a apărat de moarte, dar nu deajuns. Şi-a scuipat fărâmă cu fărâmă plămânii ferfeniţiţi. Ultima jumătate de an mai mult a zăcut şi cu cât îl părăseau puterile, cu atât îl înnebunea gândul morţii. Îşi blestema soarta şi-şi ocăra nevasta. Îi părea rău de casa pe care trebuia să i-o lase şi era furios pe maică-sa dela care moştenise o sănătate atât de şubredă.

— Nu cârti, fiule! Lasă-te în puterea domnului! El te chiamă la ceruri. Zi şi noapte mă rog pentru sufletul tău! îl jelea baba Kordula.

Prokop însă nu râvnea să ajungă în rai căci nu era încredinţat că există rai. Ce-i în mână, nu-i minciună; mai bine să trăiască şi să-şi sporească averea; dealtfel, nici nu putea s'o ia măcar cu el. Prokop Kordula şi-a dat târziu seama de zădărnicia vieţii sale. Mancia, deşi nu era mai păcătoasă decât alţii, şi-a îndurat traiul cu toate necazurile care s'au ivit. Când chiaburul cel tânăr i l-a ridicat din casă şi l-a dus la cimitirul din Hurka, s'a simţit uşurată. Gândul ăsta a făcut-o să se judece cu asprime şi au copleşit-o mustrările de cuget. Numai omul tare nu se lasă biruit de simţimintele lui. Mancia era însă o femeie slabă, necăjită şi sufletul ei sterp nu putea să rodească decât ura faţă de acela care-i otrăvise toată viaţa.

Când a venit la Ana s'o vadă, s'a uitat lung la fetiţe. Apoi a spus încet de tot:

— Nu cer dela viaţă decât un singur lucru, dar poate şi-atât e prea mult. Aş vrea un copil! Un copil, să ştiu că

viața mea nu se stinge odată cu mine, că merge mai departe!

— Doar n'ai îmbătrânit încă și de rămas, tot n'ai să rămâi singură în casă, a mângâiat-o Ana.

— A, nu, nu-mi trebue bărbat!

Glasul Manciei era plin de ura și scârba strânsă în suflet dealungul anilor.

— Vreau numai un copil, bărbat nici că-mi mai trebue vreodată.

Vorbele Manciei au uluit-o pe Ana. Simțea că în sufletul acestei femei se întâmplă ceva ciudat, ceva împotriva firii.

„O să-i treacă cu timpul! O să se lecuiască!" s'a gândit după ce Mancia a plecat; apoi a rostit în șoaptă ceeace ar fi trebuit să-i spună ei cu glas tare:

— Mare păcat și-a făcut Prokop cu ea!

UN JOC NOU

La Hurka se adusese lumina electrică. Primăvara, slugile domnești au cărat niște stâlpi înalți pe care i-au înșiruit peste câmp până la Rovina. A venit apoi un grup de oameni îmbrăcați în salopete albastre. Au uns capetele stâlpilor cu catran încins, i-au pus în gropile dinainte pregătite și i-au bătut atât de bine, încât stăteau mai țepeni decât copacii. Au venit apoi alții care se cățărau pe stâlpi ca pisicile, agățându-se de lemnul luciu cu niște ghiare de oțel ascuțite și întoarse la vârf, prinse de încălțăminte. Aceștia au așezat la capătul de sus al stâlpilor niște ceșcuțe albe cu cozi de fier. Au tras apoi din stâlp în stâlp niște sârme groase care sbârnâiau și le legau perechi-perechi, de acoperișurile caselor din Hurka. Pe pereții sălițelor au agățat niște mașini curioase cărora le ziceau ceasuri, iar în ziduri au băgat sârme care se isprăveau la mijlocul tavanului; de acolo spânzurau niște belciuge de aramă, niște farfurioare de porțelan alb și lucios și niște pere de sticlă numite becuri. Dacă întorcea omul un buton pe perete, para de sticlă se lumina. Copiii, și chiar cei mari, nu-și mai luau ochii dela oamenii aceștia atât de isteți... Băieții de pe Vejfuk povesteau încântați despre minunățiile ce se petreceau în Hurka. Vațlav căuta să scape de treaba de

acasă și o ștergea la repezeală de sub ochii mamei. Ar fi stat bucuros cât era ziua de mare, cu electricienii; găsise printre ei un băiat de vreo cincisprezece ani, deci cam de o vârstă cu el și se împrieteniseră. Pe băiat îl chema Jiri și venise cu taică-său, la lucru.

Cei doi băieți își petreceau împreună tot timpul cât erau liberi. Băteau pădurile, se bălăceau în râu și se sbenguiau prin răchitiș, prindeau plevușcă sau raci; Jiri venea adesea bucuros pe Vejfuk unde, în livada de sub pădure, poamele timpurii începuseră să dea în pârgă. Ana făcea pâine, plăcinte sau lipii, le ungea cu magiun proaspăt și le împărțea băieților ei și lui Jiri. In timpul căldurilor de peste vară, băieții ședeau în săliță, pe ultima treaptă de jos a scării dela pod, unde era răcoare și ronțăiau poame sau bucăți de lipie.

Jiri își ajuta prietenul când mama acestuia îi dădea câte ceva de făcut. Ii plăcea mult să pască vitele pe izlazul comunal.

Vațlav a învățat dela el o seamă de jocuri necunoscute. Găsind odată în pod o cârpă, au legat-o bine cu o sfoară pe care au cerut-o dela negustorul din Hurka și în ziua aceea s'au dus pe izlaz cu o minge. Jiri a strâns băieții grămadă și le-a lămurit rânduelile unui joc nou, care începuse să fie la mare căutare pe atunci. Au făcut apoi pe izlazul dela Lhotka primul match de foot-ball. Alergau și dădeau cu picioarele în bucata de cârpă făcută ghem, căreia îi spuneau cu mândrie „minge" și încercau s'o bage în așa zisa poartă a potrivnicilor. In focul jocului, se ciocneau unii pe alții, se împroșcau, săreau, urlau de se sgâlțâiau geamurile. Adesea se și luau la bătaie. Se întorceau acasă cu umflături și vânătăi pe trup, cu genunchii sdreliți și cu hainele rupte și murdare. Dar le pria. Vațlav venea flămând și obosit și adormea cum punea capul pe pernă. Ana avea de lucru cu hainele lui rupte, iar când a început școala, trebuia să-l țină cu deasila acasă să învețe, ceeace nu se întâmplase înainte.

Deși îl lua adesea la zor, simțea totuși că jocul ăsta îi prinde bine băiatului care se desvolta prea repede. In anii aceștia, năzuințele lui Vațlav s'au îndreptat doar spre lucruri sănătoase. Martin, la vârsta lui, se ținuse numai după fete.

Deși Ana nu înțelegea plăcerea pe care i-o dădea lui Vațlav jocul ăsta nou din care ea nu pricepea nimic, căuta

totuşi să-i îndemne pe Martin şi pe Jan să urmeze pilda fratelui lor. Martin însă râdea, privind de sus plăcerea asta a lui Vaţlav, pe când în capul lui Jan roiau doar gândurile culese de prin cărţile asupra cărora stătea aplecat oridecâteori avea răgaz.

„Vine domnu învăţător", îi strigau copiii când se amesteca uneori printre ei.

Pe Ana, porecla aceasta o durea. Când se gândea la băieţii ei, ar fi dorit ca Jan să aibă puţin din însufleţirea lui Vaţlav, iar Vaţlav din liniştea lui Jan. Cel mare avea prea multe cusururi. Se ferea totuşi să-l judece, de teamă să nu-l nedreptăţească. Cel mai mic, Vojtech, nu-i dădea încă prea multă bătaie de cap şi nici n'avea necazuri cu el. Deaceea, şi acum era tot dragul mamei...

Vaţlav şi Jiri nu-şi vedeau numai de joaca lor, ci se duceau adesea să muncească pe cele două moşii din Lhotka. Le plăceau mai cu seamă maşinile folosite la munca câmpului.

„Dacă n'am fi aşa departe de oraş, Vaţlav ar putea cândva să înveţe mecanica", spunea adesea taică-său, Jan.

PĂŢANIA LUI VAŢLAV

Toamna, cam la două luni după ce s'au născut gemenele, Ana lucra pe moşia primarului. Fusese tocmită pentru treierat, care se făcea, ca şi la curte, cu o maşină mânată de nişte cai voinici. In prima zi însă lucrau deobicei cu îmblăciile pentru ca paiele lungi de grâu să râmână întregi spre a fi folosite la acoperiş. Munca asta o făceau femeile în şură.

Ana de pe Vejfuk era o muncitoare destoinică. Lucra ca orice bărbat dar era mult mai prost plătită. Gospodarul a trimis-o în şură cu îmblătitoarele.

„Ana are o putere de bărbat. Ar fi păcat s'o punem la legatul snopilor; pentru ea, treaba asta-i un fleac".

Râdea şi o bătea pe umăr, de s'a înroşit toată de ruşine. Muncea în rând cu celelalte, ridica îmblăciul pe bătaie şi se uita cum cădeau din spice boabele de secară, ori ţâşneau în sus. Pe când lucra, şi-a adus aminte cum învăţase să îmblătească, în tinereţe, acasă, la părinţi. Mai întâi au încercat în doi, ea şi frate-său Vaţlav. „Un-doi, un-doi", rostea

răspicat Vaţlav. Apoi a venit sora ei Stazka şi au lucrat în trei. Stazka rămânea mereu în urmă.

— Ce neîndemânatică eşti, Stazko, s'a supărat Vaţlav. Ascultă: Se-măn-grâu, se-măn-grâu! Bătaia trebue să cadă pe grâu! Iar când nici după asta Stazka nu s'a dovedit mai dibace, Vaţlav a alungat-o din şură.

Ana a trecut cu bine încercarea, şi de atunci a dat ajutor în fiecare an la îmblătit. Deobicei, lucrau ca şi azi, în şase. Şi ce frumos suna! Intocmai ca acum: „Fa-ce-ma-ma-pâi-ne, fa-ce-ma-ma-pâi-ne!"

Şi Ana şi-a amintit de pâinea mare şi gustoasă pe care o făcea maică-sa. A simţit deodată în gură aroma ei îmbietoare şi gustul magiunului de pere şi a brânzei proaspete de vaci.

„Păcat că băieţii mei nu pot să mănânce niciodată pe săturate cum am mâncat eu odată".

Şi pe faţa Anei s'a aşternut o umbră de tristeţe.

Cufundată în gândurile ei, nici n'a băgat de seamă larma pe care o făceau femeile ce legau snopii în faţa şurei. Când le-a auzit, s'a oprit din bătut şi asta a stricat rânduiala loviturilor. Deodată, în şură s'a făcut tăcere. Văduva lui Sojka s'a uitat înăuntru, mijind din ochi, căci avea vederea scurtă.

— Ano, nu ştiu ce s'a întâmplat cu băiatul tău, a strigat îndreptându-şi privirile spre calicul de Blaha, care nu de mult se mutase cu ai lui în casa săracilor. De departe, văduva lui Sojka cu greu deslușea lucrurile şi s'a speriat când Ana a trecut ca o furtună pe lângă ea, venind tocmai din cealaltă parte a şurii.

In faţa şurii, printre femeile care se frământau în jurul lui, Jiri, prietenul lui Vaţlav abia îşi stăpânea plânsul. Dând cu ochii de Ana a strigat:

— Doamnă Pata! Vaţlav şi-a băgat mâna în tocătoarea de nutreţ!...

— Mititelul, sărăcuţul, îl căinau femeile, în timp ce Ana străbătu, tăcută, în fugă, bătătura largă. A mai avut vreme să audă în urmă glasul supărat al chiaburului:

— Da pentru dumnezeu, oameni buni, apucaţi-vă de treabă! Vremea trece şi eu trebue să scot bani din pungă! Tocmai acum trebuia să se întâmple asta, când împărţisem atât de bine muncile! Nu mă pot lipsi de Ana! Băieţii ăştia

de pe Vejfuk merită să-i baţi sdravăn cu cureaua, să se înveţe minte odată!

Ana ieşise demult pe poarta ogrăzii când chiaburul a strigat după ea:

— Să vii măcar mâine!

In pragul casei se îmbulzeau o mulţime de copii speriaţi iar chiaburul cel tânăr ocăra de zor o slugă amărîtă:

— In ce încurcătură ne-aţi băgat! Păcătoşii dracului!

Odaia ţărănească vuia de larma şi forfota celor dinăuntru, dar cum a trecut Ana pragul, s'a lăsat o linişte adâncă şi fiecare aştepta parcă să se întâmple ceva. Vaţlav stătea pe un scaun mic, lângă o albie de lemn plină cu apă înroşită de sânge. Avea mâna stângă înfăşurată într'o bucată de pânză albă. Şi-o ţinea pe genunchi, depărtată de trup. A întors ochii speriaţi spre maică-sa şi faţa lui palidă s'a strâmbat a plâns. Ana a alergat la el, i-a cuprins capul bălai şi a început să-l alinte. Simţea cum îi tremurau picioarele.

O fetiţă le istorisi cum s'a întâmplat nenorocirea. Spusese aceeaşi poveste de câteva ori până atunci şi de fiecare dată umfla puţin lucrurile. Femeile o sâcâiau cu întrebările. Cele care veniseră mai târziu şi văzuseră numai legătura dela mâna băiatului, erau curioase să ştie cum arată rana.

— Deslegaţi-o! S'o vadă şi Ana!

S'au repezit toate să desfacă legătura năclăită de sânge. Băiatul şi-a tras repede mâna înapoi şi a suspinat amar. Ana a sărit să-l apere şi le-a dat la o parte pe cele mai îndrăzneţe.

— Lăsaţi-l în pace! s'a răstit cu un glas care parcă nu era al ei. Rana o s'o vadă doctorul!

Femeile s'au simţit jignite.

— Da ce, baba Salacika nu-i pricepută? A lecuit doar atâta lume! a murmurat una.

Iar când Ana s'a repezit până acasă, pe Vejfuk, ca să se pregătească de plecare, au început să clevetească pe socoteala ei, de supărare:

— Câinoasă femeie! N'a vărsat nicio lacrimă pentru copil!

— Maşteră să-i fi fost, nu era mai neagră la suflet!

— Parcă nici n'ar fi din neamul nostru! Ţi-e ruşine cu ea! spunea baba Kordula, rudă pe departe de-a Anei.

Vaţlav s'a dus la spital cu taică-său, Jan, care venise în

fugă auzind dela oameni ce se întâmplase. Băiatul a stat o bucată de vreme în spital dar i-au tămăduit de minune degetele.

— O să aibă tata un soldat mândru, îl lăuda Jan.

Ana s'a dus de câteva ori cu băieţii să-l vadă pe Vaţlav care se obişnuise repede cu spitalul. Ii plăcea patul alb şi larg; aşa ceva nu avea acasă. De atunci nu râvnea decât să aibă şi el un pat ca ăsta.

Intr'o duminică, după ce fusese la spital să-şi vadă băiatul, Ana mergea pe o stradă lăturalnică îndreptându-se spre şoseaua care ducea în munţi. Alături mergea fiu-său, Jan; copilul întindea picioarele-i scurte ca să se poată ţine după maică-sa care avea un pas voinicesc. Rămăsese totuşi puţin în urmă şi se uita cât de repede se umpleau cu apă murdară urmele pe care ghetele ei le lăsau în lapoviţa de pe trotuar. La un colţ, Ana s'a oprit şi i-a spus să-şi scoată şapca. In faţa lor, prin mijlocul străzii, trecea o înmormântare. Pe un car mic tras de doi cai prăpădiţi, se afla un coşciug negru, fără zorzoane. Deasupra lui se legăna un buchet de alior şi o coroană din flori de hârtie, fleşcăite de zăpada ce se cernea peste oamenii tăcuţi, înşiraţi după dric, şi pe creştetul preotului care mergea înainte. Preotul era îmbrăcat în haine negre, încreţite, şi purta pe piept, ţesut cu roşu, un potir... Faţa lui trasă, cu umerii obrajilor ieşiţi înafară, era îmbătrânită, dar ochii lui adânci şi negri, rămăseseră încă tineri. Când privirea lui s'a întâlnit cu privirea Anei, femeia a regăsit în ea bunătatea şi înţelegerea aceea de demult, pe care încă n'o uitase. A răsuflat adânc şi s'a sprijinit de umărul lui Jan. Preotul s'a oprit o clipă, şi — fără să vrea — i-a făcut un semn cu mâna, zâmbind împăciuitor. Ana şi-a văzut de drum mai departe, păşind domol.

DRAGOSTE NEIMPARTAŞITA

Odată, în primăvară, într'o duminică după masă, a venit pe Vejfuk Baruşka lui Kryda. Nu mai fusese la ei de câţiva ani şi în tot timpul acesta, Ana se întrebase adesea ce anume o făcea să se ferească de ea, când altădată o simţea atât de apropiată şi-i ştia toate păsurile. Nu era dintre acelea care

se bagă în sufletul oamenilor. Aştepta deci cu răbdare să-şi aducă aminte de ea. Baruşka avea douăzeci şi trei de ani, dar pe faţa ei albă, în jurul ochilor şi a gurii, începuseră să se ţească creţuri uşoare. De când îi murise mama se mai împlinise şi frumuseţea ei era mai îmbietoare decât înainte vreme.

De câţiva ani, Baruşka muncea la castelul din Hurka unde spăla şi cârpea rufăria fină a familiei fostului conte. Deşi adesea făcea şi munci mai grele, mâinile ei erau tot subţiri, cu degete lungi şi frumoase. Ana băgase de seamă cu uimire ce glezne subţiri şi ce picioare mici avea. Nicio altă fată de pe vale nu avea un picior ca al ei.

— Nu ştii ce bine-mi pare că ai venit să mă vezi, Baruşka! N'ai mai fost pe aici de-atâta vreme! Stai! a întâmpinat-o Ana bucuroasă. Fata nu s'a aşezat însă pe scaunul pe care-l împinsese spre ea. S'a plimbat de câteva ori dela un capăt la altul al încăperii, apoi a ridicat de jos pe una din fetiţe şi a strâns-o în braţe.

S'a aşezat pe lada înaltă de sub fereastră, luând fetiţa în poală. Se juca cu degetele ei, de parcă le-ar fi numărat. Parcă nu mai avusese de a face până atunci cu plozi şi n'ar fi ştiut să umble cu ei. Şi totuşi acasă crescuse câţiva fraţi.

Ana se uita la ea cu o mirare tăinuită.

— Bagă de seamă, Baruşka, să nu te murdărească! Păcat de haine!

Fata s'a ridicat, a lăsat jos fetiţa şi şi-a netezit cu grijă rochia, ştergând cu mâneca nişte fulgi care abia se zăreau.

— Mi-au rămas dela bătrâna contesă, spuse cu glas răguşit, fără să-i pese că fetiţa începuse să plângă.

S'a aşezat apoi pe scaun lângă Ana. A stat o clipă dreaptă, bătând darabana pe genunchi cu degetele ei lungi şi subţiri. Ana a luat în braţe copilul care scâncea şi a încercat să-l potolească.

— Ah, lele Ano, las-o să plângă şi vino mai bine să-mi povesteşti ceva! a strigat nerăbdătoare fata. Ana i-a dat copilului o păpuşă de cârpă şi s'a aşezat lângă Baruşka. Vedea cearcănele negre în jurul ochilor ei scânteietori şi vinele subţiri şi albastre ce şerpuiau sub pielea-i albă şi străvezie.

— Eşti tare frumoasă, Baruşka, a spus, mişcată, sub imboldul a ceeace simţea în clipa aceea.

— Of! Şi ce dacă sunt! La ce bun? a şoptit Baruşka întristată.

Ana a încerat s'o ia pe departe.

— Nu cumva munceşti prea mult la castel? O fi prea greu pentru tine!

— Acolo am mereu câte ceva de făcut, ba un lucru, ba altul. Mereu, mereu. E o viaţă de câine! Te prigonesc, îţi otrăvesc zilele şi te muncesc mereu. Şi la ce bun? Ar fi mai bine să le dau dracului pe toate!

— Lumea vorbeşte că tu te lauzi c'o duci bine, i-a spus deodată Ana, adăugând apoi îngânduratâ: Ar trebui să te măriţi, Baruşka! Vavrjin nici acum nu s'a însurat şi ştii cât ţine la tine!

— Ia lasă-mă în pace! Ce să fac cu chiorul ăla? Nici nu mă mai vede bine! Ce ştie el cum sunt! şi parcă scăpărau scântei când vorbea.

Ana a răsuflat adânc. Vavrjin îşi pusese ochii pe Baruşka încă de pe vremea când nu era decât o fetiţă înaltă şi lălâie, abia ieşită din şcoală. Flăcăul ăsta liniştit venise sluţit din război. O schijă de granată îi scosese ochiul stâng şi-i sfârtecase un obraz. Un semn roşu de rană se întindea dela tâmplă până în colţul gurii, pe care îl trăgea puţin în sus. Pleoapa rămăsese sumeasă peste orbita găunoasă. Toată faţa lui era strâmbă şi groaznică la vedere. Părea un măscărici ce se pregăteşte să spună o snoavă cu haz.

De mic slujise la curtea domnească şi acum se băgase din nou argat. Muncea cinstit, nu făcea nimic pe apucate. Nu vorbea cu nimeni. Se ferea de oameni, căci nimeni aproape nu încercase să-şi ascundă sila pe care o stârnea faţa lui ciopârţită. Printre slugi, erau mulţi care îl chinuiau cu glumele lor şi cu tot felul de vorbe urîte.

— Fir'ai să fii, măi Vavrjine, te strâmbi ca dracul! Nu e mirare că Baruşka nu te mai vrea! Dealtfel, şi-a găsit pe altul, ditai domnu'! îl bruftuiau în glumă; poate că nici nu se gândeau că sub faţa aceea pocită şi caraghioasă se ascundea un suflet de om.

La început, când s'a întors din război, Vavrjin nu putea să se dumirească dece nu-l mai vrea fata, din pricina căreia, pe front, se temuse atâta de moarte. Văzând însă că ajunsese batjocura tuturor, în inima lui a încolţit simţimântul că este mai prejos decât alţii şi i s'a făcut silă de sine însuşi.

Acum i se părea firesc faptul că Baruşka îl ocolea. Se sălbăticise, fugea de oameni şi se împrietenise cu dobitoacele. Când nu avea de lucru, stătea tot timpul în grajduri, printre vite.

Ana şi-a adus aminte de toate astea şi răspunsul fetei a umplut-o de amărăciune:

— Eşti rea şi nedreaptă şi n'ar trebui să fii aşa! Te-ai uitat cu prea mult jind la domni, pe fereastră, dar cred că acolo n'ai nimic bun de văzut!

Fata a ridicat din sprâncene, pleoapele i s'au sbătut uşor şi a început să clipească des. S'a aşezat picior peste picior, şi-a cuprins cu mâinile genunchiul rotund şi a stat aşa un timp. Apoi a spus cu un glas sugrumat în care se simţea mila şi desnădejdea:

— Cu dragă inimă m'aş întoarce la el. Dar nu mai pot. Nu pot! Aş muri dacă m'ar strânge în braţe!

Baruşka s'a scuturat înfiorată şi apoi a adăugat ca şi cum ar fi vrut să se desvinovăţească:

— Dar să nu crezi că numai din pricina sluţeniei lui! N'aş putea să mai sufăr pe niciunul din flăcăii de-aici! Oricine ar fi! Eu acum sunt numai a unuia singur!

— Am auzit vorbindu-se ceva despre tine şi despre contele cel tânăr. Dar nici nu vreau să cred aşa ceva.

— Ba să crezi! a strigat Baruşka de parcă şi-ar fi ieşit din minţi. Gândeşte-te, eu şi contele cel tânăr! Nu-ţi vine să râzi? Şi totuşi, să ştii, dragostea asta ţine de câţiva ani. Vai de viaţa şi de zilele mele! M'am făcut rea, câinoasă, n'am milă de nimeni; tot ce am pe lume e numai el. Înţelegi? Ştiu că-mi irosesc viaţa, dar nu mă pot rupe de lângă el! Simt că-mi pierd minţile numai la gândul că odată şi odată toate astea au să se sfârşească!

Ochii fetei s'au învăluit într'o tristeţe adâncă şi Ana a simţit picurând în sufletul ei lacrimile pe care fata nu le putea plânge.

— Şi el ce zice? a întrebat-o încet.

— O să se însoare. Şi-a şi adus mireasa, a oftat Baruşka.

— Ei, nu! Şi ţie ce ţi-a spus?

Baruşka a închis ochii şi a îngăimat în şoaptă:

— Mi-a spus: „Te iubesc, te iubesc mult şi aş vrea să-ţi

găseşti pe cineva cu care să te măriţi şi să trăieşti liniştită. I-aş da un loc bun de muncă bărbatului care te-ar lua".

Şi deschizând ochii mari:

— I-ar da un loc bun de muncă bărbatului care m'ar lua!

Deodată a pufnit în râs:

— Dar ce să mai ia celălalt? Doar n'a mai rămas nimica în mine, a ars totul, totul a fost mistuit de iubire şi ură! Acum sunt ca moartă!

Ana s'a cutremurat de parcă ar fi văzut cu adevărat moartea în privirea ei pustie.

„Săraca! Nu mai e în toate minţile!" s'a întristat inima ei cea bună de jalea fetei. Mintea ei însă nu judeca astfel.

— Dar la ce te-ai aşteptat tu oare, Baruşka? Credeai c'o să fie altfel?

— N'am aşteptat nimic. Nu mi-a făgăduit nimic şi nici n'am vrut nimic. Ne iubeam doar...

— Nebuno! Se gândea numai la plăcerea lui şi tu ţi-ai prăpădit viaţa! Incearcă să te desmeteceşti, să trăieşti altfel! Nu ţi-ar strica dacă ai pleca undeva măcar pentru o bucată de vreme! Iar pe domnişor să ţi-l scoţi din minte!

Ana s'a sculat de pe scaun, s'a apropiat de ea şi i-a pus mâna pe umăr.

— Trezeşte-te, Baruşka! Trebue să trăieşti cu picioarele pe pământ. Nu pentru asta te-a crescut maică-ta.

Apoi, căutând să aibă un glas cât mai stăruitor:

— Trebue să ai un pic de mândrie, fată! Gândeşte-te că aşa se poartă el nu numai cu tine, ci cu toţi săracii. Aşa-s domnii ăştia. Oameni de nimic, câinoşi şi mişei.

După plecarea Baruşkăi, Ana n'a putut să se liniştească. Multă vreme gândul i se ducea mereu la ea. „Nici n'a plâns măcar, se gândea. Dacă ar putea să plângă, s'ar mai potoli. Lacrimile ar uşura-o".

Cu puţin înainte de cosit, castelul din Hurka era iar în sărbătoare. Tânărul conte se logodise cu o fată frumoasă şi bogată; nu era de neam mare, dar taică-său în schimb avea teancuri de acţiuni, o moşie rămasă după expropriere şi o fabrică de îngrăşăminte artificiale.

In zilele acelea Baruşka lui Kryda nu s'a mai arătat; i se pierduse urma.

„M'a ascultat. A făcut cum am sfătuit-o eu", şi-a închipuit Ana, dar amintirea tot mai rămânea, neliniştind-o.

Primăvara fuseseră ploi dese şi în luncă iarba crescuse până la genunchi.

„Demult n'am mai avut atâta iarbă", se lăudau oamenii, şi familia de pe Vejfuk era şi ea mulţumită de belşugul acesta.

Martin, flăcăul cu spete late, pleca dis-de-dimineaţă cu taică-său în luncă şi, până s'o pornească spre atelierul de tâmplărie din Rovina, coseau câteva brazde bune.

Ana se ducea după bărbatu-său, întorcea fânul şi-l împrăştia, dar deşi îl lăsa într'un strat destul de gros, tot nu-i ajungea locul.

Când au cărat şi ultima căruţă de fân, podul casei de pe Vejfuk s'a umplut până sub şindrilele vechi ale acoperişului.

In zilele următoare, Jan a plecat să mai câştige ceva bani. Tăia stuf, împreună cu oamenii dela curte, pe un lac de pe moşie. Lacul era foarte departe şi oamenii rămâneau acolo toată ziua. Jan o pornea de acasă de cu noapte, luându-şi un codru de pâine în legătură şi o gărnicioară cu cafea. Uneori Ana îi mai dădea şi două-trei ouă răscoapte. Se întorcea acasă pe întuneric obosit şi flămând. Oamenii tăiau stuful brazde, aşa cum coseau iarba în luncă. Fiecare lucra pe seama lui, avea lotul lui. Umblau cu pantalonii suflecaţi până peste genunchi prin apa călduţă; uneori cădeau, bălăcindu-se în nămol. Stârneau toate păsările de apă. Lişiţele şi raţele sălbatice brăzdau speriate faţa lacului.

In zilele acelea nu se mai auzea orăcăitul broaştelor. Dimineaţa lucrătorii erau gălăgioşi, dar cum se ridica puţin soarele şi le ardea mai tare spinarea goală, le pierea tot cheful de vorbă. Seara erau atât de obosiţi că nici limba în gură nu mai puteau s'o mişte.

O slugă de pe moşie, care lucra pe un lot ca toţi ceilalţi a început dela o vreme să dea semn de nelinişte. Cu cât mergea mai adânc în stuf, pe lângă mirosul de nuferi şi duhoarea nămolului stătut al bălţii ce se clocea la soare, gura şi nările i se umpleau de un miros şi mai greu, scârbos, care-i curma răsuflarea.

— Trebue să fie pe aici vreun hoit care putrezeşte! Cu

mirosul ăsta în nas îţi trece pofta de mâncare, i-a strigat lui Jan care lucra alături.

Abia se isprăvise odihna dela amiaz şi, în timp ce tăia stuful, descoperi o privelişte îngrozitoare. In locul unde ajunsese, zăcea, pe jumătate acoperit de nămol, leşul unei femei, buhăit şi mâncat de putreziciune de nu se mai cunoştea chipul. Sluga i-a chemat şi pe ceilalţi şi punând toţi mâna, au izbutit să scoată hoitul pe mal. Când l-au lăsat să cadă de pe parii de lemn cu care-l trăseseră afară, s'a auzit o bolboroseală ciudată. Duhoarea era atât de tare încât s'au dat cu toţii înapoi, acoperindu-şi feţele.

Numai Vavrjin, chiorul, care tăia şi el stuf, a rămas pe loc. A îngenunchiat şi a cules cu grijă din nisip câteva mărgele roşii de sticlă, care se risipiseră în clipa când leşul fusese asvârlit pe mal. Deşi n'avea decât un singur ochi, a recunoscut îndată şnurul ieftin pe care fuseseră înşirate mărgelele cumpărate de el în urmă cu şapte ani, la târgul dela Hurka, pentru o fetiţă sfioasă pe care o întâlnise atunci. Oamenii nici nu l-au băgat în seamă, căci stăteau mai încolo şi se întrebau al cui ar putea să fie stârvul. Vavrjin a scos din buzunar o batistă boţită, a întins-o în palma lui mare, apoi, îndoind palma cealaltă, a turnat mărgelele roşii. Şi-a strâns comoara, legând-o bine cu un nod şi după ce a băgat batista în buzunar, s'a îndreptat agale spre ceilalţi. Şi-a ridicat spre ei faţa palidă, şi-a desfăcut buzele, şi-a sumes colţul stâng al gurii iar pleoapa sângerie a început să se sbată. Parcă voia să spună o snoavă cu haz.

— E Baruşka lui Kryda, a murmurat, apoi s'a întors repede şi a luat-o la fugă spre partea de peste digul lacului.

Fără să spună o vorbă, Jan şi-a scos pălăria şi, după el, s'au descoperit şi ceilalţi. După o clipă de tăcere, unul din oameni, ştergându-şi sudoarea de pe spate, a spus:

— Uite, aşa se sfârşesc dragostele astea domneşti!

După înmormântarea fetei lui Kryda, Ana s'a simţit covârşită de o tristeţe istovitoare. Matej, şchiopul, nici nu mai ieşea din bârlog. Se întorsese unul dintre băieţii lui aducând în casă o gospodină tânără, care avea grijă de copil, de Ondrej.

Sătenii de aici, din vale, au fost adânc sguduiţi de moartea Baruşkăi şi toată vara oamenii au depănat povestea iubirii ei nenorocite. Contelui tânăr nu i-au venit la ureche nici

măcar svonurile acestor vorbe. Se drăgostea în călătorie de nuntă, undeva prin Italia.

Lumea însă n'a uitat-o pe Baruşka. Moartea ei a lăsat un semn pe răbojul vieţii lor. Când vorbeau despre lucruri ce se întâmplaseră în preajma morţii ei, spuneau:

„Asta a fost pe vremea când au găsit-o pe Baruşka în stuf, pe lacul Iavorschi."

Cu ani mai târziu îşi aduceau încă aminte de întâmplarea asta:

„A fost în anul când s'a înnecat Baruşka din Lhotka în lacul de pe moşie."

Păcat că nu s'au gândit mai adânc la pricina adevărată a morţii ei...

BAIEŢII CRESC

Părinţii de pe Vejfuk aveau destule greutăţi cu copiii. Pe Martin l-au dat să înveţe tâmplăria şi credeau că sfârşindu-şi ucenicia, îi va ajuta şi pe ei să-şi plătească datoria pe care o făcuseră pe casă. Martin însă era strâns la mână şi se hotărîse să adune bani ca să poată şi el să-şi deschidă odată un atelier pe seama lui.

Ana s'ar fi împăcat cu socotelile lui, până când într'o zi a venit şi Jan să-i împărtăşească gândurile lui de viitor. Cel de al doilea dorea cu toată râvna să înveţe mai departe; gimnaziul cel vechi dela oraş îl atrăgea cum atrage magnetul pilitura de fier. Zile întregi îi vorbea despre tot ce ar fi dorit el să cunoască — şi asta-i întrista inima. Adesea se sfătuia şi cu bărbatu-său, dar întotdeauna ajungeau la acelaş sfârşit: nu aveau bani ca să-l dea pe Jan mai departe la învăţătură.

Ana a încercat atunci să-l înduplece pe Martin, care dădea acum în casă aproape jumătate din câştigul lui. Dar Martin s'a strâmbat batjocoritor:

— Ia te uită învăţăcelul nostru! Ştie el ce vrea! Şi mie mi-ar fi putut trăzni aşa ceva prin cap! Mamă, daţi-l la meserie, şi o să-i fie de folos mai târziu. L-au zăpăcit de tot cărţile astea!

— Da ia gândeşte-te, tu, Martin. Ştii ce mult îi place lui Jan să înveţe! Ţie nu ţi-a plăcut cartea, a stăruit ea.

— Ei şi? asta nu înseamnă că trebue musai să-l duc eu în spinare! a încheiat el.

— Nici nu ţi-am cerut asta. Voiam doar să ne mai ajuţi şi tu puţin!

Ana încerca să-şi biruie amărăciunea. Băiatul ei mai mare nu era aşa cum l-ar fi vrut ea. Ţinea prea mult la întâietatea lui şi se certa deseori cu fraţii.

Intr'o duminică l-a bătut măr pe Vaţlav.

Sâmbătă, după plată, Martin şi-a cumpărat o cravată frumoasă, roşie, cu picăţele negre. Ii deschidea faţa când o purta cu cămaşa lui albă, scrobită. Martin era un flăcău arătos, deşi puţin cam greoi şi ursuz. Când stătea duminica sub teiul din faţa bisericii din Hurka, fetele se uitau cu drag la el.

In duminica aceea, Martin avea draci. De dimineaţă îl luase la rost pe Vojtech, care fiind cel mai mic, curăţa încălţămintea tuturora. Lui Martin i s'a părut că ghetele lui nu luceau deajuns. Apoi a bombănit-o pe maică-sa fiindcă i s'a părut că piepţii cămăşii nu sunt călcaţi cum trebue. Iar când s'a îmbrăcat cu hainele lui de sărbătoare — la vremea aceea Jan cutreera prin pădure iar Vaţlav plecase demult cu taică-său la Hurka — a văzut deodată că-i lipseşte cravata cea nouă.

— In bordeiul ăsta nu poţi ţine nimica! a strigat furios şi a început să răscolească odaia. Vojtech a căutat în dulap şi maică-sa a scotocit în lada veche până la fund, dar degeaba. Martin turba de ciudă că trebue să-şi lege iar cravata veche, rămasă dela taică-său. A ajuns târziu de tot la biserica din Hurka...

Ana tocmai isprăvise de gătit când Vaţlav a dat buzna speriat în odaie. Purta la gât cravata roşie pe care o căutase Martin.

— Mamă, mă omoară, a strigat înspăimântat.

— Dece ai făcut asta, Vaţlave? Ce-ţi veni să iei lucrurile fratelui tău?

Abia apucase să-l certe că a şi năvălit în odaie Martin tăbărînd ca un taur furios asupra fratelui său. A început o bătaie pe viaţă şi pe moarte; curgeau pumnii cu nemiluita asupra lui Vaţlav, care deşi crescuse mai înalt decât Martin, era cu mult mai slab decât el.

— Am să-ţi scot şi sufletul din tine, pungaşule! striga

Martin şi pisa cu pumnii lui vânjoşi trupul firav al lui Vaţlav.

— Mamă! Mamă! o chema Vaţlav. Ana s'a băgat între cei doi fraţi şi a tunat cu un glas în care nu mai încăpea dispreţul.

— Ruşine să-ţi fie, Martine! Crezi că-i cine ştie ce vitejie să stâlceşti în bătăi pe unul mai mic şi mai slab decât tine?

— Da ce, frumos îi şade să fure?

— N'am furat! I-am luat numai împrumut cravata, cum i-am mai luat şi altădată ghetele sau haina. Dacă eu n'am, se apăra Vaţlav, căruia îi plăcea să fie dichisit.

Băieţii făcuseră un tărăboi de le treziseră pe gemene. Abia când le-a auzit plângând s'a domolit Martin, în sufletul căruia s'a deşteptat mila celui puternic faţă de cel mai slab. Când tatăl lor s'a întors acasă, Martin se juca duios cu surioarele. Dar dacă gemenele izbuteau să înmoaie inima acestui sălbatic, în schimb Jan, care stătea tot stingher, îl scotea din fire fiindcă băiatul niciodată „nu-şi lăsa armele la picioarele lui", cum spunea Ana.

Jan a fost silit să-şi mute gândul dela carte. S'a hotărît să înveţe cizmăria. Meşterul şi l-a găsit singur, într'o comună mare care se numea Miestys, mai la deal de Hurka, la vreun ceas depărtare de şoseaua cea bună. In comuna asta era poştă, post de jandarmi, şcoală primară într'o clădire cu un cat şi şcoală medie cu trei clase. Mai erau acolo şi un joagăr al contelui, trei prăvălii şi mai mulţi mici meseriaşi care îşi deschiseseră aici ateliere. Intr'unul din ele, începea să înveţe meseria şi Jan de pe Vejfuk.

Intr'o zi, Jan a adus din Miestys un căţel. Era sprinten, negru, cu o pată albă deasupra ochiului stâng şi cu periniţe moi sub lăbuţele lăţoase. S'a deprins repede cu copiii care se jucau toată ziua cu el, dar mai mult îi plăcea să stea în odaie. La început, făcea murdărie şi Ana a avut de furcă cu el până ce l-a lecuit de năravuri. Jan îşi făcea de joacă în fiecare seară cu căţelusul şi îl învăţa tot felul de lucruri: de pildă, să stea sluj şi să dea laba. Dintre toţi, cu Jan se împrietenise cel mai mult. Ştia când trebue să vină acasă şi îl aştepta în poartă, jos, întâmpinându-l cu lătrături de bucurie. In zilele de sărbătoare, alerga după el prin pădure şi luncă. Jan îi

spunea „Alic al meu" și toți ai casei se obișnuiseră să-l strige așa.

— Unde-i Alic al lui Jan? îl căuta Vojtech când venea dela școală și nu găsea cățelul în odaie.

Și gemenele îi spuneau tot așa. Numai Martin nu putea să-l vadă în ochi, spre necazul fratelui său. Dacă Alic se încurca printre picioarele lui, se stropșea:

— Dați dracului afară potaia asta, că aduce purici în casă.

Jan lua pe seama sa bruftuielile pe care le căpăta Alic:

— Nu cred să fie pe lume oameni mai hapsâni ca tine și ca sluga aia bătrână de curte!

Așa se ciocneau mereu frații între ei. Ana privea cu părere de rău neînțelegerea asta dintre două ființe care erau atât de apropiate și care, de fapt, se iubeau, totuși.

ȘI TOTUȘI, ERA UN CĂMIN FERICIT

Cu toate că frații se mai încăierau din când în când, pe Vejfuk zilele se perindau senine și liniștite. Deși în casă la ei sărăcia și lipsurile erau oaspeți statornici, pentru Ana familia însemna mai mult decât toate bogățiile lumii.

Seara, tatăl și băieții mai mari veneau dela lucru. Copiii se strângeau în odaie și așteptau nerăbdători masa. Nu erau cine știe ce mâncăruri alese. Deobicei o oală mare de lut cu cartofi fierți și câte o cană de lapte sau de chișleag pentru fiecare. Iar când era destul lapte ca să le poată da din prisos sau grăsime mai multă de pus la cartofi, nu se afla pe toate coastele munților femeie mai fericită decât gospodina de pe Vejfuk.

Anei îi plăcea să cânte și o auzeai mereu îngânând câte un cântec lin chiar și atunci când îi mergea mai rău. Cu cântecul își crescuse copiii, cu cântecul îi dădea bărbatului să înțeleagă că e împăcată cu soarta, cu cântecul îi întâmpina pe cei dragi când veneau acasă. Bărbatu-său — și mai târziu băieții — când se întorceau pe înserate dela lucru, auzeau de departe glasul ei puternic și plăcut. „Mama cântă!" Dădeau mulțumiți din cap și o întovărășeau fie cu glasul, fie

fluierând. Ana se oprea din cântat şi căuta să ghicească care din dragii ei venea spre casă.

Copiii o rugau adesea: „Mamă, cântă-ne!" Vojtech mai cu seamă, nu se mai sătura de cântecele ei. Se agăţa de gâtul Anei, îşi lipea obrazul lui neted de al ei şi se linguşea:

„Mamă, măicuţa mea!"

Băiatul acesta fusese întotdeauna dragul mamei. Stătea cu ea mai mult decât ceilalţi. Pleca ultimul de lângă ea, se întorcea cel dintâi şi era gata totdeauna să-i dea ajutor la treabă. Până acum era încredinţată că ştie tot ce se petrece în sufletul lui, pe când ceilalţi băieţi niciodată nu-i mărturisiseră tot; fiecare avea tainele lui mai mari sau mai mici. Aflase că Martin se ţine după fete numai din gura altor femei care-i povesteau fel de fel de lucruri. Vaţlav nu mai ştia altceva decât jocul acela pe care ea nu-l înţelegea, iar în gândurile lui Jan, în adâncul sufletului său, nu izbutise niciodată să pătrundă. Pe Vojtech îl simţea mai aproape chiar decât fetiţele, pe care cândva le dorise atâta. Era numai al ei, pe când fetiţele erau ale tuturor din casă.

Când se întorceau dela lucru, băieţii le aduceau adesea fetiţelor jucării sau dulciuri, lucruri pe care ei nici nu le visaseră în copilărie. Luau fetiţele pe grumaji, alergau şi ţopăiau cu ele prin odaie. Dacă se întâmpla să fie jos, în grajd, când auzea tropotul picioarelor grele şi vedea cum se desprinde câte puţină tencuială din tavan, Ana se întreba îngrijorată dacă zidăria casei vechi e destul de trainică şi n'o să se dărâme de atâtea sburdălnicii. Iar când se întorcea în odaie le spunea adesea sălbaticilor:

— Băieţi, zău, astâmpăraţi-vă, că se prăbuşeşte casa peste noi!

Se uita zâmbind la Martin cel morocănos, cioplit ca din topor la înfăţişare, cum mergea în patru labe în faţa surioarelor, făcând pe calul sau pe câinele, ori cum le lua în cârcă strigând:

— Mielul gras!

Le punea călare pe genunchii lui, arătându-le:

— Aşa călăresc domnii, aşa ţăranii, aşa soldaţii!

Le arunca în sus şi fetiţele ţipau de bucurie şi de plăcere. Ori, mişcând degetele uneia din mâini în palma lată şi aspră a celeilalte:

— Asta-i urs, asta-i ursoaică...

Sau alte multe jocuri pe care le născocea atunci. Deşi grijile nu lipseau, era multă veselie în casa lor.

In serile de iarnă, când Ana şi copiii scărmănau pene iar tatăl lor robotea câte ceva, Jan avea obiceiul să citească cu glas tare din multe cărţi împrumutate. Dorea ca şi ai lui să afle ce scrie în cărţile acelea. Glasul lui suna ca arama curată, căci ştia să citească frumos. Când erau poezii, Ana îl asculta mişcată şi chiar şi a doua zi în mintea ei cântau încă crâmpeie din versurile acelea de cleştar. Sufletul ei jinduia după lucrurile spuse cu adevărat frumos, se deschidea ca floarea, primăvara, după o ploaie caldă. Dar nu toate versurile aveau darul să deschidă în inima ei privelişti luminoase. Jan citea mai mult dintr'acelea care trezeau obida şi răzvrătirea omului asuprit iar acestea îi lăsau multă vreme amărăciune în suflet. Işi dădea seama că ele îi aduc omului darul cel mai bogat, căci pătrund până în fundul sufletului său şi puterea lor îi trezeşte dorinţa arzătoare de dreptate.

Intr'o seară, Jan a citit nişte versuri de Petr Bezruc:

Stăteam învăluit în fumul cuptoarelor din Vitkovice,
Negura îmi năclăia ochii, pe nări îmi ţâşnea foc,
Fie că soarele era de-o suliţă pe cer, ori cobora molcomă înserarea,
Duşmanii eu îi măsuram cu o privire încruntată,
Pe cei cu punga doldora de bani şi pe trufaşii nobili,
Eu, muncitorul mohorît la înfăţişare ieşit din fundul minei.

Ana îşi uitase lucrul şi privea cu ochii larg deschişi la fiu-său.

— Omul ăsta poartă în suflet durerea şi răzvrătirea robului, a celui obidit. Deaceea e atâta amărăciune şi atâta frumuseţe în fiecare vorbă a lui...

Şi Ana nici nu încerca să-şi ascundă tulburarea.

— Intr'adevăr, cuvintele lui mânioase ar putea, numai prin vârtejul lor, să clintească munţii din loc, să curme orice nedreptate, dacă nu s'o ridica omul s'o facă! Cei bogaţi şi puternici n'au însă inimă, nici cuget şi rămân surzi la atâtea strigăte de durere.

Şi ochii băiatului ardeau ca oţelul.

— Dacă popa în loc să citească latineşte le-ar citi oamenilor în biserică versuri de-astea, le-ar ajuta mai mult, a spus Martin, căci şi în sufletul lui tresărise ceva.

Prin satele din vale se ivise o născocire ciudată: bicicleta.

Deocamdată nu erau multe, căci muntenii, săraci fiind, nu aveau cu ce să le cumpere. Mai multe erau la Hurka și poate și la Miestys, dar pe acolo, Ana nu se prea ducea.

La Hurka, primul care și-a cumpărat bicicletă a fost chiaburul cel tânăr dela curte. Când a ieșit cu ea întâia oară, toți copiii din sat s'au ținut după el. Apoi și-a luat bicicletă și fiul mai mare al chiaburului de pe moșia „Primarul". Toți băieții îi pizmuiau pentru fericirea asta.

— Dacă aș avea și eu o bicicletă, n'ar mai trebui să fac în fiecare zi câte patru ceasuri pe drum. In mai puțin de o jumătate de oră aș ajunge la Miestys, a spus Jan cu jind.

— M...da, eu n'aș putea să merg cu ea. Adică, aș merge până la Rovina, dar ar trebui s'o car înapoi în spinare, a râs Martin, răspunzându-i fratelui.

Se înțelege că pentru băieți, toate astea erau vorbe'n vânt, căci bicicletele costau destul de mult.

Cu acest prilej însă, Martin a fost darnic cu frate-său. A venit într'o seară târziu dela lucru, întunecat la față „ca dracu". La sfârșitul cinei, după ce mama a strâns străchinile și a curățat masa, Martin s'a așezat din nou, întinzându-se în voie și a scos din buzunar niște hârtii pe care era desenată bicicleta cu toate părțile ei. Le-a întins pe masă și l-a chemat pe Jan, care între timp se apucase de citit:

— Ia vino încoace, măi, urechilă! Mai lasă cărțile alea! E ceva care te interesează și pe tine!

Și după ce frate-său și-a scos nasul din cărți, s'a apucat să-i desvăluie că pusese la cale să cumpere o bicicletă și toate socotelile lui în legătură cu asta. Era gata să depună ca garanție o mică parte din banii pe care-i strânsese, urmând ca ratele să le plătească, săptămânal, Jan cu cele zece coroane pe care le câștiga ca ucenic.

— Și o să te duci la lucru ca un domn, i-a spus, lovindu-l cu palma lată peste umăr, mai-mai să-l doboare.

— N'aș fi crezut că ești atât de cumsecade, Martine, i-a răspuns Jan strălucind de bucurie.

— Dar cine zice că o să te plimbi numai tu pe bicicletă?

s'a încruntat Martin. Duminica am să umblu eu cu ea, după fete!

— Iți dau eu ție fete, mucosule, l-a luat taică-său la rost, zâmbind...

Apoi, cugetând mai bine la ceeace puseseră ei la cale, a încercat să-i facă să se lase păgubași. Il apăsa prea tare datoria pe care o avea pe casă și ei l-ar fi putut ajuta! Ana însă, mișcată de mărinimia lui Martin, a luat partea băieților, așa că n'a mai trecut mult și pe Vejfuk s'a ivit o frumusețe de bicicletă ca un giuvaer. In focul clipei aceleia, Martin ar fi fost gata să-și dea și cămașa de pe el.

— N'ai nicio grijă, tată! In câțiva ani plătim și datoria. Te ajut eu.

De bicicleta cea nouă se folosea și Vojtech. Ana se rugase de bărbatu-său să-l lase pe băiat să se înscrie la gimnaziul din Miestys, așa încât și Jan a avut din prima zi un tovarăș de drum. Il ducea pe bicicletă și pe frate-său.

In iarnă, Jan isprăvind ucenicia, cei doi frați mai mari au pregătit daruri pentru toți ai casei. Cu mult înainte de sărbători, Ana se tot întreba ce or fi șoptind mereu între ei și era mâhnită că se feresc de ea.

Se închideau în odăiță și dacă-i trebuia ceva, de acolo, n'o lăsau să intre până nu le spunea ce vrea și dece musai atunci. Abia după aceea îi dădeau drumul. Dar nu apuca bine să treacă pragul, că Martin o și dădea afară.

Intr'o zi însă, a chemat-o chiar el înăuntru. A crăpat ușa dinspre odaie, și-a scos capul sburlit și a strigat-o încet:

— Pst! Mamă! Vino încoace!

In odăiță, băieții i-au arătat o cutie frumos zugrăvită, plină cu bucăți de ciocolată învelite în poleială în fel și fel de culori.

— Să le pui în pomul de Crăciun, pentru copii, a spus Jan cu mândrie.

— Ce frumoase-s! s'a minunat Ana. Dar îndată s'a trezit în ea gospodina chibzuită. Dar bine, băieți, astea trebue să fi costat o avere, pe puțin cincisprezece coroane!

Martin i-a cuprins blând umerii cu brațul. Era cu un cap mai mare decât ea și Anei îi creștea inima că are un băiat așa de voinic.

— Nu fi sgârcită, mamă! Odată pe an e Crăciun! Lasă să aibă și copiii o bucurie.

— Azi, Martin e în toane bune, am să însemn în grindă! a spus Ana râzând și l-a bătut ușor pe spatele lui lat.

Cina din seara de ajun, ciorbă de pește, cozonac cu ceai și compot de poame uscate, a fost încheiată sărbătorește cu împărțirea darurilor aduse de Martin și Jan.

Băieții au aprins întâi lumânările din pom, apoi au împărțit darurile. Mai întâi, Jan i-a dat maică-si o cutie mare împachetată într'o hârtie înfloratâ și legată cu o sfoară colorată.

— Mamă, vreau să-mi împlinesc azi făgăduiala pe care ți-am făcut-o acum câțiva ani, i-a spus pătruns de însemnătatea clipei.

Toți se uitau la mâinile tremurătoare ale Anei când a deschis cutia și le-a arătat ghetele frumoase și călduroase.

— De câți ani n'am mai avut ghete noi! și mângâia pielea neagră și căptușeala din blană de oaie.

— Eu, cu mâna mea, le-am făcut, mămico! a spus Jan cu mândrie, îngenunchind la picioarele ei ca să i le încerce.

— Iți mulțumesc, Jan! Astea cred c'o să-mi țină până la moarte, a suspinat Ana fericită, mângâind părul negru al feciorului ei.

Dar nici Martin nu s'a lăsat mai prejos.

— Asta-i din partea mea, mamă, ca să fii și dumneata îmbrăcată odată ca lumea! Băiatul cel mare i-a dat o bucată de barhet călduros de culoarea cafelei, pentru o rochie. Ana nici n'a mai căutat să-și ascundă lacrimile de bucurie ce-i umpluseră ochii.

— Nu l-am uitat nici pe tata!

In timp ce Jan lega ghetele mamei, Martin a întins tatălui lor un pachet cam boțit.

— Ia lăsați, că doar nu-s copil! se apăra tatăl, dar cu jumătate de gură, căci s'a și grăbit să vadă ce era în pachet.

— O căciulă cu clape!

Și a zâmbit mulțumit.

— Am dat să-ți facă una la fel cu alea pe care ni le-ai dăruit tu nouă, odată, când eram mici, de Crăciun!

Vațlav a primit, ca mângâiere, o cravată frumoasă, iar Vojtech o cutie cu vopsele. Pe cele două fetițe, frații le-au încălțat cu niște papucași călduroși cu ciucuri mari.

Vojtech s'a lipit de maică-sa și i-a întins pe ascuns o bucată de ciocolată:

— Mamă, asta-i dela mine, i-a şoptit.

Mama l-a strâns în braţe.

„Mânca-l-ar mama, că tare-i drăguţ!" s'a gândit mulţumită, cu inima plină de dragoste pentru toţi copiii ei.

— Cu cât are omul mai mulţi copii, cu atât sporeşte şi bucuria în casă, i-a împărtăşit lui Martin un proverb făcut de ea. In clipa aceea îşi dăduse mai bine ca niciodată seama cât era de adevărat.

ANICIKA INCHIDE OCHII

După Crăciun, peste casa de pe Vejfuk a coborît un val de tristeţe. Băieţii se întorceau tăcuţi dela lucru. Nu mai începeau să fluiere de departe ca să-şi vestească sosirea, iar Ana nu mai ştia să cânte.

Anicika, una din cele două gemene, care împliniseră patru ani, începuse să bolească şi se topea văzând cu ochii. Deşi toţi din casă aveau grijă de ele, gemenele n'o duceau nici pe departe atât de bine cu sănătatea ca fraţii lor, odinioară. Suferiseră de toate bolile pe care le fac copiii, iar Anicika tare greu mai creştea. Acum avea în fiecare seară călduri şi o obosea jocul cu fraţii ei. Nu se plângea de nicio durere, îşi lăsa doar, cuprinsă de toropeală, capul în poalele mamei.

— Nu-mi place cum arată copilul ăsta! se plângea adesea Ana şi pe cât îi îngăduia sărăcia, încerca să-i dea mâncare mai bună. Ii fierbea adesea ouă, îi ungea pâinea cu unt şi o silea să bea lapte deşi, către primăvară, aveau tare puţin.

Anicika însă nu mai voia să mânânce, iar într'o dimineaţă, când trebuia să se scoale din pat, a început să plângă:

— Vreau să dorm, mamă, s'a rugat.

In zilele acelea pline de necazuri şi de griji pentru sănătatea copilului, Ana şi-a adus aminte de baba Salacika; bătrâna murise cu doi ani în urmă, la câteva zile după ce moşise un amărît de plod, fetiţa Manciei lui Pazdernik, văduva lui Prokop Kordula. A fost mare frământare printre femeile din sat care spumegau şi tot meliţau din gură; zadarnic însă, pentrucă n'au putut să afle cine era tatăl copilului.

— Unde l-o fi găsit oare muierea asta? Nu se vede cu nimeni şi nu scoţi o vorbă dela ea!

— Ei, da, apa lină roade malurile!

— Aţi văzut cum îi sticleşte păcatul în ochi, vrăjitoarea?...

Baba Kordula, soacra Manciei, îşi pierduse capul de tot. Alerga şontâc-şontâc, prin tot satul şi se plângea cui voia s'o asculte:

— Acu, la bătrâneţe, să-mi fie dat să pat o ruşine ca asta! Gândiţi-vă, oameni buni, să intre păcatul tocmai în casa în care eu, femeie bisericoasă, am trăit şi-am muncit ani de zile!

Mai ales o rodea pe baba Kordula faptul că Mancia n'a vrut să-i spună nici chiar ei cu cine păcătuise.

Când s'a dus Ana s'o vadă pe păcătoasă, a rămas mirată dând cu ochii de privirea-i luminoasă şi zâmbetul ei fericit. Niciodată încă Mancia nu i se înfăţişase aşa. Deaceea i-a spus:

— Aş vrea să ştiu dacă ai dobândit ceeace ţi-ai dorit toată viaţa, dar mă cam îndoesc... O să ai de luptat cu multe greutăţi, singură cum eşti.

— Cu Prokop am dus-o mai rău, i-a răspuns Mancia.

— Nu toţi bărbaţii sunt ca Prokop. Ar fi mai bine pentru fetiţă, nici vorbă, dacă ar avea şi ea un tată.

Fetiţa Manciei a fost ultimul copil de pe vale pe care l-a moşit baba Salacika. Mancia nici nu apucase să se scoale din pat şi baba Salacika adormise somnul cel de pe urmă. De aci încolo, bărbatu-său, bătrânul poliţai, nu s'a mai sinchisit deloc de buna rânduială a satului.

„Era doar tare bătrână şi prăpădită", şi-a zis atunci Ana, dar femeile care credeau în semne, întorcându-se dela înmormântarea babei, socoteau altfel: „A moşit un copil născut din păcat şi de aia a şi chemat-o dumnezeu la judecată la picioarele tronului său".

Se mai întâmplase şi altădată prin partea locului să nască câte o fată vreun copil din flori cu ajutorul babei Salacika. Intotdeauna însă se cam bănuia cine e tatăl. Se putea să fie şi greşeală şi cel pe care lumea îl socotea vinovat să n'aibă nimic pe cuget. Dar ca o văduvă să aibă copil din flori şi să nu vrea să spună cine-i tatăl, asta nu se mai pomenise. Asmuţite de această întâmplare, femeile mânioase

foc nu voiau să-i ierte Manciei faptul că păstra taina şi-l puneau în seamă şi moartea babei Salacika, de priceperea căreia Ana îşi aducea adeseori aminte, când avea vreun necaz şi se simţea neajutorată.

„Dacă ar mai fi trăit, poate că ştia ce să-i facă fetiţei. I-ar fi dat vreo fiertură de niscai buruieni de leac!"

Martin stătea tot încruntat şi era arţăgos; într'o zi a strigat mâniat la Jan:

— Dacă n'ai fi un nătărău, te-ai fi gândit până acum să chemi doctorul! Dar tu eşti un dobitoc care stă tot cu nasul în cărţi şi nici că-i pasă de altceva!

Jan a sărit ca ars:

— Crezi că aşteptam să-mi spui tu?

— Haideţi, băieţi, nu vă mai certaţi, căuta Ana să-i potolească ştiind că'n vinele lor curge sângele iute al Vojacikilor.

— Şi eu m'am gândit la aşa ceva, dar pe vremea asta rea nu ştiu cum am putea s'o ducem pe fetiţă la doctor.

— Am vorbit eu cu el, a spus Jan, căutând să-şi biruie tulburarea. Mi-a făgăduit că dac'o avea drum prin partea asta, trece şi pe la noi.

Tocmai se statornicise la Miestys un doctor tânăr şi fiindcă baba Salacika luase cu ea în mormânt leacurile pe care le ştia, oamenii se obişnuiseră, cu încetul, să-l cheme când erau bolnavi. Bătea satele din munţi, iar dacă vremuia afară, o pornea la drum în brişca hodorogită a băcanului din sat. Sărac şi el, ajuta pe cei nevoiaşi primind adesea în schimb numai cuvinte de mulţumire:

— Dumnezeu să te răsplătească; uneori însă era întâmpinat cu neîncredere.

— Numai de ar fi aşa, domnule doctor!

Cu timpul, lumea se deprinsese cu el şi oamenii îl priveau acum ca pe unul de ai lor, cu toate că era de altă lege. Şi fiindcă avea un nume greu, îi ziceau doar „domnul doctor al nost".

După câteva zile în capul satului Lhotka, s'a oprit brişca pe care o cunoşteau toţi şi oamenii îndatoritori s'au grăbit să-i arate „doctorului lor" drumul.

— Da cine-i bolnav pe Vejfuk de nu ştim nimic? se întrebau curioşii, iar cei care aveau vreun beteşug veneau în capul satului ca să ceară sfatul doctorului.

Zâmbind cu blândeţe, doctorul a strâns mâna Anei şi-a scos paltonul şi şi-a încălzit mâinile îngheţate deasupra plitei încinse.

— Vasăzică asta e bolnava noastră pe care mama nu poate s'o scoată afară! O chiamă Anicika, nu-i aşa? a spus pe îndelete, trăgând un scaun lângă patul fetiţei. A început apoi s'o cerceteze. Ochii mari şi negri ai fetiţei îl urmăreau neliniştiţi.

După ce s'a isprăvit consultaţia care părea nesfârşit de lungă, s'a întors spre Ana; faţa lui zâmbitoare se întunecase:

— Fetiţa dumitale s'a născut cu beteşug. Nu stă bine cu inima. Am să-i scriu o reţetă şi băiatul dumitale s'o ducă mâine la farmacie. Doctorul a cercetat-o apoi cu luare aminte şi pe cealaltă fetiţă care se apăra din răsputeri; la sfârşit, a bătut-o pe spate: „Voinică", şi a zâmbit mulţumit.

După ce i-a dat Anei îndrumările cuvenite şi o slabă nădejde pentru însănătoşirea bolnavei, s'a pregătit de plecare. Ana şi-a adus aminte că trebue să-i plătească.

— Cât vă datorez, domnule doctor? l-a întrebat încurcată.

— Mi-a plătit fiul dumitale. Imi repară încălţămintea. Dealtfel, tot aveam drum pe aici. Uitându-se în ochii ei plini de nelinişte, a întrebat-o:

— Da câţi copii ai măicuţă?

— Numai şase, domnule doctor.

— A fost darnică soarta cu dumneata, a spus dus pe gânduri şi Ana n'a ştiut cum să ia vorbele astea.

Deşi Ana dădea fetiţei la timp doctoriile, aşa cum scria în reţetă, nu se prea vedea nicio îmbunătăţire. Jan se întorcea dela lucru tăcut şi amărît. Pleca devreme de acasă şi maică-sa bănuia că-i ascunde ceva. Toate astea, laolaltă, o făceau să simtă o povară covârşitoare în suflet.

Era o zi rece şi urîtă de primăvară, când Anicika, cea mai mică dintre toţi ai casei, a închis pe veci ochii.

Ana stătea lângă patul în care dormiseră pe rând toţi copiii ei şi se uita la faţa încremenită, îngheţată a fetiţei, pe care se aşternuseră încet umbrele morţii. Nu îndrăznea să-i închidă pleoapele rămase desfăcute, nădăjduind că fetiţa va deschide iar ochii ei mari. A luat în palmele ei mânuţele slabe şi reci şi a încercat să i le încălzească:

„Fetița mea mică, tu dormi acum! Nu se poate să pleci, că-i frig afară! Și lutul e înghețat și te strivește! Nu se poate să te duci acolo", vorbea domol și duios cu trupul ce începuse să se răcească.

Pe urmă și-a adus aminte de ceilalți și a început să jelească:

„Nu se poate să pleci! Ce ar spune băieții și tata?"

Deodată a simțit cum răceala din mâinile fetiței o pătrunsese toată și s'a îngrozit.

„Nu fetița mamei, nu se poate! A suspinat adânc și a îngenunchiat lângă pat"...

Așa a găsit-o Vojtech, care dăduse buzna în odaie; băiatul s'a oprit în prag.

— Ce s'a întâmplat, mamă? a strigat speriat, iar când s'a uitat la surioara lui a încremenit de groază:

— A murit?

Ana și-a întors fața spre el; era atât de schimbată că băiatul n'o mai recunoștea.

— Vezi, Vojtech, Anicika nu mai e. A plecat dintre noi, a spus cu glas frânt. Ar fi vrut să țipe, să se împotrivească... Deodată și-a adus aminte că nu trebuia să sporească groaza pe care o trezise în inima copilului priveliștea cumplită a morții. Când s'a ridicat de jos, i s'a părut că pieptul stă să-i plesnească. Și-a strâns în brațe băiatul speriat:

— Haide, Vojtech, să-ți dau de mâncare, ia-o și pe Maria pe urmă și jucați-vă cu copiii. Dela Anicika o să-ți iei rămas bun mai târziu.

După ce i-a trimis pe copii de acasă, s'a gândit pe rând la toate și a început să trebăluiască repede ca o mașină. A strâns așternutul din patul în care dormea Vațlav și Vojtech și l-a urcat în pod. Le-a făcut loc să doarmă acolo, lângă cei doi frați mai mari. A așezat tronul vechi în odăiță, în fața ferestruicii deschise, l-a acoperit cu o velință și a așezat-o deasupra pe Anicika îmbrăcată în rochiță albă. In picioare i-a pus papucașii cu ciucuri pe care-i primise în dar dela frați de Crăciun.

— Măcar la picioare n'o să-ți fie frig! i-a spus copilărește, așa cum vorbesc fetițele cu păpușile lor. A învelit apoi trupșorul cu o maramă subțire și a ieșit din odăiță. A aerisit încăperile, iar așternutul în care murise fetița l-a dus în șură și l-a aruncat peste loitrele căruței. A schimbat

paiele din pat, a pus peste ele un cearşaf curat şi deasupra o velinţă.

Seara, când tata şi băieţii s'au întors dela lucru era peste tot curat şi mâncarea gata ca deobicei. Ana era tăcută dar foarte liniştită. Atât de liniştită încât seara când s'a culcat lângă ea în pat, bărbatul i-a spus hotărît:

— Desmeticeşte-te mamă. Adu-ţi aminte că mai ai încă cinci copii şi pe mine.

Abia atunci au podidit-o lacrimile:

— Of, Jan! Când mă gândesc ce frig e acolo! Pământul e îngheţat şi umed! Şi fetiţa mea o să rămână singură! Şi-a aşezat capul pe umărul bărbatului şi a început să plângă.

Pe Anicika au dus-o la cimitirul din Hurka. Ana s'a temut să privească în adâncul gropii; la fund era plină cu apă gălbuie. Nu simţea vântul rece care sufla aprig, nici frigul care-i pătrunsese pe toţi până la oase; o covârşea însă simţimântul dureros că acolo, în clisă, se află îngropată o parte din ea însăşi.

IN HAINA MILITARA

In casa de pe Vejfuk nu era vreme pentru jelit. Gândurile triste însă Ana le purta cu sine şi la lucru, deşi zorul era cu atât mai mare cu cât se apropia primăvara. Tocmai atunci, Martin Pata, născut la Lhotka în ziua de 16 Aprilie 1907, a primit ordin să se prezinte în faţa Comisiei de recrutare.

Mândru nevoie mare şi cu faţa strălucitoare, Martin s'a întors dela oraş cu o floare de hârtie prinsă pe piept. Ana şi-a împreunat mâinile minunându-se:

— Cum asta, vasăzică am un flăcău la oaste? Ce bătrână sunt!

— Ai trecut de patruzeci mamă, iar eu mai am puţin şi o să împlinesc cincizeci, i-a răspuns, dând din cap, bărbatul ei, care încărunţise.

— Nici nu ştii când trece vremea, şi în pieptul Anei s'a auzit un suspin.

Toamna, Martin a îmbrăcat haina militară, iar locul lui

la masă a rămas gol. Băieţii ceilalţi puteau să se întindă mai în voie.

— Că mult loc mai ţinea şi Martin ăsta! a spus râzând Vaţlav când s'au aşezat pentru prima dată la masă după plecarea celui mai mare. In sfârşit, am să pot mânca şi eu odată bine şi pe îndelete, nu mai are cine să-mi şterpelească din farfurie toţi cartofii prăjiţi!

— Nici Jan nu mai trebue să-şi ascundă plăcintele în aşternut, că noi doar n'o să i le luăm, a adăugat Vojtech.

Ani dearândul, toţi băieţii de pe Vejfuk au avut o foame de lup şi mâncarea era totdeauna prea puţină ca să se sature. Dacă Ana cocea plăcinte îi dădea fiecăruia partea lui, dar căpcăunul de Martin înfuleca tot ce-i cădea în mână şi tot ce-i stârnea pofta de mâncare. Jan era mereu păgubaşul şi atunci ascundea plăcintele în patul maică-si!

Deaceea, ai casei îşi aduceau aminte de Martin mai cu seamă la masă când pomeneau, veseli, de toate trăsnăile pe care le făcuse acesta. Ana nu mărturisea nimănui cât de dor îi era de băiatul cel mare.

După ani de zile, factorul a început să vină din nou pe Vejfuk. Aducea nişte plicuri pe care se deslueşea un scris stângaci. Martin, care trăia acum într'o lume nouă, le zugrăvea amănunţit viaţa lui pe care o ducea, dar se ferea să recunoască făţiş că-i era dor de maică-sa. Ana îi aştepta scrisorile cu aceeaşi nerăbdare cu care aşteptase altădată cărţile poştale dela bărbatu-său...

In cea din urmă zi a anului, primul născut din cei patru feciori ai soţilor de pe Vejfuk a sosit îmbrăcat în uniformă militară. A fost o zi mare pentru toată familia Vojacikilor.

Ana îşi privea băiatul cu o netăinuită mândrie, iar pe bărbatu-său cu un zâmbet de mulţumire.

In ochii lui Jan se puteau citi gânduri mari, nemărturisite, în inima lui Vaţlav un pic de necaz, iar Vojtech se uita uimit, fermecat la Martin. Maria, care avea acum cinci ani, se sfia de frate-său şi nu voia să se joace cu el, ca altădată.

Martin era grozav de mândru. Abia dacă şi-a aruncat privirea prin casă şi a şi plecat în sat să-l vadă vecinii.

In ziua aceea, Ana a început iar să cânte; poate pentru întâia oară dela moartea Anicikăi. A copt pâine şi cozonaci, iar pentru amiaz a gătit supă de cartofi dreasă cu smân-

tână din prisos. Risipitoare, a mai pus şi trei ouă, deşi iarna ouăle erau lucru rar. Era mâncarea care-i plăcea cel mai mult lui Martin. A aşternut o faţă albă de masă, nişte farfurii grele de porţelan şi a lustruit lingurile cu nisip. A adus din cămăruţă blidul de lemn încărcat cu prăjituri aurii şi fărîmicioase, umplute cu prune uscate şi l-a aşezat în mijlocul mesei. S'a întristat puţin când a văzut că Martin întârzie dela masă şi l-a trimis pe Vojtech după el. Băiatul s'a întors după o jumătate de ceas, singur:

— Mamă, Martin e cu flăcăii la Kupecek. Beau, cântă şi se hârjonesc cu Pepka. Pe mine m'au alungat!

Ana s'a speriat:

— Ce spui? Doar Martin nu bea!

— Ba bea, mamă, şi încă cum! a încredinţat-o Vojtech.

A luat oala cu supă de pe foc şi şi-a zis:

„Ar trebui să-i punem lingurile de gât! Ba mai bine să mă duc chiar eu după el!"

Şi-a pus un şorţ curat, şi-a potrivit părul sub basma şi a dat o fugă până în partea de jos a satului ce se chema „In luncă". Acolo, nu departe de moşia „Primarului" era gospodăria lui Frantişek Tyţ, căruia după casa în care şedea i se mai spunea şi Haba. Din pricina prăvălioarei pe care o deschisese după ce-şi luase o nevastă dela ei din sat, lumea îi zicea şi Kupecek adică „Negustorul". Intorcându-se de pe front chior şi ciung de mâna dreaptă, Tyţ lăsase gospodăria pe seama nevesti-si, femeie tânără, iar el se apucase de negustorie. La început, vindea numai tutun, apoi bere la sticle, dar fiind om descurcăreţ, şi-a mărit mereu prăvălia. Din uliţă, intrai într'o încăpere largă în care îşi înjghebase prăvălia şi cârciuma; în locul unde era acum uşa, fusese cândva fereastra. Vindea tot felul de mărunţişuri şi mezeluri, dar marfa de căpetenie erau băuturile. Murindu-i nevasta, invalidul, rămas de unul singur, simţise nevoia unei îngrijiri femeieşti. Luase deci la el o nepoată, o fetişcană frumoasă, ca de vreo şaisprezece ani. De atunci, la Kupecek era mereu veselie. Pepka era harnică şi isteaţă, avea trupul mlădiu ca de şopârlă şi ştia să'nvârte pe degete bărbaţii.

N'a trecut mult şi cârciuma lui a ajuns locul unde se întâlneau flăcăii de prin toate satele din vale; veneau acolo şi feciorii chiaburilor din Rovina, ba chiar şi domni dela oraş sau chiaburii muieratici din împrejurimile Rovinei.

Pepka era deșteaptă și nu-i păsa că femeile și fetele, roase de ciudă, se uitau de sus la ea. Ținea mai mult să le placă bărbaților și apoi unchiului ei, om avut și darnic. In scurtă vreme a ajuns să fie socotită cea mai bogată fată din sat. Sâmbătă seara și duminică, bărbații lăsau în odaia scundă din „Luncă", o bună parte din ceeace câștigaseră cu trudă în timpul săptămânii.

Ana n'o vorbea de rău și nici n'o judeca, dar în fundul sufletului se temea de ea. Se temea pentru băiatul ei, pe care vrăjitoarea asta mică putea să-l farmece Aflase despre bătăile ce se încingeau la Kupecek din pricina Pepkăi, și despre bănetul pe care domnii dela oraș și chiaburii din Rovina îl lăsau acolo la băutură sau pe care-l pierdeau la cărți. Când a auzit povestea cu chiaburul cel tânăr, Severin, care pierduse la cărți în cârciuma lui Kupecek o vacă, i-a pierit râsul. Ana nu știa cât e Pepka de darnică sau de îngăduitoare, și nici nu dorea să știe. Ceeace se vedea și nu putea nimeni să tăgăduiască era destul ca s'o înspăimânte. Când a trecut pe lângă moșia „Primarului", chiaburul cel tânăr se afla în curte; zărind-o, a scos capul pe poartă și i-a strigat râzând:

— Te duci la Kupecek? Tare mă tem că n'o să pici bine, Vojaciko! Mai bine ai face să te'ntorci! Martin al tău e pus pe chefuit!

Ana a lăsat capul în jos ca să-și ascundă roșeața ce-i năpădise fața. Vorbele zeflemitoare ale chiaburului au umplut-o însă de ciudă. Știa că tânărul turna pe gât tot ceeace cârpănosul de taică-său strânsese din sudoarea săracilor, și atunci i-a asvârlit peste umăr:

— Nu știu dece n'ar putea să petreacă odată și omul sărac, că bogătanii, slavă domnului, petrec întruna.

In cârciuma lui Kupecek, unde nu mai aveai loc să te miști, era fum și gălăgie. Câțiva flăcăi cu chef tot dădeau târcoale tejghelei înapoia căreia Pepka se învârtea sprintenă. Cântau cu glasuri de beți, țopăiau, plesneau din palme cântând care mai de care, pentru ca — după cum a priceput îndată Ana — să fie luat în seamă de fată. Numai trei erau din sat. Pe ceilalți îi știa doar din vedere, iar pe unii nu-i cunoștea deloc. Ana a rămas lângă ușă, de unde îl urmărea cu ochii larg deschiși pe fiu-său. Martin tocmai se aplecase

peste tejghea și încerca să apuce una din coadele castanii ale Pepkăi.

— Pe dracu, Pepko! Să nu spui că nu-mi dai o guriță, că tot nu te cred! i-a strigat vesel.

— Pentru asta, nu cer voie dela nimeni, a spus fata râzând și ferindu-se de mâinile lui.

— Am să le arăt eu ăstora de aici că mie tot o să-mi dai o guriță!

— Ia încearcă! a râs Pepka, aţâţându-l.

Martin și-a sprijinit palmele puternice de tejghea și și-a săltat sprinten trupul greoi, sărind de partea cealaltă. Era acum în fața Pepkăi. A apucat-o repede de braţe și a tras-o spre el. Ceilalți beţivi au amuțit deodată, așa că Ana a putut să audă lămurit zângănitul paharelor sparte de Martin. Șopârla cea mică căzuse în capcană. L-a privit pe flăcău drept în față, cu niște ochi strălucitori:

— Dă-mi drumul, Martine! Ești obraznic și necioplit! Ce vrei dela mine?

— Asta!

Și Martin a tras-o repede spre el, aplecându-se s'o sărute.

— Și eu îți dau asta! și-a ridicat iute brațul drept, repezindu-l, și Martin și-a dus uluit mâna lui lată la față, pe locul unde-l nimerise palma fetei. Pepka l-a luat apoi cu binișorul și l-a împins înapoi în mijlocul încăperii, între ceilalți flăcăi. Hohotele de râs și larma au acoperit vorbele pe care le-au schimbat între ei.

Ana s'a lipit de ușă, gândindu-se să plece. I se strângea inima când vedea cum se poartă fata asta semeață cu fiu-său.

„Asta să fie oare Martin al meu? Copilul acela îndărătnic și ursuz? Martinel care dădea ca un smintit din picioare sau își ascundea capul în fustele mele? O fi mult de-atunci, decând era un noduleț de om?"

Pepka s'a rezemat de rafturi și a zărit, ca prin ceață, lângă ușă, o umbră care se mișca nebăgată în seamă. Și-a întors fața frumoasă către Ana, cuprinsă de desnădejde:

— Martine, mamă-ta e aici! i-a spus arătându-se deodată binevoitoare.

— Tu, mamă? Ce, ai venit după mine?

Martin s'a apropiat încurcat de maică-sa, a cuprins-o de mijloc și a sărutat-o pe amândoi obrajii. Avea o răsuflare acră, duhnea a bere și rachiu.

— Uitați-vă, păcătoșilor! Care dintre voi are o mamă atât de bună? a strigat Martin ca un tarabagiu la bâlci.

Ana s'a simțit prost și i-a venit să-i tragă lui fiu-său una peste gură. I-a spus însă blând:

— Hai acasă, Martine! Te așteptăm cu masa!

Martin nu pricepea ce vorbește. O ținea strâns în brațe și se uita cu jind la Pepka:

— Ce-ai zice, mamă, de o noră ca asta? Ce spui, e frumoasă?

— Da, e frumoasă. Dar n'a crescut pentru tine, Martine!

— Dece nu? Ori n'oi fi bun eu pentru ea? Tot o să mă'nsor cu ea odată, să știi!

Ana s'a silit să zâmbească și a întrebat-o binevoitor pe fată:

— Martin e dator ceva?

— Nu, nu e, a spus pe nerăsuflate Pepka, parcă speriată.

In clipa aceea a intrat în sală un flăcău lung și deșirat care semăna mult la mișcări cu Martin. Cum a văzut-o pe Ana, s'a apropiat de ea, i-a dat mâna și a început să-i vorbească bâlbâit, încât abia putea să-l înțeleagă. Era feciorul fratelui ei, Vațlav, din Rovina, un flăcău lăudăros nevoie mare și încrezut. Ana l-a poftit pe la ei, pe Vejfuk și n'a fost nici mirată, nici supărată când flăcăul i-a răspuns nepăsător:

— Pentru toți ai mei, Vejfukul a fost întotdeauna un loc necurat!

Pentru prima dată în viața ei i se întâmpla Anei să aducă pe unul de-ai săi beat, dela cârciumă. Și-a tras basmaua peste ochi și și-a lăsat în jos capul, pe care deobicei și-l purta cu mândrie. I se părea că după fiecare geam îi urmăreau priviri curioase și că aude vorbe de ocară: „Aha, i-a venit rândul și Vojacikăi!"

Pe când urca priporul, s'a gândit că ar trebui să-l mustre pe Martin, dar văzându-l atât de beat, și-a încleștat buzele. Pentru Martin însă, tăcerea maică-si era ca o dojană, și asta l-a făcut să se trezească foarte repede.

— Ascultă, mamă, a început el supus, luând-o de mână. Știu că ești supărată pe mine. Dar totul n'a fost decât o glumă! Iar ce am băut, plătește vărul dela Rovina. Deci nu trebue să te necăjești!

Ana s'a oprit și a suspinat adânc:

— Vezi, până acum n'am pomenit nimic de bani. Dar pentrucă ai adus vorba, trebue să-ţi spun că nu-mi plac oamenii care mănâncă şi beau pe socoteala altora. Iar Karel din Rovina, chiar dacă ţi-e văr, nu-i prietenul cel mai potrivit pentru tine. Martine, Martine, toată petrecerea asta a ta dela Kupecek a fost aşa, cam nu ştiu cum!

Şi-a ridicat mâna şi i-a mângâiat capul tuns cu degetele ei aspre şi strâmbe. Se gândea la Pepka, dar a socotit că e mai bine să nu-i vorbească de asta.

— Sunt un nătărău, mamă! a răsuflat uşurat Martin.

— Să nu-mi cleveteşti băiatul! a încercat ea să glumească, deşi îi venea foarte greu.

PUII IŞI IAU SBORUL

Seara a fost forfoteală mare în casa de pe Vejfuk. Ana, care toată după masa spălase, a călcat cămăşile şi hainele de sărbătoare ale celui de al doilea băiat, a scos din ladă rufele curate şi le-a aşezat pe paturi. Pe vatră, într'o oală mare, fierbea apa pe care o ducea în odăiţa unde toţi ai casei se spălau pe rând în copaia cea mare. Vojtech curăţa cu grijă cizmele militare ale fratelui său mai mare şi se necăjea că nu putea să le dea lustru. Martin şi-a periat uniforma, apoi a întins pe masă uneltele de bărbierit: pămătuful, briciul, săpunul, farfurioara cu apă călduţă, piatra; a luat din blidar un castron de tinichea, l-a pus pe masă şi a proptit de ea oglinda mică. S'a aşezat pe scaun şi, grav, de parcă cine ştie ce ar fi făcut, a început să-şi săpunească faţa şi barba, apoi a început să-şi radă, fără nicio milă, ţepii negri şi tari. Mica Maria holba ochii la el. Când a terminat, faţa lui roşie avea o mulţime de puncte, de parcă cineva i-ar fi pigălit barba cu o pană muiată în cerneală violetă.

Jan a făcut şi el acelaş lucru. Apoi tot el l-a bărbierit pe Vaţlav. Rândul bărbii încărunţite a tatălui lor a venit abia la urmă.

După cină, Martin, îmbrăcat de sărbătoare, şi-a pieptănat îndelung părul scurt, des şi aspru, care nu voia să-l asculte. Până şi Jan, care deobicei nu prea se dichisea, s'a îmbrăcat în hainele lui bune. Se hotărîse să se ducă cu fratele lui mai

mare la cârciuma lui Kupecek, unde avea loc cu prilejul Anului Nou un bal, după cum glăsuia afişul lipit pe troiţa de lemn din capul satului: *Tineretul din partea locului este poftit să întâmpine cu muzică, dans şi veselie anul ce vine.*

După ce fraţii mai mari au plecat, Vaţlav a început să se linguşească pe lângă Ana:

— Mămică, împrumută-mi cinci coroane şi vorbeşte cu tata! Aş vrea să mă duc şi eu la bal, se sclifosea, jucându-se cu părul ei cărunt împletit în coade.

— Şi tu jinduieşti după petreceri de astea? Da câţi ani ai? i-a zis mirată Ana, uitându-se la el zâmbitoare.

— Şaptesprezece împliniţi şi câteva săptămâni pe deasupra! i-a desvăluit Vaţlav într'un zâmbet cele două şiruri de dinţi albi şi frumoşi.

— Ai şi împlinit şaptesprezece ani. Eşti cel mai înalt dintre toţi băieţii mei, dar, după vârstă, eşti încă un copil. Să vedem ce zice taică-tău.

Jan gospodarul n'a avut nimic împotrivă, aşa încât după ce l-a pus să facă juruinţă c'o să se întoarcă acasă după petrecerea dela miezul nopţii, Ana a început să caute haine potrivite pentru el. Era tare greu. Vaţlav era cu câteva degete mai înalt decât spătosul de Martin. Jan îi venea doar până la bărbie. Până atunci nu avuseseră din ce să-i facă şi lui nişte haine mai bune. A fost deci nevoit să se mulţumească cu pantalonii lui Martin şi cu haina lui taică-său.

După ce a plecat, Ana i-a spus lui bărbatu-său:

— Ştiu că omul nu trebue să fie mândru, dar când îl văd pe Vaţlav n'am ce face.

— Drept e, avem nişte feciori tot unul şi unul. Numai dacă nu ne-ar da mai multă bătaie de cap de cât trebue, a răspuns tata Jan puţin încruntat. Apoi amintindu-şi de prâslea, a adăugat: Aş vrea să ştiu ce se va alege şi din Vojtech. Gândesc că şi de el te bucuri? încerca să pătrundă în sufletul ei.

— E un copil bun, a spus Ana înroşindu-se, încurcată, şi a sfârşit vorba cu gândul la cel mai drag dintre ei.

Vojtech era deştept ca Jan, isteţ ca Vaţlav şi îi plăcea rânduiala. Privindu-l cu ochii iubitori de mamă, Ana nu-i găsea niciun cusur. Singurul lucru care o necăjea puţin era prietenia şi încrederea pe care i-o arăta lui Ondrej Kryda. Amândoi copiii crescuseră împreună. Când erau mici, Ana

privea cu drag prieteşugul lor. Când au mai crescut însă, Ana a băgat de seamă la Ondrej unele năravuri de care s'ar fi putut molipsi şi băiatul ei. Ondrej era şiret, minţea cu neobrăzare. Stătea mult pe Vejfuk, iar Ana, care căuta să înţeleagă sufletul copiilor şi-i urmărea într'ascuns, a fost repede izbită de părţile urîte ale firii lui Ondrej. Era mânioasă că-i făcuse şi pe ceilalţi copii să capete deprinderi rele şi uimită de îndrăzneala cu care minţea. Sucea vorba şi atunci când nu era nevoie. Anei i se părea că-şi bate mereu joc de ea.

De când fratele mai mare al lui Ondrej adusese în casă o nevastă tânără, Ondrej şi tatăl lui se aciuaseră pe lângă ei. Femeia începuse să-l îngrijească şi pe Ondrej. Ii dădea de mâncare şi îl punea să facă unele treburi mărunte. Matej, taică-său, îl îmbrăca de bine de rău şi nu-i cerea nimic altceva decât să se poarte cuviincios cu el. Dar tocmai asta îi lipsea lui Ondrej. Era rău şi obraznic cu taică-său. S'a întâmplat odată ca Matej să câştige ceva bani pe nişte coşuri pe care le împletise şi în loc să-şi cumpere tutun, i-a luat băiatului o şăpcuţă călduroasă.

— Ia te uită, Ondrej, ce ţi-am adus! I-a pus şapca pe cap şi de mulţumit ce era îi tremura bărbia. Ondrej s'a uitat de aproape la şapcă, apoi a aruncat-o cu răutate, într'un colţ.

— Cine te-a rugat să iei otreapa asta? Vreau patine cum au băieţii dela castelul din Hurka. Şi când colo!... De tutun şi de rachiu ai! Nu-ţi tragi dela gură! Fă ce vrei cu şapca, dă-o la gunoi! Şi-a trântit uşa.

— Fire-ai al dracului! bătea Matej cu cârja în podele, sugrumat de ciudă şi de neputinţă. Până să se întoarcă Ondrej îi trecuse supărarea; a oftat înduioşat:

— E un copil nenorocit. Pe maică-sa nici n'a cunoscut-o; trăieşte doar din mila oamenilor, aşa cum trăiesc şi eu.

In odaia mare unde locuia tânăra pereche Kryda, copiii se înmulţeau aproape an cu an şi Ondrej ar fi trebuit să aibă grijă de toţi. Cumnata lui făcea terci de griş şi fierbea lapte. Cum nu ajungea din amândouă pentru toţi ai casei, îi dădea lui Ondrej câte un codru de pâine, iar terciul îl lăsa pentru copii şi îşi vedea de treabă. Ondrej mânca terciul, iar copiilor le dădea să mănânce doar cojile de pâine, căci miezul îl păstra ca momeală pentru peşti ori pentru păsări. Fugea apoi în luncă, la râu sau în pădure, lăsând copiii fără nicio

pază. Când se întorcea, mama lor își frângea mâinile văzând harababura din casă și halul în care își găsea plozii.

Chiaburul dela curte îl chemase pe Ondrej să-i pască vitele. Izlazul era vecin cu lunca lui Severin și cu pădurea: i se spunea „Locul cu arini". Ondrej dădea drumul vitelor în lunca necosită și o lua razna prin pădure. Bătrâna Kordula pe care o găseai peste tot, mai cu seamă acolo unde te aşteptai mai puțin, a strigat la el, împreunându-și mâinile:

— Ce faci Ondrej? Lași vitele să pască fâneața stăpânului?

— Stăpânul m'a trimis. Nu-l mai coseşte. Poți să iei și dumneata, i-a răspuns, darnic. De aici a ieșit apoi o întreagă dandana.

Adesea, Ondrej șterpelea țigări și mezeluri din cârciuma lui Kupecek. Odată Pepka l-a prins, dar băiatul a ținut-o una și bună, că el n'a furat; avea o mutră atât de nevinovată încât fata l-a crezut pe cuvânt. De atunci, de multe ori i-a tras chiulul cu câte un pahar de limonadă sau o felie de salam. Odată, intrând în cârciumă s'a întâmplat s'o găsească singură pe Pepka. Fata spăla paharele la tejghea. Era îmbrăcată doar cu o rochie subțire prin care se străvedeau undurile trupului ei minunat.

— Pepinka, te rog fă-ți pomană cu o bucată de salam; cumnată-mea nu mi-a dat azi nimic de mâncare, a mințit-o Ondrej făcând o mutră miloagă, spăsită. Pepka s'a ridicat și și-a trecut mâna udă prin părul fin, încrețit cu fierul.

— Cine știe ce blestemății oi fi făcut, a zâmbit ea. A luat apoi de pe farfuria albă două felii de salam și le-a dat lui Ondrej care s'a întins peste tejghea să le ia.

— Ești o fată detreabă, Pepka. Poate că ai și o țigară?

— Iți dau eu ție țigară, mucosule. Ia șterge-o de aici! s'a stropșit Pepka prefăcându-se mânioasă.

— Pepka, te rog, pentru tata, săracu, că-i bătrân; tot nu mai are zile multe, și Ondrej se strâmbă de parcă era gata-gata să plângă.

— Lasă, că te cunosc eu, zici că e pentru taică-tău și pe urmă te ascunzi pe undeva după șopron și o fumezi.

— Pe sufletul meu că nu, se jura Ondrej.

Fiind darnică din fire și întotdeauna binevoitoare, Pepka a scos din cutie o țigară ruptă și i-a aruncat-o cum ai arunca

un os câinelui... Ondrej a prins din sbor ţigara, a strâns-o între două degete şi a pus-o în colţul gurii.

— S'o aprind, ce zici? i-a făcut el cu ochiul.

— Ce mai hăndrălău o să fii! a glumit Pepka, apoi şi-a adus aminte că avea de lucru. Haide, şterge-o odată! Doar n'am să-mi pierd vremea cu tine!

— Da cu flăcăii ţi-o pierzi, Pepko, hai? S'a apropiat de ea ca un şarpe şi a început să-i şoptească: Se zice că eşti fată detreabă. Se mai zice că-ţi cam plac băieţii... Şi până să se dumirească Pepka, îşi şi strecurase mâna murdară printre sânii ei. Asta le întrecea pe toate! Deşi muşteriii lui Kupecek se dădeau în vânt după mândreţea asta de fată, niciunul nu mersese până acolo cu neobrăzarea. Pepka ştia că nu trebue să le dea prea mult nas. L-a luat pe derbedeu de ceafă, l-a scuturat bine, apoi l-a împins spre uşa deschisă şi l-a svârlit afară:

— Mucosule! Dacă te mai prind pe aici, te strâng de gât! a strigat după el tremurând toată de ciudă şi de ruşine. Ondrej a scos limba la ea şi i-a dat cu tifla.

— Nu-mi pasă!

Şi fiindcă în sat nu se poate ţine nimic ascuns, a auzit şi Ana de pe Vejfuk de blestemăţiile băiatului şi a crezut că-i bine să-i spună şi lui taică-său. Mai târziu însă s'a căit. Matej s'a simţit jignit şi s'a plâns lui Jan, care după atâţia ani de zile s'a supărat pentru întâia dată pe ea:

— Parcă n'ai avea destule griji cu copiii tăi! Ce zor ai tu de plozii altora? a mustrat-o.

— Nu i-am vrut decât binele, s'a apărat Ana care nu mai ştia dacă făcuse bine ori ba. De atunci însă, a încercat să-l despartă cu binişorul pe Vojtech al ei de Ondrej. Dacă Vojtech o ruga să-l lase să se joace cu Ondrej, găsea întotdeauna să-i dea câte ceva de făcut, chiar dacă în sine se gândea îngrijorată că băiatul ar putea să prindă necaz de ea deşi nu s'ar fi desvăluit. Iar când venea Ondrej pe Vejfuk şi Ana nu putea să stea cu copiii, găsea tot felul de pricini ca să-l trimită acasă.

A doua zi după noaptea de Anul Nou, a fost mare zarvă în sat. Tânărul Blaha, vătăşelul satului, care moştenise slujba asta dela unchiul-său — bătrânul poliţai — l-a oprit în drum pe gospodarul de pe Vejfuk care tocmai căra apă dela fântână.

— Ai auzit cumetre, ce-au făcut aseară feciorii dumitale? I-a povestit apoi, spre mirarea lui Jan, tot ce văzuse cu ochii lui și ce mai aflase și dela alții.

La cârciuma lui Kupecek fusese tărăboi mare, se încinsese o bătaie. Martin fusese în frunte și Jan îl ajutase frățește.

— I-au dat afară pe toți feciorii de chiaburi din Rovina. Apoi Martin a plecat singur cu Pepka! și-a încheiat Blaha istorisirea; fapta băieților îl făcea să se minuneze și-i părea rău că nu fusese în locul lor.

Tata Jan s'a întors acasă supărat foc. Abia a lăsat găleţile în curticică că și-a și scos cureaua, intrând în odaie după Vaţlav care tocmai adusese un braţ de lemne. Băiatul aruncase lemnele în faţa cuptorului și îngenunchiase ca să le aşeze peste grămada de sub cuptor. Nici n'a băgat de seamă că taică-său era la spatele lui.

— Ce blestemăţie aţi făcut aseară? a strigat, strângând cureaua atât de tare încât aproape că-i amorţise pumnul drept.

Vaţlav s'a ferit speriat.

— Ce blestemăţie? Eu nu ştiu de nimica!

— Adică nu ştii cine s'a bătut ieri noapte? și a ridicat cureaua. N'a apucat însă să dea lovitura căci Ana l-a prins de braţ.

— Intâi vezi ce s'a întâmplat și pe urmă pedepseşte, i-a spus liniştită, însă îi tremura glasul.

— Băieţii noştri au sărit la bătaie ieri noapte! Ne-au făcut de ruşine. Tot satul vorbeşte de asta! Și ei se fac că habar n'au!

— Pe cinstea mea că nu ştiu nimic. Tu doar ştii că nu mint, mămico? s'a întors Vaţlav spre maică-sa.

— Poate că s'o fi întâmplat ceva, dar băiatul n'o fi fost acolo. S'a întors acasă devreme. Or fi ştiind ceilalţi doi mai mari... Ana nici nu mai voia să se gândească la toate păcătoşiile pe care le-ar fi putut săvârşi cei doi flăcăi ai ei care deocamdată dormeau liniştiţi în pod.

— Vaţlav, scoală-ţi fraţii! i-a poruncit, și băiatul a ţâşnit pe uşă ca o săgeată și s'a urcat în pod.

Martin dormea liniştit pe cearşaful gros. Doar un ciuf de păr negru se vedea de sub plapumă. Lângă el, Jan stătea

sgribulit de frig, căci trupul lui deşirat era doar pe jumătate acoperit. Corpul îi era îngropat în fân.

Vaţlav l-a tras pe Jan de păr strigându-i în ureche:

— Sculaţi băieţi! Tata vă aşteaptă în odaie cu cureaua. Pare-mi-se că aţi făcut aseară o boroboaţă grozavă!

Jan a sărit deîndată în picioare, iar Martin a mârâit ceva supărat şi şi-a tras plapuma peste cap. Nu-i plăcea să fie trezit aşa şi tocmai de Anul Nou. Jan ţopăind fără rost de pe un picior pe altul şi-a recunoscut vina:

— Ai dreptate! Şi încă ce boroboaţă am făcut!

Vaţlav s'a aplecat apoi la urechea lui Martin şi i-a strigat tare, cum striga numai pe izlaz când izbutea să bage mingea în poarta echipei potrivnice:

— Soldat Pata, să ieşi îndată la raport!

Martin s'a aşezat în capul oaselor, s'a uitat împrejur fără să înţeleagă bine ce s'a întâmplat, i-a tras lui frate-său un ghiont între coaste, şi s'a vârît din nou sub plapumă.

— Incetează! a strigat Jan mânios şi a tras plapuma de pe el. Nu te codi. Trebue să coborîm!

— Duceţi-vă dracului, s'a burzuluit Martin şi a început să se îmbrace în silă.

Judecata tatălui lor a fost aspră şi fără iertare. S'au rostit multe vorbe grele dar n'a căzut decât o singură lovitură.

Ana tremura toată şi încerca să potolească furtuna ce stătea gata să se deslănţue în fiece clipă. Martin tăcea cu încăpăţânare. Poate nici nu ştia cum să se apere. Jan a povestit cum s'au întâmplat lucrurile. Ana simţea tot mai lămurit că pentru toată zarva şi încăierarea iscată din pricina Pepkăi, în bună parte vinovat era nepotul ei Karel Kral, care toată ziua băuse la cârciumă, la Kupecek. Jan sărise în ajutorul fratelui său, Martin, abia când văzuse că nu-i mai putea răzbi pe fiii de chiaburi din Rovina, care tăbărîseră asupra lui.

— S'au bătut nătărăii pentru o târîtură ca aia şi ne-au făcut de râs numele! a strigat furios tata Jan, rostind cu atâta scârbă cuvântul acela de ocară de parcă i-ar fi ars limba.

Ciudat însă, cel care a sărit în apărarea Pepkăi n'a fost Martin, ci Jan. S'a făcut alb la faţă ca varul, iar în ochii lui ardea flacăra unei mânii îngrozitoare:

— Nu-ți dau voie să vorbești așa de ea, a strigat amenințător, tremurând tot.

Tatăl și-a fulgerat fiul cu privirea. Deodată, recăpătă o înfățișare cât se poate de liniștită; doar vinele la tâmple i se sbăteau și-i tremurau mâinile. Ana și-a dat seama că mânia lui ajunsese la culme. In clipa aceea, cureaua a șburat în sus, a brăzdat pieziș aerul și a căzut pe obrazul lui Jan, lăsând o urmă lată, sângerie.

— Și ție ți-a sucit capul târfa aia? a șuierat printre dinți ieșind din odaie.

— Să nu îndrăznești! a strigat Jan după el, fără să simtă durerea din obraz. Nu dau voie nimănui să se atingă de fata cu care e'n vorbă frate-meu. A suspinat de câteva ori la rând și apoi a început să plângă ca un copil mic.

Ana l-a pus să șadă pe scaun, a luat un prosop, l-a muiat în apă rece și a oblojit cu el obrazul însângerat al băiatului.

— Asta-i bucuria pe care o am dela băieții mei! a oftat cu o ușoară mustrare în glas.

Martin, care deobicei, în clipe de cumpănă nu prea știa să înțeleagă vorbele maică-si, n'a priceput-o nici de data aceasta:

— Nu știu dece vreți să mă împiedicați să mă văd cu Pepka, a spus cu un glas acru.

— Din partea mea nu te opresc, Martine. Și fără să-l mai bage în seamă s'a dus spre pat, a luat în brațe fetița care între timp se trezise și a început s'o îmbrace.

Tot timpul săptămânii de concediu pe care o mai avea, Martin a stat mai mult la cârciumă la Kupecek, pe lângă Pepka; fata îi dădea să înțeleagă că ține la el mai mult decât la alții. După câteva zile, chiar în ajunul plecării lui Martin, Ana s'a întâlnit cu ea, în drum spre Hurka. Incurcată, Pepka i-a dat bună ziua și a vrut să treacă repede mai departe. Ana însă și-a adunat tot curajul și a oprit-o.

— Ia stai o clipă, Pepka. Imi pare bine că te văd — a început cu un oftat, apoi căutând să pună în vorbele ei toată durerea, tot păsul unui om ce nu se poate apăra — nu socoti că-ți fac o mustrare! E doar o rugăminte, Pepka. N'ar trebui să te joci așa, cu băieții. Nu-i frumos și nici nu se cade pentru o fată detreabă. Băiatului îi faci rău și tu ești în primejdie. Nu-i bine să te joci cu focul. Niciodată nu poți să știi

dinainte ce o să se întâmple când răscoleşti sângele unui tânăr.

Cuvintele ieşeau cu greu din gura Anei care se înroşise toată de ciudă că nu se putea stăpâni. Îi era ruşine că trebue să-i vorbească astfel fetei.

— Nu-i nevoie să te joci cu mine de-a v'aţi-ascunselea. Ştiu bine ce credeţi voi toţi despre mine! a izbucnit Pepka, gata-gata să plângă. Dar crede-mă că până acum n'am făcut nimic rău!

— Nu ştiu, fată, ce socoteşti tu rău. Eu de pildă, cred că femeia care caută să se folosească în orice chip de slăbiciunea bărbatului, nu face un lucru bun. Nu-mi place când încearcă să scoată din minţi un bărbat către care inima nu-i dă ghies decât pentru banii lui sau dintr'o dorinţă deşartă, ca să vadă cum se încaieră oamenii pentru dragostea ei. Nu ştiu însă unde-ar fi răul, dacă doi oameni care se iubesc cu adevărat trăiesc împreună.

— Te înţeleg, a spus Pepka oftând adânc. Crezi că Martin îşi prăpădeşte banii la noi?

— Asta nu! Nici n'are ce. Ana nu şi-a putut stăpâni un zâmbet când şi-a adus aminte cât de strâns era fiu-său la pungă.

— Atunci trebue să-ţi mărturisesc că, cu Martin nu mi-e de joacă. Îl iubesc cu adevărat. Ne-am şi înţeles să-l aştept până s'o întoarce din armată. Iar dacă el o să vrea, oricât v'aţi împotrivi voi, tot degeaba! Apoi a adăugat rugătoare: Nu crede ce vorbeşte lumea despre mine! Nu sunt mai rea decât alte fete.

Ana a fost mişcată de smerenia ei. Nu şi-a putut înfrâna imboldul pe care l-a simţit în clipa aceea şi i-a mângâiat obrajii proaspeţi. A plecat apoi grăbită mai departe spre Hurka unde avea de făcut unele cumpărături mărunte. Se simţea uşurată şi fericită.

„Nu se poate să fie chiar atât de păcătoasă cum spune lumea. Omul nu-i rău din fire. Viaţa, împrejurările în care trăieşte şi în care a crescut, îl făuresc drept sau strâmb în apucături, îi orânduesc faptele". Ana nu-şi pierduse niciodată încrederea în om. Privea cu ochi proaspeţi valea şi vedea svâcnind iar viaţa pe care iarna părea c'o înnăbuşise, pe care frigul o ţinuse încătuşată.

Peste dealurile înzăpezite sburau ciori; păsărelele roiau

printre scorușii de lângă drum, iar mai departe, lângă șura domnească trecea pe câmp, în goană, un iepuraș flămând și încă unul, săltând prin zăpada înghețată.

In luncă a auzit pârâind ghiața de pe râu și privind într'acolo a văzut la marginea pădurii, în ariniș, câteva căprioare. Pe drum, în sus, spre pădure urcau domol umbrele întunecate ale lemnarilor, iar pe o coastă, în capul satului sburda un cârd de copii.

„Firea întreagă așteaptă viața nouă, și-a zis, viața care întruna renaște, viața fără seamăn și veșnică."

Seara, când s'a culcat lângă bărbatu-său, acesta a cuprins-o cu brațele lui vânjoase și i-a șoptit mișcat, la ureche, cum îi vorbea pe vremea când erau încă tineri și însetați de dragoste:

— Ce s'a întâmplat, mamă? Parcă ești altfel azi, nu știu cum!

— S'a trezit iar tinerețea în mine, a zâmbit.

— Doar nu suntem bătrâni. Mai avem încă destulă putere ca să primim tot ce ne dă viața, a șoptit Jan, parcă ar fi depănat mai departe firul gândurilor pe care le desfășurase Ana, în dimineața aceea.

Când s'a sfârșit concediul lui Martin, Ana i-a umplut cu prăjituri lădița de lemn. Voia ca băiatul să-și dea seama de dărnicia și bunătatea casei lor sărace. El stătea la masă tăcut, înghițind dumicați mari; era încruntat.

— Ai vorbit cu Pepka, mamă! a spus Anei desfăcând cuvintele, de parcă le-ar fi mestecat între dinții lui puternici.

A dat din cap și s'a roșit toată, de încurcată ce era.

Martin a zâmbit mulțumit și i s'a deslegat limba:

— Cred că am ales bine. Pepka nu e fată rea. E frumoasă a dracului și mai cu seamă, o să aibă bani berechet. Știi, vreau să scap odată din casa asta unde sărăcia se lipește de om ca scaiul de oaie. Cu banii Pepkăi pot să mă apuc de ceva, de pildă, să deschid undeva un atelier de tâmplărie. Sau să pui meseria în cui și să iau în mână gospodăria lui Kupecek. Aș putea să mai cumpăr ceva pământ, nu mi-ar mai trebui mult ca să-i ajung pe chiaburi în avuție.

Ana a simțit un suflu rece, apoi un sloi de ghiață ce-i cuprindea jur-împrejur inima, strângând-o ca într'un clește.

S'a uitat cu asprime la fiul ei ca la un străin care şi-ar fi scos haina în faţa ei, dând la iveală o cămaşă bună dar plină de jeg. Apoi i-a spus domol, apăsând pe fiecare vorbă :

— Când m'am măritat cu taică-tău — sunt ani de-atunci — m'am despărţit de ai mei şi de casa unde trăiam în huzur ştiind bine că viaţa care mă aşteaptă aici n'o să fie uşoară. Şi-ţi spun cinstit că niciodată nu m'am căit. Fiindcă taică-tău mi-a fost drag, viaţa pe care o trăim împreună e bogată şi fericită, deşi mereu se întâmplă câte ceva care ne-o amărăşte. Pentru tine, Pepka e numai un mijloc ca să pui mâna pe bani ; aşa n'o să ai parte de niciun strop de fericire.

Martin s'a uitat o clipă încurcat şi ruşinat la maică-sa, apoi a spus ca să se desvinovăţească :

— Ei, da ! Şi mie mi-e dragă puţin Pepka !

După plecarea lui Martin, Ana a dat jos din pod un sac vechi, plin cu pene pe care le-a scos şi le-a întins pe cuptor să se usuce. In serile următoare, lampa mică cu gaz a rămas aprinsă pe masă mai mult ca deobicei. Pe Vejfuk se scărmănau pene. Cei doi băieţi mai mari dădeau ajutor, iar Maria, care împlinise cinci ani, se afla şi ea la treabă ; adormea însă repede cu capul pe masă ; o dureau degeţelele. Jan, cu toată bunăvoinţa lui, nu prea avea răbdare pentru munca asta şi mai degrabă se apuca să le citească celorlalţi cu glas tare. Fiindcă anul trecut Ana avusese un cârd mare de gâşte pe care le jumulise de două ori, strânsese o mulţime de pene. Intr'o zi, s'a plâns unei femei că nu ştie dacă o să aibă vreme să le scarmene pe toate până nu s'o topi zăpada de pe câmp. Păsul ăsta al Anei a ajuns la urechea Pepkăi şi fata a venit atunci într'o seară să-i dea ajutor.

— Am auzit că n'ai destule mâini la treabă. Ţi-aş ajuta bucuroasă dacă nu mă dai afară. Se făcuse roşie la faţă, ca macul, şi de încurcată ce era nu ştia încotro să privească. Venise pentru întâia oară pe Vejfuk şi toţi ai casei se uitau la ea uimiţi. Nici Ana n'a putut să-şi ascundă bine mirarea, dar s'a arătat binevoitoare şi prietenoasă cu fata ; cu atât mai prietenoasă cu cât gospodarul de pe Vejfuk era mai încruntat.

Vaţlav, care până acum nu se uita la fete, faţă de Pepka a fost sfios şi stingherit.

„Vrăjitoare mică", îşi zicea Ana, uitându-se cu luare aminte la fată, care era mult mai frumoasă, în clipele când

nu-şi dădea seama de asta. I-era drag să privească mâinile ei mici ca de copil, genele ei lungi şi negre şi sprâncenele arcuite semănate cu fulgi mărunţi care mai apoi i s'au aninat de părul moale şi creţ ca un nor de pudră. Fata care stătea în faţa Anei clipea des ; abia după câteva zile, gospodina de pe Vejfuk a putut să vadă că ochii ei nu sunt negri ci căprui, şi că în mărgica neagră dela mijloc scapără scântei puzderie.

Ana, care căuta să descopere la un om mai întâi părţile lui bune n'a găsit la Pepka nimic care să dovedească temeinicia numelui rău ce-i ieşise. Intr'o seară, i-a arătat coatele şi genunchii pe care şi-i julise în timp ce urca pe întuneric drumul lunecos spre Vejfuk ; Ana n'a îndrăznit totuşi să le spună băieţilor ei s'o însoţească la întoarcere până în sat, cum ar fi făcut altă dată.

Martin nu mai scria atât de des ca înainte, dar Pepka venea mereu cu veşti dela el aşa încât Ana şi-a dat seama că ea primea scrisori dela fiul ei mai mare.

Intr'o zi, nişte femei i-au spus Anei că bătrânul Kupecek a pus mâna pe scrisorile trimise Pepkăi de Martin, că s'a certat cu ea şi că a oprit-o să se mai ducă pe Vejfuk. Ingrijorată, Ana a stat şi a chibzuit în sinea ei. Nu putea şi nici nu voia s'o oprească pe fată ca să vină pe la ea. Totuşi i-a dat să înţeleagă pe ocolite că ar fi poate mai bine pentru liniştea ei dacă ar da mai rar pe la ei, pe Vejfuk.

— Puţin îmi pasă de ce spune lumea ! a ridicat Pepka din umeri, muncesc destul acasă ; cât pentru celelalte, unchiul n'are dreptul să mă oprească ; doar n'oi fi bună numai ca să îmbii flăcăii la petrecere în cârciumă.

Ana a deşertat în parte sacul cel vechi şi penele le-a dus îndărăt în pod. Aşa a scurtat timpul scărmănatului şi s'a simţit uşurată când, în ultima seară, i-a mulţumit Pepkăi pentru ajutor. Fata nu mai avea prilej să-şi petreacă serile în casa de pe Vejfuk unde erau doi flăcăi mari...

INTRE DOUA FOCURI

Din primăvară, Ana s'a văzut prinsă între două focuri. Feciorul ei Vaţlav, la care ea ţinea în taină, nu se înţelegea cu taică-său. De trei ani lucra ca ucenic, când cu

unul, când cu altul din zidarii de pe vale, iar toamna trecută ajutase la repararea cantoanelor de pe şoseaua naţională. Iarna lucra cu taică-său în pădure, iar din primăvară se ducea la oraş unde se clădea o fabrică mare. Acolo văzuse matchuri adevărate de foot-ball între cluburile din oraş şi ajunsese un sportiv în toată legea. Seara, când isprăvea munca pe şantier, nu mai voia să plece acasă unde avea mereu de făcut câte ceva, ci se ducea la terenul de foot-ball. Mergea uneori cu echipele prin alte oraşe — unele destul de îndepărtate — cheltuind tot ce câştiga, deşi pe Vejfuk era întotdeauna lipsă de bani. Işi însuşise repede toate regulile jocului, ajungând să înjghebeze o mică echipă de foot-ball la ei în vale şi să orânduiască toate jocurile de probă ale băieţilor din împrejurimi. Făcuse rost şi de o minge veche şi acum visa un tricou frumos, roşu cu albastru.

De aici au pornit cele dintâi neînţelegeri — la început mărunte — între Vaţlav şi taică-său. Era greu să ghiceşti care din ei doi e mai mânios când îl vedeai pe Jan smulgând ziarul din mâna băiatului care sorbea cu lăcomie reportajele sportive. Ba într'o zi, i-a spintecat mingea dobândită cu atâta trudă. Nici chiar Ana nu putea să-şi îmblânzească bărbatul când îşi ieşea din sărite. La sfârşitul săptămânii, Vaţlav, în loc de plată a adus un tricou nou de sport. Isprava asta nici Ana n'a găsit-o la locul ei. In casa de pe Vejfuk era obiceiul ca băieţii să asculte de tatăl lor. Doar Martin, primul născut, îndrăznea din când în când să facă câte ceva şi cum îl tăia capul.

Tata l-a măsurat pe Vaţlav cu o privire liniştită care nu prevestea nimic bun. Atât de liniştit nu-l văzuse Ana decât de câteva ori în viaţă, atunci când era din cale afară de mânios. S'a uitat la el cum a luat tricoul cel nou pentru care se irosise tot câştigul băiatului pe o săptămână şi l-a aruncat în sobă unde ardeau nişte butuci de brad. Flăcările l-au cuprins şi l-au mistuit la repezeală.

— Dacă vrei să mergi mai departe pe drumul pe care ai apucat-o, nu mai ai ce căuta aici, a hotărît tatăl, rece şi nemilos. Ana a simţit spaima băiatului care trecea prin chinuri grele în timp ce privea cum se prefăcea în cenuşă tot câştigul lui pe o săptămână.

— Vaţlav, trebue să-i ceri iertare lui taică-tău, l-a în-

demnat Ana cu gândul să împăciuiască lucrurile, aruncând pe furiș bărbatului ei priviri mustrătoare.

De astă dată însă băiatul n'a mai ținut seama de sfaturile ei ci a fugit din odaie, ca să nu fie nevoit să înfrunte privirea tatălui său pe care în clipa aceea îl ura.

— E prea tânăr încă și prea necopt, l-a dojenit Ana pe bărbatu-său când au rămas singuri. Tu însă ești destul de bătrân ca să nu-ți pui mintea cu el și să-i mai faci și pagubă pe deasupra. Acum, băiatul n'o să-și mai ia gândul dela tricoul pierdut, în loc să cugete la vina lui!

Ana se tot gândea cum să-l împace pe tatăl cu fiu-său. Cu multă răbdare, cu vorbe blânde și lămuriri, a izbutit să-l înduplece pe Vațlav să-și ceară iertare. Când a făcut-o, a simțit însă că o face numai pentru ea.

După această întâmplare între tată și fiu parcă se ridicase un zid nevăzut.

Vațlav, deși la început nu se prea împăcase cu meseria lui, se dovedise cu timpul un lucrător iscusit și era socotit un meseriaș destoinic și priceput. Când a fost să-și aleagă o meserie, părinții au avut destulă bătaie de cap cu el. Ar fi vrut să lucreze ceva care să-l lase să se miște în voie și să fie curat și nu-i plăcea nici munca lui Jan care ședea toată ziua la masa de cizmărie, într'o odăiță unde mirosea urît, nici munca lui Martin care robotea la scânduri cu rândeaua într'un atelier încăpător dar plin de praf și rumeguș. Totuși, nu putea să spună ce meserie i s'ar fi potrivit. Taică-său, Jan, a hotărît atunci să-l facă zidar, socotind că a ales bine. Pe bună dreptate! După ce Vațlav a scăpat de anii grei ai uceniciei cu nelipsitele palme și alergături încoace și încolo și s'a apucat să pună temelia unui zid care creștea din mâinile lui, în fiecare seară măsura cu o privire mulțumită lucrul pe care-l mântuise peste zi. Iar mai târziu, când trecea pe lângă vreo clădire nouă, spunea cu mândrie:

„Și asta tot eu am făcut-o!"

Ana nu se prea împăca cu faptul că se întorcea târziu dela lucru și ar fi vrut să se simtă cât mai bine acasă. Soba veche și cuptorul dărâmat trebuiau reparate. Mai târziu, Ana și-a adus aminte că ar fi nevoie și de o privată nouă și a făcut pe salahorul pe lângă fiu-său, când Vațlav s'a apucat s'o zidească. In locul gheretei de scânduri din curte, a răsărit o încăpere de zid în patru colțuri, care arăta altfel decât casa

veche şi strâmbă. Şi fiindcă lui Vaţlav îi plăceau lucrurile cu dichis, s'a apucat să facă şi la casă unele reparaţii.

Aşa l-a mai împăcat puţin pe taică-său deşi nu urmărise asta. I-a rămas totuşi sădită în suflet o supărare tainică până când a început să judece şi el mai bine şi să cugete mai temeinic la pricinile care-l făceau uneori pe taică-său să fie cam iute.

Dar asta s'a întâmplat mai încolo, după câţiva ani.

O HOTĂRIRE GREU DE LUAT

Cum anii se perindau repede, a sosit în sfârşit timpul să se sfătuiască şi Vojtech cu părinţii în privinţa meseriei pe care s'o aleagă. Ana, care tocmai spăla rufele în curte, l-a luat pe neaşteptate şi l-a întrebat ce ar vrea să facă. Băiatul s'a simţit în mare încurcătură. Avea şi el visele lui dar nu-i venea să le desvăluie. Îşi iubea foarte mult mama şi socotea un păcat să-i mai pricinuiască şi el griji.

— Eu, mamă, am să mă apuc de meseria pe care-oi vrea-o tu!

— Dar Vojtech, tu trebue să ştii mai bine ce ţi-ar plăcea să faci, îl încuraja Ana neliniştită: Spune-mi, ce-ai vrea să fii?

Vojtech i-a mărturisit că ar dori să înveţe mai departe:

— Ştiu, mamă, că nu se poate. Suntem doar atât de săraci. Deaceea vreau să-mi spui tu ce meserie să învăţ.

Pe faţa maică-si, creţurile s'au adâncit şi mai mult.

— Trebue să ne mai gândim, Vojtech, a oftat Ana; şi-a şters de clăbuci mâinile sbârcite de atâta spălat şi şi-a petrecut degetele prin părul lui negru, sărutându-l pe fruntea arsă de soare.

Vojtech era aproape tot atât de înalt ca şi ea.

— Tu eşti dragul mamei şi ştiu că n'o să-mi faci greutăţi cum îmi fac ceilalţi, că n'o să mă superi.

— Mai bine să mor decât să te necăjesc, mamă! a spus el smerit cu ochii'n lacrimi.

Ana s'a întors repede la albia plină cu rufe murdare şi a încercat să scoată murdăria de care erau îmbâcsite cămăşile bărbăteşti. Pe Vejfuk nu era timp de gingăşii şi răsfăţuri.

După câteva zile, cei din casă au ţinut sfat ca să hotărască dacă Vojtech poate sau nu poate fi dat mai departe la şcoală. Impotriva pricinilor ridicate de taică-său şi a îndoielilor lui Vaţlav, stătea părerea nesdruncinată a lui Jan şi dorinţa mamei de-a îndeplini dorinţa arzătoare a celui mai mic dintre băieţii ei.

— Să vedem ce-o să spună şi Martin, a hotărît la urmă tata.

— Dacă băieţii vor să-l ajute pe Vojtech, atunci ne putem încumeta.

Chiar în aceeaşi seară, Jan a scris o scrisoare lungă fratelui mai mare; Ana a trăit câteva zile grele de aşteptare. Nu prea se bizuia pe ajutorul lui Martin şi când a venit răspunsul a rămas tare mirată. Martin se şi vedea moştenind averea lui Kupecek şi făgăduia bucuros să-l ajute pe Vojtech să-şi urmeze învăţătura. Astfel, s'a hotărît şi soarta celui mai mic dintre băieţii Anei. Din toamnă, drumul lui de fiecare zi avea alt ţel. In loc să meargă departe în sat, pleca dela canton cu trenul, la oraş.

POCAINŢA TARZIE

In sat viaţa curgea ca şi râul de munte, în luncă. Era lină deşi fremătătoare, plină de fapte şi întâmplări şi doar rareori îşi încetinea mersul şi se târa somnoroasă. Totuşi şi faţa ei liniştită se tulbura uneori. Rămânea aceeaşi viaţă molcomă a unui sat uitat de lume, în care când şi când oamenii se schimbau între ei; în locul celor care se mutau la cimitirul din Hurka, se năşteau alţii.

Baba Kordula plecase şi ea după fiu-său. Ajunsese aproape de nouăzeci de ani. Şi bătrânul poliţai, care semănase neliniştea şi teama printre copiii din Lhotka, bântuindu-le jocurile, se ferecase în liniştea morţii. Fostul proprietar de pe moşia „La Primarul" urît de săraci, fusese îngropat cu mare pompă. Iar babei lui Severin i-a cântat, la înmormântare, fanfara din Hurka.

In casa din Rovina, familia Kral se împuţinase prin moartea bătrânilor, Intâi îi părăsise tatăl Anei şi după puţin timp şi mama ei, gospodina mândră şi guralivă. In

preajma morții, bătrânul Kral și-a adus aminte și de fata lui izgonită și a chemat-o. In atâția ani de zile, Ana nu-l întâlnise pe taică-său decât de câteva ori, deobicei în pădurea de unde țăranii din Rovina cărau lemne. De două ori s'a văzut cu el în oraș la târgul din fiece an. Tatăl ei a vorbit cu ea cum vorbești cu un om pe care-l cunoști foarte bine dar cu care nu ai nimic de împărțit. Odată, când l-a întâlnit în pădure, în apropiere de Vejfuk, l-a poftit pe la ei. Liniștit dar hotărît, i-a spus că n'are ce căuta acolo; nici de copiii ei nu s'a arătat prea dornic. A întrebat-o ce fac și, printre altele, și-a adus aminte și de bărbatu-său, dar n'a vrut să cunoască pe niciunul mai deaproape. Nimeni din familia Anei n'a chemat-o vreodată la Rovina. Acum, după atâția ani, când taică-său trăgea să moară, au trimis după ea. S'a oprit cu inima strânsă, plină de jale, în curtea largă a casei părintești, unde în răstimp se schimbaseră multe. Lipsea și nucul bătrân din fața geamului și fântâna cu acoperișul năpădit de mușchi. De ghizdurile ei stătuse rezemată odată ca să se încredințeze dacă într'adevăr în oglinda curată dela fund se vede omul apei, despre care bunică-sa îi povestise atâtea.

Ana a căutat zadarnic știutele cotloane ale ogrăzii lor de odinioară, cotloane de care era legată copilăria și tinerețea ei fără griji. Mai toate erau schimbate. Numai casa scundă rămăsese aceeași. Avea aceleași uși nevopsite, cu încuietoarea de sfoară, acelaș prag tocit și aceeași săliță cu lespezi strâmbe de piatră. In odăița joasă, cu tavanul de bârne și cu un cuptor de pământ spoit în alb, a întâmpinat-o întâi maică-sa, iute încă în mișcări dar puțin mai grasă. Anei i s'a părut mult mai măruntă decât altădată. Și-a șters ochii cu colțul șorțului scrobit și jelindu-se, a dus-o la patul pe care zăcea un bătrânel uscat, cu o față scofâlcită, numai crețuri, din care țâșnea nasul mare și ascuțit. Anei i s'a părut că toată viața care mai rămăsese în trupul vlăguit se adunase în mâinile uscate și vânjoase care se frământau peste plapomă. Smerită, Ana și-a lipit buzele de ele; apoi s'a așezat pe scaun.

— Tată, ai vrut să mă vezi, a spus stingherită, netezindu-i fruntea asudată.

— Ai făcut bine că ai venit, ești fată bună, a șoptit bătrânul, privind-o ca de pe altă lume.

Atunci, în preajma sfârșitului, Ana s'a apropiat iar de

taică-său, care dorea acum să-i cunoască copiii și toată viața pe care o petrecuse pe Vejfuk. Ana a așezat fotografiile copiilor ei în fața ochilor lui împăienjeniți: pe Martin, mândru în haina lui militară, (of, că mult mai seamănă la fire cu bătrânul!) pe Jan cel visător, îmbrăcat cu un șorț soios de cizmar și cu o gheată în mână, (așa cum se ridicase dela masa de cizmărie) pe chipeșul Vațlav în haine de sărbătoare, cu o cravată lată la gât și pe Vojtech, un băiețandru subțirel în mijlocul unui pâlc de școlari.

— Al cincilea, prâslea, e o fetiță. O chiamă Maria. Sora ei geamănă a murit acum doi ani, poate că ai auzit.

Bătrânul asculta cu sfințenie ce-i povestea despre feciorii ei, de parcă Ana i-ar fi citit o rugăciune.

— Ești cea mai bogată dintre toți copiii mei.

Apoi, când ea a tăcut o clipă, bătrânul a oftat:

— Aici, la noi, nu avem decât unul, dar n'a ieșit cum trebuia, s'a ticăloșit și nu știe să cinstească bătrânețea.

Ana însă n'a mărturisit că și cu băieții ei are uneori destulă bătaie de cap. In clipa aceea, era plină de mândrie și gata să creadă că odraslele ei sunt cei mai desăvârșiți copii din lume.

După câteva zile, pe taică-său l-au dus la groapă și până la sfârșitul iernii a pierdut-o și pe maică-sa.

Acum, că se despărțise pe veci de părinții ei, Ana s'a simțit covârșită de o adâncă, istovitoare tristețe. Avea mustrări de cuget pentru anii pierduți în care n'a găsit în sufletul ei destul curaj și destulă îngăduință ca să se împace cu ei.

„Am încercat întotdeauna să trăiesc după dreptate și totuși am păcătuit împotriva celei dintâi porunci, se dojenea amar. Doar lor trebue să le fiu recunoscător pentru viața pe care mi-au dat-o și pentru copiii pe care-i am".

ȘI IN MUNȚI BÂNTUIE CRIZA

Primăvara, Martin a desbrăcat haina militară, iar toamna în locul lui a îmbrăcat-o Jan. Cât fusese în armată nu se dăduse lenei și nici nu-și pierduse pofta de câștig. Deaceea, îndată s'a și dus să caute de lucru la meșterul dela care învățase meseria.

Atelierul unde altădată era atâta roboteală şi treaba mergea strună, acum era mort, pustiu. Fostul lui maistru rămăsese singur şi nici el nu avea de lucru toată ziua. L-a primit pe Martin trist şi tăcut, ca şi coşciugele pe care le făcea pentru consătenii lui. Nici pomeneală să mai fie deverul dinainte.

— Fabricile dela oraş ne fac concurenţă, băiete! i-a spus lui Martin. Dar nici acolo nu ştiu dacă o să găseşti de lucru. Lumea spune că şi ei concediază lucrătorii. Se strânge marfa maldăre şi n'o cumpără nimeni.

— Ei, aş vrea s'o văd şi pe asta! Să nu găsesc eu de lucru! Doar nu sunt lucrător de duzină, a spus îngâmfat Martin, seara, când le-a povestit părinţilor că a fost la fostul lui maistru şi le-a împărtăşit îndoielile omului care socotea că va găsi tare greu de lucru. S'a lăudat şi cu certificatul foarte bun pe care i l-a dat meşterul.

— Mâine mă duc la oraş să intru la o fabrică de mobile!

— Să nu crezi, Martine, că acolo te aşteaptă procopseala! Sunt sute ca tine la oraş, iar în toată ţara sunt mii şi mii! Toţi au, ca şi tine, braţe sdravene şi râvnă la lucru. Şi vezi tu, bat fără rost străzile oraşelor, iar acasă ai lor rabdă de foame.

Jan i-a arătat cât de gravă era situaţia economică. Ochii lui oglindeau îngrijorarea pe care i-o pricinuiau împrejurările astea neliniştitoare. Dintre toţi ai lor, el cunoştea mai amănunţit lucrurile care se întâmplau înafara acestui ţinut înconjurat de munţi. Era curios să ştie ceeace se petrecea şi prin alte ţări, căci şi acolo rânduiala veche se destrăma încetul cu încetul. Criza încă nu putea să vină de hac capitalismului, dar începuse să bântuie prin lume fără să poată fi stăvilită. Îşi alegea victimele tocmai din rândurile celor ce nu aveau altă dorinţă decât să muncească şi să trăiască liniştiţi.

Martin s'a dus la oraş şi s'a întors de acolo fără să fi făcut vreo scofală. Nu mai avea atâta încredere în sine şi-i mai picase din nas. In primele zile, a căutat să le dea ajutor părinţilor în gospodărie, dar curând a băgat de seamă că şi aici era de prisos; lucrurile pe care le făcea el, le puteau foarte bine dovedi fraţii lui mai mici. Cu puţin înainte de vremea cositului a căpătat un loc de slugă pe moşia „La Primarul" şi se bucura că cel puţin nu va fi despărţit de Pepka lui Kupecek.

Jan se obișnuise cu atelierul unde lucra de câțiva ani, dar aducea în casă tot mai puțini bani. In ultimul timp, îl apăsa o grijă despre care pomenea mereu. Se aștepta în fiecare zi ca meșterul lui să-i dea drumul, căci și la el nu prea se mai găsea de lucru. Neliniștită, Ana se gândea adesea la firea ciudată a băiatului; era ființa cea mai apropiată de sufletul lui și totuși îl cunoștea atât de puțin, pentrucă numai arareori își destăinuia gândurile ce mijeau sub fruntea lui înaltă. Vorbea puțin și era arțăgos, iar când stătea cu nasul în cărți sau în ziare, își pierdea timpul depănând gânduri ce păreau fără temei, privind în gol, încordat. Dacă îi vorbea cineva, trebuia să-l strige de câteva ori până să-i răspundă.

— Măi, omule, tu ești cam într'o ureche, râdea de el Vațlav, care știuse să se descurce mai ușor decât frații lui mai mari.

Antreprenorul la care fusese angajat mai înainte era un om bun, dar primăvara, când s'a dus din nou la el împreună cu alți zidari, n'a mai avut nevoie de toți, fiind lipsit de lucru. Rămăseseră numai cei cu copii, care purtau de grijă și hrăneau o casă întreagă. Deci, în scurt timp, a ajuns și Vațlav în rândul celor fără lucru. Avea însă firea fericită a unuia care ia totul ușor și nu-și împovărează mintea cu prea multe griji. Când în meseria lui n'a mai avut nimic de făcut, s'a apucat de sport. Și a avut noroc. A aflat că un club, abia înființat în cartierul fabricilor, caută un centru înaintaș. Chiar dela primul match s'a dovedit un jucător de frunte. A băgat câteva goluri în poarta adversarului și a fost sărbătoritul zilei.

Incă înainte de recrutare, Vațlav se arătase un om practic, care, cu un fel de al cincilea simț, știa întotdeauna să nimerească la țanc. Nu era mofturos. Voia să găsească ceva de făcut, orice; deaceea și căuta atât de stăruitor. Și într'adevăr, minunea s'a întâmplat. Acolo unde cerând de lucru, sute de oameni bătuseră la poartă cerșind zadarnic câteva ore de muncă, pentru Vațlav s'a găsit imediat un post. Și era o muncă cinstită și bine plătită, într'o fabrică de lenjerie femeiască, unde mai erau zece bărbați și o sumedenie de femei, mai cu seamă fetișcane tinere și gata să-i facă ochi dulci chipeșului foot-ballist.

Al treilea băiat al Anei, care nu era îngâmfat ca cel mare, învățase repede să tragă foloase de pe urma frumuseții

lui și a purtării lui gingașe cu femeile. Era întotdeauna desghețat și glumeț și fiindcă nu stătea să adâncească prea mult lucrurile, se lăsa ușor înrâurit de oamenii în mijlocul cărora trăia. Și așa cum pe teren se dovedise a fi un bun foot-ballist, și în fabrică a urcat repede treptele, căpătând posturi tot mai mari.

Dădea în casă, maică-si, o bună parte din câștig, căci prin firea lui era un fecior bun. Dar Ana își dădea totuși seama că e cam ciudată căpătuiala asta a băiatului și își împreuna mâinile mirată:

— Ascultă, Vaţlave, ceva îmi spune că nu se cade ca feciorul meu, care-i un meșter zidar atât de priceput, să șadă la birou și să facă un lucru pe care nu l-a învățat. Jan vorbește mereu de mulțimea celor rămași pe drumuri...

— Ce te iei după Jan? Nu știi că are tot felul de gărgăuni în cap! râdea ușuratic Vaţlav.

Totuși, a început să privească lucrurile mai serios și să cugete la vorbele mamei lui:

— Mamă, dacă aș lăsa slujba asta, n'aș ajuta cu nimic mulțimii celor fără lucru de care vorbește Jan. Un om se pierde în gloata lor ca un strop de ploaie în iaz.

S'a proptit în fața maică-si, i-a pus brațele pe umeri și palmele pe spatele ei puțin încovoiat acum, și-a aplecat fața spre creștetul ei încărunțit și a început să-i vorbească blând, așa cum grăiești fetițelor despre care nu știi bine dacă au sau nu încredere în tine:

— Nici noi amândoi, mamă, nici Jan al nostru n'o să putem schimba lumea de azi. Cine vrea să trăiască trebue să se potrivească vremurilor. Dacă n'aș avea de lucru, ar fi prost pentru casa noastră și mai cu seamă pentru tine, mamă. Doar ai și început să te încovoi de griji. Inchipuește-ți că Vojtech n'ar mai putea să urmeze școala și n'ar găsi nici de lucru și am rămâne să trăim amândoi pe spinarea voastră. Cât despre munca mea, fii pe pace. Cu timpul am s'o învăț și pe asta. Mintea omului pătrunde orice.

— Se vede că nu mai înțeleg lumea de astăzi, s'a plâns Ana.

Cu vremea s'a văzut lămurit că Jan avea ceva împotriva lui Vaţlav. Nu prea vorbea cu el, iar dacă totuși o făcea din când în când, cuvintele lui erau parcă într'adins înțepătoare și pline de zeflemea.

— Să-ţi spun drept, prea faci temenele în faţa domnilor pentrucă au binevoit să se uite la tine şi prea le lauzi bunătatea! l-a luat la rost pe Vaţlav într'o zi, când povestea încântat despre o vizită însemnată care cinstise fabrica de lenjerie. Venise în inspecţie directorul cel mare şi coproprietarul fabricii, însoţit de nevastă-sa şi de alte mărite feţe de teapa lor. Printre ei se afla şi marele proprietar dela Hurka, fostul conte, care cu câţiva ani mai înainte se iubise cu frumoasa Baruşka. Vaţlav povestea că nevestele acestor domni aveau de gând să întocmească un bazar spre a veni în folosul foştilor angajaţi ai fabricii, acum rămaşi pe drumuri, care primeau un ajutor săptămânal. Doamnele fuseseră înduioşate de sărăcia cumplită în care se sbăteau familiile acestora şi găsiseră prilej să petreacă punând la cale un bazar în scop de binefacere. Era înţelept să faci un lucru şi plăcut şi care să prindă bine, o faptă bună de pe urma căreia puteau trage două foloase. Bineînţeles, numele acestor doamne va fi publicat în toate ziarele care vor preamări iubirea lor de oameni şi astfel, cu prilejul viitoarelor alegeri, bărbaţii, părtaşi şi ei la cinstea ce le va înconjura, nu vor avea decât de câştigat.

Cam astea erau gândurile ce se iscaseră în mintea lui Jan care ascultase pălăvrăgeala plină de deşertăciune a lui Vaţlav şi băgase de seamă că săgeata pe care i-o aruncase fratelui său, rănise adânc mândria atât de gingaşă a acestuia. Vaţlav şi-a pierdut deodată stăpânirea de sine şi între cei doi fraţi s'a stârnit o ceartă grozavă.

— Unde vrei să ajungi cu vorbele tale întortochiate, filosofule? O să ai şi tu cândva prilejul să-ţi arăţi recunoştinţa pentru milostenia celor pe care azi îi pismueşti!

Ana a fost mirată de strigătele lui Vaţlav. Ştia întotdeauna să se înfrâneze; avea un ifos al lui, o semeţie în tot ce făcea.

— Să ştii că n'am să ajung niciodată un lingău oploşit sub pulpana unei mărimi!

Ochii lui Jan îl străpungeau pe frate-său ca două pumnale de oţel proaspăt călite.

— Băieţi, potoliţi-vă! Parcă n'aţi fi fraţi! N'aş vrea să mă căiesc că v'am născut! striga Ana rugătoare, încercând să împrăştie furtuna cu vorbele ei.

Jan şi-a strâmbat de câteva ori colţurile gurii, iar când a întins ziarul în faţa lui Vaţlav, îi tremurau mâinile. Dela

prima ochire se vedea că era un ziar ce nu semăna cu celelalte. Pagina întâia era împărţită, aşa cum se obişnuia, în trei coloane, dar era foarte puţin text tipărit.

„Cenzurat", strigau cu asprime, ameninţătoare parcă, locurile goale de unde rândurile fuseseră şterse.

— Vasăzică, îţi tragi înţelepciunea dela comunişti? Aşa? Cu astea cel mult poţi să ajungi în puşcărie! a spus Vaţlav batjocoritor. Indată însă a adăugat cu multă grijă: Jane, eu te sfătuesc să laşi prostiile astea şi să-ţi vezi de treburile tale!

Jan însă nici n'a luat în seamă vorbele lui Vaţlav ci, cu palma deasupra ziarului, a rostit ca un comandant, o singură vorbă care, după tot ce spusese înainte, suna ca o poruncă:

— Citeşte!

— Nu prea are ce să citească aici, a îngăimat Ana, că mai mult e şters!

— Dar au rămas încă destule lucruri pe care trebue să le ştie omul sărac! Trebue să înţeleagă nu numai ce e scris acolo, ci mai cu seamă ceeace dau în vileag învinuirile pe care le aduc locurile alea goale. La astea ar trebui, mamă, să se gândească îndeosebi Vaţlav al nostru, ca să-şi dea seama cum îşi umplu bogaţii sacii cu aur şi cât trebue să trudească pentru asta cei săraci; să-şi dea seama că în dosul zâmbetelor şi purtărilor pline de gingăşie ale acestor oameni care se prăpădesc de mila semenilor, pândesc nişte păsări de pradă care-şi înfig ghiarele nu numai în trupul ci şi în sufletul celor nevoiaşi. Işi bat joc nu numai de sănătatea oropsiţilor ce flămânzesc, de singurul şi cel mai de preţ bun al lor, ci şi de cinstea şi demnitatea lor omenească. Le strică firea, le-o strâmbă. Şi pe deasupra, ne mai iau şi munca, mamă, care e rostul vieţii fiecărui om! Asta e nelegiuirea lor cea mai mare!

In neştiinţa ei, Ana n'a putut să înţeleagă ce folos pot avea bogaţii dacă nu le dau oamenilor de lucru, când tocmai prin truda acestora îşi întăreau ei puterea.

Jan nu cobora decât rareori în sat. Nu mai ieşea din casă decât ca să se ducă la lucru. Venea acasă cu felurite broşuri pe care le aduna cine ştie de unde, iar la fiecare scuturat, Ana urca în pod câte un braţ de ziare vechi. Acum avea destulă

hârtie de jurnal ca să pună pe poliţe sub oale şi ca să aprindă focul. Când Jan era în toane bune, le arăta celor ce voiau să-l asculte — mai adeseori Anei şi lui Vojtech — că rânduiala lumii de acum se clatină şi că armele pe care cei bogaţi le folosesc împotriva muncitorilor se vor întoarce cândva chiar împotriva lor. Le povestea despre marele popor rus, care a lepădat jugul sclaviei şi trăieşte liber şi fericit de când i-a alungat pe tirani şi pe exploatatori.

— Deaceea e atât de hulit azi de capitalişti.

Ochii lui Jan au început deodată să strălucească şi glasul lui avea un sunet ca de aramă; parcă citea dintr'o carte.

— Dar eu ştiu că poporul nostru o să vadă odată lumina şi o să-şi dea seama că puterea lui stă în alianţa celor ce muncesc şi sunt exploataţi în lumea întreagă şi că atunci va porni împotriva asupritorilor săi!

— Nebunule! Crezi că-i atât de uşor să răstorni rânduiala lumii? a spus Vaţlav batjocoritor.

— Lasă-l, rogu-te, în pace, el e cam într'o ureche de când îl ştiu, a râs Martin, uitându-se la frate-său cu o semeaţă îngăduinţă.

— Ce spui de asta, comunistule? l-a întrebat Vaţlav luându-l de braţ cu grijă şi bunăvoinţă.

— Oricum o fi! Dar fiecare poartă'n suflet gânduri bune şi deaceea ar trebui să încetaţi odată cu înjurăturile astea. Mai cu seamă tu, Vaţlave, care altădată nu aveai obiceiul ăsta! s'a supărat Ana deabinelea.

— Dar n'am înjurat pe nimeni! s'a apărat Vaţlav mirat.

— Cum nu? Aproape zi de zi aud din gura ta vorba asta de comunist!

Pereţii odăii s'au cutremurat de hohotele de râs ale flăcăilor. Până şi Jan a zâmbit.

— Ai brodit-o, mamă! şi Vaţlav a început să se învârte cu ea prin odaie în timp ce Martin se lovea vesel peste genunchi:

— Mama ştie să pună capac la toate!

Din ziua aceea, fraţii nu-i mai spuneau lui Jan decât „comunistul nostru", cu toate că tatăl lor i-a mustrat cu asprime. Pe Ana porecla asta o chinuia peste măsură. Ştia că Jan, deşi iute la mânie şi arţăgos, era bun şi drept, şi oridecâteori se isca o ceartă între fraţi, îi ţinea partea.

— Da ce fel de oameni or fi şi comuniştii ăştia? l-a întrebat odată Ana pe bărbatu-său, în înţelepciunea căruia credea cu tărie. Intrebarea ei l-a pus în încurcătură.

— Nu ştiu nici eu. Unii spun că sunt o ceată de nebuni care o ţin una şi bună şi vor să nimicească lumea cu faptele lor smintite. In schimb, alţii spun că sunt în slujba unei puteri străine, care-i plăteşte şi cearcă să se folosească de vremurile astea grele ca să cucerească lumea. Se scrie multe despre ei dar după câte ştiu, mai nimic bun. Dacă îţi aduci aminte ce spunea Kordula, răposata: „Sunt nişte diavoli trimişi de satana ca să ducă omul în ispită şi să-l facă să se lepede de dumnezeu". Se jura faţă de toţi că aşa i-a spus popa din Hurka.

Tata Jan a zâmbit uşor, apoi a adăugat, lăsând gluma la o parte:

— Nu încape însă îndoială că guvernul nostru nu-i are la inimă pe comunişti. Mereu ia împotriva lor tot felul de măsuri aspre, neînduplecate, mai cu seamă acolo unde-s fabrici, căci muncitorii din fabrici şi mine îi ascultă aşa cum ascultă oamenii dela noi de popă. Eu cred că gândurile lor sunt bune şi dacă aş şti că şi faptele lor vor fi la fel, i-aş urma şi eu. Atunci însă, n'aş mai putea rămâne între cei de aici.

— Crezi că Jan a intrat în rândurile lor?

— N'aş crede! Nu se prea duce la oraş, iar în valea noastră nu-s încă organizaţii de-ale lor.

Martin şi Vaţlav se uitau de sus la fratele lor. Acesta însă câştigase încrederea fratelui mai mic. Elevul Vojtech asculta cu nesaţ ceeace vorbeau fraţii între ei şi îl îndrăgise pe Jan pentru avântul şi focul cu care îşi apăra credinţele. In sinea lui, Vojtech osândea zeflemelele aţâţătoare ale lui Martin şi zâmbetele răutăcioase ale lui Vaţlav. Căutase să cunoască stările dela oraş şi se potrivea în păreri cu Jan în multe privinţe. S'au apropiat unul de altul cu toată încrederea. Ana băgase de seamă lucrul acesta şi era bucuroasă dar în acelaş timp şi îngrijorată. Nu voia ca mintea lui Vojtech al ei să fie împovărată înainte de vreme cu gândurile chinuitoare care încă din fragedă copilărie îl făcuseră pe Jan să sufere.

N'avea Ana destule griji pe cap; mai trebuia să-i pice încă o grijă covârșitoare, una, care nu îngăduia nicio zăbavă. Legătura îndelungată a lui Martin cu Pepka lui Kupecek n'a rămas fără urmări. Lucrurile au ajuns acolo, că nu mai puteau fi ascunse de ochii lumii. Trupul Pepkăi începuse să se îngroașe tot mai mult. Femeile o priveau cu o mulțumire răutăcioasă. La început, când nu se întrezăreau decât unele semne șovăelnice, își munceau mintea cu fel de fel de bănueli ascunzându-și una alteia dorința ca Pepka să fi pățit cu adevărat rușinea. Iar când și-au dat limpede seama că așa „se întâmplase", făceau spume la gură și o forfecau, scuipând numai venin.

— La ce te puteai aștepta dela o stricată ca aia?

— S'a întins cu toți derbedeii, iar după Martin a căutat să-i prindă în mreje și pe ai lui!

— Da ce, nu știți că toată ziua bună-ziua era pe la ei prin casă în timp ce el își făcea armata?

— Ba bine că nu! Doar acolo sunt atâția flăcăi! Și gospodina de pe Vejfuk închidea ochii!

— Las' că nici ea nu-i mai brează! Știți doar isprava ei din tinerețe!

Clevetind, bănuelile, batjocurile și vorbele de osândire se porniseră potop.

— Pe ăsta de pe Vejfuk, Pepka îl avea pus la păstrare, să fie la îndemână de i s'o întâmpla ceva.

— Bietu băiat! I-a stricat viața târîtura dracului...

Femeile îl căinau pe Martin și pe față și în spate, iar el, deși știa cât de nedrepte erau cu Pepka nu-i lua partea ci mai degrabă le lăsa să-l socotească mai departe înșelat și în dragostea lui tras pe sfoară, mai cu seamă de când își dăduse seama că Kupecek n'o să-i dea nepoate-si nicio zestre. A început atunci să se poarte rău cu ea și s'o ocolească cu tot dinadinsul. Nici n'a mai așteptat sfârșitul secerișului și s'a lipsit de munca pe care o făcea la curte ca să fie cât mai departe de Pepka. S'a gândit chiar, că ar fi bine să plece pentru un timp din sat, făcând-o astfel și pe față să-și ia lumea în cap. Se temea însă să se pripășească printre străini știind că n'o să găsească de lucru.

Ana a fost tare mirată văzând că Martin se întoarce aca-

să cu pătura veche pe care şi-o luase la curte ca să se învelească cu ea când rămânea acolo peste noapte. Şi mai mult s'a mirat când i-a spus că chiaburul cel tânăr nu mai are nevoe de el.

— N'am pomenit până acum chiaburi care să dea drumul slugilor tocmai în toiul secerişului când e lucru berechet. Dar dacă e cum spui tu, pe Vejfuk ai să găseşti întotdeauna ceva de făcut şi pâine să te saturi.

După câteva zile, a auzit de păţania Pepkăi şi a înţeles dece fugise Martin dela lucru. S'a trezit atunci în ea o aprigă vrăjmăşie împotriva fiului ei şi cum a găsit prilejul să rămână între patru ochi cu el, l-a luat la refec.

— E de datoria ta, Martine, să te însori cât mai degrabă cu Pepka, dacă s'a întâmplat ce nu trebuia. Nu văd dece să tărăgăneşti cu nunta şi s'o chinui pe fată!

Martin n'a fost mirat de vorbele ei, dar s'a simţit destul de încurcat. S'a desmeticit însă foarte repede şi i-a răspuns:

— Da dece tocmai eu să fiu nevoit să mă însor cu Pepka? Cine ştie care dintre ibovnicii ei o fi vinovatul! Pare-se că nu-s eu!

— Nu mă sili să mă ruşinez că am crescut la sân un nemernic! Ana tremura cotropită de ciudă cum nu mai fusese niciodată în viaţă şi, pentru a doua oară în anii din urmă, i-a venit să-i dea una peste gură. Cată să-ţi faci datoria ori nu mai ai ce căuta în casa noastră! i-a spus cu toată hotărîrea şi glasul ei avea un sunet de aramă, ca glasul fiului ei Jan, câteodată.

In zilele următoare, oridecâteori se uita pe furiş la Martin, o cuprindea spaima şi ciuda şi se simţea fără putere. Nu putea să citească pe faţa lui încruntată, duşmănoasă, hotărîrea pe care o luase, nici nu voia să-l întrebe, ci aştepta să deschidă vorba. Ceasuri întregi se gândea numai la asta.

— Poate niciodată n'am să ştiu dacă o fi şi ceva bun în băiatul ăsta! E plin de cusururi, deşi întotdeauna am încercat să-l îndrumez pe calea cea dreaptă!

Cam la o săptămână după aceea Martin a venit la ea, în şură, tocmai când jumulea gâştele. Strângea între genunchi capul gâscanului care căuta să scape. Cu mâna stângă îi ţinea picioarele, iar cu dreapta îi smulgea penele şi puful mărunt de pe pântece. Toate astea le făcea cu mişcări repezi. Gâscanul ţipa de câte ori îi trăgea câte un smoc de pene şi atunci Ana

îl ogoia domol. Era prinsă cu totul de treaba pe care o făcea și când fiu-său a intrat, abia dacă s'a uitat la el. Parcă nici nu-l băgase în seamă, dar inima a prins să-i bată cu putere când l-a văzut așezându-se pe un fuștei al scării vechi. S'a scobit o clipă cu un pai de grâu între dinți și s'a uitat încruntat. Gâscanul țipa nerăbdător și o ciupea pe Ana de picioare cu ciocul lui ascuțit.

„Fiecare din noi are câte o mâhnire, își mângâia în gând fiul, trebue să ne învățăm să îndurăm."

— M'am hotărît să fac așa cum vrei tu, mamă!

In șura goală, glasul lui Martin avea un sunet aspru.

— Dar nu ca să-mi îndeplinești mie dorința, nu vreau asta; fă așa cum te îndeamnă cugetul! Nu vreau să-ți poruncesc nimic, să știi însă că țin la ce ți-am spus, i-a vorbit liniștită, cu o desăvârșită stăpânire de sine și fără să-și întrerupă măcar o clipă lucrul.

Gâscanul țipa ca din gură de șarpe.

— Nu te supăra, hai, nu te supăra! Trebue să trecem și prin asta!

Martin nu știa pentru cine erau vorbele acestea; poate că nici mamă-sa nu știa prea bine.

— Înțeleg mamă c'ai vrea să ți-o spun cu alte cuvinte. Adică: m'am hotărît să fac ceeace e de datoria mea!

Ana a fost mișcată puțin de smerenia lui neașteptată. A smuls și ultimele pene și după ce a dat drumul gâscanului jumulit, a oftat:

— Trag nădejde, Martine, c'o iubești! Adu-ți aminte că așa spuneai odată. S'a apropiat de fiul ei și l-a privit în ochi întrebătoare.

— Da, mi-e și dragă. Dar îmi închipuiam c'o să fie altfel toate astea.

— Știu! Tu te gândeai la bani și ți s'au stricat socotelile. Dar nu te necăji, băiete! Iți mai aduci aminte de povestea pe care ți-am spus-o de atâtea ori când erai mic? Un om care stăpânea o împărăție întreagă era tare nenorocit, iar săracul care nu avea nicio cămașă pe el era omul cel mai fericit din lume.

L-a mângâiat pe Martin pe creștet lăsându-i în părul sburlit puțin puf alb. Se părea că mângâierea mamei i-a făcut bine feciorului. Și-a aplecat capul spre ea și a stat o clipă liniștit. Indată însă a răbufnit iar vechea lui încăpățânare:

— Dar eu tot am să plec de aici! a strigat cu o ciudă neputincioasă, a sărit jos de pe scară şi a fugit din şură.

— Fii pe pace, nimeni n'o să te împiedice, a rostit liniştită Ana. Acum ştia că fiul ei se va însura cu Pepka.

Ana a întors otava uscată, a ascuns grebla sub gard, şi-a ridicat puţin năframa pe care o trăsese pe ochi ca să-i apere faţa de bătaia soarelui şi a sărit şanţul îngust ce despărţea lunca de drum.

— Să-ţi dea dumnezeu zi bună, măicuţă dragă!

Ana s'a speriat auzind lângă ea un glas străin. S'a uitat mirată la femeia voinică, între două vârste, şi i-a răspuns puţin cam ostenită.

Străina era îmbrăcată în haine de sărbătoare, ducea în spate o boccea mare, iar în mână un coş. Era vorbăreaţă, cum şi-a putut da îndată seama Ana care a mers cu ea până în dreptul primelor case din Lhotka. A aflat că e de sus, dela munte, de unde era de fel şi Kupecek şi că venise la el să-i ţină gospodăria.

— Am auzit că fata aia, Pepka, s'a încurcat cu o slugă şi unchiul ei nu mai vrea s'o ţină. Nici nu-i mirare, căci aşa ceva nu poate să salte negoţul. Mai rău e că nici maică-sa nu ştiu dacă o va primi în casă pe Pepka. Au crezut că fata o să-şi facă vreun rost, de vreme ce unchiul le-a făgăduit c'o să aibă grijă de ea. Şi când colo, ea şi-a dat poalele peste cap. Ei, acum, să-şi poarte singură de grijă, eu n'am ce-i face!

Ana i-a arătat gospodăria lui Kupecek, dar când s'o apuce pe drum în sus, spre sat, s'a oprit încurcată.

— Am şi eu ceva treabă acolo, a spus femeii care o privea curioasă şi a mers cu ea până la Kupecek.

Uliţa era îngustă, înghesuită între gardurile grădinilor şi, din pricina pomilor stufoşi, era întotdeauna umbrită şi noroioasă, chiar şi în zilele cu soare. Ana mergea pe o potecuţă bătătorită şi luneca mereu în noroiul ce lucea. Şi-a dat seama că pasul ei nu mai e atât de vârtos, de hotărît, ca odinioară.

„Imbătrânesc", i-a trecut deodată prin minte.

In curte, la Kupecek, Pepka dădea de mâncare la păsări. Când le-a văzut pe cele două femei, a înlemnit de spaimă. Mâna ei rămasă în aer cu un pumn de ovăs în palma des-

chisă, lângă pântecul ei umflat, avea ceva nefiresc. In ochi i se citea teama şi neputinţa.

— Pepko, dânsa a venit să îngrijească de gospodăria unchiului tău! i-a spus prietenos Ana. Cred că de acum înainte nu mai are nevoie de tine.

— Unchiul mă alungă! a suspinat Pepka şi din ochii ei înspăimântaţi au ţâşnit lacrimile, două izvoare limpezi.

— Nu trebue să plângi din pricina asta! Pe lume e loc berechet pentru fiecare. Ai face bine să vii cu mine pe Vejfuk. Am să te ajut să-ţi duci lucrurile. Ana i-a mângâiat uşor braţul, nesinchisindu-se că femeia aceea străină asculta la ele cu gura deschisă.

— Maică-ta a spus că te taie în bucăţi dacă te arăţi în ochii ei, s'a grăbit gospodina cea nouă să mai arunce un bolovan peste sufletul împovărat al Pepkăi.

— Să ştii că n'o s'o duci prea rău la noi, a zâmbit împăciuitor Ana. Ii era milă de biata fată, chinuită de frică şi se hotărî să nu meargă acasă fără ea.

La plecare, Pepka a trebuit să îndure urletele şi înjurăturile lui Kupecek, pe care gospodina cea nouă îl ataţa cu pilduirile ei. Ana a răsuflat uşurată când a ieşit pe poartă cu bocceaua Pepkăi în spinare şi a pornit, făcând un ocol, spre locuinţa ei stingheră de pe coastă. Pepka se ţinea la câţiva paşi după ea.

Aşa a sosit pe Vejfuk un oaspete nou; cei ai casei au primit-o cu simţiminte felurite, deşi toţi, înafară de Martin, au căutat să fie prietenoşi cu ea. Doar Maria a întâmpinat-o pe Pepka cu o bucurie curată, neîntinată de nimic. Vojtech era încurcat şi speriat, Vaţlav neliniştit, iar Jan se fâstâcise de tot. Incerca zadarnic să arate că nici n'o bagă în seamă pe fată. După tristeţea adâncă din privirile pe care le arunca spre Pepka, atunci când credea că nu-l vede nimeni, maică-sa a priceput îndată că e tare neliniştit...

„Noroc că în curând o să plece în armată", se gândea Ana cu strângere de inimă.

Gospodarul Jan umbla încruntat, făcându-şi socoteala că la iarnă vor fi două guri mai mult la masă.

Pepka era sfioasă şi stângace din pricina sarcinii de care se ruşina faţă de bărbaţii din casă.

Ana i-a mutat pe cei doi băieţi mai mici în pod şi odăiţa i-a dat-o Pepkăi.

— Rânduește-ți în cameră cum îți place. Când o să vă luați, tu și cu Martin o să stați aici împreună.

După câtăva vreme, pe Vejfuk a fost o nuntă fără tămbălău. Jan a fost martorul fratelui său.

„Cum s'ar limpezi lucrurile, dacă băieții s'ar putea schimba între ei", își spunea Ana și se arăta foarte grijulie și binevoitoare față de cel de al doilea flăcău al ei. Când ceva mai încolo a plecat la armată, undeva în Cehia de nord, Ana s'a simțit tare ușurată.

INTOARCEREA FIULUI RISIPITOR

La începutul iernii, Martin a plecat de acasă și un timp, familia n'a știut nimic despre el. Își luase puținele rufe și haine pe care le avea și Ana a descoperit că-i lipsesc și niște bani păstrați într'un ulcior pe care nu-l folosea și care stătea sus, pe poliță. Deși socotea că asta era ticăloșia cea mai mare a lui Martin, n'a suflat nicio vorbă față de nimeni. După fuga lui, Pepka umbla prin casă ca o umbră. Se strânsese parcă toată în ea. Obrajii i se scofâlciseră și ocolea privirile celorlalți ca să nu se vadă că avea ochii roșii. Uneori, lăsa neisprăvit câte un lucru pe care abia îl începuse și foarte des stătea în odăița mică și neîncălzită, pe tronul vechi și înalt, privind pe geam spre pădurea înzăpezită. Ana a găsit-o de câteva ori stând așa, dar n'a avut curajul să-i vorbească. Punea doar lemne în sobița mică de fier, căci Pepka n'avea grijă s'o țină încinsă și ieșea ca un om care ar fi săvârșit ceva rău. Simțimântul acesta de vină îi apăsa pe toți cei din casă, chiar și pe fetiță, pe Maria.

Intr'o zi, cu puțin înainte de Crăciun, Vojtech s'a întors dela școală cu ochii strălucitori. A cuprins-o în brațe pe mama lui, i-a lipit capul de pieptul lui, cum făcuse și ea când era copil mic și i-a spus plin de bucurie:

— Mamă! N'am să mai fiu pentru voi o povară ca până acum!

— Cred că nimeni dintre noi nu ți-a scos ochii cu asta? i-a răspuns stingherită.

— Vezi bine că nu, dar ce crezi că eu n'o știu? Și a mărturisit cât îl chinuia gândul că el era singurul care nu

aducea niciun câştig în casă, ci dimpotrivă, le dădea mereu de cheltuială a lor săi. Fusese rugat să mediteze doi elevi bogaţi, băieţii deputatului agrarian din partea locului, care era proprietarul unei vile măreţe din cel mai frumos cartier din oraş. Asta însemna că de patru ori pe săptămână, Vojtech o să se întoarcă acasă abia cu trenul de seară. In schimb, va câştiga şi el ceva bani care aveau să prindă bine în casă

— Eşti un băiat bun, Vojtech, suntem mulţumiţi de tine, l-a lăudat taică-său când i-a povestit şi lui bucuria pe care o avusese în ziua aceea.

Aşa a intrat Vojtech într'o familie bogată şi, fără să vrea, a putut să cunoască felul lor de viaţă, pe care, după cum se vedea, nu şi-l alegeau ei, ci era statornicit de averea lor ce creştea întruna. La început s'a minunat de frumuseţea nemaivăzută şi de bogăţia locuinţei, dar după ce a fost de câteva ori la rând acolo, atmosfera străină şi artificială care te îngheţa de cum intrai înăuntru, a început să-i trezească urîtul şi sila în suflet. Fără să vrea, asemuia vila asta ca un giuvaer, cu casa lor săracă pe care maică-sa ştiuse s'o facă primitoare şi caldă prin îngrijirea şi dragostea ei. Pe tatăl băieţilor pe care-i medita, Vojtech l-a văzut doar de câteva ori şi întotdeauna în fugă. Era mai mult plecat de acasă şi cel mai mare dintre băieţi i-a spus odată lui Vojtech, ca şi cum s'ar fi lăudat cu asta, că „papa" avea o „amantă" în capitală. Vojtech, care era tocmai la vârsta când îşi încheia copilăria, n'a rămas nepăsător auzind asta. Incurcat şi roşind de ruşine, l-a întrebat pe băiat minunându-se, cum se poate să facă aşa ceva un bărbat care avea acasă nevastă şi copii, adică o familie întreagă? Vojtech abia începuse să pătrundă în viaţa încâlcită şi neînţeleasă a acestor oameni.

— Ce naiv şi nepriceput eşti tu, Vojtech, a spus domnişorul, maimuţărind felul de a vorbi al părinţilor lui. O aventură de dragoste ca asta, e ceva foarte romantic şi destul de obişnuit în familiile cele mai bune.

Vojtech auzea pentru prima oară aşa ceva şi era curios să ştie cum primea lucrul ăsta mama elevilor lui.

— Mama e păţită cu de-alde astea, i-a mărturisit elevul cu un zâmbet ştrengăresc. Din când în când îşi mai iese şi ea din sărite, şi atunci papa îi dă tot ce doreşte. Vrea să aibă linişte şi şi-o cumpără cu bani.

Băiatul bogătaşului era trecut prin ciur şi prin dârmon.

— Dealtfel, i-a spus mai încet, nici mama nu e tocmai cum ar trebui să fie. Se cam vorbeşte despre ea!

Vojtech se gândea la maică-sa, care pentru el era cea mai desăvârşită femeie.

— Iţi iubeşti mama, Robert? l-a întrebat pe băiatul care ştia atât de multe.

Acesta a rămas încurcat şi s'a uitat o clipă mirat la Vojtech.

— Firește că da! Se înţelege dela sine! a izbucnit aprig, de parcă l-ar fi jignit, aproape strigând.

Pe mama celor doi elevi, Vojtech o vedea mai des decât pe domnul deputat. Era o femeie nervoasă, cu o faţă bine îngrijită, care părea tânără şi nu se prea potrivea cu gâtul îmbătrânit şi trupul lăbărţat; grăsimile cucoanei erau în luptă dârză cu corsetele şi mâinile băieşiţei pe care o primea în baia bine dichisită, locul cel mai plăcut din toată vila. Binevoitoare şi şmecheră, băieşiţa era duhovnicul cucoanei şi pereţii încăperii, căptuşiţi cu marmură nu lăsau să se strecoare vorbele lor pe care nicio ureche nu trebuia să le audă şi mai cu seamă băieţii ei, care erau destul de mari. Atunci când venea băieşiţa însă, domnişorii deschideau puţin geamul de sus dela odaia de baie şi stăteau în privata de alături, cu capetele în dreptul ferestruicii pe unde se putea auzi tot ce se vorbea alături. După aceea, umblau prin casă ca ameţiţi şi se legau de slujnică.

Deşi băieşiţa îndatoritoare aducea tot felul de pilule pentru slăbit şi purgative cu efect sigur, nimic nu-i ajuta cucoanei ale cărei grăsimi nu scădeau deloc.

De cei doi băieţi, mama lor, mereu prinsă cu tot felul de treburi, se îngrijea mai puţin decât de numeroşii servitori. Venea câteodată în treacăt în camera unde-i medita Vojtech. De fiecare dată arăta altfel şi era într'alte toane! Uneori, foarte duioasă, făcea o risipă de alintări care mai de care mai ticluite; alteori, fără nicio pricină, avea năbădăi şi era pusă pe ceartă. Atunci avea un glas subţire şi ascuţit şi dojenele cădeau peste capetele băieţilor ca nisipul fierbinte. Vojtech nu se simţea deloc bine în preajma ei, iar când întâmplător o asemuia cu maică-sa, era de partea băieţilor. Trăiau în strălucire şi huzur, dar le lipsea bogăţia dragostei adevărate.

In ziua de Crăciun, familia de pe Vejfuk a primit în dar

din partea Pepkăi, care era tare slăbită, o fetiță firavă care scâncea toată noaptea. Prăpădită, istovită, Pepka ajunsese să nu-i mai pese de nimic din ce se întâmpla în jurul ei și nici de fetiță nu prea avea grijă. Ana stătea mereu de veghe lângă lehuză și lângă copil și schimbase iar rânduiala în casă. Tatăl dormea noaptea în cămăruță, iar Pepka împreună cu fetița rămăseseră în odaia cea mare.

— Ai să dormi mai bine în odăiță decât aici, unde mititica plânge întruna, a căutat să-și înduplece soțul, când l-a văzut că se strâmbă și a stăruit în hotărîrea ei:

— Nu vreau ca Pepka să rămână singură cu gândurile ei!

In timp ce făcea pregătirile pentru botez, Ana aștepta ca noră-sa să iasă din amorțeala ei, căutând măcar un nume copilului. Se părea însă că și asta îi era tot una.

— Ce nume vrei să-i dăm fetiței? a întrebat-o atunci Ana.

— Aș vrea să-i zicem Martina.

Ana a rămas pe gânduri:

„Martina sună frumos, dar cred că n'o să găsim în calendar un nume ca ăsta! S'o botezăm totuși Marta!"

Ana a luat în brațe perna cu pruncul care veșnic scâncea și s'a uitat cu dragoste la fețișoara aceea mică și roșie:

— Martina, fetița noastră Martina! i-a șoptit duioasă.

Așa au primit-o în mijlocul lor cei de pe Vejfuk pe Martina.

Spre sfârșitul lui Ianuarie, într'o noapte a căzut zăpadă din belșug. A fost un viscol de se cutremura casa din temelii; câteva șindrile din acoperiș au fost smulse și îngropate sub nămeți, departe de acolo. Vântul umflase până și pilota mare de puf cu care se înveleau băieții noaptea, când dormeau în pod. Vojtech s'a trezit dintr'un vis urît. Visul fusese atât de puternic încât, zăpăcit, băiatul a crezut că se întâmplase aevea. Se făcea că niște oameni fioroși, necunoscuți, cu niște căști mari de tinichea în loc de capete, îl îngropau de viu. Zăcea într'o groapă umedă și rece, și lutul negru și lipicios îi acoperea treptat trupul și fața.

— Nu! vă rog, sunt nevinovat, lăsați-mă, se ruga, dar din gâtlejul lui nu ieșea niciun sunet. In auz îi vuiau doar niște răbufneli ciudate. A zărit mâinile mari ale lui Blaha,

vătășelul primăriei, cum băteau cu degetele ciopârțite în toba moștenită dela bătrânul polițai.

— Ăsta n'o să învețe niciodată să bată toba, a auzit Vojtech glasul uneia din arătările acelea fără cap, care tocmai îi aruncase peste față un pumn de pământ jilav. Era scăldat în sudoare; nu izbutea totuși să scape de povara din vis. O simțea pe fața înghețată, pe gene și pe urechi. A scos cu grijă mâna de sub pilotă și a dus-o la obrazul amorțit. A simțit între degete ceva lipicios, care cât ai clipi, se topi fără să lase nicio urmă. S'a cutremurat de groază și s'a grăbit să înlăture greutatea de pe pleoape, mutând-o cu palma. În noaptea neagră a văzut deasupra capului o zare slabă de lumină. Vuietul ciudat de afară i-a adus aminte de bătăile tobei lui Blaha și de visul lui. Și buimăcit de groază, Vojtech a scos un țipăt. Vocea lui avea un sunet ascuțit și desnădăjduit.

— Ce ți-e, băiete, ai înnebunit? s'a auzit lângă el glasul îmbufnat și somnoros al lui Vațlav.

— Vațlave, nu vezi că suntem îngropați? s'a tânguit Vojtech.

Vațlav a scotocit puțin sub căpătâi, apoi a îndreptat asupra lui Vojtech o lumină puternică, luându-i ochii cu strălucirea ei.

— Du-te dracului, spăimosule! a spus râzând și a cercetat împrejur podul la lumina unei lanterne.

— Băiete, ia te uită! Ne-a năpădit zăpada! Pilota noastră e numai nămeți.

A văzut apoi gaura din acoperiș și a fluierat a pagubă.

— Trebue să ne mutăm ceva mai încolo, că svârle vântul toată zăpada peste noi!

S'a sculat îmbufnat, a scuturat neaua căzută pe pilotă și a strigat fratelui mai mic:

— Scoală-te, ce holbezi ochii ca un lunatic?

Abia atunci s'a ridicat din așternut și Vojtech, care tremura din tot trupul.

Jos s'a auzit scârțâitul clanței dela ușa odăii și pașii cuiva care bâjbâia pe săliță.

— S'a întâmplat ceva, băieți? s'a strecurat până în pod glasul îngrijorat al mamei.

— Nu, nimica! Vojtech s'a speriat c'a intrat puțină zăpadă, a răspuns Vațlav.

— Du-te și te culcă mamă, să nu răcești, a spus Vojtech cu grijă.

Liniștită, Ana s'a întors în odaie. Intre timp, nepoata începuse să plângă.

Frații și-au făcut din nou patul mai înspre streașină, de unde se scosese puțin fân. Zăpada nu ajungea până acolo, dar vântul sufla prin toate găurile, pătrunzându-i până la oase. La început, până ce nu și-au făcut câte un culcuș cald, îi cam strângea în spate și tremurau de frig. Cu toate că închiseseră ochii, mintea lor era prea trează ca să poată fi toropită de somn.

Vațlav a rupt un pai uscat care îi gâdila obrazul și scobindu-se cu el între dinți, a spus:

— Dacă aș fi ceva mai vârstnic, m'aș însura. Dacă nu pentru altceva, ca să pot dormi mai bine într'o odaie primitoare pe un pat moale.

— Da știu că n'ai gusturi rele! Te pomenești că vrei o odaie numai pentru tine! l-a întrebat mirat Vojtech.

— Ba bine că nu! Doar nu-i cine știe ce mare lucru! In oraș sunt atâția care au locuințe ca lumea! Trag nădejde să încropesc, cu vremea, o sumă de bani, ca să pot înjgheba cu ei ceva lucrușoare pentru o odăiță.

— Dar pentru asta nu-i nevoie să te însori, i-a răspuns fratele mai mic.

— Ba tocmai că e nevoie. Cât oi fi flăcău, nu scap de aici. Mama s'ar întrista dacă și-ar da seama că nu sunt mulțumit cu ce am acasă. Dar dacă mă însor, e un prilej ca să plec. Ție pot să-ți vorbesc deschis. M'am săturat să trăiesc în cocioaba asta, unde nu ne putem mișca unii de alții ca într'un cort țigănesc! Și tot mereu vine câte cineva. Acum mai e și muierea aia cu plodul ei și mâine-poimâine o să se întoarcă și Martin.

— Vațlav, tu n'o iubești pe Martina? Eu da! Are niște ochi mari și albaștri ca ai mamei. Ai băgat de seamă?

Vojtech s'a agățat și de firicelul ăsta:

— Și noi avem ochii mamei.

Iar după o clipă nu se mai gândea decât la maică-sa.

— Vezi Vațlave, eu nici nu pot să-mi închipui că am să plec vreodată de acasă. Aș vrea să trăiesc mereu aici. Mama e atât de bună și de înțeleaptă, ne îngrijește pe toți,

deși suntem tare nerecunoscători față de ea. Gândește-te numai la toată bătaia de cap pe care i-a dat-o Martin!

Vaţlav nu i-a mai răspuns și Vojtech și-a dat seama, după sforăitul ușor ce se auzea, că frate-său adormise.

„Lasă-l să viseze la odăița lui", s'a gândit înciudat și s'a vârît adânc sub pilotă.

Dimineața, frații au plecat la halta dela Rovina înnotând prin nămeți până la brâu.

— Ar trebui să ne întoarcem, a strigat Vaţlav căutând să biruie vuietul viforniței. Abia îți mai tragi picioarele!

S'a uitat îngrijorat la frate-său mai mic, care cu greu se ținea după el.

Milioane de steluțe scânteiau pe cerul palid, iar deasupra pădurii se vedea cornul lunii. Vojtech a ridicat mâna spre ea:

— O să se lase gerul. La întoarcere drumul o să fie vârtos tun.

— Trebue să se sfârșească odată cu calicia asta. Să ne facem rost măcar de skiuri, a răspuns Vaţlav mai mult pentru sine.

Seara, Vojtech a venit cu o veste care i-a tulburat pe toți, mai ales pe femei. Le-a spus că-l văzuse pe Martin curățind zăpada pe străzile orașului. Le-a destăinuit cu cât dor l-a întrebat de casă și cât era de jerpelit și de soios.

— S'a schimbat mult Martin al nostru. S'a plâns că multă vreme a stat fără lucru, că doar din când în când a mai muncit pe apucate câte o zi. Ce câștigă nu-i ajunge nici ca să-și țină zilele, așa că se duce cu gamela la călugării franciscani unde, de câteva ori pe săptămână se împarte ciorbă la cei fără lucru.

Vojtech le-a povestit apoi despre un om pe catalige, îmbrăcat ca o păpușă, care s'a învârtit o săptămână întreagă pe străzile orașului, făcând reclamă pentru o fabrică de cămăși bărbătești.

— Mi se părea ciudat că se ținea mereu după mine până la școală. Dar nu mi-a venit niciodată în gând că ar putea să fie Martin al nostru. Mă mir că nu mi-am dat seama după mersul lui fudul! a încercat băiatul să glumească, dar în glas îi tremurau lacrimile. Ana s'a uitat îngrijorată la Pepka. Fața ei slabă s'a făcut deodată străvezie. A rămas

însă tăcută, de parcă vestea adusă de Vojtech n'ar fi privit-o deloc pe ea. Inima de mamă a Anei s'a umplut de milă și iertare:

— Poate ar trebui să mă reped până în oraș. Sau poate ar trebui măcar Vaţlav să vorbească cu Martin.

— Tu să stai acasă, iar Vaţlav să-și vadă de treburile lui! a spus hotărît tata și nimeni n'a îndrăznit să se împotrivească.

A doua zi, Vojtech a cerut mamă-si o bucată de pâine mai mult. Și fiindcă nu i-a spus nimic, nici maică-sa nu l-a întrebat pentru cine o ia. Ana se temea să n'o mintă. In zilele următoare îi pregătea fiului său pachete ceva mai măricele cu mâncare, fără să mai aștepte să-i ceară el.

De câte ori mulgea vaca seara, gândurile Anei sburau tot mai des la Martin. Ședea pe scăunelul mic, răzimată de pântecul vitei și se uita la firele subțiri de lapte, care sub apăsarea degetelor ei, țâșneau din ugerul plin umplând cu încetul, cu un foșnet lin, șiștarul de tinichea pe care îl ținea strâns între genunchi. Era o treabă pe care o făcea cu multă plăcere. Gândurile ei o porneau pe un făgaș fără cotituri și nu mai era silită să le zăgăzuiască în vreun fel oarecare. Simțea aceeași mulțumire domoală și aceeași liniște care o învăluia la coptul pâinii, sau atunci când aduna ouăle proaspete din cuibarele cotețului întunecos. In astfel de împrejurări își dădea întotdeauna seama că scotea hrana a lor săi, nemijlocit, chiar dela izvor. Și de astă dată gândurile ei se desfășurau tot atât de firesc.

Spuma albă nu apucase să se urce încă până aproape de buza șiștarului încăpător, când a intrat Vojtech închizând repede ușa ca să nu pătrundă frigul înăuntru.

— Să dau de mâncare la vaci? a întrebat el harnic.

Ana a dat din cap fără să spună nimic. Nu s'a oprit nicio clipă din treaba ei. Vojtech a umplut ieslea cu tocătură uscată, ostoind vitele neliniștite și a spus apoi ca un gospodar chibzuit:

— Nu-i destul, nu-i așa?

Ana n'a avut încotro și a prins să zâmbească:

„Cum caută băiatul ăsta să fie mai aproape de inima și gândurile mele!" Ii era recunoscătoare, totodată se simțea mișcată. A ridicat capul și s'a uitat drept în ochii feciorului ei. Mi se pare că vrei să-mi spui ceva.

— Da. Poate că şi tu te gândeşti la Martin. Ce zici, ar putea să se întoarcă?

— Dece să nu poată? Doar nu l-a alungat nimeni de aici!

— Dar a fugit!

— Tocmai deaceea nimeni dintre noi nu are dreptul să-l cheme înapoi. A plecat de bunăvoie, să se întoarcă tot aşa.

— Nici nu ştii, mamă, cât de bucuros s'ar întoarce, a oftat Vojtech şi a ieşit din grajd uşurat.

Fiul risipitor s'a întors chiar a doua zi. Era slăbit şi îmbătrânit. Familia l-a primit firesc şi liniştit de parcă ar fi venit dela lucru. Numai a mică, Maria, şi-a arătat din prisos bucuria că s'a întors frate-său.

Martin nu şi-a dat seama că mânca şi porţia maică-si. Zilele de flămânzire dela oraş au fost pentru el o cruntă încercare. După cină, Ana a făcut foc în odăiţă şi pe nesimţite a mutat acolo lucrurile nurorii şi nepoate-si. Martin a venit acolo după ea. Maică-sa a simţit o adâncă mulţumire când a auzit în spatele ei glasul stăpânit al băiatului cel mare şi de încurcată ce era, nici nu ştia de ce să se apuce.

— Mamă, i-a spus smulgându-şi cu greu vorbele din gură, nu te mai gândi, te rog, la ce am făcut. Am fost destul de pedepsit. Iar banii pe care i-am împrumutat dela dumneata să ştii c'o să ţi-i dau înapoi. Trag nădejde că nu te-ai îndoit nicio clipă de asta?

— Nu, Martine, ştiam că o să mi-i aduci când ai să câştigi tu. Plecatul ăsta, al tău, la oraş ţi-a prins bine. Sunt fericită că ai făcut încercarea asta. Omul cât trăieşte, trebue să înveţe. Şi eu am făcut la fel.

In vorbele Anei nu era niciun pic de zeflemea, ci doar multă înţelepciune şi linişte.

— In sfârşit, am să dorm şi eu bine, acum că te simt iar lângă mine, s'a linguşit tata când Ana a venit să se culce. Ana însă n'a putut să închidă ochii. Se gândea în ce măsură i-a ajutat oraşul feciorului ei mai mare şi în ce măsură i-a lăsat urme dureroase. Ei niciodată nu i-a plăcut oraşul. Il simţea străin şi rece. Iar dacă trebuia să se ducă uneori acolo, se simţea stingherită de privirile curioase şi batjocoritoare ale localnicilor şi se grăbea întotdeauna să se întoarcă degrabă în singurătatea ei. Dela oraş, nu venea niciodată nimic bun. Plicurile verzi, cu un ochi străveziu

într'un chenar, pe care le primeau dela percepție, o înfricoșau. Cuprinsul lor suna ca o poruncă și totodată ca o amenințare:

„Vi se ordonă... Plătiți! Dacă nu veți plăti..."

Te băgau în sperieți. Numai a mică, Maria, se bucura văzându-le. Plicul cu ochiul acela străveziu era pentru ea o jucărie aleasă. Orașul trimitea adesea, pe Vejfuk, agentul fiscal. Venea pe la ei cu atât mai des, cu cât ai casei câștigau mai puțini bani. Dela oraș se mai abăteau prin partea locului tot felul de alți oaspeți nepoftiți, niște înfigăreți de care nu era chip să scapi. Ana se bucura când le putea închide ușa în nas. Ca cei mai mulți dintre săteni, era foarte neîncrezătoare în cei dela oraș. Chiar și câștigul pe care-l aducea cel de al treilea fiu, îl primea ca pe un lucru silnic dar trebuincios, deși nu știa de unde-i venea sila asta a ei. Cu orașul a izbutit s'o împace doar spitalul cel vechi, care i-a pus pe picioare băieții când au fost bolnavi, și școala cea frumoasă unde învăța acum prâslea.

„Pentru Martin, trebue să-i mulțumesc de două ori orașului", și-a zis înainte de a adormi.

O NĂSCOCIRE MINUNATĂ

La începutul verii, Pepka și-a înțărcat fetița, căci nu prea avea lapte. Fetița era mult mai mulțumită când căpăta sticluța din care îi venea lesne să sugă, iar tânăra nevastă se gândea să se apuce și ea de lucru, nu atât ca să nu stea degeaba, cât din pricina nevoii de bani. Martin muncea la Hurka, pe moșia domnească și Pepka îi simțea lipsa.

— M'aș duce și eu bucuroasă să muncesc, cum se duce Martin, dar nu știu ce să fac cu copilul! Când i-a spus asta Anei, avea ceva speriat în glas și o privire întrebătoare.

— Las' că am eu grijă de fetiță. Despre asta, fii pe pace, a zâmbit Ana.

Și astfel, „tinerii de pe Vejfuk", cum se obișnuise lumea să-i numească, au ajuns să lucreze amândoi la curte, la Hurka. Plecau de acasă disdedimineață și se întorceau seara, târziu, când Pepka era atât de ostenită, că adormea la masă și nu mai avea putere să mai vadă și de copil.

Ana o lăsa în odăiță și adesea veghea singură asupra fetiței. Munca și grijile — acum când o avea în seamă și pe Martina — sporiseră, în schimb era bucuroasă că noră-sa e mulțumită. Suferințele Pepkăi de peste iarnă se tămăduiseră demult, femeia își cumpărase o rochie nouă, prinsese iarăși bujori în obraji și se făcuse frumoasă ca mai înainte. Se înviorase trezindu-se din nou la viață în mijlocul lucrătorilor dela curtea din Hurka. Simțea încolțindu-i din nou în suflet încrederea în sine, sub imboldul privirilor dornice și a vorbelor cu care o agrăiau bărbații, aducându-și aminte de drăcușorul de muierușcă din cârciuma lui Kupecek. Pentru ea, vorbele lor dulci erau o glumă nevinovată, deși cu Martin, care era bănuitor din fire, avea adeseori neînțelegeri, uneori destul de aprige. Pe acestea însă le ascundeau amândoi de mama lor, așa încât Ana a avut o vară liniștită, tihnită.

In vremea aceea s'a ivit în sat primul aparat de radio: o adevărată minunăție. Proprietarul lui era chiaburul de pe moșia Severinilor. Era singurul om din sat care, după cât se părea, avea destui bani ca să cheltuiască pe tot felul de născociri dintr'astea. Avea de mai multă vreme un „drac puturos", cum spunea lumea despre motocicleta lui, frumoasă nevoie mare, care îți împuia urechile cu sgomotul ei, băgând spaima în păsări și'n copii și făcându-le pe femei să închidă furioase ferestrele. Mașina asta făcea un tărăboi îndrăcit, mirosea urît și scula tot satul în picioare când stăpânul ei trecea cu ea pe ulițele pietruite. Bicicleta cea veche cu care Severin îi minunase pe consăteni înainte cu câțiva ani, fusese demult uitată și se odihnea sub șopron. Ruginea printre alte vechituri peste care sluga, fără să știe, aruncase paiele pentru vite. Când un meșter dela oraș a adus la curte o cutie pătrată, frumos lăcuită, căreia îi zicea, așa, mai la'ndemână, „cu trei lămpi" în timp ce chiaburul o numea, grozăvindu-se, „radio", tot satul se adunase în fața casei și cei care aveau vreme de pierdut și cei care fugiseră dela lucru. Meșterul a pus o antenă, cum îi spunea prăjinei aceleia lungi de care agățase o sârmă. Fudul, chiaburul a început apoi să vorbească cu el despre difuzor, unde, baterie, priză și comutatoare. De mirare, oamenii stăteau cu gurile căscate. Kupecek cel ciung l-a firitisit pe chiabur, căci o bună parte din câștigul lui zilnic se datora bețivului ăstuia fără leac, care-i fă-

cea alişveriş. Avea deci pentruce să-l laude în gura mare, cum făcea acum:

— Severin e om umblat prin lume şi tare înţelept. Când o fi la alegeri o să-l facem primar!

Până şi bătrânul Severin ieşise din casă, dar văzând isprava feciorului său se apucase să-l boscorodească:

— Să fi cumpărat mai degrabă nişte vite, ţi-ar fi folosit mai mult decât parascovenia asta!

Şi ducându-se la cei ce căscau gura, i-a luat în primire:

— Ei, ce vă sgâiţi aicea? Mai bine vedeţi-vă de treabă!

Dar nimeni nu s'a mişcat; doar câţiva i-au răspuns bătrânului, strâmbându-se la el. Lumea uitase demult că el fusese omul cel mai respectat din sat.

— Păcat că nu mai trăieşte poliţaiul nost că ţăndări ar face din drăcia asta! mormăi bătrânul intrând iar în căsuţa lui din care n'a mai ieşit nici chiar atunci când aparatul a început să cânte, făcând să răsune în toată curtea o muzică săltăreaţă. Tinerii jucau în jurul gropii cu gunoi, iar bătrânii se aşezaseră pe o stivă de scânduri groase, lângă prag. Motocicleta avea un protivnic greu de biruit.

Şi cei de pe Vejfuk se duceau seara şi duminicile după masă, la curte, la Severin. Ana n'o mai putea ţine în casă nici pe Maria. Chiar şi ei, când şedea pe prag cu câte ceva de cusut în mână, îi plăcea să asculte crâmpeiele de polci, de valsuri săltăreţe, de melodii pe care vântul le aducea în sbor până pe Vejfuk.

Vaţlav stătea foarte puţin acasă. Mai în fiecare duminică era la oraş sau în vreun „turneu". Maică-sa îşi aducea aminte de el doar când vedea grămadă de rufe murdare. Anei îi plăcea rânduiala şi curăţenia, dar cămăşile pe care Vaţlav le schimba prea des îi pricinuiau o supărare tainică, căci era o necuviinţă din partea lui faptul că-i cerea să se spetească muncind ca să-l îngrijească. Insă când îi vedea statura înaltă şi chipul frumos, încântarea şi mândria îi alungau orice nemulţumire.

Oamenii în mijlocul cărora intrase Vaţlav, acum un an, aveau acum asupra lui cu totul altă înrâurire decât la început. Uşurinţa cu care sucea capul fetelor nurlii şi aţâţătoare nu-l mai încânta şi pentrucă avea înnăscută dragostea pentru frumos, se săturase şi de dragostele trecătoare cu femeile care mijloceau o clipă de plăcere trupească, dar um-

pleau sufletul de scârbă, deşi încercau să învăluie totul în vorbe dulci. Chiar şi munca lui în biroul mic din magazia fabricii ajunsese să fie silnică pentru el, din cauza câtorva şefi faţă de care trebuia să se poarte respectuos ca orice angajat şi să pună în vorbă destulă smerenie ca să nu-i supere în trufia lor. Nu! Toate astea nu i se potriveau unui ţăran în vinele căruia curgea sângele mândru al mamei şi care era stăpânit de ura împotriva împilării.

Vaţlav se uita adesea la zidarii care lucrau la binale. Strigau unul la atlul, nestingheriţi, bărbăteşte: ce aveau pe suflet aveau şi pe limbă.

In Vaţlav se ciocneau două forţe. Una o moştenise dela maică-sa, iar cea de a doua o zămisliseră diferite împrejurări şi dorinţa naivă de a pătrunde pe căi uşoare în aşa zisa „lume bună". De această desbinare lăuntrică încerca să scape, căutând uitare în petreceri, în sport. Cu prilejul matchurilor care-l ţineau încordat sau al unor campionate grozave, se descotorosea de tot ce-l strâmtora. Uneori se întâmpla ca o bucată de vreme să pară a fi uitat toate vorbele dulci şi să nu vadă privirile mustrătoare ale fetelor cărora, uşuratic, le dăduse cândva târcoale. Mintea-i era prinsă cu totul de matchurile pe care le juca cu echipa lui în oraşe mai apropiate ori mai îndepărtate şi Ana era zăpăcită de mulţimea cuvintelor necunoscute ce-i împestriţau vorba. Nu putea să înţeleagă de unde culesese fiu-său toate „half-urile, centerhalf-urile, back-ul şi goal-urile", cuvinte ciudate pe care nu le înţelegea deloc.

— Rareori aud dela tine, Vaţlav, o vorbă ca lumea. Iţi stâlceşti limba cu tot felul de schimonoseli de astea, îl dojenea Ana când se apuca să-i povestească înflăcărat, izbânzile dobândite de clubul lui.

— Dar mamă, e ceva atât de uşor! râdea Vaţlav şi o necăjea: Ar trebui să înveţi şi tu lucrurile astea căci doar eşti mamă de foot-ballist.

JAN SE INTOARCE DIN ARMATA

Duminica după masă, când toţi o părăseau, Ana era mulţumită că rămâne acasă măcar fetiţa lui Martin. Işi lua nepoata în braţe şi urca cu ea sus, pe Skalka. Acolo întindea

pe iarbă năframa de lână, punea copilul pe ea, îi scotea rochița ca să-i vadă soarele trupșorul slăbuț, iar când era prea cald se trăgea cu ea sub umbra pinului stingher din mijlocul poienii.

In anul acela au fost zile de toamnă însorite, calde și în singurătatea pădurii, sus, deasupra satului, printre păsări și jivine, lângă făptura aceea omenească plăpândă, Ana își simțea sufletul împăcat și plin de o liniște mângâietoare. Poate că ar fi fost pe deplin fericită dacă, aducându-și aminte de Jan, nu s'ar fi trezit în ea grija și teama. Era aproape un an de când plecase de acasă și de atunci nu se mai arătase deloc, cu toate că scrisorile lui erau pline de un dor molcom pe care căuta zadarnic să-l ascundă. Nimeni din ai săi nu-l înțelegea pe Jan și toți i-au luat în nume de rău că n'a dat pe acasă în timpul concediului. Numai inima Anei simțea altfel. Se gândise adesea că Pepka n'o să mai poată rămâne la ei în casă, dacă se va întoarce Jan. Bănuia că numai atunci îl va face să se întoarcă între ei când îi va da de știre, pe ocolite, că ea nu mai stă pe Vejfuk.

„Sau Martin cu ai lui, sau Jan", a hotărît ea în cele din urmă. Dorea să-l aibă lângă ea pe cel de al doilea fiu, mai mult decât pe oricare altul. Simțea că și el trebue să trăiască alături de cineva care îi înțelege tristețea.

Când s'a apropiat vara și cu ea sfârșitul serviciului militar al lui Jan, Ana a început să întrebe în taină, pe unul și pe altul în Hurka, unde ar putea găsi o odaie mai bună. A ajuns astfel și la casa sorei lui Lojzicek, nebunul, o femeie înăcrită de cazna pe care o avea de atâția ani de zile cu el, căci nenorocitul cerea tot mai multă grijă și răbdare.

Sora lui Lojzicek a primit târgul cu Ana:

— Aș da și pe nimica odaia cu toate lucrurile, dacă aș găsi pe cineva care să mă mai scape de necazul ce-l am cu nebunul nost. Iar dacă ar fi cineva care i-ar purta cât de cât de grijă, i-aș da și de-ale gurii din belșug!

Ana s'a hotărît îndată:

— Il iau la mine pe Lojzicek dacă îi dai lui Martin în schimb odaia asta, cu lucruri și cu tot ce-o mai trebui încă pentru o locuință ca lumea, ca să vină aici să stea cu ai lui.

Cele două femei s'au înțeles în privința tuturor amănuntelor și, ajungând acasă, Ana l-a agrăit pe Martin:

— Din primăvară tot o să lucrați iar la curte: socot

că ar fi mai bine pentru voi să stați în sat la Hurka, să nu mai aveți de bătut atâta drum în fiecare zi. Am găsit o odaie frumoasă cu tot dichisul, unde v'ați putea muta. Pepka o fi vrând și ea, de bună seamă, să-și aibă gospodăria ei.

Ana le-a spus a lor săi cum și'n ce fel găsise locuința tinerilor, apoi a adăugat într'o doară, uitându-se la Martin și la noră-sa:

— Dar dacă vreți să stați mai departe cu noi, pe Vejfuk, n'am nimic împotrivă.

Minţea și Ana uneori când era spre binele familiei.

Martin era cât pe-aci să nu mai plece din casa veche de care altădată ar fi vrut să scape. Pepka însă era încântată. Mutarea s'a făcut repede. Deocamdată a mică, Martina, a rămas pe Vejfuk la bunică-sa, unde s'a mutat și Lojzicek Minune. Ana l-a băgat în odăiță. Acum avea și mai mult de lucru și tata cârtea întruna:

— Nu le-ar strica nici ălor tineri să se mai ostenească și ei puțin. Iți istovești puterile în zadar, o tot bombănea pe nevastă-sa, mai cu seamă după ce văzuse câte au să pățească cu nebunul.

Lojzicek era tare bătrân și picioarele lui strâmbe se frângeau din genunchi, deși trupul lui sfrijit era ușor ca o pană. Uitase multe din minunile lui și nu-și aducea aminte nici de nevoile zilnice. Rareori venea singur la masă, deși se părea că e tot mereu flămând. Smulgea iarba și jupuia copacii de coajă, mestecând-o între gingiile fără dinți.

Din pricina lui, Ana avea mult necaz cu ai săi, dar mai cu seamă cu Vaţlav. Flăcăul îngălbenea cum îl zărea pe Lojzicek și începuse să i se scârbească și de mâncarea pe care maică-sa o pregătea cu o grijă și cu o curățenie puțin obișnuită la sate. Vaţlav nu voia să fie răutăcios cu maică-sa, dar împunsăturile lui o dureau mai mult decât vorbele grele pe care Martin simțea o plăcere să i le arunce în față.

— N'ai decât să faci un adăpost pe Vejfuk pentru toți smintiții, toți ticăloșii și scârnavii de pe lume, că eu tot o să mă mut de aici.

— Dar gândește-te Vaţlav, că nu-i om pe pământ mai nenorocit decât Lojzicek! Nu-i vina lui că-i așa, i-a răspuns Ana, încurcată și tristă, cerându-i parcă iertare.

— Dar ce-s eu vinovat să sufăr din pricina asta? Adică

noi toți de aici. Ai și dumneata unele ciudățenii, mamă, pe care n'o să le înțeleg niciodată.

Mai târziu și Ana a stat de a chibzuit dacă a făcut bine când l-a luat pe netotul ăsta la ei, pe Vejfuk. Aducându-și însă aminte de întâmplarea aceea de demult, din vremea când bărbatu-său era departe, pe frontul rusesc, i s'a făcut rușine de toate îndoielile astea și s'a mustrat în sinea ei:

„Doar sunt atât de îndatorată față de Lojzicek!"

Când s'a întors dela armată, Jan era tare schimbat. Trăsăturile feței lui oacheșe se înăspriseră, erau mai puternice. Era slăbit și umerii obrajilor și bărbia îi ieșeau în afară, iar dela rădăcina nasului porneau în sus de frunte două cute adânci. Numai ochii îi rămăseseră tot atât de ageri, de înfocați.

Mama lui a fost mirată văzând că Jan nu mai vrea să-și caute de lucru în sat ca mai înainte și că și-a pus în gând să plece la oraș.

— Acolo e mai multă nevoie de mine, a spus el cu înțeles.

— Nu cred, Jan. Știi și tu cât de greu se găsește de lucru la oraș.

— Tocmai deaceea, mamă!

Vorbele lui au tulburat-o pe Ana:

„Poate că băiatul ăsta al meu o fi altfel făcut decât alții și eu nu caut să-l înțeleg niciodată."

Jan se ducea în fiecare zi la oraș, dar toate încercările lui de a găsi ceva de făcut păreau să fie zadarnice. Oamenii scăpau de el dând din umeri sau repezindu-l nerăbdători. In câteva locuri a primit unele făgăduieli, dar știa bine că nici cei cari i le făceau nu credeau în ele.

Mama îl întâmpina întotdeauna cu aceeași întrebare în ochi și pe buze:

— Cum ți-a mers azi, Jan?

— M'am ales numai cu mere pădurețe și încă atât de acre, că se rușinau și cei care mă îmbiau cu ele! Dar glasul flăcăului avea o veselie ciudată.

„Dece s'or fi ținând necazurile tocmai de biet băiatul ăsta al meu?" își spunea Ana amărîtă, dar se bucura în sinea ei că poticnelile astea nu spulberă nădejdile fiului său. Pe zi ce trecea, se dovedea un bărbat în toată legea care

știe ce vrea și caută doar mijloace cât mai potrivite ca să ajungă la țintă.

După câteva zile, Ana a vorbit cu Vațlav care, datorită isprăvilor lui sportive, își făcuse destule cunoștințe la oraș și era văzut cu ochi buni. Băiatul s'a arătat bucuros să-l ajute pe frate-său mai mare, deși nu prea credea că Jan va primi. Jan îl privise întotdeauna de sus pe Vațlav și nici măcar nu căuta să-și ascundă simțimintele. De astă dată însă, spre mirarea lor, nu s'a împotrivit când Vațlav i-a întins mâna.

— Scopul scuză mijloacele. Și se întâmplă că dintr'un lucru rău să iasă fără să știi, ceva bun.

— N'am încotro, trebue să primesc ajutorul și să fiu mulțumit!

— Sunt încântat că pot să-ți fiu de folos cu ceva.

Vațlav nu mai era supărat de vorbele pe care i le spusese altădată și căuta să-i intre în voie lui frate-său pe care-l socotea plin de ciudățenii.

Și astfel, cu ajutorul lui Vațlav, Jan a putut să intre în atelierul de cizmărie al unei firme uriașe cu sediul central în Moravia, dar care avea sucursale în toată țara. Faptul ăsta n'a schimbat prea mult viața singuratică pe care o ducea acasă. Se afunda în cititul cărților, al broșurilor și al ziarelor și adesea umplea cu litere mărunte, nedeslușite aproape, sferturi de coli. Ana se minuna de iuțeala cu care se mișca pe hârtie creionul dintre degetele lui și în gând își făcea de joacă adeseori cu rândurile ce sporeau, unul după altul.

„Sunt ca niște trepte, și-i alergau ochii dealungul paginei, dar fiindcă sunt clădite de sus în jos e greu să te cațări pân' la ele. Aștepta întotdeauna până se umplea hârtia și atunci gândul i se înturna: scara-i gata, poftiți de urcați!"

Zâmbea singură de câte-i trăzneau prin cap și se desmeticea repede.

„Mă port ca un copil. Te pomenești c'am început să îmbătrânesc!" Vederea îi slăbise, nu mai putea să deslușească ce migălea fiu-său și se gândea cu jale la scrisul frumos și drept pe care îl avusese pe vremea când mergea la școală. Uneori nu-i dădea pace nevoia de a ști ce tot scria acolo.

— Ii scriu ibovnicei mele! Astea nu mai sunt pentru tine, mamă.

O lua de amândouă mâinile, o mângâia cu degetele lui subțiri și o alinta ca un îndrăgostit care-i vorbește dragii lui.

Ana se grăbea să-i întărească spusele:

— Firește că nu-s pentru mine. Acum îs o babă.

— Să nu mai vorbești așa! Tu o să rămâi mereu tânără. Cel puțin pentru noi, n'ai să îmbătrânești niciodată!

IN FAȚA SCAUNULUI DE JUDECATĂ

Intr'o seară, cu puțin înainte de plecarea lui Vațlav, căruia îi venise rândul să-și facă armata, s'a iscat între el și frate-său Jan o ceartă cumplită. De când s'a întors Vațlav dela oraș, Ana a simțit că se apropie furtuna. A mormăit doar cu jumătate gură salutul lui vesel din totdeauna:

— Bine te-am găsit, mamă! fără să mai întrebe ca deobicei: „ei, ce-ai mai făcut azi toată ziua?"

Mama i-a pus mâncarea pe masă și arunca spre el priviri neliniștite în timp ce îi strângea lucrurile pe care altădată și le punea singur, grijuliu, la locul lor. Deși era cel mai vorbăreț dintre fiii ei, azi abia deschidea gura și răspundea anapoda.

Alte dăți, odaia răsuna de puhoiul vorbelor pripite care-i curgeau de pe buze atât de repede, încât adesea Ana nici nu putea să le prindă înțelesul. In fiecare zi venea cu o mulțime de noutăți felurite și știa să povestească cu farmec orice fleac de întâmplare, care ar fi fost oarecum legat de făptura lui. Ana, care nu era guralivă și care cântărea bine fiece vorbă înainte de a o rosti, îl asculta cu dragoste de mamă. Iar când istorisirile lui erau prea trase de păr, își amintea mâhnită că frații lui mai mari, Martin și Jan, spuseseră odată că e o „gură spartă", că-i place să se asculte când vorbește și că e încrezut nevoie mare. Vațlav, ca să nu răspundă, a dat atunci din mână cu mutra unuia care se socotește mai presus de asemenea lucruri și a povestit mai departe. Frații lui însă, mereu găseau prilej să-i taie vorba.

Deși Ana era supărată din pricina vorbelor fără rost pe care i le spusese Vațlav, de astădată tăcerea lui a izbit-o;

dorea acum să-l audă vorbind vrute și nevrute, cum făcea deobicei.

Jan a sosit și el îndată și Vațlav a început să-l hărțuie cu tot felul de împunsături veninoase în legătură cu „faptele lui nesocotite și rușinoase". Jan lăsă să-i sbârnâie la ureche vorbele lui, tăcând și nebăgându-le în seamă, dar pe tâmplele lui gingașe se umflaseră niște vinișoare albastre. Vațlav a început să strige:

— Trebue să mă rușinez eu, față de oameni, de isprăvile lui frate-meu! Toți prietenii mei îmi împuie urechile cu istoriile astea, iar eu trebue să tac și să'nghit. Dacă aș putea, m'aș lepăda de un smintit ca el, care se întovărășește cu toți agitatorii. Și nu-i deajuns că-mi face numele de rușine, dar pe deasupra mai trebue să am și greutăți la lucru din pricina lui. Până și patronii m'au luat deoparte să-mi vorbească despre el!

A tăbărît asupra lui Jan, și-a înfipt mâinile în umerii lui firavi și a început să-l scuture furios.

— Să-mi spui, ticălosule, unde vrei să ajungi? Hotărăște, ori-ori!

Urletele astea turbate nu se potriveau deloc cu felul de a fi al lui Vațlav. Cu o mișcare bruscă, Jan s'a desprins din mâinile fratelui său, iar când a prins grai, vorbele lui șuierau ca bucățile de fier înroșit, bătute pe nicovală.

— Ai face bine să-ți vezi numai de treburile tale! De faptele mele răspund eu singur, dar numai față de oamenii de seama mea, nu față de tine. N'ai decât să te lepezi de mine față de oricine, dar nu-ți dau voie să te atingi de mine!

Anei nu-i venea să-și creadă urechilor de câtă răutate zăcea în Vațlav. Urla răgușit tot felul de vorbe fără rost, pline de mustrare și de amenințări; mai-mai să-l podidească plânsul, văzând liniștea fratelui său și neînduplecarea lui.

— Stați, băieți! Ce-oți fi având iar de împărțit? a sărit Ana să-și împace fiii.

— Mamă, asta nu te privește pe dumneata! Glasul lui Jan era din nou glasul îndrăgostitului grijuliu care caută să alunge supărările din preajma dragii lui.

Vațlav voia să câștige sprijinul maică-si împotriva lui Jan:

— Nicidecum, trebue să afle și mama până la urmă. Să știe și ea ce isprăvi faci la oraș!

Ana a aflat în seara aceea, pentru întâia oară, despre activitatea politică a feciorului ei. Cuvintele lui Vaţlav au trezit în ea teamă şi îndoieli : vorbea cu ură despre faptele fratelui său. Spunea că sunt „nelegiuite", că sunt „împotriva conducătorilor" şi a pomenit de câteva ori şi de puşcărie. Asta a îngrozit-o atât de tare pe Ana, încât nici temeinicia vorbelor lui Jan n'a putut s'o liniştească. A murmurat totuşi luând apărarea feciorului ei :

— Jan n'a fost niciodată în stare de vreo faptă rea !

Se întorcea cu gândul la anii copilăriei lui şi se gândea că fusese bolnăvicios de simţitor şi de drept.

— Da, mamă dragă, însă cei care vor judeca faptele lui Jan nu vor pune prea mult temei pe vorbele tale. Eu nu pot face altceva decât să vă deschid ochii ! a început Vaţlav să strige iar.

— N'o mai necăji pe mama cu prostiile tale ! a început atunci şi Jan să strige şi apropiindu-se de Ana a liniştit-o : Nu te teme, mamă ! N'am făcut niciodată nimic care să-mi împovăreze cugetul. Iar dacă s'ar întâmpla să mă închidă, să-ţi aduci aminte că totdeauna am să sufăr în numele dreptăţii. N'am ce face dacă mi-e scârbă de oamenii făţarnici, de cei care fac pe măscăricii, de linguşiri şi de alte mijloace ca astea pe care unii tineri le folosesc ca să-şi croiască drum în viaţă.

— Neisprăvitule ! a izbucnit Vaţlav. E vorba de mine !

— Mă închin în faţa isteţimii tale, frate ! In vorbele lui Jan era atâta batjocură, încât Ana, fără să vrea, s'a aplecat din şale şi a început să se văicărească în glumă :

— Of, of, că tare greu e să fii mama unor băieţi ca voi !

Tăcerea în care se închidea Jan a fost sfărâmată şi certurile fraţilor au ajuns un obicei. Ana a băgat de seamă că şi băiatul ei mai mic era de partea lui Jan, pe când tatăl lor care ştia să dea de rostul oricărui lucru cât de încâlcit, de astă dată se afla în încurcătură şi nu ştia ce să facă. Credea ca şi Vaţlav că Jan ar putea să bage familia în vreun bucluc, dar îl oprea pe fiu-său să osândească faptele fratelui mai mare. Jan e bărbat în toată firea şi poate o fi având pricină temeinică să facă ceeace face, spunea adesea, şi îşi arăta puterea părintească doar prin aceea că îl sfătuia pe Jan să aibă grijă, să fie măsurat în fapte.

Atunci a aflat şi Ana ce anume făcea Jan şi s'a mai lă-

murit. Știa că se duce pe la tot felul de adunări și că acolo le vorbește muncitorilor din fabrici și celor rămași fără lucru, că scrie articole la ziare, articole care nu ajung însă întotdeauna întregi sub ochii cititorilor fiindcă „le foarfecă cenzura", cum se spune. Ceeace o tulbura mai mult, era că avea mereu de a face cu poliția. Acum Ana nu mai putea să se împotrivească dacă cineva i-ar fi spus că fiu-său e într'adevăr ceeace odată crezuse că-i o poreclă : anume, că e comunist. Jan s'a pomenit deodată cu o mulțime de dușmani în sat și în toată parohia. Il hărțuiau mereu și ura lor crescuse ca buruienile în grâu. Ana a trăit multe clipe amare, căci vorbele lor răutăcioase, batjocoritoare și pline de dușmănie îi străpungeau inima ca un cuțit ascuțit. Simțea că oamenii ăștia habar n'aveau că feciorul ei Jan suferea și pentru durerile lor.

Intr'o zi, primarul comunei, tânărul chiabur Severin, a primit o adresă oficială privitoare la Jan Pata, fiul soților Pata, Jan și Ana, născută Kral. După ce a citit-o cu luare aminte, a mormăit printre dinți :

— Ia te uită la Jan al nostru de pe Vejfuk, nu scoate omul o vorbă din gura lui și când colo e sămânța dracului !

Din clipa aceea nu scăpa niciun prilej ca să-i împungă cu tot felul de vorbe răutăcioase și să-i amenințe pe cei de pe Vejfuk. Dacă o întâlnea pe Ana la pompa cu apă chiaburul o agrăia :

— Ascultă, Vojaciko ! Jan al vostru nu se astâmpără și o s'o pată. Isprăvile astea ale lui miros a pușcărie. Dumneata nu știi nimic despre ele ?

Sătenii adunați acolo își curmau deodată vorba și în liniștea asta plină de așteptare, scârțâitul pompei sub mâna Anei suna ca o batjocură. Apa gâlgâia vesel în găleți.

— Ei, ce poți să ne spui despre el ? Severin simțea o plăcere s'o chinuie pe Ana.

— Ce zor am eu să știu de ce face feciorul meu afară din casă, i-a răspuns Ana liniștită, agățându-și gălețile în cârlige. S'a încovoiat puțin sub greutatea lor, dar a rostit cu hotărîre : Sunt încredințată că nu face nimic rău !

Când a întors spatele i-au asvârlit din urmă vorbe de ocară dar ea nici nu le-a băgat în seamă.

„Dacă ați fi toți ca el — și-a zis ea — ar fi mult mai bine în lume" ; cuvintele ei porneau din adâncul inimii.

Și popa din Hurka și-a adus aminte de Jan într'o dumini-

că. Nu i-a spus numele. A vorbit pe ocolite, folosind tot felul de pilde. A pomenit de lupul care a dat iarna în staulul oilor, aidoma celui care își face de cap chiar în parohia lui:

— Și nu-i ajunge vătămarea pe care o pricinuește aici — se mai duce și la oraș să otrăvească sufletele oamenilor buni. Ne-a făcut de rușine ținutul nostru; deaceea fiți cu băgare de seamă ca balele lui otrăvite să nu vă atingă și pe voi, oițele mele bune și iubitoare de dumnezeu!

Preotul și-a povățuit astfel credincioșii care se întreceau lăudând măiestria predicii și se bucurau mai cu seamă de „priceperea cu care a știut părintele să-l scarmene pe smintitul ăla de pe Vejfuk".

In parohia aceea erau și câțiva muncitori tineri care se duceau zilnic la lucru în oraș. Aceștia îi țineau partea lui Jan și judecau cu asprime predica popii.

Dușmănia celor bisericoși creștea mereu. Ana n'a fost mirată când Jan și-a pierdut locul pe care-l căpătase prin mijlocirea lui Vațlav. După câtva timp însă, cineva necunoscut i-a făcut rost de alt loc tot atât de prost plătit ca și cel de mai înainte. Lucra într'un atelier mic la marginea orașului și, se înțelege, era mai mulțumit, deși venea acasă foarte târziu, obosit, ba uneori sleit cu totul de puteri.

Ana încerca zadarnic să-i păstreze hainele în stare bună ca pe cele ale lui Vațlav. Jan nici nu se sinchisea de îmbrăcămintea lui și lăsa în grija maică-si să-i facă rost de toate lucrurile de care avea neapărat nevoie. Fuma mult și buzunarele hainei lui ponosite erau pline cu mucuri de țigări, tutun, scrum și petece de hârtii mototolite, cu niște însemnări mâzgălite la repezeală. Incetul cu încetul se jerpelise de tot; părea un om stors de vlagă și îmbătrânit înainte de vreme, deși ochii lui erau plini de însuflețire și de voință.

— Ar trebui, Jan, să te mai gândești și la tine. Doar nu ești un flăcău de lepădat, îl mustra Ana binevoitoare.

Jan se uita mirat la ea.

— Am prea puțin răgaz ca să mă mai gândesc și la mine, spunea nedumerit și se grăbea să-i făgăduiască: Am să mă îndrept, mamă, să știi că am să mă îndrept! Caută-mi la Hurka un rând de haine și dacă nu e prea scump mă învoiesc îndată. O clipă mai târziu însă, grija de sine pe care i-o trezise Ana i se ștergea din minte, așa încât mamă-sa dădea neputincioasă din mâini oridecâteori era vorba de asta.

Odată cu plecarea lui Vaţlav la armată, Ana a scos din odaie patul alb de fier pe care băiatul şi-l cumpărase atunci când se săturase să doarmă în pod cu fraţii lui. Toate lucrurile lui le-a pus în odăiţă, unde dormea Lojzicek nebunul. Curăţindu-i hainele, a găsit în buzunarul dela piept al uneia dintre ele fotografia unei fete cu un zâmbet ţanţoş pe buze. S'a ruşinat puţin văzându-i umerii goi şi pieptul aproape despuiat, deşi a recunoscut că era bine făcută fata. După un timp, când i-a scris lui Vaţlav, pe lângă hârtia acoperită cu scrisul ei stângaci a băgat în plic şi fotografia.

Răspunzându-i, Vaţlav i-a mulţumit pentru grija ei şi i-a mărturisit ceeace înainte socotise că n'ar trebui să-i spună. Fata aceea mândră de pe fotografie era fiica directorului fabricii unde lucra el. Ana n'a fost prea mirată că prinsese dragoste de băiatul ei atât de chipeş. A neliniştit-o însă înflăcărarea cu care-i scria Vaţlav despre ea :

„Eva mea e cea mai frumoasă şi cea mai mândră fată din lume !"

Toţi îndrăgostiţii privesc cu alţi ochi pe fiinţa iubită. Ana ştia asta din viaţa ei de până acum şi în grija pe care o purta fiului-său şi-a adus aminte de nenorocita de Baruşka lui Kryda.

„Tot o dragoste dintr'asta, şi-a zis cu obidă. Cred că şi Vaţlav al nostru o să-şi frigă degetele..."

Descoperise fără să vrea taina feciorului ei, iar când Vaţlav i-a arătat într'o scrisoare că legătura lui de dragoste trebuia să sufere din pricina activităţii politice a lui Jan, Ana i-a spus acestuia :

— Am auzit că aste două tabere — una în fruntea căreia eşti tu şi alta în fruntea căreia e tatăl drăguţei lui Vaţlav — sunt la cuţite ?

— Cred că tu, mamă, n'ai nimic împotrivă ?

— N'aş avea dacă n'ar fi vorba de fericirea lui Vaţlav. Doar nu vrei să-i stai în cale ! Ce-ai zice tu dacă ai iubi vreo fată şi...

Jan a roşit până în vârful urechilor ; maică-sa şi-a adus sie-şi mustrări că-i sgândărise o rană încă nevindecată bine. Flăcăul i-a răspuns abia mai încolo, după ce i-a trecut tulburarea stârnită de vorbele ei :

— De treaba asta eu nu pot să mă las. Şi-apoi, dacă

fata îl iubeşte cu adevărat pe Vaţlav, ce zor are să se uite la ce face frate-său.

— Aşa-i, dar ce te faci cu taică-său?

— Ai vrea tu, mamă, ca de dragul unui domn director de fabrică care s'a nimerit să fie prieten cu domnul deputat agrarian şi din gaşca lui politică să calc în picioare tot ce am mai sfânt? Spune-mi, ai vrea?

In ochii lui Jan era o flacără atât de puternică, încât de astă dată s'a înroşit Ana.

— Eu ştiu, Jan, că tu chibzueşti mai întâi un lucru şi pe urmă îl faci. Deaceea cred că tu nu poţi greşi. Aşa că de aci'ncolo, n'om mai vorbi despre asta.

Când a sosit în concediu de Crăciun, Vaţlav era gătit ca o păpuşă. Stofa aspră din care erau făcute hainele militare nu stricau cu nimic frumuseţea lui. Ba chiar cădeau foarte bine pe trupul lui şi maică-sa, în inima căreia era şi mândrie şi dragoste deopotrivă, se minuna cât de chipeş e feciorul ei. Când a aflat că i-a pus lucrurile în odăiţa unde doarme Lojzicek s'a îngrozit şi a început s'o dojenească:

— Fără glumă, mamă, dacă nu-l scoţi din casă pe smintitul ăsta bătrân, îmi iau calabalâcul şi nu mă mai întorc.

„Cum s'a schimbat băiatul ăsta! Parcă nici n'ar fi din sângele nost', a oftat mâhnită Ana care se afla iar în mare încurcătură. Niciodată n'a fost atât de aspru şi de nesimţitor la necazurile celorlalţi!"

A ieşit însă din strâmtorare cumpărând, cu ajutorul lui Jan, un dulap ieftin pe care băieţii l-au cărat în hambar, şi a aşezat în el toate lucrurile lui Vaţlav, punându-i chiar şi hainele acolo.

GENERAŢIA NOUA

Primăvara aceea părea să fie cea mai frumoasă din toate câte fuseseră înainte.

„Atâta beţie de miresme n'a fost poate niciodată aici!" zicea Ana. Lăsa ferestrele larg deschise şi se bucura că în toate colţurile casei pătrundea aerul curat.

Vârfurile copacilor din pădurea bătrână se legănau vesele şi vântul aducea de acolo miros de brad şi de mărgări-

tărele. Dealul de alături era plin de mireasma viorelelor, iar grădina de aceea a teilor în floare. Când Ana cobora în capul satului ca să ia apă, mirosul teilor înfloriți ce-și aplecau ramurile peste troița de lemn era atât de puternic, încât mai s'o apuce durerea de cap.

In fiecare dimineață, cum ieșea cu inima plină de bucurie, în prag, își arunca privirea asupra tarlalelor bogate ce se rânduiau una lângă alta jur-împrejurul satului și pe care semănăturile căpătau cu fiece zi o culoare tot mai vie, iar trifoiul proaspăt creștea cu repeziciune.

Dinspre câmpuri adia pe Vejfuk mirosul reavăn și amărui al pământului răscolit, iar dinspre sat venea miros de paie putrede și de gunoi răvășit.

Primăvara era în toi și grădinile înflorite se luau la întrecere în pestrițătura lor de culori, cu luncile de lângă sat, udate de râul ce cobora din munte. Ana își ticluise grădinița de sub fereastră cu grija unei bune gospodine. Desgropase trandafirii, curățase bujorii și viorelele, sădise panseluțele, narcișii și cioboțica cucului, îngropase cepele dăliilor, săpase și potrivise straturile să fie drepte și se bucura la gândul frumuseții care în curând avea să răsplătească osteneala ei.

Totul era acum în floare.

Ana își desfăta ochiul cu priveliștea asta când a tulburat-o gălăgia celor două fetițe. Fata ei Maria și nepoțica Martina se sbenguiau în grădină ca două căprițe; degeaba le-ar fi ținut Ana din scurt să nu calce pe straturile frumos întocmite.

Ochii mari ai Mariei erau strălucitori:

— Mamă, Martina zice că mama ei o să aibă un copil; așa i-a făgăduit lelea lui Blaha!

Ana și-a ridicat capul.

— De unde știi asta, Martino?

— Mama spunea, s'a lăudat fetița, apoi încruntată, vorbind ca un om mare: Dar plânge mereu, pentrucă tata se ceartă cu ea, zice că nu mai vrea copii. Și eu aș vrea să mai avem un copil. Ultimele vorbe erau pline de dor.

„Ce-o mai fi și asta? s'a gândit Ana supărată și s'a și hotărît: Trebue să mă duc până la Hurka să văd ce i s'a mai năzărit lui Martin".

Din pricina treburilor însă a tot zăbovit și așa s'a în-

tâmplat că într'o zi a venit chiar Pepka pe Vejfuk. Era trasă la față și se vedea că suferă.

— Martin nu mai vrea alt copil și mă trimite la oraș, la o babă, s'a plâns soacră-si.

— Nu-i bine să faci lucruri împotriva firii. Dacă Martin n'a luat aminte înainte, nu trebue să te chinuie acum cu astfel de lucruri. S'ar putea întâmpla chiar să nu mai puteți face alt copil și să vă căiți mai târziu. Tu să mă asculți pe mine și să nu te duci la oraș, iar cu Martin am să vorbesc eu.

Ana s'a hotărît îndată și în aceeași seară s'a și dus la fiu-său. Nu-i prea venea la îndemână să vorbească cu el despre un lucru atât de gingaș și era supărată că Martin cu năbădăile lui o silea s'o facă.

Deși fiului său nu-i plăcea să fie dăscălit și povățuit, se obișnuise s'o asculte așa că nici acum când era în grea cumpănă n'a avut curajul să se împotrivească.

Și astfel, la începutul toamnei, Pepka a născut al doilea copil. Era tot o fată și au botezat-o cu numele bunicii. Anicika moștenise ochii căprui ai maică-si dar avea, chiar din primele zile, o frunte brăzdată de atâtea crețuri — ca taică-său — că-ți venea să râzi când o priveai.

— Ce prunc dolofan are tata, s'a lăudat bunicul când a venit pe lume a doua nepoțică. Dar aveți grijă ca ceilalți să fie băieți. Pe Vejfuk a fost o droaie de băieți, iar casa tot voi o s'o moșteniți odată.

Ana, bunica, avea iarăși treabă până peste cap, căci era nevoită să gospodărească în două locuri. De două ori pe zi, bătea drumul între Vejfuk și Hurka iar în primele zile, nici nu închisese ochii aproape. Pepka avusese o naștere grea și mai cu seamă după a doua fetiță, lehuzia ei ținuse mult.

Luni seara, Ana a băgat de seamă că i s'au umflat glesnele și s'a plâns bărbatului său:

— Au început să mă lase picioarele; nu știu ce m'oi face când s'o întoarce Vațlav din armată. El e năzuros nevoie mare și tare greu îl mulțumești.

— Vațlav n'o să mai rămână mult printre noi. Nu se împacă cu sărăcia noastră.

Tata Jan vedea bine cum stau lucrurile și i-a spus grijuliu nevesti-si:

— La iarnă trebue să te odihnești. Maria e acum destul de mare și poate să-ți țină locul.

Ana, care simțea că îmbătrânește, și-a stăpânit un oftat și a căutat să-și liniștească soțul cu un zâmbet mulțumit.

Maria a căpătat dela frații ei bicicleta cea veche și acum se ducea cu ea în fiecare zi la gimnaziul la care umblase altădată Vojtech. Iarna stătea foarte puțin pe Vejfuk, își făcea veacul mai mult pe la Hurka, fiind mai aproape de școală. Avea grijă de copii când Pepka se ducea la pădure la bărbatu-său, cum se dusese odinioară și Ana. Maria era frumușică, avea ochii negri, fața rumenă, părul castaniu împletit într'o coadă groasă prinsă la capăt cu o panglică sau cu un șiret dela ghetele lui Vațlav. Era oacheșă ca cei doi frați mai mari ai ei și iute ca vântul ce sufla pe Vejfuk.

— Maria noastră o să se facă o mândrețe de fată, spunea Martin, umflându-se în pene de parcă ar fi fost copilul lui.

„Ține mai mult la ea decât la noi", își spunea Pepka ciudoasă, cu inima acră, dacă se întâmpla uneori ca Martin să-i aducă fetiței câte ceva. Odată i-a dăruit o năframă roșie cu flori, pe care o cumpărase dela prăvălia din Hurka. I-a legat-o chiar el sub bărbie, iar Maria, când s'a văzut astfel gătită, a început să joace în fața oglinzii în culmea bucuriei. Pepka abia și-a stăpânit ciuda și folosindu-se de prilej când Martin a ieșit din odaie pentru o clipă, i-a asvârlit în față și cu răutate:

— Am să fiu fericită dacă n'am să te mai văd pe aici. Frate-tău se gândește numai cum să te'nțolească pe tine și nici nu se sinchisește că eu n'am ce pune pe mine. A picurat otravă în bucuria copilului, înstrăinându-și-o de tot pe Maria.

Când a auzit Ana ce s'a întâmplat, s'a supărat pe norăsa și la început i-a venit să-i trimită înapoi lui Martin năframa. Mintea însă a sfătuit-o altfel. S'a dus la Hurka, luând cu ea singura ei rochie mai bună.

— M'am gândit că țin degeaba în ladă rochia asta; nu mai am nevoie de ea, că tot nu mă mai duc nicăieri. Tu ești tânără și-ți place și ție să te dichisești. Dă-o s'o potrivească pe tine. E stofă bună și culoarea o să-ți vină bine.

Uimită, Pepka s'a înroșit ca macul:

— S'a plâns cumva Maria, acasă?

— Ei, ași! Da cine se ia după vorba copiilor! Nu știu nimic, a mințit Ana.

In primăvară, Vaţlav s'a eliberat din armată şi faima de sportiv l-a ajutat să-şi ia din nou în primire locul lui în fabrică, pe care îl părăsise cu un an şi jumătate în urmă. S'a obişnuit repede cu traiul de mai înainte. Acasă primea îngrijirile mamei ca pe un lucru firesc, aşa cum primea aplauzele numeroşilor privitori, pe stadion, la matchurile de football.

Ana a adus în odaie patul alb de fier şi cu ajutorul lui Vojtech a cărat din hambar şi dulapul cel nou cu lucrurile lui Vaţlav. Scrinul cel vechi l-a scos pe săliţă şi era mulţumită că n'a boscorodit-o nimeni când a schimbat rânduiala casei. Voia să-l împace astfel pe Vaţlav cu gândul că Lojzicek va sta mai departe cu ei; dealtminteri, nebunul se ferea el singur din calea băiatului.

Vaţlav se întorcea dela oraş vesel, fără griji şi cu chef de vorbă. Ii spunea maică-si care-l aştepta neliniştită:

„Bine te-am găsit sănătoasă, mamă! şi: „Ei, ce-ai mai făcut astăzi", şi-i împuia capul cu isprăvile lui.

Dar dela un timp, spre îngrijorarea Anei, Vaţlav nu mai era atât de guraliv. A început să-l întrebe pe departe cum îi mai merge la fabrică. Dădea nepăsător din mână. Lucra în acelaş loc, la aceeaşi masă ca şi mai înainte, iar munca lui, deşi o făcea cinstit şi cum trebue, n'o putea suferi, era o povară. Ana a căutat atunci să-l întrebe ce se mai aude cu sportul lui. Dar n'a descoperit nici aici nimic care să-i îndreptăţească bănuelile. Ba încă Vaţlav i s'a mai şi lăudat:

— Dacă aş vrea, aş putea să joc şi la Praga. Ehei, cine ştie, poate că odată am s'o fac şi pe asta. In glasul lui nu se mai simţea însă ca odinioară bucuria biruinţelor lui sportive, ci numai o umbră din vechea lui îngâmfare.

— Ascultă Vaţlav, ce se mai aude cu fata şi cu tine? Trag nădejde că nu te-oi rusina de casa noastră şi ai s'o aduci odată şi aici.

După această scurtă cuvântare, Ana a tras odată adânc aer în piept, de parcă ar fi urcat în fugă o coastă.

Dar şi lui Vaţlav i s'a tăiat parcă un pic răsuflarea.

— Ei, ce să fie? Nu mai am nimic cu ea. S'a măritat şi voia să mă ţină ca ibovnic pentrucă luase ca soţ un bătrân bogat.

Rostise cu greu vorbele astea — parcă l-ar fi strâns cineva de gât. Ana a simţit cum i se îmbrobonează fruntea de sudoare; până şi rădăcina părului ei alb se umezise.

— Să nu crezi cumva, mamă, că asta mă doare. Nici atâtica măcar! Păi, ce m'aş fi făcut eu cu o muiere ca asta? Ar fi fost în stare, cine ştie, să strâmbe din nas când ar fi dat ochi cu voi. Ce-mi trebue mie aşa ceva? Când oi vrea să mă însor, găsesc eu o fată cumsecade.

— Vasăzică aşa a fost, a îngăimat Ana şi i s'a făcut milă de flăcău, mai mult decât îi fusese cândva de Jan. Şi nu i-a mai pomenit niciodată de fata directorului.

Era pe la jumătatea lui Aprilie. Ana îl tot aşteptase pe Vaţlav să vină acasă. Zăbovise o mulţime până să aducă mâncarea pe masă, deşi ai săi erau flămânzi şi nerăbdători să cineze şi se culcase târziu de tot, îngrijorată din pricina fiului său. Numai ea ştia câtă durere şi umilinţă ascunde Vaţlav în adâncul inimii.

Flăcăul s'a întors din oraş abia cu trenul de noapte şi dela canton până acasă a mers însoţit de câţiva flăcăi din Hurka. Ana a auzit scheunatul uşor al câinelui şi bocănitul de ghete, dar, cum stătea cu plapuma trasă până sub bărbie nu s'a încumetat să iasă din aşternut.

Nişte paşi şovăelnici care nu semănau cu ai lui Vaţlav s'au apropiat de casă... Câteva bătăi în uşă, apoi paşii iar s'au îndepărtat. Ana a sărit în picioare. A îmbrăcat paltonul lui bărbatu-său şi a dat fuga să deschidă.

Afară se auzea un mormăit înciudat şi o bolboroseală nedesluşită. A tras zăvorul, uşa s'a deschis deodată şi Vaţlav a căzut, cât era de lung, cu jumătate din trup peste prag înăuntru, lovindu-se cu capul de pardoseala de cărămizi din săliţă. Sgomotul înfundat al căderii a lovit-o drept în inimă. S'a aplecat şi a dat să-l ridice de jos, dar trupul fără vlagă al flăcăului era o povară prea grea pentru braţele ei a căror putere începuse să slăbească... Stătea neputincioasă în faţa fiului său pe care beţia îl prefăcuse într'un hârb păcătos.

Abia a putut să-l aşeze rezemându-l de perete. I-a privit capul până atunci atât de frumos şi de mândru, care acum, în lumina lunii, parcă era al altuia. Părul sburlit îi cădea pe

frunte, acoperindu-i ochii închiși și-i curgeau balele, prelingându-se pe la colțurile gurii schimonosite, spre bărbie și pe haină. Tremurând de frig, căci noaptea era răcoroasă, și de scârbă, Ana a urcat în fugă scara care scârțâia, până la pod, a deschis chepengul podului care a scârțâit și el pătrunzător și l-a chemat încet pe Vojtech. Din partea unde dormeau frații s'a auzit deodată un foșnet, apoi lipăitul unor pași repezi pe podeaua goală. In deschizătura chepengului a zărit fața trasă a lui Jan și ochii lui strălucitori ca doi cărbuni aprinși.

— Ce, iar și-a făcut de cap Vațlav? a sunat aspru glasul lui Jan.

— Te rog, mai încet, i-a spus Ana și după o clipă de tăcere a adăugat: Vino să-mi ajuți să-l duc pe Vațlav! I-e rău.

— Nici n'ar trebui să-i dăm drumul în casă. Să stea în curte că-i mai rău ca o vită, a rostit Jan necăjit pe frate-său și i-a luminat fața cu o lanternă.

Vațlav a mijit ochii tulburi, clipind des și a început să dibuiască în jur cu mâinile lui murdare. Alic, cățelul creț, s'a furișat înăuntru și i-a lins palma. Bețivul l-a alungat:

— Marș, javră scârboasă!

— Vezi, Alic? Asta-i omul! Și Jan s'a aplecat să mângâie câinele pe cap.

Mama nu se mai gândea decât la Vațlav. A băgat de seamă că-i fără cravată; cămașa frumoasă de mătase era murdară și boțită, iar hainele tăvălite prin noroi.

— Ce ai de gând să faci cu el? a întrebat-o Jan supărat.

— Lăsați-mă să mor aici! Mi-e rău de nu mai pot. Lepădătura aia de muiere, of, îmi vine să vărs — brrr! S'a dus după un bogătan, scroafa!

Grozavă putere avea Jan în brațele lui vânjoase. L-a ridicat pe frate-său care zăcea fără vlagă, l-a scos în curte și în timp ce-l ținea în sus, ca să verse, a fost silit să-i asculte murdăriile pe care le îndruga:

— Paciaura dracului, căuta să mă tragă în patul ei. Se ține cu hăndrălăul ăla bătrân. Crede că am să fiu batjocura ei? Grijania ei de muiere... Of, mamă îmi urlă pustiul în su-

flet, mamă! După ce a dat afară tot veninul şi şi-a uşurat durerea într'un potop de sudalme, l-a apucat sughiţul.

— Şi ăsta-i tot feciorul meu, a şoptit Ana cu obidă, ţinând capul care-i cădea mereu în piept. Ii mângâia părul leoarcă de sudoare şi îi vorbea alinător: Varsă tot răul din tine, Vaţlave!

Jan a trimis pe maică-sa să aducă o oală cu apă pe care i-a deşertat-o lui frate-său pe cap. In clipa aceea, Ana a mulţumit lui dumnezeu că locuinţa lor era stingheră pe coastă, căci Vaţlav a urlat ca o fiară săgetată când a simţit apa rece ca ghiaţa.

Vojtech se uita speriat pe sub streaşina podului, Lojzicek nebunul scosese capul pe fereastra odăiţei tot bolborosind ceva despre porţile iadului care se deschideau, iar în pragul uşii a răsunat glasul aspru al tatălui care îşi judeca în gura mare feciorul, cu vorbe şfichiuitoare.

— Te rog du-te şi te culcă, a stăruit Ana pe lângă el, văzând că nu mai încetează cu ocara. Bărbatu-său s'a întors în odaie, ferecându-şi gura ca să n'o scoale pe Maria; s'a băgat în pat şi şi-a tras plapuma până peste cap.

Jan l-a târît în casă pe frate-său care era beat mort; maică-sa l-a desbrăcat de haină şi de pantaloni, i-a scos ghetele şi l-a culcat în patul lui cu dichis. După câtva timp, odaia s'a umplut de sforăiturile lui.

— O să doarmă şi mâine dimineaţă n'o să mai ştie nimic din ce a făcut azi. Şi iar n'o să-i mai ajungi cu prăjina la nas, a spus batjocoritor Jan care nu voia să-şi ierte atât de lesne fratele.

— Poate că asta o să-i fie spre învăţătură, a socotit mama. Te rog, Jan, să-l cruţi. O să am eu grijă să nu se mai întâmple.

Jan s'a urcat iar în pod, iar Ana s'a culcat. Multă vreme n'a putut să doarmă, tot gândindu-se la isprava celui de al treilea fecior al ei. Işi dădea seama că Vaţlav înşelat în dragoste caută să uite dar era înspăimântată că alesese tocmai această cale.

„Pe calea asta, cine ştie unde poate să ajungă", şi-a spus în sinea ei înainte de a adormi.

A doua zi, nimeni n'a pomenit nimic despre întâmplarea din ajun, ca să i se facă pe voie mamei. Până să se scoale

ceilalți, Ana a așezat hainele băiatului și după ce a pregătit masa l-a trezit la ora obișnuită.

— Nu mănânc, s'a încăpățânat Vațlav; ținea privirea în pământ ferindu-se de ochii maică-si.

— Mănâncă măcar atât, o să-ți facă bine! Ana i-a pus în față o cană cu cafea fierbinte și i-a întins o bucată de pâine unsă cu puțină untură. Asta l-a pus în mare încurcătură, căci niciodată mama lor nu le dădea dimineața pâine cu untură. Erau prea săraci ca să-și îngăduie asemenea risipă. Când a ieșit pentru o clipă în curte, de unde între timp curățase murdăria făcută de Vațlav, flăcăul s'a ținut după maică-sa fără ca ea să fi băgat de seamă. Liniștită, striga păsările, aruncându-le grăunțe. Avea un coșuleț de pai din care lua ovăs, asvârlindu-l la găini. Vațlav s'a apropiat de ea și a prins-o de coate.

— Mamă, spune-mi te rog, ce am făcut aseară?

De încurcătură i se înroșise puțin fruntea și tâmplele, la față însă era palid și cu ochii încercănați.

— Mai bine să nu știi, Vațlave! Te-ai amărî căci n'a fost deloc frumos!

— Știu mamă, sunt un dobitoc.

— Înainte de toate, ești feciorul meu; cată deci, de aci încolo să te porți așa ca să nu poată nimeni să spună că ești dobitoc.

A dat drumul coșului care se golise și și-a pus palmele ei aspre și crăpate pe brațele lui.

— Vațlave, omul poate să cadă uneori, dar se ridică iar. Eu cred că asta-i cea dintâi dar și cea de pe urmă bicisnicie de a ta. N'aș vrea să mă fi înșelat asupra ta. Și-a pironit în ochii lui privirea în care se citea o dragoste nemărginită.

— Mi-e tare rușine, mamă. Mă crezi dacă-ți făgăduesc că n'o să se mai întâmple așa ceva?

— Ar trebui să intri și tu în vorbă cu o fată detreabă. Ana a zâmbit iubitoare, iar când el a dat din mână în semn că-i sătul, a adăugat: Nu le judeca pe toate la fel. Sunt atâtea fete detreabă.

— Și crezi că asta mi-ar face bine?

— Cred. Și apoi mai e și jocul ăla al tău. De bună seamă e mai sănătos decât beția. Vezi-ți de el și cată astfel de-ți schimbă gândurile și uită!

Primăvara aceea a fost cu adevărat bogată, dar Anei i-a adus și multe griji pe cap. Nu încetase bine să se frământe din pricina amărăciunii lui Vaţlav, când a început s'o neliniștească faptul că Jan tot umbla forfota și că Vojtech era plin de neastâmpăr.

„Oare ce-or fi ascunzând ăștia doi?" își zicea, cu ochii mai mult după Vojtech care se ţinea ca o umbră de frate-său. Mai erau doar câteva zile până la întâi Mai și Jan se întorcea adesea din oraș abia cu trenul de noapte.

Iar dacă se întâmpla să vină mai devreme, stătea tot timpul aplecat peste o hârtie scrisă pe care o întindea pe toată masa. Pe o oală întoarsă cu fundul în sus, pe masă, ţinea lampa de gaz a cărei flacără galbenă stăruia la geamul casei până spre ziuă.

Ana îi vedea adesea pe cei doi băieţi vorbind între ei cu aprindere și se necăjea la gândul că se ascund de ea și nu-i spun și ei ce pun la cale. In ajunul lui întâi Mai, băieţii au dat lucrurile pe față.

— E mai bine, Vojtech, să rămâi acasă, te sfătuesc eu, stăruia Jan apăsând pe fiece cuvânt. Nu uita că ești în preajma bacalaureatului! Nu putem ști de azi ce-o să se întâmple mâine, ce s'o mai stârni. Dacă se întâmplă să fii văzut, pe drum, de careva? Ce te faci? Nu uita că ești fratele unui agitator cunoscut, al unui om în care stăpânirea n'are încredere. In ultimele vorbe ale lui Jan nu era numai zeflemea, ci și multă amărăciune. Până să apuce Vojtech, acum elev într'a opta, să se împotrivească, s'a amestecat mama lor.

— Fii pe pace mamă, a liniștit-o Jan cu un zâmbet plin de înţeles, cum făcea întotdeauna când îi ascundea ceva. N'ai decе să te îngrijorezi. Dimpotrivă: mâine e o zi mare pentru noi. Ne închinăm muncii și cerem drepturile ce i se cuvin, drepturile celor săraci care întind zadarnic mâinile spre ea. Dar când a văzut că pe fața maică-si se adâncesc creţurile, în semn de neliniște, a căutat să-i îndrepte gândul spre Vojtech. Nu crezi c'ar fi bine să-l îndemnăm pe Vojtech să-și vadă de carte? Mi se pare că s'a cam lăsat pe tânjeală și asta nu-mi prea place; tocmai acum, în preajma bacalaureatului!

— Lui Vojtech nu-i nevoie să-i pui cu deasila cartea în mână, iar tu, băiete, să nu mă minţi!

Fiind vorba de prâslea şi de binele lui, Ana era foarte hotărîtă şi grăia cu asprime. Din ceeace-i destăinuise Jan nu prea se putea lămuri.

— Nu înţeleg dece domnii ăştia, dascăli, nu dau voie băieţilor să ia şi ei parte la sărbătoarea de mâine care, cum ziceai, e'n cinstea muncii. Parcă şcolarii nu muncesc şi ei şi încă ce harnici sunt, feţii mamii! a clătinat Ana din cap cu mirare.

— M'ai înţeles greşit. Elevii n'au voie să ia parte la manifestaţii politice. Dacă-l prind pe vreunul îl dă afară din şcoală.

— Şi nu înţeleg dece? Parcă băieţii dela populişti şi agrarieni din parohia noastră nu se adună şi ei? Ba încă şcolarii sunt ăi care pun la cale tot felul de serbări şi petreceri.

— Şi multe n'ai să mai înţelegi încă. Copiii de bogătaşi sunt lăsaţi în pace. Directorul gimnaziului e cu ochii numai pe băieţi ca Vojtech, pe aceia care ştiu ce înseamnă comunismul.

Ana îşi dădea seama că aici se întâmplă un lucru nedrept, dar fiindcă nu vedea cum i-ar putea pune stavilă, hotărîse să se mai gândească la asta şi'n ziua următoare.

In dimineaţa zilei de întâi Mai era o fierbere ca la începutul oricărei zile mari. Ana a scos drapelul din ladă, a ieşit cu el pe prispă şi acolo, cu ajutorul lui Vojtech, l-a legat de o prăjină. In vârful ei, şcolarul a agăţat câteva garoafe de hârtie roşie iar după ce au pus steagul la geam, au ieşit cu toţii în drum, în faţa casei, să vadă ce frumos flutură în vântul de primăvară.

La şes, vremea era acum călduţă, dar aici, în munţi, mai bătea încă un vânt aspru. Trebuia să treacă o dimineaţă întreagă până să se svânte la soare roua rece care cădea în zori peste toată valea şi peste coamele înalte şi împădurite. Vântul care bătea dinspre apus în răbufneli îngheţate, slăbea tăria razelor de soare. Numai în locurile apărate de vânt, în prag, era bine să stai. După ce a dereticat prin casă, a dat de mâncare la vite şi la păsări şi a scos gâsca şi bobocii în livadă la păscut, Ana s'a aşezat pe prag.

Ca deobicei, rămăsese singură în casa veche.

Câteş-trei băieţii plecaseră de dimineaţă la oraş şi se vor întoarce abia seara. Tata Jan se dusese cu Maria la Hurka, iar Lojzicek Minune bătea pădurea. La amiaz, a venit în

fugă Maria împreună cu a mică, Martina. Fetița a mâncat la repezeală și i-a povestit cu însuflețire tot ce prinsese dela serbarea din Hurka; apoi a coborît în goană la ceilalți copii, în capul satului.

Ana ședea pe prag, strângând mereu din ochi căci în ultimul timp îi slăbise vederea și obosea repede când lucra cu acul. Cosea pingele de dimie la niște ciorapi de lână. Băga acul în țesătura deasă și făcea cusătură lângă cusătură, în rânduri drepte. A rămas o clipă nemișcată, cu ochii închiși. Își rezemase capul de zidul casei, iar mâinile vânjoase și aspre, cu degetele încovoiate, le lăsase să se odihnească în poală.

Razele calde ale soarelui mângâiau sbârciturile feței și scoteau la iveală firele argintii, care în ultimul timp se îndesiseră grozav în părul ei castaniu.

Gândul ei s'a întors iar la multele zile trecute. Își amintea de liniștea primei seri pe care a petrecut-o în această casă. Se așezase în acelaș loc ca acum, îndată ce isprăvise curățatul odăilor — primul lucru mai de seamă pe care-l făcuse aici. Simțea și acum, aceeași mulțumire și bucurie pe care ți-o dă treaba sfârșită cu bine:

„Atunci a venit Jan, s'a așezat lângă mine și m'a cuprins cu brațul pe după umeri. Ce palme fierbinți avea! Le simțeam căldura și prin haine!" Amintirea asta a răscolit inima Anei.

Deodată mâinile cuiva s'au așezat pe umerii ei. Amintirea de demult parcă ar fi reînviat; Ana a deschis speriată ochii. Vațlav stătea lângă ea și o privea, râzând de zăpăceala ei.

— Mi se pare că ațipiseși?

— Ba nu. M'au năpădit amintirile.

— Am vrut să rămân cu tine azi. Mereu stai singurică. Duioșia cu care-i vorbea, venea de astă dată din adâncul inimii.

Incurcată, Ana a început să-i mângâie mâna.

— Ești tare bun, Vațlave!

S'a grăbit să-i dea mai întâi de mâncare, apoi s'au întors în prag. Ședeau acolo, mama și fiul, unul lângă altul și își împărtășeau gândurile și simțimintele. Ana întinerise văzând cât de cinstit îi vorbea fiu-său. Poate pentru prima dată în viață își deschidea inima față de ea. I-a luat din mână cu sila ciorapii pe care-i țesea și i-a pus deoparte:

— Azi munca se odihneşte, mamă. E ziua ei de sărbătoare!

Strângea cu putere mâinile ei roşii în palmele lui mari şi degetele-i subţiri mângâiau pielea crăpată şi bătătorită. O ustura de câte ori spăla rufele. Vaţlav şi-a simţit deodată inima năpădită de milă şi de recunoştinţă:

— Cât ai trudit tu pentru noi şi câte griji ţi-am dat!

Ana s'a înroşit ca o fată tânără şi a început să se apere:

— Aşa şi trebuia. Sunteţi viaţa mea şi nu ştiu ce m'aş face fără voi.

După un timp, Vaţlav a spus puţin încurcat:

— Şi ce ai zice dacă m'aş însura?

— M'aş bucura dacă ţi-ai alege o fată bună.

— Atunci să ştii că am să fac şi treaba asta şi încă foarte curând. Am şi găsit fata.

— Nu te pripi! Grija ei de mamă se trezise.

— Nu mamă, o cunosc de câţiva ani. Lucrează cu mine la fabrică, ba încă are un post mai bun decât al meu.

— Dacă o cunoşti de atâta vreme, atunci ştii ce fel e şi cred că ţi-ai făcut bine socotelile.

— Ştii dece o iubesc atâta? Pentrucă seamănă cu tine!

Un zâmbet neîncrezător a luminat faţa Anei.

— Ia nu mai vorbi prostii, băiete. Eu sunt femeie bătrână.

Vaţlav însă nu s'a dat bătut.

— E tot atât de bună şi de grijulie ca şi tine. Cred c'o să fie o nevastă bună.

— Nu-ţi doresc decât să fii fericit şi mulţumit în căsnicia ta.

— Mamă...

— Ei?

— E cu doi ani mai vârstnică decât mine.

Ana a zăbovit cu răspunsul, gândindu-se:

„Mai vârstnică! Şi Vaţlav pare atât de copil". După o clipă, i-a spus liniştită: Trag nădejde că ai să vii curând pe aici, pe Vejfuk, cu ea. Aş vrea s'o cunosc.

— Mă şi gândeam să ţi-o aduc cât de curând. Ţin mult s'o vezi.

Inserarea cobora cu încetul; Ana şi-a adus aminte deodată de treburile din fiecare seară. S'a ridicat să dea de mâncare la vite.

Vaţlav a sărit să-i ajute; demult nu se mai întâmplase

asta. S'a dus în şură după un coş de nutreţ pe care l-a pus în ieslea vacilor şi n'a mai strâmbat din nas când a scos din grajd gunoiul puturos.

Când s'a întors tata dela Hurka, a făcut ochii mari văzându-l pe Vaţlav care, îmbrăcat cu nişte haine vechi, adăpa cu pricepere vitele şi l-a lăudat:

— Să ştii c'ai fi un bun gospodar pentru casa asta.

Liniştea acelei după-amiezi însorite, care fusese atât de darnică cu Ana, se risipea însă pe măsură ce sporea nerăbdarea celor din casă care aşteptau să se întoarcă Vojtech şi Jan.

Se făcuse târziu şi Ana se ducea mereu la fereastră, afară era o noapte neagră ca cerneala şi sufla vântul. A ieşit de câteva ori în prag iar în cele din urmă a pornit-o prin pădure, spre canton.

A răsuflat uşurată când s'a întâlnit pe câmp cu Vojtech. Ana nu-i vedea faţa; a simţit însă numaidecât, după glasul lui, tulburarea pe care încerca zadarnic să şi-o ascundă.

„Ce s'o fi întâmplat oare? se gândea Ana în timp ce îl întreba de Jan şi îl mustra că se întoarce atât de târziu.

— Nu ştiu când o veni Jan. L-au oprit la poliţie. Ziceau c'a aţâţat oamenii în cuvântarea lui. Nătărăii! Parcă n'ar şti că muncitorii rămaşi fără lucru sunt şi altminteri răzvrătiţi din pricina foamei şi a sărăciei cumplite în care se sbat.

Ana nu-l auzise încă niciodată pe Vojtech vorbind cu atâta amărăciune.

„Viaţa mă pune să plătesc liniştea pe care mi-a dăruit-o în ultima vreme", şi-a spus în zilele ce-au urmat, când Vojtech a fost cercetat îndeaproape la şcoală sub bănuiala că luase parte la manifestaţia celor flămânzi. Nu au putut însă dovedi nimic împotriva lui. A rămas totuşi cu bănuiala şi deaceea s'a apucat să înveţe şi mai vârtos în vederea bacalaureatului deşi era unul din cei mai buni elevi din şcoală. Aproape că nu lăsa o clipă cartea din mână. De fapt, în comisie, doar câţiva profesori hapsâni îi purtau gând rău — destul ca băiatul să fie muncit de grijă să nu mai doarmă uneori deloc, nopţile.

Frate-său, Jan, a stat câteva zile închis, dar asta nu părea să-l fi domolit. Ba chiar era şi mai plin de neastâmpăr şi maică-sa se necăjea că nu putea să afle din gura lui unele lucruri despre care era mai bine să nu vorbească.

Spre sfârşitul lui Iunie, în casă pe Vejfuk se scutura şi se mătura, adică se făcea curăţenie mare. Maria umbla forfota ca o nevăstuică, încercând să-i fie de folos maică-si. A şters cu gaz mobila veche, a curăţat blidarele, rânduind vasele, a scos la aer aşternuturile şi i-a ajutat Anei să înfeţe proaspăt pernele şi plăpumile, a pus la ferestre perdele albe scrobite, a înşirat pe prichici ghivecele cu muşcate, azalei şi mirt. S'a uitat apoi dincolo de şosea, spre luncă, şi s'a bucurat gândindu-se ce privelişte minunată va avea domnişoara dela oraş pe care o aşteptau să sosească.

— Ia te uită, mamă, cât aur e'n luncă!

Ana s'a apropiat de fereastră, s'a uitat mirată la mulţimea de bulbuci înfloriţi ce străluceau în mijlocul pajiştilor verzi şi i-a spus îngândurată fiică-si:

— Aurul ăsta e sfinţit cu rouă şi blagoslovit de fire. Poţi să ai braţele pline cu el şi tot nu-ţi otrăveşti viaţa...

— Ce lucruri ciudate vorbeşti tu, mamă! a suspinat Maria.

Sub fereastră s'a auzit glasul lui Lojzicek Minune:

— O-o-dată a-a-am t-trecut prin pă-pă-pădure şi a-am î-î-întâlnit-o p-pe s-sfânta A-ana. A-a-avea b-braţele p-pline d-d-de a-a-aur ş-şi s-s-străl-lucea d-de î-îţi l-lua o-o-ochi. M-m-m'a oprit ş-şi mi-a zis... Apoi a încetat. Poate că Lojzicek adormise, sau firul închipuirilor bolnave se destrămase. Maria şi-a dus mâna la gură şi prefăcându-se că-i speriată, s'a tras înapoi dela fereastră, în vârful picioarelor. Ochii ei negri aveau o licărire ştrengărească.

— Lojzicek vrea să ne sperie! i-a spus încet maică-si.

Ana şi-a văzut mai departe de treburi.

— Câtă nelinişte şi câtă groază i-or fi stârnit bietului smintit nălucirile astea! Ce adânc s'or fi întipărit în tinereţe în sufletul lui, minunile zugrăvite în amvonul bisericii din Hurka, dacă nici acum, când e bătrân nu-i dau pace.

Sâmbătă, după ce a copt pâine, Ana a băgat în cuptor nişte turte mari cu magiun, cu brânză de vaci şi cu mac.

Seara, când Jan bătrânul a intrat în odaie, a râs văzând atâtea pregătiri:

— Parcă mâine ar fi cine ştie ce hram, ori s'ar sfinţi casa.

Duminică în odaie mirosea a supă de carne şi a friptură de iepure de casă. Mariei îi lăsa gura apă când se uita la cei doi porumbei umpluţi, frumos rumeniţi. N'a putut să-şi biruie pofta şi a ciugulit un pic de umplutură ţinând multă vreme, lacomă, dumicatul pe limbă. Ieşea mereu în prag şi privea nerăbdătoare în sus, spre pădure, ca să nu piardă clipa când se va ivi Vaţlav cu mireasa lui.

— Vin mamă, vin! Unde eşti? Vin! a început să strige Maria când a văzut ieşind din pădure tânăra pereche şi luând-o agale pe cărare, peste câmp.

După puţin timp Ana întâmpina în prag o fată smerită, bălaie şi palidă la faţă. Dela prima vedere i-a făcut milă. Nu avea nimic respingător fata, dar nici nu se putea spune că-i frumoasă. Fruntea ca o scoică, tâmplele şi bărbia îngustă erau semănate cu coşuri roşii care se întinseseră până la colţurile gurii cotropind şi nasul puternic. Frumoşi erau doar ochii ei căprii şi catifelaţi ce-l urmăreau pe Vaţlav ca ochii unui câine credincios. Flăcăul, care oriunde s'ar fi arătat, îmbia prin înfăţişarea lui toate privirile, nici nu încerca să pară îndrăgostit. El se purta cu logodnica lui binevoitor, ca un domn bun şi milos cu robul lui.

„N'aş fi crezut niciodată că tocmai Vaţlav, dintre toţi feciorii mei, să facă o alegere ca asta", se gândea Ana încurcată şi se simţea parcă şi ea vinovată cu ceva faţă de fata aceea sfioasă, liniştită. Deaceea căuta să fie cât mai drăguţă, mai îndatoritoare cu ea spre adânca mulţumire a lui Vaţlav, care a apucat pe neştiute mâna maică-si şi i-a strâns-o cu recunoştinţă.

După masă, Ana a purtat-o pe mireasa lui Vaţlav prin toată gospodăria ei, puţină cât era. A deschis odăiţa plină de lucruri în care se simţea mirosul bătrânului Lojzicek, a urcat-o în pod unde dormiseră băieţii, i-a arătat grajdul, coteţul găinilor, pivniţa; a avut grijă să nu-i rămână nimic necunoscut din sărăcia lor. La urmă s'a dus cu ea în livadă şi când s'au depărtat de casă, aproape de pădure, într'un loc unde erau câţiva bolovani teşiţi, a poftit-o să şadă o clipă:

— Nu mă mai ajută picioarele ca în tinereţe. Ana a zâmbit parcă cerându-i iertare şi apoi, călcându-şi pe inimă, a rostit vorbele pe care mai dinainte se sfia să le spună: Am băgat de seamă că ţii tare mult la băiatul meu. Nici nu se uita la ea ci privea în jos la iarba pe care călcaseră. A văzut

totuşi cum sub poalele rochiei subţiri, genunchii fetei au avut o tresărire.

— Il iubesc, a spus mai mult în şoaptă, de câţiva ani, poate de când îl cunosc.

Ana a rupt câteva frunze de pe o tulpină de agrişe şi le-a frământat între degete.

— Cinstit vorbind, e un băiat bun şi poate nici n'are cine ştie ce cusururi. E dintre oamenii aceia care ştiu să ia numai ce le place din viaţă şi nu-şi bat capul cu greutăţile. Şi uite, asta nu-i totdeauna bine. Cum pesemne ai putut să vezi şi dumneata, râvneşte să ajungă departe şi e închipuit nevoie mare; mândria lui e lucru gingaş, se vatămă uşor. O să-ţi prindă bine şi dumitale şi lui dacă n'o să-l laşi pe Vaţlav să-ţi fie stăpân. Dumneata trebue să fii mai limpede la minte, tocmai fiindcă eşti tot atât de bună ca şi el.

Apoi, văzând că fata o privea speriată, a mângâiat-o pe părul ei lins a cărui culoare aducea cu paiul grâului trecut, şi s'a ridicat.

— Te-am luat de lângă Vaţlav şi acum te-o fi căutând. Stai aici că ţi-l trimit îndată.

Inainte de a apuca să facă vreun pas, fata a prins-o de mână şi cu un oftat uşor i-a spus:

— Iţi mulţumesc mamă!

Cum s'a ivit un prilej, Vaţlav a întrebat-o pe maică-sa cum îi place mireasa. Deşi s'ar fi zis că pusese întrebarea într'o doară, ochii lui erau plini de-o aşteptare încordată.

— Mulţumeşte soartei că ţi-a dat-o!

Auzind vorbele Anei venite din adâncul inimii, Vaţlav care avea umerii puţin lăsaţi, scoase deodată pieptul înainte.

— Şi nu ţi se pare urîtă?

— Are în ea multă frumuseţe.

Vaţlav s'a mirat:

— Vezi, eu n'am băgat de seamă asta mai înainte. Mi se părea searbădă şi prăfuită, ca tot ce ne înconjura acolo unde lucram amândoi.

— Poate c'aveai orbul găinilor, a glumit mama. Nici ea nu ştia prea lămurit dacă fata făcuse bine că primise să fie mireasa feciorului ei.

Milka Lukas, aşa se chema logodnica lui Vaţlav, era bună gospodină. Văzând belşugul poamelor ce începeau să

dea în pârg, agrișii și coacăzii încărcați de chiorchini, a întrebat-o pe Ana ce magiun va pregăti pentru iarnă.

— Toamna facem magiun de prune și pere, iar mai în vară de afine. Poamele vărățice le rup copiii, e drept că nici nu prea am vreme pentru asta și poate nici nu m'aș pricepe.

Și Milka s'a apucat s'o învețe cum pot fi păstrate poamele ca să rămână iarna ca proaspete.

Atunci Ana a poftit-o să-i ajute la treaba asta. Fata a primit cu mare bucurie.

SPRE O NOUĂ VIAȚĂ

Intr'o zi, care nu se deosebea cu nimic de alte zile de lucru, Ana prășea sfecla la câmp. Era o zi de răspântie în viața lui Vojtech. Cum stătea aplecată, soarele îi ardea spinarea iar pământul uscat și gloduros îi mușca tălpile goale, împedicând-o la mers; Ana abia înainta printre straturile înguste. Sfecla care crescuse mare părea și mai mare după ce o mușuroia. Ana lucra cu tragere de inimă. Prășea straturi întregi fără să ridice măcar privirea și cum era dusă pe gânduri, nici nu-și dădea seama când ridica mâna ca să-și șteargă sudoarea de pe frunte sau ca să-și strângă sub bărbie nodul năframei. Dar, după fiecare strat prășit se îndrepta din șale și răsufla adânc, privind spre oraș unde prâslea trebuia să dovedească printr'un greu examen că mintea lui e destul de coaptă. Deși avea încredere în fiu-său, era totuși îngrijorată. Cine știe ce piedici puteau să i se ivească în cale. O speriase tulburarea și neastâmpărul lui Vojtech. Dimineața, când s'a îmbrăcat în hainele închise pe care i le dăruise Vațlav, i-a spus:

— Vojtech ție ți-e teamă! Văd că nu poți sta o clipă locului...

I-a legat frumos la gât o cravată de-a lui Vațlav, una albastră cu niște dungi late albe ce s'au amestecat în fața ochilor ei plini de lacrimi.

— Nu cumva plângi, mamă? s'a speriat Vojtech. Nu-ți fie frică. Am să-mi iau bacalaureatul. Nu te uita că n'am astâmpăr. Orice elev e așa în ziua asta. De mâine însă, începe o viață nouă. Am să primesc diploma care va sta dovadă că sunt în stare să-mi câștig singur pâinea.

Vojtech era palid şi puţin cam tras la faţă. Albul ochilor lui năpădit de vinişoare roşii şi cercul albastru din jurul pupilei mărite era mai strălucitor ca altădată.

Ana a început să plângă deabinelea.

— Sunt atât de fericită Vojtech că ai ajuns şi tu la liman. Ai să fii liber, de capul tău, ca fraţii tăi şi atunci ai să cunoşti viaţa cu adevărat.

Apoi Vojtech a trecut pragul casei vechi cu piciorul drept înainte, cum i-a spus Maria să facă, şi a pornit-o în sus, pe cărare, spre pădure. Ana a rămas toată ziua cu gândurile ei. Acum, în timp ce prăşea sfecla, depăna în minte întâmplările din dimineaţa aceea când plecase Vojtech şi abia aştepta să se facă seară şi să se întoarcă băiatul.

„Greu mai trece ziua de astăzi", a oftat şi i se părea că soarele zăboveşte prea mult în înaltul cerului, pe când altădată părea dinadins că se grăbeşte să asfinţească, numai aşa ca să nu-i lase ei destulă vreme pentru toate treburile pe care voia şi trebuia să le facă.

A sosit însă seara şi odată cu ea şi rezultatul examenului. Era bun. Acum, când avea diploma de bacalaureat în mână, Vojtech era încredinţat că toţi îl aşteaptă cu braţele deschise...

Vara, când muncile erau în toi, Vaţlav şi-a adus mireasa pe Vejfuk şi Ana, care lucra la câmp, a fost bucuroasă să lase în grija ei bucătăria şi treburile gospodăriei.

Milka gătea, dădea de mâncare la vite, făcea dulceaţă din vişinele, agrişele şi coacăzele ce dădeau în pârg, iar din perele mai necoapte, făcea compot, punându-l în borcanele pe care le adusese cu ea dela oraş. Merele căzute şi bătute le punea la fiert pentru magiun şi se ducea cu Maria şi cu Vaţlav la pădure, după afine şi smeură, din care făcea un sirop dulce şi gros. In sinea ei, Ana se gândea cu groază la zahărul pe care-l înghiţiseră borcanele înşirate pe poliţa lată din pivniţă.

Orice locşor liber din curte fusese acoperit cu scânduri pe care se uscau ciuperci ; ciupercile mai mici, Milka le punea în oţet. Aşa îl câştigase pe viitorul ei socru, care îi lăuda mereu priceperea într'ale bucătăriei.

Vaţlav a lăsat-o să doarmă pe logodnica lui în patul alb din odaie, iar el s'a mutat în pod, cu ceilalţi fraţi. Ana, firește, a băgat de seamă încurcătura fetei când a văzut că

va dormi cu ei în aceeaşi odaie. Pentru întâia oară i-a părut şi ei rău, că în casa lor e atât de puţin loc.

Milka se scula foarte devreme, îndată după Ana, şi se spăla cu apă rece într'un ungher mai întunecos în spatele cuptorului unde nu putea fi văzută nici din pat, nici dela uşă; avea grijă ea să n'o găsească aşa nimeni dintre ai casei, înafară de Ana.

— Nu te teme c'o să te vadă careva despuiată, bărbaţii noştri se scoală abia când îi trezesc eu, a liniştit-o Ana pe Milka, întorcând ochii când se spăla fata. Băgase totuşi de seamă că Milka avea spatele drept şi frumos, braţele durdulii şi linia gâtului şi a pieptului unduitoare. Avea sânii plini şi semănau cu murele coapte, care te îmbie cu mireasma lor dulce.

De câte ori privea trupul curat şi neted al Milkăi, Ana îşi amintea de un porţelan gingaş pe care îl văzuse odată la geamul unei prăvălii dela oraş. Era un serviciu scump pentru cafea, cu ceşti subţiri, cu un abur de culoare cenuşiu deschis. Serviciul acela o uimise prin frumuseţea, gingăşia şi desăvârşirea lui. S'a oprit de câteva ori în faţa prăvăliei, încercând să silabisească ce scria acolo; anume, că era cea mai meşteşugită lucrare din porţelan fin.

— N'aş îndrăzni niciodată s'o iau în mână, a şoptit cu evlavie.

De aproape un an, ceştile stăteau la geamul prăvăliei aceleia de se aşezase praful pe ele. S'ar fi zis că nu era nimeni în oraş care să poată plăti un preţ atât de mare. Şi totuşi, într'o zi, Ana a văzut un vas de porţelan cu nişte flori de hârtie pe policioara unde stătuse mai înainte serviciul. I s'a strâns inima de părere de rău şi desamăgire. Şi-a luat inima în dinţi şi l-a întrebat pe vânzătorul care deretica acolo, la geam, ce se întâmplase cu lucrurile acelea mândre. A privit-o pieziş:

— Ei, măicuţă! astea nu-s pentru oameni de rând! Nu le-ai putea plăti nici de-ai vinde casa.

A râs singur de gluma lui adăugând apoi, cu o faţă fără zâmbet:

— Porţelanul acela l-a cumpărat chiar contele dela Hurka, pentru nevastă-sa. Ştii cine e domnul ăsta? E un om care ştie să preţuiască frumosul şi care strânge tot felul de lucruri rare.

— Te cred. Despre asta ne-am lămurit noi, acum câţiva ani, a spus Ana.

Uitându-se pe furiş la trupul celei care avea să-i fie noră, şi-a adus aminte de întâmplarea aceea şi a simţit un fel de mulţumire gândindu-se la vânzătorul dela oraş şi la domnul dela Hurka. „Şi casa noastră de pe Vejfuk e destul de bună ca să primească o frumuseţe atât de gingaşă. Trag nădejde că feciorul meu o ştie s'o preţuiască mai bine decât ar fi ştiut chiar domnul conte".

Viaţa în singurătatea din creierii munţilor i-a priit fetei, care de ani de zile lucra într'un birou nesănătos. Robotea toată ziulica prin casă, uneori mai ajuta la câmp, dar cum se lăsa amurgul nu mai avea astâmpăr şi o pornea cu Vaţlav prin pădure sau prin lanuri. Ana, care-i urmărea, zâmbea mulţumită, pe când bărbatu-său bodogănea îmbufnat şi se svârcolea în pat.

Odată, când ceasul hârâit bătuse demult miezul nopţii, în liniştea odăii cufundată în beznă s'a auzit glasul lui supărat:

— Nu-mi plac deloc faptele fetei ăsteia. Ar trebui să ştie ce se cade şi ce nu. Sburdăciunile astea în miez de noapte nu fac decât să sporească prăsila.

Ana i-a dibuit mâna şi i-a ţinut-o o clipă în palma ei.

— Nu-i judeca, Jan. Şi noi am fost odată tineri. I-a vorbit cu toată gingăşia şi cum hodinea culcată şi-a închipuit-o pe Milka, undeva pe câmp, în grâul ce dădea în copt sau în pădure sub copacii ce-şi legănau culmile.

După câteva zile de şedere la ţară, Milka se făcuse mai frumoasă. Soarele îi pârlise obrajii palizi şi coşurile de pe faţă începuseră să se usuce şi să se cojească. Buzele-i subţiri căpătaseră culoare, iar în ochi purta oboseala uşoară şi dulce a nopţilor.

Şi Vaţlav se schimbase; era acum un ibovnic supus şi credincios. Anei i se părea că mai îmbătrânise, fiindcă avea creţuri la ochi şi la gură, dar în trupul lui clocotea prisosul puterii tinereşti nestrunite.

„Zilele astea au fost cele mai frumoase din viaţa mea", a recunoscut din adâncul inimii Vaţlav faţă de logodnica lui când isprăvindu-li-se concediul s'au întors la oraş să-şi întocmească un cuib al lor. La margine, nu departe de fabrica unde lucrau, au găsit o locuinţă mică, cu o bucătărioară

strâmtă în care înafară de maşina de gătit, abia dacă mai încăpea un blidar îngust, o masă, lada cu cărbuni şi spălătorul. In schimb odaia era luminoasă şi destul de încăpătoare. Dela ferestrele mari se vedea până la Rovine şi hăt încolo, spre pădurile de lângă Skalka, în spatele căreia era casa părintească. Vaţlav alesese locuinţa asta, tocmai pentru privelişte.

— Dacă n'ar fi Skalka, spunea, am vedea fereastra mamei.

Nu era adevărat, deoarece casa de pe Vejfuk se afla atât de departe, încât nu s'ar fi putut vedea desluşit nici cu binoclul.

Mirii şi-au cumpărat mobilă deschisă la culoare, din lemn de brad şi Milka, cu gustul şi priceperea ei a căutat să facă odaia cât mai primitoare.

— E ca'n rai aici, la voi, a lăudat Ana suspinând când a intrat pentru prima oară cu bărbatu-său acolo, în ziua nunţii.

A călcat cu grijă pe covorul ieftin şi pe podelele netede şi lustruite, a mângâiat spătarele fotoliilor adânci şi joase, în care nu-i venea să şadă, a aşezat vasul cu flori pe masa rotundă, a încercat încuietorile dulapului şi scrinului, a suflat un fir de praf de pe perdelele ce unduiau uşor şi a netezit cu palma aspră învelitoarea înflorată a patului lat. Dedesubt erau pernele înfăţate cu albastru şi pilota uriaşă în damasc alb, pentru care scărmănaseră ei atâtea pene în serile de iarnă. A ajuns până în dreptul măsuţii înguste de toaletă şi a înlemnit văzând în luciul oglinzii mari, statura încovoiată a unei femei bătrâne, căreia de sub năframa de mătase viu înflorată şi cu ciucuri bogaţi, îi curgea ca un izvor, părul ca neaua. Ochii ei mari se uitau ţintă, înspăimântaţi, iar când s'a dumirit, colţurile lăsate ale gurii veştede s'au strâns într'un zâmbet răutăcios.

— Ia te uită, să mă întâlnesc faţă'n faţă cu mine însumi şi să nu mă recunosc, a spus Ana, privindu-şi cu luare aminte chipul. Dacă nu era oglinda voastră, poate nu mi-aş fi dat seama că am ajuns cu adevărat o femeie bătrână.

— Dar nu la suflet, mamă! a strigat Vaţlav din celălalt capăt al odăii.

Ana a descoperit cu bucurie că atunci când râdea, gura

femeii bătrâne lăsa să se vadă două şiraguri de dinţi albi şi drepţi.

„Tot mi-a mai rămas ceva din tinereţea mea pierdută", şi-a zis în gând.

Când au venit părinţii fetei, Ana cu mişcări măsurate s'a sărutat pe amândoi obrajii cu cuscra, o femeie slabă cu o faţă scofâlcită şi cenuşie şi a dat mâna cu cuscrul, un bărbat încă voinic. S'a bucurat că erau tot atât de simpli ca şi ea şi Jan al ei.

Pâlcul acesta mic de nuntaşi a fost întâmpinat la ieşirea din primărie de larma veselă şi de dovezile de dragoste ale mai multor flăcăi, prieteni pe care şi-i făcuse Vaţlav pe terenurile de sport. Hazul lor sănătos a înveselit-o şi pe Ana care era nelinişită şi gata să plângă. Nu i-au scăpat nici cele câteva fete care se îmbulzeau pe trotuarul de peste drum. Glasurile lor sunau ca nişte bănuţi de argint.

— Astea sunt fetele lui Vaţlav, i-a şoptit Milka, Anei, zâmbind de parcă cineva i-ar fi dat un buchet de violete.

— Fericită şi nevinovată tinereţe...

Incă din ziua nunţii, cea de-a doua noră a Anei a făcut pe gospodina şi i-a ospătat. Şi-a scos costumul cenuşiu de mireasă şi îmbrăcată cu o rochie uşoară fără zorzoane, peste care a pus un şorţ alb, le-a adus oaspeţilor tot ce le pregătise. Erau unele mâncăruri pe care bătrâna gospodină de pe Vejfuk nu le cunoştea şi nici nu le gustase vreodată.

„Vaţlav al meu a nimerit bine", îşi spunea sieşi şi se simţea tare mulţumită.

Seara, în odaie, Ana s'a oprit în faţa patului alb de fier în care dormise Vaţlav. Era un lucru care nu se potrivea deloc cu odaia sărăcăcioasă de ţară, şi încurca locul.

— Care din voi vrea să doarmă de aici înainte în patul ăsta domnesc? i-a întrebat Ana pe cei doi flăcăi, dar niciunul n'a răspuns. Atunci Ana a început să glumească: Dacă Martin ar fi fost aci cu noi, numaidecât ar fi sărit cu gura mare, zicând că-i rândul lui!

N'a stat prea mult la gânduri, a desfăcut patul şi cu ajutorul lui Vojtech l-a urcat în pod.

„Acum o să fie loc berechet pentru toţi", s'a gândit mulţumită şi a zâmbit cu bunăvoinţă lui Lojzicek care stătea ghemuit lângă sobă.

Grijile se abătuseră şi asupra lui Vojtech. Căuta din vară o slujbă dar parcă se învârtea tot într'un cerc ferecat de unde nu putea să iasă.

Ana punea faptul că nu-i izbutea nimic pe seama unor întâmplări nenorocite. Tatăl său socotea că „şi-a vârît dracul coada", dar Jan o ţinea morţiş că lui Vojtech îi lipseşte o proptea bună. Atunci cel mai mic dintre băieţii de pe Vejfuk s'a hotărît să-şi găsească până în iarnă, orice ar fi, ceva de făcut. Deci, într'o zi, s'a dus la oraş să-şi caute colegul pe care-l ajutase să se descurce în manualele de liceu. Fiul domnului deputat era tare încântat că pleacă la Praga să-şi urmeze „studiile" la o şcoală mai înaltă. Acolo îl aştepta libertatea deplină, putea fi de capul lui. L-a primit pe Vojtech, încercând să asculte cu răbdare păţaniile prin care trecuse căutând zadarnic o slujbă; a mai încercat să ţină minte rugămintea lui şi i-a făgăduit să-i vorbească lui taică-său care era un om cu mare trecere.

— Mai vino pe aici peste o săptămână, până atunci am să mă sfătuesc cu papa să vedem ce se poate face pentru tine!

Şi după ce l-a liniştit astfel pe fostul lui coleg şi dascăl s'a apucat să-i zugrăvească în amănunţime tot ce-l aşteaptă la „studii", în capitală:

— Băiete, o să fie o viaţă pe cinste! Nu, nici nu bănuieşti câte femei frumoase şi ce distracţii sunt la Praga.

Vorbele acestea cădeau pe capul năpădit de griji al lui Vojtech, ca nişte boabe strălucitoare de mărgăritar.

Totuşi Vojtech s'a întors acasă vesel, iar după o săptămână i-a cerut din nou maică-si bani, ca să plece la oraş:

— Am să vă aduc o veste bună, i-a dat să înţeleagă.

Ana a scos ultimele coroane din ulciorul de pe poliţă şi a zâmbit:

— Le ţineam pentru zahăr şi sare, dar succesul tău are întâietate.

Vojtech s'a plimbat o mulţime prin faţa porţii închise a vilei luxoase, care părea cu desăvârşire pustie. Până la urmă a ieşit afară una din fetele de serviciu. Avea mânecile suflecate, şorţul stropit de apă şi nişte cizme de gumă în picioare. Răspândea un miros de săpun şi leşie şi din păr îi curgeau

picături mici și strălucitoare. Il cunoștea pe Vojtech de pe vremea când venea să-i mediteze pe băieți și i-a zâmbit prietenește:

— Sfinte dumnezeule, domnule Vojtech, noi suntem azi cu spălatul. Domnii noștri au plecat și domnișorul cu care umblai la școală, joacă biliard la Central. N'ai vrea să dai o fugă să-l cauți acolo?

Vojtech voia bucuros să se repeadă dar s'a simțit tare încurcat când a ajuns la ușa cafenelei unde mergea doar protipendada orașului, oameni cu adevărat de soi care puteau să plătească pentru o ceașcă de cafea câte cinci coroane. S'a uitat nemulțumit la hainele lui roase, moștenite dela Vațlav, a băgat mâna în buzunar și a strâns în pumn cele șase coroane pe care le avea pentru drum, la întoarcere. A intrat apoi hotărît și a spus unui chelner pe cine căuta. Acesta l-a dus într'o sală luminoasă unde câțiva tineri își omorau timpul jucând biliard și a rostit plin de respect numele bine cunoscut în oraș, care stârnea fie admirația, fie necazul ascuns al cetățenilor.

— Ia te uită, ia te uită, cine a venit pe la noi! Hai să stăm jos oleacă, îți dau cinci sau șase minute. Mai mult nu pot.

Fiul bogătașului voia să se arate prietenos, a închis ochii asupra hainelor ponosite ale lui Vojtech și l-a tras spre o masă mică de lângă geam. Indatoritor, chelnerul acela în frac a venit din nou și Vojtech, strâns cu ușa, a comandat o cafea.

Fiul domnului deputat fuma și sorbea din vinul pe care i-l turna chelnerul cu grijă. Părea plictisit și necăjit.

— Crede-mă, băiete, că am uitat ca pământul de treaba aia. Dar fii pe pace. De astă dată vorbesc sigur cu papa. Ai cuvântul meu! Vino de azi într'o săptămână după răspuns!

I-a întins lui Vojtech o mână îngrijită iar flăcăul de pe Vejfuk abia s'a îndurat să i-o dea pe a lui.

— Da ce-s mâinile astea? Nici grădinarul nostru nu le are așa. Ce faci acasă?

— Dau ajutor la gospodărie.

Vojtech s'a înroșit. Nici el nu știa dacă de sfială sau de scârbă.

După o clipă, tânărul domn a început să dea semne de nerăbdare, de parcă ar fi stat pe ace.

— Atunci, vino peste o săptămână după răspuns. Acum mă grăbesc. La revedere! Şi s'a întors la biliard cu paşi uşori, ca de dans.

Vojtech nu se simţea stingherit de privirea cercetătoare a chelnerului. Greu s'a îndurat să se despartă de coroanele maică-si; a părăsit în grabă cafeneaua de parcă l-ar fi ars la tălpi parchetul lucios prin pingelele lui tocite.

Nu s'a mai dus la Vaţlav să ia cu împrumut bani pentru drum, şi a pornit-o pe jos spre munţi.

„Şi mama săraca, n'are nici cu ce să cumpere sare!" s'a gândit amărît, amintindu-şi de ceaşca de cafea pe care o lăsase pe masa de marmoră a cafenelei fără să se fi atins de ea.

După o săptămână încheiată, s'a dus din nou la oraş; de astădată a avut mai mult noroc; l-a găsit la vilă nu nu mai pe domnişor ci şi pe domnul deputat care l-a primit cu mai multă bunăvoinţă şi prietenie chiar decât fiul său. S'a uitat o clipă la Vojtech, care se simţea strâmtorat, măsurându-l cu o privire întrebătoare.

— Eşti frate cu comunistul ăla. M-da, cum îl chiamă?

Domnul deputat îşi mângâie creştetul chel:

— Palec, sau aşa ceva, nu?

— Pata. Jan Pata, a murmurat Vojtech.

— Da, da, ai dreptate. Pata, da, e un agitator cunoscut. Pentru noi nu-i periculos, cred că recunoşti şi dumneata asta, dar până la urmă, când cineva flecăreşte vrute şi nevrute şi e prea obraznic, te face să-ţi pierzi răbdarea. Şi-a închis o clipă ochii mici cu căutătură sfredelitoare şi s'a tolănit în fotoliul de piele. Şi-a rezemat mâinile de placa de sticlă de pe birou şi şi-a întins picioarele.

Vojtech s'a folosit de acest răgaz ca să se aşeze mai bine căci obosise tot stând pe marginea scaunului. A aruncat pe furiş o privire spre picioarele scurte ale domnului, care era trupeş de felul lui şi l-a văzut răşchirându-şi-le ca să lase burta să se lăfăiască.

— Ei tinere! şi ochii lui mici aveau din nou o privire şireată şi iscoditoare — am să-ţi arăt şi dumitale şi fratelui dumitale care e atât de grozav, că noi nu suntem răzbunători. Am să-ţi găsesc o slujbă ca pentru dumneata. Cred că ai face bună treabă la lăptăria comunală. Ce zici?

— Nu ştiu cum să vă mulţumesc, domnule deputat! a

îngânat Vojtech recunoscător, şi în clipa aceea vorbea din adâncul inimii.

— Pentru nimic, pentru nimic, n'ai dece să-mi mulţumeşti. Trebue să venim în ajutorul oamenilor nevoiaşi: asta face doar parte din programul nostru!

Domnul deputat a tăcut o clipă, apoi, luând mutra unuia care nu ştie de glumă, spuse:

— Ne-am înţeles deci! Mâine te prezinţi la sediul partidului nostru şi apoi cu legitimaţia te şi duci la lăptăria comunală, unde între timp, pun eu totul la cale. S'a ridicat aproape odată cu Vojtech care îl privea îngrozit.

— Şi trebue neapărat să mă înscriu în partid, domnule deputat?

— Se înţelege! Altfel nu te putem angaja. Pe faţa deputatului se zugrăvea o nemărginită mirare.

— Dar eu nu împărtăşesc părerile dumneavoastră politice, aşa că nu pot...

— Cum doreşti, tinere. Şi ca să-ţi arăt cât de înţelegător sunt îţi las un răgaz să te gândeşti. Când o să-ţi dai seama că într'adevăr îţi vreau binele, vino iar pe la mine şi am să te ajut. Până atunci însă, cată să nu mă mai tulburi degeaba şi lasă-l în pace şi pe fiu-meu!

Vojtech nici n'a ştiut când a ajuns în stradă. Dând însă de aer proaspăt şi-a trecut palma peste faţă de sus în jos, de parcă ar fi vrut să înlăture o pânză de păianjen care ar fi acoperit-o întunecându-i vederea.

— Ce porcărie! a suduit, uşurându-şi inima. Dăduse cu piciorul unui prilej — cum puţine putea întâlni — ca să-şi găsească o slujbă.

După ce s'a isprăvit şi cu munca câmpului, bucata de pâine pe care o mânca dela părinţi îi stătea în gât.

— Mi-e ruşine, mamă, când mă gândesc că sunt o povară pentru voi! Acum nu mai am nicio nădejde să mă plătesc de datoria faţă de voi, mi-e şi teamă să-mi aduc aminte de banii pe care i-aţi cheltuit cu mine, şi voi şi fraţii.

Necazurile mezinului o apăsau grozav pe Ana pe care o neliniştea mai mult frământarea lui decât faptul că flăcăul nu-şi găsise slujbă.

— Imi pare rău, Vojtech, că te munceşte gândul ăsta. Să nu mai spui că mănânci pâinea degeaba când ştii cât eşti de folos tatălui tău. Iar pentru mine, fiecare zi în care te mai

pot avea pe lângă mine e o bucurie. Dacă nu mai e de lucru la câmp, curând o să fie berechet la pădure. Şi acolo o să fie nevoie de tine. Ana ştia bine că fiu-său nu va căpăta nicio slujbă în iarnă şi-l pregătea pentru asta.

Munca la câmp se isprăvise şi începea acum munca în pădure. O mulţime de lemnari îşi câştigau acolo pâinea şi tot acolo şi-a găsit un mijloc de trai şi bacalaureatul Vojtech. Lucra împreună cu taică-său şi cu frate-său Martin, la făcutul stânjenilor din copacii uriaşi doborîţi de vânt. Căuta să se ţină în pas cu fratele lui mai vânjos, iar seara sosea acasă frânt de oboseală, atât de istovit, că nu mai avea poftă să citească nici măcar mica publicitate, ori să trimită plicuri albastre mereu cu acelaş cuprins: cereri umile în care stăruia asupra dreptului său la o muncă potrivită cu destoinicia şi cunoştinţele lui.

„Păcat de banii daţi pentru mărci", a recunoscut în cele din urmă, amărît.

Nici nu începuseră gerurile aspre de iarnă şi pe Vejfuk s'a şi încuibat boala. Gospodina care ani şi ani dearândul se sculase cea dintâi din casă şi se culcase ultima, s'a văzut deodată silită să se culce ca niciodată, chiar în miez de zi. Şi a rămaş în pat încă multe zile.

De câţiva ani încoace, Ana ştia că ajunsese la vârsta când femeia nu mai zămisleşte, dar asta n'a făcut-o să ţină prea mult seama de slăbiciunile ce o apucau din când în când în timpul lucrului. N'a ţinut seamă nici de picioarele umflate, nici de greutatea cu care răsufla uneori sau bătăile prea repezi ale inimii. Auzise că şi alte femei, la vârsta ei, au asemenea neajunsuri.

Intr'o zi, la amiaz, venind dela grajd cu şiştarul plin de lapte proaspăt muls, a simţit că o apucă ameţelile. Parcă avea în cap un scrânciob ce se învârtea, iar prin faţa ochilor îi jucau cercuri întunecate şi vârtejuri de lumină. De spaimă a început să-i svâcnească inima, sbătându-i-se dureros ca o pasăre prinsă în laţ; picioarele n'au mai avut putere să-i ţină povara trupului vlăguit. A căzut pe treptele de piatră... S'a prăbuşit ca un trunchi de copac, pe neaşteptate, şi de spaimă, abia dacă i-a mijit în minte gândul că se varsă laptele, prăpădindu-se fără rost. Ana a ridicat mâinile ca pentru apărare şi a strâns tare la piept şiştarul cu bunul ei preţios, stropin-

du-se pe față cu lapte. Nu și-a mai dat seama însă de asta și n'a simțit nici când s'a lovit la cap căci și-a pierdut îndată cunoștința. S'a trezit în pat, unde o duseseră niște oameni dela curte, chemați de Lojzicek pe care întâmplarea îl înspăimântase grozav.

Ana s'a simțit tare rușinată de bicisnicia ei și a încercat zadarnic să se scoale din pat. Ii era greu capul și cum mișca piciorul umflat, o săgeta un junghi puternic. Plângea de atâta neputință, dar tot degeaba. A fost nevoită să rămână în pat. Când Lojzicek s'a dus la pădure să-i cheme pe bărbații din casă, Vojtech, trecând peste împotrivirea ei, s'a urcat pe bicicletă și a plecat după doctor.

După atâția ani de zile, „doctorul nostru" urca din nou coasta pe Vejfuk. A luat-o pe Ana cu binișorul, a cercetat-o temeinic și i-a ascultat suferințele. Când a auzit că e musai să stea câteva zile în pat, gospodina nu s'a bucurat deloc. Asta i-o cerea însă nu numai glezna scrântită și sdruncinul pe care i-l pricinuise lovitura la cap, ci și alte metehne trupești pe care doctorul le-a găsit și care i-au dat mult de gândit.

— Să bagi de seamă, măicuțo. Ești la o vârstă primejdioasă. Mai ales inima păzește-o!

Și așa, Ana a ajuns să se odihnească cu deasila, fiind nevoită să primească îngrijirile a lor săi, cărora până acum ea le purtase de grijă. Spre marea ei mulțumire, a rămas în paza lui Vojtech care totodată vedea în locul ei și de gospodărie. Nu se mai ducea la pădure și mai tot timpul stătea lângă maică-sa. Ii dădea doctoriile poruncite și-i oblojea piciorul beteag. Toate astea le făcea cu blândețea lui înnăscută și cu priceperea unui iscusit felcer. Ingrijirile lui și duioșia cu care-o mângâia mereu pe mâini, pe obraz, pe păr, încălzeau inima Anei. Stătea numai în odaie; nu ieșea decât atunci când trebuia să dea de mâncare la vite, să adape vacile, să care apă și lemne de foc, ori să mături odăița lui Lojzicek. Incerca să păstreze odaia dereticată, așa cum îi plăcea maică-si; spăla și podelele și după aceea așternea bucăți de ziar prin locurile umblate mai mult. Tot el avea grijă și de mâncare și nu știa ce bunătăți să-i mai gătească maică-si.

— Spune-mi mamă, ce ai avea poftă să mănânci și cum se gătește. Ai să vezi ce bine o să iasă!

Iar când nu avea nimica de făcut stătea pe marginea pa-

tului ei și-i povestea câte toate, dar mai cu seamă întâmplări din anii lui de școală. Abia acum a aflat Ana și despre dragostele lui și a rămas uimită de mulțimea tainelor mărunte care erau în viața acestui fecior al ei, taine despre care ea habar n'avea.

— Nu mi-am închipuit niciodată că în capul și în inima ta mai e loc și pentru altceva decât pentru cărți. Și glasul ei era plin de atâta neprefăcută mirare, încât fiu-său s'a simțit puțin rușinat.

— Să nu te mire, mamă. Toți băieții au taine dintr'astea, pe care nu le mărturisesc nimănui.

Ana se gândea adesea că niciodată n'o să poată fi destul de recunoscătoare față de soarta care i-a hărăzit un băiat atât de bun...

Seara, când se întorcea dela lucru și cel de al doilea fiu, Jan se așeza și el pe marginea patului și încerca să-și biruie zăpăceala și neastâmpărul. Incepea să-i vorbească, dar pierdea mereu șirul, așa că până la urmă Ana îl trimitea la cărțile lui. In schimb îi plăcea uneori să-i citească seri întregi.

Martin venea și el adesea s'o vadă, când se întorcea cu taică-său dela pădure, dar nu avea răbdare să stea la căpătâiul ei mai mult de cinci minute. Măsura odaia cu pasul lui larg, legănându-se puțin în mers și de câte ori se uita la mai-că-sa, se încrunta îngrijorat:

— Mamă, să nu ne mai faci pozne dintr'astea. Știi doar cât te iubim!

Ana zâmbea vinovată:

— Las' că'n câteva zile mă scol eu, acum nu mai am nimica.

Vațlav era legat de oraș, sau mai de grabă de nevestica lui tânără. N'a socotit de cuviință să vină să-și vadă mama; i-a trimis doar o cutie mare cu bomboane. Ana n'a vorbit cu nimeni despre asta, iar darul nu i-a făcut prea mare bucurie. Ii părea rău de banii aruncați pentru asemenea fleacuri. A pus cutia deoparte fără să guste măcar din bomboane și seara a dat-o Mariei; fata a fost atât de încântată, încât asta a mai împăcat-o puțin. Maria s'a dus pe rând pe la taică-său și pe la frații ei, lăsându-l pe fiecare să se înfrupte cu câte o bucată. Cum avea o inimă bună, nu l-a uitat nici pe Lojzicek.

A intrat la el în odăiță, dar a fugit numaidecât, căci bătrânului i se năzărise c'ar fi fost cine știe ce sfântă. Când frații i-au ascuns în glumă bomboanele puse deoparte pentru Ana, a tăbărît cu gura pe ei:

— Mamei îi dau mai multe fiindcă-i bolnavă!

— Eu tot n'am să le mănânc, a liniștit-o Ana.

— Mamă, să nu-mi strici împărțeala, a luat-o fata la rost, amenințând-o: Dacă nu-ți iei partea, să știi că nu mai vorbesc cu tine.

Ana a fost silită să primească bomboanele pe care i le păstrase Maria, dar le-a ascuns sub pernă și după câteva zile, una câte una i le-a dat pe toate înapoi.

A doua zi, Maria s'a dus la Hurka, la Martin, cu câteva bomboane și cu cutia aceea frumoasă în care pusese poze, panglici, mărgele și alte mărunțișuri și pe care a ascuns-o apoi sub rufe la fundul lăzii.

Câtă vreme nevastă-sa a bolit, tata Jan s'a mai adus puțin din spate, dar numai ea a băgat de seamă asta. Ii era milă văzându-i fața brăzdată de sbârcituri tot mai dese și din ce în ce mai întunecată de griji. Nici nu bănuia lucrurile mari pe care le punea la cale în pădure dimpreună cu fiu-său. In urma sfaturilor pe care le-au ținut, Martin a venit într'o seară pe Vejfuk încruntat și închipuindu-și c'o să aibe de furcă cu maică-sa, se tot uita cu îndoială la ea. A intrat deadreptul în odaie, lăsând spre necazul lui Vojtech, urme de bocanci pe podele. In vremea aceea, tineretul nu mai purta la pădure saboți, ci cumpăra bocanci trainici pe care îi ungea cu unsoare ca să nu pătrundă apa înăuntru. Martin și-a rotit privirea prin încăperea frumos rânduită și negăsind nimic de ce să se lege, a hotărît să înceapă el bătălia:

— E o harababură aici de-ți vine să-ți pui mâinile în cap, a spus acru, uitându-se la Vojtech. — Apoi, întorcându-se spre maică-sa — aici trebue o mână de gospodină. M'am înțeles cu tata să ne mutăm aici și Pepka să muncească în locul tău. Tu n'o să mai faci nimic altceva decât să te odihnești și să te joci cu copiii. Vorbele astea au speriat-o pe Ana, tulburându-i liniștea și pacea care o învăluia. A încercat să se apere fără prea mult curaj, gândindu-se înainte de

toate la Jan, dar nu-şi dădea seama că voinţa ei era cu totul strivită de boală.

N'au hotărît nimic în seara aceea în privinţa schimbării cu care venise să-i îmbie Martin. A doua zi, când a venit să stea o clipă la căpătâiul ei, Ana s'a folosit de prilej ca să-l iscodească pe cel de al doilea fecior.

— Ascultă Jan, ţie nu-ţi dă ghies inima spre fete? Tot stârmoceşti în casă; cred că ar fi vremea să-ţi cauţi şi tu o mireasă.

— N'am vreme pentru aşa ceva.

— Ar trebui să-ţi cauţi o fată. Dacă socotesc bine, curând o să împlineşti douăzeci şi şase de ani. Doar nu vrei să rămâi stingher pe lume ca parul în gard.

— Dar cum, mamă, sunt stingher acum? Casa e mereu plină şi dacă o mai veni şi Martin cu copiii, o să fie iar veselie aici ca pe vremea când eram noi mici.

— Eşti atât de ciudat, băieţaş! Te prăpădeşti cu firea de grija altora şi la tine nici nu te gândeşti.

— Asta o am dela tine, a glumit Jan şi atunci Ana a băgat de seamă cât de curat e zâmbetul lui.

„Mă mir că până acum nu s'a îndrăgostit nicio fată de zâmbetul ăsta", s'a gândit, apoi i-a spus: — Tu n'ai de unde să ştii cum eram eu în tinereţe. Nu mă gândeam decât la mine, iar când a fost vorba de fericirea mea am ştiut să lupt pentru ea.

— Fii pe pace, nici eu n'am să trec cu ochii închişi când oi întâlni-o pe a mea.

— Da ce, n'ai îndrăgit nicio fată până acum?

— Ba da. Dar e mult de atunci. Şi nu era decât o neghiobie din partea mea... Nici nu ştii cât m'am perpelit când s'a dus după altul. Vezi tu, mamă, ea habar n'avea c'o iubeam şi nimeni nu bănuia asta.

Zâmbetul luminos pe care-l stârnise amintirea trecutului a stăruit pe buzele lui Jan şi când a adăugat, pătruns de ceeace spunea:

— Dragostea pe care o am acum, niciodată n'o să mă înşele atâta timp cât n'am s'o înşel eu.

— Şi totuşi aş fi mulţumită să te văd însurat. Mă gândesc că viaţa pe care o duci nu poate să-i priască unui flăcău tânăr.

Ana a simţit o mare uşurare. Aflase ce voia să afle şi

n'a mai cârtit împotriva întoarcerii lui Martin care s'a mutat iar cu toți ai săi în casa veche.

Și așa, bietul Lojzicek a trebuit să plece înapoi la Hurka. Ana a ocolit privirile lui mustrătoare de parcă s'ar fi simțit vinovată.

ODAIA INTINEREȘTE

Când au venit în casă copiii lui Martin, Ana n'a mai avut răbdare să zacă în pat. Mica Martina nu-i dădea pace deloc, neputând să înțeleagă dece stătea bunica în vârful patului când era ziua'n amiază mare și toți roboteau, Anicika umbla toată ziua deabușilea pe podele. De dimineață, îndată ce o îmbrăca Pepka, Martina se urca în pat la Ana și se apuca s'o dojenească:

— Șade rușine bunico, eu m'am și îmbrăcat și tu nici sculată nu ești. Și trăgându-i pilota, râdea de ea spunându-i o poezioară hazlie în care era vorba despre păsărelele care s'au trezit demult în timp ce... tu dormi dus, fără rușine.

Atunci Ana se scula, făcea câțiva pași prin odaie și mai deretica un pic. După Anul Nou, a spus să-i coboare din pod sacul mare cu pene. Stătea toată ziua și scărmăna la pene și între timp le spunea basme nepoatelor, ca să-i tihnească lucrul. Se minuna singură de unde știa atâtea povești, în vreme ce în tinerețe își deșerta repede sacul când le istorisea copiilor ei. Spunea zâmbind:

— Am început să mă prostesc cu vârsta; încet-încet am să ajung ca Lojzicek. Dar pentru Martina, basmele bunicii erau cele mai frumoase din lume și se sădeau în inima și în mintea ei, unde le păstra ca pe niște comori. Până și Maria care se făcuse mărișoară nu știa cum să vină mai repede acasă dela școală ca să asculte cu sufletul la gură, poveștile maică-si.

Când a plecat Vojtech la recrutare, pe drumuri era încă polei iar pe câmpii mai stăruiau ici-colo, nămeți de zăpadă. Mezinul s'a întors tot atât de mândru ca și frații ceilalți.

— Ei, vedeți! Patru soldați a crescut tata pe Vejfuk! se lăuda mulțumit bătrânul Jan. Gândește-te mamă, ai dat țării noastre patru apărători voinici!

— Da! trag nădejde că n'o fi niciodată nevoie s'o apere, a oftat Ana din greu. Cei din munți nu știau nimica despre furtuna ce începea să se stârnească dinspre Apus.

Vătășelul Blaha a cântat până noaptea târziu pentru recruți, în fața curții primarului. Acordeonul lui sclipea de nou ce era. Oamenii din sat cântau și ei și se prindeau la joc în ogradă. Nu lipseau nici cei de pe Vejfuk. Nu rămăsese acasă decât gospodina bătrână și a mică, Anicika. Martin juca cu Pepka o polcă săltăreață lângă groapa cu gunoi și-i zicea din gură de parcă ar fi fost staroste în sat. Când a venit și Jan, pe care Ana-l trimisese, chipurile, după copii, i-a aruncat-o în brațe pe Pepka.

— Invață și tu să joci, ursule! i-a strigat, și Jan s'a supus; dansa cu femeia care fusese cândva stăpâna inimii lui și o călca mereu pe picioare. Martin bătea tactul, plesnind cu putere din palmele lui mari și aspre.

— Fire-ai al dracului mă, Martine. Nu mi-ar fi moale de mi-ai da o scatoalcă! Tânărul gospodar din casa lui Kryda a chiuit din fundul rărunchilor când Martin i-a luat nevasta la joc și a început s'o învârte prin toată ograda, de abia își trăgea răsuflarea.

Holteii jucau în fața porții largi și printre ei era și Vojtech, care învârtea cu sârg fetele cunoscute. Codanele mai răsărite jucau în dreptul ușii. In mijlocul lor se afla și Maria de pe Vejfuk, care o trăgea după ea pe Bojka, fata Manciei lui Kordula, silind-o să joace.

— Mai bine să ne lăsăm păgubașe, Mario, că râde lumea de noi!

Fata, slăbuță, aproape că începuse să plângă și atunci Maria s'a oprit din joc supărată.

— Pleacă, dacă ești tâmpită...

Bojka a luat-o la fugă spre casă înghițindu-și lacrimile, iar Maria, îmbunată deodată, s'a ținut după ea.

— Am glumit și eu așa, n'am spus-o cu dinadinsul. A prins-o de umerii ei firavi și au pornit-o amândouă înapoi, spre capul satului. Te rog, spune-mi că nu ești supărată pe mine!

— Doar știi că nu sunt! a suspinat Bojka și s'a lipit blândă de prietena ei.

— Mi-ești dragă, numai tu-mi ești dragă.

Fata Manciei lui Pazdernik era atât de sfioasă că-ţi făcea şi milă. Ţinea mereu capul între umeri de parcă se temea să n'o lovească cineva, iar când mergea îşi târşea picioarele uscate încât părea că ar fi avut nişte greutăţi legate de ele. Odată — avea atunci vreo nouă ani — păştea gâştele pe izlaz şi împletea coşuleţe din fire lungi de trestie. Degetele ei nu erau însă prea dibace şi se uita cu jind la Maria, care şi isprăvise de împletit un coşuleţ, fiindcă o ajutase una din femeile care stăteau ceva mai încolo pe un hat, mai sus.

— Vino încoace Bojka, lelea lui Blaha o să-ţi arate şi ţie! Iar noi o să-i mânăm gâştele la întoarcere, a chemat-o Maria pe tovarăşa ei la joc; iar Bojka se codea să se apropie de femeile care stăteau cu ochii ţintă la ea.

— Ia uitaţi-vă cum merge fetiţa asta, a spus una din ele.

— Ei da! Are ea mai multe metehne. Chiar de când s'a născut. Vă aduceţi aminte, a zis a doua, iar a treia a mângâiat-o pe păr, miloasă.

— Vai de capul ei. Ce i-ar trebui maică-si...!

Şi dacă şi-au dat drumul la gură, femeile au început să mai şi ticluiască unele lucruri, fără să bage de seamă că fetiţa deşi părea nepăsătoare şi prinsă de lucrul ei, trăgea cu urechea. Maria, sburdalnică, o chema în zadar să se joace. Auzind câte şi mai câte povesteau femeile despre naşterea ei, Bojka s'a chircit la pământ îngrozită. Dar cine să ia aminte la un copil care n'are minte să le priceapă pe toate!

— Ce ştie ea ce vorbim, a spus dând din cap cea mai guralivă dintre femei, când femeia lui Blaha i-a făcut semn cu cotul.

Dar deodată, Bojkăi i s'a făcut lehamite de coşuleţul ei verde şi a început să-l rupă cu unghiile şi cu dinţii.

— Ce faci acolo, nepricopsito? a spus nevasta lui Blaha văzând c'o apucase năbădăile.

— Ia uitaţi-vă, bunătate de coşuleţ şi ea îşi bate joc de el!

— Ei da, copiii ăştia din flori au tot felul de apucături.

Femeile au început să sporovăiască despre altele şi Bojka s'a dus după prietena ei.

— Am aflat ceva groaznic despre mine. Baba Kordula n'a fost bunica mea, fiindcă eu sunt copil din flori şi n'am

avut tată. De-aia a murit şi o babă dela casa săracilor care a ajutat-o pe mama când m'a născut. Nu ştii, ce-i aia copil din flori?

Maria a ascultat-o cu sufletul la gură şi apoi a chibzuit:

— Trebue să fie o vorbă de ocară, ştii aşa cum ne striga Ondrej al lui Kryda: „Stârpiturile dracului".

— Dar eu sunt copil din flori adevărat! Iţi spun că n'am tată.

— Fugi de aici! Orice copil are un tată dacă nu-i moare cum ţi-a murit ţie. Dar ce vină ai tu că a murit când te-ai născut? Să ştii că-i adevărat; mi-a spus-o mama şi ea nu minte.

Maria a lămurit repede lucrurile şi nici nu s'a mai gândit pe urmă la asta. Nu tot la fel s'a întâmplat însă cu Bojka. Le-a ţinut minte pe toate femeile care au ridicat vălul ce acoperea taina aceea cumplită şi fiindcă i-au otrăvit toată viaţa strivindu-i-o sub o grea povară, le purta pică, le dușmănea şi încă de departe căuta să le ocolească. Dacă se brodea să-i iasă în cale vreuna dintre ele, o lua la fugă ori îşi găsea un ascunziş, iar când nu avea încotro, se asvârlea cu faţa la pământ.

— Copilul ăsta o fi făcut cu vreun tâlhar. Ia uitaţi-vă numai ce apucături are, vorbeau femeile între ele.

Bojka se schimbase însă şi faţă de maică-sa. Se ferea dacă voia s'o sărute, iar când o culca în pat fata aţintea asupra ei o privire întrebătoare ca şi cum ar fi osândit-o făţiş pentru o vină pe care n'o putea desluşi. Altădată, se citea în ochii ei un fel de ură — lucru din ce în ce mai vădit pe măsură ce Bojka se mărea şi venindu-i la ureche tot felul de svonuri, încerca să pătrundă o taină pe lângă care un alt copil ar fi trecut fără să se sinchisească.

Mama Bojkăi suferea cumplit din pricina înstrăinării neaşteptate a fiică-si. Durerea ei se tălmăcea prin mustrări mute, cu atât mai răscolitoare, mai dureroase, cu cât fata i se părea tot mai împietrită în ura ei neînţeleasă. Bojka n'a avut niciodată curajul să-i pună întrebarea care o muncea atâta. Când s'a lămurit asupra unor lucruri pe care mai înainte nu putea să le priceapă, a început să iscodească din ochi pe fiecare bărbat din sat şi de pe vale. Le căuta privirea şi le cerceta chipul. Odată, când trecea pe lângă curte a stri-

gat-o chiaburul. Şedea pe o grămadă de bârne lângă gardul ogrăzii şi mersul târşit al fetişcanei firave i-a trezit luarea aminte.

— Bojka, ia vino încoace. Dă o fugă până la Kupecek şi cumpără-mi ţigări. A scos din buzunarul vestei două coroane şi i le-a întins fetiţei care se uita la el cercetător.

Chiaburul şedea cu picioarele răşchirate, cu trupul aplecat înainte şi cu călcâiele rezemate de o bârnă şi zâmbea binevoitor :

— Da dece mergi aşa strâmbă, fetiţo, că doar nu te bate nimeni ? Trebue să umbli frumos, drept !

Bojkăi i s'a tăiat răsuflarea şi un fior i-a săgetat trupul. Şi-a aninat privirile de ochii chiaburului.

„El e, doamne dumnezeule ! Să ştii că el e !" Gândul ăsta ţâşni ca un strigăt în mintea ei. Şi-a încleştat degetele ei subţiri în pumnul chiaburului care o ţinea de bărbie şi cu o mişcare de pisică şi-a lipit obrazul de al lui.

— Am să ţin mult la dumneavoastră ! Apoi a fugit înspăimântată afară din curte şi în timp ce alerga spre prăvălia lui Kupecek, gândurile ei cântau clar în tact : — Acum ştiu, ştiu că-i el. Acum ştiu cine-i tatăl meu !

— Ia te uită şopârla. Un nod de fată şi de ce-i în stare, a mormăit primarul pe gânduri.

Bătrânul Severin care văzuse pe fereastră întâmplarea a spus cu năduf :

— Mai bine s'ar apuca să muncească, nerușinata !

Din ziua aceea, Bojka era schimbată. Se purta mai frumos cu maică-sa iar pe primar îl urmărea cu o privire plină de înţeles. Taina însă n'a desvăluit-o nici Mariei deşi dintre fete, la ea ţinea mai mult decât la toate.

Maria şi Bojka au ajuns la troiţa din capul satului unde tăifăsuiau câţiva oameni mai bătrâni. Gospodarul de pe Vejfuk stătea şi el la taclale cu ceilalţi, uitând că era seară şi că trebuia să dea de mâncare la vite.

Priveau cu toţii ceata gălăgioasă de flăcăi şi îşi aduceau aminte de tinereţe când fuseseră la recrutare. A venit vorba şi de ultimul război mondial care lăsase o umbră în viaţa fiecăruia. Vorbeau de vecinii şi camarazii care rămăseseră însemnaţi şi mai ales de aceia care fuseseră smulşi din mijlocul lor şi ale căror oase putreziseră demult cine ştie pe unde.

Şi pomenindu-i, parcă erau din nou, vreme de o clipă, împreună. Matej Kryda şi-a adus aminte cât de cumsecade fusese Josef Sojka. Avea o inimă bună, atât de bună pe cât îi era limba de ascuţită. Jan de pe Vejfuk se gândea dacă nu cumva pe atunci învăţătorul dela Hurka simţise cumva că se duce la moarte:

— Ştiţi, bietul flăcău umbla tot abătut.

Bătrânul chiabur dela curte a început să povestească despre băiatul lui mai mic, făcând pomelnicul tuturor virtuţilor lui.

— Vă spun că Bohuş era mai detreabă decât ăsta, de colo, şi arăta cu degetul spre fiu-său, primarul, care tocmai se ducea la cârciuma lui Kupecek.

— Să nu spui asta, l-a întrerupt chiaburul bătrân din capul de jos al satului.

— Primarul e om bun, iar dacă mai ia şi el câte un păhărel câte odată, să ştii că şi altora le-a plăcut băutura în tinereţe. N'a scăpat prilejul să-l împungă.

— Dacă n'ar fi decât atât. E drept că şi eu beau, dar moşia mea era totdeauna bine gospodărită. El însă vine cu tot felul de parascovenii în casă şi dacă i se scurg ochii după toate fustele, eu nu mai trag nădejde să am un nepot.

După ce le-a destăinuit ce-l seca la inimă, a început să-i tremure bărbia.

In clipa aceea, Bojka a strâns-o de mână pe Maria:

— Hai să plecăm. Nu-mi place moş Severin. Mereu îl cleveteşte pe fiu-său. Şi fetele au luat-o înapoi spre curte.

Când a ajuns Maria acasă era întuneric aproape. Era luminată la faţă de bucurie şi-i străluceau ochii. O târa după ea pe Martina care se lăsa greu. A trecut repede prin faţa grajdului ca să scape de privirea încruntată a lui taică-său, care tocmai isprăvea de dat nutreţul vitelor, căci întârziase'n sat. A intrat în odaie şi s'a aruncat în braţele maică-si, mai-mai s'o răstoarne.

— Ho, ho, sălbatico. Mai domoleşte-te puţin, i-a spus Ana drăgăstoasă, uitând s'o mustre pentru zăbavă.

— Of, mamă, ce frumos a fost!

Martina a pârît-o:

— Bunicuţo, Maria a jucat!

Ana s'a uitat puţin mirată la fată:

— Da câţi ani ai tu, Maria?

— Anul ăsta împlinesc paisprezece, a răspuns Maria, apoi bosumflându-se, necăjită: Martinei îi place să pârască. Doar toţi copiii au jucat.

— Da, dar tu ai jucat între ăi mari, nu se dădea bătută Martina.

— Şi cu cine? s'a hotărît Ana s'o ia din scurt.

— Nu asculta la ea mamă! Am jucat cu fraţii. Intâi cu Martin, apoi cu Vojtech şi'n urmă am încercat şi cu Jan, dar mă călca mereu pe picioare.

Când a pomenit de Jan, Ana a zâmbit mulţumită, gândindu-se:

„L-a furat şi pe el tinereţea şi veselia ălorlalţi. Ar trebui să se ducă mai des cu flăcăii, l-ar mai desmorţi puţin!"

Şi a început să-şi iscodească fata cum şi ce fel a fost petrecerea.

— Şi Ondrej, ăla frumosul, a vrut să joace cu mine, dar era cherchelit şi nu m'am dus cu el. Doar nu era să joc cu un flăcău beat. Oricum, nici n'am isprăvit încă şcoala. Aşa i-a spus şi Vojtech când a început să strige că vrea să intru lângă el în horă şi ne-a ameninţat că ne arată el la toţi!

Ana s'a întristat:

— Petrecerile astea nu fac de tine. Mai ai timp pentru ele. Minte au avut fraţii tăi să te ducă acolo? O seamă de gânduri neliniştitoare i s'au scornit maică-si când şi-a închipuit-o pe Maria, care pentru anii ei era destul de bine împlinită la trup şi ispititoare, alături de Ondrej.

Crescând, băiatul nu-i adusese nicio bucurie lui taică-său, beteagul. Era ce-i drept, un flăcău frumos, ba chiar prea frumos pentru un bărbat. Era aproape ceva neobişnuit în dărnicia cu care natura îi blagoslovise înfăţişarea. Era bine legat, subţire la trup, iar la chip semăna mai mult a fată decât a flăcău. Frumuseţea lui trezea însă unora mai degrabă desgust decât admiraţie.

Cu toate că Matej Kryda a încercat să-l facă să înveţe o meserie, n'a izbutit. Băiatului îi plăcea să schimbe, trecând dela o meserie la alta, dar nicăieri nu făcuse mulţi purici. Sau fugea singur, sau era dat afară; în cele din urmă i-a venit în ajutor criza. Se împăca de minune cu vremurile ştiind să tragă foloase cu multă dibăcie din orice lucru. Aşa îşi încropise viaţa, schimbându-şi firea şi năravul după împrejurări, fie că voia să petreacă, fie că-şi căuta o căpătu-

lală. Uneori, dacă nu avea alte mijloace, făcea pe muncitorul rămas pe drumuri înduioşând inimile oamenilor de bine din oraşul în care se aciuia şi primea ajutoare. Alteori îl vedeai înhăitat cu feciorii de bani gata, băieţii oamenilor celor mai de vază din oraş. Se lua cu ei şi ducea o viaţă fluşturatică, lipsită de griji şi risipitoare. Se îmbrăca în haine scumpe, bătătoare la ochi şi fără gust, căutând să îmbie privirile unor bărbaţi faţă de care se fandosea ca o muieruşcă. Dar ştia să fie şi altfel, schimbându-se într'un băiat de familie, cumpătat în toate, îmbrăcat cu dichis, cu purtări alese şi care căuta să fie pe placul femeilor.

Ondrej ştia să intre pe sub pielea oamenilor şi îşi alegea „prada" cu pricepere. Lucra ca un bun copoi. Era omul timpului său, care-i punea la îndemână tot felul de mijloace pentru a răzbate în lume. Nici lupta aprigă ce se dădea între partidele politice nu l-a lăsat nepăsător. Ştia să clocotească de mânie ca un om drept, în faţa nedreptăţilor făcute celor flămânzi, în mijlocul cărora era în stare să stârnească furtuna prin cuvântările lui înflăcărate. Chiar în aceeaşi zi, însă, dacă nimerea într'altă tagmă de oameni, ridica osanale celor bogaţi pentru binefacerile lor, spunând sus şi tare că numai mulţumită lor gloata celor de rând şi neştiutori, a pârliţilor, n'a murit încă de foame.

„Isteţ băiat! Când s'o mai potoli o să ajungă departe", a spus odată despre el domnul deputat, care cândva voise să-l îndatoreze pe Vojtech găsindu-i de lucru.

Niciunul dintre locuitorii din Lhotka nu ştia prea bine din ce trăieşte Ondrej. Rareori se arăta prin sat la el, deobicei numai atunci când în oraş îl frigea pământul la tălpi. Şi deseori se întâmplau încurcături dintr'astea, cu atât mai des cu cât se băga mai adânc în tot felul de treburi îndoielnice. Nu voia să ştie că fiecare fel de viaţă are greutăţile lui.

Cu prilejul recrutării a stat la taică-său şi neavând altceva de făcut îşi petrecea tot timpul la cârciuma lui Kupecek unde pe lângă gospodina care îmbătrânise acum, trebăluia şi o fetişcană svăpăiată. Ondrej o zăpăcise cu purtarea şi dărnicia lui. Fermecată, drăcuşorul de fată i-a spus „frumosul", şi după ea şi ceilalţi săteni, aşa că asta i-a rămas porecla.

Când a auzit Ana că la recrutare Ondrej n'a fost socotit bun de militărie, a oftat desamăgită:

„Credeam că măcar armata o să-l îndrepte."

Mai târziu şi-a dat seama că nici cea mai aspră pedeapsă nu-l putea îndrepta pe Ondrej.

CELE DOUĂ NURORI

Când a început munca la câmp, Pepka a plecat să mai câştige ceva bani, aşa că Ana a rămas iar să vadă de casă; avea mai multă treabă decât înainte, căci acum trebuia să aibă grijă şi de copii. Martina, care împlinea cinci ani, era sălbatică şi încăpăţânată cum fusese taică-său odinioară, iar Anicika, o bondoacă de doi ani, se încurca mereu printre picioarele bunicii, o trăgea de rochie şi-i cerea nerăbdătoare de mâncare. Aşa şi Jan când era mic, mereu i-era foame.

— Tot ce-a fost se mai întoarce odată, spunea Ana amintindu-şi de anii de demult, când băieţii ei erau mici şi aveau aceleaşi deprinderi cu nepoatele ei de acum.

Martina, care toată ziua hoinărea, era leit taică-său ca fire. Abia aştepta prilejul să scape de sub ochii bunicii. Mereu îşi îndrepta paşii spre împărăţia visurilor ei, pădurea bătrână, pe care o cutreiera însoţită de Alik, câinele credincios, acum prăpădit şi el din pricina vârstei. Mai în fiece zi o necăjea pe Ana cu cine ştie ce altă năzdrăvănie. Taică-său, Martin, râdea însă mulţumit.

— Asta dovedeşte că maică-sa trebuia să fi făcut un băiat.

Vara, a venit şi Vaţlav cu Milka, în concediu. Asta aducea o schimbare în casa veche. Vaţlav a dat jos din pod patul de fier vopsit în alb şi l-a aşezat, pentru Milka, în odaie cu atâta grijă, că Ana s'a minunat în sinea ei. Seara s'a urcat cu fraţii lui în pod. „Nicăieri până acum n'am dormit atât de bine ca la noi în fân", a spus a doua zi dimineaţa şi Ana a căutat să-şi ascundă zâmbetul neîncrezător.

Se cunoştea că Vaţlav ducea o viaţă înlesnită şi paşnică. Nevastă-sa se simţea puţin stingherită de faptul că prea căuta să-i intre în voie şi de grija cu care o înconjura.

— E un copil mare! încerca să-l acopere faţă de soa-

cră-sa, neştiind cum îi câştiga cu asta inima şi cât de recunoscătoare-i era Ana. Milka, liniştită şi blândă de felul ei, era tot atât de drăguţă şi săritoare ca pe vremea când nu se măritase încă. iar sarcina — căci aştepta pe curând un copil — o făcea parcă mai frumoasă.

Ana a băgat de seamă că Pepka, deşi cu câţiva ani mai mică decât Milka părea îmbătrânită din pricina muncii şi a celor două naşteri grele şi căta cu ochi duşmănoşi la cumnată-sa. Şi ea era însărcinată dar faţa ei pătată toată, avea parcă pistrui din pricina soarelui de vară. Martin îi spunea în glumă :

— Eşti ca bălţata noastră ! şi nu-şi dădea deloc seama cât de bădăran era. Ba chiar se mira de ciuda care o apuca pe Pepka, mai-mai să se înnăbuşe când bărbatu-său glumea aşa cu ea.

In timp ce Milka îşi aşeza lucrurile cu care venise, Pepka număra cu necaz câte rochii de vară avea cumnată-sa. Şi-a uşurat năduful zicând :

— Munceşte omul ca un bou şi tot n'are o sdreanţă de pus pe el !

— Care rochie îţi place mai mult, Pepka ?

Femeia a suspinat cu alean auzind întrebarea Milkăi.

— Asta cu maci.

— Ia-o tu. E prea înflorată pentru mine. Ţie însă o să-ţi vină bine.

Pepka a luat rochia şi a aruncat-o nepăsătoare pe pat.

Ana se bucura văzând câtă grijă avea Milka de lucrurile ei şi de ale lui Vaţlav. Aşeza cu băgare de seamă hainele pe umeraşe şi le agăţa în dulap, iar rufele le punea în ladă. Prinzând privirea desnădăjduită cu care se uita la rochia asvârlită de Pepka pe pat, la întâmplare, s'a grăbit să spună ca şi cum s'ar fi simţit ea vinovată.

— O aşez eu, că Pepka n'are vreme, şi a băgat în dulap rochia de mătase înflorată.

Pepka nu era mulţumită cu soarta ei. Adesea stătea bosumflată şi căuta ceartă cu lumânarea, luându-se la harţă cu Martin care dealtfel nu era prea blând cu ea : simţea o plăcere când putea s'o necăjească. Pepka vedea ce bine trăieşte Vaţlav cu Milka şi de ciudă se înrăise, se făcuse o femeie cârcotaşă, care învenina amarul ei şi viaţa celorlalţi.

In faptul zorilor, toată familia s'a dus pe culme să secere

lanul de grâu. După ce a isprăvit treburile mai grabnice din gospodărie, Ana a lăsat-o pe Milka să gătească mâncarea şi să îngrijească de copii şi a plecat şi ea după ceilalţi. N'a mai tăiat drumul peste Skalka, deşi locul acesta îi era şi acum cel mai drag. Inima o cam lăsa şi răsufla greu la urcuşul coastei, deşi mergea pieziş, deaceea a luat-o pe cărarea de peste câmp, care se depăna domol pe sub pădure. Şi-a tras năframa peste ochi ca să-şi apere faţa de arşiţa soarelui, iar saboţii care atârnau greu i-a luat în mână. Praful călduţ de pe potecuţă era moale şi plăcut pentru tălpile goale care se fereau grijuliu din drumul furnicilor grăbite. Bâzâitul gâzelor şi cântecul ciocârliei, sus, deasupra capului ei, îi legănau gândurile Anei şi i le învăluiau într'o mulţumire paşnică şi în acea recunoştinţă pe care o poartă vieţii doar oamenii ce i-au pătruns înţelesul, rosturile.

Când a ajuns la cotitura de unde se zărea lanul şi pe ai săi la lucru, s'a oprit să-şi tragă suflarea. Simţea o adâncă mândrie văzându-şi feciorii voinici. Munceau cu atâta râvnă şi uşurinţă de parcă tot ce făceau n'ar fi fost decât un joc cu care le plăcea să-şi petreacă timpul. Martin era în fruntea rândului. Reteza spicele de grâu cu mişcări hotărîte. Statura lui mândră părea a unui stăpânitor care vrea să supună lumea. In urma lui, Pepka strângea spicele secerate făcându-le snopi, însă abia izbutea să se ţină după el. Apoi venea Vojtech care secera brazda următoare. Deşi nu avea puterea lui Martin, muncea totuşi cinstit şi cu grijă. Se oprea doar din când în când ca să îndrepte spicele culcate şi atunci se uita la brazda cosită de el care deşi nu era atât de lată ca aceea a lui Martin, era retezată de jos lăsând miriştea ca peria, aşa cum îi plăcea bătrânului gospodar care strângea după el grâul în snopi. Imbrăcat cu pantaloni scurţi, Vaţlav îşi lăsa la vedere trupul bronzat de atlet să-l ardă şi mai tare soarele. Lega şi căra snopii alergând peste mirişte sprinten şi repede ca pe un teren de foot-ball. Cu tot zorul, mai găsea vreme s'o necăjească pe Maria, încălzită, care sucea snopii să stea în picioare luându-se cu el la întrecere în iuţeală.

Incet-încet Ana se apropia de lan, gândindu-se că niciunul dintre feciorii ei nu avea picioare atât de frumoase şi de puternice ca Vaţlav. Văzând-o pe câmp, băiatul i-a strigat îngrijorat:

— Cum de-o lăsaşi, mamă, pe Milka singură acasă? E atâta treabă de făcut şi mai sunt şi diavolii aceia de copii.

— Las'că n'o să-i strice cucoanei dacă s'o mai apuca şi ea să muncească puţin, l-a împuns Pepka, pusă pe ceartă.

— Fii pe pace, Vaţlav, am pregătit tot ce trebue pentru nevastă-ta aşa ca să nu aibă prea multă bătaie de cap.

Martin sfârşise rândul şi întorcându-se cu coasa pe umăr, a trecut pe lângă Pepka. S'a aplecat să adune nişte spice răzleţite şi i le-a pus în braţe lângă celelalte. Fără să vrea i-a atins pielea încinsă, arsă de soare şi mirosind a sudoare şi a grâne coapte. Atingerea asta a făcut să scapere în el scânteia dorinţei.

— Nu ridica atâta greutate fată, i-a spus cu un glas răguşit, care ascundea cu totul altceva.

Altădată, Pepka ar fi fost fericită şi înfiorată de plăcere, şi-ar fi arătat îndată setea pe care i-o stârnea apropierea bărbatului cu sânge iute în vine. De astă dată însă mângâierile lui Martin au scos-o din fire. S'a îndreptat din şale şi şi-a măsurat bărbatul cu o privire furioasă:

— Nu mă atinge sălbaticule! Robesc ca o vită şi nimeni nu se întreabă dacă am destulă putere pentru munca asta, acum când port un copil în pântece. Toţi tremură numai pentru ea, pentru cucoana dela oraş!

Cuvintele ei pline de ciudă şi de venin au căzut ca un trăznet în lanul de grâu. Toţi au încremenit de spaimă. Vaţlav s'a desmeticit primul. A dat drumul printre dinţi răsuflării încinse lăsând să se audă un şuierat. Sgomotul ăsta l-a trezit şi pe Martin, din adormirea dragostei. Şi-a şters sudoarea ce-i şiroia pe gât, usturătoare şi simţind pe piept o înţepătură de ţânţar şi-a ridicat palma şi s'a plesnit cu putere în locul acela. Gâza a scăpat la timp şi sbura acum în jurul lui Martin aţâţându-l cu bâzâitul ei. S'a uitat atunci la Pepka, pricina tuturor acestor necazuri, şi a ţipat mânios:

— Adică aşa te porţi tu cu mine, scorpie! A ridicat din nou palma, iar Pepka fără să vrea şi-a încovoiat spinarea în aşteptarea loviturii care n'a mai venit.

— Ai prea mult foc în vine şi asta nu-i totdeauna spre binele celor tineri. Nu poţi şti niciodată cum se iscă pârjolul. Glasul mângâietor al maică-si îi ostoia mânia iar degetele ei strâmbe se agăţaseră de braţul lui. Uiţi că soţia ta e blagoslovită cu un prunc. Iar după mustrarea făcută cu

un glas înnăbuşit, i-a spus tare: Dă zor şi apucă-te de un rând nou, Martine! Vreau să strâng eu spicele după tine ca să se mai odihnească Pepka. A scos apoi din buzunarul dela spate al fustei un pumn de cireşe şi le-a pus în palma nevestei lui Martin. Du-te de mai stai la umbră!

Pepka, încurcată, s'a împotrivit cu hotărîre:

— Lasă, lasă! Am să lucrez tot eu mai departe.

— Cred că-ţi place să munceşti. Dar eu ştiu dela mine cât te împovărează sarcina când eşti nevoită să te mişti. Şi apoi, fătul nostru, Vojacik ăl mic, trebue să se nască la sorocul lui.

Ana a vrut să încheie cu o glumă întâmplarea asta neplăcută şi a dus-o cu sila pe noră-sa ce se lăsa greu, sub măceşul de pe hat. Apoi a strâns spicele după Martin până când clopotul din turla bisericii le-a dat de ştire cosaşilor că e amiaz.

Cu toate că Ana risipise furtuna, printre ai săi nu s'a mai întors vremea frumoasă. Iar seara, când s'au înapoiat cu toţii dela câmp, Martin nu a mai luat-o pe nevastă-sa de mijloc ca unul ce-i era stăpân, ci s'a vârît în mijlocul pâlcului pe care-l alcătuiau fraţii, tatăl şi sora lui. Ana mergea cu Pepka după ei şi asculta ce vorbeau. Martin şi Vaţlav se lăudau care mai de care cu puterea lui, Martin se fălea în gura mare:

— Şi un taur înfuriat aş domoli cu mâinile mele. Auzindu-l, Ana i-a întors vorba în sinea ei, gândindu-se cu amărăciune:

„Mai bine ai fi mai isteţ şi ai şti să spulberi necazurile nevestei tale."

In duminica următoare, la amiaz, Vaţlav a plecat în oraş la un match de foot-ball. Ceilalţi de pe Vejfuk au plecat fiecare unde-l trăgea inima. Bărbaţii în sat, în faţa casei primarului, să asculte radio, Maria la prietenele ei, iar Milka şi Pepka s'au întins pe iarbă în livadă. Ana s'a dus cu copiii pe Skalka. S'a aşezat pe locul unde-i plăcea ei să stea, sub pinul singuratic, cu gândul să-şi păzească nepoatele. Dar oboseala şi zăduful verii au făcut-o să aţipească. Când s'a trezit, soarele era deasupra pădurii. I-a trebuit o clipă până să se scuture de buimăceala somnului. A început apoi să umble prin pădure chemând fetiţele care, văzând că bunica adormise, plecaseră devale.

Ana a coborît până'n marginea livezii, pe Vejfuk; zărin-

du-şi nepoatele care se jucau pe coastă, a stat o clipă locului să le privească. Apoi mergând la vale, încet, pe lângă gardul scund a auzit cum vorbeau nurorile între ele. Fără să vrea s'a oprit.

Cu un glas plin de obidă, Pepka se răfuia cu toată lumea.

— Aş fi putut nimeri mult mai bine. Imi vine să plâng când mă gândesc ce viaţă aş fi dus acum, dacă rămâneam la unchiu-meu, că era om avut. Dar nu mi-a dat pace Martin şi bătrâna. Ea m'a adus aici, încă înainte de nuntă...

— Cred că mama caută să facă întotdeauna numai ce socoteşte că se cade şi este spre binele tuturor.

Ana nici n'avea nevoie să vadă faţa Milkăi. Glasul îi amintea de ochii ei, liniştiţi şi blânzi, ochii unei fiinţe împăcate cu viaţa.

— Ei da, încearcă, dar numai pentru ea şi ai săi. De alţii nici că se sinchiseşte. E tare a dracului. Când umbla Martin după mine, ea se uita cu jind la averea lui unchiu-meu. Şi cu tine şi-a făcut ea o socoteală. Să nu crezi că s'ar fi învoit ca fecioru-său să ia o femeie urîtă, dacă fata n'ar fi câştigat binişor. A fost încântată că odorul ei, care e boieros nevoie mare, o să trăiască bine. Pepka n'a scăpat prilejul — şi se simţea că-i mulţumită de asta — să fie mojică şi veninoasă faţă de cumnată-sa mai norocoasă, care vorbea cu un glas obosit şi tărăgănat.

Ana s'a întors la marginea pădurii, iar de acolo, făcând un ocol, a luat-o înapoi la deal să-şi caute nepoatele. Inima ei era plină de amărăciune.

„Omul nu ştie niciodată dinainte când greşeşte", şi-a spus întristată, în timp ce i se depănau în minte atâtea şi atâtea lucruri pe care le făcuse numai cu gând bun.

Din ziua aceea, trecea pe lângă nurorile ei ca un om care îşi simte cugetul împovărat... A răsuflat uşurată când Vaţlav a plecat cu Milka la ei acasă, în oraş.

ŞI MEZINUL PĂRĂSEŞTE CASA

In toamnă a plecat şi Vojtech la armată. Ana l-a petrecut, mergând alături de el pe cărăruia îngustă, bătătorită, ce străbătea pădurea dinspre răsărit; tăcea încovoiată sub po-

vara gândurilor triste în preajma despărțirii de cel mai drag copil al ei. Gândurile astea abia îndrăzneau să se înfiripe în mintea ei și totuși parcă avea o piatră pe inimă. Își spunea că de aci încolo n'o să-l mai aibă pe fiu-său lângă ea, că n'o să-și mai lase, cum făcea adesea înainte, capul cărunt pe umărul lui și nici n'o să-și mai petreacă degetele prin părul lui des... „Nu mă gândesc decât la mine și o mamă bună nu trebue să fie așa", se judeca singură căutând să se scuture de gânduri ca să poată pricepe ce spunea fiu-său.

— Incă nu mi-am plătit, mamă, datoria pe care o am la voi, dar când m'oi întoarce să știi că n'am să mai zăbovesc cu ea. Cred că până atunci s'or mai schimba lucrurile și mi-oi găsi și eu o slujbă.

— Fă bine și nu mai pomeni de asta! Ce tot îmi cânți că mi-ai fi dator mie și lui taică-tău! O singură datorie ai față de noi: să fii mereu om bun și de folos în viață. Iar de vrei să-mi dovedești recunoștința, asta să faci: când te-i întoarce din armată să-ți găsești de lucru, să te însori și să faci copii. Că doar și eu mă bucur să am nepoți. Ana încerca să-și alunge gândurile triste și totodată voia să-i arate că nu-i cere prea mult.

La despărțire, Vojtech a strâns-o tare în brațe și nu se îndura să se desprindă de ea.

— De unde iei tu atâta bunătate mamă? șoptea el cu dragoste și își stăpânea lacrimile căci „un bărbat", zice-se, nu se cade să plângă.

Ana a rămas în mijlocul cărăruii din pădure, în locul unde își luaseră rămas bun și se uita după el cu inima strânsă.

„Aici, pe Vejfuk nu făcea de el. Acum o să cunoască altă lume. Dar lumea asta o să mi-l fure..." Era încredințată că odată cu ziua asta se sfârșește un crâmpei liniștit și luminos din viața ei, pentrucă trebuise să pornească în lume pe fiul de care se legase cu toată inima...

Pentru întâia oară, în dragostea ei, nu se gândea decât la sine.

Niciodată până atunci nu simțise Ana atât de dureros povara anilor.

„Sunt o păcătoasă de babă de care toţi se lovesc!" se mânia pe ea însăşi când o sâcâiau ţipetele copiilor şi nu mai avea răbdare să împace desele certuri dintre tineri. „In loc să-şi vadă de altele, toată ziulica se ceartă", îşi zicea nemulţumită şi nu ştia cum să plece de acasă atunci când Martin şi Pepka se luau la ceartă. Era mereu cu ochii pe noră-sa care lăsa toate vraişte şi nu mai căuta să treacă cu vederea peste felul cum umbla Pepka cu lucrurile, fără pic de grijă.

Pepka era într'adevăr o femeie fără spor la treabă. Mereu nemulţumită, îşi dorea tot lucruri noi, iar când le avea nu ştia să le păstreze. Când, de pildă, se întorcea duminica seara din sat, nu se mai obosea să-şi scoată rochia, ci nepăsătoare, scălda copiii sau dădea ajutor la adăpatul vitelor; nu se sinchisea că o boţeşte sau o murdăreşte. Alteori, intra cu pantofii albi, de pânză, în coteţul porcilor sau lepăda, fără să-i mai cârpească, ciorapii noi pe care, coborînd în pivniţă, îi agăţase într'un cui. Aşa se întâmpla că deşi nu ducea lipsă de bulendre, n'avea nimic mai acătării. Martin ar fi umblat şi el cu pantalonii stropiţi de noroi, cu haina plină de praf şi fără nasturi la cămaşă, dacă maică-sa nu i-ar fi ţinut lucrurile în bună rânduială.

Inainte vreme, Ana nu s'ar fi înjosit să-şi strice gura clevetind, ci căuta să îndrepte ea greşelile altora. Acum însă, se plângea adesea omului ei:

— Mi se încreţeşte pielea când văd cum ţine gospodăria. Imi vine să-mi iau lumea'n cap, i-a spus într'o zi, deşi ştia că nu era tocmai aşa.

Asta s'a întâmplat în zilele cele mai păcătoase, pe vremea când apucase să treacă pragul bătrâneţii, după care, bătrâneţea cumpătată şi lină a pus stăpânire temeinică pe trupul ei.

După ce Pepka a născut cea de-a treia fetiţă pe care au botezat-o Jana, s'a trezit din nou în Ana gospodina bună şi săritoare. A îngrijit-o cu răbdare pe noră în timpul lehuziei, s'a străduit să ţină în trupul slăbănog al copilului pâlpâirile vieţii, şi l-a judecat aspru pe Martin care era necăjit că nu avuseseră un băiat.

— Pepka e atât de afurisită, că e'n stare să toarne la fete, numai aşa, să-mi facă în ciudă.

— Cată de vezi şi părţile bune ale femeii tale care se chinue atâta ca să-ţi dăruiască ţie copii. Şi dă-ţi seama ce urît vorbeşti cu ea. Eu şi cu taică-tău ne-am bucurat de fiece copil pe care-l aveam. Ştia că şi bătrânul Jan şi-ar fi dorit un nepot şi i-a spus şi lui : Mai bine să ai în casă zece fete cuminţi decât un băiat zurbagiu. Şi apoi, femeile fac tot atât cât şi bărbaţii.

Iar dacă din când în când mai avea câte o nemulţumire din partea a lor săi, o alunga repede.

La începutul lui Februarie a venit o veste bună delă oraş : Vaţlav avea un băiat. Părinţii, fericiţi, o rugau pe bunică să vină la ei pentru câteva zile. Ana se pregătea deci de plecare. Pepka se uita cu ochi haini la fiece lucruşor pe care Ana voia să-l ducă în dar şi limba ei ascuţită nu mai avea odihnă :

— Ei au acolo de toate, ce să facă cu colacii dumitale ?

— Ba Milka, aşa cum o cunosc eu, o să se bucure. Soacra nu se dădea bătută şi atunci nora se agăţa de ea.

— Dai zor să pleci că acolo trăieşti mai bine.

— Mă grăbesc să le fiu de folos. Dar de stat, n'am să stau mult. Ştiu eu unde-i mai multă nevoie de mine.

In cele câteva zile petrecute acolo, Ana şi-a dat seama cum stau lucrurile în casa celui de al doilea fecior al ei. O bucura liniştea şi înlesnirea pe care ştiuse s'o aducă în căminul ei Milka. Pruncul îi stârnise un simţimânt ciudat de mirare. Il lua gingaş şi cu multă grijă în mâinile ei noduroase, iar când mama lui i-a spus că e leit taică-său, a încercat, dar fără folos, să găsească vreo asemănare între el şi fecioru-său. Dolofanul a fost botezat Miloslav, căci Vaţlav a ţinut morţiş să poarte numele nevesti-si. Ana însă era încredinţată că de fapt lui Vaţlav îi suna mai bine numele ăsta decât cele pe care le dăduse ea băieţilor.

— Nu-i numele totul, ci firea omului, a spus liniştită Ana, când a băgat de seamă că Milka se uita la ea îngrijorată. N'a lăsat să se vadă că hotărîrea fiului ei o amărîse un pic, mai cu seamă din pricina lui Jan tatăl.

Cu toate că se simţea foarte bine la ei, n'a zăbovit prea mult. Simţea că o trage ceva spre casă, spre munca şi îndatoririle ei, spre cei care aveau mai multă nevoie de ea.

Casa de pe Vejfuk parcă s'a luminat când s'a întors Ana după câteva zile. Maria i-a strigat de departe, de pe coastă :

— Mamă, altădată nu te mai las să pleci nicăieri. Nu mai vreau să rămân singură cu Pepka, iar Martina și Anicika, de bucurie, erau gata s'o înnăbușe cu dragostea lor.

— Ce bună ești tu, mamă-mare, că te-ai întors ! se lingușea Anicika. Mama m'a speriat că n'o să mai vii înapoi, dar eu tot n'am crezut-o.

Martina s'a urcat pe masă și s'a uitat în punga de pai împletit a bunicii :

— Ce ne-ai adus mam'mare ?

Mai întâi, Ana a mustrat-o pe nepoată :

— Dece te sui, Martino, cu picioarele pe masa unde pun pâinea ? apoi a început să scoată darurile sărăcuțe pe care le adusese.

Martina care mergea la școală, a primit un penar de lemn cu chenare frumoase, pentru toc și creioane, iar Anicika se uita fermecată la păpușa pe care Ana o cususe cu ajutorul Milkăi din tot felul de petice. La oraș, Ana avusese destul răgaz, lucru ce nu i se întâmplase niciodată pe Vejfuk, așa încât fusese bucuroasă că găsise ceva de făcut. Se gândea cu un zâmbet :

„O căpăta și Anicika un dar și încă fără nicio cheltuială".

A adus și niște petice de pânză înflorată, rămășițe dela rochiile Milkăi și le-a făgăduit nepoatelor că le va coase hăinuțe pentru păpuși. N'a uitat nici pe gândăcelul de Jana, care era bolnavă. Sfârcul de cauciuc și sticla gradată, pe care le-a despachetat dintr'o foiță, erau pentru ea.

Maria s'a și îmbrăcat cu rochița croită dintr'o rochie de-a Milkăi, iar Pepka a încercat cum îi vin niște șorțuri noi și i-a mărturisit soacră-si :

— Parcă eram fără mâini în lipsa dumitale.

Martin a zâmbit mulțumit când i-a dat una dintre cravatele lui Vațlav și luând în glumă un glas aspru i-a spus :

— Să-ți iei gândul dela plimbare de aci încolo. Altminteri, trebue să-i facem vânt și Pepkăi de acasă.

Tata Jan a fost mișcat de darul pe care-l adusese — trei batiste mari albastre — și a strâns mâna nevesti-si.

— N'aș putea să trăiesc aici fără tine. Era un lucru de care își dăduse bine seama în cele câteva zile de despărțire silită.

Și în sfârșit, în mâinile Anei s'a ivit un cornet mare.

— Astea sunt pentru voi trei, și i-a dat Mariei să-l împartă.

— Ia uite, alune americane, au făcut niște ochi mari copiii, și Martina s'a și grăbit să laude darul:

— Și sunt mai multe ca ale pe care le aduce deobicei unchiul Jan.

Alunele americane erau bucuria fetițelor și de câte ori lua leafa Jan le aducea dela oraș asemenea bunătăți. Maria a deșertat pe masă cornetul mare trimis de Vațlav și a împărțit alunele cinstit, una câte una, în trei grămăjoare cam de aceeași mărime. Martina n'o slăbea din ochi și nici nu apucase să isprăvească împărțitul că s'a și repezit să aleagă o grămăjoară în care i s'a părut că sunt cele mai multe.

— Mam'mare, Maria umblă cu înșelătorii! a strigat Martina când Maria a aruncat peste moșinoiul ei o alună mai mică.

— Atunci împarte-le singură! s'a sbârlit Maria cea dreaptă și a plecat dela masă încreținд din buze: Martina totdeauna-i nemulțumită, și știe doar că niciodată nu-mi mănânc singură partea!

Maria era aproape de cincisprezece ani și avea o inimă bună. Când împărțea alunele, făcea parte dreaptă pentru toți, chiar și pentru cei mari, iar ce mai rămânea era tainul ei și al maică-si, pe din două, deși știa dinainte că maică-sa îi va da înapoi partea ei plângându-se că nu le poate mânca din pricina dinților. Ana trecuse de cincizeci de ani, dar mai avea încă destui dinți sănătoși și frumoși de putea să le facă'n ciudă și celor tineri.

— Mamă, vino să vezi și dumneata că le-am împărțit cinstit!

Ana s'a apropiat, și-a strâns sub bărbie nodul basmalei și s'a uitat la grămăjoarele de pe masă:

— Martino, să știi că altădată n'ai să mai capeți nimic și o să te uiți la ceilalți cum mănâncă. Numai așa o să te învățăm minte să nu mai fii apucătoare, i-a spus ea cu asprime și a rugat-o pe Maria să isprăvească împărțeala.

Martina a tăcut mâlc, dar aștepta cu nerăbdare să vadă ce va face Maria cu ultimele două alune dintre care una era mai mică. Maria le-a cojit. Martina nici nu mai sufla măcar și abia după ce a căpătat jumătate din miezul lor iar cealaltă jumătate Anicika, a suspinat ușurată. Când Maria a întrebat-o dacă-i mulțumită, și-a lăsat capul în jos rușinată.

— Imi pare bine că sunt iar cu voi, a mărturisit Ana, legănând în brațe perna roșie cu nepoțica ce scâncea și privind la harababura din odaie, care în lipsa ei fusese dereticată pe apucate. Oricât berechet ar găsi omul în lume, tot acasă-i mai bine, chiar când nu pune'n gură decât cartofi și pâine neagră.

Vara, în timp ce Pepka se plângea că-i frântă de oboseală și o durea peste tot, Anei i se părea că-și mai recăpătase ceva din puterea de altădată. Nu mai avea atât de des ameteli și-i pierise și simțimântul acela apăsător care o cuprindea uneori când i se părea că i s'au oprit bătăile inimii. Fața ei însă era brăzdată de mai multe sbârcituri ca înainte, iar părul mai cu seamă la tâmple îi albise repede. Știa acum că trecuse peste vârsta primejdioasă care la ea ținuse câțiva ani.

Simțimântul ce o lega acum de bătrânul Jan era o dragoste blândă, lină și tăcută, dar cu atât mai puternică. Și el stătea acum mai mult lângă ea, cum stătuse și altădată, în primii ani ai căsniciei lor. In după-amiezile de duminică tot mai des se însoțeau pe Skalka și rămâneau acolo ceasuri întregi amândoi. Ana care nu putea să stea niciodată degeaba și chiar și acolo își lua ceva de împletit sau de cusut, uitându-se la mâinile omului ei așezate pe genunchii ososi, băgase de seamă că tremurau tot mai tare.

— Nici n'ai zice că am fost și noi odată tineri, a suspinat Jan când într'o zi a trecut pe lângă ei un pâlc de tineri gălăgioși. Fetele sburdau săltând ușor ca la horă, prin poienița cu pământul vălurit, iar flăcăii frământau cu picioarele iarba scundă plină de buruieni, bucuria lor. Incă multă vreme

după ce se făcuseră nevăzuți în pădure se mai auzea dintr'acolo râsul lor sglobiu și tereremurile cântecelor.

— Aducerile aminte învie în noi tinerețea și ne face să trăim iar tot ce am trăit frumos împreună, a zâmbit Ana și a mângâiat blând mâna vânjoasă a lui Jan.

DESPĂRȚIREA DE VOJTECH

Cu câteva zile înainte de Crăciun, Anei i se părea că inima ei ostenită începe să bată iar ca'n tinerețe. Alerga harnică de colo-colo, mereu grăbită și parcă tot speriată că a uitat ceva, că n'a făcut tot ce-și pusese'n gând ca să prăznuiască cât mai frumos zilele astea așteptate cu atâta dor. Ea, gospodina chibzuită pe care nevoia o învățase să răsucească de câteva ori în palmă fiecare gologan înainte de a-l cheltui, își frământa mintea cu o mulțime de socoteli și fiindcă nu le dădea de rost, ajunsese risipitoare numai de dragul a lor săi ca să aibă parte de un Crăciun plăcut și îmbelșugat. Parcă simțea că va fi ultimul Crăciun liniștit și fericit...

A pregătit daruri pentru fiecare. Lui Vojtech, sufletul ei, îi făcuse câteva batiste; în colțul fiecăreia Maria desenase câte un monogram pe care apoi, seri dearândul, le-au cusut împreună.

Pe Ana o dureau ochii de atâta migală, dar inima îi fremăta de bucurie văzând că ieșise un lucru meșteșugit. Toată casa s'a minunat de iscusința ei.

„Niciodată până acum n'am făcut cuiva un dar atât de frumos", și-a spus Ana mulțumită și se bucura că-l va vedea iar pe mezin, care de mai bine de un an era la militărie în Slovacia. Urma să se libereze din armată în primăvară, dar spre mâhnirea maică-si i-a dat de veste că serviciul contingentului său va fi prelungit și că deaceea o să capete, doar de Crăciun, câteva zile concediu. Scrisoarea lui a întristat-o pe Ana:

— De unde mai veniră și cu asta? Parcă n'ar ajunge optsprezece luni! Când o să-și mai facă și Vojtech vreun rost în viață? Până atunci uită tot ce a învățat.

Jan a mai pus și el paie peste foc:

— Trebue să fie ceva la mijloc de au luat măsura asta.

Câteva zile înainte de Crăciun, femeile au făcut prăjituri, au curățat și au dereticat prin casă, iar în ajun, Ana a încins cuptorul să coacă cozonacii bine crescuți și turtele îmbietoare. Maria, ajutată de copii, a cărat un brad înalt. A scos din ladă cutia frumoasă de bomboane pe care o adusese Vațlav maică-si când fusese bolnavă, a pus în ea batistele călcate cu grijă și a împachetat-o legând-o cu arnici roșu. Indată după masă a plecat cu copiii să-l întâmpine pe Vojtech.

Ana aștepta înfrigurată și dacă nu i-ar fi fost rușine de ceilalți ar fi fugit și ea după ei, atât era de nerăbdătoare să-și vadă feciorul. Tot ce a mai făcut în jumătatea de ceas cât a trebuit să adaste n'a avut niciun spor. Ieșea mereu în prag sau își arunca ochii pe fereastră, iar când și-a zărit feciorul înalt și voinic, ivindu-se din pădure cu copiii strânși în jurul lui, i-a ieșit în fugă înainte, clămpănind cu saboții grei ai lui Martin și poticnindu-se printre bulgării de zăpadă înghețată din cale. Zărind de departe o femeie, Vojtech a recunoscut-o pe maică-sa și a luat-o înaintea copiilor. Glasul vesel cu care a strigat-o întâi, și care apoi s'a prefăcut în șoaptă domoală, parcă i-ar fi desmierdat inima strivită de atâta fericire:

— Mamă, măicuța mea! I-a șters cu degetele lacrimile de pe obrajii sbârciți, spunându-i: Lasă, nu mai plânge!

— Sunt atât de fericită, Vojtech, că ești iar acasă! Nu știu cine m'ar putea înțelege. Cred că numai o mamă. Ana a suspinat și și-a lăsat capul pe pieptul fiului ei.

Să tot fi trecut un ceas de când Vojtech era în odaie, până s'a desmeticit Ana și și-a dat seama cât de mult se schimbase feciorul ei. Era mai bărbat. Mai lat în umeri, se ținea drept și avea un mers strunit, soldățesc. La chip semăna acum cu Vațlav dar pe fața lui se citea mai multă hotărîre și temeinicie. Până și glasul lui limpede, care semăna cu al lui Jan, arăta că milităria îi prinsese bine.

Martin a recunoscut și el asta și mândru de frate-său l-a lăudat:

— Ar trebui să te reangajezi, Vojtech. Dintre noi patru ești cel mai bun soldat!

— Așa cum merg acum lucrurile s'ar putea întâmpla și asta! In glasul liniștit al lui Vojtech se deslușea îngrijo-

rarea. Şi se mai poate întâmpla ca şi tu să îmbraci din nou haina militară.

Martin a râs:

— Ia mai lasă-mă cu prostiile astea. Nu mă sperii eu de gogoriţe.

Auzind spusele lui Vojtech, tata Jan şi-a adus aminte de primul război mondial:

— Aş vrea să văd omul care şi-ar părăsi de bună voie gospodăria lui liniştită, socotind c'o să-i fie mai bine la război.

— Să nădăjduim că n'ar fi oameni de alde ăştia nici în ţările vecine. Văzând ochii speriaţi ai maică-si, Vojtech i-a zâmbit drăgăstos.

— Şi vorbele tale-s tot atât de ciudate ca alea pe care le aud dela Jan, l-a dojenit. Doar nu v'am crescut ca să omorîţi sau ca să vă bag în pământ. Aţi crescut ca să trăiţi şi să munciţi!

Vojtech s'a aplecat spre ea şi a privit-o drept în ochi. Părea mică şi neînsemnată pe lângă el.

„Am început să scad", i-a trecut prin gând Anei.

Fiu-său i-a prins capul în palmele lui netede.

— Măicuţo! dar dacă ţara noastră ar fi într'adevăr ameninţată de duşman, atunci ce am face?

— Atunci da, Vojtech. Ar trebui să ne apărăm. Şi a început să mângâie cu mâini tremurătoare, mâneca mondirului său. Dar nouă tot nu ne vine să credem că s'ar putea întâmpla aşa ceva. In glasul ei se simţea atâta teamă, încât Vojtech a trebuit s'o liniştească.

In seara de ajun, în odaie se aflau strânşi laolaltă toţi ai casei. Clădirea veche găzduia sub acoperişul ei povârnit, de şindrilă, pe cei treisprezece din familie, în păr. Martin adusese dela curte o scândură lată dela patul din bucătărie şi o înnădise la tăblia mesei. Fiind mai mult loc acum, toată lumea s'a putut aşeza pentru praznicul din seara de ajun.

Pe faţa de masă albă printre farfuriile de porţelan frecate, Maria pusese crenguţe de brad, iar la mijloc, un pahar cu iarbă mare ce mirosea frumos.

Când i-a văzut pe toţi strânşi în jurul mesei, Ana şi-a împreunat mâinile ca pentru rugă. In cap stătea bărbatu-său slab dar sănătos, îmbrăcat cu o cămaşă albă, cu un smoc alb de păr rar căzut pe fruntea brăzdată de cute. La dreapta lui,

Martin, voinic și încruntat la față. Se vedea că-i mulțumit numai după ochii scânteietori și după zâmbetul de pe buze. Alături de el stătea îmbrăcată de sărbătoare, Pepka, nevastă-sa care făcuse de timpuriu crețuri la ochi. O ținea în poala ei pe Jana, a mai mică. Celelalte două nepoate, Anicika și Martina, ai căror ochi erau tot atât de strălucitori și pofticioși ca și ai Mariei, ședeau cuminți la capătul mesei, lângă Jan. Vațlav, mândru nevoie mare de primul lui copil pe care nu-l lăsa din brațe, se tot apleca spre Milka să-i șoptească ceva la ureche. Alături de Vojtech era un loc gol care o aștepta pe Ana, mama cea fericită!

In seara aceea Ana a avut prilejul să guste din bucate pe care nu le cunoscuse până atunci. Puținele mâncări ce se găteau în gospodăriile de munteni fuseseră îngemănate cu bucate pe care le pregătise ori le adusese nora dela oraș. Erau bucăți de pește rasol, curcan fript umplut cu castane, salată cu maioneză, tort și alte bunătăți ale căror nume bătrâna nici nu putea să le țină minte. Era uimită de priceperea norei și i-a fost rușine când Vațlav a lăudat-o, spunând că Milka nu știe să gătească crapul cu sos negru atât de gustos ca maică-sa.

— Mult îi mai place băiatului ăstuia al meu să se fălească, și-a zis. N'aș vrea să ajungă un mincinos!

Nici nu se isprăvise bine praznicul și s'a auzit la fereastră cornul paznicului de noapte. Vătășelul Blaha, după un vechi obicei, ura tuturor voie bună, pace, tihnă și bucurie. Ana i-a dat cu mâna ei un dar și i-a mulțumit în numele tuturor din casă. După ce a plecat, ea a mai zăbovit în prag, în liniștea nopții. Sub farmecul ei parcă se potolise și vântul care bătea mereu pe Vejfuk. In înaltul cerului licăreau sumedenie de luminițe. Cornul lui Blaha a prins să sune undeva pe lângă casa lui Kryda și svonul puternic al cântecului a ajuns până la urechile gospodinei de pe Vejfuk. Ana s'a întors apoi în odaie cu un zâmbet de mulțumire pe buze și a rostit cu tărie:

— Să nu-mi spuneți mie, băieți, că s'ar afla azi om pe lume care ar îndrăzni să tulbure liniștea aproapelui său!

Dar până să apuce careva din cei mari să-i răspundă, s'a auzit deodată glasul Mariei:

— Dați zor! Să vedem ce ne-a adus Moș Crăciun! Strigătul ei i-a stârnit pe copii care, nerăbdători și curioși, n'au

mai putut fi ţinuţi locului. Toţi din casă au căpătat câte ceva. Odaia scundă răsuna de strigătele bucuroase ale copiilor.

Fericită, Ana îşi simţea inima plină de recunoştinţă fiindcă niciunul dintre copiii ei n'a uitat să-i dăruiască ceva. Fiu-său, Jan, s'a îngrijit, ca în fiecare an, de ghete. Pepka i-a cumpărat, din banii strânşi împreună cu Martin şi tata Jan, un şorţ negru pe care Maria l-a împodobit cu flori de arnici.

— Asta să-l pui mamă, numai sărbătoarea, i-a spus Pepka legându-i şorţul peste mijloc. Vaţlav a desfăcut cu mândrie în faţa mamei lui o bucată de ştofă călduroasă pentru rochie. (Era singurul dintre copiii ei care avea bani ca să-i cumpere astfel de daruri). Nici Vojtech n'a uitat-o. A pus în palma Anei un pachetel cât degetul ei cel mare. Ana n'a îndrăznit să desfacă legătura strălucitoare, deşi îi svâcnea inima de nerăbdare:

— Ce o fi oare înăuntru? Nu putea să ghicească ce lucru putea fi atât de mic.

— Desfă-l şi ai să vezi! Maria s'a repezit să-i ajute.

— Stai că ţi-l desfac eu!

Ana însă a închis hotărîtă palma.

— Nu! Eu, Maria! Asta eu trebue...

A despachetat cu grijă o cutiuţă pe care a deschis-o uşor, cu stângăcie. Maria stătea ca pe ace iar ceilalţi amuţiseră. Ana s'a uitat mirată la bucata aceea de vată, apoi întrebător la Vojtech. S'a apropiat de el, şi-a pus în palma lui stângă mâna stângă în care ţinea cutiuţa şi cu degetele mâinii drepte a scos ghemotocul alb. Pe pătceanul acela moale, strălucea un lănţişor de aur cu un medalion. Ana a fremătat zăpăcită de o bucurie fără margini.

— Dar... Vojtech, cum, eu...? De unde ai avut atâţia bani pentru asta? Ce-mi trebue mie femeie bătrână? Doar nu sunt o domnişoară? Şi au început să i se rostogolească pe obraji lacrimi mari.

— N'a fost cine ştie ce scumpătate, mamă! Ştii, am tot pus deoparte ban cu ban cum am putut şi eu, până am strâns deajuns. De când doream să-ţi cumpăr o podoabă s'o ai ca amintire dela mine. Şi iată că am izbutit pân'la urmă. Tulburat, Vojtech se făcuse roşu la faţă şi după ce toţi ai casei au privit de aproape podoaba aceea nemaivăzută până

acum pe aici, a agățat medalionul pe gâtul uscat, vânjos, al maică-si.

Ana primise cea dintâi și singura podoabă de aur din viața ei și împrejurarea asta îi mișcase adânc pe toți.

— Ce să facem, așa e Vojtech al nostru, știe să se poarte cu femeile. Cu ăsta, nevastă-sa o s'o ducă bine! a spus vesel Martin ca să alunge lacrimile maică-si, căci nu-i plăcea să vadă pe cineva plângând. Și l-a bătut pe spate cu palma lui lată pe frate-său mai mic.

Maria a vrut să aibă de pe acum o chezășie:

— Mamă, nu-i așa că o să mi-l dai și mie câteodată? Dar Pepka a repezit-o cu tărie.

— Ei da, ca să-l pierzi pe undeva.

Pe tata Jan, întâmplarea asta îl copleșise cu totul.

— Vezi, eu nu ți-am putut cumpăra niciodată asemenea scumpeturi. Sunt mulțumit că măcar băiatul...

Ana a trăit câteva zile frământate, în care bucuria se amesteca în inima ei cu o jale apăsătoare. La început, număra zilele, apoi jumătățile de zi și la urmă ceasurile și minutele văzând cât de repede trece timpul și cum se apropie clipa când va trebui să se despartă iar de băiatul ei cel mai mic. In vremea asta, a lăsat Pepkăi toată grija casei. Se plimba cu Vojtech prin pădure fără să țină seamă că n'o mai ajută picioarele și se avânta chiar prin nămeți, acolo unde nu era pârtia bătătorită.

Intr'o zi și-au croit amândoi drum prin troiene, până sus, pe Skalka. Poienița albă era străbătută în cruciș și'n curmeziș de urmele a tot felul de jivine și păsări. Când au ajuns acolo, poienița era tăcută, moartă. Chiar dacă fusese vreo sălbătăciune, se ascunsese din timp văzând cele două ființe omenești ce se abătuseră fără veste prin partea locului.

— Aici mi-a plăcut întotdeauna să vin încă din primele zile când am sosit pe Vejfuk. De aici am învățat să cunosc și să iubesc valea asta. A privit în zare și i-a arătat fără să șovăiască fiece loc, acum ascuns sub vălul alb de zăpadă. Cu ani înainte, veneam aici și coseam cămășuțe pentru Martin. Stând aici, mă gândeam la voi, copiii pe care-i așteptam... Nu vă cunoșteam și nici nu bănuiam câți o să fiți, dar întotdeauna am știut c'o să fiți sănătoși și puternici și c'am să vă cresc așa cum se cuvine, ca să ajungeți oameni detreabă.

— Şi te-ai gândit şi la mine, mamă?

— Mai cu seamă la tine! Ştiam c'o să am un băiat ca tine.

— Ce dragă-mi eşti, tu, mamă! a murmurat Vojtech cu blândeţe şi i-a cuprins umerii.

— Priveşte, fătul meu, în jur şi spune şi tu! Poate fi undeva pe lume mai frumos ca'n munţii noştri?

S'a uitat la cătunele risipite prin văi, cu casele lor joase, ghemuite în zăpadă de parcă s'ar fi băgat una într'alta de frig. Numai câteva stăteau stinghere pe câmp, triste şi părăsite cătând la semenele lor mai fericite, strânse laolaltă. Şi-a aruncat privirea spre coastele şi adâncăturile unde sub velinţa albă de zăpadă dormeau tarlalele ce aveau să rodească pâinea neagră mirosind a pământ. Pădurile întunecate şi troienite ce tălăzuiau din afundul zării, străjuiau tărâmul acesta al muntenilor săraci. La miazănoapte, până hăt încolo, mai departe cât putea cuprinde ochiul, se întindea câmpia mănoasă în mijlocul căreia se vedeau hornurile şi turlele oraşului.

— Toată ţara noastră-i frumoasă, mamă! Vojtech a tăcut însă îndată, de teamă să nu folosească vorbe răsuflate cum obişnuesc vânturătorii de cuvinte. Maică-si însă i se părea că ar avea multe de învăţat din tăcerea feciorului.

Ziua plecării lui Vojtech s'a apropiat repede. Mama şi fiul străbăteau potecuţa îngustă din pădure căutând să întârzie cât mai mult clipa despărţirii.

— Intoarce-te, mamă, drumul e greu.

— Incă puţin, Vojtech. Uite, până acolo la copacul ăla. Indată ajung acasă că nu-i chiar atât de departe.

Mama şi fiul mergeau învăluiţi în tăcerea pădurii şi'n lumina amurgului umbrele lor se uneau. Mergeau strânşi unul lângă altul... Nu se îndurau să se despartă...

— Trebue să te întorci, măicuţă!

— Mai merg cu tine o bucată, Vojtech...

Şi o porneau mai departe pe cărarea înzăpezită. Ana mereu se poticnea. Voinic, băiatul o ţinea cu putere ca să nu cadă. Minutele se prefăceau în secunde pe care vremea le înghiţea repede, fără îndurare. Despărţirea nu mai putea fi tărăgănată.

— Rămâi cu bine, măicuţo! Şi să ne vedem sănătoşi, a şoptit flăcăul în părul maică-si.

— Vojtech...

Şi mâinile veştede au atins pentru ultima oară faţa lui tânără. Ana nu mai vedea bine. Intunericul coborîse învăluind chipul celui de lângă ea. Il recunoştea mai mult după pipăit, cercetându-l cu degetele ei încovoiate şi bătătorite de muncă.

— Da, asta e fruntea, ochii, gura...

Fiul a strâns la piept trupul uscat al bătrânei.

— Şi cată să te cruţi, mamă; ai muncit mult în viaţă şi ai îmbătrânit prea repede. Alte femei de o seamă cu tine spun că sunt în floarea vârstei.

— Doar nici eu nu-s bătrână. Am să mai apuc să te văd şi pe tine cu copii, a încercat Ana să zâmbească.

— Acum du-te, că trenul nu aşteaptă. Şi-a lipit buzele de obrazul maică-si şi abia s'a îndurat să se desprindă de ea; a pornit-o apoi înainte cu paşi repezi.

— Cu bine, Vojtech, a strigat maică-sa, mergând în neştire după umbra ce se topea repede. Şi-a încordat privirea dar abia îl mai zărea: „Acum s'a oprit la cotitura cărării, s'a întors, îmi face semn cu mâna, a pierit..."

In clipa aceea pe Ana a năpădit-o presimţirea că nu-şi va mai vedea niciodată feciorul.

Mergea înainte croindu-şi cu greu drumul şi îl striga. Nu, îl striga doar inima ei. Buzele palide nu scoteau niciun sunet:

„Vojtech, să vii înapoi. Să vii înapoi, Vojtech!"

Ochii vlăguiţi, orbiţi de întuneric ai Anei începuseră s'o usture şi-şi simţea tâmplele strânse ca într'un cerc. Când a ajuns la locul unde cotea cărarea şi unde băiatul pierise în beznă, trenul fluiera de plecare, la canton. Locomotiva a pufăit de câteva ori din greu apoi a hohotit batjocoritor. Mai repede, tot mai repede... Fără să vrea, Ana şi-a astupat urechile: sunetul acesta îi sfredelea chinuitor, creierul.

Abia după ce trenul s'a depărtat, s'a hotărît şi ea să se întoarcă. S'a târît spre casă prin zăpada prăfuită şi prin bezna care era atât de adâncă, încât nu vedea nici la un pas înaintea ei. Doar fâşia îngustă de cer înstelat de deasupra capului, îi arăta calea printre copacii înalţi. Departe, o luminiţă pâlpâitoare, ca focurile ce joacă deasupra comorilor, i-a amintit de poveştile bătrânei Kordula. O vedea din ce în

ce mai lămurit și mai aproape până ce s'a oprit strălucitoare în fața ei.

Glasul lui Martin a hârâit lângă ea și brațul lui puternic a apucat-o deodată de mijloc.

— N'ai și tu minte, mamă, de zăbovești atâta în pădure pe o beznă ca asta! Ana s'a sprijinit de Martin cu toată greutatea trupului. Pe drum n'au schimbat niciun cuvânt. Martin era într'una din zilele lui proaste, se simțea „ca un câine", cum spunea chiar el și nu era chip să-i vorbești. Iar mama era prea obosită.

Când a ajuns acasă n'a mai știut nici ce vorbeau și nici ce făceau ceilalți. S'a desbrăcat și s'a băgat în așternut fără să mănânce.

Intr'una din zilele următoare, Pepka a spus lui bărbatu-său:

— Iar s'a smintit baba. Nu poți să te mai înțelegi cu ea.

— Așa-s oamenii când îmbătrânesc, au ciudățenii. Și tu o să ajungi tot așa.

Starea de amorțeală în care căzuse Ana n'a ținut mult. Cum a primit o scrisoare dela Vojtech s'a desmeticit. S'a trezit din nou grija pentru gospodărie și pentru ai săi. Se mustra și își făgăduia totodată:

„Bătrână și zăludă ce sunt, că-mi bag singură în cap prostii din astea. Vojtech o să vină înapoi! Și atunci o să-i spun și lui ce neghioabă am fost ca să mă dojenească."

Dar inima ei nu s'a mai ușurat niciodată de greutatea ce-o apăsa.

MARIA VREA SĂ CUNOASCĂ LUMEA

Voioasă, primăvara a sosit repede și valea s'a umplut de miresme proaspete care au trezit puteri noi în muntenii ce locuiau aceste meleaguri sărace; s'au împrăștiat cu toții pe câmpuri ca furnicile, bucuroși că începea să încolțească sămânța încredințată pământului.

Martin ajunsese să fie un bun gospodar. Era sătul să-și câștige viața trudind pentru alții și-l înlocuia la munca câmpului pe bătrânul Jan, îngrijind semănăturile cu mândria celui care știa că va fi stăpânul lor.

Gospodarul se bucura văzând grija pe care le-o purta fecioru-său, și-i spunea Anei:

— Cred că am să fac schimb cu Martin. Dacă el vrea să muncească pământul nostru, eu am să mă duc să lucrez cu ziua.

Ana însă avea alt bucluc pe cap și trebuia să-l descurce. Maria tânjea după viața strălucitoare a orașului și altă vorbă nu mai avea pe limbă decât c'ar vrea să scape odată din văgăuna asta uitată de lume. Ceeace o îmbia mai mult era un lucru cu care toți, înafară de mama și Jan, feciorul, se împăcau, un lucru asupra căruia cele mai multe fete de pe acele meleaguri muntoase se dumiriseră. In fiecare an, câteva dintre ele părăseau cătunele din munți și plecau să intre la stăpân, la oraș. Pe fiecare o aștepta altă soartă acolo, o soartă care nu era totdeauna fericită. Era oarecum firesc ca unele să se întoarcă în sat, acasă, cu sănătatea șubrezită, ori cu un copil al cărui tată nu voia sau nu putea să-l recunoască. Asemenea necaz, de bună seamă se putea întâmpla fetei și dacă ar fi rămas în sat; dar nu asta o frământa atât pe Ana cât gândul dacă băgându-se slujnică, Maria ar avea ceva de folosit sau nu:

„O femeie care nu vede nici de gospodărie, nici de copii și-i vine totul deagata, nu mai are altceva de făcut decât să trândăvească și asta nu poate fi o pildă bună pentru Maria".

Ana nu putea să înțeleagă dece au unele femei nevoie să fie slujite când n'au decât grija casei și a doi-trei copii.

„Doar și ele au mâini sdravene ca orice altă nevastă; sunt și bine hrănite și-s destul de voinice ca să muncească deopotrivă cu celelalte femei, care pe deasupra mai lucrează și cu ziua la câmp să câștige un ban".

Odată, ducându-se la oraș văzuse o bazaconie care acolo era ceva obișnuit. O femeie tânără și frumoasă, îmbrăcată în haine scumpe, trecea țanțoșă pe stradă însoțită de o slujnică într'un palton sdrențăros, care abia târa o coșniță încărcată.

Asta era îndeosebi pricina pentru care Ana nu voia s'o lase pe Maria să intre slujnică la oraș.

S'a gândit și la ce vorbeau între ele femeile din sat și și-a adus aminte și de spusele Barkăi lui Kryda, care murise demult.

„O fată capătă tot felul de deprinderi într'o casă domnească!"

Dar îndată şi-a luat seama:

„Orice fată isteaţă se deprinde numaidecât cu îndatoririle ei de gospodină şi de mamă şi se potriveşte bărbatului şi nevoilor casei chiar dacă n'a văzut asta la alţii".

Maria ştia să lucreze foarte frumos şi făcea pentru doamnele dela castelul din Hurka, tot felul de înfloriturí cu acul. O plăteau cât socoteau ele de cuviinţă, dar Ana era încredinţată că osteneala fetei avea preţ mult mai mare. S'a gândit atunci că ar putea să-şi facă din asta o meserie.

Când i-a vorbit Mariei despre asta, fata a fost încântată dar şi încurcată totodată:

— Crezi că o fi undeva un atelier dintr'ăsta?

— Cred că da. Dealtfel o să ne sfătuim şi cu Milka.

Şi astfel, Maria de pe Vejfuk a ajuns la oraş dar în acelaş timp a rămas şi sub ochii maică-si. A intrat ucenică într'o prăvălie cu lucruri de mână şi venea în fiecare seară acasă. Rareori numai dormea la Vaţlav. Acum, după ce cunoscuse oraşul, era bucuroasă când se întorcea în casa veche din munţi.

Nici nu venise încă bine vara şi Maria a început iar s'o neliniştească pe maică-sa. Când şi când strecura câte un cuvinţel cu sfială; cu vremea însă îi vorbea tot mai deschis, iar până la urmă şi-a desvăluit dorinţa ei de a se duce la Praga, la Congresul socolilor. Ai ei nici n'au vrut să audă de aşa ceva şi fata stătea tot bosumflată. Se plângea întruna:

— Nu ştiu dece noi ăştia de aici, din munţi, n'avem drum decât până'n oraş, devale şi niciodată mai departe.

— Pentrucă nu ne îngăduie punga, fată nepricepută!

Lămuririle şi cumineţenia celor mai mari nu puteau birui însă dorinţa codanei.

Ana s'a amărît rău de tot când şi-a dat seama cât de săraci erau:

„Dece ne-om fi sbătând întruna dacă nu agonisim decât atât cât să ne alungăm foamea şi nu putem să le facem copiilor noştri nicio bucurie". Blestema toate socotelile ei care, cu toată chibzuiala, nu-i îngăduiau să îndeplinească dorinţa Mariei.

Ana s'a gândit că ar putea să o ajute feciorii ei, Jan şi Vaţlav, şi a căutat să-i vorbească lui Jan cel tânăr. Flăcăul nu era strâns la pungă şi nici nu avea cine ştie ce nevoi, dar se întâmplase că tocmai atunci să nu aibă bani. Ana

şi-a dat seama şi s'a simţit vinovată, căci de fapt, cu banii lui cumpăra mai tot ce lipsea în casă.

— N'ai putea să mai pui câte ceva deoparte din ce-ţi dau? Am să fumez şi eu mai puţin şi am să vorbesc şi cu Vaţlav.

Nici Vaţlav n'a pregetat să-i ajute şi s'a arătat gata s'o ia şi pe Maria la Praga unde tocmai se pregătea să plece cu nevastă-sa. A trimis vorbă pe Vejfuk:

— Dacă mama îl ia la dânsa pe băiatul nostru şi-i poartă de grijă, eu am s'o duc pe Maria la Praga.

Acasă, pe Vejfuk au început să strângă ban lângă ban, iar Ana n'a închis ochii câteva nopţi din pricina grijilor şi neliniştii. Trebuia să adune atâţia bani câţi îi trebuiau Mariei pentru drum, să-i înnădească rochia pentru ca fata să fie îmbrăcată ca lumea şi să-i dea şi merinde ca să nu fie nevoită să cheltuiască gologanii degeaba. Călătoria asta a fetei ei care pleca atât de departe era o întâmplare mare în viaţa Anei.

— Dece te frământi atâta? a râs Maria atunci când maică-sa a îmbulzit-o cu fel de fel de sfaturi şi porunci, care i-au intrat pe o ureche şi i-au ieşit pe alta. Şi ca s'o liniştească, i-a făgăduit: Da, da, o să am grijă şi o să mă ţin scai de Vaţlav. Nu te teme că n'o să mă pierd.

In sinea ei însă se oţăra:

„Doar nu-s plod să mă ducă de mână. Şi m'am deprins şi cu oraşul". Alteori încerca să fie înţelegătoare.

„Săraca mamă. A stat tot închisă în cătunul ăsta al nostru, nu-i de mirare că-i atât de copilăroasă".

In sfârşit, s'a apropiat ziua după care tânjea Maria. Dimineaţa a plecat de acasă mult mai devreme ca deobicei, însoţită de poveţile şi poruncile tuturora din casă, care o petrecuseră până în prag:

— Indreaptă-ţi gulerul Maria, i-a spus mama şi a sfătuit-o: Cată să nu te îndepărtezi niciodată de Vaţlav, ca să nu te pierzi în îmbulzeala aia.

Martin era vesel:

— Maria, bagă de seamă să nu te ciocneşti cu tramvaiul, că pe urmă trebue să plăteşti stricăciunile.

— Bine că mi-ai adus aminte de bani, a spus tata: Să nu-i porţi cu tine, dă-i lui Vaţlav să ţi-i păstreze.

Martina şi Anicika stăteau îngândurate cu bărbia în palmă:

— Maria, să ne aduci ceva frumos.

Pepka era mulțumită că avea prilejul s'o împungă:

— Las'că tot au să bage de seamă că-i țărancă dela munte.

— Nu trebue să-i fie ruşine de asta, a zâmbit Jan, flăcăul.

A mică, Jana, care avea trei anişori, trezită de sgomot s'a ridicat în capul oaselor, şi după ce au ieşit toți din odaie, s'a dat jos din pat, binişor, şi a început să alerge pe podele cu picioruşele goale. Şi-a ridicat cămăşuța până peste genunchi şi s'a strecurat printre picioarele lui taică-său care stătea proțăpit în prag. Şi-a întins căpşorul negru şi văzând că Maria pleacă, a strigat după ea:

— Ei, unde te duci? Şi şi-a vârît degetul în gură, mirată. A luat-o apoi la fugă prin curte, împiedicându-se în cale de bătrânul Alik. L-a apucat de capul mițos: Maria, aşteaptă-mă!

Maria care tocmai deschisese poarta s'a oprit deodată şi când fetița şi-a întins buzele spre ea, s'a plecat şi a lăsat-o s'o sărute pe obraz. Şi bătrânului Alik i-a netezit laţele negre de pe spinare, iar câinele s'a gudurat, lipindu-se de fusta ei. Apoi s'a grăbit să iasă pe poartă.

A răsuflat uşurată. Că tare grijulii mai erau ai săi. A pornit-o înainte nerăbdătoare să înceapă ziua plină de întâmplări necunoscute.

Ana s'a dus la poartă, a luat în braţe nepoţica aproape goluță, a învelit-o în năframa ei şi s'a uitat la Alik. Stătea la gard, scheunând încet. Era bătrân tare, surd şi fără dinți.

— Trebue să răpunem câinele ăsta, n'avem încotro. Nu-l putem lăsa să se chinuie, a spus, parcă cerându-i iertare lui Jan, fecioru-său, şi a intrat în casă. A pus-o pe a mică în pat lângă băiatul lui Vaţlav care dormea liniştit şi i-a învelit pe amândoi.

— Mai întâi să te încălzeşti bine, pisicuțo, nu cumva să te îmbolnăveşti.

Călătorii au trimis din Praga câteva cărți poştale. Când s'a întors după câteva zile, Maria era ca ameţită de frumuseţea capitalei, sub vraja căreia a rămas o bună bucată de vreme. Zile dearândul, odaia scundă cu tavan de grinzi a răsunat de cântecele ei. Nu mai isprăvea povestindu-le, celor care

voiau s'o asculte, tot ce amintirea ei credincioasă păstrase cu grijă. Vorbea despre priveliştea largă a oraşului minunat, pe care o văzuse dintr'un turn înalt din preajma castelului regilor cehi ce străjueşte apa călătoare pe sub bolţile numeroaselor poduri. Işi amintea de pestriţătura de culori şi mulţimea drapelelor, de nesfârşitele coloane de socoli. Vorbea apoi despre stadionul de pe Strahov şi sub ochii ei se desfăşurau ca aevea exerciţiile care i-au plăcut cel mai mult:

— Of, oameni buni! Nu mai ştiu cum se numea asta!

— Să construim şi să apărăm, i-a spus mândru frate-său, Jan. Ar fi trebuit să ţii minte asta!

— Of, dacă erau atâtea!

Şi din nou începea să-i curgă din gură vorbele sunătoare ca nişte bănuţi de argint. Şi-a amintit de minunăţia jocurilor de artificii deasupra râului întunecat, de clădirea teatrului de lângă râu şi de tot ce-a văzut în ea şi cum s'a mirat când a intrat în muzeu. Ştia o mulţime de lucruri despre bătrânul Vysehrad şi Slavin şi despre ceasornicul primăriei vechi. Şi-a adus aminte de monumentul lui Jan Huss şi de multe altele. Măreţia bisericilor îi năvălea prin faţa ochilor ca şi pieţele, parcurile, străzile largi, pline de forfota oamenilor. Aproape c'o durea capul de atâtea lucruri de neuitat câte i se întipăriseră acolo.

Văzând cât e de încântată, Ana a dat deoparte toate mustrările pe care şi le făcea gândindu-se că bărbatu-său va duce lipsă de rufărie călduroasă de care avea atâta nevoie.

— Păcat că nu pot să-mi închipui cum arătau toate minunăţiile astea, spunea cu evlavie şi cu gândul la fată îşi zicea: „Tot ce face să înflorească inima unui om tânăr, rămâne sădit acolo pe veci. Când Maria va fi bătrână ca mine, inima ei o să întinerească oridecâteori i s'or trezi amintirile astea!"

O GREA INCERCARE

In luna Mai, câţiva flăcăi din Lhotka au fost chemaţi sub arme, dar, cum spunea primarul Severin, „mobilizarea asta i-a arătat lui Hitler că nu-i ştim de frică, şi l-am făcut să dea înapoi". Băieţii s'au înapoiat după câteva zile spunând că într'adevăr, naziştilor le pierise pofta de luptă. După patru luni trăsnetul a căzut totuşi, sguduind nu numai munţii din

preajma Vejfukului ci întreaga ţară. Poporul ei nu s'a clătinat însă sub lovitura asta grea, ci a ridicat pumnii strânşi pentru apărare.

„Vom ţine piept tâlharilor. Nimeni n'are dreptul să împartă ce-i al nostru. Nmeni n'are voie să ne îmbucătăţească glia care ne dă pâine răsplătindu-ne munca şi dragostea noastră, iar dacă ne silesc s'o facem, vom muri cu arma în mână!" Aşa gândeau mulţimile dela oraşe cuprinse de frământare şi sătenii adunaţi pâlcuri-pâlcuri.

Ca'n fiecare seară, bunica Ana a adus în odaie cada de lemn, a pus-o pe podele lângă cuptor, a umplut-o cu apă călduţă şi a chemat copiii să le facă baie. Fetiţele se sbenguiau căutând cele mai felurite ascunzişuri prin cotloanele unde bunica nu putea să intre după ele. Martina s'a băgat sub pat, Anicika sub masă, iar a mică, Jana, neştiind unde să se ascundă şi-a vârît capul în fustele largi ale lui mam'mare.

— Te-am prins, prepeliţo! râdea Ana ţinând vârtos trupul ei slăbuţ, să nu-i scape.

Anicika şi-a scos de sub masă capul; era necăjită:

— Of, că proastă mai e fetiţa asta! iar Martina a întărit spusele ei:

— Jana-i o viţică. Ne strică orice joc!

Jana însă se prăpădea de râs, gâdilată de degetele bunicăi care se grăbea s'o desbrace şi s'o bage în baie. Fetiţele mai mari au ieşit din ascunzători şi râdeau uitându-se cum alunecau clăbucii de săpun pe mânuţele şi pe gâtul ei, preschimbându-se în dâre murdare. Bunica a spălat-o cu apă curată şi după ce i-a frecat bine capul şi trupşorul a luat apă călduţă într'un ulcior şi a limpezit-o pe fetiţă.

— Martina, dă-mi prosopul! a spus nepoatei mai mari dând să se scoale de jos ca să scoată fetiţa din apă şi să-i svânte trupşorul.

In clipa aceea s'au auzit pe sală paşi grăbiţi şi a intrat în odaie Jan care se întorcea dela oraş. Ridicând ochii să-i răspundă după datină la „seara-bună", Ana a citit pe faţa lui încordată ceva ce i-a tăiat dintrodată răsuflarea şi i-a oprit vorbele în gâtlej.

— S'a întâmplat ceva, Jan? a murmurat în sfârşit, când i s'a deslegat limba.

— Unde sunt ceilalţi, mamă? a întrebat-o Jan în loc de răspuns.

— Trebăluesc pe afară. Hai, spune-mi! Ce s'a întâmplat?

Jan a avut câteva tresăriri repezi în colţul gurii şi abia a putut să rostească:

— Ulii îşi întind ghiarele spre ţara noastră!

Ana s'a mai liniştit puţin. N'a luat prea mult în seamă vorbele lui. Se obişnuise să-l audă spunând tot felul de lucruri care o nelinişteau, dar cum până atunci nu se întâmplase încă nimic care să fi sdruncinat mai tare viaţa ei (mai mult chiar: Maria se întorsese acasă veselă şi fericită) i s'a părut că-i mai bine pentru liniştea ei să nu-i dea prea multă crezare. Ana, pe care o chinuia grija ca toţi ai săi — şi erau tare mulţi la număr — să aibă întotdeauna destulă mâncare, nu prea avea vreme să se gândească la ce se întâmpla departe, într'o lume pe care ea n'o cunoştea. Prinsese totuşi unele frânturi, ba chiar şi lucruri cu înţeles bine închegat, din discuţiile sbuciumate pe care le aveau bărbaţii din casă. Fiul său Jan, îndeosebi, era cel care, vorbind ca din carte, îi dădea adesea de gândit. Dela el auzise despre japonezii care locuesc pe o insulă din Orientul Indepărtat, şi care pătrunseseră ca nişte tâlhari în ţara vecinilor chinezi, despre felul cum armata italiană pustiise ţara negrilor abisinieni şi despre luptele din Spania. Dar toate acestea se întâmplau atât de departe de ei şi erau atât de ciudate, încât nici nu-i venea să creadă.

Auzise însă o veste care o făcuse să deschidă bine urechile, anume că Germania hitleristă, vecina ţării lor, cere război şi că omul care împinge la asta, a ocupat cu armata lui Austria. Ana a ţinut minte şi numele celor a căror faimă rea ajunsese până în căsuţa de pe Vejfuk. Micadoul japonez, italianul Mussolini, spaniolul Franco şi germanul Hitler. Şi cu fiecare din aceste nume i se părea că vede curgând râuri de sânge omenesc sănătos. Mintea ei dreaptă, de om cinstit, nu putea să înţeleagă cum pot fi pe lume oameni care se încumetă să-şi împovăreze cugetul cu atâtea vieţi omeneşti, vieţi pentru care suferă mamele din lumea întreagă.

Ana şi-a adus aminte de un alt război îngrozitor, care-i pricinuise atâtea necazuri şi suferinţe în tinereţea ei! Când se sfârşise, a crezut că ucigaşii aceia, care se scăldaseră în sânge omenesc, pieriseră de pe lume... Şi totuşi! „Capitaliştii care folosesc orice mijloace ca să-şi păstreze aurul, le-au lăsat pe cele mai mârşave la sfârşit. Au ales pe cei mai tur-

bați criminali pe care i-au pus să ucidă. Ca răsplată le-au dat binecuvântarea papei și făgăduieli de mărire și putere..." Așa vorbea Jan, fecioru-său, și'n ochii lui se citea jalea atâtor vieți răpuse; maică-sa își simțea inima grea de atâta durere. Dar fiu-său mai rostea și alte vorbe care-i încălzeau inima și-i trezeau nădejdea:

— Atât de puțin ar trebui ca lumea să fie mulțumită. Ar fi deajuns ca oamenii din lumea întreagă să cunoască adevărul. Atunci s'ar ridica toți proletarii și s'ar uni alcătuind o armată puternică. Așa cum au făcut frații noștri sovietici sub conducerea marilor îndrumători Lenin și Stalin. Și i-ar alunga pe toți, pe capitaliști și pe slugoii lor!

Ana îi făgăduia cu tărie, de parcă înfăptuirea acestui lucru ar fi stat în puterea ei:

— Ai să ajungi să trăiești și asta, să știi dela mine, numai nu te sbuciuma întruna.

Grija pentru ai săi o făcea să treacă peste tot ce se întâmpla în lume. Văzând că în ultima vreme fecioru-său se întorcea dela oraș frământat și mânios la culme, ori auzind că fusese iar închis pentru cine știe ce cuvântare răsvrătitoare, a început să-l judece mai aspru:

— Își strică viața zevzecul ăsta de băiat. Parcă n'ar ști că zidurile nu pot fi fărâmate cu capul.

Și deastădată, gândindu-se că fiu-său ar fi trebuit s'o ajute să se ridice de lângă cada în care o scăldase pe Jana, i-a zis:

— Iar vrei să mă bagi în sperieți, Jan!

— Ce sperieți, citește aici, declarațiile oficiale, și Jan i-a pus ziarul sub ochi. Adevărul îngrozitor era tipărit cu titlu de o șchioapă: Hitler cerea alipirea regiunii dela graniță la imperiul german!

Ana a dat obosită din cap, s'a sprijinit cu palma de podele și a rămas jos, chircită la pământ:

— E cu putință oare? Își simțea inima strânsă ca într'o menghine iar creierul i se prefăcuse parcă într'un sloi de ghiață. Apoi lacrimi mari au început să i se prelingă din ochi, picurând în apa ce începuse să se răcească, și pe trupul copilei speriate... Vasăzică va fi totuși război.

Uitată în baie, a mică, Jana, începuse să plângă amarnic pentrucă mam'mare n'avea grijă de ea.

— Jan, ridic-o tu pe fetiță. S'o svânt, și-a adus aminte

Ana și fiindu-i greu să se ridice de jos, s'a apucat de brațul feciorului cerându-și iertare: Sunt atât de slabă. Tocmai acum când o să am mai multă trebuință de putere. Și mâinile ei au prins iar să robotească; așa erau ele deprinse de când Ana se născuse.

Intre timp, în mintea ei se așezau ca niște peceți, menite să rămână întipărite acolo, vorbele pline de amărăciune ale feciorului ei care-i arăta cum tratatele și învoelile încheiate între state, ajunseseră niște fițuici fără niciun preț, și cu câtă fățărnicie se prefac a dori pacea tocmai cămătarii războiului, aceia care agonisiseră avuții de pe urma creșterii atât de repezi a înarmărilor germane. Cuvintele de aspră judecată cădeau puhoi, așa încât, buimăcită, Ana nici nu le mai prindea rostul. Pentrucă acum lucrul cel mai de seamă era acesta:

— Trebue să ne apărăm!

Casa veche era cuprinsă de jale adâncă. Neliniștea și desnădejdea stăruiau în inimile tuturora, împovărându-le. Stăteau și cugetau la binele și la răul ce putea ieși din toate astea. Clintită deodată din liniștea în care izbutise să se înfășoare după atâția ani, ca să n'o tulbure lumea din afară, Ana asculta acum cu nesaț vorbele bărbaților.

— Ce-ai spus adineaori, Jan? a întrebat dornică să știe, căci din vorbele feciorului ei nu înțelesese bine în ce fel atârna soarta lor de țara aceea mare, despre care nu știa prea multe lucruri.

— Spun că Uniunea Sovietică, căreia guvernele noastre i-au întors spatele ani dearândul, e singurul stat care vrea să ne dea ajutor.

Fără să știe dece Ana și-a adus aminte în clipa aceea de o zi de grea cumpănă, cu mulți ani în urmă, când umblase după ajutor căci tuspatru copiii ei căzuseră bolnavi. I-a întins atunci mâna un om cu inimă bună, un preot dat afară din biserică pentrucă fusese socotit nevrednic să slujească. A spus deodată luminată:

— Totdeauna se găsesc pe lume oameni buni dar nu ajungi să-i cunoști decât la necaz.

Seara, bărbații au plecat la curte, la primar, unde au ascultat până târziu în noapte veștile neliniștitoare, mereu altele. Maria și Pepka s'au dus și ele cu bărbații. A rămas acasă numai Ana cu copiii care dormeau și cu treburile ei. Își găsise de făcut ceva ce părea a fi cam timpuriu pentru

luna aceea de toamnă; s'a apucat de lucru cu sârg şi zor mare. A ales din ladă câteva perechi de ciorapi de lână şi a început să-i cârpească; era atât de grăbită să isprăvească, încât dând uitării celelalte treburi, cârpea şi ziua.

— Da ce-ţi veni să te apuci de ei? se mira Pepka. Astea erau pentru clacă la iarnă când om scărmăna penele.

— Drept e, dar mă gândeam că băieţii ar putea să aibă nevoie de ei în curând. N'o să mai treacă mult şi o să se răcească timpul.

FECIORII PLEACĂ

Ana tocmai isprăvise de cârpit al patrulea ciorap; era iar singură în casă, doar cu copiii care dormeau. Stătea pe un scăunaş lângă vatră şi din când în când arunca peste jăratic câteva crenguţe, să nu se stingă focul. Inchidea ochii şi andrelele se mişcau de zor în mâinile ei, lovindu-se mereu una de alta cu un clinchet uşor. Sunetul ăsta, tic-tacul ceasornicului bătrân, pocnetele crăcilor de brad şi bâzâitul câtorva muşte neastâmpărate, erau singurele sgomote ce tulburau liniştea odăii. Ele izbuteau totuşi să-i mai împrăştie gândurile negre ce-i frământau capul bătrân şi buimac. Lampa cu gaz de pe masă fumega puţin şi înnegrise buza de sus a sticlei proaspăt curăţate.

„Cât mă mai necăjeşte în ultima vreme şi lampa asta!" s'a supărat Ana că-i silită să-şi întrerupă lucrul. A desfăcut firul de lână înfăşurat pe deget, a lăsat ciorapul pe laviţă şi a căutat cutia cu chibrituri. S'a apropiat apoi de masă, a micşorat lumina şi a scos cu grijă sticla. Cum trăgea dinspre uşă, flacăra desgolită a început să se sbuciume, şi după ce a curăţat fitilul, prin odaie au prins să dănţuie umbre întunecate.

Ana s'a tras înapoi, a potrivit flacăra şi a pus apoi repede sticla la loc. „Când e întuneric, şi sufletul omului e mai întunecat."

Martina care stătea în vârful patului, urmărind-o pe Ana cu ochi mari şi adânci, a întrebat-o:

— Ce faci mam'mare?

— Nimica, fetiţo. Dece nu dormi? Ana s'a apropiat de pat şi s'a aşezat pe marginea lui.

— Mam'mare, am visat ceva urît. Martina ţinea marginea pilotei prinsă între bărbie şi genunchi şi se legăna încet. Ana i-a pus mâna pe fruntea înfierbântată.

— Nu te doare nimica, Martino?

— Nu! Dar unde sunt ceilalţi?

— Unde să fie? La curte! şi Ana, împingând-o de umeri se muncea zadarnic s'o aşeze la loc pe pernă. Culcă-te, fetiţo, şi ai să vezi c'o să adormi! a căutat să-şi înduplece nepoata S'a sculat, a scuturat pilota şi învelindu-le pe câteştrei fetiţele s'a apucat din nou de lucru.

— Bunico!

— Ce mai vrei?

— Bunico, vino lângă mine! Stai aici şi dă-mi mâna!

Ana i-a făcut pe plac dar ochii strălucitori ai nepoatei o nelinişteau.

— O să fie război, bunico? a întrebat-o deodată Martina.

— Poate că nu, fetiţo.

— Dar dacă tata o trebui să plece la noapte o să mă trezeşti, nu-i aşa? Făgăduieşte-mi!

— Dormi acuma.

— Mai întâi făgăduieşte-mi!

— Ei bine, să ştii că am să te trezesc.

Abia după asta, a închis şi Martina ochii şi a adormit îndată liniştită.

Ana s'a întors la locul ei de lângă vatră şi şi-a rezemat bărbia în pumni.

„Tare-i grea viaţa pentru un om bătrân", se gândea ea deşi nu era chiar atât de bătrână.

Pe sală, după uşă, căţelandrul scheuna uşor. Il adusese de curând Jan de undeva. Negru şi cu părul creţ semăna mult cu Alik; se obişnuise să stea printre oameni şi nu voia să rămână peste noapte singur în cuşcă; plângea ca un copil părăsit. Ana a oftat:

„O să ajungă şi el odată să păzească curtea; acum i-e dor încă de ai lui. Şi lui Vojtech al meu i-a fost dor acum doi ani, iar azi, de bună seamă e sdravăn şi liniştit". Incerca să-şi închipuie ce o fi făcând la vremea aceea mezinul. Il vedea parcă stând în faţa ei, hotărît, treaz şi gata să se ducă acolo unde patria va socoti că-i mai mare nevoie de el.

„Firește, e mai sdravăn decât mine. Doar e flăcău tânăr!..."

Nici nu și-a isprăvit bine gândul, că s'a auzit de afară un sgomot. Ana a deslușit clămpănitul saboților grei ai lui Martin și tropăitul grăbit al ghetelor lui Jan. A ridicat repede ghemul de jos, l-a prins cu andreaua de ciorap și l-a lăsat pe laviță lângă vatră. S'a sculat cu opinteli, a pus pe cuptor oala cu cafea de orz și a mai pus pe foc câteva crăci de brad. Martin a dat buzna în odaie sbârlit ca un arici:

— Mamă, e mobilizare, a strigat din prag. Jan a intrat odată cu el.

— Mamă, trebue să ne pregătim de drum, dă-ne o mână de ajutor ca să putem prinde trenul.

Deși Jan era blând și grijuliu față de maică-sa, nu căuta totuși să-și arate dragostea prin mângâieri și gingășii așa cum făcea Vojtech. Deaceea, când s'a apropiat și și-a lipit buzele de fruntea ei, Ana și-a dat seama că s'a întâmplat ceva cu el.

— Trebue să fii liniștită și tare. Nu te gândi numai la noi și la tine. Gândește-te și la ceilalți, la tot poporul nostru. Gândește-te la țara noastră...

Ana a încercat să zâmbească, dar n'a putut.

— Las'că știu eu Jan. Fii fără grijă!

A luat de pe poliță două căni, le-a umplut cu cafea fierbinte și a făcut câțiva pași șovăelnici spre mijlocul încăperii. Deodată i-a fugit podeaua de sub picioare și s'a clătinat:

„Da ce voiam oare să fac?" Și-a trecut palma peste ochi dar gândurile i se 'nvălmășeau în minte și din toate n'a putut să aleagă niciunul mai cu rost.

Băieții se îmbrăcau grăbiți: Jan și-a scos din dulap traista de drum:

— Mamă, niște rufe!

— A, da, așa e. La rufe mă gândeam: vi le pregătisem să le aveți, dac'o fi ceva.

Vârtejul ce-i cuprinsese mintea s'a astâmpărat și casa veche s'a așezat din nou pe temeliile ei puternice. „Să grijesc de tot ce le trebue băieților, numai să nu uit nimic!" își spunea mereu, în timp ce le așeza lucrurile în traiste: cămăși, izmene, batiste, ciorapi, flanele...

— Nopțile-s reci și acuși s'o strica și timpul, le-a spus băieților când s'au codit să ia cu ei îmbrăcăminte mai groasă.

Intre timp, veniseră toți ai casei de se umpluse odaia. Tata le dădea feciorilor tot felul de povețe iar Maria încerca și ea să-i dea ajutor maică-si. Pepka se tânguia prelung cu un glas ascuțit și stătea aninată de grumajii lui Martin care era oțărît:

— Ei, a dracului muiere, ia nu mai boci! Știi doar că nu pot să te aud. Acum jelești și când am să mă întorc o să-mi faci iar zile fripte, ca înainte. S'a întors însă deodată uimit și a strâns-o tare în brațe sărutând-o cu foc, când a auzit-o spunând:

— Tocmai acum pleci, când am căzut iar grea!

— Las'că mă întorc, Pepka. Câteva zile și-s iar acasă. Ai să vezi! Războiul ăsta n'o să țină mult.

Dinspre sat s'a auzit un fluierat prelung și amândoi feciorii și-au ridicat de jos traistele încărcate. Bătrâna Ana a băgat de seamă că se răcise cafeaua pe marginea cuptorului.

— Trebue să mâncați ceva, copii! A adus ceștile pe masă și a tăiat pâinea.

— Nu ne mai face și tu, mamă, să zăbovim cu prostii! Cine se mai gândește oare la mâncare în clipe dintr'astea? Martin se burzuluise. Totuși a luat ceașca. Te porți așa de parc'ar vrea careva să-și mâne vitele în lanul tău, a luat-o la rost, văzând-o pe maică-sa galbenă la față și cu ochii ca jarul.

Mai mult ca s'o împace decât pentrucă-i era foame, a băut și Jan cafeaua din două înghițituri iar bucata de pâine a băgat-o în buzunar. A strâns-o apoi cu putere în brațe, lipindu-și fața uscată de tâmplele ei.

— De multe ori te-am necăjit, mamă; te rog să mă ierți!

— Nu băiete. Știu că tot ce ai făcut era cu gând bun.

— Chiar de nu ți-oi trimite vești la vreme să nu te gândești la rău. Nu mă las eu răpus atât de ușor. Am să-mi apăr cu îndârjire și viața mea și pe a celorlalți!

— Te înțeleg băiete și am să fiu deseori lângă tine. Știu că tu suferi cel mai mult dintre toți copiii mei. Când s'a apropiat Martin, și-a adus aminte de făgăduiala dată nepoatei mai mari și s'a repezit spre pat. Martino, scoală să-ți iei rămas bun dela taică-tău, a scuturat-o ușor pe fetiță.

— Vasăzică tot pleci? Martina s'a agățat de grumazul lui taică-său și s'a lipit de el drăgăstoasă, iar după ce au

plecat bărbații i-a mulțumit Anei: tare ești tu bună, mam' mare, că m'ai sculat. Fetița ținea mai mult la taică-său, arțăgos cum era el, decât la maică-sa.

Când mai apoi Ana a găsit o pereche de ciorapi de lână uitați, pe care se grăbise atâta să-i cârpească, feciorii ei erau departe, în mijlocul câmpului și nu mai avea cum să-i ajungă. Atunci toate zăgazurile s'au fărâmat și a început să plângă amarnic:

— Am uitat ciorapii! Și atâta m'am ținut să-i dau lui Jan! Se tânguia ca și cum de mototolul acela de lână împletită ar fi atârnat deslegarea tuturor pricinilor încâlcite ce stăteau gata să deslănțuie urgia în lumea întreagă.

— Pentru ce fleacuri te dai de ceasul morții tu, mamă, s'a stropșit tata Jan, oțărît din pricina lacrimilor ei fără rost: Tocmai tu să-ți faci griji într'o clipă ca asta, pentru niște păcătoși de ciorapi?

ZILE DE UMILINȚĂ ȘI DE RUȘINE

Zilele nu stăteau pe loc, ci se târau în silă și pe alocuri la granița Cehiei se auzeau din când în când împușcături. Cei dintâi apărători și-au jertfit tinerețile pentru țara lor dragă.

Trecuseră două săptămâni și câteva zile, când a căzut ca un trăsnet o veste mult mai cumplită decât toate cele dinainte. Ostașii care stăteau la hotar, gata de apărare, au primit un ordin fără nicio noimă pentru ei: să se retragă și să predea armele!

— Ei, na! Cum se poate? Doar nu putem să le lăsăm plocon, fără nicio împotrivire, pământul de care ne leagă un drept sfânt? suduia bătrânul Jan și după ani de zile, Ana i-a văzut din nou ochii plini de lacrimi.

Câteva zile mai apoi, într'o seară, Martin s'a întors acasă. Nu venea dela canton ci deadreptul din oraș, peste Skalka. S'a strecurat în curte pe portița din dos, pe furiș, ca un tâlhar. Pe trup avea mai multe sgârieturi — cum vorbea el despre rănile ușoare pe care le primise — dar în ochi avea căutătura unei fiare săgetate de moarte. Câteva zile nici n'a ieșit din sat.

— Mai mare ruşinea! Comandanţii ăştia ai noştri sunt nişte mişei! Le ţâţâe inima să nu le dea jos galoanele.

Martin se plimba de colo până colo prin odaie şi îşi trecea mereu degetele prin părul sbârlit.

— Oameni buni, îmi vine să urlu, să urlu. Fire-ar al dracului! Ca lupii aş urla...

— Ho, smintitule. Trebuia să te mai ţină'n spital! se stropşea la el Pepka mânioasă.

— Au terfelit toată mândria noastră, ne-au scuipat în faţă! ofta Ana uitându-se neputincioasă la fecioru-său.

Vaţlav era mai liniştit. Venise şi el în zilele astea grele să-şi vadă părinţii. Spunea:

— Poate că într'adevăr nu eram destul de puternici. Şi apoi, rămăsesem singuri de tot în faţa unor forţe mult mai mari.

— Dar, Vaţlave, nu eram singuri. Rusia nu ne-ar fi lăsat aşa... i-a amintit maică-sa, însă Vaţlav s'a înciudat deodată.

— Dracu se mai descurcă în politica asta. Aş vrea să ştiu atunci dece domnii au găsit de cuviinţă să facă ce-au făcut?

In casa de pe Vejfuk se vorbea mult despre cei doi băieţi care lipseau şi Ana se cocârjea tot mai mult sub povara grijilor. Fiu-său Jan n'a lăsat-o să se frământe mult căci i-a trimis curând o carte poştală:

„Măicuţă, gândeşte-te la ce ţi-am spus când am plecat şi fii liniştită!" (Se aflase şi aici, pe Vejfuk, că mulţi flăcăi cehi trecuseră graniţa ţării lor...) In schimb, mezinul Vojtech parcă şi-ar fi uitat mama.

„Nu ştiu dece nu-mi scrie", spunea Ana amărîtă şi căuta să alunge gândurile negre.

După multă vreme a venit în sfârşit o scrisoare şi dela el. Plicul boţit şi murdar se vede că-l purtase cineva o bucată de timp în buzunar până şi-adusese aminte să-l pună la cutie. Vojtech îi scrisese! Mâinile Anei tremurau şi rândurile îi jucau sub ochi. A trebuit să-i citească Maria scrisoarea şi apoi iar s'o ia dela capăt de câteva ori, până ce mamă-sa să-şi dea însfârşit seama că Vojtech nu voise să fie demobilizat şi trecuse cu unitatea lui în Polonia.

„Vasăzică și Vojtech..." Ana nu prea știa dacă în inima ei era mai multă bucurie sau mai multă tristețe. Mândria i-a mai îndreptat totuși puțin umerii aduși.

Crăciunul a fost trist. Vațlav a venit cu ai lui fără să fi fost poftit, dar Ana era prea obosită ca să se mai poată bucura de darurile pe care i le adusese. Și apoi, o mâhnea și o scotea din fire ușurința cu care fiu-său lua totul!

— Frații mei s'au dus să lupte pentru un lucru dinainte pierdut. Ce-și închipue ei c'au să facă cu asta?

— Nu vorbi așa, Vațlav, îl mustra Ana. Nimic nu-i pierdut când credința omului e destul de tare ca să-i țină trează nădejdea.

Și fiindcă toți au fost de acord, Vațlav a spus:

— Mai sunt încă atâtea lucruri, dar tu n'ai cum să le știi...

Ea însă nu s'a dat bătută.

— Dar mai sunt și lucruri pe care niciunul dintre noi nu le bănuește!

Ana auzise vorbindu-se multe despre fasciștii care rupeau bucată cu bucată din pământul Cehiei și Moraviei, de ajunseseră până în inima țării și nu-și putea închipui prea lămurit cum vine asta. „Atunci țara noastră o fi tare mică, dacă au furat atâta din ea. De câte ori e mai mare decât munții ăștia?"

Ai ei vorbeau și despre nemții care smulseseră o parte bună din munții lor:

— Is atât de aproape, că i-am putea nimeri cu o piatră! spunea Martin, dar Anei nu-i venea să creadă că dacă ar merge pe jos două zile prin pădure, spre miazăzi, ar ajunge la granița cea nouă.

— Ia nu mâncați haram! Doar munții-s ai noștri și nime nu ni-i poate lua!

— Ba tocmai că ni i-au găbuit. La răsărit, la miazăzi, la apus ne-au sfârtecat țara.

Maria a început să plângă:

— Suntem închiși aici ca într'un ostrov! Ca să merg la Praga ar trebui să trec pe la ei prin locurile pe care ni le-au luat cu japca!

Primăvara era friguroasă, urîtă, cu ploi dese şi cu viforniţe de zăpadă. Maria, care făcea acum drumurile singură, fără Jan, era mai bucuroasă să rămână peste noapte în oraş, aşa că nu mai venea acasă decât odată pe săptămână. Sosea obosită şi plină de noroi şi mamă-sa băgase de seamă că nu mai era ştrengăriţa sglobie şi nepăsătoare de altădată.

„A început să simtă şi ea puţin greul vieţii", zicea, aducându-şi aminte că ea când avusese vârsta fetei nu prea ştiuse ce sunt grijile.

Pe la jumătatea lui Martie, s'a burzuluit vremea de ai fi zis că s'au răsculat smeii din munţi. Pe Vejfuk se pornise o vijelie de trosneau şindrilele acoperişului vechi din pricina vântoasei sălbatice. Anicika, trezită de furtună şi-a înfundat capul în pernă şi a început s'o strige cu desnădejde pe mam'mare. Ana s'a sculat, a aprins lampa şi s'a îmbrăcat deabinelea. Şi tata Jan a ieşit din pat, şi-a pus pantalonii, şi-a tras ciorapii groşi de lână în picioare şi a ieşit pe sală... Ana a auzit cum s'a trântit deodată de perete uşa când a tras zăvorul; vântul s'a învolburat prin sală sgâlţâind chepengul ce da în pod. Când bătrânul gospodar s'a întors în odaie, s'a strecurat printre picioarele lui şi Brocek, căţelul negru, sgribulit tot şi cu coada între picioare şi s'a vârît îndată sub cuptor.

— Brrr, ce vreme! s'a scuturat bărbatul Anei.

— Nu-i vine omului să alunge afară niciun câine. Cred că până dimineaţă o să crească zăpada până la genunchi. „Pe unde or fi oare băieţii noştri?" şi-a adus aminte Ana.

N'a trecut mult şi a venit şi Martin cu Pepka la ei în odaie. Martin suduia:

— S'o ia dracu de odăiţă! E frig ca la gherlă! S'au apucat apoi să facă focul în vatră mârâind: Nu mă mai duc să dorm acolo.

Dimineaţa era şi mai urît decât peste noapte. Cerul mohorît coborîse jos până aproape de coamele pădurilor, iar satul nici nu se mai zărea prin ninsoarea deasă. Femeile de pe Vejfuk n'au vrut să-i lase pe copii la şcoală şi fetele au fost bucuroase să se urce pe cuptorul cald.

Incă de dimineaţă, Pepka era neliniştită. Se temea:

— Cred că mi s'a'mplinit sorocul. Luând lucrurile din

pripă, Ana a făcut focul în odăiţă şi a umplut cu apă cazanul mare dela cuptor. Apoi toată după masa a curăţat cu bărbatu-său zăpada din curte şi de pe drumul de pe coastă acoperit de nămeţi.

La amiaz, Martin a fugit până în sat după moaşă, în timp ce în odăiţa încălzită, Pepka se pregătea să înfrunte durerile facerii. In aşteptare, casa veche amuţise. De astădată, pe Vejfuk, avea să vină de bună seamă, un flăcău.

Văzând că Martin se întoarce atât de repede, Ana şi-a închipuit că nici n'a coborît până jos în sat. Clocotea de mânie şi scrâşnea din dinţi ca un câine turbat şi maică-sa i-a aţinut calea când a vrut să treacă spre odăiţă:

— Nu intra acolo, Martine, mai bine să nu te vadă nevastă-ta în halul ăsta! Şi l-a împins înapoi în odaie. Martin şi-a încleştat dinţii puternici dar şi-a lăsat pumnii strânşi să spânzure neputincioşi pe lângă trup.

— Azi dimineaţă s'a spus la radio că nemţii ocupă Praga. De bună seamă că au început să mişune şi pe aici, prin partea locului, a izbucnit deodată şi apoi a fugit în curte. Vine urgia şi noi aici hălăduim! Ne jucăm cu zăpadă!

Ana a primit lovitura fără să se clintească. Se uita spre fiu-său uluită, dar căutând să-şi ţină firea.

— Dacă ai fi stat mai mult în sat aş fi spus că te-ai îmbătat. Aşa însă nu-mi rămâne decât să te cred... a spus ea, deşi sălita era goală, căci Martin şi coborîse în curte.

Din odăiţă s'au auzit ţipetele Pepkăi şi Ana a alergat la ea. Şi a şoptit:

„Omul n'are voie să se gândească la sine". Iar când, după o clipă, s'a aplecat asupra trupului tânăr care se svârcolea în dureri, cu priceperea ei şi-a putut da seama că: „Acum începe".

In aceeaşi zi de cincisprezece Martie, Pepka a născut a patra fetiţă. Au botezat-o câteva zile mai târziu, dându-i numele de Vlasta.

— Toate-mi merg pe dos! se văicărea Martin, care deşi coşcogea omul, vânjos şi aprig, era gata să plângă.

In faţa şcoalei de trei clase din Hurka, fetiţele se strânseseră ciotcă în jurul Anicikăi de pe Vejfuk, care le împărtăşea tainele casei:

— Când a aflat mama c'o să ne ocupe, a început să blesteme. Ba a şi căzut la pat de supărare. Ca s'o împace,

lelea lui Blaha i-a adus o fetiţă. De-aia tata stă tot încruntat şi nu vrea să vorbească cu nimeni.

Mai isteaţă, Martina i-a luat vorba din gură:

— Minte, mama e'n pat fiindcă a născut o fetiţă iar tata are ciudă pe nemţi!

Dinspre parcul castelului s'a auzit scârţâit şi tropot de bocanci soldăţeşti. Fetele s'au risipit speriate:

— Aoleu! Nemţii!

— Ia te uită, fetele se tem de nazişti, râdeau de ele băieţii care erau mai curajoşi.

Vremurile de restrişte nu mai aveau sfârşit şi printre veştile pe care le aducea Maria dela oraş şi bărbaţii dela curte, nu era una care s'o înseninеze pe bătrână.

In oraş se făcuseră multe arestări, mai ales printre cei cu care Jan feciorul avusese legături.

— Bine a făcut că a plecat, altminteri acum ar fi stat la gros. Maria mai venea şi ea cu alte bucurii, aducându-i maică-si tot felul de svonuri dela oraş:

— Ii închid pe toţi comuniştii.

— Au să le dea ei drumul. Dece să umple temniţele cu nişte oameni de ispravă aşa cum e şi Jan al nostru? se mângâia singură Ana.

Când ai casei au început să vorbească despre protectoratul pe care naziştii l-au statornicit pe pământul Cehiei şi Moraviei, Ana a ţinut să ştie ce anume vrea să spună vorba asta.

— Are haz că ne-au luat sub aripa lor să ne ocrotească! glumi Maria.

— Tare mai sunt ciudate şi încâlcite lucrurile în lume, a oftat Ana. Atunci şi acela care a furat porcul Manciei lui Kordula a luat-o chipurile sub ocrotirea lui?

Martin a râs cu poftă şi bătându-se vesel peste genunchi, o lăuda:

— Aici să ştii că ai brodit-o, mamă!

OAMENII SUNT CA FRAŢII

Ana nu mai pleca de pe Vejfuk decât ca să-şi vadă ogorul. In sat cobora rareori, aşa încât n'a dat ochi cu soldaţii duşmani decât pe la începutul verii. Tocmai păştea vitele pe

Skalka sus, când a văzut un pâlc de tineri. Ieşiseră din Hurka, răspândindu-se prin lanuri şi'n pădure.

„Adică ăştia să fie duşmanii noştri?" A tresărit când alături, în pădure, a răsunat un ordin rostit de un glas puternic într'o limbă necunoscută. S'a speriat puţin când au dat buzna în poeniţă câţiva soldaţi în uniforme sure. S'a uitat la ei cu ochi mari ca orice sătean bătrân obişnuit să vadă în jurul lui mereu aceleaşi lucruri. Cei mai mulţi erau băieţi tineri, subţirei şi cu păr bălai. A trecut-o un fior când a zărit pe capela lor câte un cap de mort şi s'a gândit: „Umblă cu stema morţii în frunte şi nici că le-ar fi ruşine!"

Era pe vremea când lumea nu vorbea decât despre războiul dintre nazişti şi polonezi. După ocuparea Cehiei — socotea ea — naziştilor li se deschisese şi mai mult pofta de cuceriri şi acum erau din ce în ce mai nesăţioşi. Intr'o seară, vătăşelul Blaha a venit în goană pe Vejfuk şi a început să strige speriat:

— Oameni buni, camuflaţi ferestrele! De jos se văd ca nişte făclii! Dacă prind nemţii de veste, vai de pielea voastră!

Ana i-a răspuns puţin înciudată:

— N'am ce să ascund de oameni!

A doua zi însă a descusut o fustă mai veche şi seara a acoperit ferestrele cu un zăbranic, şoptind în sine:

„Acum parc'am fi înmormântaţi de vii!"

Era în douăzeci şi opt Octombrie. In fiecare an, în ziua asta Ana îşi amintea ca aevea, dimineaţa aceea friguroasă, deşi însorită, când lucrase bucata de pământ semănată cu sfeclă de pe culme. Işi simţea şi acum mâinile îngheţate şi îl vedea pe Vojtech copil, jucându-se pe hat. Băiatul ridicase capul când s'au slobozit loviturile acelea de tun. Strigase:

— Mamă, împuşcă... Dinspre pădure se zăriseră venind în goana mare şi ceilalţi băieţi cu vestea îmbucurătoare:

— S'a făcut pace! Şi nouă ne-a dat drumul dela şcoală... Ana retrăia mereu clipa aceea de bucurie şi de nespusă uşurare. Acum însă, amintirea asta era învăluită într'un linţoliu. Pacea fusese alungată de viforniţa războiului. Poporul înrobit, suferea iar.

In ziua asta, care altădată fusese o mare sărbătoare, Maria s'a întors dela oraş cu ochii roşii:

— Of, ce n'aș da să nu mă mai întorc acolo! Te cutremuri și ți se face scârbă când vezi tot ce se întâmplă. S'a așezat obosită pe laviță lângă vatră și și-a acoperit fața cu palmele.

„Au otrăvit tinerețea copiilor noștri", s'a gândit Ana. Mândrețea ei de fată, altădată atât de svăpăiată și cu inima slobodă de orice griji, se schimbase tare de când năvăliseră naziștii în țară. Din ochii ei nu se stingea nicio clipă măcar scânteia desnădăjduită și înverșunată de ură, iar când vorbea, fiecare cuvânt ce-i ieșea din gură era plin de amărăciune. Mai râdea și acum încă, dar râsul ei scrijelea urechile sunând nefiresc și de câte ori o auzea Ana se gândea fără să vrea la sgomotul pietrelor sparte la cariera din apropiere.

Maria povestea despre sălbăticiile cotropitorilor, sălbatici despre care în toată țara se vorbea cu fiori de groază. Bătrâna Ana nu voia să le dea crezare. Se temea să nu-și piardă cu totul încrederea în om. Auzise despre vânătoarea turbată pornită printre localnici, despre chinurile crâncene la care erau supuși studenții, atât băieții cât și fetele, despre cei dintâi dintre ei căzuți sub loviturile ucigașilor, și ochii istoviți o dureau din pricina lacrimilor pe care nu le putea vărsa; Maria își ușura uneori sufletul plângând amarnic și maică-sa o sfătuia atunci cu blândețe:

— Ai atâta viață și atâta vlagă în tine. N'o prăpădi zadarnic că o să-ți trebuiască; să nu te încarci niciodată cu o povară peste puterile tale; numai așa ai să poți umbla totdeauna drept. Să vezi tu c'o să mai apucăm zile bune...

După câtva timp, Maria i-a povestit din nou cum a scuipat în față un soldat german ce se legase de ea.

— Unu roșcat și obraznic, spunea supărată, ar fi trebuit să-l scuip drept între ochi.

Martin era alături de ea cu tot sufletul.

— Halal fată, Maria noastră. Să știi că mi-ai plăcut.

Ana însă a mustrat-o îngrijorată:

— Ai făcut un lucru necugetat. O faptă ca asta poate să te bage și pe tine în bucluc și pe noi!

Martin însă a râs ca un copil:

— Da de unde. Bine i-a făcut, măcar așa vor ști și nemții cât de tare îi disprețuim!

Era pe vremea când Gestapoul începuse să facă arestări şi printre cei din partea locului. L-a ridicat pe doctorul cel bun, câţiva învăţători şi oameni mai tineri care lucrau la oraş. Se spunea că printre cehi se aflau unii mişei care-i vindeau nemţilor.

Vaţlav a venit într'o zi pe acasă ca să vadă ce mai rămăsese dela cei doi fraţi care-şi pierduseră urma. A căutat mai cu seamă printre lucrurile lui Jan şi se arăta îngrijorat.

Ana a băgat de seamă că şi el, ca toţi ai săi, îşi pierduse încrederea pe care o avea mai înainte în sine şi nu mai sporovăia vrute şi nevrute.

— Tot calabalâcul ăsta pe care l-au lăsat băieţii trebue scos din casă ! i-a spus apăsat, maică-si. N'ar fi de mirare să vină şi pe la voi Gestapoul. Trebue să fim cu ochii'n patru să nu cădem în capcană. La plecare i-a spus maică-si privind odaia lor atât de săracă : Nici nu ştii ce dor mi-e adesea de liniştea şi singurătatea voastră.

I-a răspuns cu un glas potolit :

— Oricât de mare ar fi singurătatea, durerea noastră-i aceeaşi. Aici ori aiurea loviturile-s tot atât de grele...

Şi câteva zile dearândul după aceea, sobele de pe Vejfuk au duduit, iar pe horn au sburat fluturi negri de hârtie arsă. Cu inima îndoită Ana punea pe foc tot ce ai săi, siliţi de împrejurări, sortiseră focului. Erau file acoperite cu scrisul necitet al lui Jan, tot felul de broşuri, o mulţime de ziare vechi şi însemnările lui Vojtech din cuprinsul cărora se vedea că băgase bine la cap tot ce-i spusese cândva frate-său mai mare ; ba chiar şi câteva amintiri pe care Ana le avea, păstrate cu grijă, dela feciorii ei : cartea poştală trimisă de Jan şi ultima scrisoare a lui Vojtech. Când Maria a dat peste ele în tron, unde le ascunsese maică-sa, s'a iscat o ceartă scurtă dar aprigă.

— Dar astea-s pentru sufletul meu, n'am altceva mai de preţ decât ele. Nu vă las să le daţi pe foc ! se împotrivea Ana.

— Se vede că ţi-ai pierdut de tot minţile mamă, s'a răstit Martin îndârjit.

— Cum poţi să fii atât de nesocotită ? Tocmai scrisorile astea de-ar pica în mâna nemţilor ar fi spre pierzania noastră, a căutat s'o înduplece Maria.

— Nu văd dece-ar veni tocmai în pustietatea noastră. N'au ce căuta aici! Şi apoi, las'că le ascund eu bine. Ana a început să lăcrimeze, dar când în cele din urmă Maria le-a aruncat în vatră, n'a mai avut putere s'o împiedice.

In săliţă, sub scară, era o lădiţă cu cărţi de ale lui Jan. Ai casei n'au îndrăznit să le ardă şi pe acestea. Până şi Martin a pregetat:

— După mine ar trebui să le punem şi pe astea pe foc, că-i vorba în ele numai de bolşevism. Ar fi mai cuminte, dar ştiu că Jan nu ne-ar ierta niciodată. Deaceea cred că cel mai bine ar fi să le îngropăm undeva.

Pentru ca să nu mai dăinuie nicio temere, Ana a răsfoit cărţile vechi de şcoală ale lui Vojtech şi a întors pe dos toate buzunarele hainelor care de atâtea ori îi trecuseră prin mâini, dela plecarea băieţilor. Intr'unul din buzunarele lui Jan, a găsit două coale de hârtie împăturite. Una era acoperită cu scrisul mărunt şi încâlcit al flăcăului; cu multă greutate a putut să deslușească primul rând: *Spicuiri din cuvântarea tovarăşului Gottwald din ziua de 9 Septembrie 1938.*

„Tovarăşul Gottwald", a repetat amintindu-şi că auzise numele acesta din gura lui Jan care îl pomenea adesea, deşi vorbea puţin deobicei şi s'a gândit: „Se vede că-i unul dintre aceia dela care Jan lua pildă".

A doua coală era tipărită. In viaţa ei Ana nu apucase să citească multe dintr'astea. Vederea i-era slabă, aşa că abia silabisea:

„Sculaţi voi oropsiţi ai soartei, voi osândiţi la foame, sus..." şi aşa mai departe până aproape de sfârşit, chemarea avântată şi plină de focul luptei, o chemare la răsvrătire trimisă tuturor robilor din lume. Nu ştia nimic despre *Internaţională,* cântecul de luptă ce se născuse în timpul Comunei din Paris, în Franţa însângerată; dar puterea cuvintelor i-au tulburat inima ei peste care trecuseră anii şi a umplut-o de ură, de râvnă şi de credinţă.

„Asta trebue să o păstrez. Jan o să se bucure tare când o s'o vadă înapoi". Şi-a amintit însă că lăsase nepoatele de capul lor şi băgând cele două foi în buzunarul adânc al fustei, a închis dulapul vechi din săliţă şi a intrat grăbită în odaie.

Ana îmbătrânise însă şi cum nu mai avea ţinere de minte, foile găsite au rămas uitate în buzunarul ei. Câteva zile mai

târziu, Pepka dând peste ele la spălat, le-a mototolit şi le-a asvârlit. Abia atunci şi-a adus aminte Ana de ele, dar era prea târziu. Degeaba o mai mustra pe Pepka:

— Nici nu ştii măcar ce ai aruncat. Când s'o întoarce Jan să vezi ce necaz o să fie pe el.

Ai casei au chibzuit între ei unde să ascundă lada cu cărţi a lui Jan. Ana şi-a adus aminte de ascunzătorile vechi de pe timpul primului război mondial când dosise sacii cu bucate şi de ascunzătoarea din odaie, din faţa cuptorului. Tata Jan a gândit la un cotlon de sub podeaua hambarului unde nimeni nu ar fi dat de ea, dar Martin avea de adus puternice întâmpinări la tot ce pitiseră părinţii lui.

— O să se prăsească şoarecii în ele şi apoi ce mai încoace şi'ncolo, nu vreau ca lucrurile astea să rămână în casă. Voia să îngroape lada în spatele grădiniţii lângă gard sub o grămadă de stânjeni aduşi din pădure, şi de vreme ce hotărîse aşa, nimeni n'a mai putut să zică nimic... Am s'o ticluesc eu aşa ca să nu pătrundă umezeala până la ea.

A doua zi de dimineaţă, Martin a cercetat stivele de stânjeni frumos întocmite, căutând printre ele pe cea mai potrivită pentru un ascunziş bun. După ce a dat de mâncare la vite s'a dus cu taică-său la câmp. Era primăvara în timpul semănatului; Martin însă stătea ca pe ghimpi. Lădiţa mică de sub scara din săliţă nu-i dădea pace. S'a întors deci acasă şi a luat-o pe maică-sa să-i dea ajutor; au desfăcut amândoi grămada de lemne pe care o alesese, şi în locul acela Martin a săpat pământul vârtos făcând o groapă adâncă. Ana dădea la o parte pietrele pe care fecioru-său le scotea din pământ şi cu fiecare piatră aruncată i se uşura inima. Căci şi ea trecea pe lângă lădiţa mică din săliţă de parcă ar fi fost încărcată cu praf de puşcă.

Nu apucaseră să sape bine, că le-a venit un oaspe. Ondrej Kryda zis Frumosul hoinărea prin pădure. Nepoftitul a speriat-o atât de tare pe bătrână de parcă ar fi văzut în preajmă un balaur. A simţit cum i se moaie genunchii şi i se strânge stomacul.

— Ce vânt te aduce pe aici, mă ţângăule, a bombănit Martin strunindu-şi glasul să nu i se bage de seamă încurcătura, dar întunecându-se şi mai tare la faţă, cu toate că de felul lui stătea tot încruntat.

Ana a spus cu un glas puţin ostenit:

— Credeam că stai la oraş, Ondrej.

— Aşa-i; am venit doar pe câteva zile să-l văd pe tata şi să dau iama prin fetele de aici. Maria voastră, lele, s'a făcut o mândreţe de fată dar îi place să sgârâe! Eu totuşi — sau poate tocmai de asta — m'aş însura bucuros cu ea. Frumosul avea un glas linguşitor, molatic, de parcă ar fi tăiat unt, aşa încât Ana nu-şi dădea bine seama dacă vorbea serios ori glumea.

— N'am crescut-o pentru tine, Ondrej. Ai tu la oraş altele mai acătării.

Martin a râs ameninţător.

— Să ştii că-ţi rup oasele dacă te prind că-i ţii calea! Apoi a căutat să afle pe ocolite pentru ce venise pe acolo Frumosul.

— Ia ascultă, cum faci de te apropii ca un dihor să nu prindă omul de veste. Măcar dacă ai avea duhoarea lui, să simţim când vii!

Ondrej a rânjit şi a spus sclifosindu-se ca o muiere care îşi încearcă farmecele:

— Cunosc eu multe feluri...

Se vede că nu-l zorea nimic; a pipăit pământul aşternut cu ace de brad să vadă de-i umed, apoi a rostogolit un bolovan mai lătăreţ, s'a aşezat ca la el acasă, cu coatele pe genunchi şi se uita cu luare aminte cum munceau cei doi de pe Vejfuk care se apucaseră de o treabă atât de ciudată.

— Da ce faceţi aici? a întrebat în cele din urmă.

— Vrei să ştii ce? Căutăm o comoară! a rânjit Martin şi cum stătea cu picioarele răşchirate peste groapă şi-a sprijinit mâinile în lopată şi s'a uitat lung, la oaspele nepoftit. Apoi, fără zâmbet pe faţă: Ni s'au prăpădit pisicile. Închipueşte-ţi, Frumosule, nu mai avem o pisică în toată casa. A dat ciuma în ele sau dracul ştie ce. Ori poate le-o fi otrăvit cineva. Cine ştie, oi fi făcut-o tu, cu mâna ta, că nu-i nici în tine dram de omenie!

— Mmm! Ondrej şi-a strâmbat faţa şi a închis ochii. Apoi a scos din buzunar o tabacheră frumoasă, a luat o ţigară pe care a băgat-o nepăsător în colţul gurii, apoi l-a îmbiat şi pe Martin: Fumezi?

Martin a zâmbit deodată, voios.

— Nu, nu ştiu ce-i aia. Dar, hai, să încerc.

A luat ţigara; a strâns-o neîndemânatic între buze şi a

aşteptat să i-o aprindă Ondrej. A aruncat apoi lopata din mână şi s'a aşezat pe jos, lângă el:

— Nu ştii ce a mai jelit mama după pisicile astea, a început el înnodând firul vorbei părăsite mai înainte şi Ana s'a uitat la el mustrându-l în gând:

„Nu ţi-e ruşine să minţi?..."

— Voiam să le asvârl la gunoi dar ce crezi că m'a lăsat mama? Nici nu se putea dealtminteri pentrucă gunoiul trebue scos la câmp. Acum o să le facem o înmormântare în lege.

In timp ce amândoi tăifăsuiau, fiecare râdea de prostia celuilalt. Ondrej părea mai meşter în vorbă şi s'ar fi zis că Martin se lăsa dus de el. Au vorbit despre fraţi, despre Maria (şi Frumosul voia să ştie prea multe despre ea, lucru ce dădea de bănuit) despre duşmanii ce le cotropiseră glia iar în alte ţări înaintau pe toate fronturile. Ondrej ţinea urma şi Martin adulmeca.

„Ogarul goneşte după vulpoi, nu-i a bună asta", se gândea Ana care se apucase să sape mai departe.

După un timp i-a spus lui Martin:

— Lasă sporovăiala şi vino mai bine de-mi dă ajutor.

— Tocmai mă gândeam, mamă, că ajunge atât, doar nu-i nevoie de cine ştie ce groapă adâncă pentru trei pisici.

Ana a înţeles. A luat târnăcopul şi lopata, le-a cărat în hambar şi şi-a făcut de lucru prin casă.

In timp ce pregătea pe săliţă lăturile pentru porc, Pepka a scos capul din odaie şi a întrebat-o necăjită:

— Tare aş vrea să ştiu ce caută Frumosul ăsta pe aici?

— Deşi a crescut laolaltă cu copiii mei, nu prea ştiu ce hram ţine. Niciodată omul nu se simte în apele lui când e el de faţă.

— E o lepădătură, un bicisnic. De copil se vedea că nu-i poamă bună, şi Pepka şi-a amintit atunci de o întâmplare pe care demult o uitase.

La amiaz, când s'a întors Martin în odaie, l-a luat în primire, furioasă:

— Cum nu ţi-e milă de atâta vreme pierdută? Ondrej te trăgea de limbă şi tu stăteai ca prostul!

— Nu te aprinde Pepka, i-a spus el râzând. Dacă mama ar şti ce-i în gândul meu, ar înţelege că şi faptele ce par fără rost pot fi uneori de folos. Tot mai degrabă ţi-l pun eu în cofă pe Frumosul, decât el pe mine.

A mâncat la repezeală câteva piroşti şi a fugit iar afară. Când după o bucată de vreme Ana a ieşit şi ea să adape capra, l-a găsit scoţând cu o tinichea ruginită scârnă din hazna.

— Ce-ţi veni să faci treaba asta tocmai acu, după masă?

S'a uitat la ea cu înţeles.

— E zor mare. Trebue să îngrop pisicile până n'o apuca să vină iar Frumosul în iscoadă. Şi-a întins pasul spre groapă grăbit să verse acolo scârna puturoasă din tinichea.

— Tare mă tem Martine, că ce faci tu nu faci bine! i-a strigat din urmă maică-sa iar când băiatul în loc să-i răspundă a început să fluiere vesel, l-a dojenit: Te porţi ca un copilandru de zece ani.

Seara, Martin s'a dus să care apă pe Vejfuk; trecând prin faţa casei lui Kryda a început să fluiere atât de tare, de-a ieşit gospodarul şi i-a strigat supărat:

— Ce-i mă, Martine, au intrat dracii în tine? Mă mir cum mai poţi fi vesel pe vremurile astea!

— Sunt pe urma unei godine spurcate şi dacă pun mâna pe ea îi scutur bine cojocul. Pare-mi-se că multe stricăciuni a făcut şi pe mulţi a păgubit până acum.

— Ei da, voi care staţi acolo sus, lângă pădure, nu duceţi lipsă de fiare. Băiatul mai mare al lui Matej Kryda a dat din cap cu înţeles.

Martin coborîse pentru a treia oară la pompă când vătăşelul Blaha a trecut să tragă clopotele pentru vecernie. Ca deobicei, viitorul gospodar de pe Vejfuk s'a dat puţin în vorbă cu el. După ce Blaha a tras clopotele, au mai stat o grămadă sub troiţă şuşotind de zor între ei.

Seara, târziu, în timp ce copiii dormeau demult şi chiar şi cei mari se pregăteau de culcare, Martin şi-a încălţat pantofii şi şi-a pus şapca pe o ureche.

— Unde te duci acum, noaptea? l-a întrebat Pepka neliniştită.

— Ei, unde? După fete, dacă acasă am o babă arţăgoasă!

Martin îşi regăsise hazul care niciodată nu-i prisosise, iar în vremea din urmă îl părăsise cu totul. A pornit-o apoi spre câmp cu lădiţa lui Jan sub braţ şi s'a înapoiat abia când Blaha suna miezul nopţii.

A doua zi la amiază, în locul lui Blaha a tras nevastă-sa clopotele. Smucea de funia groasă mișcând brațele în tact, cum se obișnuise; se uita smerită la icoana săracă a troiței. Privirea ei ascuțită a lunecat apoi spre lespedea mare de piatră de sub icoană, pe care îngenunchia lumea. Câțiva oameni bătrâni — care țineau minte tot felul de minuni — spuneau că pe lespedea asta umblase maica domnului, lăsându-și urma piciorului. Intr'adevăr, în mijlocul ei era o scobitură cât tălpița unui copil, făcută probabil de apă. Femeia, cuvioasă de felul ei, nici nu-și terminase bine rugăciunea când a băgat de seamă că pământul din preajma troiței fusese răscolit proaspăt și apoi bătătorit. I s'a părut că și piatra fusese puțin mișcată din loc.

— Dracii ăștia de copii nu mai au astâmpăr! Și-au făcut de joacă și într'un loc sfânt ca ăsta! s'a plâns acasă omului ei, supărată.

— Nu știi că de derbedei n'ai cum să te ferești? Lasă, că le-am dat eu de cheltuială când i-am prins la troiță! Am bătut pământul la loc și acum nu se mai vede nimic. Vezi să nu scapi vreo vorbă despre asta față de femei! Am putea intra în bucluc. Să nu spună lumea că nu păzim cum trebue lăcașul lui dumnezeu.

Blaha și-a potolit nevasta dar seara, la fântână, i s'a plâns lui Martin:

— Muierea asta a mea are niște ochi de erete. Nu-i scapă nimic...

GESTAPOUL PE VEJFUK

Zilele treceau și viața se depăna înainte. Martin, care o bucată de vreme după ce pe Vejfuk îl avuseseră oaspete pe Ondrej Frumosul, era ca un câine de pază care adulmecă hoțul, se liniștise acum. Se simțea puțin rușinat și încurcat, ba își ieșea din țâțâni atunci când Pepka se apuca să-l ia peste picior, amintindu-i de comoara pe care o ascunsese sub grămada de stânjeni dinspre pădure.

Văzând că din glumă în glumă au trecut la ceartă, Ana i-a dojenit:

— Parc'ați fi doi cocoși. Nici nu mai știe omul de sun-

teţi bărbat şi nevastă. In sinea ei însă era mulţumită că Frumosul nu era totuşi chiar atât de rău cum îl credea Martin. Nu bănuia ce-i pregătea fiu-său lui Ondrej.

Semănăturile de primăvară se săltaseră binişor când au picat pe Vejfuk alţi oaspeţi nepoftiţi. Era după amiază. Martin cu nevastă-sa şi cu tata Jan plecaseră la câmp; rămăsese numai Ana acasă cu nepoatele mai mici. A spălat şi a aşezat vasele şi a culcat-o pe Vlasta, a mică. S'a necăjit când fetiţa care tocmai adormise, a fost trezită de duduitul unui motor ce se auzea de jos, de sub coastă.

„Se vede că or fi sosit iar niscaiva oaspeţi nechemaţi". Pe atunci, automobilele îşi făceau deseori drum prin satul ăsta uitat şi cu toate că era un lucru ce nu se vedea în fiece zi, lumea nu se îmbulzea. Veneau tot soiul de controale şi odată cu ele, griji şi necazuri. Troiţa veche era acoperită cu ordonanţe afişate pe care până la urmă, nu le mai citea nimeni.

Adesea se pomeneau în sat şi cu nemţi veniţi în plimbare. Lăsau maşina în drum, lângă pădure, iar ei plecau să cutreiere locurile. Adesea automobilul stătea multă vreme părăsit în drum lângă Vejfuk, dar sătenii-i opreau pe copii să se apropie.

Şi de astădată, ducându-se la fereastră s'o închidă ca să nu se mai audă sgomotul, Ana a văzut o maşină mică, cenuşie, ce urca în sus pe coastă.

„Au venit doar în plimbare", s'a gândit uşurată. S'a dat înapoi dela fereastră şi a urmărit din mijlocul odăii automobilul care s'a oprit chiar în faţa porţii lor. „Când s'or întoarce ai noştri dela câmp n'au să poată băga căruţa în curte", s'a gândit îngrijorată, când a văzut coborînd din maşină doi bărbaţi. Mai era şi un al treilea care sărise să le deschidă celorlalţi uşa şi apoi se aşezase iar la volan. Văzând apoi că străinii se îndreptau spre casa lor, a simţit deodată cum începe să-i bată inima. S'a grăbit să strângă vasele de pe masă şi să şteargă iute scândura. Nici n'a apucat să răspundă la bătăile puternice în uşă că bărbaţii au şi intrat în odaie.

Ana i-a măsurat cu privirea. Era obişnuită să se uite bine la om înainte de a deschide gura, mai cu seamă atunci când vorbea cu el pentru întâia oară. Unul dintre oaspeţi era un

om șters de tot, din aceia care trec zilnic pe uliță, fără să-i bage nimeni în seamă. Ana și-a întipărit însă bine în minte chipul lui căci era totuși altfel decât sătenii ce trăiau în preajma ei. De statură mijlocie și cam grăsuliu părea binevoitor, prietenos. Pentru ea era un domn! Zâmbea din când în când strâmb și zâmbetul ăsta îi schimba fața rotundă făcându-i-o batjocoritoare. Pe celălalt, slab și deșirat care i-a trecut cel dintâi pragul, l-a cercetat și mai bine, deși dela început i-a fost silă de mutra lui. Avea numai dinți de aur în gură și duhnea urît. Când cei doi au intrat în odaie, Ana nu s'a speriat câtuși de puțin de vorba lor răstită după care și-a dat seama că sunt dela poliția secretă germană. In clipa aceea n'a priceput rostul venirii lor, nici primejdia ce-o pândea.

Din obișnuință, a șters cu șorțul scaunele curate și i-a poftit să șadă. Nu i-a plăcut deloc felul lor gălăgios, căci făceau mai multă zarvă decât îi șade bine unui om vesel din fire chiar când e acasă la el. Vorbeau între ei răstit, fumau și aruncau scrumul pe podele deși le pusese pe masă scrumiera lui Jan.

Primul care i-a vorbit a fost cel deșirat. Avea o mulțime de întrebări să-i pună și Ana — care abia în timpul discuției a început să aibă fereli — le-a răspuns cu grijă.

— E frumos aici la dumneavoastră, dragă doamnă. Firește că n'ați vrea să părăsiți locul ăsta, nu? Mă mir că băieții n'au rămas aici cu dumneavoastră!

Ana a fost mirată că știe despre băieții ei dar a izbutit să rămână liniștită și să zâmbească:

— E cam sărac, dar de alde noi ne mulțumim cu atât. Pentru ăi tineri e cam strâmt, de-aia ei vor să iasă în lume. Păreau curioși să afle cât mai multe despre băieți și i-au cerut fotografii de ale lor. A scotocit în tron și a găsit câteva de când erau flăcăiandri. I s'a părut că nemții se uitau mai deaproape la acelea ale lui Jan și ale lui Martin.

După ce le-au privit îndelung, cel deșirat a băgat fotografiile în buzunar.

— Ah da, a zâmbit, când Ana i le-a cerut înapoi. Mai târziu. La mine nu se pierd.

Apoi, le-a povestit cu întreruperi cum pierduse urma celor doi băieți și atunci cel spelb și-a strâmbat gura în chip de zâmbet prietenos.

— Nu prea ai parte de bucurii dela ei, ce zici?

— Orice mamă are necazuri cu copiii, a răspuns pe ocolite.

Oaspeţii au stat destul de mult pe Vejfuk şi au încercat în tot felul s'o iscodească pe bătrână, deşi pentru ei Ana nu era decât o ţărancă proastă. Poate niciodată în viaţa ei nu-şi măsurase ea atâta vorbele. La sfârşit i-au cerut să le dea ceva rece de băut şi când le-a adus două căni cu lapte dela pivniţă unde îl păstra pentru copii, s'au întrecut în laude. Pâinea neagră însă nu le-a plăcut. Ar fi vrut s'o ungă cu ceva.

— Unt n'am. Nici lapte n'avem deajuns pentru copii, şi-a cerut iertare Ana cu o strângere de inimă, iar omul cel spelb la chip a râs strâmb.

— Da ne mai dai puţin, ce zici?

Când s'a întors din pivniţă cu laptele care mai rămăsese, intrând pe uşă s'a strecurat printre picioarele ei şi cotoiul. Simţise laptele şi se tot linguşea, mioriăind. Lunganul a lăudat:

— Frumoasă pisică! Şi a întrebat-o curios: Demult o aveţi?

— De câţiva ani, i-a răspuns Ana.

— Intr'o gospodărie, în preajma pădurii, e nevoie de pisici. Cred că aveţi mulţi şoareci pe aici. Ochii sticloşi au clipit cu înţeles în faţa palidă pe care nu se citea nimic a lunganului. In clipa aceea, Ana şi-a adus aminte de Ondrej Frumosul şi fiindcă bănuelile ei începeau să se adeverească, a cuprins'o întristarea şi s'a simţit amărîtă până în adâncul sufletului.

„Vasăzică asta era. Isuse Hristoase, cum e cu putinţă să fie atât de mişel?" A trebuit să facă o sforţare grozavă ca naziştii să nu bage de seamă neliniştea ei. Când în sfârşit, oamenii Gestapoului s'au ridicat să plece, se simţea obosită ca după o muncă lungă şi grea. S'au despărţit de ea, pe cât se părea, prietenoşi şi lunganul i-a duhnit în faţă un miros greu.

— A fost foarte bun laptele. Cred c'o să mai venim iar pe aici, curând de tot.

Şi-a ţinut răsuflarea şi şi-a întors faţa.

Oamenii Gestapoului nu s'au lăsat prea mult aşteptaţi. Au venit chiar în aceeaşi noapte. Abia trecuse de miezul nopţii şi în casă nu dormeau decât copiii pe care venirea oaspeţilor de după-amiază nu-i tulburase.

— N'o să închidem ochii noaptea asta, a avut parcă o bănuială tata Jan deşi nimeni nu s'ar fi gândit că oaspeţii aceia temuţi s'ar putea întoarce atât de repede. Stătea culcat în pat cu ochii închişi şi pusese palma stângă pe braţul nevestei.

Afară în curte, Brocek a început să latre furios de a ridicat toţi câinii din sat. Maria şi-a înfundat capul în pernă, murmurând:

— Ce or fi având dulăii ăştia azi?... Apoi s'a făcut linişte în odaie. Doar din odăiţă se auzea vorbă şi plâns de copil. Pepka o alăpta pe a mică. Ceva mai târziu, Martin a ieşit în prag şi a strigat la câine care s'a potolit o clipă, doar atât cât a zăbovit stăpânu-său afară. Cum a închis uşa, Brocek s'a repezit din nou şi mai întărâtat. Pe cuptor, Martina se svârcolea neliniştită în somn, iar Ana stătea cu ochii deschişi dar fără să facă o mişcare; nici suflarea nu i se auzea. Deodată s'a ridicat din pat aruncând de pe ea pilota:

— Ce-i asta Jan?

O trâmbă de lumină puternică năpădise pe geam în odaie, împrăştiind întunericul ce învăluia lucrurile.

— Ei sunt, de bună seamă, au venit iar, a spus tata Jan şi a sărit din pat după nevastă-sa.

— Dar cum de nu i-am auzit venind? stătea Ana la îndoială de parcă ar fi putut să întoarcă răul cu vorbele ei.

— Au ocolit dinadins peste culme, ca să nu facă sgomot. Voiau să ne ia pe neaşteptate. Jan s'a întors dela fereastră şi şi-a închis pantalonii cu cureaua lui veche. Apoi a strâns-o tare în braţe pe Ana care se lipise de el. Simţea cum îi bate inima, totuşi ştiindu-se lângă el, era mult mai liniştită. Maria lipăia cu picioarele goale pe scândurile reci ale podelelor şi-i clănţăneau dinţii în gură.

— Imbrăcaţi-vă, le-a poruncit bătrânul gospodar şi a ieşit pe sală să le spună şi tinerilor că le vin oaspeţi noptateci.

— Mie mi-e frică de nu mai pot, mamă! şi Maria s'a aşezat pe marginea patului.

— Astfel de vorbă n'am spus în viaţa mea şi doar am

trăit destul pân'acum. Frica e numai pentru mișei și pentru ăi care au ceva pe cuget. Tu însă ești fata mea, așa că trebue să te ții tare.

Ana vorbise cu hotărîre. Și-a trecut apoi peste cap fusta largă, și-a strâns cingătoarea cu o mână tremurătoare și s'a apropiat de fiică-sa ca s'o îndemne cu blândețe:

— Imbracă-te, Mario!

N'au mai avut însă răgaz pentru nimic. O ploaie de lovituri a început să cadă peste ușa casei. Câinele care lătra furios a chelălăit odată scurt și apoi a amuțit. In schimb, jos în sat, parcă turbaseră toți câinii.

Cum a deschis ușa tata Jan, s'a auzit pe sală tropăit de bocanci grei țintuiți ce frământau podeaua. Un gând venit de departe a îndemnat-o pe Ana să aprindă lumina. De astădată oaspeții nu mai erau atât de pașnici ca după masă. Urlau ca jivinele sălbatice când tabără asupra pradei.

Ana a făcut câțiva pași spre masa pe care se afla lampa, dar Jan i-a luat-o înainte. Când a aprins-o, Ana a băgat de seamă că mâinile lui aveau mișcări liniștite și neșovăielnice. Odaia se cutremura sub pașii grei ai oamenilor îmbrăcați în negru care au umplut îndată încăperea. Inconjuraseră casa făcând un tărăboi prin curte de ai fi zis că sunt mulți ca iarba.

— Am venit din nou după lapte. Dar de astădată o să ne dați și smântână! Când lunganul i-a svârlit în față vorbele astea, Ana a simțit iar că-i mirosea gura. Nu mai era îmbrăcat în straie de oraș ci într'o uniformă neagră cu hârcă de mort și cu crucea încârligată.

Anei îi venea tare greu să stea liniștită în clipe ca astea, dar în sinea ei își spunea mereu că trebue s'o facă. Și a izbutit, măcar de ochii celorlalți. Dar acum stătea la zid cu toți ai săi, cu mâinile ridicate și cu privirea țintă la gura rotundă a țevii revolverului.

— O singură mișcare suspectă sau o vorbă și trag, a spus lunganul rostind vorbele apăsat de parcă ar fi scos plumbi din gură.

Desordinea pe care au făcut-o în odaie n'o mai văzuse Ana de mulți ani, decând se mutase aici. Tot ce se afla în tron și în dulap, fusese împrăștiat pe jos. Au răvășit paturile și paiele scormonite se uitau parcă mustrătoare. Ana și-a întors ochii ațintiți spre țeava amenințătoare a revolverului și

a privit îngrijorată spre Martina care până acum stătea nemişcată pe cuptor prefăcându-se că doarme.

Când nemţii au tras de pe ea pilota sub care se simţise la adăpost, a ţâşnit în sus ca o sgripţuroaică mică şi s'a năpustit asupra nerușinatului care se încumetase să facă lucrul ăsta.

— Lasă-mă în pace, mă! Ia cărăbăniţi-vă! Asta-i casa noastră!

— Ia te uită! Căţeaua mică îşi rânjeşte colţii, a râs lunganul şi i-a poruncit: La zid nemernico!

Unul dintre ei a asvârlit-o pe Martina de pe cuptor. Fata a rămas buimăcită în mijlocul calabalâcului răvăşit.

— Imbracă-te Martina, i-a amintit domol Ana iar când copoiul a ţipat la ea şi-a încleştat buzele.

Martina şi-a luat paltonaşul aruncat pe jos şi s'a înfofolit în el.

— Mam'mare, mam'mare! a strigat Jana, sărind singură de pe cuptor după Martina şi alergând spre Ana şi-a ascuns capul în fustele ei. Fetiţa tremura şi bunica nu putea să-şi lase în jos braţele înţepenite, ca să-i mângâie umerii.

Anicika izgonită şi ea din pat şi grozav de înspăimântată, îşi ţinea pumnişorii la gură şi scotea când şi când câte un suspin.

— Taci proasto, doar nu ţi-o fi teamă de ăştia! încerca Martina să pară neînfricoşată. Apoi a luat o bluză de-a maisă-si şi şi-a îmbrăcat surioara.

— Taci lepădătură, ori... şi ţeava ameninţătoare a armei s'a lipit de fruntea micuţei Martina. Prin cei ce stăteau lipiţi de perete, cu spaima în suflet, a trecut un fior de ghiaţă. Fără să vrea, Martin a făcut o mişcare dar în aceeaşi clipă o altă armă s'a îndreptat spre el.

— Şi tot nu mi-e frică de tine, scaraoschi! Degeaba şi-a ferit Martina capul, că pentru vorba ei îndrăzneaţă a primit o palmă de şi-a pierdut cumpătul.

Prima lovitură pe care au primit-o cei de pe Vejfuk a căzut pe faţa unui copil.

— Nu-i voie să vorbeşti aşa, Martina, a şoptit Ana când fetiţa a intrat cu braţele ridicate în rând lângă ea. Sângele ce-i şiroia din nas lăsase o dâră pe paltonaşul ei pe care-l îmbrăca numai la zile mari.

— Știu, bunicuțo, a șoptit Martina, dar ura nu s'a stins în ochii ei.

Pe Anicika, în care intrase spaima morții, fiarele n'au putut s'o facă nicicum să intre în rând. Sub sudalmele și amenințările lor s'a strâns toată ghem într'un colț lângă cuptor. S'a lăsat împinsă și smucită dar nu s'a sculat de acolo.

— Lăsați-o să crape de frică! a rânjit lunganul în fața Pepkăi care avea o mutră schimonosită. Femeia privea totul cu niște ochi mari, rătăciți și Ana și-a dat seama că se gândea la fetița a mică rămasă în odăiță, în leagăn. Scâncetele ei se auzeau până în odaie. Diavolii cu straie de cioclu își făceau de cap și acolo, cum își făceau de cap în toată casa. Tavanul tremura sub pașii lor în timp ce tropoteau prin pod, iar când vorbeau pe limba lor străină și aspră, parcă împroșcau cu grindină. Veneau mereu să-i raporteze lunganului care ședea deandaratelea pe un scaun, sprijinindu-și coatele pe spătar. Într'o mână ținea arma iar cu cealaltă ducea la gură, agale, în răstimpuri, țigara aprinsă; clipea din ochi cu priviri sticloase, suflând fumul, Mariei în obraz. La început zâmbea, dar cu cât se îndeseau rapoartele își pierdea tot mai mult răbdarea. Deodată a început să urle ca turbat:

— Moșule! Unde-s lucrurile băieților? N'oi pune eu mâna pe nemernicii ăia!

Jan a răspuns tacticos și cât se poate de liniștit:

— Pe sală, în dulap sunt hainele. Iar cărțile și caietele lui Vojtech — alea unde sunt, mamă? și s'a întors spre nevastă-sa.

— In odăiță, pe poliță. Seninătatea omului ei îi făcea bine Anei.

— Niciunul n'avem cine știe ce lucruri.

— Unde-ți sunt feciorii? Spui, sau de nu... Țeava revolverului s'a lipit de tâmpla scobită a bătrânului gospodar.

— Or fi undeva sub pământ. Cred c'au murit încă din treizeci și opt — Jan nu s'a clintit nici acum.

Nicăieri n'au găsit nicio mărturie împotriva celor din casă și copoii, care erau siguri că vor descoperi urma vânatului, nu puteau să-și ascundă necazul.

Comandantul lor a trecut încet prin fața celor de pe Vejfuk, care stăteau încremeniți la perete, cercetându-l pe fiecare dintre ei, cu degetul arătător pe trăgaciul revolverului.

— Ia uite și pe mândra noastră! a rânjit veninos mân-

gâind cu privirea hulpavă chipul Mariei, umerii ei drepți și șoldurile pline. Se vedea lămurit că frumusețea trupului ei îi stârnise poftele. Oprindu-se în fața lui Martin s'a răstit la el:

— Spune-mi, ce-ai ascuns sub lemne la marginea pădurii, ticălosule?

— C...!

Martin a răspuns firesc și cinstit fiindcă așa era felul lui; în clipa aceea, nu i-ar fi dat prin cap că ar putea să spună altfel. Nici nu s'a clintit sub lovitura crâncenă care l-a pocnit în față. Stătea dârz ca un stejar și nu l-au făcut să-și piardă cumpătul nici palmele primite, nici fierul rece lipit de tâmpla lui.

— Nu vrei să spui, bicisnicule?

Martin a stăruit în spusa lui de mai înainte.

— O să vedem noi. Marș! Și tu — și tu.

Martin, Pepka pe jumătate desbrăcată și bătrânul Jan au fost scoși afară să desgroape comoara de sub grămada de lemne. Intre timp, în odaie rămăsese de pază unul roșcovan la față și cu vorba tăioasă. S'a așezat în locul comandantului, a scos din buzunar o bucată de salam și a început să înfulece de zor. Era atât de hămesit că nici n'a băgat de seamă când Maria a lăsat să-i cadă brațele amorțite. Martina s'a folosit și ea de prilej. Numai bătrâna Ana stătea mai departe înlemnită în poziția aceea neobișnuită.

— Da ce! Nu ți s'a urît încă? a bodogănit neamțul cu gura plină.

Ana și-a lăsat mâinile înțepenite pe creștetul fetiței ce stătea sgribulită.

— Aș vrea să îmbrac copila asta, a șoptit. Neamțul s'a aplecat și a scos din grămada de haine de pe podele o fustă de-a ei de doc.

Ana a tras-o peste capul fetiței, iar șnurul pe care altădată îl lega la brâu, de astădată l-a înnodat la gâtul Martinei.

La răsărit, începuse să se lumineze de ziuă când fioroșii oaspeți au părăsit Vejfukul. Pe Martin l-au luat cu ei. Dimineața, bătrânul gospodar l-a găsit pe Brocek cu capul sdrobit de lespedea de piatră dela ușa grajdului. In ochii căscați ai dobitocului se deslușea o jalnică mustrare. Jan a mângâiat spinarea neagră și a oftat:

„Nu s'au lăsat pân' n'au răpus viața cuiva de pe Vejfuk..."

Toți cei rămași pe Vejfuk erau în grea restriște. Grija de soarta lui Martin le alungase somnul. Numai mica Martina ținea capul sus.

— Ați văzut, nu mi-a fost frică de Gestapo! Și nici tatii nu i-e frică de ei!

In schimb, Anicika mai tremura încă și acum. Noaptea o apuca spaima și nu putea să doarmă.

— Of, of, mam'mare, o să vină iar. Nu mă lăsa aici. Du-mă într'altă parte! Și plângea în fiecare seară când Ana o ducea la culcare, iar noaptea avea vise înspăimântătoare.

— Trezește-te, fetițo, sunt lângă tine! Nu e nimic.

Ana o mângâia, îi schimba adesea cămașa leoarcă de sudoare, îi punea o cârpă udă pe cap și îi fierbea ceai de buruieni, cum o sfătuise soția vătășelului Blaha. Câteva seri, Anicika a avut fierbințeli și era îmbujorată la față.

— Ce știm noi, cei mari, cât suferă un copil! Nu vezi că-i bolnavă... i-a luat Ana apărarea atunci când Pepka, văzând că seară de seară, se întâmpla același lucru, și-a pierdut răbdarea.

A treia zi după ce le intrase în casă în miez de noapte, Gestapoul a venit să-l ridice și pe Ondrej Kryda; cei de pe Vejfuk nu știau dece-l înhățaseră tocmai pe mișelul ăsta.

— Se vede treaba că-i din pricina comorii ascunsă sub lemnele noastre. Și-au pierdut încrederea în el, a socotit tata Jan, pe bună dreptate.

Ana se mai necăjea acum și din pricina Pepkăi, care nu mai voia să vadă nici de gospodărie și nici de copii. Degeaba tot bătea drumul la oraș. N'a ajuns să-l vadă pe Martin, cu toate că ducea mereu de acasă ouă, făină ba chiar tăiase și niște pui de găină. Paznicii nemți se lăsau lesne nutriți, dar până una alta, nu-i dăduseră decât rufele murdare ale lui Martin, primind în schimb altele curate.

Nu putea nimeni să știe ce soartă îl așteaptă pe Martin. Pepka nu mai era femeia afurisită și cârcotașă de mai înainte și se căia amarnic.

— Tare am mai fost rea cu el, mamă! Se judeca aspru și suferea din pricina mustrărilor de cuget.

— Când s'o întoarce ai să îndrepți tot ce ai greșit, o

mângâia Ana ; nu-i spunea însă că omul trebue să treacă prin grele încercări ca să se găsească pe sine însuşi.

Se secera ovăsul şi jos în sat duduiau batozele, când s'a întors Martin. A venit într'o seară, dela canton odată cu Maria, slăbit şi îmbătrânit cu mulţi ani. Faţa-i palidă era puhavă şi părul lui negru era presărat cu o mulţime de fire albe.

Ana tocmai strângea rufele de pe frânghia din grădină punându-le în coşul mare de nuiele. Mai rămăsese una singură agăţată de sfoară şi Ana o trăgea în jos cu grijă. Era o cămaşă ruptă de-a lui Martin şi în timp ce-o strângea, s'a mirat cu glas tare :

— Dece le-o fi rupând băiatul meu în halul ăsta ?

— Mai bine nu te mai gândi la asta, s'a auzit în spatele ei un glas liniştit. Şi-a dat numai decât seama că era feciorul-său mai mare.

— Martine ! a suspinat uşurată, înainte să se întoarcă. Când însă în clipa următoare, a dat cu ochii de omul acela necăjit, i s'a strâns inima şi i-au dat lacrimile. Ce au făcut din tine, Martine !

— Mă pun eu repede pe picioare şi o să le arăt eu. Şi ăluia lung ca păstaia de fasole o să-i plătesc cu vârf şi îndesat.

Vorbele şi ochii lui Martin i-au dovedit că rămăsese acelaş de mai înainte.

— Tot a prins bine la ceva şi asta ; măcar i-am venit de hac dihorului ăluia.

— Of, dar cât ai pătimit pentru asta, fiule ! Şi lacrimile Anei curgeau fără istov. Şi multe ar mai fi trebuit să curgă ca să spele tot amarul adunat în inima ei.

Apoi, câteva zile dearândul a trebuit să frece picioarele umflate ale lui Martin şi să oblojească gâlmele vechi de pe trupul lui. Martin n'a spus nimănui ce i-au făcut acolo. Doar slăbiciunea lui trupească stătea mărturie împotriva călăilor, iar lui îi aducea mereu aminte de datoria pe care o avea de plătit lui Ondrej. Dar Frumosul nu s'a mai arătat în sat din ziua când l-a umflat Gestapoul. Zilele treceau, înnodând săptămânile şi, strângându-se laolaltă, împlineau lunile. Stejar tânăr cu rădăcini sănătoase, Martin s'a întremat pe deplin după toate caznele îndurate. Umbla din nou prin curte şi trecea prin sat, sănătos tun, se oţăra la vite pe câmp, iar chia-

burului dela curte îi făgăduia în fiecare seară că „o să-i facă ţăndări aparatul de radio".

Erau destule pricini pentru ca Martin să tune şi să fulgere, pentru ca taică-său să-şi prindă tâmplele în palmele lui aspre, pentru ca Maria să aibă deseori clipe de adâncă desnădejde, iar Pepka să nu se poată bucura de copiii care creşteau. Intr'adevăr, pricini erau berechet! Duşmanul înainta peste tot şi unde pătrundea, pustia totul şi semăna moartea printre oameni.

Şi totuşi, deşi cocârjată, Ana căuta să-şi ţină capul sus şi atunci când ceilalţi îşi pierdeau încrederea, îi încuraja:

— Nu desnădăjduiţi! Niciun copac n'a crescut încă pân'la cer şi omul de se umflă prea tare, pleznesc foalele 'ntrânsul.

INTRAREA OPRITA

Au trecut aproape doi ani de când primul născut al Anei s'a întors din închisorile Gestapoului. In acest răstimp, multor flăcăi li se pierduse urma din sat. Cei mai mulţi fuseseră siliţi să plece la muncă forţată în Germania.

Soarta asta l-a lovit şi pe Vaţlav, al treilea dintre copiii Anei. Trebuise să se despartă de nevastă, de locuinţa lui primitoare din oraş şi de maica lui bătrână din munţi şi să plece în Germania, ca să lucreze la curăţirea munţilor de moloz rămaşi de pe urma bombardării oraşelor trufaşei împărăţii.

Nici cea mai tânără, Maria — lucra la acelaş atelier — nu mai făcea ca înainte broderii migăloase. Fetele coseau acum cămăşi de pânză proastă pentru soldaţi şi Maria pungălea toată ziua la nasturi. Se plângea deseori maică-si arătându-i buricele degetelor pline de împunsături.

— Mai c'aş zice uneori că blestemaţii ăştia de nazişti n'au o sdreanţă de pus în spinare, atâta ne zoresc cu lucrul. Venea acasă cu tot felul de veşti fioroase, care maică-si îi curmau răsuflarea. Povestea mârşăviile gâdelui ce se cuibărise în castelul dela Praga ca „protector" al ţării înrobite.

Smintitul acela — îl chema Heydrich — parcă nu se mai sătura de sânge ceh. Pornea execuţii în masă. Ii răpunea pe cei mai buni dintre cei buni. Inima se cutremura de groază

și de ură numai la auzul numelui său și al celui care era mâna lui dreaptă, Frank. Din nenorocire, aste două jivine cu chip omenesc nu erau singurele! Printre naziști, vor fi fost încă mulți alții aidoma lor.

Era prea săracă închipuirea Anei, ca să-și dea bine seama de suferințele crâncene îndurate de atâția oameni din neamuri felurite care se prăpădeau în chinuri cumplite prin lagărele de concentrare hitleriste unde niște fiare spurcate îi supuseseră la cazne și-i ucideau.

— S'au mai pomenit oare pe lume oameni în stare să fie atât de haini cu semenii lor? Oare ăștia nu-și cinstesc deloc oamenii lor?

Iar când a auzit că Papa a binecuvântat armele ucigașilor s'a cutremurat.

— Și ăsta crede că e cel dintâi după dumnezeu. Îi zicem sfântul părinte... sfântul... Of, doamne dumnezeule...

Cu mintea ei dreaptă, bătrâna Ana greu se putea deprinde cu gândul că acum lumea era așa și nu altfel. Nu se mai ducea la câmp. Robotea doar prin casă și mai cu seamă căuta să-și crească nepoatele cât mai bine. Avea grijă ca Martina cea isteață (împlinise doisprezece ani) să-și dăscălească cu răbdare surorile mai mici, să le învețe să buchisească, să scrie și să numere, căci școala era doar pe sponci. Clădirea școlii adăpostea acum pe naziștii civili care mișunau în Hurka. Fugiseră din orașele bombardate pripășindu-se în țara pe care cârmuitorii lor o jăcmăniseră mai înainte.

Vlasta, a mai mică de pe Vejfuk, stătea tot între fustele bunică-si. Voia să-i dea ajutor la treabă dar mai mult o încurca. Ana era mulțumită că rămânea cu ea.

„Când ai pe lângă tine un suflet de copil, înduri mai ușor răul ce stăpânește acum lumea..." Ședea pe coastă lângă casă și se uita la isteața de Martina căreia i-era drag să păzească vitele.

Pentru întâia oară, în anul acela, Ana nu și-a mai păscut vitele pe Skalka. Soldații dușmani ridicaseră acolo un turn înalt de apărare și lângă el o baracă de scânduri. Atunci când cărau sus cărămizile și celelalte materiale de care aveau nevoie pentru clădit, Ana nu avea niciun spor la treabă. Nu o tulbura atât sgomotul pe care-l făceau, cât o nelinișteau pregătirile lor. Într'o seară, le-a spus a lor săi, amărîtă până'n fundul inimii:

— Te pomenești c'or vrea să se oploșească și pe Skalka mea. Nu mai e niciun locșor în țara asta pe care să nu caute ei să pună stăpânire.

După câteva zile, în poieniţa liniștită din pădurea de pe culme s'au aciuiat străini gălăgioși care au pângărit repede toată frumusețea aceea. Intr'o duminică, inima Anei s'a oțărît, clocotind de mânie, așa cum de mult, din tinerețe, nu i se mai întâmplase.

— Să n'am eu voie să privesc munții mei? Tocmai acum o să se bucure Skalka dacă m'oi duce s'o văd. Au pus ghiara pe ea, ca niște sălbatici, așa cum pun ghiara și pe oameni! După masă s'a gătit cu năframa ei de sărbătoare, cusută cu flori și cu canafuri bogate, iar peste fusta ieșită de soare și-a petrecut șorțul negru împodobit cu cusături.

— Mam'mare se gătește azi de parcă ar fi hram, le-a spus Pepka copiilor, așa ca să n'o audă Ana.

— Mă duc doar să-mi văd prietena mea a mai bună! a răspuns Ana și a pornit să urce priporul pieziș prin pădure, îndreptându-se spre locul care-i era poate și mai drag decât casa veche, adăpost statornic, de zile bune și rele pentru toți ai săi.

Cele două nepoțele mai mici, care o însoțeau, alergau nerăbdătoare înainte. Skalka era pentru ele un loc plin de farmec, pe care-l cunoșteau din poveștile bunicii.

— Mam'mare, și ce o să vedem acolo?

— Toată frumusețea lumii, fetițele maichii, le făgăduia Ana, în timp ce'n ochii ei se zărea o scânteiere cerească.

Fetițele au ieșit repede din pădure; bunica mergea în urma lor pe cărarea din mijlocul lanurilor. Aici, urcușul era ceva mai lin și trupul ei obosit se simțea bine la soare în bătaia razelor calde. Abia ajunseseră la jumătatea urcușului, când de sus s'a auzit un strigăt amenințător:

— Halt!

Ar fi trebuit să se întoarcă din drum.

— Strigă cât oi pofti, spaima ciorilor! Tot n'ai altceva mai bun de făcut. Doar umblu pe pământul nostru. Ana se încăpățână și-și vedea de drum urcând tacticos, cu pas măsurat.

— Halt!

Strigătul furios a stârnit doi sturzi ce stăteau în vârful unui brad înalt dela marginea pădurii. Păsările și-au luat

sborul trecând peste capul Anei care stăruia într'o îndărătnicie copilărească. Fetiţele au alergat la bunica lor agăţându-se de fustele ei, iar Jana, în mintea căreia se trezise o amintire apăsătoare de demult, când avuseseră nişte oaspeţi în toiul nopţii, a început să plângă:

— Hai, mam'mare să fugim. Mi-e frică...

— Unde să fugi? Aici suntem doar la noi! Ana mergea tot înainte cu capul ridicat semeţ semănând grozav în clipa aceea cu fiu-său mai mare.

Au ajuns în sfârşit la marginea Skalkăi, unde Ana s'a oprit mirată. O sârmă lungă îşi sbârlea ţepile ruginite, iar o tăbliţă albă întâmpina trecătorii cu *Eintritt Verboten — Intrarea oprită.* Prin iarba călcată în picioare s'a repezit spre ele un soldat, ocărîndu-le; tot turuia ceva pe limba lui străină şi aspră şi ridicase ameninţător puşca cu baionetă în vârf. Ana nici nu s'a uitat la el. A privit cu ochii înlăcrimaţi poieniţa pângărită şi apoi a intrat în pădure cu un pas şovăelnic, obosit. O stăpânea aceeaşi adâncă tristeţe ca'n seara când, cu patru ani în urmă, se despărţise de mezin.

„N'o să mai am parte să văd Skalka mea dragă, nici să privesc munţii, bucuria ochilor mei. Şi Skalka au închis-o, au furat-o". A coborît spre păduricea tânără şi deasă şi s'a aşezat la marginea ei.

Nepoatele s'au sbenguit puţin, apoi Jana şi-a adus aminte:

— Mam'mare, spune-ne povestea cu Skalka!

Vlasta a început să-i ţină şi ea isonul rugând-o şi linguşindu-se; îşi vârîse mânuţa sub năframa ei de sărbătoare şi-i mângâia părul alb:

— Ne spui, mam'mare! Ne spui?

— Lăsaţi că vă spun acasă, mieluşelele maichii. Diseară, înainte de culcare, am să vă povestesc cum au osândit-o...

După ce fetiţele au fugit în pădure, Ana şi-a băgat faţa în muşchiul umed. Ii ostoia cu mângâieri blânde, fierbinţeala frunţii ei înfierbântate şi usturimea pleoapelor. A stat multă vreme aşa, culcată, fără să facă o mişcare, dusă pe gânduri, până când trupul ei vlăguit şi inima ei chinuită au prins puteri noi.

Când s'a răspândit în satul din munţi vestea că fusese schimbat comandantul Gestapoului din oraş, că nu se mai întoarce, oamenii au răsuflat în voie. Şi pe Vejfuk se vorbea cu multă uşurare despre întâmplarea asta. Ana zicea :

— Acum vom putea dormi mai liniştiţi. Dacă nu şi-a mai adus aminte de noi atâta vreme, n'o să mai fie nimeni care să vină să scociorască pe aici.

— Să nu-ţi închipui asta, mamă, pleacă o jivină şi vine'n loc alta mai amarnică. Cât timp mai rămâne un hitlerist care să poruncească în ţara noastră, nu putem fi liniştiţi. Asta o spunea Martin, care ajunsese să vorbească şi să se poarte cu mare scumpătate în toate cele.

Ana nu îndrăznea să-i osândească aşa de uşor pe oameni.

— Doar nu toţi nemţii-s la fel, Martine, nu cred că cei mai mulţi dintre ei să fie răi până în fundul sufletului. De vină o fi numai orbirea în care au fost crescuţi ; asta i-a dus la rătăcirea de acum !

La începutul lui Mai, a venit un preot nou la biserica din Hurka. Bătrânul acela fătarnic, cu spinarea mereu îndoită, care se temea şi de umbra lui, ieşise la pensie fiind înlocuit cu unul tânăr.

Şi Ana tânjea după un cuvânt de îmbărbătare şi deaceea, în duminica următoare, s'a dus şi ea la biserica din Hurka, lucru pe care nu-l mai făcuse de ani de zile. Mergea domol pe cărăruia ştiută, pe lângă păducelul înflorit de pe haturi, printre lanurile înverzite şi asculta fericită ciripitul vesel al păsărilor. Era atâta linişte şi seninătate în mijlocul firii încât simţeai cum ţi se trezeşte dorul de viaţă. Ana abia putea să creadă că în aceeaşi vreme, se vărsau puhoaie de sânge omenesc. In zare, la răsărit, soarele se înălţa pe bolta înaltă a cerului, risipindu-şi darnic razele înviorătoare. Ceva mai încolo, o ciocârlie şi-a luat sborul şi cântând vesel s'a înălţat sus, tot mai sus, până s'a pierdut în văzduh.

O luase cu ea şi pe Anicika, care alerga pe haturi culegând flori galbene de păpădie, părăluţe albe şi cimbrişor cu miros puternic. Ana a rupt un fir de iarbă şi i-a legat mănunchiul.

— O să-l punem pe mormântul fetiței.

Drăgălășenia nepoatei a făcut-o să zâmbească. Când după câtăva vreme, s'au apropiat de parcul casteiului din Hurka, a auzit cu mirare larmă de glasuri fragede. O mulțime de copii roiau în jurul clădirii unde acum se afla un lagăr. Copiii aceștia făceau parte din Hitlerjugend. Ana s'a uitat la două fetițe care ieșiseră pe poarta castelului și veneau spre ele pe cărăruia îngustă. Nu erau mai mari decât nepoatele ei dar aveau trupul mai voinic, iar obrajii lor bucălați de copii bine hrăniți plesneau de belșug și sănătate. S'au uitat de sus, la biata fetiță cehă și una din ele a îmbrâncit-o:

— Dă-te la o parte. Nu vezi că trecem noi? A vorbit tare, rostind cuvintele fără greș în cehește dar cu un sunet aspru.

Anicika s'a lipit de sârma verde a gardului și s'a uitat nedumerită după fetițele germane.

„Cu Martina nu v'ar fi dat mâna să vă purtați așa", s'a gândit Ana.

Trecând pe lângă Ana, fetițele au ridicat brațul de era cât pe aci să-i ajungă la nas. „Heil Hitler!" i-au asvârlit în fața ei, cu un glas ascuțit împungând-o cu o privire plină de sfruntată obrăznicie.

Inima bătrânei de pe Vejfuk s'a umplut de jale și de milă. Ar fi vrut să poată cuprinde capetele copilelor și să le strângă la piept cum făcuse cu toți pruncii ei, atunci când se apropiau de ea. „Sărăcuțele de ele! Bieții copii! Cu ce păcat și-au împovărat cugetul ăi de v'au crescut așa! In loc de dragoste, sădesc în inima voastră ură, în loc de blândețe, îngâmfare, în loc de omenie, o cruzime sângeroasă! Copii nevinovați, mare păcat și-au făcut cu voi! O să aveți oare vreodată destulă judecată ca să vă dați seama de asta? Și ce roade aduce orbirea asta în care sunteți crescuți?" Ana încă mai șoptea în sinea ei în timp ce mergea pe poteca din cimitir ce ducea la mormântul mic de lângă clopotniță. Anicika a pus jos bucheţelul, apoi s'a uitat cu ochi mari la toate podoabele acelea cu care cei vii își arătau dragostea și recunoștința față de aceia ale căror zile s'au sfârșit. Ana a rămas lângă mormânt năpădită de atâtea amintiri scumpe! Apoi a intrat grăbită în biserică. Inăuntru era o mare de capete. Nu mai era loc nici chiar în față, lângă altarul cel mare. Dela

cea dintâi ochire, a văzut că erau numai femei. Preotul cel tânăr arăta întocmai cum îi fusese zugrăvit. După ce a spus slujba latinească, s'a urcat în amvon şi atunci mulţimea care până atunci se tot frământase, s'a liniştit deodată. Ana şi-a înfrânat tusea înnecăcioasă care o chinuia adesea şi a căutat să-şi întipărească în minte vorbele preotului.

— Dragile mele surori şi dragii mei fraţi! In vremea asta de restriste pentru tot poporul ceh, am venit în mijlocul vostru ca măcar cu vorba să întăresc inimile voastre atât de greu încercate. Nu trebue să fie printre voi niciunul a cărui credinţă să şovăie... Deodată liniştea statornicită sub boltă a fost tulburată de nişte sgomote ce veneau din altarul mare al bisericii. Paracliserul şi-a scos afară capul încărunţit; pe faţa lui se citea o spaimă cumplită. In aceeaşi clipă însă s'a făcut nevăzut după perdeaua roşie şi în locul lui s'a ivit un om în uniformă neagră — Gestapoul! Nici el, nici ceilalţi care-l urmau nu s'au oprit în loc. Tropotul bocancilor cu ţinte ca şi vorba aspră a celui din frunte făceau un sgomot puternic în mijlocul liniştei aceleia plină de măreţie.

Când au înconjurat amvonul, peste faţa liniştită a preotului a trecut o umbră uşoară. A ridicat puţin mâinile ca pentru apărare, apoi a rostit repede:

— Atât am să vă spun: nu desnădăjduiţi, dragii mei... Dar vorbele lui au fost acoperite de glasul omului cernit, glas ce suna mai mult a urlet de fiară decât a grai omenesc.

Bătrâna Ana şi-a astupat ochii ca să nu vadă cum era dat jos din amvon preotul cel tânăr. A strâns mânuţele nepoatei şi a rămas încremenită locului până când unul dintre oamenii în uniformă neagră a împins-o cu cei rămaşi mai în urmă în biserică, afară la lumina proaspătă a zilei.

— Vezi, Anicika! Am venit pentru mângâiere şi am avut parte să vedem iar samavolnicii.

Pe drum, la întoarcere, i-a spus nepoţelei care lăcrima speriată:

— Nu plânge, a trecut...

Şi-a adus însă iar aminte de clipa aceea îngrozitoare:

„Aşa a spus: Nu desnădăjduiţi, dragii mei... Pe bună seamă, ne-ar fi vorbit mai multe, dar n'a avut vreme".

Toată parohia din Hurka fusese întoarsă pe dos. Preotul cel tânăr îşi pierduse urma, pe undeva prin hrubele închisorilor Gestapoului, iar paracliserul a fost şi el ţinut la gherlă

o bună bucată de vreme. Tot atunci s'a svonit prin cătunele din vale că naziştii căutau prin partea locului un post clandestin de radioemisiune. Svonul ăsta a fost dat uitării la auzul unei alte veşti: patrioţii cehi scăpaseră poporul de nelegiuitul călău Heydrich. Vestea a trecut din gură în gură făcând atâta vâlvă de clocoteau munţii, pentru ca îndată spaima să aştearnă pretutindeni o linişte de moarte, în timpul acelor zile care au fost cele mai grele pentru tot poporul. A fost cu adevărat o vară sângeroasă, căci turbaţii duşmani au pornit o vânătoare cumplită în toată ţara. Sângele nevinovat curgea pâraie şi numai prin tăria ei a izbutit Ana să învingă durerea ce-i cotropea inima bolnavă oridecâteori îşi amintea de cătunele liniştite ai căror locuitori fuseseră ucişi sau deportaţi, iar casele pustiite de flăcări, prefăcute în scrum. Numele acestora se săpaseră însă în inimile tuturor:

Lidice! Lezaki!

VOJTECH DĂ SEMN DE VIAŢĂ

Intr'o noapte, Ana care veghea a auzit un sgomot uşor la uşă ca şi cum cineva sgâria lemnul. Şi-a oprit răsuflarea şi a ciulit urechea. Cum sgomotul acela s'a mai auzit de câteva ori, s'a ridicat în capul oaselor şi a strâns de mână pe bărbatu-său care dormea, biruindu-şi astfel tremurul ce-i cuprinsese trupul scăldat în sudoare.

— Jan, auzi?

Bătrânul gospodar a tresărit. S'a dat jos din pat şi a făcut câţiva paşi prin odaie, nehotărît, aşteptând să vadă ce va mai urma. Curând după aceea s'au auzit câteva bătăi uşoare în pervazul ferestrei.

— Orice s'ar întâmpla, e mai bine să fii îmbrăcat, a spus bătrânul Jan nevesti-si, care şi apucase să-şi încheie bluza. El însă a ieşit pe sală aşa cum era, numai în izmene şi cămaşă. Cine-i acolo? Glasul lui era liniştit şi hotărît.

— Oameni buni. Deschideţi! a răspuns de după uşă un glas necunoscut, înnăbuşit.

„Să nu fie cumva vreo capcană", îi spunea Anei un gând temător, când a auzit că omul ei deschide uşa casei şi-i dă

drumul necunoscutului în săliță; stătea acum de vorbă cu el socotindu-și fiece cuvânt pe care-l scotea din gură...

— Feciori? Am, să-mi trăiască. Unul gospodărește cu mine aici, al doilea e la muncă în Germania.

— Dar ceilalți doi?

— Nu mai știu nimic despre ei.

— Atunci vă aduc o bucurie: o să căpătați veşti dela Vojtech.

— Am avut un băiat pe care îl chema așa, a recunoscut într'o doară gospodarul, dar numai decât s'a grăbit să spună răspicat: De când s'a dus în lume, n'avem nicio veste dela el și oriunde ar fi acum nu cred că-și mai aduce aminte de casă.

Auzind numele lui Vojtech, Ana a fugit repede pe sală, oprindu-se lângă bărbatu-său. Până să apuce să deschidă gura, Jan a strâns-o de mână. Ana i-a răspuns la fel, înțelegând că-i face semn să se păzească. Omul necunoscut părea încurcat. A luminat sala cu o lanternă micuță, care când o aprindeai făcea un sgomot ciudat de parcă torcea o pisică și, târîndu pasul s'a îndreptat spre scara dela pod. S'a așezat mort de oboseală pe ultima treaptă și și-a lepădat trăistuța de pe umăr.

— Și Vojtech care credea că o să mă primiți cu brațele deschise. Văzând că nu-i răspunde nimeni, a adăugat domol: Pe scara asta am stat într'o vară și am mâncat din plăcintele și din lipia făcută de dumneata, doamnă Pata. Nu-ți mai aduci aminte?

Dar de astădată n'a mai așteptat răspunsul și s'a grăbit să întrebe neliniștit:

— E cumva la voi vreun străin?

— Nu. Suntem numai ai casei, a murmurat gospodarul. Îl părăsise și pe el liniștea pe care și-o poruncise. Iar Ana simțea cum îi curg șiroaie mari de sudoare pe trup.

— Dacă-s bine camuflate ferestrele, v'aș ruga să faceți puțină lumină. Hârâitul ăsta nesuferit mă scoate din fire. Și oaspetele le-a arătat lanterna pe care o ținea în palmă.

— Mai înainte să ne spui cu ce gânduri ai venit aici. Noi nu dăm drumul în casă la miez de noapte unor oameni necunoscuți. Temător, gospodarul se gândea la vreo capcană și purtarea oaspetelui îi dădea mult, prea mult de bănuit.

Tocmai în clipa aceea însă s'a ivit în pragul odăii Maria, cu lampa aprinsă în mână. Imbrăcase la repezeală un halat

de lucru; gâtul ei gol și alb se vedea lucind deasupra sânilor rotunzi. Lumina lămpii arunca o licărire slabă pe fața ei proaspătă și ochii mari și negri îi străluceau neliniștiți. Tânărul s'a ridicat deodată și i-a întins mâna dreaptă, iar fata i-a strâns-o fără șovăială.

— Maria! Doamne, cum ai... cum ai crescut! Iartă-mă că-ți spun pe nume. Dar te cunosc atât de bine din povestirile lui Vojtech încât parc'ai fi cineva de-al meu. Eu te știu doar când erai un nodulet de fată — abia te țineai pe picioare. Aducându-și aminte de asta, tânărul a zâmbit încurcat în timp ce Maria căta la el cu o privire nesățioasă, fără zâmbet pe față.

Abia acum, la lumină, s'a putut uita mai bine Ana la necunoscutul ce le intrase în casă. A văzut că era ceva mai vârstnic decât crezuse dintru început. Pe fața arsă de soare purta semne de adâncă oboseală. Avea părul lins și peste haine o manta de piele închisă până la gât. Semăna cu cineva. Se chinuia să-și aducă aminte cu cine. Când a văzut că Maria îi dă mâna fără să pregete, s'a speriat:

„N'are minte deloc fata asta!" A tușit ușor ca s'o facă să ia seama...

— Bătrânii voștri n'au încredere în mine, Maria. Dar dumneata? Nici dumneata nu crezi că viu din partea lui Vojtech?

— De unde ești? Abia acum a deschis gura și Maria punându-i la rândul ei o întrebare. Omul a scos din buzunar un ghemotoc alb pe care l-a desfăcut sub ochii lor.

— Asta ai lucrat-o împreună cu maica dumitale. O cunoști?

— Batista! Batista lui Vojtech...

— Mi-a spus să i-o dau mamei și s'o sărut din partea lui.

I-a înmânat bătrânei batista dar mai mult n'a îndrăznit.

— Ce mai face Vațlav? A învățat să joace foot-ball?

In clipa aceea, Ana l-a recunoscut.

— Jiri! E Jiri! și și-a întis brațele spre el.

— Vasăzică ai fost împreună cu Vojtech. Când? Unde? Te rog, povestește-ne!

— Ei vezi, tot ți-ai adus aminte! O ținea acum în brațe sărutând-o în locul lui Vojtech.

— Cât mi-a vorbit despre dumneavoastră...

In sfârşit, după atâta vreme, Ana primise o veste care a înviorat-o. Feciorul ei trăia şi era sănătos şi-i trimitea sărutări tocmai de hăt departe. Deodată i-au năvălit în minte atâtea şi atâtea lucruri pe care musai trebuia să le afle, încât Jiri, prietenul lui Vaţlav (de pe vremea când s'au tras sârme prin toate clădirile din Hurka şi în case s'au aprins lumini ca în poveşti) nu prididea să răspundă la întrebările ei.

— Vasăzică te vedeai cu Vojtech. Când zici c'ai vorbit cu el ultima oară? Dar nu-s decât trei zile la mijloc. Ştii, eu nu l-am mai văzut de patru ani şi jumătate!

Ana s'a aşezat în faţa tânărului pe o putină întoarsă cu fundul în sus, şi îi sorbea vorbele nu numai cu auzul ci cu toată fiinţa. Era numai urechi ascultându-l cu nesaţ cum povestea despre băiatul ei drag, încât Martin, pe care-l chemase bătrânul gospodar, nu l-a răbdat gura şi a făcut o glumă neroadă:

— Mamă, mamă. Doar n'ai vrea să-l înghiţi pe Jiri! Cred că mai degrabă el ar pofti să-i dai ceva de mâncare.

Abia atunci s'a desmeticit bătrâna. S'a sculat mirându-se singură:

— Vezi, cum sunt, băiete! M'am apucat să-ţi pun întrebări şi nici măcar nu ţi-am dat un blid cu mâncare. A început să alerge forfota prin odaie gândindu-se că n'are nimic altceva să-i dea unui oaspete atât de ales, decât pâine neagră şi lapte. Tulburarea ei parcă trecuse şi asupra Mariei. Niciodată, poate, nu fusese atât de palidă şi nici ochii ei negri nu avuseseră o asemenea strălucire ca în noaptea asta. Şi ea sorbea cuvintele tovarăşului de luptă al lui Vojtech. Ii cerceta curioasă chipul şi de câte ori se uita la el, clipea din ochi şi se înroşea toată.

Fiindcă Jiri nu voise să intre în odaie, unde dormeau copiii (iar Martin la rândul lui socotise că n'ar fi bine s'o scoale pe Pepka) au rămas cu toţii pe săliţă şi au zăbovit acolo o bună parte din noapte, tăifăsuind pe şoptite.

Deşi era, de bună seamă, frânt de oboseală, oaspetele a ţinut să părăsească Vejfukul chiar în noaptea aceea. Ar fi fost însă bucuros să tragă un pui de somn.

— Dreptu-i că ai nevoie de odihnă. O să dormi la noi, i-a spus fără ocol tata Jan.

— Tare aș vrea, dar știți ce pedeapsă vă așteaptă dacă s'ar afla?

— Doar n'o să ne băgăm singuri capul în lațul lor, s'a strâmbat Martin. Copiii n'au simțit nimic. Pepka tot așa, iar noi știm să tăcem. Iar dacă Maria s'ar apuca să sporovăiască i-aș tăia limba, a șăguit el, dar numaidecât a adăugat lăsând gluma la o parte: Pe ăia nu-i mai așteptăm să ne calce pragul. Iar dac'ar veni, te-ai sbenguit doar destul prin pod cu Vațlav și cum deatunci nu s'a schimbat nimic, ai să știi să te faci nevăzut la iuțeală. Și fără să țină seamă de întâmpinările lui Jiri s'a dus cu el în pod unde au mai stat multă vreme de vorbă.

Ana s'a culcat dar urechea ei trează prindea fiece șoaptă de sus. Simțea că feciorul ei mai mare afla în clipele acelea lucruri de căpetenie pe care nu trebue să le știe niciunul din ceilalți.

Ziua următoare, Jiri a dormit la adăpost în casa primitoare, acolo unde nimeni nu-l putea dibui, iar copiii și Pepka habar n'au avut. Maria a plecat dimineața la oraș ca în celelalte zile. Martin în schimb nu avea nicio poftă să se ducă în luncă și își găsise de lucru pe lângă casă. Era la vremea când uscându-se otava cosită, trebuia cărată și urcată în pod. Pe luncă rămăseseră doar câteva brazde de iarbă verde din care, cosindu-le, n'ar fi ieșit fân nici cât să umpli carul până la loitre.

Dimineața senină era semn de vreme frumoasă și Pepka se bucurase că vor putea căra în pod, lângă fân, o bună parte din otava uscată. I-a și spus-o lui Martin în timp ce-și beau laptele, și nu putea să înțeleagă ce-i abătuse omului ei de nu-i plăcea socoteala asta. Scornise tot felul de pricini, care Pepkăi i se păreau caraghioase și o scoteau din pepeni.

— Nici vorbă, fetico! Azi n'o să cărăm nimic! Fânul rămâne așa cum e, în căpițe, ca să se usuce mai bine și'n luncă te duci numai tu cu tata. O să împrăștiați iarba cosită aseară și o s'o întoarceți. Mâine ne-om porni să cărăm tot fânul odată. Eu n'am vreme azi pentru asta.

— Oi fi găsit tu altă rânduială mai bună. Orice om se grăbește să-și aducă acasă nutrețul și ție nici că-ți pasă. N'am cunoscut bărbat mai smintit decât tine, tot cârtea Pepka ațâțată.

— Ia nu mai clănțăni deasurda. N'ai ajuns încă să cunoști

ca lumea chiverniseala unei gospodării. Otava e dintr'un loc umed şi deaceea trebue să se usuce bine dacă vrei s'o mănânce vitele la iarnă. Martin vorbea ca un gospodar priceput şi tata Jan îi ţinea isonul aşa că şi-a primit şi el tainul de răfuială dela noră-sa.

— Tare aş vrea să apuc ziua când n'o să-i mai ţii hangul în toate smintelile astea ale lui. A tăbărît deodată pe socrusău, dar a trebuit să se dea bătută atunci când şi Ana, cu înţelepciunea ei, le-a dat dreptate bărbaţilor.

— Martin să rămână să adune buruieni de pe coastă că tot n'avem ce aşterne'n grajd. Fânul puteţi să-l căraţi şi mâine, că doar o mai fi încă vreme bună.

Peste zi, în timp ce copiii se jucau pe afară, Ana care rămăsese singură în casă, s'a urcat de câteva ori în pod ca să vadă de nu s'a trezit tânărul care nu se mai sătura de somn. Jiri însă dormea dus. Mai târziu, după amiaz, Ana l-a chemat pe Martin.

— Ascultă, băiete. Trebue să mai şi îmbuce ceva. Cred că nu-i ajunge numai somnul.

— Dacă-i aşa, dă-mi ce ai gătit pentru el, mamă. Am să-i dau mâncarea cu lingura, ca la un prunc şi pe urmă n'are decât să sforăie mai departe cât o pofti. Martin s'a urcat în pod cu o oală de supă şi cu un castron de plăcinte.

Seara, familia s'a culcat ceva mai devreme ca deobicei, spre bucuria Pepkăi. Obosită de arşiţă şi de munca de peste zi în luncă, a adormit buştean cum s'a întins în pat lângă bărbatu-său care sforăia ca o batoză. Dar cum a închis ea ochii, Martin n'a mai sforăit; s'a dat jos din pat, s'a îmbrăcat pe tăcute şi a ieşit în vârful degetelor din odaie. In săliţă, maică-sa şi Maria trebăluiau ceva. Puneau tânărului în traistă pâine, ouă răscoapte, oleacă de untură, sare, nişte plăcinte şi tot ce mai socoteau ele că i-ar putea fi de trebuinţă pe drum.

După câtăva vreme, din casa de pe Vejfuk au plecat doi bărbaţi: Martin îl călăuzea pe Jiri prin pădurea întunecoasă, ducându-l pe poteci ferite de primejdii pe drumul cel mai scurt, spre oraş. Ajunseseră destul de departe, acolo unde calea ferată, făcând o cotitură lină trecea pe lângă pădure.

— Asta-i locul, Jiri, cată să ţii minte unde-i! Martin s'a oprit lângă un tufiş şi a înşirat apoi câţiva paşi lungi

în sus, spre pădure. Nouă paşi în sus. Nu uita, şi spune-le şi celorlalţi. S'a întors înapoi agale. Şi-a dat şapca pe spate şi şi-a scărpinat capul, sub smocul de păr ce-i cădea pe frunte. Ce zici, n'ar fi bine să avem un semn al nostru? O parolă, de socoteşti că trebue.

— Parolă? Să zicem *e răcoare,* a şoptit Jiri. Noaptea e întotdeauna răcoare aşa că-i uşor de ţinut minte.

S'a aşezat pe o claie de fân şi l-a tras pe Martin mai aproape.

— La nevoie poţi să-i spui şi Mariei. Dacă s'ar întâmpla ca tu să nu poţi veni...

Apoi s'au despărţit fără multă zăbavă. Jiri s'a făcut nevăzut în pădure şi Martin a pornit-o grăbit spre casă.

A doua zi, cei de pe Vejfuk dădeau zor să care fânul. Spre amiaz s'au ivit dinspre Skalka nişte nori care s'au întins repede, iar pe la ceasurile patru a început să picure. Vacile duceau ultimul car de fân spre şura casei aşezată în coastă. Fânul era cam jilav, tata Jan a pus atunci mâna pe bici fără să le mai lase vacilor răgaz să răsufle un pic. Martin şi-a proptit umărul în loitră şi împingea, gata-gata s'o farme, voinic ca un taur cum era. Pe gât şi la tâmple i se umflaseră vinele, ca nişte frânghii. Dar nu pusese numai el umărul ci şi Pepka şi vecinii. Le-a sărit în ajutor şi gospodarul Kryda şi Mancia Pazdernik şi tânărul Sojka, ba chiar şi Ana a alergat din casă să-i ajute cu slabele ei puteri, după ce mai întâi a deschis larg poarta dela şură şi pe cea dela curte. Abia intrase căruţa la adăpost că s'a pornit să toarne cu găleata; toţi au răsuflat uşuraţi, ştergându-şi sudoarea ce le curgea pe faţă. Pepka nu s'a lăsat până nu i-a împuns:

— Aţi văzut că şi de data asta am avut dreptate? Nu vă spuneam eu, ieri!

— Ar fi trebuit să te ascultăm, i-a răspuns Ana zâmbind, noră-si. Uneori şi omul bătrân şi păţit poate să se înşele.

Martin a strâns-o pe Pepka de mijloc şi i-a dat o palmă peste spate în semn de recunoştinţă.

— Ştim noi că nu-i nimeni ca tine!

Ea însă nu-şi dădea bine seama dacă era o laudă sau o zeflemea.

In toamna anului 1942, în vale, s'a lăsat o negură rece; erau numai zile urîte cu ploaie şi lapoviţă. Şi totuşi, casa de pe Vejfuk se înseninase aşa cum se înseninase în toată ţara. Acum toţi nădăjduiau că vor veni zile mai bune.

— Mamă! Hitler n'a ocupat Stalingradul. Nu l-au lăsat ruşii. Au apărat vitejeşte oraşul lui Stalin şi lăudărosul de Hitler a trebuit să se dea bătut. Vestea asta o sguduia atât de tare pe Maria, încât plângea şi râdea în acelaş timp, iar în ochii ei scânteia bucuria şi un simţimânt de neţărmurită minunare în faţa faptelor săvârşite de oamenii poporului frate.

Ana a dat mulţumită din cap.

— Işi frânge şi Hitler gâtul cum şi l-a frânt şi franţuzul ăla, Napoleon. Oricât de grozavi ar fi, tot nu vor îngenunchia poporul rus. Nimeni pân'acum n'a izbutit încă să facă asta.

Maria a mai adus apoi şi alte veşti care arătau că hitleriştii mâncau bătaie, iar Martin le întregea cu ce mai aflase şi el. După fiecare veste dintr'asta, Anei i se părea că se mai uşura un pic de greutatea ce-i apăsa spinarea încovoiată, c'o mai lăsau durerile ce-i junghiau picioarele umflate şi că în inima ei, trezită la viaţă, nădejdile sporeau.

— O să mai apucăm totuşi zile bune. Poate că s'o stăvili odată risipa asta de vieţi omeneşti.

Tocmai atunci însă, a trebuit să afle un lucru urît care a fost o crâncenă lovitură pentru ea. La început a alungat bănuiala ce-i mijea în minte:

„Nu se poate! O fi el cum o fi Martin al meu, dar aşa ceva tot nu-i în stare să facă. Doar e sângele meu". Totuşi nu avea pace. A început să-l urmărească în taină pe Martin şi bănuiala ei a prins rădăcini. Se simţea de parcă ar fi bătut-o cineva crunt şi ar fi scuipat-o în faţă, murdărind-o cu bale spurcate, atunci când şi-a dat limpede seama că fiu-său lipseşte de acasă o bună parte din noapte, nu-i nici la curte, nici la Kupecek, la cârciumă, că banii câştigaţi peste săptămână nu-i dă pe toţi Pepkăi şi că mereu cară din chelar pâine, untură şi ouă.

Era peste măsură de mânioasă şi, într'o noapte, când au rămas numai ei doi în odaie, l-a luat la rost:

— Martine, nici c'aş fi crezut vreodată să am un fecior atât de slab de înger încât patima să pună stăpânire pe el

în halul ăsta şi să ajungă un netrebnic şi un mincinos care rupe bucata de pâine dela gura a lor săi şi calcă în picioare mândria nevesti-si! Nu-ţi dai tu seamă cât de mârşavă trebue să fie cealaltă dacă te îndeamnă să faci aşa ceva?

Până atunci, Ana nu-i vorbise încă niciunuia dintre băieţii ei cu atâta amărăciune şi asprime. Iar când a văzut zâmbetul lui Martin care arăta că tot ce-i spusese ea îi intrase pe-o ureche şi-i ieşise pe alta, zâmbet pe care ea l-a socotit o batjocură, a cuprins-o mila:

— Şi eu care mereu mi-am păstrat încrederea în tine, cu toate că adeseori ai făcut lucruri ce nu-mi plăceau; totdeauna am găsit iertare pentru tine. Martine, cum ai putut să săvârşeşti o faptă ca asta?

Pe faţa ei sbârcită au început să curgă şiroaie de lacrimi şi tânărul Vojacik, care nu putea să vadă o femeie plângând, a făcut o mişcare de neputinţă:

— Ei, fir'ar dracu al dracului! Mamă, ce prostii tot îndrugi acolo! Ce rost au lacrimile astea când ştii ce vremuri trăim?...

— Vezi, vezi! Tocmai acum când în lume suferă atâţia oameni cinstiţi, tu te ţii de drăcii şi faci blestemăţii de alde astea. Doar nevastă-ta n'o fi mai rea decât altele. Ţi-a făcut patru fetiţe sdravene. Cum nu ţi-e ruşine ţie de faptele tale?

Abia atunci Martin a început să înţeleagă şi căutând să scape din încurcătura în care intrase fără să vrea, şi-a petrecut degetele prin părul sbârlit:

— Cum de-ţi veni, mamă, să născoceşti prostia asta gogonată? Să mă ţiu eu cu alta? Da! Car din casă, e adevărat. Dar ce, trebue numai decât să car pentru o femeie?

— Ce spui? Pân' acum n'am băgat de seamă că ai fi chiar atât de darnic. Ce te-o fi făcut să te schimbi tocmai acum când ai tăi se luptă cu sărăcia? Şi apoi, crezi c'am uitat câtă bătaie de cap am avut cu tine pe vremea când alergai după fuste? Numai patima asta putea să te ducă acolo unde ai ajuns acum.

Martin s'a întunecat la faţă când maică-sa i-a amintit de păcatele şi metehnele lui din tinereţe, căci era încredinţat că părinţii lui nu ştiau nimic. Ana îşi simţea faţa încălzită din pricina aprinderii cu care vorbise şi era mulţumită că izbutise să-şi întoarne fiul dela rele. Martin privea ţintă spre fereastră de parcă ar fi urmărit stropii mărunţi de ploaie

care, lovindu-se de geam, se prefăceau în şiroaie subţiri şi se prelingeau pe sticla lucie.

— Ei! Ce a fost a trecut! Prostii toate. Acum însă îmi ajunge o singură femeie şi pentru bucurii şi pentru necazuri! Şi a tăcut. Ultima vorbă i-a amintit de năravul care-l sâcâia cel mai mult la nevastă-sa. Mamă, nu cumva să-mi aprinzi paie'n cap cu Pepka. Nu mi-ar mai rămâne decât să-mi iau calabalâcul şi să plec în lume. Asta ne-ar mai lipsi acum, să avem în casă şi o muiere bănuitoare... Ştii tu oare ce-i aia când cade cineva la bănuială? O prostie mai mare decât boala.

Martin şi-a adus aminte de începuturile căsniciei lui când se îndoia de credinţa nevesti-si, femeie frumoasă, chinuindu-se pe el şi pe ea şi a recunoscut cu glas tare:

— A fost un iad!

Şi-a întors apoi ochii dela fereastră şi a învăluit într'o privire arăzătoare faţa necăjită a maică-si.

— Să fiu al dracului, mamă! Ce vrei să-ţi spun? Ce să fac dacă cu bănuelile tale prosteşti mă sileşti să vorbesc!

Şi-a băgat adânc mâinile în buzunarele pantalonilor, a măsurat odaia cu paşi legănaţi, s'a întors din nou spre maică-sa şi s'a aşezat chiar în faţa ei.

— Da! Hai atunci să-ţi lămuresc ce-i cu dărnicia asta a mea! Spune, tu ai pregeta să ajuţi în vremea de azi nişte oameni care au anumite însărcinări de îndeplinit şi trebue să umble aşa, ca să nu-i simtă naziştii? De pildă, Jiri! Ca el sunt mulţi acum pe la noi şi le e foame şi lor ca şi nouă. Stai atunci şi dă-ţi cu socoteala, dacă e la mijloc vreo femeie la care eu duc lucrurile? Dar să nu scapi o vorbuliţă la nimeni, altminteri o să simţim cu toţii cum se freacă streangul de gâtul nostru.

Ana rămăsese împietrită ca femeia lui Lot şi asculta cu răsuflarea tăiată vorbele fiului său rostite cu glas înnăbuşit. Scânteia ameninţătoare din ochii lui negri a făcut să se aprindă în creierul ei flacăra luminoasă a înţelegerii.

— Adică, aşa stau lucrurile, Martine? Iart'o pe maică-ta că-i proastă. Şi să nu-ţi fie frică. Ştiu să-mi ţin gura. N'am auzit nimica. Dar tu bagă bine de seamă! Mai cu seamă vezi ce faci cu plecările astea ale tale să nu-i dea cumva de gândit Pepkăi. Prea des lipseşti noaptea şi ştii cum îi femeia: cade uşor la bănuială.

— Fii pe pace, mamă! Pepka doarme ca un butuc. Cât despre bănuială, nici când n'a avut mai puține pricini ca acum să mă bănuiască. Sunt credincios ca un miel blând și focos ca un cocoș de munte. Niciodată nu m'a văzut atât de îndrăgostit.

Martin a zâmbit strengărește; îndată însă a adăugat, lăsând gluma deoparte:

— Dealtfel, dacă s'ar întâmpla ceva care să mă împiedice să mă duc acolo unde mi-e datoria, altcineva îmi ține locul. Totul e orânduit, acum.

— Atunci e bine. Și eu am să te ajut bucuroasă de-o fi nevoie.

— Da de unde mamă! Pe tine nu te las, s'a împotrivit Martin cu toată hotărîrea. Maică-sa însă s'a simțit jignită:

— Bine! Cum crezi! Nu vreau să te silesc. Totuși se simțea înviorată ca după o baie bună.

Acum, după ce fiu-său îi risipise bănuelile acelea urîte era ca ușurată de o grea povară și se mustra cu lacrimi de pocăință:

„Nu-s decât o babă neghioabă! Tocmai acuma să mi se năzare asemenea blestemății despre băiatul meu!"

Fiindcă Martin n'a vrut să-i spună mai mult decât atât, nu l-a mai întrebat nimic, dar oridecâteori împărțea mâncarea, ținea seama și de îndatoririle lui. Când făcea pâinea pentru o săptămână, turna în covată mai multă făină de grâu, iar când bătea untul, punea deoparte câte un bulgăre pe care îl învelea în frunze de hrean și în hârtie de ziar și-l lăsa pe dulapul vechi de pe sală. La fel făcea și cu brânza de vacă, cu prăjiturile din făină albă și adeseori și cu tainul ei de carne pe care nu-l mânca. Niciodată însă n'a mai vorbit cu Martin despre asta.

Pepka nu prea ținea socoteala lucrurilor și nici nu-i prea păsa, totuși s'a întâmplat odată să găsească pe dulap un bulgăre de unt.

— Ce-i asta? Lași untul pe sală. Spuneai doar că l-ai topit? Intrebarea ei ascundea destulă răutate. Bănuia că soacră-sa îi trimite la oraș nevestei lui Vațlav, multe lucruri despre care nu pomenea nimic.

— Am pus deoparte o bucățică pentru copii, să aibă de uns pe pâine, că nu voiam să mai cobor în pivniță. Bătrâna mințea; apoi întorcându-se spre Martin a adăugat mai încet:

Dreptu-i, fac rău că nu pun mâncarea în beci unde e loc berechet.

Seara, în odăiță, când s'a întins în pat lângă Martin, Pepka nu s'a lăsat îmbrățișată până când n'a dat în vileag gândul ce-i umblase prin cap toată ziua:

— Bătrâna ar vrea să trimită toate cele la oraș, cucoanei lui Vațlav, nu se uită că noi avem patru copii!

— Cred că nu vrei să te pui pentru o bucată de lipie.

— De n'ar fi decât alea pe care le știm! Vorba-i că mai sunt încă multe pe care le trimite într'ascuns de noi.

— Ei, lasă prostiile!

— Nicio prostie! Ai văzut și tu cum ascunsese untul pe dulap? Și mai spune că era pentru copii! Știm noi asta...

— A drac... Sudalma a rămas însă între dinți, căci Martin a crezut că-i mai cuminte să-i astupe gura femeii cu un sărut prelung. I-a strâns apoi șoldurile în palmele lui aspre: Acum gândește-te doar că ești nevasta mea. Lasă-le pustiei pe celelalte...

Când după vreun ceas, a băgat de seamă că Pepka dormea tun s'a dat jos binișor din pat, și-a luat hainele în brațe și s'a furișat afară. S'a îmbrăcat repede în sală și și-a tras șapca peste urechi. Când a pipăit cu mâna deasupra dulapului și-a adus aminte de întâmplarea de dimineață.

„Dracu să le ia de muieri, că nimic nu le scapă!" Supărat, a lăsat brațul în jos; pe dulap nu era nimic.

In prag și-a încălțat bocancii care demult nu mai fuseseră unși, întrebându-se dacă cumva maică-sa nu o fi uitat să lase deschisă ușa dela pivniță! Totul era însă în bună rânduială, cum a putut să-și dea seama numaidecât. Lucrurile erau pregătite și nu lipsea nici bulzul de unt.

„Ce femeie de ispravă e maică-mea!" a lăudat-o mișcat pe Ana care în clipa aceea aștepta liniștită să-i audă pașii străbătând tiptil curtea și scârțâitul porții zaplazului dinspre pădure. Iar după ce i-a auzit, l-a petrecut cu gândul deși nu știa încotro plecase. Valea era toată înțesată de dușmani care puteau să-l urmărească și ea își dădea lămurit seama de primejdia ce-l păștea. Multă vreme încă după ce Martin se întorcea și se culca liniștit în odăița lui, pândea cu urechea ciulită niscaiva sgomote ciudate pe lângă casă. Auzul ei era atât de încordat încât orice svon îl izbea aproape dureros: vâjâitul vântului, foșnetul pădurii bătrâne, zângănitul lanțurilor și tro-

potul de copite al vitelor care se mișcau în grajd, fuga și ronțăitul șoarecilor în pod, deasupra odăii.

Oridecâteori Martin o ștergea noaptea de acasă, mai-că-sa se scula a doua zi cu trupul frânt de oboseală, ca după o muncă istovitoare, deși toată noaptea stătuse aproape nemișcată în pat.

„Mă doboară anii", se plângea de oboseală și-i era rușine că aţipea uneori peste zi.

Iarna sosise cu horbota de promoroacă și cu geruri aspre în timpul nopții. Martin își încreţea îngrijorat fruntea.

— Se simte zăpada în aer. Ce crezi, mamă, au să fie nămeți mari?

— La noi în munți nu s'a pomenit iarnă fără viscol. Trebue să ții seamă de asta, Martine! i-a spus maică-sa care înţelesese îndată dece se frământa fecioru-său.

— Nu-mi pasă mie de viscole; astea nu țin mult. Mai rău ar fi să cadă zăpadă și apoi să se statornicească vremea. Urmele pașilor pe zăpadă sunt tot atât de viclene ca și haitele de ticăloși care bat acum valea.

După atâta vreme, Martin îi împărtășea din nou greutăţile lui, lucru care pe maică-sa o mișca. Il simţea mai aproape când știa că-și descarcă sufletul de o parte din povara ce-l apăsa.

In sat se vorbea iar că naziștii au înăsprit măsurile de pază. Gestapoul dela oraș dădea iar raite în timpul nopții prin parohia lor și ridica lumea. Bătrâna Ana și-a amintit cum le călcaseră prima oară pragul casei și se temea să nu aibă iar oaspeți.

— Ar fi bine, Martine, ca măcar o bucată de vreme să nu te mai duci în pădure. Aia — era vorba de Gestapo — după cum se vede, nu au nici ei somn noaptea și fiindcă i-a răzbit prea tare dragostea de munții noștri, cine știe ce ne mai așteaptă.

Cuvintele ei parcă ar fi turnat ulei peste focul ce mistuia măruntaiele lui Martin.

— Nu mai vorbi așa! Cum aș putea să dau înapoi tocmai acum? Suntem în pragul iernii și o să fie o iarnă haină. Pădurarii au și început să dea hrană vânatului din pădure; cum îți vine ţie să mă trimiți pe cuptor?

S'a simțit rușinată față de fecioru-său. Dând din mâini

încurcată şi uitându-se la semnul vânăt şi lat de pe fruntea lui, i-a răspuns :

— Poate tot s'ar putea găsi un mijloc...

— Aş vrea să ştiu şi eu care ? Martin a căpătat deodată o faţă gânditoare şi încordată. Poate c'ar fi unul. Dar nici nu vreau să mă gândesc la el, atât timp cât sunt în stare să fac singur treaba asta. Nu-mi vine să mai amestec şi pe altul, deşi poate i-ar fi mai greu să păţească ceva. Adicătelea, e vorba de Maria. Ea se duce în fiecare zi la oraş şi ar putea să se întâlnească cu băieţii în tren. Ori, cine ştie, s'ar mai putea ticlui şi altfel lucrurile !

Ana a simţit deodată o povară atât de grea şi o durere atât de cumplită în piept, încât a trebuit să-şi încleşteze buzele ca să nu ţipe. Abia într'un târziu, a putut să şoptească :

— Adicătelea Maria... Nu crezi, Martine, că-i prea crudă şi nepricepută ? Ia, acolo, un copil.

— Maria e fată isteaţă. Martin avea un glas moale ca niciodată. Cunoaşte tot rostul lucrurilor, din fir a păr, destul ca să-mi ia locul la nevoie. Se înţelege că n'aş vrea să ajungem pân' acolo. Dar omul nu ştie niciodată.

— Dece ai făcut asta, Martine ? Nu eram şi eu aici ?

Maică-sa era oţărîtă şi zile întregi a purtat în suflet amărăciunea gândului că fusese dată deoparte de copiii ei.

„Nu se cădea să-mi facă mie una ca asta, îşi spunea întristată şi era mereu cu ochii pe fiică-sa care părea că habar n'avea. Ei da, mama lor e bătrână şi proastă şi nu se pricepe la nimic. Tinerii au altă minte".

ŞI TOTUŞI AU VENIT...

In noaptea aceea, domnea o linişte nefirească. Vântul împrăştiase norii de zăpadă după ce câteva zile dearândul ninsese din belşug. Incă decuseară, ninsoarea încetase şi băntuia acum un ger crunt. Pe la miezul nopţii, peste coama pădurii s'a ridicat luna plină făcând să pălească luminiţele mărunte ale stelelor. Pe pământul înzăpezit, orice lucru părea mai înalt, gata să împungă cerul. Şi statura voinică a lui Martin care tocmai se întorcea în sat, părea mai puternică, cioplită în piatră. Viitorul stăpân al gospodăriei de pe Vejfuk

a intrat în curte pe poarta de jos și ajungând în dreptul grajdului s'a oprit o clipă să asculte. A deschis apoi ușa, a căutat să străvadă prin întunericul dinăuntru; un val de aer cald și duhnitor l-a izbit în față. Vitele stăteau culcate și rumegau în tihnă. Numai tărcata, care trebuia să fete peste câteva zile, a întors neliniștită capul spre ușa deschisă scoțând un muget prelung.

— Bine-bine, fătucă, fii cuminte! Mai ai o săptămână și o să te ușurezi, a murmurat Martin și a închis ușa trăgând zăvorul de fier care-i frigea degetele de înghețat ce era. S'a mai întors odată și a vârît un șomoiog de paie sub ușă ca să nu pătrundă gerul înăuntru pe dedesubt și s'a îndreptat grăbit spre casă. Nici n'a apucat să ciocăne, că Maria i-a și deschis. Martin a intrat în sală și fata a închis repede ușa, a împins zăvorul, încercându-l să vadă de-i bine prins.

— Ce veşti mai sunt, Martine?

— Ce să fie! Naziștii fac mereu retrageri elastice! Nu știi? Martin a râs tare și și-a lovit sora peste umăr.

— Lasă gluma, Martine. Ce se mai spune la radio?

— Totul merge din ce în ce mai bine.

— Nu stați pe sală, în frig. Veniți la căldură. Maria e subțire îmbrăcată, s'a auzit din odaie glasul mamei. Martin a văzut-o apoi cum s'a sculat din pat, și-a pus ciorapii de lână în picioare, s'a dus la cuptor să-și învelească nepoatele și abia după aceea s'a întors spre el. Taică-său s'a ridicat și el în capul oaselor, dornic să afle vești noi.

— Armata Roșie îi alungă de peste tot pe nemți, i-a sdrobit la Stalingrad, în Caucaz, la Rjev și Velikie Luki! Nici în apus nu le merge bine nemților. Atâta a prins mama din vorbele fiului ei și deși habar n'avea unde se aflau locurile astea, era destul să audă pomenindu-se de ele ca să se simtă liniștită și să capete încredințarea că hitleriștii se retrag și că va apuca fără doar și poate și ea ziua eliberării.

După ce Martin le-a împărtășit tot ce a auzit la radio, Maria s'a vârît în așternutul cald lângă Martina, tatăl și-a băgat capul în pernă, iar mama s'a așezat pe marginea patului să-și scoată ciorapii.

— Du-te și tu băiete de te culcă! E târziu și nu mai ai mult de dormit, că acuși se face ziuă. Și s'a întins și ea în pat.

N'a trecut mult după ce Martin a trecut în odăiță și Ana l-a auzit sforăind vârtos. Noaptea era atât de limpede și li-

nistită încât nu mai avea nicio pricină să se împotrivească somnului ce-i îngreuia pleoapele. N'a aţipit însă numaidecât şi cu cât treceau clipele, femeia care veghea simţea cum i se strecoară neliniştea în suflet. Mai întâi a tulburat-o un hârâit slab pe care l-a scos ceasornicul vechi, apoi lătratul câinilor jos în sat, iar când a auzit din pădure ţipătul bufniţelor pe care altădată nici nu-l băga în seamă, căci făcea parte dintre svonurile noptatice ale acestui colţ stingher de lume, a trecut-o un fior.

„De bună seamă, se întâmplă ceva." Nici nu şi-a isprăvit bine gândul şi în odaia cufundată în tăcere a răzbit de afară un sgomot neaşteptat. Aproape în aceeaşi clipă, au răsunat lovituri puternice în uşă.

„Vasăzică nu m'am înşelat." Bătrâna Ana ştia că oaspeţii aceştia târzii nu pot fi decât dela Gestapo.

— Bine că e şi Martin azi acasă, i-a şoptit Maria în timp ce se îmbrăca grăbită ; bătrânul gospodar se şi dusese să le deschidă blestemaţilor ce le călcau mereu pragul.

Ana nu s'a tulburat prea tare când oamenii cu haine cernite au dat buzna în odaie. Tăria ei se bizuia pe credinţa că nu vor găsi la ei nimic ca să-i ataţe, să le întărîte furia.

„N'are ce să se întâmple ! Au să lase lucrurile vraişte în urmă şi au să plece de unde au venit. Nu, n'o să fie nimica!" şi-a zis şi parcă-i şi vedea plecând, aproape că nici nu se gândea la isprăvile pe care oaspeţii le puteau săvârşi.

Dar de astădată s'a înşelat în socotelile ei. Nu au mai pus-o, aşa cum se aştepta, la perete în rând cu ceilalţi ai casei să se uite cum răvăşesc şi-şi bat joc de lucruşoarele lor puţine câte aveau, ci lovind-o crunt au scos-o în pumni afară în ger, pe jumătate desbrăcată, şi au băgat-o într'o maşină verde împreună cu bătrânul Jan, cu Martin şi cu Pepka.

Ţeava revolverului îndreptată spre ei întărea porunca omului care-i păzea :

— Gura — şi nicio mişcare !

Ana s'a ghemuit pe banca de lemn şi pătrunsă de frig şi-a strâns pe trup cazaca încreţită, gândindu-se la Maria şi la nepoţelele rămase acasă :

„Poate că lor nu le-or face nimic ! Doar nu le-or canoni..."

Nici nu mai ştia de cât timp aştepta acolo. Clipele păreau mai lungi decât orele, şi suspinele înnăbuşite ale Pepkăi o săgetau pe Ana în inimă şi'n creier. Bătrânul gospodar

era liniştit şi nepăsător, iar ochii lui Martin scăpărau de ciudă şi de ură.

Să tot fi trecut un ceas de când erau acolo — Ana înţepenise de frig — când s'a auzit afară sgomot mare şi smucind de uşa maşinii s'au mai împins înăuntru câţiva oameni. Ana a simţit o hurducătură şi i-a venit rău. Pentru întâia dată se urcase într'un automobil şi niciodată nu călătorise mai prost ca atunci. Prin ferestruica îngustă de deasupra capului ei nu se vedea decât bezna nopţii dar îşi dădea seama totuşi că-i duceau la oraş ca pe toţi nefericiţii pe care-i adunau de prin munţi.

„Dece oare?" Intrebarea asta îi sfredelise creierul tot timpul drumului; îi era tot mai rău. Şi-a astupat gura cu palmele şi şi-a înfipt coatele în pântece să nu mai simtă hurducăturile. „Dacă aş putea să dorm şi să mă trezesc doar când s'ar sfârşi toate astea," şi-a dorit din adâncul inimii, simţind c'o biruie frica şi oboseala.

In sfârşit, maşina s'a oprit şi Ana s'a pomenit în curtea judecătoriei din oraş; aici era şi închisoarea unde-l ţinuseră pe fiu-său. Se aflau pe tărâmul Gestapoului. Nici n'a avut răgaz să-i caute din ochi pe ai săi, că o paznică grasă a şi vârît-o într'o celulă îngustă. Uşa s'a închis la loc, cheia a scrâşnit în broască şi Ana s'a trezit lângă o biată făptură — o sdreanţă de om — care poate, cu puţin în urmă, fusese o femeie frumoasă. Zăcea pe salteaua de paie întinsă pe jos şi ochii ei strălucitori căutau să străbată prin întunericul celulei. Braţele ei slabe au început să se sbată desnădăjduite, de parcă ar fi încercat să se apere. Când Ana s'a apropiat de ea un vaiet nefiresc a sfâşiat tăcerea, făcând să răsune celula îngustă. Ana s'a simţit cotropită de groază, dar numaidecât i s'a umplut inima de milă.

— Nu sunt vinovată, nu mă mai chinuiţi. Nu ştiu, nu ştiu nimic! Ana şi-a pus palma aspră pe umărul femeii — numai oase şi piele — şi atunci vaietul ei jalnic s'a prefăcut într'un urlet prelung acoperind vorbele ei blânde, mângâietoare, aşa că s'a tras înapoi, căutând să stea cât mai departe de femeia aceea ciudată, ghemuindu-se:

— Doar nu-ţi fac nimic. Dece ţi-e frică de mine? a întrebat-o în şoaptă uitându-se la trupul ei slab şi chinuit care abia se deslușea în întuneric. „Cât de sălbatici or fi fost cu ea de au adus-o în starea asta?" Ana uitase de necazurile ei

şi de ai săi. Nu se mai gândea decât la necunoscuta care era acum sora ei de suferinţă.

Afară se crăpa de ziuă şi începuse să pătrundă lumina şi în celula îngustă. Ana a putut atunci să vadă numeroase urme de răni pe trupul soaţei sale şi a cuprins-o groaza:

„Cum de au îndrăznit? Doar e femeie!"

Vremea pe care a pierdut-o apoi acolo, aşteptând degeaba, fără să facă nimica, a fost atât de lungă, de i se părea că pentru ea se oprise timpul în loc. S'a obişnuit încetul cu încetul cu locul acela nou, cu toanele bolnăvicioase ale soaţei sale, cu plânsetele şi cu muţenia ei. S'a obişnuit cu sgomotul, loviturile, hârşâiturile şi toate celelalte svonuri ciudate în mijlocul cărora trăia în acest locaş al groazei.

După un timp, femeia cealaltă s'a liniştit, aţipind; capul i-a căzut în piept şi mâinile ei încleştate îi zăceau obosite în poală. Ana s'a gândit la ai săi şi de grija ce le-o purta îşi simţea inima ferecată de durere. Nu mai ştia cât trecuse de când i se adusese un castron cu zeamă şi o bucată de pâine pe care nu voise să le primească; deodată, uşa s'a deschis şi au scos-o pe coridorul lung, apoi afară, la lumina zilei.

„Vor să-mi dea drumul! i-a venit deodată în minte un gând plin de uşurare şi nădejdea ei proaspătă şi alerga în întâmpinarea bărbatului, flăcăului, noră-si: Şi lor au să le dea drumul. Dece i-ar ţine?"

Curând însă, şi-a dat seama că pe Vejfuk socotelile ei nu dădeau niciodată greş fiindcă se bizuiau pe lucruri cunoscute; aici erau cu totul neîntemeiate. A mers prin aer curat şi prin ninsoare, doar cât a străbătut curtea largă până în partea cealaltă. Cum a trecut pragul clădirii din faţă a şi fost înghiţită de întortochieturile coridoarelor şi scărilor întunecoase doar când şi când luminate. Tot felul de oameni necunoscuţi o întâmpinau cu ciudă şi o trimiteau dela unul la altul în batjocură sau cu ameninţări, căutând să se descotorosească, nepăsători de ea, de parcă ar fi lepădat o otreapă cu care n'aveau ce face. Bătrâna ţărancă nu li se părea o pradă bună.

„Ce o fi vrând oare comandantul să facă cu bacceaua asta de babă nătângă?"

Aşteptările nesfârşite, discuţiile acelea într'o limbă străină pe care n'o înţelegea, toate i se păreau Anei fără nicio noimă. O purtau dintr'un loc într'altul. In sfârşit, a ajuns

într'o odaie luminoasă, în fața unei mutre cunoscute. A răsuflat ușurată. Omul acela spelb, care venise mai demult la ei pe Vejfuk, o privea cu un zâmbet mieros și Ana chibzuia în gând, dacă zâmbetul și bunăvoința pe care i-o arăta omul prevesteau ceva bun ori nu.

— Ia te uită! Lume nouă! De când nu ne-am mai văzut! Ai ceva să-mi spui? S'a ridicat dela masă și s'a apropiat de ea.

— Aș vrea să plec acasă. Am lăsat acolo copiii și vitele... Fără să vrea Ana și-a împreunat mâinile.

— Fii fără grijă, c'o să-ți dăm drumul. O să poți pleca îndată numai să spui ce știi și să recunoști tot ce au mărturisit mai înainte ai dumitale. Intâmplător am aflat dela ei mai mult decât m'am așteptat. Clipea din ochi și vorbea blând de parcă ar fi avut buzele unse cu miere.

— Nu știu ce să-ți spun, a rostit bătrâna și parcă n'ar fi vorbit ea, ci însăși gândurile din adâncul ei. „Nu-l crede, îi spuneau ele". Jan și Pepka n'au spus nimic căci n'aveau ce! Iar Martin e tare de cerbice, nu-i scoți vorba ușor. Dacă nu vrea, nu deschide gura nici să-l tai în bucăți. Și numai ăstora nu le-ar fi mărturisit el ceva!

Zâmbetul mieros s'a schimbat în amenințări și'n vorbe ticluite cu răutate.

— Hei, să te ajut eu! Ce știi despre postul de radioemisiune? Sau lasă, despre asta mai târziu. Mai bine vorbește-mi despre feciorii tăi! Știu că ai vești dela amândoi, ba cu unul te și vezi!

— Până aseară mă vedeam cu amândoi, i-a răspuns liniștită.

— Ei? s'a sgâit el, căci nu se aștepta la asta.

— Atunci trăiesc! Și unde sunt?

— Pe unul l-au adus oamenii dumitale aici. E în puterea voastră cum îs și eu. Celălalt e la lucru în Germania și primesc mereu vești dela el.

S'a strâmbat de parcă ar fi mușcat dintr'un măr pădureț.

— Ăștia doi nu mă interesează acuma. Spune-mi de ceilalți!

— Da ce știu eu pe unde le-or fi putrezit oasele? Și eu aș vrea să aflu locul unde-s îngropați.

Omul spelb a rămas o clipă pe gânduri, apoi a întors-o altfel.

— Bine, poate om mai vorbi noi despre asta. Acum e altceva care mă interesează : cum e postul ăla de radio ? Nu mă îndoiesc că despre asta ai ce să-mi spui.

Uimită, Ana s'a uitat la el cu gura căscată, neînțelegând nimic.

— Vorbește ! a țipat celălalt furios, scos din răbdări.

— Ți-aș spune bucuroasă, dar nu știu ce vrei.

— Babo ! Babo ! Nu mă face să...

Cizmele cu ținte în talpă frământau covorul scump și dinții falși scrâșneau.

— Ți-am spus doar, vorbește despre postul de radioemisiune ! Auzi ? Postul de emisie !

— Da ce știu eu ce-i aia ! Și unde să fie ?

— Noi știm unde e. Chiar azi putem să ne ducem să-l ridicăm. Dar vrem mai întâi să ne spui ce știi tu despre el, tu și ai tăi, înțelegi ? Altfel vă punem streangul de gât la toți. La toți ! Și ție și lui bărbatu-tău, lui fiu-tău, copiilor — la toată familia. Iar casei voastre o să-i punem foc ca să ardă cu tot ce-i în ea și cu blestematul ăla de post de emisie, și vorbind, o împroșca în față cu scuipat.

Se mira și ea de liniștea ei. Și-a dat seama că urletele sălbatice erau ale unei fiare care desnădăjduise de când tot adulmeca urmele unei prăzi alese.

Hitleristul a început să se plimbe furios de colo până colo prin încăpere. S'a întors apoi la birou și a scotocit printre teancurile de hârtii, căutând o țigară pe care apoi a început s'o morfolească între buzele lui cărnoase. Pe urmă și-a pipăit la repezeală buzunarele pe deasupra hainei, cu mâinile lui late.

— Sunt pe masă, l-a ajutat Ana care văzuse chibriturile.

— Să taci ! s'a răstit la ea luând cutia.

Ceva mai încolo însă, se afla o brichetă mică de argint ; zărind-o a asvârlit cu necaz cutia de chibrituri, uitându-se la Ana de-ai fi crezut că vrea s'o răpună, și-a aprins țigara și a tras câteva fumuri, apoi l-a podidit tusea. S'a apropiat de Ana și și-a pironit privirea sfredelitoare în ochii ei.

— Gata. Hai, spune cum e cu postul ăla de radioemisiune ?

— Dacă m'aș pricepe la de alde astea poate c'aș putea să-ți spun câte ceva. Dar așa ?... Și în ochii Anei, care parcă

își cerea iertare, se vedea că se simte oleacă rușinată că nu știa ce-i aia un post de radioemisiune.

Neamțul s'a strâmbat și a apropiat țigara aprinsă de fața ei. Ana s'a tras înapoi.

— Nu mișca. Stai pe loc! s'a răstit la ea și Ana a băgat de seamă că în cealaltă mână ținea revolverul pe care mai avusese până atunci prilejul să-l cunoască. Ce zici, poate c'așa o să-ți aduci aminte? și a ridicat arma până în dreptul gurii ei. Asta o să-ți deslege limba, ai? a râs încântat.

Ana nu-și dădea bine seama dacă ceeace simțea era frică sau numai o adâncă oboseală și a oftat sleită de puteri.

— Ce vrei să scoți dumneata dela mine n'o să poți scoate pentrucă nu știu nimic.

Arma s'a făcut nevăzută, dar vârful auriu al țigării aprinse s'a atins de fața ei sbârcită. Durerea a fost atât de ascuțită, de usturătoare, încât i-au dat lacrimile. I-a venit pe limbă gustul lor sărat și a simțit o sfârșeală în trup din pricina mirosului de carne friptă.

— Ei vezi, vezi că prinde bine? a spus grozav de mulțumit de sine omul spelb.

— Poți să mă și ucizi de vrei, că tot n'am ce să-ți spun!

Pentru asta i-a tras o palmă. Pentru întâiași dată în viață o plesnea peste obraz o mână bărbătească. Demult, când era de o șchioapă, mai mâncase ea câte o palmă dela maică-sa, mai degrabă alintări decât lovituri cu tot dinadinsul. Maică-sa n'avea mâna prea grea, iar taică-său nu s'a atins de niciun copil, de nimeni dintre ai săi. Și tocmai acum, la bătrânețe s'o lovească un necunoscut hapsân care după vârstă putea să-i fie copil.

— Ar fi să scapi prea lesne dacă te-am trimite pe lumea cealaltă, babo! Dar las' că-ți desferecăm noi gura.

A urmat apoi ceva la care nici cu gândul nu gândise: bătaia. Curgeau loviturile pe trupul ei bătrân și trudit, umflăturile și vânătăile se înmulțeau, dar Ana nu simțea durerea. In mintea ei dăinuia un singur gând:

„Dac' aș putea dormi!" Dar până să se cufunde în bezna catifelată, a zărit ca prin sită chipul feciorului ei, Martin. Ochii lui nu erau numai plini de chin și de ură. Ardea în ei o flacără pentru care bătrâna lui mumă nu avea nume.

„Măicuțo, ce ți-au făcut?..."

„Acum ai să deschizi în sfârșit gura, tâlharule!"

„Ce să fac? Din păcate n'am nimic să vă spun!"

„Așa, așa fiule, bine. Ana ar fi vrut să-i zâmbească, să mai vorbească cu el, dar întunericul i-a învăluit mintea..."

Când s'a trezit din nesimțire pe cimentul rece al celulei, (alta decât cea în care fusese închisă noaptea trecută) cel dintâi lucru pe care l-a simțit a fost o sete grozavă și o cumplită durere de cap. A încercat să ridice mâna, dar n'a izbutit decât pe jumătate. A căzut din nou într'un leșin și asta i-a făcut bine după chinurile suferite. Din păcate, starea asta n'a ținut mult și și-a venit iar în fire. De astădată a trebuit să înfrunte durerile neostoite ale trupului lovit; s'a silit totuși să-și adune gândurile:

„Da, m'au bătut! Când și-a dat seama de asta, a cuprins-o o jale amarnică. Dacă n'aș fi atât de istovită, poate c'aș plânge".

A căutat să-și abată gândul acela și să și-l îndrepte spre dragii ei. Copleșită însă de un vârtej puternic, gândurile i s'au încâlcit. Nu mai putea să-și aducă aminte cum îi chiamă pe feciorii ei. Se iteau prin fața ei când prunci, când oameni mari. Martin, un nod de om, alerga pe coastă în preajma Vejfuk-ului și fura din cuibare ouăle păsărelelor. Avea șapca plină de oușoare pestrițe.

„Să le facem jumări!" Și iată-l pe Jan coșcogea flăcău întorcându-se dela lucru. Lăsase portița din vale deschisă și se uita la Ana cu un zâmbet duios.

„Lasă-l pe Alik să sburde, mamă..." Vojtech striga de undeva: „Hapsânule! Hapsânule!" și maică-sa îl tot căuta și nu știa unde se ascunsese băiatul ăsta.

„Ce prostie, zice că am luat ouă de ciocârlie și când colo-s de gâscă. Ia te uită, mamă, ce-a ieșit din ele!" Martin mândru îi arăta coșul plin de copilițe.

„Nu vezi că nu-s decât niște fetițe!" Și Vațlav râdea de el.

„Nu cumva să te culci în patul meu, Martine, că-i așternut curat. Și pe nebun să-l dați afară din casă". Anei îi venea să plângă, dar ochii ei erau secați de lacrimi.

„Băieți, băieți, ce s'o alege din voi când o să fiți mari?" Maria apuca veselă stânjenii din grămada frumos ticluită sub gard, lângă pădure.

„Sub asta-i comoara aia, mamă!" Dar nu era Maria, ci

Pepka ; luase tocmai să spele rochia de doc a Anicikăi şi găsise în buzunar o bucată de hârtie mototolită.

„Atâta ar mai fi trebuit să afle naziştii, că mam'mare e comunistă !" Şi râdea batjocoritor.

„Deabia aşteptam să mai crească niţeluş copiii ca să mai scap de griji, şi uite, acum trebue iar să alăptez !" Barka Roşcata ocărăşte de mama focului şi îşi şterge gura cu colţul basmalei care-i alunecă de pe cap şi o sugrumă...

„Dece murdăreşti tu, Ondrej, batista pe care i-am dat-o lui Vojtech de ziua lui ? Nu vezi că scuipi sânge ?" Lângă Frumosul răsare bătrânul Jan care se uită la ea şi dă din cap mustrător :

„Mamă, mamă, tu ai cusut pe năframa aia crucea încârligată ?"

Lunganul dela Gestapo se apleacă spre Ana duhnindu-i în faţă, iar cel spelb vorbind, o scuipă pe obraz :

„Vezi, babo ! Asta-i pentru tine..." Ea se apără însă.

„Noi nu ştim nimica, n'avem nicio carte ; doar cărţi de şcoală. Şi Jan e micuţ, nici nu ştie buchile. Nu vă faceţi păcat cu nişte prunci nevinovaţi. Nu-vă fa-ceţi pă-cat !" Ana strigă desnădăjduită şi glasul ei îi risipeşte ameţeala leşinului şi o face să se trezească. Deschide pleoapele grele şi caută să străbată prin întunericul des din jurul ei. Trupul îngheţat o doare şi picături de sudoare rece i se preling în ochi şi o ustură. Mai bine să închidă iar ochii. Cu greu îşi aminteşte ce s'a întâmplat cu ea ; o chinuia teama că şi ai ei vor fi împărtăşit aceeaşi soartă.

„Of ! Măcar de n'ar fi păţit ce-am păţit eu ; le dorea din tot sufletul ; deodată şi-a adus aminte de Maria şi i s'a strâns inima. Rămăsese singură acolo şi era atât de crudă, sărăcuţa ! Numai de nu s'ar fi atins de ea... de ea sau de Martina. Şi celelalte ce-or fi făcând, fetiţele maichii ? Anicika, mieluşeaua, care era atât de fricoasă o fi căzut iar la pat... Le vor da o mână de ajutor vecinii ? O fi având cineva grijă de copii ? Dar cu vitele ce s'o fi întâmplat ? Boiana trebuia să fete săptămâna asta..."

In pieptul bătrânei Ana, un muşuroi de carne stâlcită, zăcând pe cimentul rece al celulei, bătea şi acum o inimă de mamă şi de gospodină grijulie. Când s'a mai destrămat întunericul şi la ferestruica de sub streaşină au mijit zorile, a zărit salteaua de paie într'un colţ şi s'a târît până acolo. S'a

încovrigat sub pătura subțire, dar frigul o răzbise pân'la oase și nu se putea încălzi. Parcă s'ar fi culcat pe un mușuroi. Tot trupul începuse s'o usture și s'o mănânce. A strivit între degete câteva gângănii care răspândeau un miros grețos.

„Vai de mine! Unde m'au aruncat?" Țăranca din creierii munților nu văzuse până atunci ploșnițe.

Dimineața a sorbit zeama aceea murdară din castron, pentrucă era fierbinte, de pâine însă nu s'a atins. Inainte de prânz i-a mai venit o soață. Era o femeie tânără, destul de voinică, cu un păr de culoarea paielor, puțin cam rar, dar încrețit cu mașina, cu niște ochi spălăciți dar care te împungeau cu privirea. A intrat în celulă țipând și blestemând. Ana s'a uitat la ea o clipă și i s'a părut că tânăra asta arțăgoasă nu era cine știe ce amărîtă de soarta ei, dar țipa ca din gură de șarpe parcă dinadins ca să-i stârnească mila și s'o îndemne să se apropie de ea. Anei i s'a înmuiat inima văzând-o; a rămas însă tăcută, căci nu obișnuia să se plângă de necazurile ei în fața străinilor.

„Fiecare are grijile lui și-i ajung", zicea adesea în anii din urmă când o covârșeau necazurile și simțea nevoia să le împărtășească unui suflet de om. Acum oboseala ei cumplită îi tăia orice chef de vorbă. Ana a fost mulțumită că femeia aceea bălaie s'a așezat ceva mai departe, căci palma unsuroasă cu care-i atinsese trupul o făcuse să se înfioare.

— Biată bătrână, și pe dumneata te-au bătut, așa-i?

— Nici nu știu, a spus Ana istovită.

— Ba da, te-au bătut, nu te feri. Mie poți să-mi spui că doar le cunosc sufletul și am trecut prin toate. Dacă ai ști cum m'au stâlcit în bătăi! Și asta încă nu-i nimic, să vezi ce te așteaptă de acu înainte! Dar ascultă-mă pe mine, nu scoate o vorbă. O vorbuliță măcar! Chiar dacă te-ar jupui de vie. Ochii femeii erau ca acele. Anei nu-i plăceau deloc. Ia spune, dece te-au bătut?

— Nu știu! Voiau să mărturisesc ceva ce nu știu.

— Adevărat? Ascultă, nu cumva e vorba de un post clandestin de radioemisiune? Și pe mine tot din pricina lui m'au bătut. Știi, eu lucrez cu de astea. Asta ți-o spun numai dumitale, dar vezi să nu mă dai de gol. Se înțelege că față de ei l-am luat pe „nu știu" în brațe.

— Da, da, așa mi se pare c'a spus și omul ăla. Ana și-a adus aminte că într'adevăr i-au vorbit de un post de emisie-

Nu voia să fie ursuză cu femeia asta care zicea că pătimise mai avan decât ea. Dar cu cât cealaltă o covârşea sub puhoiul vorbelor, cu atât Ana îi răspundea mai pe sponci, până ce, într'un târziu, a închis ochii şi şi-a pus capul obosit pe salteaua de paie. Atunci femeia bălaie şi bună de gură s'a dus la uşă şi a început să dea cu picoarele în ea.

— Mă tem că iar au să mă cheme la cercetare. Apoi s'a întors spre Ana care deschisese ochii. N'a trecut mult şi au luat-o de acolo pe limbută şi atunci Ana a răsuflat uşurată.

SOARTA ANEI SE HOTĂRĂŞTE

Dacă în clipa aceea Ana ar fi fost în biroul unde i se hotăra soarta, n'ar fi înţeles nicio boabă căci acolo se vorbea în grai străin. Dacă însă cineva i-ar fi tălmăcit discuţia ar fi aflat nişte lucruri să-i stea mintea în loc.

Omul spelb stătea la birou şi bătea nerăbdător cu creionul în ziarul pe care-l ţinea deschis înainte.

— Ce dracu fac ai noştri pe fronturi? Dece se retrag mereu din faţa bolşevicilor?

— De vină-s comandanţii, nişte nătângi. Dacă führerul te-ar trimite pe dumneata, s'ar schimba lucrurile. Femeia cu privirea ascuţită s'a ridicat din fotoliul moale şi, legănându-şi şoldurile s'a apropiat de birou şi s'a aşezat pe marginea lui.

— Cred şi eu. Führerul are nevoie de strategi!

Ea a mijit ochii, privindu-l drept în faţă. Nu ştia dacă râde de el sau îl admiră. Dar se vedea bine că şi ea era amărîtă de bătaia pe care o mâncau pe front armatele lor.

— Ei, ce e cu baba aia? şi-a adus el aminte.

Şi-a ridicat pulpa dolofană, a pus picior peste picior şi a zâmbit.

— Şi de astădată ne-am păcălit straşnic, Karl! Baba e proastă ca noaptea, toată viaţa a stat la coada vacii. Cât despre postul de emisie? Nici nu ştie ce-i aia. Pe cinstea mea! A strâmbat din nas şi a urmat, fonfăind: Cine o fi neghiobul care a avut ideea să caute postul de emisie la nişte dobitoci ca ăştia, care nici nu ştiu pe ce lume trăiesc?

— Scuteşte-mă de observaţiile tale. Spelbul s'a înroşit tot şi a ciupit-o cu atâta ciudă încât, de durere, femeia era cât pe aci să cadă de pe birou.

— Dar bine Karl, dragoste, nu uita că și eu lucrez pentru victoria Reichului, așa că am și eu dreptul să-mi spun părerea când văd că pierdem vremea degeaba. Dacă vreți să descoperiți firul, cercetați-i pe cei mai răsăriți.

— Taci din gură! Cine poruncește aici? a strigat uitându-se la portretul führerului atârnat pe peretele din față. Judecând după urletele pe care le scotea, semăna cu el cel puțin la glas.

— Firește că dumneata. Și-a frecat șoldul de el și i-a mângâiat încheietura mâinii. Când a văzut că nici nu se sinchisește, și-a petrecut mâna pe sub mâneca hainei lui, până sus, deasupra cotului.

Omul cu mutră searbădă s'a încruntat și mai tare.

— He-he! și a sughițat încurcat.

— Ești o fată a drac... detreabă! Așează-te, să mai vorbim. Când grăsuna s'a urcat pe birou, a tras spre el genunchii ei rotunzi și mângâindu-i cu amândouă mâinile pulpele și șoldurile, i-a spus încet, printre sughițuri: Să știi Greta, chiar tinerelul ăla, cehul tău, i-a atras atenția celui care era aici înaintea mea asupra familiei de pe coastă. A fost o întâmplare tâmpită cu niște lemne. I-au luat atunci în cercetare pe amândoi, și pe al tău și pe cel oacheș din casa de pe coastă. Nu mai știu bine cum a fost, dar îmi amintesc câte ceva. Urmele duc totuși acolo. Doi dintre frați au dispărut înainte de venirea noastră și cine poate ști dacă sunt cu adevărat morți. Celui oacheș nu poți să-i crezi, te trec fiorii numai când îl vezi!

— Atunci, s'a terminat. Să-l trimitem pe lumea ailaltă, a spus ea ca și cum era vorba de un fleac.

— Adevărat, dar cum rămâne cu ceilalți? Trebue să facem ceva cu ei dacă tot i-am adus aici. Și fiindcă nu știa ce și cum, l-au apucat iar năbădăile și a ciupit-o de șold.

— Fir'ar al dracului... numai greutăți — și nicio ispravă.

Supărată c'o ciupise l-a sgâriat și și-a tras jignită rochia în jos. Când însă a început să-i mângâie din nou pulpele, s'a răzgândit... Era isteață și nu se încurca în vorbă. A dat din mână cu dispreț și a hotărît:

— E păcat să ne pierdem vremea cu ei. Dă-i dracului, nu-i mai ține degeaba. Baba și moșul tot nu mai au multe zile, la ce să mai avem bătaie de cap și cu înmormântarea.

— Tare ești tu deșteaptă, Greta... Dacă prietenul ăla al tău m... da, — cehul — o să ajungă departe, ție trebue să-ți mulțumească! a lăudat-o, în timp se degetele lui răsfirate rătăceau pe sub bluza ei desfăcută. Deodată a strâns-o atât de tare, încât nevasta lui Ondrej Frumosul era cât pe ce să țipe de durere...

— Of, Karl, te rog, fii cavaler!

IN DRUM SPRE VEJFUK

Au mai trecut câteva zile până să-și dea seama că n'avea niciun rost să țină închisă o babă care nu le putea fi cu nimic de folos.

Ana a ieșit pe poarta clădirii bântuită de groază și a privit zăpăcită strada. Pe acolo, trecătorii erau foarte rari. Lumea făcea acum ocoluri mari ca să nu calce prin locurile unde înainte vreme era aceeași forfotă ca și în celelalte părți ale orașului. Ana mergea pe trotuar ametită, împleticindu-se. Femeia aceea bătrână, slabă, îmbrăcată cu o rochie boțită și murdară, cu o basma ruptă de lână pe cap, cu niște papuci vechi de casă în picioare, nu făcea pe nimeni să întoarcă ochii după ea. Oamenii aveau necazurile și suferințele lor și nu le mai venea să se uite pe stradă după străini.

Și totuși! Un domn binevoitor, cu ochelari cu sticle groase și ramă neagră, ras — lucruri pe care Ana le-a băgat numaidecât de seamă — s'a apropiat de ea, zâmbind, așa ca și cum și-ar fi cerut iertare:

— Ai fost închisă, mătușico? Te-am văzut când ai ieșit de acolo, și a arătat cu capul spre clădirea Gestapoului.

— Am fost, a răspuns și i-a venit să plângă, într'atâta a mișcat-o grija omului care părea bun la inimă.

— De bună seamă nu ești de pe aici. De unde ești de fel?

— De acolo, de peste culme, a arătat Ana cu capul spre miazăzi. Cu trenul nu-i departe. Când eram tânără, făceam drumul pe jos.

— Ei da. Tinerii au picioare sdravene să meargă oricât. Cei bătrâni însă, sunt secătuiți de puteri. Dar bani pentru tren ai?

Ana puţin ruşinată a recunoscut că n'are nicio leţcaie, iar el a ţinut s'o ducă până la gară şi să-i cumpere şi bilet. Cuvintele lui erau ca o mângâiere şi un balsam pentru inima ei bătrână şi obosită. Insă bunăvoinţa lui a înviorat-o. I-a mulţumit din suflet, spunându-i că n'are nevoie de ajutor.

— Am pe noră-mea aici în oraş, i-a mărturisit, şi mă duc la ea, poate oi avea norocul să mă întâlnesc acolo şi cu ăilalţi, cu omul meu, cu fecioru-meu şi cu nevasta lui. Cine ştie, le-o fi dat drumul şi lor! Şi mergea din ce în ce mai veselă şi mai uşoară, alături de necunoscutul acela care a însoţit-o până la casa unde locuia nevasta lui Vaţlav. La despărţire i-a strâns mâna cu putere, ca unei vechi cunoştinţe.

„Peste tot în lume găseşti oameni buni", a zâmbit fericită şi a început să urce scările ce duceau la locuinţa băiatului ei. Picioarele îi tremurau de oboseală şi de slăbiciune, dar până la urmă tot a ajuns sus. A ciocănit în uşă. Tăcerea de mormânt dinăuntru a neliniştit-o. A început să bată cu pumnul...

„Trebue să fie acasă Milka! Unde să mă duc dacă nu-mi deschide nimeni. Abia mă mai ţin pe picioare". S'a speriat dându-şi seama de halul în care era şi simţind cum o pătrunde frigul până la oase, căci era cam subţire îmbrăcată. Vremea trecea şi Ana umbla nehotărîtă de colo până colo, aşteptând să audă paşi măcar jos pe sală.

„Trebue să se întoarcă îndată. Se vede că face focul, să-i fie cald copilului... O să-mi mai desmorţesc şi eu mădularele". Se bucura şi, la gândul căldurii şi al mesei întinse ce-o aşteptau i-a pierit oboseala. In sfârşit, s'a deschis uşa de jos a casei şi pe scări s'au auzit paşi uşori de femeie.

— Bine c'ai venit în sfârşit, Milka, a strigat Ana veselă fără să mai aştepte să se arate noră-sa.

— Bună ziua, doamnă! S'a auzit un glas necunoscut în timp ce nişte ochi străini cercetau faţa bătrânei. Şi dumneata ai venit la doamna Pata? Puţin înainte de masă a căutat-o socrul dânşii. Nu-i acasă doamna Pata. A plecat acum o săptămână cu copilul la soacra dumneaei.

— Aşa, aşa! Mulţumesc mult şi să mă ierţi că te-am supărat. Ana cobora anevoie treptele. Uitându-se după ea, tânăra se gândea:

„Parc'am mai văzut-o undeva pe bătrâna asta..."

Cu toate că mintea îi spunea să nu se încumete la un

drum atât de lung, Ana a pornit-o spre casa ei din munți. Nu avea destulă putere să înfrunte atâta drum. Și-a dat seama de asta însă abia când se depărtase demult de oraș și trecuse și de Rovina.

„N'ai să ajungi, Ana, n'ai să ajungi niciodată acasă", îi spunea din ce în ce mai stăruitor un glas lăuntric și câmpul înzăpezit și pustiu parcă își râdea de ea. Simțea însă o putere care o trăgea spre pădurile întunecate ce se zăreau în depărtare.

„Trebue să ajung acasă", își spunea, la început șovăelnic, apoi cu tot mai multă hotărîre, trăgându-și picioarele din zăpada proaspătă ce nu fusese încă bătătorită. Se oprea mereu să-și mai tragă suflarea și să-și adune puterile ca să meargă mai departe. Vântul înghețat care bătea dinspre munți răbufnindu-i mereu în față, îi tăia răsuflarea și îi biciuia trupul șubred.

Voința ei dârză îi dădea tăria să-l înfrunte și să meargă înainte. Nu băgase de seamă că-i căzuse basmaua de lână de pe cap și-i spânzura pe umeri, și nu simțea nici sudoarea ce-i șiroia atât de îmbelșugată pe față, că vântul nu izbutea să i-o svânte.

Toată viața îi plăcuse singurătatea, dar de astădată dorea din toată inima să întâlnească un om. Atât de mult tânjea după un glas omenesc, încât i se părea că-i țiue pe la urechi vorbe pe care vântul le fura ducându-le încolo. In jurul ei nu se zărea nicio vietate. Doar câțiva corbi au trecut peste capul mogâldeței ce se împleticea în mers târîndu-se ca o umbră spre pădure. Părul alb vânzolit de vânt, se încâlcea, lipindu-se de tâmplele, de fruntea și de gâtul ei, pline de sudoare.

Drumul până la pădure a fost nemăsurat de lung, dar când a ajuns acolo, Ana a simțit o mare ușurare căci pădurea se afla pe meleagurile ei. Se înserase. Intunericul care cobora repede peste câmpul înzăpezit a învăluit numaidecât și cărarea îngustă din pădure înghițind-o și pe ea. Printre copaci era beznă. Ana abia putea să urce coasta și se oprea la fiecare pas. Trupul ei frânt de oboseală se urnea tot mai anevoie, deși nu mai avea de luptat cu vântul care vuia acum peste coama pădurii, deasupra capului ei. Incepea s'o lase inima, își simțea trupul cuprins de toropeală și picioarele-i erau ca de plumb.

„Trebue să merg înainte. Trebue! Acasă, acasă..."

Incordându-şi voinţa, Ana a izbutit ca prin minune să alunge moartea care-i dădea târcoale şi o îmbia la odihnă.

„Ce bine ar fi să te laşi în zăpada albă, să pui jos capul obosit şi după drumul ăsta istovitor să te cufunzi într'un somn adânc şi liniştit..." Gândul ăsta o urmărea tot mai stăruitor, aşa încât până la urmă nici n'a mai încercat să-l alunge, ci s'a supus voinţei nestrămutate ce-o călăuzea.

„Trebue să ajung acasă!"

A ieşit din pădure chiar în dreptul pământului lor de peste culme şi s'a uitat în sus, spre Skalka. Mai avea o bucată de drum până acasă dar pentru ea drumul ăsta era nemăsurat! S'a târît până la marginea pădurii din vârf şi a pornit-o pe cărare, mergând atât de încovoiată, încât aproape atingea zăpada cu degetele-i amorţite.

Acolo unde cărarea cotea spre Vejfuk, a izbit-o în faţă vântul ce bântuia coasta. Ştia că mai are câţiva paşi de făcut dar nu putea vedea casa din pricina întunericului...

„Incă puţin şi am ajuns!"

Se târa prin locuri atât de cunoscute încât ştia fiecare piatră ascunsă sub zăpadă; în sfârşit, a ajuns la portiţa de unde mai avea de făcut zece paşi până la uşa casei. S'a agăţat cu mâinile de ea, dar n'a mai avut putere s'o deschidă. Nici nu se gândea măcar să încerce, atât era de mulţumită că ajunsese...

In timp ce se uita ţintă la casa ei, câteva lacrimi mari i s'au rostogolit pe faţă. Prin crăpăturile înguste, acolo unde pânza neagră stătea desfăcută de pervazul ferestrelor, se strecurau fâşii de lumină galbenă. Din grajd se auzeau vitele lovind pământul cu copita şi zângănindu-şi lanţurile, în cotete păsările foiau iar vântul măturând hornul, aducea până la ea fumul butucilor de brad ce ardeau în vatră.

Ana nici nu-şi mai dădea seama că timpul se depăna înainte. Nu ştia câtă vreme trecuse de când se sprijinise cu nădejde de zaplaz. N'a mai încercat să-şi strângă puterile ce-i mai rămăseseră. Se odihnea. Şi se simţea bine şi uşurată. In sufletul ei era atâta linişte, cum nu mai fusese de mulţi ani. Era acasă!

N'a băgat în seamă nici paşii grăbiţi ai cuiva care venea de jos, din sat. S'a întors abia când a auzit un ţipăt de spaimă şi de bucurie în acelaş timp. Şi-a desfăcut degetele încleştate pe zaplaz şi s'a prăbuşit...

— Mamă! Doamne dumnezeule! Ce-i cu tine?

Ana a deschis ochii şi a văzut privirea înspăimântată a fetei. A simţit nişte braţe puternice care o ridică, ţinând-o vârtos şi ar fi vrut să-i şoptească numai atât:

— E bine acum, Mario...

De atâta amar de ani de când se afla pe Vejfuk, pentru întâiaşi dată, Ana nu s'a trezit de dimineaţă. A dormit greu toată ziua fără să aibă habar de grija care-i chinuia pe ai săi. Nu ştia că stăteau aplecaţi asupra ei cu desnădejdea în suflet, speriaţi, ascultând sfaturile femeilor ce veneau din sat. La amiaz, Maria i-a turnat pe gât câteva linguri de supă de găină (Milka o gătise anume) dar nici atunci nu s'a trezit din somnul acela adânc.

Nevasta vătăşelului Blaha i-a sfătuit:

— Lăsaţi-o să doarmă până s'o deştepta singură. Asta-i face bine.

Ana a dormit până seara, când Maria a aprins lampa cu gaz. Deschizând ochii, la început s'a speriat, apoi a năpădit-o o teamă cumplită. Abia când s'a ridicat în capul oaselor şi a văzut în preajmă lucrurile cunoscute, spaima s'a schimbat în mulţumire. Asta însă n'a ţinut decât până'n clipa când şi-a adus aminte de întâmplările din urmă. Bătrânul Jan stătea pe marginea patului şi îi mângâia mâna.

— S'au întors şi tinerii? l-a întrebat încet.

— Incă nu. Dar poate or veni mâine...

— Ce ţi-au făcut, măicuţă? a suspinat Maria, lipindu-şi obrazul de-al ei.

— N'am pătimit prea mult. Nu plânge, şi bătrâna netezea cu mângâieri nespus de blânde părul fetei.

Nepoatele de pe Vejfuk şi băieţaşul dela oraş stăteau speriaţi, ceva mai încolo; n'au îndrăznit să se apropie nici chiar atunci când i-a chemat bunica. Crâncenele suferinţe prin care trecuse, lăsaseră prea multe semne şi copiii se temeau.

— Hai, nu vă fie frică! Astea trec, sunt tot mam'mare a voastră ca şi înainte.

In ziua următoare, Milka a plecat la oraş disdedimineaţă să-i aştepte pe Martin şi pe Pepka până le vor da drumul. Aşa hotărîse Ana. După cele păţite de ea, ştia că şi tinerii vor avea nevoie de ajutor. Numai Pepka s'a întors însă pe Vejfuk.

Pe Martin parcă l-ar fi înghiţit pământul. Abia după multă vreme au aflat veşti despre el.

Se topise zăpada pe câmp şi arsura lăsată de focul ţigării pe obrazul stâng al Anei, care toată iarna făcuse puroi, a început să se usuce şi să se tămăduiască...

CERUL S'A MAI INSENINAT

Primăvara, când au ieşit din nou la munca câmpului, bătrânul gospodar Jan se încovoiase şi mai mult de atâtea greutăţi ce-i împovărau spinarea. Cu toate că cele două nurori, cea de pe Vejfuk şi cea dela oraş, îl ajutau din răsputeri, munca pe care trebuia s'o facă numai o mână de bărbat cădea în seama lui. Ziua întreagă, din zori şi până seara târziu, lucra la câmp şi copiii îi aduceau de mâncare.

Oamenii au băgat de seamă că-i cam ocolea, de parcă i-ar fi fost teamă să intre în vorbă cu ei. Când se întâlnea cu câte cineva era tot grăbit să se ducă la lucru, iar dacă pe câmp îl striga vreunul, aproape că nu băga în seamă, ba uneori nici nu răspundea.

„Vojacik ăsta e cam ciudat dela o vreme", vorbea lumea din sat, care habar n'avea că omul căuta să-şi ascundă surzenia, meteahnă cu care rămăsese de pe urma zilelor petrecute la Gestapo.

Maria se ducea la oraş ca şi mai înainte. Adesea lua cu ea câte ceva din merindele puţine pe care le aveau. Ca şi Martin, nu sufla o vorbă faţă de maică-sa despre ce făcea:

„Fii fără grijă, mamă, că pâinea n'o leapădă nimeni, iar cei care o mănâncă ţi-or mulţumi în gândul lor întâi şi întâi ţie".

Ana vedea de casă şi le pusese la treabă şi pe nepoate căci singură nu mai prididea să facă nici jumătate din munca pe care o dovedea altădată. Oboseala îi biruise trupul, iar inima îi slăbise.

In vremea aceea, când toţi băieţii ei erau risipiţi prin lume, se gândea tot mai des la viaţa oamenilor ce trăiau departe de ţară şi la a celor din preajmă, a muntenilor, care pătimeau ca şi ea şi ai săi, ba uneori poate şi mai crunt.

Trăia suferinţele tuturor necunoscuţilor pe care nemţii-i deportaseră şi cărora le nimiciseră familiile; jelea cu mulţimea mamelor şi a nevestelor feciorii şi bărbaţii pierduţi, plângea copiii împuşcaţi şi simţea cum viaţa ei îmbrăţişează toate aceste vieţi surori...

„Nu sunt singură. Suntem încă atâţia şi atâţia ca mine. Deşi nu ne cunoaştem, suntem strâns legaţi prin suferinţele noastre". Oridecâteori o copleşeau necazurile, îşi aducea aminte de asta. Sprijinul pe care-l afla în această puternică tovărăşie a ajutat-o să-şi ducă povara pe care viaţa i-o pusese pe umeri, ba îi mai rămânea destulă tărie ca să mângâie şi pe alţii...

Pepka alerga mai des ca oricine la ea să i se plângă; stătea cufundată în durerea ei şi îşi blestema mereu soarta:

— Dece trebuia să mă lovească tocmai pe mine năpasta asta? Dece trebuia tocmai eu să rămân fără bărbat?

— Dar nu eşti numai tu. Gândeşte-te la atâţia pe care soarta i-a lovit mai amarnică. Tu tot mai tragi nădejde că Martin s'o întoarce iar dacă s'o întâmpla altfel, îţi rămân copiii. Gândeşte-te însă la bietele neveste care au rămas singure pe lume.

Scrisorile ce veneau dela Vaţlav erau pline de dor şi jale. Desele atacuri aeriene deasupra oraşului unde se afla la lucru, îi stârniseră o desnădăjduită spaimă de moarte; nu mai avea deloc linişte şi nici nu-şi mai închipuia că este un om acătării, gând care cu timpul i se înrădăcinase în minte datorită încrederii prea mari în sine.

„Nu sunt decât un biet vierme. In fiecare zi mă gândesc cu tot dinadinsul, că s'ar putea să nu mai trăiesc până seara sau până a doua zi dimineaţa. Se poate întâmpla ca peste un minut sau un ceas, să sune sirena şi să nu mai apuc să închei scrisoarea asta. Nici nu ştiu dece mai trăieşte omul..."

Milka plângea după fiecare scrisoare dela Vaţlav, iar Ana, deşi îi tremurau mâinile, tot mai lua uneori creionul şi se apuca să-i răspundă cu scrisul ei strâmb, şovăelnic:

„Fiecare vietate chiar şi viermele, îşi are rostul ei în viaţă. Ai un băiat, sânge din sângele tău. Cum poţi deci să te gândeşti că după tine n'o să rămână nimic pe lume? Ai răbdare, Vaţlave, pân'o trece nebunia oamenilor. Viaţa o să te cheme din nou ca să te pună la o muncă rodnică. Gândeşte-te

că focul suferinţelor de acum nu trebue să te prefacă în scrum, ci să te oţelească pentru viaţa nouă..."

Bătrâna Ana rămăsese nesdruncinată sufleteşte, dar mâinile ei betege n'o mai ajutau la lucru şi nici picioarele umflate n'o mai slujeau. Nu era uşor să ţii gospodăria lor când toată lumea din casă era la munca câmpului şi nu se întorcea decât seara târziu. Se simţea foarte mult lipsa lui Martin, mai cu seamă că venise timpul secerişului.

Tocmai atunci a sosit cea dintâi scrisoare dela el.

Puşcăriaş, deşi fără judecată, un număr oarecare, dar până una alta o făptură folositoare a cărei putere trebuia stoarsă înainte de a fi trimisă pe lumea cealaltă. Martin trăia încă. Nu-i găseau niciun clenci ca să-l trimită la judecată şi deaceea trăgea nădejde să se întoarcă acasă. Fiecare vorbă a lui vădea credinţa şi nădejdea ce-l întăreau şi parcă ar fi vrut să dea din prinosul lui viaţă a lor săi, acea viaţă de care trupul lui era păgubit.

Intr'adevăr, pe Vejfuk cerul se mai înseninase.

Cuvintele tatălui Jan pentru care scrisorile feciorului său erau un isvor de putere, mai mult decât pentru ceilalţi, i-au trezit şi Pepkăi curajul:

— Martin e ca un stejar, pe el n'au să-l poată clinti nici n'au să-l poată frânge. In schimb, Ana, simţea câte un fior de teamă când se gândea la el:

„In orice clipă ar putea să-l ucidă."

VANĂTOARE DE OAMENI

La vremea aceea tot satul clocotea din pricina dragostei neînţelese a unei fete cehe cu un hitlerist. Bojka, fiica bătrânei Mancia lui Kordula, călcase legea nescrisă pe care fiece fată o păzea cu sfinţenie. Nu se afla pe toată valea una singură, care să fi dăruit duşmanilor măcar un zâmbet. Se fereau din calea lor, iar când nu aveau încotro, întorceau capul sau îşi trăgeau năframa peste ochi şi oridecâteori se ivea un prilej, le arătau cu tot dinadinsul că nu-i pot suferi. Pentru nemţi, aici în valea asta, nu era chip să înflorească dragostea.

Aşa a fost până la Bojka!

Ana nu ştia despre dragostea asta şi a fost tare miratăcând într'o zi, către seară, a întâlnit-o pe Bojka hoinărind

prin pădure mână în mână cu un soldat străin. I-a povestit atunci Mariei întâmplarea, dar fata a dat din mână cu dispreț.

„Știam mai demult, dar mi-era scârbă să pomenesc despre treaba asta. Dealtfel, nici nu mai sunt prietenă cu Bojka și mi-e rușine că am fost cândva". Maria vorbea cu atâta hotărîre, încât Ana s'a simțit puțin încurcată. Simțea și gândea la fel cu fiică-sa, dar nu avea curajul s'o judece pe Bojka.

Din ziua aceea, a început să se uite cu mai multă luare aminte la fetița palidă, care deși împlinise optsprezece ani, arăta ca una de șaisprezece. Erau ca doi copii. Umbla adesea cu flăcăul acela străin prin pădure sau ședeau amândoi pe coastă, nu departe de casa ei. Anei nu i se părea că fata s'ar fi schimbat. Stăteau unul lângă altul, liniștiți, tăcuți și-și țineau doar degetele strâns împletite. Nu prea vorbeau între ei. Ana îi auzea adesea și băgase de seamă că flăcăul abia rupea câteva cuvinte pe cehește.

Intr'o zi, întorcându-se dela întâlnire, Bojka s'a oprit pe Vejfuk. Se vedea că ar fi vrut să-i spună ceva Mariei, dar fata nici n'a lăsat-o să deschidă gura.

— Cu tine nu vorbesc, Bojka. Am și uitat c'am fost prietene. Ai terfelit cinstea tuturor fetelor din sat. Umbli cu unul din ăi care ne ucid și ne pradă. Să-ți fie rușine. Cum se poate? N'ai niciun pic de mândrie?

Fața palidă a Bojkăi s'a făcut roșie ca focul și pleoapele au început să i se sbată.

— Dar ce-i el vinovat de toate astea? N'are săracul nicio vină. El nu se poate împăca deloc cu ce se întâmplă acum.

— E la fel de vinovat ca toți ceilalți. Dacă nu s'ar împăca deloc cu ce se întâmplă, n'ar fi aici. N'ar purta haina militară și hârca de mort pe chipiu și n'ar saluta slăvind numele unui ucigaș care a răpus milioane de vieți omenești.

— L-ai auzit tu salutând așa? Iar dacă n'ar fi vrut să îmbrace haina militară, ar fi înfundat pușcăria. Și glasul firavei Bojka era plin de lacrimi. Dar deodată s'a însuflețit: Zici că dacă nu se împacă cu asta să nu facă ce i se poruncește. Dar, ia spune tu, Mario, te împaci cu nelegiuirile nemților care ucid atâta popor?

Maria i-a întors spatele, nesocotindu-i vorbele.

— Vezi, nu te poți împăca, s'a agățat Bojka de o ultimă nădejde. Îi socotești nelegiuiți cum îi socotim cu toții! Dar atunci dece coși cămăși pentru armata lor, dece flăcăii și fe-

tele noastre lucrează în fabrici pentru ei, dece părinții tăi îi hrănesc dându-le grâne când nici ei nu au deajuns? Unul dintre frații tăi e într'un lagăr de concentrare, iar al doilea lucrează în Germania unde au să mă trimită în curând și pe mine. Dece? Pentrucă cei care ne stăpânesc acuma, au puterea să ne silească la asta. Suntem siliți! Și el e silit deși ar fi mai bucuros să stea la Viena și să lucreze în atelier la taică-său, care are o croitorie. Bojka și-a acoperit fața cu palmele, a suspinat adânc și a fugit din odaie. Capul ei cu păr negru s'a văzut trecând ca un fulger prin fața ferestrei, atât de repede alerga la vale pe coastă.

Maria era covârșită. S'a așezat la masă și și-a sprijinit capul în palmă.

— Ce spui de asta, mamă?

Ana tocmai pregătea cina. A frecat cu ștergarul blidul mare de lut, l-a pus pe masă și apoi s'a întors la vatră să ia ceaunul cu cartofi. L-a apucat cu colțurile șorțului ca să nu se frigă, iar când a ajuns la masă l-a deșertat cu grijă în blidul pregătit dinainte. Aburii s'au risipit repede în odaia scundă.

— Ei da, a spus după o clipă de tăcere. Dacă te gândești bine, Bojka are dreptate. Toți suntem siliți să facem lucruri cu care nu ne împăcăm, căci apasă o mare vină asupra noastră. Nu-i vorba de tineri ci de noi, ăi bătrâni. Noi suntem vinovați pentrucă n'am vrut sau n'am știut să privim adevărul în față, ca să-l cunoaștem așa cum era și să putem împiedica răul cât mai era încă vreme... Nu mă pricep prea bine la treburile astea și nici azi nu sunt destul de luminată în privința lor, așa cum era Jan al nostru pe vremea când deabia îi mijea mustața. Un lucru știu însă, că au fost prea puțini aceia care au avut destul curaj să stea împotrivă. Vezi tu, Mario, eu toată viața m'am străduit să nu greșesc și totuși acum îmi dau seama cât de vinovată sunt. Ar fi trebuit să iau mai mult aminte la tot ce se întâmpla dincolo de hotarul munților noștri. A ridicat de pe masă un cartof ce căzuse din ceaun, l-a aruncat în blid cu ceilalți și a suflat în degete să-și ostoiască usturimea.

Bătrânul Jan, după ce și-a încălzit la vatră șalele săgetate de junghiuri, a venit și el la masă și s'a așezat icnind lângă Maria. Deși nu auzise tot ce spusese nevastă-sa, prinsese înțelesul vorbelor ei.

— Am ajuns robi, a rostit cu glas aspru agrăind-o pe fiică-sa, iar acum suferim. De bună seamă, nu s'ar mai fi ajuns la urgia asta de război dacă am fi ascultat ce spunea Moscova. Azi îmi dau bine seama că dacă ar fi fost mai mulţi comunişti i-ar fi putut împiedica pe capitalişti să se înarmeze şi să-i aducă la putere pe fascişti.

Maria se uita la taică-său cu ochi mari. Deodată şi-a încleştat pumnul:

— Ai dreptate, tată! Doar oamenii sovietici ne-au arătat ce trebue făcut.

Ana s'a gândit adesea la vorbele astea, atunci când se oprea din lucru ca să-şi mai îndrepte şalele şi să se mai odihnească.

„Intr'adevăr, calea ce duce spre zile mai bune e deschisă şi lumea trebue să meargă pe ea, înainte..."

Când Mancia lui Pazdernik a auzit cu cine umblă fata ei, îşi ieşise parcă din minţi de supărare. Felul ciudat de a fi şi mai cu seamă înstrăinarea şi muţenia fiică-si de care se legase atâta, îi pricinuiseră multă amărăciune. Acum însă, Mancia nu mai era tăcută şi sfioasă ca înainte, ci folosea deseori vorbe grele, de ocară, socotind că aşa o să-şi mai uşureze povara de pe suflet.

Văzând că orice a încercat n'a izbutit s'o împiedice pe fată să se întâlnească cu neamţul, a apucat-o o ciudă atât de grozavă, încât şi-a pierdut de tot stăpânirea de sine.

— Am s'o strâng de gât, târâtura, că ne-a făcut satul de ruşine, striga la cei doi îndrăgostiţi cum îi prindea împreună în pădure. Se ţine cu neamţul, stricata stricatelor!

Anei i se strângea inima, văzând cum se aprindea toată de ruşine şi cât de amarnic plângea fata oridecâteori maică-sa tăbăra cu pumnii pe ea şi o alunga din pădure. Iar ochii desnădăjduiţi ai flăcăului în haine militare, care era silit să privească toate astea, o urmăreau ca o mustrare.

In sfârşit, într'o duminică, când pornise iar să-şi caute fata prin pădure, Mancia văzând-o pe Ana care culegea în livadă merele căzute, s'a oprit la gard şi i-a strigat veselă:

— De azi încolo o să am linişte. Mâine, soldatul ăla pleacă pe front şi Bojka o să-şi bage şi ea minţile în cap. Numai de nu mi-ar trimite-o în Germania. Mereu mă tot sperie cu asta.

Ochii Manciei s'au umplut deodată de lacrimi pe care şi le ştergea cu degetele ei crăpate.

— Mult mă mai chinue fetiţa asta şi totuşi îmi pare rău de ea! E ca năucă. Abia se atinge de mâncare şi-i dă mereu zor cu ale ei: „El nu-i vinovat de nimic, nu-i vinovat..." Cum să nu fie? Doar poartă tot uniforma aia blestemată şi e la fel cu ăilalţi.

Mancia n'a mai aşteptat ca Ana să-i răspundă. Nelinişte o mâna spre pădure, pe urmele fetei... N'a dat însă de Bojka, deşi a căutat-o toată după masa. Seara s'a întors ca să grijească de nutreţul vitelor, dar văzând că s'a lăsat întunericul şi fata tot nu se întoarce, a pornit-o din nou la pădure.

— N'a venit nici la cină, a spus trecând pe Vejfuk. Ce să-i mai fac? Cum poţi să te ţii după un copil zănatic...

A bătut pădurea până noaptea târziu. Se oprea, cerceta, se uita în dreapta şi în stânga, dar pesemne de astădată îndrăgostiţii găsiseră un ascunziş bun. Abia când a început să plouă cu găleata, după o zi de zăduf, s'a hotărît şi Mancia să se înapoieze.

Spre marea ei mirare a găsit-o pe fată acasă! Dormea liniştită şi hainele ei, rânduite pe scaun, erau uscate şi miroseau a soare şi a cimbru.

A doua zi seara, Mancia a răsuflat uşurată căci nu mai trebuia să stea de pază. Soldatul neamţ era undeva, departe de acolo. A cam bombănit când Bojka i-a spus liniştită că se duce să se plimbe, şi s'a culcat.

Ana a rămas mirată când a văzut-o pe fată alergând spre pădure dar şi-a lămurit întâmplarea în felul său:

„Nu poate să-l uite şi colindă locurile pe unde s'a plimbat cu el..."

Ana s'a trezit ca deobicei, disdedimineaţă. Cum s'a îmbrăcat, a ieşit în curte să dea drumul găinilor. S'a oprit în prag şi aruncându-şi întâmplător privirea spre pădure a încremenit de spaimă. Deşi avea vederea slabă, totuşi a deslusit umbrele sure ale soldaţilor. Aveau puşti mitraliere. Unul era ascuns în dosul grămezii de stânjeni şi unul lângă zaplazul livezii. Dar după tufişul des de pe coastă ieşeau la iveală ţevile unor puşti, iar ceva mai încolo, lângă un brad, parcă se zărea un chipiu militar. Anei i se părea că toată pădurea era înţesată cu soldaţi. Şi-a adus aminte de vână-

torile domneşti cu bătaie făcute toamna. Era atât de uimită că s'a îndreptat fără să ştie spre coteţ. Abia în ultima clipă şi-a luat seama şi nu l-a mai deschis.

„Cine ştie ce se mai întâmplă. S'ar putea să-mi ucidă orătăniile."

Când să intre în casă a văzut-o alergând la deal pe Bojka lui Pazdernik. A fugit la portiţă şi i-a strigat cu glas înnăbuşit, ţinând palmele făcute pâlnie la gură:

— Bojka, întoarce-te, sunt soldaţi!

Bojka însă s'a făcut că n'aude. Poate-i era ruşine de bătrână, ori poate că nu deslușise vorbele ei. Şi-a lăsat capul în jos şi a intrat repede în pădure... Rochia ei de culoare deschisă a mai nălucit de câteva ori printre copaci, apoi nu s'a mai văzut deloc. Umbrele sure din marginea pădurii s'au urnit, îndreptându-se încet-încet spre partea unde se mistuise fata. Când au intrat în desiş, soldaţii au întins pasul.

Ana a dat să intre ca să le spună a lor săi ce se întâmplase, dar parcă avea plumb în picioare. Nu trecuse nici pragul săliţei când s'a auzit sgomot în pădure şi a răsunat cea dintâi împuşcătură... Toţi din casă au sărit în picioare şi şi-au lipit feţele de geamuri. Ana a văzut doi tineri alergând la vale spre ei. Era Bojka cu părul negru fluturând în vânt şi feţişoara ei palidă şi flăcăul acela care nu avea mai mult de douăzeci de ani, îmbrăcat în hainele roase, rămase dela bătrânul Kordula. Se ţineau de mână de parcă s'ar fi jucat. Puşca pe care o ducea flăcăul nu i se potrivea deloc.

Gonită din urmă, perechea a ajuns până în dreptul grămezii de stânjeni şi acolo s'a oprit.

Tropotul bocancilor cu ţinte se auzea din ce în ce mai aproape.

Flăcăul a înlănţuit-o pe fată cu braţul stâng şi a aruncat puşca. Cu mâna dreaptă a scotocit în buzunarul din partea cealaltă a hainei şi a dus la tâmplă arma pe care a scos-o de acolo.

— Nu aşa! i-a strigat Bojka şi smucindu-i mâna şi-a întins spre el, cu ochii închişi, fruntea: Mai întâi pe mine, apoi pe tine...

— Nu pot! şi un sughiţ de plâns i-a înnecat vorbele... Bocancii cu ţinte se auzeau aproape de tot. Atunci Bojka şi-a lipit singură ţeava rece de frunte şi a apăsat...

Au răsunat două împuşcături. Atât de slabe, că nici nu

i-au trezit din somn pe copiii de pe Vejfuk. Şi totuşi destul de puternice ca să curme două vieţi omeneşti.

Ana şi-a pus mâna la ochi şi a căutat un reazim în apropiere. Bărbatu-său care era lângă ea, a întins braţul şi a sprijinit-o :

— Linişteşte-te Ana, era mai rău de ei dacă-i prindeau. In felul ăsta, şi-au grăbit, doar, soarta...

CEI DOI FECIORI PIERDUŢI

Şi'n iarna aceea, femeile de pe Vejfuk s'au apucat să scarmene pene ca'n fiecare an. Bătrâna Ana a pus să-i coboare din pod roata şi a început să toarcă lână aspră de oaie, ca să facă flanele şi ciorapi pentru toţi ai ei, depănând în gând firul unor poveşti ticluite anume pentru nepoţi. Dacă cineva care nu cunoştea viaţa celor din casă, ar fi intrat într'o seară de iarnă în odaia săracă a Vojacikilor, nu şi-ar fi dat seama că dincolo de seninătatea asta amăgitoare, se sbuciumau talazurile fără număr ale neliniştii. Printre ştirile înfrângerilor suferite de hitlerişti în răsărit, picura când şi când otrava câte unei izbânde de-a lor în apus şi veşti despre sălbăticiile cumplite săvârşite de Gestapo. Grijile şi teama pentru soarta băieţilor creşteau mereu. Dela Vaţlav nu mai venea nicio ştire şi în ochii Milkăi, nevastă-sa, se citea o desnădejde mută. Deşi nu-i împuia capul soacră-si cu tângueli, suferinţa ei ascunsă o apăsa pe Ana mai mult decât nesuferitele jelanii ale Pepkăi. Căuta mereu să aducă vorba despre Vaţlav şi găsea tot felul de pricini ca să lămurească tăcerea lui. Incerca astfel să ţină trează nădejdea în inima Milkăi. Era de mirare câtă linişte răspândea în jur chiar şi atunci când se plângea :

„Tinerii ăştia nu ştiu ce vor şi-s fără răbdare ; în capul lor, numai gânduri prăpăstioase".

Al treilea fecior al Anei, Vaţlav Pata, zăcea într'un canal strâmt şi ţinea mâinile încleştate pe gleznele tovarăşului întins în faţa lui. Intraseră acolo, îndată ce începuseră să sune sirenele. In jurul lor era numai vuiet, nori de praf şi de fum şi nu mai aveau nicio nădejde să scape din mijlocul dărâmăturilor la care lucrau şi să găsească un adăpost potrivit.

Lui Vaţlav nu-i păsa că zace în glodul puturos a cărui duhoare de mortăciune îi înfundase nările şi gura. Nu se gândea nici că-şi terfeleşte hainele lui, căci în creierul lui, buimăcit de sgomotul asurzitor, începuse să nălucească rânjetul morţii.

„Ai să mori", îi vuia în urechi tărăboiul drăcesc de deasupra.

„Ai să mori", îi şoptea mirosul puturos ce-l înconjura.

„Ai să mori", clocotea întreg pământul cutremurându-se.

„Ai să mori, Vaţlave! Ai să mori!"

Viforniţa aceea îngrozitoare trecea vâjâind cu o iuţeală nebună, ca odinioară când era mic, căluşeii la târgul din Hurka. Nici nu şi-a dat seama când s'a domolit vuietul de afară. Spaima lui Vaţlav s'a ostoit abia când tovarăşul lui a început să vorbească. A încercat să-şi mai desmorţească puţin trupul. Şi-a strâns picioarele şi a pipăit cu mâna prin fleaşca de pe jos. Şi-a tăiat palma într'un ciob şi a înjurat, lucru pe care nu-l făcuse încă niciodată în viaţa lui.

Deodată s'a hotărît.

— Tovarăşe, hai s'o ştergem de aci, i-a spus bulgarului oacheş cu care împărţea aceeaşi soartă. Eu nu mai rămân aici nicio clipă. In iadul în care trăia acum, amintirea căsuţei lor sărăcăcioase era pentru el raiul pe pământ.

N'a trecut niciun ceas şi dintre ruinele oraşului în flăcări, în timp ce sirenele vesteau un nou atac aerian, ieşeau în fuga mare doi tineri care în urma ultimelor întâmplări ajunseseră nişte oameni în sdrenţe şi murdari.

Vaţlav o pornise spre casă, până unde avea de făcut un drum tare anevoios.

„Măcar de n'ar fi o iarnă atât de grea", îşi zicea, gândindu-se că va fi nevoit să cerşească sau să fure ca să-şi facă rost de haine mai groase şi de ale gurii.

La o săptămână după Anul Nou era o zi frumoasă, senină. Spre amiaz, soarele făcuse să se moaie gerul şi de pe acoperiş, peste care soarele îşi revărsa razele, zăpada începuse să lunece, iar streaşina picura de parcă ar fi plouat afară.

In capul satului Lhotka s'a oprit un automobil frumos de şase cilindri, care sclipea la soare de-ţi lua ochii. Din el s'a dat jos un tânăr într'o haină de piele de focă, ajutând-o pe

femeia ce-l însoţea, să coboare, a aruncat o privire făloasă spre ferestrele în spatele cărora bănuia că-l pândeau ochi curioşi.

Vătăşelul Blaha se pregătea tocmai să dea fân la capre. Şi-a lăsat treaba şi a ieşit din staul, nu cumva să scape privelişte aceea cu totul deosebită.

— Hai noroc, Blaha! Ce mai face taica? Nu ştii? Tânărul elegant vorbea ca un flăcău din sat.

— Nu, domnule, de cine vorbiţi? a spus Blaha ştergându-şi o picătură ce atârna sub nas şi mişcându-se încurcat de pe un picior pe altul.

— Nărodule! Moş Kryda, nu ştii?...

— E — ce, ia te uită, Frumosul... şi în loc de răspuns Blaha a şi sbughit-o în coteţ arătându-i lui Ondrej — care acum se numea Otto Kried — spinarea încovoiată şi fundul cârpit al pantalonilor. Fapta asta plină de înţeles a lui Blaha, n'a scăpat nici ochilor pătrunzători ai grăsanei cu păr bălai care a strâmbat din nasul cârn vârît în gulerul blănii de astrahan:

— Of, Otto, unde am ajuns!

Frumosul a privit-o puţin mirat dar i-a tăiat-o îndată:

— Unde ai vrut! Cum însă nevastă-sa, nemţoaica, a strâns din buze şi l-a fulgerat cu privirea, a luat deodată o mutră de câine bătut. Nu strică un pic de schimbare, dragoste, tot n'o să stăm mult aici.

— Chiar te rog!

— Ştii bine, Greti, că tot ce fac, o fac numai pentru fericirea ta. S'a apropiat de ea şi i-a pupat galant mâna, ca să vadă toţi gură-cască din sat.

Bătrânul Kryda şchiopul, nu s'a bucurat deloc de întoarcerea fiului risipitor. Aflase şi el ceeace ştia tot satul: că Ondrej e agent al Gestapoului şi că ajunsese să ducă o viaţă pe picior mare numai datorită fărădelegilor lui. Totuşi, bietul moşneag n'a avut nici destul curaj şi nici destulă putere ca să ia biciul şi să-l alunge pe nemernic din casă. A primit-o fără să crâcnească şi pe nemţoaica plină de ifose şi s'a supărat chiar pe noră-sa cu care şedea împreună, că n'a vrut să-i cinstească cu nimic pe oaspeţi.

Gospodarul cel tânăr din casa lui Kryda s'a închis cu nevasta în odaie şi nu i-a lăsat nici pe copii să iasă afară.

— Aşa! Ca să nu mirosiţi duhoarea asta a lor!

Intr'adevăr, cei doi lăsau după ei o dâră de parfum şi un miros de pudră atât de puternic, încât pe sală, biruise chiar şi izul de varză acră şi de zer care de ani de zile stăruia în toate cotloanele căsuţei lui Kryda. Iar când Ondrej s'a gândit că n'ar fi rău să se mai fudulească puţin şi faţă de frate-său şi a intrat la el în odaie, s'a stârnit între cei doi o ceartă de era cât pe ce să se lase şi cu bătaie.

— Cred că niciodată în viaţă n'am simţit o furie atât de năpraznică, ca atunci când a intrat bicisnicul ăla al nostru; ba încă a mai vrut să le dea la copii nişte bani din ăia de-ai lui, blestemaţi. Pe cinstea mea că eram gata-gata să-i sucesc gâtul cu mâinile astea. Dacă nu mă ţinea nevasta, nu ştiu ce s'ar fi întâmplat.

Aşa le povestea seara, la pompa din capul satului, Matej Kryda, ăl tânăr, oamenilor din sat; apoi, scuipând cu scârbă, a adăugat:

— O lepădătură! Şi după toate câte le-a făcut mai are neobrăzarea să vină iar printre noi...

Frumosului Ondrej nu i-a mers prea bine în sat la el. Toţi i-au întors spatele.

— Numai de nu le-o părea rău odată, nătărăilor ăstora! a şuierat cu ciudă printre dinţi, întorcându-se la oraş cu toate scumpeturile lui agonisite prin josnicii.

A aflat şi Ana de venirea lui şi împreunându-şi mâinile s'a mirat cu glas tare:

— Asta mai îndrăzneşte să se arate în ochii oamenilor? Cum nu-i e ruşine să se fălească cu toate lucrurile alea scumpe cumpărate cu sângele ălor pe care i-a vândut?

— Mai sunt ca el, mamă, a spus Maria. In oraş avusese prilejul să cunoască mai mulţi de teapa lui Ondrej.

Era aproape primăvară când într'o zi, spre prânz, un om ogârjit, rupt şi pesemne plin de păduchi că prea se scărpina des, urca spre Vejfuk.

— Mam'mare vine un cerşetor! a murmurat speriată Anicika şi a fugit drept în odăiţă când omul acela, a intrat în curte şi-a întrebat-o ceva. Ana tocmai băga pâinea în cuptor. A pus şi ultima bucată pe lopata de lemn, pe care a împins-o binişor în cuptor, a închis apoi uşiţa, şi auzind sgomot a ieşit pe sală unde străinul îşi ştergea de noroi, pe o rogo-

jină, bocancii rupți. Omul s'a sprijinit de ușa odăiței și s'a uitat lung la ea fără să scoată o vorbă.

„Tare prăpădit trebue să fiu de nu mă recunoaște nici mama", a zâmbit cu amărăciune.

Ana, fără să-și dea seama, a desfăcut brațele de parcă ar fi vrut să cuprindă lumea întreagă.

— Vațlave! a suspinat. Oarbă de oi fi și tot am să-mi cunosc feciorul!

Vațlav a strâns-o îndelung în brațe și cu desnădejde pe maică-sa; în clipa aceea, nu se putea ști care din ei îl sprijină pe celălalt. Și bătrâna și flăcăul erau tot atât de șubrezi.

După atâta amar de vreme, viața îi zâmbea din nou Anei. Avea iar lângă ea pe unul dintre feciorii care aproape că nu ieșea din casă de teamă să nu-l vadă cei care ar fi putut avea ceva cu el. Casa veche era pentru el și un adăpost și o închisoare.

Când s'a mai întremat nițel după ostenelile drumului lung și după foamea îndurată, a început să se frământe, amărît.

— N'aș fi crezut niciodată, mamă, c'am să mă mai întorc și o să ai iar bătaie de cap cu mine. Toată lumea muncește numai eu stau doar și mă uit, se plângea Vațlav privind pe geam la oamenii care lucrau la câmp.

— Nu te teme c'o să ai și tu destule de făcut când o fi timpul, Vațlave. Dar n'aș vrea să te mai văd vreodată cârnind din nas când o fi vorba de muncă.

— Asta nu! Dacă ai ști cu câtă bucurie aștept să încep iar lucrul! Știi ce-am să fac când se vor liniști lucrurile? Am să clădesc. O să mă apuc iarăși de meseria pe care am învățat-o. Am să așez cărămidă peste cărămidă și am să întind tencuiala. Să văd cum crește zidul sub mâinile mele!

Ochii lui Vațlav străluceau când se gândea la asta și-și freca nerăbdător palmele moi.

A doua zi, Ana a căutat în șură câteva furci și le-a cărat în odaie.

— Noroc că ești tu aici, Vațlave! Vezi că uneltele astea trebue drese. Altminteri, nu știu cu ce-ar urca ai noștri fânul în pod. Tata n'are vreme de ele iar noi, femeile, nu ne pricepem.

— Pun rămăşag că le-ai putea repara şi singură, a spus Vaţlav apucându-se de lucru.

— Ia nu mai vorbi prostii! Ţii minte cât m'am chinuit odinioară să vă fac nişte saboţi? N'am făcut nicio ispravă şi pe atunci eram tânără de tot. Ii pomenise într'adins lui fiu-său de lucru ăsta de care şi acum, la bătrâneţe, îi era puţin ruşine.

Ana şi-a luat o nouă grijă pe cap: să-i găsească de lucru feciorului ei. A strâns uneltele din gospodărie şi pe cele pentru munca câmpului, născocindu-le tot felul de metehne şi mereu lăuda priceperea cu care le repara Vaţlav. Abia isprăvea cu una, că-i aducea alta, iar Vaţlav robotea de zor, făcându-şi de lucru cu puţinele ciubere şi coşuri stricate, lega cu sârmă oale şi cratiţe de lut, lipea cuptorul şi dregea soba. Iar când n'a mai avut ce să meşterească s'a apucat să facă mături de care era mereu nevoie în casă.

Milka fără să-şi dea seama că de fapt aşa şi era îi spunea:

— Mama îţi poartă de grijă să nu ţi se urască.

FRAŢILOR, BINE AŢI VENIT!

Curând, Vaţlav ajunsese să nu-şi mai afle locul nici în odaie, nici în pod şi nici în şură. Seara, după ce se întuneca, cobora şi el în sat să asculte împreună cu ceilalţi, ultimele ştiri date de posturile de radio. N'avea răbdare să aştepte până a doua zi, când le putea afla de cu noaptea. Cotropitorii nu aveau niciun folos dacă-i omorau pe cei care ascultau posturile de radio, iar bileţelele ameninţătoare agăţate de aparate, făceau doar ca lumea să se ferească mai mult.

Intr'o noapte, Vaţlav s'a întors târziu. Maică-sa era din ce în ce mai neliniştită. Işi împreunase mâinile şi ţinând în palme un colţ al pilotei, asculta îngrijorată cel mai mic svon de afară. In sfârşit! In faţa uşii s'au auzit nişte paşi înnăbuşiţi şi scrâşnetul cheii grele în broască. Ana aştepta acum să audă scârţâitul fuşteilor scării dela pod unde dormea Vaţlav cu Milka. Fiu-său însă a deschis cu sgomot uşa ce da în odaie, şi a rămas nehotărît în prag:

— Dormi mamă?

— Incet, Vaţlave. Să nu scoli copiii! Tata a adormit abia acum.

Păşind în vârful picioarelor, s'a apropiat de ea şi aşezându-se pe marginea patului, a rugat-o în şoaptă:

— Dă-mi mâna, mamă!

Era ceva atât de neobişnuit din partea lui, încât a stat o clipă la îndoială înainte de a-şi scoate braţul drept de sub pilotă. Vaţlav i-a strâns cu putere mâna în palmele lui. Ana, care simţea că se întâmplă ceva cu el, pătrunsă şi ea de acelaş fior, l-a întrebat dintr'o suflare:

— Sunt veşti bune, Vaţlave?

— Armata Roşie a intrat pe teritoriul Republicii Cehoslovace!

Ana nici măcar nu s'a mişcat ca să nu tulbure cu nimic frumuseţea şi măreţia acestei clipe. Gândul ei a sburat la soldaţii necunoscuţi pentru care simţea atâta dragoste de parcă toţi ar fi fost feciorii ei.

Tata Jan dormea, dar cum avea somnul uşor poate că auzise totuşi ca prin vis svonul de glasuri. S'a ridicat repede în capul oaselor:

— Ce ai zis Vaţlave?

Iar când fiu-său i-a spus la ureche vestea îmbucurătoare, a rostit mulţumit, cu o linişte adâncă în glas:

— Atunci e ca şi cum l-am avea şi pe Jan printre noi, acasă!

Maria n'a pierdut nici ea clipa asta măreaţă. A sărit deodată din pat de parcă şi-ar fi ieşit din minţi. S'a atârnat pe gâtul frăţâne-său şi l-a strâns cu atâta foc, că Vaţlav a ţipat de durere. Apoi a început să se învârte prin odaie ca un vârtej de vânt:

— Ruşii au ajuns pân' la noi! Dragii de ei! Straşnici flăcăi! De bucurie râdea şi plângea totodată.

— Ascultă, Vaţlave! E adevărat ce spui? Ai înţeles bine?

— Nu-ţi fie teamă, Maria, am înţeles foarte lămurit. Acum trebue să mă duc la Milka.

— Eu am s'o scol şi pe Pepka! A strigat Maria alergând spre odăiţă.

In noaptea aceea, pe Vejfuk, niciunul dintre cei mari n'a mai închis ochii. Vestea măreaţă le-a alungat somnul şi le-a împrospătat sângele, desmorţindu-le trupurile ostenite.

— Ar trebui să nu stăm nici noi degeaba, a spus deodată Vaţlav cuprins de neastâmpăr, dar nu ştia ce ar trebui să facă.

Maria a oftat şi a socotit că nu are rost să păstreze mai departe taina lui Martin.

— Dacă ar mai fi pe aici băieţii cărora le duceam de mâncare, de bună seamă că ei ne-ar fi dat un sfat. Noi nu putem decât să aşteptăm...

In timp ce pe Vejfuk toată lumea fremăta de bucurie că Armata Roşie ajunsese pe pământul ţării lor, şi Ana se gândea la băiatul care se afla hăt, departe, tocmai în celălalt capăt al Republicii, Jan se târa prin iarba udă. Işi încordase toată voinţa căutând să înainteze încetul cu încetul şi să fie gata la semnalul atacului hotărîtor...

In acea clipă, în mijlocul sgomotului asurzitor de grenade şi al ţăcănitului mitralierelor, nu avea vreme să se bucure că pământul ce clocotea sub el era un colţ din patria lui desrobită, colţul ei de răsărit. Nu se gândea la altceva decât cum să se strecoare neauzit de duşman, să înşele moartea nemiloasă, şi să înainteze, să înainteze mereu! A făcut un semn cu mâna şi făr'a mai întoarce capul, a pornit-o în goană spre o tufă de ienupăr ce se afla cam la cinci metri în faţa lui. Cum a ajuns acolo, s'a auzit un şuierat puternic urmat de o explozie asurzitoare şi în aceeaşi frântură de clipă l-a şi tras spre sine pe soldatul care venea după el, şi l-a acoperit ca să-l ocrotească. Grenada explodase în apropiere de tufa aceea de ienupăr, cu flacără mare, făcând să ţâşnească o coloană de ţărână. Prin aer şuierau schije, sburau pietre şi bulgări de pământ.

Jan şi-a îndesat atât de tare faţa în ţărână, că avea gura plină de iarbă şi fire de nisip. A scrâşnit din măsele şi a scuipat. Primejdia trecuse.

De îndată ce a slobozit capul soldatului pe care-l strângea la piept, mâna mică a acestuia l-a apucat de braţ şi un glas catifelat şi adânc de femeie a rostit acoperind o clipă sgomotul ce se mai domolise:

— *Cac precrasno bâlo bâ eto, iesli bâ vmiesto etih ovaţii priveststvovali nas tvoi rodnâie!* [1]

[1] Ce frumos ar fi fost dacă în loc să fim primiţi cu asemenea ovaţii, ne-ar fi ieşit ai tăi în întâmpinare! (în rusă în original) (n. r.)

Jan a zâmbit, ca şi cum n'ar fi auzit vorbele ei. Se gândea la ceeace avea de făcut acum.

— *Vnimaniie, Anuşka, otpravimsia!*[1]

PĂSĂRILE MORŢII

Vara, Ana auzea adesea bâzâit de motoare sus de tot, sub cerul albastru. Cele mai adeseori veneau din miazăzi şi se îndreptau spre miazănoapte.

„Sunt bombardiere americane", spunea Vaţlav, ca unul care le cunoştea.

Avioanele sburau în formaţii strânse şi semănau cu nişte păsări de argint. Ana le privea şi simţea că i se strânge tare inima. Se gândea la oamenii care lucrau liniştiţi fără să ştie că peste câteva clipe îi va birui moartea...

In gândul ei vedea copii jucându-se pe lângă casele lor, mame desmierdându-şi pruncii, bărbaţi ducându-se la lucru, fete şi băieţi plini de dorul vieţii pe care nici n'o cunoşteau încă, şi familii care nu apucaseră să-şi sfârşească ultima lor masă. Toţi oamenii ăştia paşnici se puteau prăpădi într'o singură clipă.

„Cugetul meu e prea slab ca să poată cuprinde toată grozăvia asta şi chiar de-aş izbuti să mi-o închipui, cred că mi-aş pierde minţile." Mai degrabă se închidea în casă numai să nu fie silită să audă sgomotul ce se apropia şi se îndepărta apoi treptat şi să nu vadă valurile cenuşii de fum lăsat pe cer. Avioanele se întorceau după aceea în direcţia de unde veniseră. Erau aceleaşi păsări strălucitoare şi line, plutind deasupra avioanelor germane de vânătoare vopsite într'o culoare închisă, care sburau sub ele ca nişte vrăbii speriate. Dacă din când în când nu s'ar fi auzit rafalele mitralierelor, muntenii care lucrau la câmp ar fi putut să creadă că acolo sus, în înaltul cerului, păsările porniseră o întrecere veselă. Avioanele încă se vedeau, în timp ce'n zare, spre miazănoapte se ridicau nori de fum negru, iar cerul însângerat de vâlvătăi te înfiora chiar ziua 'n amiaza mare.

Lumea povestea apoi care oraş ceh fusese bombardat,

---

[1] Atenţie Ana, pornim! (în rusă în original) (n. r.)

câte vieți fuseseră răpuse sau câte case prăpădite și se simțeau ca niște copii când le povestești basme cu smei și balauri ce după tipicul lor trebue să se sfârșească rău.

Intr'o noapte, Ana tocmai aţipise. Sgomotul îndepărtat al motoarelor o îmbia la somn ca un bâzâit de bondari. Când însă țiuitul și exploziile bombelor au trezit-o deabinelea, trecerea neașteptată dela somnul liniștit la urgia deslănțuită'n văzduh au înspăimântat-o și au zăpăcit-o de tot. A început să tremure toată și i s'au strâns măruntaiele de parcă ar fi apucat-o durerea de stomac.

— Ce se întâmplă? Ce e? i-a strigat lui bărbatu-său, care mergea clătinându-se caraghios între masă și sobă, până ce a izbutit să ajungă la ușă și s'a proptit în ea.

Casa se sgudui din temelii și Maria plângea strângând în brațe perina în care își îngropase fața.

— Bombardează undeva pe aproape, poate chiar orașul nostru!

— E ziua de apoi, a șoptit Ana gândindu-se că biata ei căsuță n'o să mai rămână pe picioare.

Vaţlav a bătut în ușă și a năvălit în odaie atât de năpraznic, încât izbit din spate, gospodarul bătrân a căzut în genunchi.

— Oameni buni, ce mai staţi? Luaţi copiii! Trebue să ieșiți afară. In pivniță. De spaimă, Vaţlav arăta ca un nebun. Voi nu știți ce-i aia un bombardament! E iadul pe pământ!

In clipa aceea, asupra Anei a coborît o liniște uimitoare. S'a apucat să îmbrace în grabă copiii ce se treziseră și să facă o boccea din pături; era nerăbdătoare să-i vadă pe toți cât mai repede afară din casa care putea să se surpe în orice clipă.

Până să-i bage pe copii în pivniță s'a și făcut liniște, dacă se poate spune așa, pe coastă fiind multă vânzoală și larmă căci lumea alerga spre Vejfuk iar de acolo pe sub pădure, „Pe Culme", de unde se vedea orașul.

Sbieretele și plânsetele copiilor, țipetele femeilor și înjurăturile bărbaților mai erau întrerupte când și când de câte o explozie slabă și tot acest amestec de sunete se întrețesea cu vuietul lin al avioanelor ce se întorceau.

Tot orașul era în flăcări, turla minunată a bisericii ardea și ea. Anei i se părea că focul cuprinsese întreg ținutul căci jur-împrejurul Vejfukului zarea era încinsă, luminând

de puteai să bagi ața în ac, și'n aer se simțea un miros usturător de fum.

— Nu cumva s'o fi aprins pădurea, Mario? Auzi cum trosnește? Orașul doar e hăt, departe!

— E vântul care aduce sgomotele până aici, mamă; Maria se întorcea ostenită, de „Pe Culme" de unde putuse să vadă multe.

— Dar în oraș trebue să fie prăpăd.

Ana și-a împreunat neputincioasă mâinile:

— Cum de a putut omul să scornească o urgie ca asta împotriva semenilor lui? Oare ăștia n'or fi având cuget?

Cum s'a luminat puțin de ziuă, cei de pe Vejfuk au putut să vadă câte stricăciuni suferise casa lor. Stătea la locul ei, bine înfiptă în pământ, cum nici nu crezuseră c'au s'o mai găsească. Lângă părțile prăvălite ale șurii, căzuse o bucată de zid, iar acoperișul de șindrilă se mișcase cu câțiva țoli. Mai rău pătimiseră ferestrele, care cu geamurile în țăndări, își căscau pervazurile goale, prin care șuiera vântul, ca niște ochi de orbi. Slemna strâmbă era tot ca înainte, acum însă cu acoperișul ei povârnit, cu geamurile sparte și cu tencuiala căzută, casa arăta ca un cerșetor sdrențăros care, în pofida tuturor își pune fălos căciula pe o ureche.

— Acu, știu că avem de lucru; trebue să dregem tot pân' nu intrăm în iarnă, a spus neliniștit bătrânul gospodar și s'a întors cu un zâmbet de recunoștință spre Vațlav. Norocul nostru că avem zidarul în casă.

Milka a plecat la oraș însoțită de Maria să vadă ce s'a întâmplat cu locuința lor în care acum ședea, ca subchiriașă, o prietenă de-a ei. Pe drum se tot gândeau amândouă oare cum o vor găsi. Maria a spus cu neliniște în glas:

— Dacă domnișoara aia n'a avut grijă să deschidă fereastra, să știi că geamurile-s făcute praf.

Trenul de persoane n'a mai intrat în oraș. S'a oprit în mijlocul câmpului, după ce trecuse de ultimul sat. O droaie de călători au coborît din el, și au început să alerge spre gară. Intrebări chinuitoare se învolburau în mințile celor două femei:

— Dumnezeule, unde-o fi clădirea aia mare cu un cat a gării? Și Vațlav a lucrat la ea pe vremea când era încă ucenic. Maria și-a dus mâna la gât și privea cu ochii sgâiți, la groapa uriașă din fața lor.

— Haidem Milka de aici, îmi face rău când mă uit. Au înconjurat câteva case dărâmate şi au pornit pe o stradă de mahala dealungul căreia nu se vedea nici ţipenie de om. Aici nu fuseseră prea mari stricăciuni: ici-colo, cioburi de sticlă, ţigle sfărâmate şi tăciuni stinşi ce răspândeau un miros de ars. Prin grădini, în faţa caselor, plutea mireasma trandafirilor înfloriţi şi a garoafelor roşii. Geamurile rămase întregi erau închise, iar acolo unde fuseseră sparte, viaţa mergea înainte. Intr'o casă se auzea măcinând o râşniţă de cafea, iar într'alta, la radio, exerciţiile gimnastice:

— Stâng — drept — sus — joos, se auzea glasul crainicului măsurând tactul.

— Cum mai poate cineva să asculte asta, se mira Maria.

— Viaţa nu stă 'n loc, drăguţă, a suspinat Milka.

Aproape de capătul străzii, în faţa lăptăriei, zăcea o şină strâmbă care doborîse gardul de fier al grădiniţei şi smulsese câţiva puieţi de măr. Negustoreasa ieşise pe trotuar cu un târn, deschisese oblonul şi se apucase să mături molozul şi bucăţile de cărămidă. Când le-a văzut pe cele două femei tinere şi mai cu seamă pe Milka pe care o cunoştea, căci târguia dela ea, şi-a lăsat treaba, şi-a trecut mâneca peste toată faţa, de sus în jos, şi-a potrivit pe cap tichia albă şi, sprijinindu-se în târnul tocit, le-a aşteptat. Cum s'au apropiat de ea şi şi-au spus „bună dimineaţa", a şi dat drumul la gură·

— Ce noapte, duducă! Maică, Isuse Hristoase! Iad, nu altceva. Şi acum îs năucă. Da cum să nu fiu, când te gândeşti ce urgie a fost...

Lacrimi mari îi şiroiau din ochi, prelingându-se pe obrajii bucălaţi pentru a se mistui printre buze în timp ce gura-i clămpănea de zor:

— Aseară abia, au fost nişte doamne la mine în prăvălie şi azi n'a mai rămas nimic din ele. S'au prăpădit. Oricum ar fi fost: vesele, triste, arţăgoase, domoale — acu nu mai sunt! Şi pentru dumneata, săracuţa, ce pagubă mare. Mai bine nici nu te-ai mai duce acolo. Ce să-ţi mai faci sânge rău, degeaba, că tot nu foloseşte la nimica. O să te alegi doar cu o durere de cap. Chiar acuşica am vorbit cu domnişoara care stă la matale...

— Trebue să plecăm, doamna Mikulik, a căutat Milka să scape de pălăvrăgeala ei; a trebuit să primească, însă, şi ultima lovitură:

— Nici ei nu i-a mai rămas nimic!

Milka și Maria au dat fuga până'n colțul străzii de unde, peste câteva case mai scunde, se vedea întotdeauna acoperișul blocului atât de cunoscut. De astădată însă, în locul acela se zărea doar pădurea ce înnegrea zarea deasupra Vejfukului.

— Maria, unde-i casa noastră?

Au cotit la dreapta și au început să alerge fără altă vorbă. Deodată, Milka s'a oprit și și-a împreunat mâinile ca pentru rugăciune.

— Asta a fost odaia noastră! Se uita la patul ce stătea într'o rână pe un rest de podea. De sub el spânzura o țoală care fusese cândva un covor ieftin... Sub dărâmături, printre grinzile rupte, se vedeau fețele albe ale pilotelor și o bucată din învelitoarea brodată. In colț, lângă geam, se afla măsuța îngustă de toaletă cu oglinda spartă, cu becurile smulse; în partea dreaptă a tăbliei de sticlă, lângă fereastră, statueta albă și gingașă a dansatoarei rămăsese însă întreagă. Pentru fereastra aceea alesese Milka locuința. Era atât de largă! Fără geamuri și fără pervaz părea și mai largă și în clipa când vântul a fluturat perdeaua înfloratâ, Milka și Maria au putut să vadă lămurit, de acolo de jos, o parte din munți.

— E îngrozitor! Maria tremura ca de friguri și până și glasul cu care vorbise i se părea străin, precum străină și nefirească era și priveliștea locuinței lui frate-său. Deodată a văzut niște oameni care scormoneau prin dărâmăturile blocului. Hai la ei, Milka, să vedem ce spun...

— Așteaptă puțin.

Milka privea ca fermecată la ce mai rămăsese din locuința ei primitoare, martorul fericirii lor și la cele câteva lucrușoare pentru care ani dearândul puseseră ban lângă ban.

— Vațlav ținea cu tot dinadinsul să luăm niște storuri groase; totuși perdeaua asta ușoară e atât de frumoasă...

Peste fața ei a trecut umbra unui zâmbet trist. Pe urmă, abia, a pornit, înghițindu-și lacrimile.

ȘI STEJARUL SE CLATINĂ

La seceriș, Vațlav n'a mai avut răbdare să stea în casă ci a ieșit ziua în amiaza mare la câmp cu ceilalți.

— Doar n'o să mucezesc aici, închis în casă, când afară

munca-i în toi, îi răspundea maică-si care căuta să-l împiedice.

— Şi dacă te-or dibui, Vaţlave? Ce te faci atunci?

— Am să fug în altă parte.

— Ai să fugi, ai să fugi, se supăra Ana. Vorba-i că nu putem să părăsim cu toţii casa. „Cum nu se gândeşte la ce-am pătimi atunci noi ceilalţi? E tot uşuratic şi fără socoteală!"

Dar îşi făcea degeaba griji. In sat nu era nimeni ca să-l dea de gol, căci Frumosului îi mergea mai bine aiurea, iar nemţii, care se înmulţeau întruna în ţinutul lor, aveau alte griji decât să-i urmărească pe aceia care fugiseră dela lucru.

Vătăşelul Blaha învăţase cu vremea să ştie cât trage în cumpănă fieştecare şi vorbele lui pe socoteala nemţilor erau preţuite cum se cuvine în sat, trecând din gură în gură:

— Da, dragii mei, apa creşte mereu! La început le-a udat niţeluş cizmele. Bine măcar că nu le miroseau picioarele. Apoi i-a pătruns până la piele. Ii cam gâdila pe spinare şi ei ţopăiau pe loc. Dar nu s'a întâmplat nimic, pân'la urmă, apa s'a scurs! Acum însă, le-a ajuns până la bărbie şi a început să le intre şi'n gură. Ei, până aici le-a fost! Incă puţin şi nici măcar n'o să mai poată striga, pentrucă o să le astupe şi gura.

Vaţlav a secerat singur tot lanul, însă'n urma lui miriştea rămânea scări-scări şi spicele retezate cădeau care'ncotro, aşa încât snopii ieşeau prea umflaţi. Pepka lega snopii şi pomenea mereu de bărbatu-său.

— N'ai să ajungi niciodată să faci treaba pe care o făcea Martin.

Vaţlav a recunoscut:

— Ei, da! Martin e priceput şi are putere!

După ce-l luase în zeflemea, cuprinsă de alean, Pepka îşi amintea înduioşată:

„Oare ce-o fi cu el? Ar trebui să se întoarcă..."

Dintr'un sdrahon de flăcău, Martin rămăsese însă o umbră de om. Noapte de noapte umbla prin pietrişul colţuros, chinuindu-se să ridice bolovani, care cu câţiva ani în urmă ar fi fost o jucărie pentru el. Puterile îl părăseau dar nu trebuia să se lase biruit. Prea tare îl strivise cizma Gestapoului şi rănile curelelor zimţuite nu voiau să se vindece. Dela cariera de piatră şi până la lagărul de concentrare nu era cine

ştie ce depărtare şi totuşi pe drum, cei închişi se simţeau îmbiaţi să fugă. Unii au şi încercat s'o facă dar au fost împuşcaţi. Din locul ăsta de caznă, nu era altă scăpare decât în braţele morţii. Mulţi îşi doreau sfârşitul, dar Martin se agăţa cu stăruinţă de viaţă deşi era atât de bicisnică şi fără nădejde.

Trunchiul stejarului începuse să se clatine, ramurile se uscau pe măsură ce mâzga se istovea, dar rădăcinile stăteau încă bine înfipte în pământ. Nu se lăsa doborît! Feciorul bătrânei Ana dorea să fie iar acasă, în lumea celor vii.

SOARTA LUI VOJTECH

Secerişul şi treieratul se isprăviseră, fânul fusese cărat acasă şi se făcuseră şi semănăturile de toamnă.

— Trebue să ne dăm toată osteneala, vorbeau oamenii între ei şi'n glasul lor se simţea un freamăt sărbătoresc.

— Ce-o să răsară şi s'o coace, o să fie numai roada noastră. Credeau acum cu tărie că duşmanul va fi pus cu botul pe labe şi că foarte curând războiul va lua sfârşit.

In Octombrie a fost vreme rece cu zile ploioase şi posomorîte, care nu i-au priit deloc Anei. Ceaţa cobora în vălătuci până aproape de pământ, iar când se ridica peste coama pădurii, se pornea o ploaie măruntă şi deasă amestecată cu fulgi de zăpadă, care se prindeau de haine, topindu-se înainte ca să-i poţi scutura. Pe un timp ca ăsta, oamenii ieşeau din casă numai când erau absolut nevoiţi, totuşi hainele ude erau întinse pe sobe şi spânzurau de prăjini. Şi în odăi era umed şi frig, căci acum în munţi nu mai aveau nici măcar ce arde în vetre. Lemne nu mai erau nici cât să aprindă focul, iar cărbunii pe care în ultima vreme şi cei de pe aici se deprinseseră să-i folosească în sobe, erau scumpi şi rari ca mirodeniile. Deseori, oamenii care se porneau cu căruţele la drum, hăt departe, la oraş, după cărbuni, se întorceau cu mâna goală.

In vale sosiseră alţi oaspeţi nepoftiţi. Tinerii care fugeau din Germania şi chiar nemţii care se înmulţeau întruna, aduceau cu ei dizenteria şi râia. O droaie de oameni fuseseră

nevoiți să intre în spital, iar cei rămași acasă se fereau unii de alții.

Și copiii de pe Vejfuk au venit cu râie acasă, iar Vațlav care a zăcut un timp, a stat câteva zile mai mult la umblătoare decât în odaie.

Noaptea, vijelia sgâlțâia obloanele pe care le meșterise Vațlav la începutul toamnei și le pusese la ferestre, pe dinafară. Obloanele astea (care la drept vorbind erau doar niște scânduri prinse laolaltă, agățate în țâțâni și bătute pe dinăuntru cu cuie de lemn) începeau să scârțâie la cea mai slabă adiere de vânt, iar în nopțile furtunoase de toamnă făceau un sgomot de se auzea până jos în sat.

— Se sbat obloanele alea, ale voastre, de parc'ați avea o moară de vânt, râdeau sătenii din Lhotka de cei de pe Vejfuk, care se obișnuiseră încetul cu încetul cu hodorogeala asta.

Ba încă bătrânul gospodar le mai și lăuda:

— Vezi că tot îs și ele bune la ceva, măcar ca să sperie tâlharii.

Bocăniturile acelea neîntrerupte însă îi alungau Anei și somnul pe sponci pe care-l dormea, așa că se tot gândea cum să-l facă pe fiu-său să scoată mai degrabă obloanele. Intr'o noapte, spre revărsatul zorilor Ana, care ațipise, simțea prin somn ca un cui înfipt în creier bătaia oblonului ce lovea când și când peretele și i s'a nălucit c'o strigă unul dintre băieți. A ciulit deodată urechea. Strigătul se auzea departe de tot; se deslușea totuși foarte bine glasul dulce al lui Vojtech.

„Măicuță, măicuță!" Dar unde era oare, căci nu se vedea decât ceața deasă și sură?

„Ce-i cu tine, Vojtech? Ce-i cu tine, băiete?" Da, plângea Vojtech, pe care Baruška lui Kryda îl silise să intre în odaia lui Ondrej...

„Trebue să mă duc la el, nu pot să-l las pe mâna lui Ondrej!"

In vis, și-a aruncat pe umeri broboada mare cu flori pe care o primise dela bătrânul Jan când au prăznuit cel dintâi Crăciun al lor. Dar nu, Jan al ei nu e bătrân. E tot flăcăul oacheș și aprig de pe Vejfuk. Are ochi focoși și mâini calde...

„Vom duce împreună un trai frumos și tihnit, Jan!"

Tânără și frumoasă, Ana zâmbește cu încredere în vii-

tor. Dar deodată au năpădit-o mustrările, pironindu-i-se în creier :

„L-ai uitat pe Vojtech !"

Ana se sbătea să treacă prin vălătucii de ceaţă ce se învârtoşeau tot mai mult, învăluind-o din toate părţile.

„Vojtech, Vojtech !" Ceaţa o covârşea, îi simţea povara pe umeri. Ana a căzut în genunchi şi nu putea să se mai ridice de jos.

„Oameni buni, se prăpădeşte Vojtech !" Groaza din vis a făcut-o să se trezească. Părul i se lipise de fruntea năduşită şi simţea cum îi curg pe spate şiroaie reci de sudoare şi cum îi svâcneşte tare inima... „Nu ! Ce vise urîte bântue uneori somnul omului !" S'a sculat din pat şi clătinându-se pe picioare, până la masă, a bâjbâit după cutia cu chibrituri, a aprins un băţ şi l-a apropiat de cadranul ceasornicului vechi. Mai trebuiau câteva minute ca să fie patru şi jumătate. Drr-r-rr-tr-dr-r-cr-r... A pocnit-o deodată o durere cumplită în cap. De câte ori auzea scârţâitul obloanelor era ca şi cum i-ar fi înfipt cineva un cui în creier.

„Când i-o trece boala lui Vaţlav am să-l rog să le scoată. Sgomotul ăsta te năucește !"

Fiindcă era prea devreme s'a culcat din nou în pat, în timp ce gândul îi sbura spre feciorul ei, Vojtech.

„Cât de duios şi de blând a fost băiatul ăsta de mic copil !" a zâmbit întorcându-se cu mintea în trecut. Şi-a adus aminte şi de ziua în care-l născuse.

„Mi se pare că azi pică şi ziua lui de naştere. Câţi ani o fi împlinit ?" A început să numere pe degete, s'a încurcat dar până la urmă i-a eşit socoteala. „Nici nu-ţi vine să crezi cât de repede trec anii !" a oftat când a văzut că prâslea avea acum douăzeci şi nouă de ani.

In jurul lui Vojtech răpăiau mitralierele şi vâjâiau motoarele. Era greu să-ţi dai dintrodată seama de unde venea iureşul acela de sgomote şi feciorul Anei nici că-şi punea acum asemenea întrebare.

Ta-ca-ta-ca-ta-ca-ta, a ţăcănit mitraliera aparatului cu care sbura Vojtech şi un avion de vânătoare german a început să se clatine ca un beţiv. Pilotul lui a încercat să sboare fără motor, dar după câteva clipe, Vojtech a văzut cum aparatul se prăbuşeşte cu botul în jos, învârtindu-se ca o morişcă stri-

cată. Şi-a amintit deodată de ceeace-i spusese cândva, cu mulţi ani înainte, Martin:

„Tu n'ai să fii niciodată bărbat întreg, că te ţii după fusta mamei! Nu vezi că nici smeul nu ştii să-l înalţi cum trebue!"

Avionul se mistuise sub pânzele rare de ceaţă, lăsând după el doar o dâră murdară de fum. Pilotul nu mai avea ochi acum decât pentru un alt avion german care-l ataca îndârjit.

„Diavole, n'om scăpa noi şi de tine?"

Pe faţa lui Vojtech curgeau şiroaie de sudoare ce parcă-i urzicau pielea. Asurzit de sgomot şi gândindu-se numai cum să se apere mai bine, nici n'a băgat de seamă că între timp turaţiile motorului crescuseră. David i-a atras atenţia dar în aceeaşi clipă avionul s'a răsturnat năpraznic, căzând cu o iuţeală fulgerătoare.

„Sus, Davide, sus!"

In mintea lui Vojtech se sbuciumau un noian de îndemnuri. Nu puteau să mai îndrepte avionul şi nici n'ar mai fi avut când să sară afară. Pământul era prea aproape. Şuierul scurt al aerului sfâşiat şi trosnetul crăcilor rupte din copaci. Astea au fost ultimele sunete pe care le-a mai auzit Vojtech Pata. Atât a mai putut să spună:

„Măicuţă, măicuţă!"

Flăcările i-au svântat lacrimile şi au învăluit resturile avionului şi ceeace mai rămăsese din cele două trupuri omeneşti.

In clipa aceea, soarta celui mai mic dintre feciorii Anei se împlinise.

UN STRIGĂT DE AJUTOR

Iarna a fost lungă şi lumea nerăbdătoare socotea că ţine prea mult, căci pentru toţi sfârşitul ei era legat de împlinirea anumitor nădejdi. Pe Vejfuk nu mai aveau astâmpăr, cei tineri mai cu seamă. Chiar şi nepoatele (Martina avea acuma şaisprezece, Anicika treisprezece, Jana vedea pentru a noua oară în viaţă pârguindu-se perele, iar Vlasta se chinuia să scrie alfabetul) îşi pierduseră răbdarea şi în fiecare zi, când una, când alta, o întreba pe Ana:

— Mam'mare, mai e mult până să plece nemții? Iar ale mai mici voiau să însemne zilele câte mai rămăseseră până atunci, cu ajutorul unor linioare și'n fiecare seară ștergeau câte una dintre ele: Mam'mare, de câte ori ne mai culcăm până vine tata?

— Incă puțin și o să-l vedeți și pe tata acasă, căci nemții demult au început să-și ia tălpășița, soldații sovietici îi alungă mereu. Și Ana, în loc să le spună nepoatelor basme cu prințese și cavaleri, le povestea despre fiii viteji ai marelui popor care-i izgonise pe tâlhari nu numai din țara lor ci și din alte țări. Iar popoarele desrobite nu vor putea niciodată să-și arate deajuns recunoștința pentru libertatea pe care le-o dăruiseră și pentru neprețuitele jertfe de vieți omenești pe care le-a adus marele popor.

Potrivit ordinului dat de însuși Generalisimul Stalin trupele sovietice de sub comanda generalului Jucov, care se aflau la Berlin, au pornit să elibereze Praga. De când e lumea nu s'a mai pomenit pe plaiurile astea sărace, bucurie mai mare și un avânt atât de fierbinte ca în acea zi mare de nouă Mai, una mie nouă sute patruzeci și cinci. In casa veche de pe Vejfuk erau numai râsete și lacrimi de bucurie, iar Ana rostea mereu aceleași vorbe:

„Au sosit, în sfârșit eliberatorii noștri!" vorbe pe care și le întipărea adânc în inima și în gândul ei, păstrându-le acolo cu grijă de parcă s'ar fi temut să nu-i fure cineva adevărul ăsta măreț. Și le-a poruncit a lor săi: Să nu uitați ziua de azi cât veți trăi!

In ziua aceea, pe străzile din Praga, femeile, bărbații și copiii îi îmbrățișau pe mândrii soldați sovietici cu firea lor atât de deschisă.

INTOARCEREA CELOR IN VIAȚĂ

Dela începutul lunii Mai, bătrâna Ana trăia în frigurile așteptării. Trupul ei era uscat ca un pergament, atât de sfrijit că îl puteai înnoda, dar sufletul îi era puternic prin credință și nădejde. Se întorceau în patrie flăcăii cehi și slovaci care luptaseră în armatele aliate, se întorceau și mucenicii din lagărele de concentrare germane.

Ana aştepta să vină acasă şi cei trei feciori ai ei. In fiecare zi, deretica pe'ndelete odăile şi curtea şi se îngrijea să fie totdeauna lapte rece în pivniţă şi ceva brânză de vaci. Frământa mai puţin aluat, în schimb încingea cuptorul de două ori pe săptămână ca să aibă pâine proaspătă când vor veni băieţii.

Cel dintâi care s'a întors a fost Jan. A sosit tocmai când curăţa prin curte. Măturase pragul şi apoi dăduse cu târnul şi prin faţa şurii. In grajd adunase paiele vechi, frunzele de brad, praful şi găinaţul şi după ce aruncase totul în groapa de gunoi a strâns grămadă bălegarul cu furca ca să nu-l risipească găinile. La spatele ei s'a auzit deodată un glas ca de oţel:

— Bună ziua mamă! Mâinile i-au căzut dealungul trupului şi s'a îndreptat puţin din şale:

— Jan! a strigat uimită, înainte de a apuca să-i vadă chipul. S'a întors apoi anevoie, abia mişcându-şi mădularele. Trupul ei se îngreunase cu toate că inima-i înflorise.

— Janik! Băiatul mamei! Şi în clipa următoare se afla în braţele bărbatului care pe lângă ea părea mare şi voinic, deşi nu era prea înalt.

— Uite-o şi pe nevasta mea, tovarăş credincios de luptă şi muncă. Părinţii ei au fost ucişi de nemţi aşa că ai să fii şi mama ei.

Fata, îmbrăcată în haine ostăşeşti, a strâns mâna Anei, apoi sărutând-o pe amândoi obrajii i-a spus blând:

— Zdrastvui matuşca!

Bătrâna Ana i-a mângâiat obrajii proaspeţi şi părul bălai:

— Fii binevenită la noi în casă. Iţi mulţumesc că mi-ai adus băiatul. I se cuvenea să aibă parte de o soaţă bună.

Jan şi nevastă-sa au rămas doar câteva zile pe Vejfuk, căci aveau îndatoriri care nu le îngăduiau să mai zăbovească.

— Ne aşteaptă atâta muncă! O muncă pe care altădată eram împiedicaţi s'o facem. Acum viaţa ne chiamă. Nu vor mai fi nici domni şi nici robi! Vom dărâma tot ce e putred şi vom clădi pe temelii noi şi puternice o viaţă mai bună pentru oamenii liberi...

Jan se gândea la aceste lucruri mai stăruitor decât mărturisea şi cătând în ochii frăţâne-său mai mic l-a întrebat:

— Ce zici de asta, Vaţlav?

— Nu zic nimic, însă asta fac și eu acum: dărâm și trag nădejde că în curând m'oi apuca să și clădesc. M'am întors la munca mea. Deocamdată curățăm dărâmăturile din oraș; fiind însă zidar de meserie, am să urc din nou pe schelă.

Apoi a început să se foiască încurcat, s'a înroșit și a slobozit vorbele ce-i stăteau pe inimă, pripindu-se de parcă i-ar fi fost teamă că în clipa următoare nu le va mai putea rosti:

— Trebue să mărturisesc Jan, că mi-e tare rușine de tot ce-ți spuneam altădată, dar...

— Lasă asta, Vațlave! Bine că ți-ai dat în sfârșit seama.

Jan a strâns mâna frățâne-său și deodată și-a amintit: Dar cu foot-ballul ce faci? Mai joci încă?

— Firește! Nu mă simt încă atât de bătrân. Dimpotrivă, abia acum am să ajung un adevărat sportiv, când am să mă întorc dela munca mea și n'am să mai fiu silit să dau din coate printre cei cu gulere scrobite, ca să-mi fac loc.

— Mă bucur din toată inima că te-ai schimbat, Vațlave, și spunând asta ochii lui Jan scânteiau.

Invoirea de câteva zile pe care o avea Jan se isprăvise. A trebuit să se despartă de casă. A îmbrățișat-o cu toată dragostea pe maică-sa:

— Trag nădejde că atunci când oi mai veni pe aici m'oi găsi cu toți frații.

— Și eu cred asta băiete, i-a spus ea adânc încredințată că așa va fi.

Pe câmp începeau să se arate cele dintâi clăi de grâu, când într'o zi, Maria, întorcându-se dela lucru, a venit însoțită de un bărbat a cărui vârstă era greu de bănuit; avea părul tot atât de încărunțit ca și părul bătrânului gospodar. Mai bine zis era o umbră de om. Ana, care-i zărise de cum ieșiseră din pădure, a căutat în zadar să ghicească cine e cel pe care-l sprijinea Maria. Cunoștea doar pe toți moșnegii din partea locului, dar omul ăsta nu semăna cu niciunul dintre ei. A băgat de seamă că abia își târa picioarele și în clipa aceea i-a părut rău că nu-i mai stă în putere să-l poată ajuta. Dar nici pe Ana n'o mai țineau picioarele. Din toamnă, nu se mai încumeta să iasă din curte, deși ar fi dat orice să meargă măcar până în livada de pe coastă.

„Bietul om trebue să fie tare bolnav", și-a dat cu pă-

rerea când a văzut cu câtă greutate s'a așezat jos pe hat, lângă lanul de grâu.

Și fiindcă niciunul dintre ăi mari nu era acasă, nici măcar Martina, a chemat-o pe Anicika, acum coșcogea fată, care deși slabă, avea destulă putere.

— Vezi că vine Maria dela canton cu un om pe care-l duce de braț. Dă fuga de-i ajută!

Intre timp, necunoscutul se ridicase și o pornise molcom alături de Maria. Curând, amândoi s'au mistuit după un lan de mac înflorit. A mai trecut o bucată de vreme până să se apropie de Vejfuk. Abia atunci a văzut Ana că fiică-sa și nepoată-sa îl aduceau acasă pe cel mai mare dintre feciorii ei. Era atât de prăpădit săracul! Nu mai avea nimic din vânjoșia de altădată și trupul lui nu tânjea decât după odihnă. Totuși, în ochii lui căzuți în fundul capului, scânteia un foc pe care nu-l înțelegea poate decât bătrâna lui mamă.

— Vasăzică te-ai întors, băiete? Ana nici nu-și dădea seama ce dureri crunte se sbuciumau în inima ei. Toate gândurile și grija ei erau îndreptate asupra feciorului său. Pepka n'a știut cum să-și întâmpine bărbatul. I s'a părut că de acolo, hăt departe, unde fusese el venise un alt om, un străin. Dar nici copiii nu și-au cunoscut tatăl...

— Nu mai sunt bun nici de dus la țintirim, hai? a glumit Martin, dar în ochii lui s'a aprins iar focul acela. Nu vă fie frică, curând am să mă întorc iar la viață. Dacă nemții n'au izbutit să mă răpună, ce-ar mai putea să mă doboare acum când sunt cu voi? Moartea nu îndrăznește să se apropie de mine, căci și-ar rupe dinții în ciolanele mele. Increderea în sine, pe care Martin o avusese întotdeauna, ieșea din nou la iveală și maică-sa se bizuia pe ea.

Oamenii care au venit să-l vadă pe Martin, fie din milă adevărată, fie numai pentrucă erau curioși, judecau însă altfel.

— N'a mai rămas din el decât pielea și osul! Să sperii copiii cu el. Când face un pas îi trosnesc toate oasele. Și ce bărbat voinic era!

După câteva zile, Martin s'a mai întremat. Era totuși sfios față de nevastă-sa și se ferea să cate în ochii ei. Atunci Ana i-a spus Mariei să dea jos din pod patul cel alb, boieresc, și să-l așeze în odaie.

— Anicika s'a deprins să doarmă în odăiță cu Pepka.

Las' să rămână acolo. Martin o să-şi poată face liniştit somnul aici.

Martin a şoptit Pepkăi la ureche:

— Las' că mă întorc eu după câteva nopţi. Dece să-i stricăm mamei bucuria dacă vrea ca să dorm în odaie?

Ana a prins vorbele lui şi nu şi-a putut stăpâni un zâmbet, căci ştia că'n sinea lui, Martin îi mulţumea din suflet, pentru felul cum rânduise lucrurile.

MORTII NU SE MAI INTORC

Vremea trecea şi secerişul era în toi. Vaţlav lăsase iar mistria şi pusese mâna pe seceră, dovedind singur toată treaba. Lucra grijuliu, cătând să rămână mirişţea joasă şi otova. Se temea să nu-l ia în răspăr frate-său mai mare care, deşi stătea mai toată ziua în prag, tot n'avea astâmpăr şi din când în când se ducea pe câmp, la ai săi; dacă nu pentru altceva, măcar să le ajute la căratul snopilor.

In răstimp, au plecat din Hurka soldaţii aceia cu căşti ca nişte castroane pe cap şi cu vorbă străină pe buze şi în locul lor au sosit flăcăii tanchişti cu berete negre. Erau soldaţi ai armatei cehoslovace care veneau între ai lor.

Ana îi vedea plimbându-se cu fetele prin pădurea de lângă Vejfuk şi cerceta curioasă chipurile lor tinere.

„Printre voi ar trebui să fie şi..."

Şi oridecâteori vedea o beretă neagră prin apropiere, inima începea să-i svâcnească puternic ca şi cum ar fi aşteptat ceva, apoi i se strângea dureros — şi asta i se întâmpla tot mai des. Slăbise între timp văzând cu ochii; ajunsese ca un fulg de uşoară de ar fi putut-o lua în braţe şi Anicika. Până la urmă i-a mărturisit Mariei mâhnirea ei.

— Dece o fi zăbovind atâta băiatul meu când ştie că abia îl aştept... Ce ar fi să-i întrebăm pe soldaţii ăştia?

— Nu-l mai căta printre ei, mamă! E la aviaţie, ştiu dela Jiri. Aia sunt altfel îmbrăcaţi. Doar nu s'au întors încă toţi! Jiri însă îl caută mereu pe Vojtech, şi cum o afla ceva, o să-mi dea de ştire.

Maria primea mereu nişte plicuri mari, şi se grăbea să răspundă de fiecare dată. Nu mai era o taină pentru nimeni

dintre ai săi că erau dela Jiri, care fusese cândva pe Vejfuk, pe vremea când era un băietan de şaisprezece ani şi mai venise odată într'o noapte, cu veşti dela Vojtech. La începutul toamnei avea să intre pentru a treia oară în casa de pe Vejfuk ca s'o ia pe Maria de nevastă.

Acum, că fiică-sa o lămurise, Ana se uita mereu la avioanele ce dădeau târcoale văii. Unele sburau jos de tot, mai-mai să atingă Skalka. Privea cu jale într'acolo, căci acum n'o mai ajutau picioarele să urce până la locul acela unde-i plăcea ei să şadă. Şi totuşi tare ar fi vrut să ajungă sus pe deal.

„Dacă m'aş putea aburca până sus pe Skalka, l-aş aştepta acolo pe Vojtech", i-a abătut într'o zi şi gândul ăsta copilăresc a urmărit-o atâta până i s'a implântat adânc în minte.

Cu cât trecea vremea, Ana începea în sinea ei să cârtească împotriva celui mai drag dintre copiii ei.

„Cum de-l lasă inima să nu ne scrie măcar un rând? Nu m'aş fi aşteptat la asta din partea lui." Faptul că nu ştia nimic de soarta feciorului era cea mai grea încercare din viaţa ei.

Până când a aflat în sfârşit...

Jiri a trimis celor de pe Vejfuk veşti despre Vojtech.

„Nu s'a mai întors dela ultimul lui sbor. E aproape un an de atunci. Era pe la sfârşitul lui Octombrie, chiar în ziua lui de naştere. De bună seamă, a căzut într'o luptă aeriană undeva, deasupra Germaniei..."

Erau întocmai cuvintele din scrisoarea lui Jiri şi celor de pe Vejfuk li se părea că până şi casa lor veche se povârnise sub povara acestei dureri cumplite.

„Vasăzică Vojtech al meu nu mai este?" Capul alb al Anei tremura cum tremură lâna din caier. Se ghemuise pe scăunelul pe care stătuseră copiii ei când erau mititei şi-şi ştergea cu degetele-i uscate o părere de lacrimi de pe faţa ei sbârcită căci ochii ei erau secătuiţi.

„Zice că fecioraşul mamei, dragul mamei nu mai e. Cum se poate?" Lucrul ăsta nu-i intra deloc în cap. Il avea prea viu în faţa ochilor pe Vojtech al ei şi nu era'n stare să priceapă că fecioru-său putuse pieri aşa cu una, cu două, de pe faţa pământului. „Ce-i trebue lui Jiri ăsta!... Scrie aşa, liniştit, de parcă n'ar fi nimic."

„Nu s'a mai întors! Dacă nu s'a întors atunci, trebue să fie pe undeva. Zice că avionul a ars cu toţi câţi erau înăuntru. Cum se poate ca trupşorul lui tânăr, cum se poate ca feciorăşul meu gingaş şi blând să fi ars, să fi rămas din el doar o mână de cenuşă? Nu, nu-i adevărat!"

S'a uitat împrejur şi a rămas cu ochii la Maria care plângea:

— Mario, spune că nu-i adevărat! Inima ei de mamă cerşea mila.

— E adevărat, măicuţă. Gândeşte-te numai că au murit mii şi mii ca el. Doar n'a fost numai Vojtech. Sunt atâtea şi atâtea mame care şi-au pierdut fiii... a înnecat-o plânsul.

— Of! aşa-i, ai dreptate. Sunt atâtea şi atâtea mame... Atunci plângi, fetiţo, plângi, să-ţi mai alini durerea. Ana s'a închis iar în sine. Da, sunt atâtea mame ca mine. Tâlharii le-au răpus feciorii. Au prăpădit tinereţele feciorilor, tot flăcăi unul şi unul, şi au sdrobit inimile măicuţelor care-i iubeau... Capul i-a căzut ca plumbul pe genunchi. ...Dece au fost atât de răi cu noi?

Bătrânul Jan i-a pus mâna pe creştet şi a încercat să-i ridice fruntea: ea s'a supus şi şi-a întors faţa spre el:

— Nu-i nimic. Stăteam doar aşa, mă odihneam.

Au lăsat-o în pace. Fiecare s'a dus după treburile lui, când şi când însă câte unul mai arunca o privire în odaie. A stat nemişcată pe scaun până spre seară. Şi-a depănat în minte toată viaţa celui mai mic dintre feciorii ei, dela naştere încoace.

Pruncul sugea lacom la sânul ei; mai apoi, un noduleţ de om, îşi punea capul în poala ei şi-i mângâia obrajii cu mânuţele lui durdulii:

„Măicuţa mea, măicuţă!" (un zâmbet de fericire a plutit pe faţa sbârcită a bătrânei). Pe urmă l-au dus bolnav, la spital. Un băieţaş slăbuţ se uita la ea cu nişte ochi mari înconjuraţi de cearcăne viorii.

„Mamă, mi-e foame!" „Doamne, cât te-a schimbat războiul, dragul mamei! Parcă ţi-au mai crescut urechile şi eu n'am nici pâine, nici cartofi. Ce să-ţi dau să mănânci? Copil isteţ, şcolar silitor, ce fericire şi ce mândrie pentru o inimă de mamă!" Ana se simţea parcă un pic ruşinată de deşertăciunea ei.

Acum în jurul ei se învârtea fără rost un flăcău cu ochii trişti :

„Mă bucuram c'am să isprăvesc şcoala şi o să mă pot plăti faţă de voi cum au făcut şi ceilalţi fraţi. Şi până una-alta, văd că trăiesc tot pe spinarea voastră".

Căuta să-l împace :

„Dece vorbeşti aşa Vojtech ? Eu mulţumesc soartei pentru fiece zi pe care mi-e dat s'o mai petrec cu tine". Sub apăsarea anilor, inima începuse s'o supere. Băiatul a rămas acasă cu ea s'o îngrijească.

„Ce bine ne-am simţit împreună în acele câteva zile." (Ana a suspinat din nou uşurel). Proaspăt recrut, Vojtech a trecut o clipă pe acasă. Era mândru de floarea de hârtie dela pălărie. Jos, în sat, se auzea glas de armonică, flăcăii cântau şi ea era tare tulburată şi plină de neastâmpăr.

„Vasăzică şi ăl mai mic dintre băieţi pleacă la oaste..." A venit apoi despărţirea ; veneau însă mereu scrisori dela el.

„Ce frumos mai ştie să scrie băiatul ăsta, al meu". Şi cu tot dorul, inima ei tresălta de bucurie. Ostaşul a venit apoi acasă, în concediu ; îl prindea tare bine haina militară, aşa cum nu-i prinde pe niciunul dintre ceilalţi fraţi. O săptămână întreagă au fost împreună, dar deşi era fericită că-l avea lângă ea, în sinea ei suferea. Incă de atunci, inima ei simţise că zilele acelea sunt ultimele... Se plimbau împreună pe Skalka. Totul era acoperit de zăpadă...

„Ştiam eu c'o să am un băiat ca tine", auzea glasul ei de altădată.

„Tare mi-eşti tu dragă, mamă !" i-a răspuns. Apoi a început să amurgească. Pe cărarea din pădure coborau umbrele şi întunericul era tot mai des...

„Intoarce-te mamă", i-a zis.

„Vojtech, dragul mamei, încă puţin..." El însă a plecat.

„Mă duc acum, trenul m'aşteaptă !" Nu-l mai vedea dar simţea încă în palme faţa lui netedă. Şi în timp ce el se îndepărta grăbit, i-a mai făcut semn cu mâna, aşa, pe întuneric... Ştia încă de atunci că n'o să-l mai vadă.

Ana s'a uitat împrejur ; odaia se întunecase. Uitase că trebue să pregătească cina. Plânsul destrămase ultima nălucire. Lăsând lacrimile să i se usuce pe faţă, s'a târît până la vatră să facă focul şi să grijească de toate celelalte, deşi

nu mai avea destulă putere pentru treburile astea. Nici în clipele cele mai grele nu-şi uita îndatoririle.

Curând după aceea a venit pe Vejfuk moş Kryda, şchiopul. Şi'n el flacăra vieţii era pe sfârşite.

— Pe amândoi ne-a lovit crunt soarta, Ano! Băieţii noştri au venit pe lume cam în acelaş timp, au crescut împreună şi au avut parte de un sfârşit tot atât de năpraznic... Poate c'ai aflat şi tu, că Ondrej al meu a fost osândit la moarte şi spânzurat? Se vede că-şi încărcase sufletul cu multe vieţi omeneşti. Aşa spune băiatul meu ăl mic şi-l blestemă de parcă nici nu i-ar fi frate. Da, da, fată, apucai s'o trăiesc şi pe asta...

Ana se uita cu milă la bietul moşneag.

„Am primit aceeaşi lovitură şi totuşi nu-i chiar la fel. Pentru tine, Matej, e mult mai greu. Eu măcar am mângâierea că viaţa băiatului meu nu s'a irosit în zadar. A luptat pentru ţara lui şi a murit pentru ca ceilalţi să poată trăi. Băiatul tău însă a pierit de mâna a lor săi, pentrucă ne-a vândut duşmanului în vreme de grea restriştе..." Toate astea şi le spunea Ana numai în gând, căci faţă de Matej s'a simţit încurcată că nu poate lua mai mult parte la durerea lui şi l-a mângâiat:

— In viaţă trebue să trecem prin multe încercări, Matej! Nu ştiu cu ce am greşit; eu întotdeauna am vrut doar binele copiilor noştri.

— Vajnică femeie eşti tu, Ana! Nici n'ar crede cineva că ţi-ai pierdut feciorul.

Moş Kryda era muncit de gânduri amarnice. Şi nu putea să înţeleagă dece e Ana atât de liniştită.

SFARŞITUL ŞI INCEPUTUL

Munţii răsunau de freamătul muncii şi o viaţă nouă curgea în vinele oamenilor liberi. După ce au strâns bucatele, au pus sămânţă nouă în pământ reavăn. Unii dintre cei tineri, de care nu era nevoie la câmp, plecaseră la oraş. Descătuşată, munca îi chema, îi îmbia cu frumuseţea şi rodnicia ei, pe toţi cei care o îndrăgeau. Ea le arăta calea ce duce spre o viaţă mai bună.

Maria şi Martina plecau grăbite, în fiecare zi, de pe Vejfuk, apucând pe cărarea ce ducea în pădure şi de acolo înainte până la canton, împreună cu o ceată de tineri. Cântecele vesele şi râsetele lor răsunau până departe şi tare-i mai plăceau Anei, care ascultându-le se gândea:

„Bine faceţi copii că vă bucuraţi! Drumul pe care mergeţi voi în viaţă e drumul oamenilor slobozi. Urmaţi-l mereu şi arătaţi-l şi ălor care tot mai rătăcesc şi acum. Voi nu trebue să cădeţi niciodată în greşelile pe care le-am săvârşit noi, cei bătrâni, în neştiinţa şi slăbiciunea noastră!"

Când frunzele copacilor au îngălbenit şi au început să cadă, Jiri a venit s'o ia pe Maria.

A fost petrecere mare pe Vejfuk, în ziua când s'a măritat Maria. Casa veche era în sărbătoare şi odaia ticsită de lume. Pentru Ana însă era prea mare forfoteală. Oriunde îşi arunca ochii ei obosiţi, tinereţea îşi cerea dreptul la viaţă; tinereţea, adică copiii şi nepoţii. Disdedimineaţă, Martin singur a urcat în pod patul alb boieresc, spunând supărat:

— Asta nu face decât să ne încurce aici. Să nu-l mai daţi jos de acolo! Vreau să mai am un băiat şi poate că şi tu, mamă, o să te bucuri când ţi-oi mai dărui un nepot! Glasul lui era ca mai înainte, plin de încrederea celui ce-şi cunoaşte puterile.

Ana a deslușit şi în ochii Anuşkăi lui Jan o nădejde sfioasă şi uitându-se mulţumită la Jan, a dat din cap cu duioşie:

— Tu, băieţaş, nu te-ai putut bucura încă de tinereţe; de atâtea ori parcă, viaţa a fost vitregă cu tine!

Maria deschidea cu o inimă dornică un capitol nou în cartea vieţii sale. Incepea de acolo, de unde cu ani de zile în urmă, începuse şi maică-sa, spunându-i bărbatului ei aşa cum îi spusese şi Ana lui Jan:

„Vom trăi împreună o viaţă frumoasă şi tihnită".

Iar el i-a răspuns cu vorbe pe care gândul şi credinţa lui le-a întregit. Nu mai ştia ce anume îi spusese cu glas tare şi ce anume doar în gând:

„Trebue să faci aşa ca să fie frumoasă, Maria. Iar ca să fie liniştită? Asta atârnă numai de voi, oameni ai tuturor popoarelor lumii. Treziţi-vă din vreme şi descoperiţi-i pe aceia care urzesc tot felul de crime împotriva voastră. Luaţi-le din mână capitalul pe care l-au agonisit în chip nemernic prin munca voastră şi pe care-l folosesc ca să vă înro-

bească. Învățați-i pe toți să trăiască viața simplă și rodnică a oamenilor muncii".

In sfârșit, după zarva de peste zi a venit și seara liniștită.

Ana a simțit o mare ușurare când și-a întins trupul obosit în pat, alături de omul ei.

— Azi, sunt bucuroasă că mă odihnesc.

Bătrânul Jan i-a strâns ușor mâna, mângâind-o plin de înțelegere:

— Te cred. Așa, noapte bună, Ana!

Seara s'a mistuit într'o noapte întunecoasă ce-a învăluit casa de pe Vejfuk în mantia ei cernită și Ana s'a cufundat într'un somn adânc, însăilat cu firul unui vis ciudat!

La început parcă se simțea mireasma liliacului de prin grădinile din preajma Vejfukului. Soarele revărsa o căldură molcomă și parcă toate păsările de pe vale s'ar fi adunat aici ca să cânte. Mireasma aceea era atât de puternică, încât pe Ana a apucat-o capul. Era o durere îndepărtată de tot, care nu i-a risipit grijile.

„Trebuia să fie aici pe Skalka, acuși-acuși trebue să vină. Doar azi e o zi atât de mare!..." Ușor, ca și cum ar fi plutit, a urcat grăbită în pod și a scos pe ferestruică steagul tricolor.

„Leliță, dă zor, că vin!" a auzit un glas cunoscut și nu s'a mirat deloc c'o strigă Bojka, fata Manciei. Avea un șorț alb, ducea pe braț hainele roase ale răposatului Prokop și alerga desculță spre pădure atât de repede, că tălpile ei abia de atingeau pământul. Ana a încercat s'o oprească:

„Bojka, nu te duce acolo". Dar fetița se făcuse nevăzută. Atunci Ana a zărit peste câmp pe drumul dinspre Hurka, un alai ciudat ce înainta în tăcere. Parcă toată valea ar fi amuțit în fața lui. Până și păsările se opriseră din cântat. La început Ana a simțit c'o încearcă o părere de rău.

„Trebuia să mă îmbrac de sărbătoare! Ce-o să spună Vojtech când m'o vedea îmbrăcată cu fusta de doc? Astea ar fi trebuit să le urce Jan în pod, ce o să zică lumea? Aveam, doar, aici rochia înflorată și medalionul de aur dela Vojtech! Maria! Martina! N'ați văzut lucrurile mele?" a

suspinat deodată, simțind cum o înțepau în cap nenumărate ace.

„Ați plecat toți și m'ați lăsat singură în casă!" îi dojenea pe ai săi care lipseau. Alaiul însă se apropia. A ieșit atunci în curte, cu inima fremătând de așteptare, privind în jos uimită.

„Ce de omenire! De când sunt n'am văzut atâta lume. Dar dece-or fi mergând așa tăcuți? Nu se aude niciun svon de glasuri"...

A măsurat din ochi coloana în marș. In frunte mergeau flăcăii în haine ostășești; țineau capetele sus, dar pe fețele lor, zâmbetul încremenise. A văzut printre ei și fete. Mergeau tot atât de mândre și de hotărîte.

„Firește, doar sunt soldați", a șoptit. După ei veneau niște băieți și mai mari și mai mititei, săltând în sus, apoi fetițe, mame cu prunci în brațe, femei bătrâne, unele chiar bătrâne de tot, că abia se târau; la urmă, mergeau bărbați de toate vârstele, tineri și bătrâni. Toți oamenii mari purtau întipărită pe față o adâncă suferință, iar în ochii lor umezi nu era nicio scânteiere de bucurie, erau lipsiți de viață. Ana tare ar fi vrut să-i întrebe ce suferinți cumplite îndură seră, dar nici ei n'ar fi știut să-i spună. Soarele ardea pe cerul senin, dar cei care înaintau mereu, urcând spre Skalka, sus, parcă nici nu simțeau atingerea razelor lui.

„N'o să încăpeți toți acolo. Nu-i destul loc!"

Deodată Anei i-au înțepenit picioarele de frică, la gândul că printre ei trebue să fie și Vojtech.

„Nu cumva Vojtech al meu e și el printre voi?" a întrebat mai mult în șoaptă, nevrând să tulbure liniștea măreață a alaiului.

„Vojtech al meu", inima i-a fremătat de teamă și a început să svâcnească, sbătându-se dureros.

„Mă duc și eu cu ei!" Alerga ca scăldată în sudoare ca să-i ajungă din urmă pe oamenii aceia tăcuți, trudindu-se să urce coasta.

„Trebue — pe Skalka — după Vojtech!" Inima ei svâcnea când mai tare, când mai încet, și răsuflarea i se tăiase, așa că abia mai putea să fugă. A luat-o peste o arătură proas-

pătă. Lutul reavăn mirosea a belşug dar o împiedica în mers, picioarele i se înclinau, afundându-se tot mai adânc... In sfârşit, a ajuns pe Skalka.

In mijlocul poienii se aflau nişte steaguri în vârful unor prăjini înalte. Străluceau în bătaia soarelui şi fâlfâiau vesele în vânt. Lângă culorile cehoslovace se afla o fâşie roşie de pânză.

„Dece steagul ăsta e atât de roşu?" Ana s'a uitat la feţele străvezii ale flăcăilor de lângă ea şi deodată a înţeles rostul suferinţei lor. Dăruiseră tot sângele lor acestui drapel pentru ca prin culoarea lui să arate omenirii întregi calea spre un viitor mai bun...

In sfârşit, l-a zărit şi pe Vojtech al ei!

Stătea în mijloc, tăcut, vajnic şi mândru. Şi-a întors spre ea ochii umezi:

„Măicuţo!" Auzise limpede vorba asta deşi din gura lui n'a ieşit niciun sunet.

„Ştiu băiete, ştiu, tu ai fost întotdeauna cel mai drag dintre toţi şi nu m'ai necăjit niciodată..." Il privea plină de o fericire molcomă şi în clipa aceea răsuflarea i s'a oprit, şovăirile dureroase din piept s'au astâmpărat şi inima îi bătea acum liniştită, mai slab, din ce în ce mai slab.

Umbra fiului ei s'a înceţoşat încetul cu încetul şi s'a risipit...

In ziua aceea pentru a doua oară, în răstimp de câţiva ani, bătrâna gospodină de pe Vejfuk nu s'a sculat disdedimineaţă. Găinile cotcodăceau neliniştite în coteţ şi cocoşul obişnuit ca pe vremea asta să meargă cu ele prin pădure, cânta de zor.

Cântecul lui a trezit-o pe Martina, nepoata Anei. A deschis ochii, s'a întins şi a mârâit ca un cotoi supărat. Când s'a uitat spre patul bunicii a fost cuprinsă de mirare şi s'a ridicat în capul oaselor. In privirea ei a scânteiat gândul unei şotii. A scos repede de sub pilotă piciorul drept. A stat o clipă la îndoială, apoi l-a dat jos şi pe cel stâng. Din nou a stat în cumpănă. O trăgea înapoi moliciunea patului cald. Michiduţă însă n'o lăsa în pace. A coborît domol din pat şi apoi s'a dus tiptil în vârful picioarelor la patul bunicii.

„Ia te uită. Mam'mare încă nu s'a trezit!" şi-a ţuguiat

buzele și a început să spună o poezioară hazlie pe care o știa de copil :

Păsările s'au sculat,
De cântat s'au apucat,
Numai tu mai dormi, vecine,
Vai de mine, ce rușine!

A atins cu vârful degetelor bărbia bătrânei. Pielea era rece și țeapănă. Martina a privit fața ei palidă pe care moartea își pusese pecetea. I s'a părut că bunica se uita la ea printre gene, iscodind-o. Pe pernă, mâna bătrână și uscată zăcea însă grea ca plumbul și înghețată. A dat să i-o ridice dar s'a speriat. A pus-o la loc și ducându-și pumnișorii la gură a spus cu un glas în care tremura o mustrare desnădăjduită :

„Of, nu știu ce-i cu tine, azi, mam'mare!"

CUPRINSUL

	Pag.
Pe Vejfuk	7
Ana	9
Viața nouă	12
Vreme bună și furtună	15
Cel dintâi născut	27
Familia fericită	38
La lucru	40
Micul Jan	42
Cu Martinel merg greu lucrările	44
Al treilea copil	47
Nenorocirea	49
Cei doi din Rovina	55
Sfatul celor flămânzi	59
Senin și nori	63
Unul care nu vine între ai săi	64
Frații	69
Se strâng nori	73
Fără gospodar	75
Singură în clipe de restriște	78
Moartea nu alege	80
Intâlnirea	82
Frostănacul și pasărea de pradă	88
Lipsurile	94
Prietenul	97
Un oaspe urîcios	98
Calvarul	103
Casa părintească e departe	105

	Pag.
Serbarea	106
Spre sfârșitul lui Octombrie	112
Petitorul	115
Intoarcerea	118
Pomul e din nou în floare	120
Gemenele	123
Un joc nou	127
Pățania lui Vațiav	129
Dragoste neîmpărtășită	132
Băieții cresc	139
Și totuși, era un cămin fericit	142
Cât mai mulți copii	145
Anicika închide ochii	148
In haina militară	153
Puii își iau sborul	159
Intre două focuri	170
O hotărîre greu de luat	173
Pocăință târzie	174
Și în munți bântue criza	176
Familia crește	184
Intoarcerea fiului risipitor	189
O născocire minunată	198
Jan se întoarce din armată	201
In fața scaunului de judecată	206
Generația nouă	212
Tristețea lui Vațlav	216
Intâi Mai	221
Logodnica	226
Spre o nouă viață	229
Vârsta primejdioasă	235
Odaia întinerește	244
Cele două nurori	252
Și mezinul părăsește casa	257
Ana e întâmpinată cu dragoste	261
Despărțirea de Vojtech	264
Maria vrea să cunoască lumea	272
O grea încercare	277
Feciorii pleacă	282
Zile de umilință și de rușine	286
Furtuna	289

	Pag.
Oamenii sunt ca frații	291
Un oaspete nepoftit	294
Gestapoul pe Vejfuk	300
Peste puterile omului	309
Intrarea oprită	311
Iartă-le lor!	315
Vojtech dă semne de viață	318
Martin pleacă mereu de acasă	325
Și totuși au venit...	331
Soarta Anei se hotărește	342
In drum spre Vejfuk	344
Cerul s'a mai înseninat	349
Vânătoare de oameni	351
Cei doi feciori pierduți	357
Fraților, bine ați venit!	362
Păsările morții	365
Și stejarul se clatină	369
Soarta lui Vojtech	371
Un strigăt de ajutor	374
Intoarcerea celor în viață	375
Morții nu se mai întorc	379
Sfârșitul și începutul	383

Maria Spetova — Familia Vojacik. Ed. I, București. Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1952. 392 pag. Format 152 × 215 mm. Lei 8,70. Intreprinderea Poligrafică Nr. 2. Dat în lucru 30.VI.1952. Bun de tipar 21.VIII.1952. Hârtie semi velină ed. mată de 65 gr./mp. ff. 61 × 86/34,1. Tiraj 15.000 ex. Coli de tipar 24,2. Coli de editură 24,2.

Nr. A. 3933|952

Indicele de clasificare pentru bibliotecile mici : 8 S=R

MARIE SPETOVÁ

FAMILIA VOJACIK

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ